

ספר שמות

EXODUS

Formatting by Nathan Kasimer

With the Targum, 1917 JPS Translation, and Rashi

©Nathan Kasimer, 2021 (5782). This text may be re-used under the terms of the Creative Commons Sharealike 2.0 license (CC-BY-SA), the terms of which are available here: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/>. This book includes the following texts:

- Miqra According to the Masora
  - License: CC-BY-SA
  - Source: https://he.wikisource.org/wiki/מקרא_על_פי_מסורה
- Targum Onkelos, vocalized according to the Yemenite Taj
  - License: CC-BY-SA
  - Source: https://he.wikisource.org/wiki/תרגום_אונקלוס
- Rashi Chumash, Metsudah Publications, 2009
  - License: CC-BY

All these texts were retrieved from Sefaria. It was typeset and formatted using L^AT_EX, using the Shlomo font by Shlomo Orbach from <https://sites.google.com/site/orlaeinayim/download> and the EB Garamond font by Georg Duffner from <http://www.georgduffner.at/ebgaramond/index.html>. Both of these were used under the terms of the SIL Open Font License.

תוכן העניינים

v	Introduction
vi	Usage Guide
1	פרשת שמות
20	פרשת וארא
38	פרשת בא
56	פרשת בשלח
78	פרשת יתרו
92	פרשת משפטים
114	פרשת תרומה
131	פרשת תצוה
148	פרשת כי תשא
171	פרשת ויקהל
186	פרשת פקודי
198	פרשת ויקרא למנחה בשבת פקודי
198	פרשת ויקרא
200	שירת הים ועשרת הדברות
200	שירת הים
201	עשרת הדברות בטעם עליון

202	הפטרות
202	הפטרת שמות
204	הפטרות וארא
206	הפטרות בא
208	הפטרות בשלח
213	הפטרות יתרו
215	הפטרות משפטים
217	הפטרות תרומה
219	הפטרות תצוה
220	הפטרות כי תשא
224	הפטרות ויקהל
226	הפטרות פקודי
229	מפטיר לשבת ראש חודש
229	הפטרות שבת ראש חודש
232	הפטרות שבת מחר חודש
234	הפטרות פרשת שקלים
236	פרשת זכור
236	הפטרות פרשת זכור
239	פרשת פרה
242	הפטרות פרשת פרה
244	הפטרות פרשת החודש

Introduction

This ḥumash is intended primarily for learning *Shnayim Mikra veEchad Targum*, but to be versatile enough to be usable in a synagogue. To that end, it includes multiple texts used as the “Targum”—Targum Onkelos itself, the commentary of Rashi, and a translation into English. For Haftarot, special Maftir portions, and Shabbat Minḥa readings, only Hebrew and English are printed, since these sections are included for ease of use in synagogues rather than for study use.

The text of the Torah itself is from the *Mikra al pi Masorah* project. The text was selected for its open licensing, extensive source documentation, and accuracy in presenting the masoretic text. The text of Targum is the Wikisource Targum, which is based on Yemenite texts (particularly the 1901 edition of the Tāj). It was selected for its accurate vocalization. The English translation is the 1917 JPS translation, and text of Rashi is from the Metsudah edition. All these texts were retrieved from Sefaria. Data for aliya divisions, haftarot, and lengths of parshiyot was pulled from Hebcal. Information on which special *Maftir* and *Haftarot* can occur on which Sabbaths is from the Koren Shabbat Chumash. Sedarim data was pulled from *Mikra al pi Masorah*.

I hope this text will be helpful to those who use it.

Usage Guide

This text has minimal notations about various textual differences in the Masoretic text of the Torah. For information where this text varies from others, see the notes of the *Mikra al pi Masorah* project, or notes in *Minḥat Shai*. The *Mikra al pi Masorah* project also has information in its notes about variations in customs about where to divide aliyot. Only differences that affect the consonantal text as it appears in a Seder Torah are noted. Kamatz Katan is indicated with a special symbol for the text of the Torah, but not in the text of the Targum. *Paseq* is indicated with a vertical bar with a space on both sides, but the line indicating a *munaḥ legarme* has no space between the line and the preceding word.

To reduce confusion, different numbering systems used for running verse references are numbered differently. Roman numerals are used for chapters, Hindu-Arabic numerals for verses, and Hebrew letters for Sedarim. In verse references in notes, however, chapters are listed in Hindu-Arabic numerals. Where there are attested seder divisions that are not included in the traditional 154-seder count, the number is printed with an asterisk, indicating that it is a seder break but the seder number has not increased. Instances where there are variations in tradition for the start of a seder are in brackets or parentheses.

Names of parshiyot, aliyot, and the number of verses in each parsha are noted in Rashi script. The weekday aliyot can be assumed to end where the second aliya begins. The ending is noted if that is not the case. לוי and ישראל indicate the weekday aliyot. Aliyot for doubled parshiyot are in parentheses.

Parsha breaks are indicated with a פ or ס in parentheses. A petuḥa is a paragraph break that ends a line, a setuma is a break where a blank space is left mid-line. Keri ukhetiv instances are noted with brackets and letters indicating which text is the keriv and which is the ketiv.

Large/small letters are printed in the text. Note that in an actual Seder Torah the large/small letters have the top of the letter aligned with the rest of the text. They are printed aligned with the bottom line here due to typesetting considerations. Other special letters are indicated with parenthetical notes.

I	Now these are the names of the sons of Israel, who came into Egypt with Jacob; every man came with his household:	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִמָּה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ גִּבֹר וְאִנְשׁ בֵּיתִיהָ עָאִלוּ:	שמות א
2	Reuben, Simeon, Levi, and Judah;	רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה:	2
3	Issachar, Zebulun, and Benjamin;	יִשָּׁשכָר זְבֻלֹן וּבִנְיָמִן:	3
4	Dan and Naphtali, Gad and Asher.	דָּן וְנַפְתָּלִי גָד וְאַשֶּׁר:	4
5	And all the souls that came out of the loins of Jacob were seventy souls; and Joseph was in Egypt already.	וְהָיָה כָּל-נֶפֶשׁ יֹצֵא יֶרֶךְ-יַעֲקֹב שְׁבַעִים נֶפֶשׁ וַיֹּסֶף בְּמִצְרַיִם:	5
6	And Joseph died, and all his brethren, and all that generation.	וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל-אֶחָיו וְכָל-אֲחֵיהֶם וְכָל-דּוֹר הַהוּא:	6
7	And the children of Israel were fruitful, and increased abundantly, and multiplied, and waxed exceeding mighty; and the land was filled with them.	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרּוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֶאֱדָה וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: (פ)	7
8	Now there arose a new king over Egypt, who knew not Joseph.	וַיָּקָם מֶלֶךְ-חָדָשׁ עַל-מִצְרַיִם וְקָם מֶלֶכָּא חֲדָתָא עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדָע אֶת-יוֹסֵף:	8
9	And he said unto his people: 'Behold, the people of the children of Israel are too many and too mighty for us;	וַיֹּאמֶר אֶל-עַמּוֹ הַזֶּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנּוּ:	9
10	come, let us deal wisely with them, lest they multiply, and it come to pass, that, when there befalleth us any war, they also join themselves unto our enemies, and fight against us, and get them up out of the land.'	הִבֵּה נִתְחַכְמָה לָּו פֶּן-יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי-תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסַף גַּם-הוּא עַל-שְׁנָאֵינוּ וְנִלְחַם-בָּנוּ וְעָלָה מִן-הָאָרֶץ:	10

(1) ואלה שמות בני ישראל. אע"פ שמנאן בחייהן אלא להודיעך נדקתו של יוסף, הוא יוסף הרועה את צאן אביו, בשמותם, חזר ומנאן במיתתו, להודיע חזתו שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר המוציא במספר נקצאם לקלם נקצאם יקרא (ישעי' מ, כו. שמו"ר א, ג):

(2) ויוסף היה במצרים. והלא הוא ובניו היו בכלל שבטים, ומה צא למדנו, וכי לא היינו יודעים שהוא היה במצרים,

(3) וישרצו. שהיו יולדות ששה זכרים אחד: (4) ויקם מלך חדש. רבושמואל, חד אמר חדש שממש, וחד אמר שנחמדשו גזירותיו (סוטה יא.): אשר לא ידע. עשה עצמו כאלו לא ידע:

11	Therefore they did set over them taskmasters to afflict them with their burdens. And they built for Pharaoh store-cities, Pithom and Raamses.	וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים לַמֶּעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לַפַּרְעֹה אֶת־פִּתּוֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס: וּמִנִּיאוּ עָלֵיהֶן שְׁלֹטָנִין מִבְּאֲשֵׁין בְּדִיל לְעַנּוּאֵיהֶן בְּפוֹלְחָנָהֶן וּבְנוּ קָרוֹי בֵּית אוֹצָרֵי לַפַּרְעֹה יֵת פִּיתוֹם וְיֵת רַעַמְסֵס:	11
12	But the more they afflicted them, the more they multiplied and the more they spread abroad. And they were adread because of the children of Israel.	וּכְאֲשֶׁר יַעֲנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ וַיִּקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וּכְמָא דְמַעֲנֵן לָהֶן כֵּן סָגוּ וְכֵן תִּקְפִּין וַעֲקַת לְמִצְרָאִי מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	12
13	And the Egyptians made the children of Israel to serve with rigour.	וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ: וַאֲפִלְחוּ מִצְרָאִי יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִשְׁיוֹ:	13
14	And they made their lives bitter with hard service, in mortar and in brick, and in all manner of service in the field; in all their service, wherein they made them serve with rigour.	וַיַּמְרִרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבָדָה קָשָׁה בַּחֲמֹר וּבִלְבָנִים וּבְכָל־ עֲבָדָה בַשָּׂדֶה אֶת כָּל־עֲבָדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ: וַאֲמָרוּ יֵת חַיֵּיהֶן בְּפוֹלְחָנָא קָשִׁיא בְּטִינָא וּבִלְבְּנֵי וּבְכָל פוֹלְחָנָא בְּחִקְלָא יֵת כָּל פוֹלְחָנָהֶן דְּאִפְלְחוּ בָהֶן בְּקִשְׁיוֹ:	14
15	And the king of Egypt spoke to the Hebrew midwives, of whom the name of the one was Shiphras, and the name of the other Puah;	וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לַמְּוִלֹּת הָעִבְרִיָּת אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה: וַאֲמַר מֶלֶךְא מִלְכָּא דְּמִצְרַיִם לַחֲיִתָּא יְהוּדִיתָא דְּשׁוּם חֲדָא שִׁפְרָה וְשׁוּם תַּנִּיתָא פּוּעָה:	15
16	and he said: 'When ye do the office of a midwife to the Hebrew women, ye shall look upon the birthstool: if it be a son, then ye shall kill him; but if it be a daughter, then she shall live.'	וַיֹּאמֶר בְּנִלְדָּכֶן אֶת־הָעִבְרִיּוֹת וְרֵאִיתֶן עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֵּן הוּא וְהַמֵּתָן אֹתוֹ וְאִם־בַּת הוּא וְחָיָה: וַאֲמַר כַּד תַּהוֹוִין מְוִלָּדִין יֵת יְהוּדִיתָא וְתַחֲזִיין עַל מִתְבָּרָא אִם בֶּרֶא הוּא וְתַקְטִילֶן יִתִּיהָ וְאִם בִּרְתָּא הִיא תְּקַיֵּמֶנָּה:	16

(10) הבה נתחכמה לו. כל הנה לשון הכנה והזמנה לְדָבָר הוא, כלומר הזמינו עצמיכם לכך: נתחכמה לו. לעם, נתחכמה מה לעשות לו. ורבותיו דרשו, נתחכס למושיען של ישראל לדונם צמים, שכבר נשבע שלא יביא מצול לעולם (שמו"ר א, יא). (והנה לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא, אצל הוא מביא על אומה אחת. דרש"י ישן): ועלה מן הארץ. על כרחנו. ורבותיו דרשו, כהדס שמקלל עצמו, וחולה קללתו באחרים, והרי הוא כאלו כחזק ופליגו מן הארץ והם יירשוה: (11) עלינו. על העם: מסים. לשון מס, שרים שגובין מהם המס. ומהו המס, שיבנו ערי מסכנות לפרעה: למען ענותו בסבלתם. של מצרים: ערי מסכנות. כתרגומו, וכן לך זא לא הפלגן הנה (ישע"י כב, טו), גובר הממונה על האזירות (שמו"ר א, יד): את פתום ואת רעמסס. שלא היו ראיות מתחלה לכך, ועשאים חזקות וצורות לאור:

(12) וכאשר יענו אותו. בכל מה שהם נותנים לז לענות, כן לז הקצ"ה להרצות ולהפריץ. כן ירבה. כן רצה וכן פרץ. ומדרשו, רוח הקודש אומרת כן, אתם אומרים פן ירצה, ואני אומר כן ירצה: ויקצו. קצו צהייהס. (ויש מפרשים המזרים בעיני עצמם וק"ל). ורבותיו דרשו, כקוים היו צהייהס:

(13) בפרך. צעודה קשה המפרכת את הגוף ומשכרתו: (15) למילדות. הוא לשון מולידות, אלא שיש לשון קל ויש לשון כבד, כמו שובר ומשכר, דובר ומדבר, כך מוליד ומְוִלֵּד: שפרה. זו יוכבד, על שם שְׁמִשְׁפָּרָת את הולד: פועה. זו מרים, על שם שְׁפוּעָה ומדצרת והוגה לולד, כדרך הנשים המפייסות חינוק הבוכה (קוטה יא): פועה. לשון נקעה, כמו פיוֹלָדָה אִפְקָה (ישע"י מז, יד):

<p>17 But the midwives feared God, and did not as the king of Egypt commanded them, but saved the men-children alive.</p>	<p>וַתִּירָאן הַמִּילְדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַתַּחְיֶינָה אֶת־הַיָּלָדִים:</p>
<p>18 And the king of Egypt called for the midwives, and said unto them: 'Why have ye done this thing, and have saved the men-children alive?'</p>	<p>וַיִּקְרָא מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לַמִּילְדֹת וַיֹּאמֶר לָהֶן מַדּוּעַ עֲשִׂיתֶן הַדָּבָר הַזֶּה וַתַּחְיֶינָה אֶת־הַיָּלָדִים:</p>
<p>19 And the midwives said unto Pharaoh: 'Because the Hebrew women are not as the Egyptian women; for they are lively, and are delivered ere the midwife come unto them.'</p>	<p>וַתֹּאמְרֶן הַמִּילְדֹת אֶל־פַּרְעֹה כִּי לֹא כַנָּשִׁים הַמִּצְרַיִת לא כַנָּשִׁיִּם מִצְרַיִת הֵינִי וְהַיְּהוּדִיָּת אֲרִי חַכִּימָן אֲנִין עַד לֹא עָלָת תָּבוֹא אֲלֵהֶן הַמִּילְדֹת וַיֵּלְדוּ:</p>
<p>20 And God dealt well with the midwives; and the people multiplied, and waxed very mighty.</p>	<p>וַיֵּשֶׁב אֱלֹהִים לַמִּילְדֹת וַיַּרְבּ הָעָם וַיַּעֲצֻמוּ מְאֹד:</p>
<p>21 And it came to pass, because the midwives feared God, that He made them houses.</p>	<p>וַיְהִי כִּי־יִרְאוּ הַמִּילְדֹת אֶת־הָאֱלֹהִים וַיַּעַשׂ לָהֶם בָּתִּים:</p>
<p>22 And Pharaoh charged all his people, saying: 'Every son that is born ye shall cast into the river, and every daughter ye shall save alive.'</p>	<p>וַיִּצַּו פַּרְעֹה לְכָל־עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל־חֶבְלֵן הַיִּלּוּד הַיֹּאֲרָה תִשְׁלִיכוּהוּ וְכָל־חֶבֶת תַּחְיֶינָה: (פ)</p>

(16) בילדכן. כמו צהולידכן: האבנים. מושב האשה היולדת, וצמקום אחר קוראו משצר, וכמוהו עשה מלאכה על האֶזְנִים (ירמי' יח, ג), מושב כלי אומנות יוצר כלי חרס: אם בן הוא וגו'. לא היה מקפיד אלא על הזכרים, שאמרו לו אֶזְנֵינִי שְׁעִיד לְהוֹלֵד בֶּן הַמוֹשִׁיעַ אוֹתָם: וְחִיָּה: ותחיה: (17) ותחיינן את הילדים. מְסַפֶּקוֹת לַהֵם מִים וּמִזֶּן. (סוטה יא): תרגום הראשון וְקִיָּמָא, והשני וְקִיָּמָתוֹן, לפי שלשון עברית לנצח רבות, תיבה זו וכיוצא בה משמשת לשון פעלו ולשון פעלתם, כגון ותאמרן איש מזרי, (שמות ז, יט) לשון עבר כמו ויאמרו לזכרים, וְאֶדְבָּרָנָה צְפִיקָם (ירמ' מד, כה), לשון דברתם כמו ותדברו לזכרים, וכן וְשִׁחַלְלָה אֶתִּי אֶל עַמִּי, (יחזקאל יג, יט) לשון עבר חללתם כמו ותחללו לזכרים: (19) כי חיות הגדה. צקיאות כמילדות, תרגום מילדות סָקָא. ורבותינו דרשו, (סוטה יא: ושמו"ר) הרי הן משולות לחיות השדה שאינן צריכות מילדות, והיכן משולות לחיות, גור אריה, ואז יטרף, בכור שורו, אילה שלוחה, ומי שלא נכתב בו, הרי הכתוב כללן, ויברך אותם ועוד כתיב מֶה אֶמָּךְ לְצִיָּא (יחזקאל יח, יג):

(יחזקאל יט, ז): (20) ויישב. הטיב להם, וזה חלוק בתיבה שיסודה צ' אותיות ונתן לה וי"ו יו"ד בראשה, כשהיא צאה לדבר כלשון ויפעל, הוא נקוד היו"ד צרי"י שהוא קמ"ץ קטן, (או בסגול שהוא פת"ח קטן) כגון וייטב אלהים למילדות, ויָרַב צָבָת יְהוּדָה (איכה ז, ה), הרבה תאניה, וכן וַיִּגַּל הַשָּׂאֲרִית (דברי הימים-ז לו, כ), נצוראדן הגלה את השארית, ויָרַב וְנָבַל אֶל וְנָב (שופטים טו, ה), הפנה הזנבות זו לזו, כל אלו לשון מפעיל את אחרים, וכשהוא מדבר כלשון ויפעל, הוא נקוד היו"ד צחיר"ק, כגון וַיִּטַּב צְעִיָּיו (ויקרא י, כ), לשון הוטב, וכן וירב העם, נתרצה העם, ויגל יהודה, הגלה את השארית, ויפן כה וכה, פנה לכאן ולכאן. ואל תשיבני, וילך, וישב, וירד, ויָצָא, לפי שאינן מגזרתן של אלו, שהרי היו"ד יסוד בהן, ירד, יָצָא, ישב, ילך, יו"ד אות שלישית בו: ויישב אלהים למילדת. מהו הטובה: (21) ויעש להם בתים. בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים, ויבן את בית ה' ואת בית המלך, כהונה ולויה מיוכבד, ומלכות ממרים, כדאיתא במסכת סוטה (יא:):

II	And there went a man of the house of Levi, and took to wife a daughter of Levi.	וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת בֶּת-לֵוִי: וַאֲזַל גִּבְרָא מִדְּבֵית לֵוִי וַיִּסֵּב יָת בֶּת לֵוִי:	*א
2	And the woman conceived, and bore a son; and when she saw him that he was a goodly child, she hid him three months.	וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֶּן וַתְּרֹא אֹתוֹ כִּי-טוֹב הוּא וַתַּצְפְּנֵהוּ שְׁלֹשָׁה יָרְחִים: וַעֲדִיאת אֶתָּא וַיֵּלֶד בֶּר נַחֲזֵת יִתִּיה אָרִי טָב הוּא וַאֲמַרְתִּיה תִּלְתָּא יָרְחִין:	2
3	And when she could not longer hide him, she took for him an ark of bulrushes, and daubed it with slime and with pitch; and she put the child therein, and laid it in the flags by the river's brink.	וְלֹא-יִכְלָה עוֹד הַצְפִּינוֹ וַתִּקַּח-לּוֹ תֵּבַת גָּמָא וַתַּחמֶרָה בַּחמֶר וּבִזְפֹת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת-הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בַּסּוּף עַל-שֹׁפֶת הַיָּאָר: וְלֹא יִכְלָה עוֹד הַצְפִּינוֹ וַתִּקַּח-לּוֹ תֵּבַת גָּמָא וַתַּחמֶרָה בַּחמֶר וּבִזְפֹת וַתִּשֶׂם בָּהּ אֶת-הַיֶּלֶד וַתִּשֶׂם בַּסּוּף עַל-שֹׁפֶת הַיָּאָר:	3
4	And his sister stood afar off, to know what would be done to him.	וַתִּתְצַב אֶחָתוֹ מֵרָחֵק לִדְעָה מַה-יַּעֲשֶׂה לּוֹ: וַאֲתַעֲתַדַּת אֶחָתִיה מֵרָחִיק לַמַּדַּע מָא יַתְעֲבִיד לִיה:	4
5	And the daughter of Pharaoh came down to bathe in the river; and her maidens walked along by the river-side; and she saw the ark among the flags, and sent her handmaid to fetch it.	וַתֵּרֶד בֶּת-פַּרְעֹה לָרְחֹץ עַל-הַיָּאָר וַנַּעֲרֹתֶיהָ הִלְכֹת עַל-יַד הַיָּאָר וַתֵּרֹא אֶת-הַתֵּבָה בְּתוֹךְ הַסּוּף וַתִּשְׁלַח אֶת-אִמָּתָהּ וַתִּקְחָהּ: וַנַּחֲתַת בֶּת פַּרְעֹה לַמְסַחֵי עַל נַהֲרָא וַעֲוִילִימַתָּהּ מַהֲלָכִין עַל-כִּיף נַהֲרָא וַנַּחֲזֵת יָת תֵּיבַתָּא בְּגוּ יַעֲרָא וַאֲשִׁישַׁת יָת אִמָּתָהּ וַיִּסִּבְתָּהּ:	5
6	And she opened it, and saw it, even the child; and behold a boy that wept. And she had compassion on him, and said: 'This is one of the Hebrews' children.'	וַתִּפְתַּח וַתִּרְאֶהוּ אֶת-הַיֶּלֶד וַהֲנִה-נֶעַר בֶּכֶה וַתַּחמֶל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִדִּי הָעִבְרִים זֶה: וַתִּפְתַּח וַנַּחֲזֵת יָת רַבִּיא וְהָא עוֹלִימָא בְּכִי וַחֲסַת עֲלוּהִי וַאֲמַרַת מִבְּנֵי יְהוּדָאִי הוּא דִּין:	6

מיוס שהחזירה, והיא ילדתו לששה חדשים ויום א', שהילדת לשבעה יולדת למקוטעין, והם צדקו אחריה לסוף ט': גמא. גמי בלשון משנה ובלע"ז יוני"קו, ודבר רך הוא, ועומד בפני רך ובפני קשה: בחמר ובזפת. זפת מבחוץ וטיט מבפנים, כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת: ותשם בסוף. הוא לשון אגס רושי"ל בלע"ז, ודומה לו קנה וסוף קמלו (ישעי"י, יט').

(5) לרחץ על היאור. סרס המקרא ופרשהו, ותרד בת פרעה על היאור לרחוץ בו: על יד היאור. אלל היאור, כמו קלא קלקת יואב קל קדי (שמואל"ב יד, ל), והוא לשון יד ממש, שיד האדם סמוכה לו. ורבותינו דרשו (סוטה יב): הולכות לשון מיתה, כמו הגה קנכי הולך למות (בראשית כה, לב), הולכות למות לפי שמיחו בה, והכתוב מסייע, כי למה לנו לכתוב ונערתיה הולכות: את אמתה. את שפחתה. ורבותינו דרשו לשון יד, אלל לפי דקדוק לשון הקודש היה לו להקדא אמתה מ"ס דגושה, והם דרשו את אמתה, את ידה ונשמרצבה אמתה אמות הרבה (סוטה ס):

(22) לכל עמו. אף עליהם גור, יוס שנולד משה אמרו לו אֶטְנֶנִי יו, היום נולד מושיענו, ואין לנו יודעים אם ממזרים אם משראל, ורואין לנו שסופו ללקות במים, לפיכך גור אותו היום אף על המזרים, שנאמר כל הבן הילוד, ולא נאמר הילוד לעברים, והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריצה:

(1) ויקח את בת לוי. פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה, (וזכר ולקחה, וזהו וילך, שהלך בעצת צתו שאמרה לו גורתן קשה משל פרעה, אם פרעה גור על הזכרים ואתה גם כן על הנקבות. צרש"י ישן) והחזירה ועשה בה לקוחין שניים, ואף היא נהפכה להיות נערה. וצת ק"ל שנה הייתה, שנולדה בצואה למזרים בין החומות, ומאחיס ועשר נשתתו שם, וכשינאלו היה משה בן שמונים שנה, אם כן כשנמצאה ממנו הייתה צת מאה ושלשים, וקורא אותה צת לוי:

(2) כי טוב הוא. כשנולד נתמלא הבית גלו אורה (סוטה יב):

(3) ולא יכלה עוד הצפינו. שמנו לה המזריים

7	<p>Then said his sister to Pharaoh's daughter: 'Shall I go and call thee a nurse of the Hebrew women, that she may nurse the child for thee?'</p>	<p>7 וַתֹּאמֶר אֶחָתָוּ אֶל-בֶּת-פַּרְעֹה הָאֵלֶּלְךָ וְקִרְאתִי לָךְ אִשָּׁה מִיִּנְקָת מִן הָעִבְרִית וְתִנֶּנְךָ לָךְ אֶת-הַיֶּלֶד:</p>
8	<p>And Pharaoh's daughter said to her: 'Go.' And the maiden went and called the child's mother.</p>	<p>8 וַתֹּאמֶר-לָהּ בֶּת-פַּרְעֹה לָבִי וְתֵלֶךְ הַעֲלָמָה וְתִקְרָא אֶת-אִמִּיהָ הַיֶּלֶד:</p>
9	<p>And Pharaoh's daughter said unto her: 'Take this child away, and nurse it for me, and I will give thee thy wages.' And the woman took the child, and nursed it.</p>	<p>9 וַתֹּאמֶר לָהּ בֶּת-פַּרְעֹה הַיִּלְכִי אֶת-הַיֶּלֶד הַזֶּה וְתִנְקֵהוּ לִי וְאֲנִי אֶתֶּן אֶת-שְׂכָרְךָ וְתִקַּח הָאִשָּׁה הַיֶּלֶד וְתִנְקֵהוּ:</p>
10	<p>And the child grew, and she brought him unto Pharaoh's daughter, and he became her son. And she called his name Moses, and said: 'Because I drew him out of the water.'</p>	<p>10 וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וְתָבֵאוּהוּ לְבֶת-פַּרְעֹה וַיְהִי-לָהּ לְבֵן וְתִקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן-הַמַּיִם מָשִׁיתֵהוּ:</p>
11	<p>And it came to pass in those days, when Moses was grown up, that he went out unto his brethren, and looked on their burdens; and he saw an Egyptian smiting a Hebrew, one of his brethren.</p>	<p>שלישי 11 וַיְהִי בַּיָּמִים הָהֵם וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל-אֶחָיו וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם וַיֵּרָא אִישׁ מִצְרִי מַכֶּה אִישׁ-עִבְרִי מֵאֶחָיו:</p>
12	<p>And he looked this way and that way, and when he saw that there was no man, he smote the Egyptian, and hid him in the sand.</p>	<p>12 וַיִּפֶן כֹּה וְכֹה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ וַיִּדֹּף אֶת-הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַחֹל:</p>

(6) ותפתח ותראהו. את מי ראתה, הילד, זה פשוטו. ומדרשו, שראתה עמו שכינה (סוטה שם שמו"ר א, כח): והנה נער בוכה. קולו כנער: (7) מן העבריות. שהזכירנו על מצריות הרבה לינק ולא ינק, לפי שהיה עמיד לדבר עם השכינה (שמו"ר א, ל. סוטה שם): (8) ותלך העלמה. הלכה בזריות ועלמות כעלם: (9) היליכ. נתנצח ולא ידעה מה נתנצח, הי שליכי (שמו"ר שם סוטה שם): (10) משיתוהו. כתרמו שפליטה, והוא לשון הוצאה בלשון ארמי, כְּמַשְׁלָל צְנִיקָא מְסַלְלָא, ובלשון עברי משיתוהו, לשון הסירותיו, כמו לא יָמוּשׁ (יהושע א, ח) לא משו, כך חזרו מנחם. ואני אומר שאינו ממחזרת מש, וימוש, אלא מגזרת מָשָׁה, ולשון הוצאה הוא, וכן יִמְשְׁגִי מִמֵּיִם רַבִּים (שמואל"ב כב, יז), שאלו היה ממחזרת מש, לא יתכן לומר משיתוהו אלא המִשְׁתִּיתוהו, כאשר יאמר מן קס הקימותי, ומן שצ השיבותי, ומן צא הביאותי, או משתיהו, כמו ומִשְׁ פִּי אֶת עֵוֹן הָעָרָךְ (זכריה ג, ט), אכל משיתי, אינו אלא מגזרת חיבה שפעל שלה מיוסד צה"א בסוף התיבה, כגון משה, צנה, עשה, לזה, פנה, כשיצא לומר צה פעלתי, תצא היו"ד במקום ה"א, כמו עשיתי, צניתי, פניתי, צויתי: (11) ויגדל משה. והלא כבר כתב ויגדל הילד, א"ר יהודה צה"א הראשון לקומה והשני לגדולה, שמינהו פרעה על ציתו: וירא בסבלותם. נתן עינו ולבו להיות מיצר עליהם (שמו"ר א, כז): איש מצרי. נוגש היה, ממונה על שוטרי ישראל, והיה מעמידם מקרות הגבר למלאכתם (שמו"ר א, כח): מכה איש עברי. מלקוה ורודהו. ובעלה של שלומית צה דברי היה, ונתן עינו צה, וצלילה העמידו והוציאו מציתו, והוא חזר ונכנס לצית וצא על אשתו, כסצורה שהוא בעלה, וחזר האיש לציתו והרגיש בדבר, וכשראה אותו מצרי שהרגיש בדבר, היה מכהו ורודהו כל היום:

<p>13 And he went out the second day, and, behold, two men of the Hebrews were striving together; and he said to him that did the wrong: 'Wherefore smitest thou thy fellow?'</p>	<p>וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וַהֲגָה שְׁנֵי אָנָשִׁים עֹבְרִים נֹצִים וַיֹּאמֶר לָרֹשֶׁעַ לָמָּה תִכֶּה רֵעֶךָ: וַיַּפֵּק בְּיוֹמָא תַנִּינָא וְהָא תַרְיִן גּוֹבְרִין יְהוּדָאִין נֹצִין וַאֲמַר לַחֲבִיבָא לָמָּה אַתָּה מַחִי לַחֲבִרְךָ:</p>	<p>13 וַיֵּצֵא בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וַהֲגָה שְׁנֵי אָנָשִׁים עֹבְרִים נֹצִים וַיֹּאמֶר לָרֹשֶׁעַ לָמָּה תִכֶּה רֵעֶךָ:</p>
<p>14 And he said: 'Who made thee a ruler and a judge over us? thinkest thou to kill me, as thou didst kill the Egyptian?' And Moses feared, and said: 'Surely the thing is known.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מִי שִׁמְךָ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְטָל עָלֵינוּ הֲלֹהֲרִגְנִי אַתָּה אָמַר כְּאִשֶּׁר הִרְגִיתָ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדָּבָר:</p>	<p>14 וַיֹּאמֶר מִי שִׁמְךָ לְאִישׁ שֶׁר וְשִׁפְטָל עָלֵינוּ הֲלֹהֲרִגְנִי אַתָּה אָמַר כְּאִשֶּׁר הִרְגִיתָ אֶת־הַמִּצְרִי וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אָכֵן נֹדַע הַדָּבָר:</p>
<p>15 Now when Pharaoh heard this thing, he sought to slay Moses. But Moses fled from the face of Pharaoh, and dwelt in the land of Midian; and he sat down by a well.</p>	<p>וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיָּשָׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּעָר:</p>	<p>15 וַיִּשְׁמַע פַּרְעֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּבְקֹשׁ לַהֲרֹג אֶת־מֹשֶׁה וַיִּבְרַח מֹשֶׁה מִפְּנֵי פַרְעֹה וַיָּשָׁב בְּאֶרֶץ־מִדְיָן וַיֵּשֶׁב עַל־הַבְּעָר:</p>
<p>16 Now the priest of Midian had seven daughters; and they came and drew water, and filled the troughs to water their father's flock.</p>	<p>וּלְכַתָּן מִדְיָן שִׁבְעַת בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלְקָה וַתִּמְלֵאנָה אֶת־הַרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אָבִיהֶן:</p>	<p>16 וּלְכַתָּן מִדְיָן שִׁבְעַת בָּנוֹת וַתָּבֹאנָה וַתִּדְלְקָה וַתִּמְלֵאנָה אֶת־הַרְהָטִים לְהַשְׁקוֹת צֹאן אָבִיהֶן:</p>
<p>17 And the shepherds came and drove them away; but Moses stood up and helped them, and watered their flock.</p>	<p>וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיִּוָּשְׁעֵן וַיִּשְׁק אֶת־צֹאנָם:</p>	<p>17 וַיָּבֹאוּ הָרֹעִים וַיִּגְרְשׁוּם וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיִּוָּשְׁעֵן וַיִּשְׁק אֶת־צֹאנָם:</p>
<p>18 And when they came to Reuel their father, he said: 'How is it that ye are come so soon to-day?'</p>	<p>וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אָבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדְּוֵעַ מָה־רַתֵּן בָּא הַיּוֹם:</p>	<p>18 וַתָּבֹאנָה אֶל־רְעוּאֵל אָבִיהֶן וַיֹּאמֶר מִדְּוֵעַ מָה־רַתֵּן בָּא הַיּוֹם:</p>
<p>19 And they said: 'An Egyptian delivered us out of the hand of the shepherds, and moreover he drew water for us, and watered the flock.'</p>	<p>וַתֹּאמְרוּן אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁק אֶת־הַצֹּאן:</p>	<p>19 וַתֹּאמְרוּן אִישׁ מִצְרִי הִצִּילָנוּ מִיַּד הָרֹעִים וְגַם־דָּלָה דָּלָה לָנוּ וַיִּשְׁק אֶת־הַצֹּאן:</p>

(12) ויפן כה וכה. ראה מה עשה לו צצית ומה עשה לו צצה. ולפי פשוטו כמשמעו: וירא כי אין איש. שאין איש עתיד ללכת ממנו שיחגייר: (13) שני אנשים עבריים. דמן ואצירס הם, שהוטריו מן המן: נצרים. מריצים: למה תכה. אע"פ שלא הכהו, נקרא רשע צהרמת יד: רעך. רשע כמוחך: (14) מי שמך לאיש. והרי עודך נער: הלהרגני אתה אומר. מכאן אנו למדים שהרגו צס המפורש: ויירא משה. כפשוטו. ומדרשו, דאג לו על שראה בישראל רשעים דילטורין, אמר, מעתה שמה אינס ראויין להגאל: אכן נודע הדבר. כמשמעו. ומדרשו, נודע לי הדבר שהייתי

תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שצעים אומות להיות נרדים צעזעזות פרך, אצל רואה אני שהם ראויים לך: (15) וישמע פרעה. הם הלשינו עלי: ויבקש להרוג את משה. מסרו לקוסטיקר להרגו ולא שלטה צו המרצ, הוא שאמר משה, ויילני מחרצ פרעה: (וישב בארץ מדין. נחעכז שם, כמו וישצ יעקב:) וישב על הבאר. למד מיעקב שנזדווג לו וזוגו על הצאר: (16) ולכהן מדין. רצ שבהן, ופירש לו מעבודת אלילים ונידוהו מאללס: את הרהטים. את צריכות מרוות המים העשויות צארכ: (17) ויגרשו. מפני הנידוי:

20	And he said unto his daughters: 'And where is he? Why is it that ye have left the man? call him, that he may eat bread.'	וַיֹּאמֶר אֶל-בָּנָתָיו וְאִיוֹ לָמָּה זֶה עָזַבְתֶּן אֶת-הָאִישׁ קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם: וַיֹּאמֶר לְבָנָתָיו וְאִיוֹ לָמָּה זֶה עָזַבְתֶּן אֶת-הָאִישׁ קְרָאֵן לוֹ וַיֹּאכַל לֶחֶם:
21	And Moses was content to dwell with the man; and he gave Moses Zipporah his daughter.	וַיֹּאֲלֵ מֹשֶׁה לְשֵׁבֶת אֶת-הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת-צִפּוֹרָה בָּתּוֹ לְמִשָּׁה: וַיֹּאֲלֵ מֹשֶׁה לְשֵׁבֶת אֶת-הָאִישׁ וַיִּתֵּן אֶת-צִפּוֹרָה בָּתּוֹ לְמִשָּׁה:
22	And she bore a son, and he called his name Gershom; for he said: 'I have been a stranger in a strange land.'	וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גֶּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה: (פ) וַתֵּלֶד בֶּן וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ גֶּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיָּה:
23	And it came to pass in the course of those many days that the king of Egypt died; and the children of Israel sighed by reason of the bondage, and they cried, and their cry came up unto God by reason of the bondage.	וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיָּאֲנָחוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל מִן-הָעֲבָדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שְׁוַעֲתָם אֶל-הָאֱלֹהִים מִן-הָעֲבָדָה: וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיָּאֲנָחוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל מִן-הָעֲבָדָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שְׁוַעֲתָם אֶל-הָאֱלֹהִים מִן-הָעֲבָדָה:
24	And God heard their groaning, and God remembered His covenant with Abraham, with Isaac, and with Jacob.	וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת-נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-בְּרִיתוֹ אֶת- אַבְרָהָם אֶת-יִצְחָק וְאֶת-יַעֲקֹב: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת-נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-בְּרִיתוֹ אֶת- אַבְרָהָם אֶת-יִצְחָק וְאֶת-יַעֲקֹב:
25	And God saw the children of Israel, and God took cognizance of them.	וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים: (ס) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּדַע אֱלֹהִים:
III	Now Moses was keeping the flock of Jethro his father-in-law, the priest of Midian; and he led the flock to the farthest end of the wilderness, and came to the mountain of God, unto Horeb.	וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת-צֹאֵן יִתְרוֹ חֹתֵנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּגְדֵּל אֶת- הַצֹּאֵן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל- הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵב: וּמֹשֶׁה הָיָה רֹעֶה אֶת-צֹאֵן יִתְרוֹ חֹתֵנוֹ כֹּהֵן מִדְיָן וַיִּגְדֵּל אֶת- הַצֹּאֵן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל- הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵב:

(20) למה זה עזבתן. הכיר צו שהוא מזרעו של יעקב, וגו' ובאת תשועה על ידו, ולכך נסמכו פרשיות הללו. (בר"י):
 שהמים עולים לקראתו: ויאכל לחם. שמה ישא אחת מכס, וימת מלך מצרים. נטרע, והיה שוחט תינוקות ישראל
 כמה דאחזר כי אם הלחם הוא אוכל: ורוחן צדמס (שמו"ר א, לד):
 (21) ויואל. כתרומו, (ס"א כמשמעו) ודומה לו הוֹלֵךְ נָא (24) נאקתם. לעקתם, וכן מעיר מתיים יִנְקָהוּ (איוב כד, יז):
 וְלֵין (שופטים יט, ו), ולו הוֹלֵנוּ, הוֹלֵנוּ לַדָּבָר. ומדרשו לשון
 אֶלֶּה, נשבע לו שלא יזוז ממדין כי אם ברשותו:
 (23) ויהי בימים הרבים ההם. שהיה משה גר במדין, (1) אחר המדבר. להסתלק מן הגזל, שלא ירעו צשדות
 וימת מלך מצרים והוצרכו ישראל לתשועה, ומשה היה רועה אל הר האלהים. על שם העמיד:

2	And the angel of the LORD appeared unto him in a flame of fire out of the midst of a bush; and he looked, and, behold, the bush burned with fire, and the bush was not consumed.	וַיֵּרָא מֵלֶאֱדָיְהוָה אֵלָיו בְּלֶבֶת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסִּנֵּה וַיֵּרָא וַהֲנִה הַסִּנֵּה בָעֵר בָּאֵשׁ וַהֲסִנֵּה אֵינֶנּוּ אֲכָל:	וַיֵּרָא מֵלֶאֱדָיְהוָה אֵלָיו בְּלֶבֶת־אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסִּנֵּה וַיֵּרָא וַהֲנִה הַסִּנֵּה בָעֵר בָּאֵשׁ וַהֲסִנֵּה אֵינֶנּוּ אֲכָל:
3	And Moses said: 'I will turn aside now, and see this great sight, why the bush is not burnt.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמִּרְאָה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא־יִבָּעַר הַסִּנֵּה:	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הַמִּרְאָה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוּעַ לֹא־יִבָּעַר הַסִּנֵּה:
4	And when the LORD saw that he turned aside to see, God called unto him out of the midst of the bush, and said: 'Moses, Moses.' And he said: 'Here am I.'	וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסִּנֵּה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי:	וַיֵּרָא יְהוָה כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים מִתּוֹךְ הַסִּנֵּה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הִנְנִי:
5	And He said: 'Draw not nigh hither; put off thy shoes from off thy feet, for the place whereon thou standest is holy ground.'	וַיֹּאמֶר לֹא תִקְרַב הֶלְכָּא שְׂרִי סִינָה מֵעַל רִגְלֶיךָ אֲרִי אֶתְרָא דְּאֵת קָאִים עַל־וַהֲדִי אֶתֶר קִדִּישׁ הוּא:	וַיֹּאמֶר אַל־תִּקְרַב הֶלֶם שֶׁל־נְעֻלֶיךָ מֵעַל רִגְלֶיךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אִתָּה עוֹמֵד עָלָיו אֲדַמַּת־קֹדֶשׁ הוּא:
6	Moreover He said: 'I am the God of thy father, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob.' And Moses hid his face; for he was afraid to look upon God.	וַיֹּאמֶר אֲנִי אֱלֹהֵיךָ דְּאַבְרָהָם אֱלֹהֵיךָ דְּאַבְרָהָם אֱלֹהֵיךָ דְּיִצְחָק וְאֱלֹהֵיךָ דְּיַעֲקֹב וּכְבַשְׁנוֹן מֹשֶׁה לִּפְנֵי אֲרִי דְּחִיל מִלֹּאסְתִּכְּלָא בְּצִית וַיִּקְרָא דִּי:	וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֱלֹהֵי אֲבִיךָ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב וַיִּסְתֵּר מֹשֶׁה פָּנָיו כִּי יָרָא מִתְּהַיֵּט אֶל־הָאֱלֹהִים:
7	And the LORD said: 'I have surely seen the affliction of My people that are in Egypt, and have heard their cry by reason of their taskmasters; for I know their pains;	וַיֹּאמֶר יְהוָה יֵי מִגְלָא גְלִי קִדְמִי שְׁעִבִיד עַמִּי דְּבַמְצָרִים וְיֵת קְבִילְתִּהוֹן שְׁמִיעַ קִדְמִי מִן קִדְם מִפְּלִחִיהוֹן אֲרִי גְלִי קִדְמִי כִּי־בִיהוֹן:	וַיֹּאמֶר יְהוָה רָאֵה רְאִיתִי אֶת־עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֶת־צַעֲקָתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו כִּי יִדְעָתִי אֶת־מַכָּאֲבֵיו:

(2) בלבת אש. צלהצת אש לצו של אש, כמו לצ השמים, (5) של. שלוף והוא, כמו וְנָשַׁל הַצֶּקֶל (דברים יט, ה), כי צֶלַח הָאֵלֶּה, (שמואל-ב יח, יד) ואל תחמה על החי"ו, שיש לנו כיצא צו, מה שמהלך לְבָסֶךְ (יחזקאל טו, ל): מתוך הסנה. (7) כי ידעתי את מכאוביו. כמו וַיִּדְעַתְּ אֱלֹהִים, כלומר כי ולא חילן אחר, משום עמו אנכי צִנְרָה: אבל. נאכל, כמו לא שמתו לצ להצונן ולדעת את מכאוביו, ולא העלמתי עיני ולא עזר צה, אשר לקח משם: אטום את אזני מנעקסם: (3) אסורה נא. אסורה מכאן להתקרב שם:

- 8 and I am come down to deliver them out of the hand of the Egyptians, and to bring them up out of that land unto a good land and a large, unto a land flowing with milk and honey; unto the place of the Canaanite, and the Hittite, and the Amorite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite.
- 9 And now, behold, the cry of the children of Israel is come unto Me; moreover I have seen the oppression wherewith the Egyptians oppress them.
- 10 Come now therefore, and I will send thee unto Pharaoh, that thou mayest bring forth My people the children of Israel out of Egypt.
- 11 And Moses said unto God: 'Who am I, that I should go unto Pharaoh, and that I should bring forth the children of Israel out of Egypt?'
- 12 And He said: 'Certainly I will be with thee; and this shall be the token unto thee, that I have sent thee: when thou hast brought forth the people out of Egypt, ye shall serve God upon this mountain.'
- 13 And Moses said unto God: 'Behold, when I come unto the children of Israel, and shall say unto them: The God of your fathers hath sent me unto you; and they shall say to me: What is His name? what shall I say unto them?'
- וְאֵלֶּךְ לְהַצִּילָם מִיַּד מִצְרַיִם וְלְהַעֲלֵתָם מִן־הָאֶרֶץ הַהִוא אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל־אֶרֶץ זֵבֶת חֶלֶב וְיָדֵבֶשׁ אֶל־מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֲמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי:
- וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלֹּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם:
- וְעַתָּה לֵךְ וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵא אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:
- וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים מִי אֲנִי כִי אֵלֶךְ אֶל־פַּרְעֹה וְכִי אוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:
- וַיֹּאמֶר כִּי־אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה־לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאָךְ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת־הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה:
- וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנִי בָא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ־לִי מַה־שְּׁמוֹ מַה אֹמַר אֲלֵהֶם:
- וְאֵתְּגַלִּיתִי לְשִׁיבוֹתָהוֹן מִיַּד מִצְרָאִי וְלֹאֲסָקוֹתָהוֹן מִן־אֶרֶץ הַהִיא לְאֶרֶץ טָבָה וּפְתִיא לְאֶרֶץ עֲבָדָא חֶלֶב וְיָדֵבֶשׁ לְאַתֵּר כְּנַעֲנָאִי וְחִתָּאִי וְאֲמֹרָאִי וּפְרִזָּאִי וְחִוָּאִי וְיְבוּסָאִי:
- וְכַעַן הֵא קָבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָלַת לְקַדְמִי וְאִךְ גָּלִי קְדָמִי דִּוְחָקֵא דְּמִצְרָאִי דְּחָקִין לָהוֹן:
- וְכַעַן אֵיתָא וְאֶשְׁלַחְנִךְ לָוֶת פַּרְעֹה וְאֶפִּיק יָת עַמִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:
- וַאֲמַר מֹשֶׁה קְדָם יי מִן אֲנָא אֲרִי אֵיזִיל לָוֶת פַּרְעֹה וְאֲרִי אֶפִּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם:
- וַאֲמַר אֲרִי יְהִי מִימָרִי בְּסַעֲדָךְ וְדִין לָךְ אֶתָּא אֲרִי אֲנָא שְׁלַחְתָּךְ בְּאַפְקוֹתָךְ יָת עַמָּא מִמִּצְרַיִם תַּפְלִחוּן קְדָם יי עַל טוֹרָא הַדִּין:
- וַאֲמַר מֹשֶׁה קְדָם יי הָא אֲנָא אֲתִי לָוֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמַר לָהוֹן אֱלֹהָא דְּאַבְהָתְכוֹן שְׁלַחְנִי לָוֶתְכוֹן וְיִמְרוּן לִי מִן שְׁמִיה מָא אִמַר לָהוֹן:

(10) ועתה לכה ואשלחך אל פרעה. ואם תאמר מה תועיל, והוא את עמי, יועילו דבריו ותוציאם משם:

(11) מי אנכי. מה אני חשוד לדבר עם המלכים: וכי אוציא את בני ישראל. ואף אם חשוד אני, מה זכו ישראל ששפיעה להם נס ותוציאם ממצרים:

(12) ויאמר כי אהיה עמך. השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, שאמרת מי אנכי כי אלך אל פרעה, לא שלך היא, כי אם משלי, כי אהיה עמך, וזה המראה אשר ראית בסנה, לך האות כי אנכי שלחתיך, ותצליח בשליחותי וכדאי אני להציל, כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו

הַכֵּל, כַּךְ תֵּלֵךְ בְּשִׁלְחוֹתִי וְאִינִךְ נִיזוֹק, וְשִׁשְׁלַת מֵה זְכוּת יִשְׂרָאֵל שִׁיזְאוּ מִמִּצְרַיִם, דְּבַר גְּדוֹל יֵשׁ לִי עַל הַוֹּאֵל ז', שְׁהִרִי עֲמִידִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה עַל הַדָּבָר הַזֶּה לְסוֹף שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים שִׁיזְאוּ מִצְרַיִם. דְּבַר אַחֵר כִּי אֵהִי עִמָּךְ, וְזֶה שֶׁתִּצְלִיחַ בְּשִׁלְחוֹתְךָ, לָךְ הָאוֹת עַל הַבְּטָחָה אַחֶרֶת שֶׁאֵינִי מִצְטַיֵּחַ, שֶׁכִּשְׁחֹזִיאִם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אוֹתִי עַל הַדָּבָר הַזֶּה, שֶׁתִּקְבְּלוּ הַתּוֹרָה עָלֶיךָ, וְהִיא הַזְכוּת הַעוֹמֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל. וְדוּגְמַת לִשְׁוֹן זֶה מִזֵּינוּ, וְזֶה לָךְ הָאוֹת אֲבֹל הַשָּׁנָה קָפִיחַ וְגו' (יִשְׁעִי לִז', ל), מִפְּלֵת סִנְחָרִיב תִּהְיֶה לָךְ לְאוֹת עַל הַבְּטָחָה אַחֶרֶת, שֶׁאֲרָכֶם חֲרִיבָה מִפִּירוֹת וְאֵי אֲבָרְךָ הַסְפִּיחִים:

14 And God said unto Moses: 'I AM THAT I AM'; and He said: 'Thus shalt thou say unto the children of Israel: I AM hath sent me unto you.'

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה אֲהִיָּה
 אֲשֶׁר אֲהִיָּה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר
 לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲהִיָּה שְׁלַחְנִי
 אֵלֵיכֶם:

15 And God said moreover unto Moses: ‘Thus shalt thou say unto the children of Israel: The LORD, the God of your fathers, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob, hath sent me unto you; this is My name for ever, and this is My memorial unto all generations.

וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה
כֹּה־תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל¹⁵
יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי
יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה שְׁמִי
לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר:
וַאֲמַר עוֹד יְיָ לְמֹשֶׁה כִּדְּבֹר
תִּימַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי
יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי לְוַתְּכֹן בֵּין
שְׁמִי לְעֹלָם וְדִין דּוֹכְרֵנִי לְכָל
דֹּר וְדֹר:

16 Go, and gather the elders of Israel together, and say unto them: The LORD, the God of your fathers, the God of Abraham, of Isaac, and of Jacob, hath appeared unto me, saying: I have surely remembered you, and seen that which is done to you in Egypt.

לְךָ וְאֶסְפָּתָ אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵיכֶם נִרְאָה אֵלַי
אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב לֵאמֹר
פָּקֶד פְּקֹדֹתַי אֲתֶכֶם וְאֶת־הָעָשׂוּי
לָכֶם בְּמִצְרַיִם:

17 And I have said: I will bring you up out of the affliction of Egypt unto the land of the Canaanite, and the Hittite, and the Amorite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite, unto a land flowing with milk and honey.

17 וַאֲמַר אֶעֱלֶה אִתְּכֶם מֵעַנִי
מִצְרִים אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
וְתַחֲתִי וְהָאֲמָרִי וְהַפְרִזִי וְתַחֲתִי
וְהַיְבוֹסִי אֶל-אֶרֶץ זְבֹת חֶלֶב
וְדִבְשׁ:

18 And they shall hearken to thy voice.
And thou shalt come, thou and the
elders of Israel, unto the king of
Egypt, and ye shall say unto him:
The LORD, the God of the Hebrews,
hath met with us. And now let us
go, we pray thee, three days' journey
into the wilderness, that we may
sacrifice to the LORD our God.

וְשָׁמְעוּ לְקֹלָךְ וּבָאֲתָה אֵתָּה
וְזָכְנִי יִשְׂרָאֵל אֶל־מִלְךָ מַצְרִים
וְאִמְרָתָם אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי
הָעִבְרִיִּים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה
נִלְכֶּה־נָּא בְּרֶדֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים
בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחָה לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ:

כה תאמר לפני ישראל אלהיה פעם אחת. וכן משמע במסכת
ברכות ודו"ק):

(15) זה שמי' לעולם. חסר וי"ו לומר, העלימהו, שלא יקרא ככתבו (שמו"ר ג, ט): וזה זכרי. למדו היאך נקרא, וכן דוד הוא אומר, ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור:

(16) את זקני ישראל. מיוחדים לשיצה. ואם תאמר זקנים סתם, היאך אפשר לו לאסוף זקנים של ס' רבוא:

(14) אֲדִידָה אֲשֶׁר אֲדִידָה. אֹהֵיה עַמּוֹס צְבָרָה וְאֵת, אֲשֶׁר אֹהֵיה
עַמּוֹס בְּשַׁעְבוֹד שָׂר מַלְכֵיח, אֲמַר לִפְנֵינוּ רַב־שׁ עַם אֲנִי מִזְכִּיר
לְהַם זָרָה אַחֶרֶת, דִּיש צְבָרָה זו, אֲמַר לוֹ יִפֶּה אַחֶרֶת, כִּה תֵּאֱמַר
וְגו'. (צְבָרוֹת ט: שׁמו"ג, ו') (לֹא שֶׁהַכִּיל חֲלִילָה מִשֶּׁה בִּיתָר,
אַלֵּא שֶׁלֹּא הִבִּין דְּבָרֵי הַשִּׁי"ת, כִּי לֹא מִחֻשְׁבוֹת מִחֻשְׁבַּת הַשִּׁי"ת,
שֶׁמֶאֱזָן כִּךְ הֵיטָב דַּעַתוֹ צֹאֲמֹרוּ יִתְצַרֵּךְ אֹהֵיה אֲשֶׁר אֹהֵיה, לְמַשֶּׁה
לְצַדּוֹ הַגִּיד, וְלֹא שֶׁיִּגִּיד לְיִשְׂרָאֵל, וְהוּא יִפֶּה אַחֶרֶת, שֶׁגַּם דַּעַתִּי
מִתְחַלֶּה כִּךְ הֵיטָב, שֶׁלֹּא תִּגִּיד לְצַנִּי יִשְׂרָאֵל כְּדֹצְרִים הָאֵלֶּה, אֲלֵא

19	And I know that the king of Egypt will not give you leave to go, except by a mighty hand.	וְאֲנִי יָדַעְתִּי כִּי לֹא־יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהֵלֵךְ וְלֹא בְיָד חֲזָקָה:	19
20	And I will put forth My hand, and smite Egypt with all My wonders which I will do in the midst thereof. And after that he will let you go.	וְשַׁלַּחְתִּי אֶת־יָדִי וְהִפֵּיתִי אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל־נִפְלְאוֹתֵי אֲשֶׁר אַעֲשֶׂה בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם:	20
21	And I will give this people favour in the sight of the Egyptians. And it shall come to pass, that, when ye go, ye shall not go empty;	וְנָתַתִּי אֶת־תֶּן הָעַם־הַזֶּה בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וְהָיָה כִּי תֵלְכוּן לֹא תֵלְכוּ רִיקִים:	21
22	but every woman shall ask of her neighbour, and of her that sojourneth in her house, jewels of silver, and jewels of gold, and raiment; and ye shall put them upon your sons, and upon your daughters; and ye shall spoil the Egyptians.'	וְשָׁאַלָה אִשָּׁה מִשְׁכֻּנְתָּהּ וּמִגֵּרַת בֵּיתָהּ כֶּסֶף וְכֶלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת וְשִׁמְתָם עַל־בְּנֵיהֶם וְעַל־בָּנוֹתֵיהֶם וְנִצַּלְתָם אֶת־מִצְרַיִם:	22
IV	And Moses answered and said: 'But, behold, they will not believe me, nor hearken unto my voice; for they will say: The lord hath not appeared unto thee.'	וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא־יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא־נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ יְהוָה:	IV
2	And the LORD said unto him: 'What is that in thy hand?' And he said: 'A rod.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה (כ' מזה) 'ק' מִה־זֶּה בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מִטֶּה:	2

18) ושמעו לקולך. מאליהם, מכיון שתאמר להם לשון זה ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שזלשון זה הם נגאלים, יעקב אמר להם ואלהים פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם פקד פקד אלהים אתכם (בראשית נ, כה): נקרה עלינו. לשון מקרה, וכן ויקר אלהים (במדבר כג, ד), ואנכי אקרה כה, אהא נקרה מאתו הלוס: (אלהי העבריים. יו"ד יחירה, רמז לי מכות. דרש"י יסן):

19) לא יתן אתכם מלך מצרים להלך. אם אין אני מראה לוי ידי החזקה, כלומר כל עוד שאין אני מודיעו ידי החזקה לא יתן אתכם להלך: לא יתן. לא יצדק, כמו על פן לא תשיד (בראשית כ, ו), לא תקנו אלהים להרע עמדי (שם לא, ח), וכלן לשון נחמיה הם. וי"מ ולא ביד חזקה. ולא בשל שידו חזקה כי מאז אשלח את ידי והכיתי את מצרים וגו' ומתרגמין אותו ולא מן קדם דחילה שקיף. משמו של רבי יעקב דרבי מנחם נאמר לי:

22) ומגרת ביתה. מאותה שהיא גרה אפס בצית: ונצלתם. כמרגמו וקרוקנו, וכן וינצלו את מקרים (שמות יב, לו), וינצלוו גני ישראל את עדים (שם לג, ו), והגוין

צו יסוד. ומנחם חזרו במחצרת נד"י, עם וינצלו אלהים את מקנה הצדיקים (בראשית לא, ט), אשר הנילו אלהים מאבינו, ולא יאמנו דבריו, כי אם לא היתה הגו"ן יסוד והיא נקודה בחיר"ק, לא תהא משמשת בלשון ופעלתם, אלא בלשון ונפעלתם, כמו ונסקסס מעל החדמה (דברים כח, סג), ונתתם ביד אויב, ונגפסס לפגי אצביקס (ויקרא כו, יז), ונסקסס צחוקה (יחזקאל כב, כא), ואמרתם נלנו, לשון נפעלנו, וכל נ"ן שהיא צאה בחיצה לפרקים, ונפלת ממנה, כנ"ן של נוגף, נושא, נותן, נושך, כשהיא מדברת לשון ופעלתם, חנקד צו"א בחטף, כגון וינצלתם את הצדיקים (בראשית מה, יט), וינצלתם את אלהים את הצדיקים (במדבר לב, כט), ונמלתם את דבר ערלתכם. לכן אני אומר, שזאת הנקודה בחיר"ק מן היסוד היא, ויסוד שם דבר נלול, והוא מן הלשונוה הכזבים, כמו דצור, כפור, למוד, כשידבר בלשון ופעלתם ינקד בחיר"ק, כמו ודצקסס אל הסלע (שם כ, ח), ונפססס את הצדיקים (יחזקאל מה, כ), ולמדססס אתם את הצדיקים (דברים יא, יט):

<p>3 And He said: 'Cast it on the ground.' And he cast it on the ground, and it became a serpent; and Moses fled from before it.</p>	<p>3 וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אֲרָצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֲרָצָה וַיְהִי לְנָחָשׁ וַיִּנָּס מֹשֶׁה מִפָּנָיו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בִזְנֵבּוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּחָזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ:</p>
<p>4 And the LORD said unto Moses: 'Put forth thy hand, and take it by the tail—and he put forth his hand, and laid hold of it, and it became a rod in his hand—</p>	<p>4 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה שְׁלַח יָדְךָ וְאַחֲזוּ בִזְנֵבּוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּחָזֶק בּוֹ וַיְהִי לְמִטָּה בְּכַפּוֹ:</p>
<p>5 that they may believe that the LORD, the God of their fathers, the God of Abraham, the God of Isaac, and the God of Jacob, hath appeared unto thee.'</p>	<p>5 לְמַעַן יֵאֱמִינוּ כִּי־נִרְאָה אֵלֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָם אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ וַיִּצְחַק וַאֲלֵהֶי יַעֲקֹב:</p>
<p>6 And the LORD said furthermore unto him: 'Put now thy hand into thy bosom.' And he put his hand into his bosom; and when he took it out, behold, his hand was leprous, as white as snow.</p>	<p>6 וַיֹּאמֶר יְהוָה לוֹ עוֹד הִבָּא־נָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיֵּצֵא יָדוֹ מִבְּשָׁמֶת וַיִּבְרַח וַיִּהְיֶה יָדוֹ כְּשֶׁלֶג:</p>
<p>7 And He said: 'Put thy hand back into thy bosom.—And he put his hand back into his bosom; and when he took it out of his bosom, behold, it was turned again as his other flesh.—</p>	<p>7 וַיֹּאמֶר הֲשֵׁב יָדְךָ אֶל־חִיקְךָ וַיִּשְׁבּ יָדוֹ אֶל־חִיקוֹ וַיִּוצֵאָהּ מִמְּחִיקוֹ וַהֲנֶה־שָׁבָה כְּבָשָׂרוֹ:</p>
<p>8 And it shall come to pass, if they will not believe thee, neither hearken to the voice of the first sign, that they will believe the voice of the latter sign.</p>	<p>8 וְהָיָה אִם־לֹא יֵאֱמִינוּ לָךְ וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְקוֹל הָאֵת הָרִאשׁוֹן וְהָאֱמִינִי לְקוֹל הָאֵת הָאַחֲרוֹן:</p>

- (2) מזה בידך. לכך נכתב תיבה אחת לדרוש, מה שצריך אתה חייב ללקות, שחשדת כשפים. ופשוטו, כאדם שאומר לחזירו, מודה אתה שזו שלפניך אכן היא, אומר לו הן, אמר לו הרגתי עושה אותה עץ:
- (3) ויהי לנחש. רמו לו שסיפר לשון הרע על ישראל (באומרו לא יאמינו לי), ותפס אומנתו של נחש:
- (4) ויחזק בו. לשון אחיזה הוא, והרבה יש במקרא, ויחזקו הַגָּשִׁים בְּיָדוֹ (בראשית יט, טו) וְהַסְּוִיקָה צִמְצָיו (דברים כה, יא), וְהַסְּוִיקָה צִמְצָנוֹ (שמואל א יז, לה), כל לשון חזק הדבור לבייט, לשון אחיזה הוא:
- (6) מצורעת כשלג. דרך צרעת להיות לבנה, אם צרעת לבנה היא, אף צרות זה רמו לו שלשון הרע סופר באומרו לא יאמינו לי, לפיכך הלקהו בצרעת, כמו שלקחה מרים על לשון הרע:
- (7) ויוציאה מחיקו והנה שבה וגו'. מכאן, שמדה טובה ממחרת לבא ממדת פורעניות, שהרי צראונה לא נאמר מחיקו (שמו"ר ג, יח):
- (8) והאמינו לקול האות האחרון. משתאמר להם בשילכס לקימי על שספרתי עליכם לשון הרע, יאמינו לך, שכבר למדו בכך שהמזדווגין להרע להם לוקים בנגעים, כגון פרעה ואצמלך בשציל שרה:

- 9 And it shall come to pass, if they will not believe even these two signs, neither hearken unto thy voice, that thou shalt take of the water of the river, and pour it upon the dry land; and the water which thou takest out of the river shall become blood upon the dry land.⁹
- 10 And Moses said unto the LORD: 'Oh Lord, I am not a man of words, neither heretofore, nor since Thou hast spoken unto Thy servant; for I am slow of speech, and of a slow tongue.'¹⁰
- 11 And the LORD said unto him: 'Who hath made man's mouth? or who maketh a man dumb, or deaf, or seeing, or blind? is it not I the LORD?'¹¹
- 12 Now therefore go, and I will be with thy mouth, and teach thee what thou shalt speak.¹²
- 13 And he said: 'Oh Lord, send, I pray Thee, by the hand of him whom Thou wilt send.'¹³
- וְהָיָה אִם-לֹא יֵאֱמִינוּ גַם לְשְׁנֵי הָאֲתֹת הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּן לְקוֹלְךָ וְלִקְחָתָּ מִמַּיִם הַיָּאֵר וְשִׁפְכָתָּ הַיִּבְשָׁה וְהָיוּ הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּקַּח מִן-הַיָּאֵר וְהָיוּ לְדָם בַּיִּבְשָׁת׃
- וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנֹכִי גַם מִתְּמֹל גַּם מִשְׁלָשׁ גַּם מֵאִזְּךָ דְּבָרְךָ אֶל-עַבְדְּךָ כִּי כְבֹד-פֶּה וּכְבֹד לְשׁוֹן אֲנֹכִי׃
- וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו מִי שֵׁם פֶּה לְאָדָם אוֹ מִי-יִשּׁוּם אֱלֹם אוֹ חֵלֶשׁ אוֹ פֶקֶח אוֹ עוֹר הֲלֹא אֲנֹכִי יְהוָה׃
- וְעַתָּה לֵךְ וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם-פִּיךָ וְהוֹרִיתִיךָ אֲשֶׁר תִּדְבֹּר׃
- וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי שְׁלַח-נָא בְיָד-תְּשַׁלַּח׃
- וַיֹּאמֶר בְּבִעֲנוּ יְיָ שְׁנֵי פָמָא לְאִנְשָׁא אוֹ מִן שְׁנֵי אֱלִימָא אוֹ חֲרָשָׁא אוֹ פְתִיחָא אוֹ עוֹרָא הֲלֹא אֲנָא יְיָ׃
- וְכַעַן אֵיזִיל וּמִימָרִי יְהִי עִם פִּמָּךְ וְאַל-פִּנְךָ דִּתְמַלִּיל׃
- וַיֹּאמֶר בְּבִעֲנוּ יְיָ שְׁלַח כַּעַן בְּיַד מִן דְּכֻשָׁר לְמִשְׁלַח׃

(9) ולקחת ממימי היאור. רמוז להם שצמכה ראשונה נפרע מאלהותם, (פירוש, כשהקצ"ה נפרע מן האומות, נפרע מאלהותם תחלה, שהיו עוזדים לנילוס המהיה אותם, והפכס לדס. דרש"י ישן): והיו המים וגו'. והיו, והיו, שני פעמים, נראה בעיני, אלו נאמר והיו המים אשר תקח מן היאור לדס ציבשת, שומע אני שצידו הם נהפכים לדס, ואז כשירדו לארץ יהיו צהוייתן, אבל עכשיו מלמדנו, שלא יהיו דס עד שיהיו ציבשת:

(10) גם מתמול וגו'. למדנו שכל שצעה ימים היה הקצ"ה מפתה את משה צסנה לילך בשליחותו, מתמול שלשום מאז דצרך הרי שלשה, ושלשה גמין רצויין הם, הרי ששה, והוא היה עומד ציוס הז' כשאמר לו זאת, עוד שלח נא ציד תשלח, עד שחרה צו וקבל עליו. (שמו"ר ג, טז) וכל זה, שלא היה רוצה ליטול גדולה על אהרן אחיו שהיה גדול הימנו, ונציא היה, שנאמר (הלל אהרן אחיך הלוי וגו', ועוד נאמר עליו הכהן)

הַנִּגְלָה נִגְלִיתִי אֶל צִית קְצִיף צְהִיטָס צְמָרָס (שמואל-א ב, כז), הוא אהרן, וכן וְאִדְעָ לָהֶם צְאָרָן מְאָרָס וגו' (יחזקאל כ, ה) וְאָמַר אֲלֵיהֶם אִישׁ שְׁקוּצִי עֵינָיו הִשְׁלִיכוּ, ואותה נצואה לאהרן נאמרה: כבד פה. צכצידות אני מדצר, וצלשון לע"ז צלצ"ו

(11) מי שם פה וגו'. מי למדך לְדַצֵּר כשהיית נדון לפני פרעה על המצרי: או מי ישרם אלה. מי עשה פרעה אלה שלא נתאמץ צמנות הריגתך, ואת משרתיו חרשים שלא שמעו צוותו עליך, וְלֹא-סִפְקָלְטוּרִין (צצת קח). ההורגים מי עשאת עוֹרָס, שלא ראו כשצרתם מן הצימה ונמלטת (תנחומא שמות י'): הלא אנכי. ששמי ה' עשיתי כל זאת:

(13) ביד תשלח. ציד מי שאתה רגיל לשלוט והוא אהרן. דצר אחר, ציד אחר שמתרצה לשלוט, שאין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד, יש לך שלוחים הרבה:

<p>And the anger of the LORD was kindled against Moses, and He said: 14 'Is there not Aaron thy brother the Levite? I know that he can speak well. And also, behold, he cometh forth to meet thee; and when he seeth thee, he will be glad in his heart.</p>	<p>וַיִּחַר-אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אֲחִיךָ הֲלֹא יָדָעְתִּי כִּי-דָבָר יִדְבָּר הוּא וְגַם הִנֵּה- הוּא יֵצֵא לִקְרֹאתְךָ וְרָאֶךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ:</p>	<p>14 וַיִּחַר-אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶהְרֵן אֲחִיךָ הֲלֹא יָדָעְתִּי כִּי-דָבָר יִדְבָּר הוּא וְגַם הִנֵּה- הוּא יֵצֵא לִקְרֹאתְךָ וְרָאֶךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ:</p>
<p>And thou shalt speak unto him, and put the words in his mouth; and I will be with thy mouth, and with his mouth, and will teach you what ye shall do.</p>	<p>וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת- הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם-פִּיךָ וְעִם-פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:</p>	<p>15 וְדַבַּרְתָּ אֵלָיו וְשַׂמְתָּ אֶת- הַדְּבָרִים בְּפִיו וְאֲנֹכִי אֶהְיֶה עִם-פִּיךָ וְעִם-פִּיהוּ וְהוֹרִיתִי אֶתְכֶם אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:</p>
<p>And he shall be thy spokesman unto the people; and it shall come to pass, that he shall be to thee a mouth, and thou shalt be to him in God's stead.</p>	<p>וְיִמְלִיל הוּא לָךְ עִם עַמָּא וְיִהְיֶה הוּא יְהִי לָךְ לְמִתְוַדָּגְמָן וְאַתָּה תִּהְיֶה לִּי לְרֹב:</p>	<p>16 וְדַבַּר-הוּא לָךְ אֶל-הָעָם וְהָיָה הוּא יְהִי-לָךְ לִפֶּה וְאַתָּה תִּהְיֶה-לּוֹ לְאֵלֹהִים:</p>
<p>And thou shalt take in thy hand this rod, wherewith thou shalt do the signs.'</p>	<p>וְיָתָּה חוֹטְרָא הָדִין תִּסֵּב בִּידְךָ דְּתַעֲבִיד בֵּיהּ יָת אֲתִיָּא:</p>	<p>17 וְאַתָּה-חַמְטָה הָזֶה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה-בּוֹ אֶת- הָאֵתֹת: (פ)</p>
<p>And Moses went and returned to Jethro his father-in-law, and said unto him: 'Let me go, I pray thee, and unto my brethren that are in Egypt, and see whether they be yet alive.' And Jethro said to Moses: 'Go in peace.'</p>	<p>וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל-יֶתֶר חֹתָנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלֶיךָ נָא וְאֲשֻׁבָה אֶל-אֲחֵי אֲשֶׁר-בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדֵם חַיִּים וַיֹּאמֶר יֶתֶרוֹ לְמֹשֶׁה לָךְ לְשָׁלוֹם:</p>	<p>ששי ג וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל-יֶתֶר חֹתָנוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ אֵלֶיךָ נָא וְאֲשֻׁבָה אֶל-אֲחֵי אֲשֶׁר-בְּמִצְרַיִם וְאֶרְאֶה הַעוֹדֵם חַיִּים וַיֹּאמֶר יֶתֶרוֹ לְמֹשֶׁה לָךְ לְשָׁלוֹם:</p>
<p>And the LORD said unto Moses in Midian: 'Go, return into Egypt; for all the men are dead that sought thy life.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמִדְיָן תֹּוב לְמִצְרַיִם אֲרִי מִיתוּ כָל גִּבְרִיָּא דִּבְעוּ לְמִקְטָלְךָ:</p>	<p>19 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לָךְ שָׁב מִצְרַיִם כִּי-מָתוּ כָל- הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת-נַפְשְׁךָ:</p>

(14) ויחר אף. (זכאים קב.) רבי יהושע בן קרחה אומר, כל חרון אף שבתורה נאמר בו רועס, וזה לא נאמר בו רועס, ולא מזניו שזא עונש על ידי אותו חרון, אמר לו רבי יוסי אף צו נאמר בו רועס, הלא אהרן אחיך הלוי, שהיה עתיד להיות לוי ולא כהן, והכהונה הייתי אומר לזאת ממך, מעתה לא יהיה כן, אלא הוא יהיה כהן ואתה הלוי, שנאמר ומשה איש האלהים צָנְיוּ יִקְרְאוּ עַל שְׁמֵי הַלְוִי (דברי הימים-א כג, יד): הנה הוא יצא לקראתך. כשתלך למצרים: וראך ושמח בלבבו. לא כשאתה סצור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה

לגדולה, ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנחמן על הלז: (16) ודבר הוא לך. בשצילך ידבר אל העם, וזה יוכיח על כללך ולי ולו ולכס ולהם הסמוכים לדבור, שכולם לשון על הס: יהיה לך לפה. למליך, לפי שאתה כצד פה: לא להים. לרב ולשר:

(18) וישב אל יתר חתנו. ליטול רשות, שהרי נשצעלו (שלא יזוז ממדין כי אם צרשמו). (מכילתא יתרו) ושצעה שמות היו לו, רעואל, יתר, יתרו, קיני, וכו':

(19) כי מתו כל האנשים. מיהם, דתו ואצרים, חיים היו, אלא שירדו מנכסיהם, והעני חשוב כמת (נדרים סד):

20 And Moses took his wife and his sons, and set them upon an ass, and he returned to the land of Egypt; and Moses took the rod of God in his hand.	וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-אִשְׁתּוֹ וְאֶת-בָּנָיו וַיִּרְכָּבֵם עַל-הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-מִטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ:	וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-אִשְׁתּוֹ וְאֶת-בָּנָיו וַיִּרְכָּבֵם עַל-הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-מִטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ:
21 And the LORD said unto Moses: 'When thou goest back into Egypt, see that thou do before Pharaoh all the wonders which I have put in thy hand; but I will harden his heart, and he will not let the people go.	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמַהֲכָךָ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה כָל-הַמִּפְתִּימִים אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בְיָדְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וְאֲנִי אַחְזֹק אֶת-לִבּוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת-הָעָם:	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה בְּמַהֲכָךָ לָשׁוּב מִצְרַיִם רְאֵה כָל-הַמִּפְתִּימִים אֲשֶׁר-שָׁמַתִּי בְיָדְךָ וַעֲשִׂיתָם לִפְנֵי פַרְעֹה וְאֲנִי אַחְזֹק אֶת-לִבּוֹ וְלֹא יִשְׁלַח אֶת-הָעָם:
22 And thou shalt say unto Pharaoh: Thus saith the LORD: Israel is My son, My first-born.	וְתִימַר לְפַרְעֹה כֹּה אָמַר יְיָ בְּרִי בִּכְוִרִי יִשְׂרָאֵל:	וְתִימַר לְפַרְעֹה כֹּה אָמַר יְיָ בְּרִי בִּכְוִרִי יִשְׂרָאֵל:
23 And I have said unto thee: Let My son go, that he may serve Me; and thou hast refused to let him go. 'Behold, I will slay thy first-born.'	וְאָמַרְתִּי לְךָ שְׁלַח יֵת בְּרִי וַיִּפְלַח קַדְמִי וּמִסְרִיב אֶת-לִשְׁלַחֹתִיָּהּ הֵא אָנָּה קָטִיל יֵת בְּרַךְ בּוֹכְרָךְ:	וְאָמַר אֵלַי שְׁלַח אֶת-בְּנִי וַיַּעֲבֹדֵנִי וְתִמְאָן לְשַׁלְּחוֹ הִנֵּה אֲנִכִּי הֵרֵג אֶת-בְּנִי בְּכַרְךָ:
24 And it came to pass on the way at the lodging-place, that the LORD met him, and sought to kill him.	וַהֲיָה בְּאֶרְצָה בְּבֵית מִבְתָּא וַעֲרַע בֵּית מִלְאָכָא דִּי וּבְעָא לְמַקְטִילֵיהּ:	וַיְהִי בְּדֶרֶךְ בְּמַלּוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ יְהוָה וַיִּבְקֶשׁ הַמִּיתוֹ:
25 Then Zipporah took a flint, and cut off the foreskin of her son, and cast it at his feet; and she said: 'Surely a bridegroom of blood art thou to me.'	וַיִּסָּיֵב צִפּוֹרָה טַבָּרָא וַיַּגִּדֵת יֵת עֶרְלַת בְּרָהּ וַתְּקַרֵּיב לְקַדְמוֹתֶיהָ וַאֲמַרְתָּ בְּדָמָא דְּמַהוּלְתָּא הָדִין אֶתִּיהִיב חֲתָנָא לָנָא:	וַתִּקַּח צִפּוֹרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת-עֶרְלַת בְּנָהּ וַתַּגֵּעַ לְרַגְלָיו וַתֹּאמֶר כִּי חֲתָן-דָּמִים אַתָּה לִּי:

הקצ"ה על מכירת הצורה שלקח יעקב מעשו: (23) ואומר אליך. בשליחותו של מקום: שלח את בני וגו'. הנה אנכי הרג וגו'. היא מכה אחרונה, וזה התרהו חלה מפני שהיא קשה, וזה הוא שנאמר צאיז הן אל ישגיב צלח, לפיכך, מי קמהו מורה (איז לו, כז), בשר ודם המבקש להנקם מחזירו, מעלים את דבריו שלא יבקש הלה, אבל הקצ"ה ישגיב צלח ואין יכולת להמלט מידו כי אם בשושו אליו, לפיכך הוא מורהו ומתרה בו לשו: (24) ויהי בדרך במלון. משה: ויבקש המיתו. למשה, לפי שלא מל את אליעזר בנו, ועל שנתרשל נענש עונש מיתה. תניא אמר רבי יוסי ח"ו לא נתרשל, אלא אמר, אמול ואזא לדרך, סכנה היא לחינוק עד שלשה ימים, אמול ואשה שלשה ימים, הקצ"ה כונו לך שוב מצרים, ומפני מה נענש מיתה, לפי שנתעסק במלון חלה (במסכת נדרים לא:), והיה המלאך נעשה כמין נחש, וצולעו מראשו ועד ירכיו, וחוזר וצולעו מרגליו ועד אוחו מקום, הצינה כפורה שצביל המילה הוא:

(20) על החמור. חמור המיוחד, הוא החמור שחבש אברהם לעקידת יצחק, והוא שעתיד מלך המשיח להגלות עליו, שנאמר עני ולקח על חמור (זכריה ט, ט): וישב ארצה מצרים ויקח משה את משה. אין מוקדם ומאוחר מדוקדקים צמקרא: (21) בלכתך לשוב מצרימה וגו'. דע, שעל מנת כן חלך, שתהא גבור בשליחותי לעשות כל מופתי לפני פרעה ולא תירא ממנו: אשר שמתי בידך. לא על שלשה אותות האמורות למעלה, שהרי לא לפני פרעה זה לעשותם אלא לפני ישראל שיאמינו לו, ולא מצינו שעשאם לפניו, אלא מופתים שאני עתיד לשום בידך צמקרא, כמו פי ידצר חלקם פקעה וגו' (שמות ז, ט), ואל תחמה על אשר כתיב אשר שמתי, שכן משמעו, כשתדבר עמו כצר שמתי בידך: (22) ואמרת אל פרעה. כשתשמע שלבו חזק וימאן לשלוח, אמור לו כן: בני בכרי. לשון גדולה, כמו אף אני צבור אפנהו (תהלים פט, כח), זו פשוטו. ומדרשו, כאן חסם

26	So He let him alone. Then she said: 'A bridegroom of blood in regard of the circumcision.'	וַיֵּרָךְ מִמֶּנּוּ אִזְּ אִמְרָהּ חֲתָן דָּמִים לְמוֹלָתָ: (פ)	וְנָח מִנִּיהָ בְּכֵן אִמְרַת אֱלֹהִי דָמָא דְמַהוּלָּתָא הָדִין אֶתְחַיֵּב חֲתָנָא קָטוּל:
27	And the LORD said to Aaron: 'Go into the wilderness to meet Moses.' And he went, and met him in the mountain of God, and kissed him.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַהֲרֹן לֵךְ לִקְרַאת מֹשֶׁה הַמַּדְבָּרָה וְיִלְךְ וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בְּהַר הָאֱלֹהִים וַיִּשָּׁק לּוֹ:	וַאֲמַר יי לְאַהֲרֹן אֵיזִיל לְקַדְמוֹת מֹשֶׁה לְמַדְבָּרָא וְאִזְל וְעָרְעִיה בְּטוֹרָא דְאַתְנָלִי עֲלוּהִי יִקְרָא דִּי וַנְּשִׁיק לִיה:
28	And Moses told Aaron all the words of the LORD wherewith He had sent him, and all the signs wherewith He had charged him.	וַיַּגֵּד מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֵת כָּל-דְּבָרֵי יְהוָה אֲשֶׁר שָׁלְחוּ וְאֵת כָּל-הָאֱתֹת אֲשֶׁר צִוָּהוּ:	וַחֲוִי מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן יֵת כָּל פְּתִגְמֵיָא דִּי דְשִׁלְחִיה וְיֵת כָּל אֲתִיָּא דְפִקְדִיָּה:
29	And Moses and Aaron went and gathered together all the elders of the children of Israel.	וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֵּאָסְפוּ אֶת-כָּל-זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:	וְאִזְל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּכְנָשׁוּ יֵת כָּל סְבִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
30	And Aaron spoke all the words which the LORD had spoken unto Moses, and did the signs in the sight of the people.	וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֵת כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וַיַּעַבְד וַיַּעַשׂ הָאֱתֹת לְעֵינֵי הָעָם:	וּמְלִיל אַהֲרֹן יֵת כָּל פְּתִגְמֵיָא דְמְלִיל יי עִם מֹשֶׁה וְעַבְד אֲתִיָּא לְעֵינֵי עָמָא:
31	And the people believed; and when they heard that the LORD had remembered the children of Israel, and that He had seen their affliction, then they bowed their heads and worshipped.	וַיֵּאֱמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי-פָקַד יְהוָה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת-עֲנָיִם וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ:	וַחֲיִמִּין עָמָא וַשְּׁמַעוּ אַרִי דְּכִיר יי יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאַרִי גְלִי קְדָמוּהִי שְׁעִבּוּדֵהוּן וְכָרְעוּ וּסְגִידוּ:
V	And afterward Moses and Aaron came, and said unto Pharaoh: 'Thus saith the LORD, the God of Israel: Let My people go, that they may hold a feast unto Me in the wilderness.'	וְאַחֲרַיִם בָּאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֶל-פַּרְעֹה כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיַּחֲגּוּ לִי בַּמִּדְבָּר:	וּבְחֵר כֵּן עָאֵלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה כְּדָנָן אָמַר יי אֱלֹהָא דְיִשְׂרָאֵל שְׁלַח יֵת עַמִּי וַיַּחֲגּוּ קְדָמִי בַּמִּדְבָּרָא:

(25) ותנע לרגליו. השליכתו לפני רגליו של משה: זא, וזוה מתורץ גס כן שינוי לשון בתרגום אונקלוס צחתן ותאמר. על צנה: כי חתן דמים אתה לי. אתה היית גורם להיות החתן שלי נרצח עליך. הורג אישי אתה לי: (26) וירך. המלאך ממנו. אז, צינה שעל המילה צא להורגו: (שמות יד, ג). ואונקלוס תרגם דמים, על דם המילה: אמרה חתן דמים למולת. חתני היה נרצח על דבר המילה. (1) ואחר באו משה ואהרן וגו'. אבל הזקנים נשמטו אחד (שינה רש"י בלשוננו, לעיל כצא אתה היית גורם, דקשה לרש"י, אחד מאחר משה ואהרן, עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו מה זה אז אמרה חתן דמים, והלא גם לעיל אמרה חתן דמים, לפלטין, לפי שיראו ללכת (שמו"ר ה, יד), ובסיני נפרע להם, אלא מתחלה סברה דזה זה גורם, חטא המילה וחטא אחר, וגגש משה לדדו והם לא יגשו, החזירם לאחוריהם: אח"כ כשראתה וירך לגמרי, אז הצינה דעל דבר המילה לצד

<p>2 And Pharaoh said: 'Who is the LORD, that I should hearken unto His voice to let Israel go? I know not the LORD, and moreover I will not let Israel go.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה שְׁמָא דְיְי לֹא אֶתְגַּלִּי לִי דְאַקְבִּיל לְמִימְרֶיהָ לְשַׁלַּח יֵת יִשְׂרָאֵל לֹא אֶתְגַּלִּי לִי שְׁמָא דְיְי וְאַף יֵת יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:</p>	<p>2 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי יְהוָה אֲשֶׁר אֲשַׁמְעֵ בְקֻלּוֹ לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־יְהוָה וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:</p>
<p>3 And they said: 'The God of the Hebrews hath met with us. Let us go, we pray thee, three days' journey into the wilderness, and sacrifice unto the LORD our God; lest He fall upon us with pestilence, or with the sword.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי דִּיהוּדָאִי אֶתְגַּלִּי עֲלֵנוּ נִלְכֶּה נָא דְרָדְךָ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְנִזְבַּחָהּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגַּעֵנוּ בַּדָּבָר אֹו בַחֲרֹב:</p>	<p>3 וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים נִקְרָא עֲלֵנוּ נִלְכֶּה נָא דְרָדְךָ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְנִזְבַּחָהּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ פֶּן־יִפְגַּעֵנוּ בַּדָּבָר אֹו בַחֲרֹב:</p>
<p>4 And the king of Egypt said unto them: 'Wherefore do ye, Moses and Aaron, cause the people to break loose from their work? get you unto your burdens.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר לְהוֹן מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְמָא מַשָּׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשֵׂיו לְכוּ לְסִבְלַתִּיכֶם:</p>	<p>4 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמָא מַשָּׁה וְאַהֲרֹן תַּפְרִיעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשֵׂיו לְכוּ לְסִבְלַתִּיכֶם:</p>
<p>5 And Pharaoh said: 'Behold, the people of the land are now many, and will ye make them rest from their burdens?'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הָא מַדְסִינְאִין פֶּעַן עֲמָא דְאַרְעָא וְתַבְטְלוֹן יִתְהוֹן מִפּוֹלְחָנְהוֹן:</p>	<p>5 וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה הֵן־רַבִּים עִתָּה עַם הָאָרֶץ וְהִשְׁבַּתֶּם אֹתָם מִסִּבְלָתָם:</p>
<p>6 And the same day Pharaoh commanded the taskmasters of the people, and their officers, saying:</p>	<p>וּפְקִיד פַּרְעֹה בְּיוֹמָא הַהוּא יֵת שְׁלֹטְנֵי עֲמָא וְיֵת סִרְכֹוֹהֵי לְמִימֶר:</p>	<p>6 וַיִּצְוֵ פַרְעֹה בְּיוֹם הַהוּא אֶת־הַגֹּזְשִׁים בָּעָם וְאֶת־שֹׁטְרָיו לֵאמֹר:</p>
<p>7 'Ye shall no more give the people straw to make brick, as heretofore. Let them go and gather straw for themselves.'</p>	<p>לֹא תִסְכְּפוּן לְמַתָּן תַּבְנָא לְעֲמָא לְמִרְמֵי לְבָנִין כְּמַאתְמָלִי וּמִדְקָמוֹהִי אֲנִין יִזְלוּן וַיִּגְבְּבוּן לְהוֹן תַּבְנָא:</p>	<p>7 לֹא תִאֲסָפוּן לְתַת תַּבָּן לָעָם לְלָבָן הַלְבָנִים כְּתַמּוֹל שְׁלָשָׁם הֵם יִלְכוּ וְקִשְׁשׁוּ לָהֶם תַּבָּן:</p>

- (3) פֶּן יִפְגַּעֵנוּ. פֶּן יִפְגַּעֵךְ הָיוּ צָרִיכִים לוֹמַר, אֲלֵא שְׁחֲלוּ כַּצֹּד לְמַלְכוּת. פְּגִיעָה זוֹ, לִשְׁזֹן מִקְרָה מוֹת הָאֵל:
 (4) תַּפְרִיעוּ אֶת הָעָם מִמַּעֲשֵׂיו. תַּצְדִּילוּ וְתַרְחִיקוּ אוֹתָם מִמַּלְאכְתָּם, שְׁשׁוּמַעִין לָכֵס וְסָדוּרִים לְנוֹחַ מִן הַמַּלְאכָה, וְכֵן פַּרְעֹה אֵל תַּעֲזֹר צֹו (מִשְׁלֵי ד, טו), רַחֲקוּהוּ, וְכֵן וְתַפְרִיעוּ קָל עֲזָתִי (שֵׁם א, כה), פִּי פָרַע הוּא (שְׁמוֹת לז, כה), נִרְחַק וְנִתְעַצ: לְכוּ לְסִבְלוֹתִיכֶם. לְכוּ לְמַלְאכְתְּכֶם שִׁישׁ לָכֵס לַעֲשׂוֹת צִנְחִיכֶם, אֲזַל מַלְאכָה שְׁעִצּוֹד מִצְרַיִם לֹא הִיחָה עַל שְׁעִצּוֹ שֶׁל לוֹי, וְתַדַּע לָךְ, שֶׁהָרִי מִשֶּׁה וְהָהָרִין יוֹצֵאִים וְצֹאִים שֶׁלֹּא נִרְשׁוּ:
- (5) הֵן רַבִּים עִתָּה עַם הָאָרֶץ. שֶׁהַצֹּדָה מוֹטֶלֶת עֲלֵיהֶם, וְאַתָּם מִשְׁבִּיתִים אוֹתָם מִסִּבְלָתָם, הַפְסָד גָּדוֹל הוּא זֶה:
 (6) הַגֹּזְשִׁים. מִצְרִיִּים הָיוּ, וְהַשּׁוֹטְרִים הָיוּ יִשְׂרָאֵלִים, הַגֹּזֵשׁ מִמוֹנָה עַל כֹּמֶה שׁוֹטְרִים, וְהַשּׁוֹטֵר מִמוֹנָה לְרָדוֹת צַעוּשֵׁי הַמַּלְאכָה:
 (7) תַּבָּן. אֲשֶׁטוֹ"צֵלָא, הָיוּ גּוֹזְלִין אוֹתוֹ עַם הַטִּיט: לְבָנִים. טִיט"לֶשׁ צֵלָע"ז, שְׁעוּשִׁים מִטִּיט, וּמִיִּצְשִׁין אוֹתָן צִחְמָה, וַיֵּשׁ שְׁשׁוּרְפִין אוֹתָן צִכְצֵן: כְּתַמּוֹל שְׁלָשָׁם. כֹּאשֶׁר הִיִּיתָם עוֹשִׂים עַד הֵנָּה: וְקִשְׁשׁוּ. וְלָקְטוּ:

8	<p>And the tale of the bricks, which they did make heretofore, ye shall lay upon them; ye shall not diminish aught thereof; for they are idle; therefore they cry, saying: Let us go and sacrifice to our God.</p>	<p>וְאֶת־מִתְכַנֶּתֶת הַלְבָּנִים אֲשֶׁר הֵם עֲשִׂים תִּמְלֹל שְׁלֹשׁם תִּשְׁימוּ עֲלֵיהֶם לֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ כִּי־נִרְפִּים הֵם עַל־כֵּן הֵם צָעֲקִים לֵאמֹר גִּלְכָּה נִזְבַּחַה לֵאלֹהֵינוּ:</p>
9	<p>Let heavier work be laid upon the men, that they may labour therein; and let them not regard lying words.²</p>	<p>תִּכְבֶּד הָעֲבָדָה עַל־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲשׂוּ־בָהּ וְאֶל־יִשְׁעוֹ בְּדִבְרֵי־שֹׁקֶר:</p>
10	<p>And the taskmasters of the people went out, and their officers, and they spoke to the people, saying: 'Thus saith Pharaoh: I will not give you straw.</p>	<p>וַיֵּצְאוּ נֹגְשֵׁי הָעָם וְשֹׁטְרֵיוֹ וַיֹּאמְרוּ אֶל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר פַּרְעֹה אֵינֶנִּי נֹתֵן לָכֶם תֶּבֶן:</p>
11	<p>Go yourselves, get you straw where ye can find it; for nought of your work shall be diminished.³</p>	<p>אֲתֶם לָכוּ קַחוּ לָכֶם תֶּבֶן מֵאֲשֶׁר תִּמְצְאוּ כִּי אֵין נִגְרַע מֵעֲבַדְתְּכֶם דְּבַר:</p>
12	<p>So the people were scattered abroad throughout all the land of Egypt to gather stubble for straw.</p>	<p>וַיִּפֶץ הָעָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לִקְשֹׁשׁ קֹשׁ לַתֶּבֶן:</p>
13	<p>And the taskmasters were urgent, saying: 'Fulfil your work, your daily task, as when there was straw.'</p>	<p>וְהַנֹּגְשִׁים אֲצִים לֵאמֹר כָּלוּ מַעֲשֵׂיכֶם דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כַּאֲשֶׁר בְּהִיּוֹת הַתֶּבֶן:</p>

(8) ואת מתכנתת הלבנים: סכום חשבון הלבנים שהיה כל אחד עושה ליום כשהיה החזן נחן להם, אותו סכום תשימו עליהם גם עתה, למען תכבד העבודה עליהם: כי נרפים מן העבודה הם, לכך לבס פונה אל הצטלה וצועקים לאמר נלכה וגו': מתכנת. ותכן לצנים, ולו נתכנו עלילות, את הכסף הממוכן, כולן לשון חשבון הם: נרפים. המלאכה רפויה צידס ועוזנה מהם, והם נרפים ממנה רטר"יש צלע" (9) ואל ישעו בדברי שקר. ואל יהגו וידצרו תמיד בדברי רוח, לאמר נלכה נזכרה, ודומה לו ואשעה בחקך חמיד, למשל ולשנינה מתרגמין וּלְשׁוֹעִין, וְיִסְפֵּר וְאִשְׁפֵּי, ואי אפשר לומר ואל ישעו לשון וישע ה' אל הצל וגו' ואל קין ואל מנחתו לא שעה, ולפרש אל ישעו אל יפנו, שא"כ היה לו לכתוב ואל ישעו אל דברי שקר, או לדברי שקר, כי כן גזרת כלם, ישעה הקדש על עשהו (ישעה יז, ז), ולא שועו על קדוש יִשְׁרָאֵל (שם לא, א), ולא ישעה אל המזבחות (שם יז, ח), ולא

מלאכי שמוש של צי"ת סמוכה לאחריהם, אצל אחר לשון דבור כמתעסק לדבר דבר, נופל לשון שמוש צי"ת, כגון הנדברים (יחזקאל לג, ל), וְאִדְבָר מְקִיָּם וְאִדְבָר (צמדבר יב, א), הַמְלִאךְ הַדְבָר צִי (זכריה ד, א), לְדָבָר צָם (דברים יא, יט), וְאִדְבָרָה צַעֲלוּקִיָּה (תהלים קיט, מה), אף כאן אל ישעו בדברי שקר, אל יהיו נדצרים בדברי שוא והצאי:

(11) אתם לכו קחו לכם תבן. וצריכים אתם לילך צוריות, כי אין נגרע דבר מכל סכום לצנים שהייתם עושים ליום זהויות החזן נפן לכם מזומן מצית המלך:

(12) לקשש קש לתבן. לאסוף אסיפה, ללקוט לקט לזורך תבן הטיט: קש. לשון לקוט, על שם שדבר המתפזר הוא וצריך לקוששו, קרוי קש בשאר מקומות:

(13) אצים. דוחקים: דבר יום ביומו. חשבון של כל יום פלו ציומו, כאשר עשיתם זהויות החזן מוכן:

<p>14 And the officers of the children of Israel, whom Pharaoh's taskmasters had set over them, were beaten, saying: 'Wherefore have ye not fulfilled your appointed task in making brick both yesterday and today as heretofore?'</p>	<p>וַיִּכּוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-שָׂמוּ עֲלֵהֶם נֹגְשֵׁי פִרְעָה לְאֹמֶר מִדּוּעַ לֹא כָלִיתֶם חֲקֻכְכֶם לְלֶבֶן כְּתָמוֹל שְׁלֹשׁ גַּם-תָּמוֹל גַּם-הַיּוֹם:</p> <p>וּלְקוֹ סָרְכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִנְיָאוּ עֲלֵיהוֹן שְׁלֹטוֹנֵי פִרְעָה לְמִימַר מִדִּין לֹא אֲשַׁלְּמֶתוּן גְּזִירַתְכֹּן לְמַרְמֵי לְבָנִין כְּמֵאֲתָמְלִי וּמִדְּקָמוּהִי אַף תְּמָלִי אַף יוֹמָא דִּין:</p>
<p>15 Then the officers of the children of Israel came and cried unto Pharaoh, saying: 'Wherefore dealest thou thus with thy servants?'</p>	<p>וַיָּבֹאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶל-פִּרְעָה לְאֹמֶר לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹה לַעֲבָדֶיךָ:</p> <p>וְאַתָּה סָרְכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּנְחוּ קָדָם פִּרְעָה לְמִימַר לָמָּה מִתְעַבִּיד כְּדִין לַעֲבָדֶיךָ:</p>
<p>16 There is no straw given unto thy servants, and they say to us: Make brick; and, behold, thy servants are beaten, but the fault is in thine own people.'</p>	<p>תָּבֵן אֵין נָתַן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ וְהִנֵּה עֲבָדֶיךָ מַזִּים וְחָטָאת עִמָּךְ:</p> <p>תִּבְנָא לֹא מִתִּיחִיב לַעֲבָדֶיךָ וּלְבָנֵיךָ אֹמְרִין לָנוּ עֲבִידוּ וְהָא עֲבָדֶיךָ לָקֹן וְחָטֹן עֲלֵיהוֹן עִמָּךְ:</p>
<p>17 But he said: 'Ye are idle, ye are idle; therefore ye say: Let us go and sacrifice to the LORD.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר נִרְפִּים אַתֶּם נִרְפִּים עַל-כֵּן אַתֶּם אֹמְרִים נִלְכָּה נִזְבַּחַה לַיהוָה:</p> <p>וְאַמֶּר בְּטָלְנִין אַתֶּן בְּטָלְנִין עַל כֵּן אַתֶּן אֹמְרִין נִיזִיל נִדְבַח קָדָם יְיָ:</p>
<p>18 Go therefore now, and work; for there shall no straw be given you, yet shall ye deliver the tale of bricks.'</p>	<p>וַעֲתָה לָכוּ עֲבֹדוּ וְתָבֵן לֹא-יִנָּתֵן לָכֶם וְתָכֵן לְבָנִים תִּתְּנוּ:</p> <p>וּכְעַן אִיזִילוּ פְּלָחוּ וְתִבְנָא לֹא יִתִּיחִיב לָכוֹן וְסָכּוֹם לְבָנֵיךָ תִּתְּנוּ:</p>
<p>19 And the officers of the children of Israel did see that they were set on mischief, when they said: 'Ye shall not diminish aught from your bricks, your daily task.'</p>	<p>וַיֵּרְאוּ שְׂטָרֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲתָם בִּרְעָ לְאֹמֶר לֹא-תִגְרַעוּ מִלְּבָנֵיכֶם דְּבֶר-יוֹם בְּיוֹמוֹ:</p> <p>וַחֲזוּ סָרְכֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל יִתְהוֹן בְּבִישׁ לְמִימַר לֹא תִמְנַעוּן מִלְּבָנֵיכֹן פְּתִגְמָם יוֹם בְּיוֹמֵיהִי:</p>
<p>20 And they met Moses and Aaron, who stood in the way, as they came forth from Pharaoh;</p>	<p>וַיִּפְגְּעוּ אֶת-מֹשֶׁה וְאֶת-אַהֲרֹן וְעָרְעוּ יָת מֹשֶׁה וַיֵּת אַהֲרֹן קִימִין לְקִדְמוֹתָהוֹן בְּמַפְקְהוֹן מִלִּנְת פִּרְעָה:</p> <p>וַיִּפְגְּעוּ אֶת-שְׂטָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְעֲקוּ אֶת-פִּרְעָה לְאֹמֶר לֹא-תִגְרַעוּ מִלְּבָנֵיכֶם דְּבֶר-יוֹם בְּיוֹמוֹ:</p>

אחרים, הנוגשים הכוס: (16) ולבנים אומרים לנו עשו. הנוגשים אומרים לנו עשו לצנים כמנין הראשון: וחטאת עמך. אלו היה נקוד פתח, הייתי אומר שהוא דבוק, ודבר זה חטאת עמך הוא, עכשיו שהוא קמץ, שם דבר הוא, וכך פירשו, ודבר זה מזכא חטאת על עמך, כאילו כתוב וחטאת לעמך, כמו קְבוֹצָה צִית לָקֶס (רות א, יט), שהוא כמו לבית לחם, וכן הרצה: (18) וחכן לבנים. חשזון הלָגְנִים, וכן אֶת הַקֶּסֶף הַמֶּסֶן (מלכים-ב ז, יב, יג), המנוי, כמו שאמר בענין וַיִּזְכְּרוּ וַיִּמְנוּ אֶת הַקֶּסֶף (שם יא): (19) ויראו שוטרי בני ישראל. את חזריהם הנרדים על ידם: ברע. ראו אותם צרעה וצרה המולאת אותם, הצהצזים העצודה עליהם לאמר לא תגרעו וגו':

(14) ויכו שטרי בני ישראל. השוטרים ישראלים היו, וחסיס על חזריהם מלדחקס, וכשהיו משלימין הלָגְנִים לנוגשים שהם מזרייס, והיה חסר מן הסכום, היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה, לפיכך זכו אותן שוטרים להיות סנהדרין, ונאלצו הרוח אשר על משה והושם עליהם, שנאמר אספה לי שבעים איש מוקני ישראל, מאותן שידעת הטובה שעשו צמזרים, כי הם זקני העם ושוטרי: ויכו שטרי בני ישראל. אשר שָׂמוּ נגשי פרעה אותם לשוטרים עליהם, לאמר מדוע וגו', למה ויכו, שהיו אומרים להם מדוע לא כליתם גם תמול גם היום, חק הקצוב עליכם ללצון כתמול השלישי, שהוא יום שלפני אתמול, והוא היה צהיות החזן נתן להם: ויכו. לשון וַיּוֹפְעֻהוּ, הוכו מיד

21	and they said unto them: 'The LORD look upon you, and judge; because ye have made our savour to be abhorred in the eyes of Pharaoh, and in the eyes of his servants, to put a sword in their hand to slay us.'	וַיֹּאמְרוּ לְהוֹן יְהוָה לֵךְ עִלְיֹן וַיִּתְּפֶרַע דְּאֲבָיִשְׁתוֹן יִתְּחַנֵּא בְּעֵינֵי פֶרְעָה וּבְעֵינֵי עַבְדֵּי הָאֱלֹהִים לְתַת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהַרְגֵנוּ:	וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים יְרֵא יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט אֲשֶׁר הִבְאִשְׁתֶּם אֶת־רִיחֵנוּ בְּעֵינֵי פֶרְעָה וּבְעֵינֵי עַבְדָיו לְתַת־חֶרֶב בְּיָדָם לְהַרְגֵנוּ:
22	And Moses returned unto the LORD, and said: 'Lord, wherefore hast Thou dealt ill with this people? why is it that Thou hast sent me?	וַתָּב מֹשֶׁה לְקֹדֶם יְיָ וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹא אֲבָיִשְׁתָּא לְעָמָא הָדִין לְמֹא דְנָן שְׁלַחְתָּנִי:	וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי לָמָּה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה לְמֹא זֶה שְׁלַחְתָּנִי:
23	For since I came to Pharaoh to speak in Thy name, he hath dealt ill with this people; neither hast Thou delivered Thy people at all.'	וּמַעַדָן דְּעֵלִית לְוֹת פֶּרְעָה לְמַלְלָא בְּשִׁמְךָ אֲבָיִשְׁתָּא הָדִין וְשִׁיזְבָא לֹא שִׁיזְבַתָּא יִתְּפֶרַע עֲמָךְ:	וּמַאָז בָּאתִי אֶל־פֶּרְעָה לְדַבֵּר בְּשִׁמְךָ הִרְעָה לְעַם הַזֶּה וְהִצֵּל לֹא־הִצַּלְתָּ אֶת־עַמְּךָ:
VI	And the LORD said unto Moses: 'Now shalt thou see what I will do to Pharaoh; for by a strong hand shall he let them go, and by a strong hand shall he drive them out of his land.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כֵּעֵן תַּחֲזִי תִרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפֶרְעָה כִּי בְיָד חֲזָקָה יִשְׁלַחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יִגְרָשֵׁם מֵאֶרְצוֹ: (ס)	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲתָה תִרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפֶרְעָה כִּי בְיָד חֲזָקָה יִשְׁלַחֵם וּבְיָד חֲזָקָה יִגְרָשֵׁם מֵאֶרְצוֹ: (ס)

The Haftara is Isaiah 27:6 - 28:13 ע 29:22 - 29:23 on page 202. Sepharadim read Jeremiah 1:1 - 2:3.

2	And God spoke unto Moses, and said unto him: 'I am the LORD;	וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לֵיה אֲנִי יְיָ:	וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֲלֵיו אֲנִי יְהוָה:
3	and I appeared unto Abraham, unto Isaac, and unto Jacob, as God Almighty, but by My name ETERNAL ONE I made Me not known to them.	וְאֵתְּגַלִּיתִי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי וְשְׁמִי יְיָ לֹא הִזְדַּעַתִּי לָהֶם:	וְאֵתְּגַלִּיתִי לְאַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי וְשְׁמִי יְהוָה לֹא נִזְדַּעַתִּי לָהֶם:

- (20) ויפגעו. אנשים מישראל את משה ואת אהרן וגו'. ורבותינו דרשו, כל נזים ונזצים דתן ואזירס היו, שנאמר בהם יסאז נזצים:
- (22) למה הרעתה לעם הזה. ואם תאמר מה איכפת לך, קובל אני על ששלחתני (שמו"ר ה, כז):
- (23) הרע. לשון הפעיל הוא, הרצה רעה עליהם, ומרגומו אצאיש:
- (1) עתה תראה וגו'. (סנהדרין קיא). הרהרת על מדותי, לא כהרצאם שאמרתי לו כי ציחק וקרא לך זרע (בראשית כא, יז), ואחר כך אמרתי לו העלהו לעולה, ולא הרהר אחרי מדותי, לפיכך עתה תראה, העשוי לפרעה תראה, ולא העשוי למלכי שצעה אומות כשאציאם לארץ: כי ביד חזקה נאמן ליתן שכר:

4 And I have also established My covenant with them, to give them the land of Canaan, the land of their sojournings, wherein they sojourned.	וְגַם הִקְמַתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת־אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָּהּ:	וְגַם הִקְמַתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֶת־אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָּהּ:
5 And moreover I have heard the groaning of the children of Israel, whom the Egyptians keep in bondage; and I have remembered My covenant.	וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִּים אִתָּם וְאֶזְכָּר אֶת־בְּרִיתִי:	וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִּים אִתָּם וְאֶזְכָּר אֶת־בְּרִיתִי:
6 Wherefore say unto the children of Israel: I am the LORD, and I will bring you out from under the burdens of the Egyptians, and I will deliver you from their bondage, and I will redeem you with an outstretched arm, and with great judgments;	לֵכֹן אֲמַר לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבָדָתָם וְגֹאֲלְתִּי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים:	לֵכֹן אֲמַר לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבָדָתָם וְגֹאֲלְתִּי אֶתְכֶם בְּזְרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים:
7 and I will take you to Me for a people, and I will be to you a God; and ye shall know that I am the LORD your God, who brought you out from under the burdens of the Egyptians.	וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם:	וְלִקְחָתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם:
8 And I will bring you in unto the land, concerning which I lifted up My hand to give it to Abraham, to Isaac, and to Jacob; and I will give it you for a heritage: I am the LORD.	וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרֶשֶׁה אֲנִי יְהוָה:	וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרֶשֶׁה אֲנִי יְהוָה:
9 And Moses spoke so unto the children of Israel; but they hearkened not unto Moses for impatience of spirit, and for cruel bondage.	וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֶּן־אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקָּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבָדָה קָשָׁה: (פ)	וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בֶּן־אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקָּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבָדָה קָשָׁה: (פ)

(3) וארא. אל האזנות: באל שדי. הצטחמים הצטחומ, וקצה וגו' (שם לה, יא), ואת הקצץ אשר וגו' (שם יז), הרי ובכולן אמרתי להם אני אל שדי: ושמי ה' לא נודעתי שגדעתי להם ולא קיימתי:

(5) וגם אני. כמו שהצנתי והעמדתי הצרית יש עלי לקיים, לפיכך שמעתי את נאקת בני ישראל הנואקים: אשר מצרים מעבידים אתם ואזכור. אותו הצרית, כי בצרית בין הצחמים אמרתי לו וגם את הגוי אשר יעצדו דן קנזי (בראשית טו, יד):

(6) לכן. על פי אותה השנועה: אמור לבני ישראל אני ה'. הנאמן בהצטחומי: והוצאתי אתכם. כי כן הצטחומי (שם), ואשרי כן ילאו צדקש גדול: סבלות מצרים. טורח משא מלרים:

(8) נשאתי את ידי. הרימותיה לישבע בכסא:

10	And the LORD spoke unto Moses, saying:	ומליל יי עם מֹשֶׁה לְמִימַר:	יִדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:	ישראל
11	'Go in, speak unto Pharaoh king of Egypt, that he let the children of Israel go out of his land.'	עול מליל עם פרעה מלֵךְ מִצְרַיִם וְיִשְׁלַח יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ:	בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְיִשְׁלַח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ:	11
12	And Moses spoke before the LORD, saying: 'Behold, the children of Israel have not hearkened unto me; how then shall Pharaoh hear me, who am of uncircumcised lips?'	ומליל מֹשֶׁה קָדָם יי לְמִימַר הֲא בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא קִבְּלוּ מִנִּי וְאֵיכָדִין יִקְבִּיל מִנִּי פַרְעֹה וְאֲנִי יָקִיר מִמֶּלֶל:	וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמְעֵנִי פַרְעֹה וְאֲנִי עֶרְל שְׂפָתַיִם: (פ)	12
13	And the LORD spoke unto Moses and unto Aaron, and gave them a charge unto the children of Israel, and unto Pharaoh king of Egypt, to bring the children of Israel out of the land of Egypt.	ומליל יי עם מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיִּשְׁלַח בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיִּצְוֶם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ס)	13
14	'These are the heads of their fathers' houses: the sons of Reuben the first-born of Israel: Hanoch, and Pallu, Hezron, and Carmi. These are the families of Reuben.	אֵלֶּיךָ רִישֵׁי בֵּית אֲבֹתָהֶן בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוּךְ וּפְלוּא חֲצֹרֶן וְכַרְמִי אֵלֶּיךָ מִשְׁפַּחַת רְאוּבֵן:	אֵלֶּה רִאשֵׁי בֵּית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוּךְ וּפְלוּא חֲצֹרֶן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת רְאוּבֵן:	שני

(9) ולא שמעו אל משה. לא קבלו תנחומין: מקצת רוח. כל מי שהוא מיצר רוחו ונשימתו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענין זה שמעתי בפרשה זו מרבי ברוך צר' אליעזר, והביא לי ראיה ממקרא זה, בפס' האת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו פי שמי' ה' (ירמ' טז, כח), למדנו כשהקצ'ה מאמן את דבריו אפילו לפורענות, מודיע ששמו ה', וכל שכן האמנה לטובה. ורבותינו דרשוהו (שמו"ר ו, ד. סנהדרין קיא). לענין של מעלה, שאמר משה למה ברעפה (שמות ה, כב), אמר לו הקצ'ה חזל על דאצדין ולא משתכחין, יש לי להאמון על מיתת האצות, הרבה פעמים נגלית עליהם באל שדי, ולא אמרו לי מה שמך, ואתה אמרת מה שמו מה אומר אליהם: וגם הקימותי וגו'. וכשנבקש אצרהם לקבור את שרה, לא מצא קרקע עד שקנה צדמים מרובים, וכן ציחק ערערו עליו על הבארות אשר חפר, וכן ציעקו ויָקֵן את חֶלְקָת הַשָּׂדֶה לנטות אהלו (בראשית לג, יט), ולא הרהרו אחר מדות, ואתה אמרת למה הרעותה. ואין המדרש מתישב אחר המקרא מפני כמה דברים, אחת, שלא נאמר ושמתי' לא שאלו לי, ואם תאמר לא הודיעם שכן שמו, הרי תחלה כשנגלה לאצרהם בין הצתרים נאמר וְאֵיךְ הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (שם טו, ז), ועוד, היאך הסמיכה נמשכת בדברים שהוא סומך לכאן וגם אני שמעתי וגו', לכן אמר לבני ישראל, לכך אני אומר יתש

המקרא על פשוטו דָּבַר דָּבַר על אֶפְקֵינוּ (משלי כה, יא), והדרש תדרש, שנאמר הֲלוֹא לָהּ דָּבָרִי פֶּאֶשׁ נָאִם ה' וּכְפֹטִישׁ יִפְגֵּן סֵלַע (ירמיה כג, כט), מתחלק לכמה ניוואות:

(12) ערל שפתים. אטום שפתים, וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום. עֶרְלָה אָזְנִים (שם ו, י), אטומה משמוע. עֶרְלִי לֵב (שם ט, כה), אטומים מהבין. שְׂתֵה גַם אֶתָּה וְהָעֶרְל (חזקוני ב, טז), והאטום משכרות כוס הקללה (נ"א התעלה). וְעֶרְלָה בָּשָׂר (יחזקאל מד, ט) שהגיד אטום ומכוסה זה. וְעֶרְלָתָם עָלֵהוּ (ויקרא יט, כג), עשו לו אטום וכיסוי, איסור שיצדיל בפני אכילתו. שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֶרְלִים (שם), אטום ומכוסה ומוזל מלאכלו: ואיך ישמעני פרעה. זה אחד מעשרה ק"ו שבחורה (צ"ר צב, ז):

(13) וידבר ה' אל משה ואל אהרן. לפי שאמר משה ואני ערל שפתים, צריך לו הקצ'ה את אהרן להיות לו לִפֶּה וּלְמִלִּיך: ויצום אל בני ישראל. צוה עליהם להנהיגם בנחת ולקבל אותם (שמו"ר ז, ג): ואל פרעה מלך מצרים. קָם עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם, זה מדרשו. ופשוטו, קָם על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה. ודבר הצווי מהו, מפורש בפרשה שניה לאחר סדר היחס, אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן, הפסיק הענין באלה ראשי בית אצותם, ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן, וצמי נתיחסו:

15	And the sons of Simeon: Jemuel, and Jamin, and Ohad, and Jachin, and Zohar, and Shaul the son of a Canaanitish woman. These are the families of Simeon.	וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְיָן וְאֶהֱדָ וְיָכִין וְצֹהָר וְשָׁאוּל בֶּרֶךְ אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת שִׁמְעוֹן:	וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יִמְיָן וְאֶהֱדָ וְיָכִין וְצֹהָר וְשָׁאוּל בֶּרֶךְ אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת שִׁמְעוֹן:	15
16	And these are the names of the sons of Levi according to their generations: Gershon and Kohath, and Merari. And the years of the life of Levi were a hundred thirty and seven years.	וְאֵלֶּין שְׁמֹתָם בְּנֵי לֵוִי לְדֹלֶתְהוֹן וְגֶרְשׁוֹן וְקָהָת וּמֶרָרִי חֲמִי שָׁנָה לֹאִי שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה:	וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי לֵוִי לְדֹלֶתְהֶם לְדֹלֶתְהוֹן וְגֶרְשׁוֹן וְקָהָת וּמֶרָרִי חֲמִי שָׁנָה לֹאִי שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה:	16
17	The sons of Gershon: Libni and Shimei, according to their families.	בְּנֵי גֶרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְדֹלֶתְהוֹן:	בְּנֵי גֶרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְדֹלֶתְהוֹן:	17
18	And the sons of Kohath: Amram, and Izhar, and Hebron, and Uzziel. And the years of the life of Kohath were a hundred thirty and three years.	וּבְנֵי קָהָת עֲמָרָם וְיִצְחָר וְחֶבְרֹן וְעֻזִּיאֵל חֲמִי שָׁנָה לֹאִי שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה:	וּבְנֵי קָהָת עֲמָרָם וְיִצְחָר וְחֶבְרֹן וְעֻזִּיאֵל חֲמִי שָׁנָה לֹאִי שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה:	18
19	And the sons of Merari: Mahli and Mushi. These are the families of the Levites according to their generations.	וּבְנֵי מֶרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּין לְדֹלֶתְהוֹן:	וּבְנֵי מֶרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַלֵּוִי לְדֹלֶתְהֶם:	19
20	And Amram took him Jochebed his father's sister to wife; and she bore him Aaron and Moses. And the years of the life of Amram were a hundred and thirty and seven years.	וַיִּקַּח עֲמָרָם אֶת־יֹכְבֵד בִּתּוֹ אֵת־אֶהֱרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְשְׁנֵי חֲמִי שָׁנָה לֹאִי שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה:	וַיִּקַּח עֲמָרָם אֶת־יֹכְבֵד בִּתּוֹ אֵת־אֶהֱרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְשְׁנֵי חֲמִי שָׁנָה לֹאִי שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה:	20
21	And the sons of Izhar: Korah, and Nepheg, and Zichri.	וּבְנֵי יִצְחָר קָרַח וְנֶפֶגַּח וְזִיכְרִי:	וּבְנֵי יִצְחָר קָרַח וְנֶפֶגַּח וְזִיכְרִי:	21
22	And the sons of Uzziel: Mishael, and Elzaphan, and Sithri.	וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִיתְרִי:	וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִיתְרִי:	22

מִלֶּךְ קָדֵשׁ, וְלִי הָאֵרִיךְ יָמִים עַל כּוֹלֵם:
 (18) וְשְׁנֵי חֲמִי שָׁנָה לֹאִי שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה שְׁמֹתָם
 זֶה אֵינוֹ לְמַדִּים עַל מוֹשֶׁה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲרֻבַּע מֵאוֹת שָׁנָה שְׁמֹתָם
 הַכְּתוּב, שֶׁלֹּא בִּצְרִיךְ מִזְרִים לְבָדָה הָיוּ, אֲלָא מִיּוֹם שְׁנוֹלַד יִצְחָק,
 שֶׁהָרִיקָהּ מִיּוֹרְדֵי מִזְרִים הָיָה, חֲשׂוֹב כֹּל שְׁנוֹתָיו וְשְׁנוֹת עַמָּרָם
 וְשְׁמוֹנִים שָׁל מֹשֶׁה, לֹא חֲמֵאָס ד' מֵאוֹת שָׁנָה, וְהִרְבָּה שְׁנֵים
 נִבְלָעִים לְבָנִים בְּשָׁנֵי הָאֲבֹת:
 (20) יוֹכְבֵד דְּדָתוֹ. אֶחָת אֲבוֹהִי, בִּת לֹאִי אֶחָת קָהָת:

(14) אֵלֶּה רֹאשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָם. מִתּוֹךְ שֶׁהוֹזַק לִיחָס שְׁבָטוֹ
 שֶׁל לֹאִי עַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּשָׁבִיל מִשְׁחָה וְאַהֲרֹן, הִתְחִיל לִיחָס דְּרַךְ
 חוֹלְדוֹתָם מִרְאֻצָּן. (וּבְפִסְקָתָא גְדוּלָּה רִאשִׁית, לִפִּי שְׁקִינְטָרָם
 יַעֲקֹב אֲבִינוֹ לִשְׁלֶשֶׁה שְׁבָטִים הֵלְלוּ בְּשַׁעַת מוֹתוֹ, חֹזֵר הַכְּתוּב
 וְיִחָסֵם כֹּאֵן לְבָדָם, לוֹמַר שֶׁחֲשׂוּבִים הֵם):
 (16) וְשְׁנֵי חֲמִי שָׁנָה לֹאִי שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה שְׁמֹתָם
 כִּמְהָ יָמֵי הַשְּׁעָבֹד, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים קִיָּם, לֹא הָיָה
 שְׁעָבֹד, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּמָּט וַיִּסָּף וַיִּקָּל אֶסְרִי (שְׁמוֹת א, ו), וְאַחֲכַיִקָּם

<p>23 And Aaron took him Elisheba, the daughter of Amminadab, the sister of Nahshon, to wife; and she bore him Nadab and Abihu, Eleazar and Ithamar.</p>	<p>וַיִּקַּח אֶהֱרֹן אֶת־אֵלִישֶׁבַע בַּת עֲמִינָדָב אַחֹת נַחֲשֹׁן לִוִּי לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לּוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר:</p>	<p>23 וַיִּקַּח אֶהֱרֹן אֶת־אֵלִישֶׁבַע בַּת עֲמִינָדָב אַחֹת נַחֲשֹׁן לִוִּי לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לּוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר:</p>
<p>24 And the sons of Korah: Assir, and Elkanah, and Abiasaph; these are the families of the Korahites.</p>	<p>וּבְנֵי קֹרַח אֲסִיר וְאֶלְקָנָה וְאַבִּיאֶסָף אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַקֹּרְחִי:</p>	<p>24 וּבְנֵי קֹרַח אֲסִיר וְאֶלְקָנָה וְאַבִּיאֶסָף אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַקֹּרְחִי:</p>
<p>25 And Eleazar Aaron's son took him one of the daughters of Putiel to wife; and she bore him Phinehas. These are the heads of the fathers' houses of the Levites according to their families.</p>	<p>וְאֶלְעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן לָקַח־לּוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לִוִּי לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לּוֹ אֶת־פִּינְחָס אֵלֶּה רִאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחָתָם:</p>	<p>25 וְאֶלְעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן לָקַח־לּוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לִוִּי לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לּוֹ אֶת־פִּינְחָס אֵלֶּה רִאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפַּחָתָם:</p>
<p>26 These are that Aaron and Moses, to whom the LORD said: 'Bring out the children of Israel from the land of Egypt according to their hosts.'</p>	<p>הוּא אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה דָּאָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צְבָאָתָם:</p>	<p>26 הוּא אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צְבָאָתָם:</p>
<p>27 These are they that spoke to Pharaoh king of Egypt, to bring out the children of Israel from Egypt. These are that Moses and Aaron.</p>	<p>הֵם הַמְדַּבְּרִים אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:</p>	<p>27 הֵם הַמְדַּבְּרִים אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:</p>
<p>28 And it came to pass on the day when the LORD spoke unto Moses in the land of Egypt,</p>	<p>וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>	<p>28 וַיְהִי בַּיּוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ס)</p>
<p>29 that the LORD spoke unto Moses, saying: 'I am the LORD; speak thou unto Pharaoh king of Egypt all that I speak unto thee.'</p>	<p>וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה דִּבֶּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֶת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלָיֶךָ:</p>	<p>29 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה דִּבֶּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֶת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלָיֶךָ:</p>

(23) אחות נחשון. מכאן למדנו, הנושא אשה צריך לבדוק נאחיה (ב"צ קי. שמו"ר ז, 7):
(24) מכוונות פוטיאל. מורע יתרו שפוטס עגלים לעבודת אלילים, ומורע יוסף שפוטס צינרו (ב"צ קט):
(25) הוא אהרן ומשה. אלו שהזכירו למעלה שילדה יוכד לעמרם. הוא אהרן ומשה אשר אמר ה', יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך ששקולין כאחד: על צבאותם. צבאותם, כל צבאם לשנתיים, יש על, שאינו אלא במקום אות אחת, ועל

סרצף תקיה (צראשית כו, מ), כמו צחרצח. עמדקס על סרצקס (יחזקאל לג, כו), כמו צחרצח:
(27) הם המדברים וגו'. הם שנלשוו הס שקיימו: הוא משה ואהרן. הם בשליחותם וצדקתם מתחלה ועד סוף:
(28) ויהי ביום דבר וגו'. מחזור למקרא שלאחריו:
(29) וידבר ה'. הוא הדבור עצמו האמור למעלה ב"צ דבר אל פרעה מלך מצרים, אלא מחוץ שהפסיק הענין כדי ליחסם, חזר הענין עליו להסחיל צו: אני ה'. כדאי אני לשלח ולקיים דברי שליחותי:

30	And Moses said before the LORD: 'Behold, I am of uncircumcised lips, and how shall Pharaoh hearken unto me?'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֶרְלָ שְׁפָתַיִם וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פֶּרְעֹה: (פ)	30
VII	And the LORD said unto Moses: 'See, I have set thee in God's stead to Pharaoh; and Aaron thy brother shall be thy prophet.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה רְאֵה נִתְּתִיךָ אֱלֹהִים לִפְרֹעֹה וְאַהֲרֹן אַחִיךָ יְהִי נְבִיאָךְ:	VII
2	Thou shalt speak all that I command thee; and Aaron thy brother shall speak unto Pharaoh, that he let the children of Israel go out of his land.	אֲתָה תְדַבֵּר אֶת כָּל-אֲשֶׁר אֶצְוֶךָ וְאַהֲרֹן אַחִיךָ יְדַבֵּר אֶל- פֶּרְעֹה וְשַׁלַּח אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ:	2
3	And I will harden Pharaoh's heart, and multiply My signs and My wonders in the land of Egypt.	וְאֲנִי אִקְשֶׁה אֶת-לֵב פֶּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי אֶת-אֹתוֹתַי וְאֶת-מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	3
4	But Pharaoh will not hearken unto you, and I will lay My hand upon Egypt, and bring forth My hosts, My people the children of Israel, out of the land of Egypt, by great judgments.	וְלֹא יִקְבִּיל מִנְכוֹן פֶּרְעֹה וְאַתִּין אֶת-יָדִי בְּמִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת- צְבָאוֹתַי אֶת-עַמִּי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁפְטִים גְּדֹלִים:	4
5	And the Egyptians shall know that I am the LORD, when I stretch forth My hand upon Egypt, and bring out the children of Israel from among them.'	וַיָּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי-אֲנִי יְהוָה בְּנִטְתִּי אֶת-יָדִי עַל-מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:	5
6	And Moses and Aaron did so; as the LORD commanded them, so did they.	וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צֻוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ:	6

(30) ויאמר משה לפני ה'. היא האמירה שאמר למעלה
הן בני ישראל לא שמעו אלי, וְשָׁנָה הכתוב כאן, כיון שהפסיק
הענין, וכך היא הַשְׁטָה, כדאם האומר נחזור על הראשונות:
(1) נתתיך אלהים לפרעה. שופט ורודה לרדותו צמכות
ויסורין: יהיה נביאך. כתרגמו וְהִי מְחוֹרָקֶמֶךָ, וכן כל
לשון נבואה, אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות, והוא
מגורס נִיב שְׁקָטִים (ישע' נז, יט), נִיב קְקֶמָה (משלי י, לא),
וְכָל מִתְנַצֵּחַ דְּשִׁמּוּאֵל (שמואל-א' י, יג), וְכָל עֵינִי קוֹרְאִין לוֹ
פְּרִידִי"ג

(2) אתה תדבר. פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי
שמעת מפיו, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו בזווי פרעה:

(3) ואני אקשה. מאחר שהרשיע והתריס כנגדי, וגלוי לפני
שאין נחת רוח בצאומות עובדי אלילים, לתת לב שלם לשוב, טוב
לי שיתקשה לבו, למען הרבות צו אותותי ותכירו את גבורותי,
וכן מדתו של הקדוש ב"ה, מציא פורענות על האומות עובדי
אלילים, כדי שישמעו ישראל וייראו, שנאמר הִכְרַתִּי גוֹיִם
נִשְׁמָו פְּנוּסִים וגו' (נפיה ג, ו), אֶמְרָתִי אֶךְ תִּירָאִי אוֹתִי תִקְרָאִי
מוֹסֵר (שם ז), ואף על פי כן צחמש מכות הראשונות לא נאמר
ויחזק ה' את לב פרעה, אלא ויחזק לב פרעה. (ועיין ברא"ש
שגורס כאן דבור המסחיל בלכתך לשוב עד שמחיס בידך,
וכדלעיל בפרשת שמות בצפוק בלכתך לשוב ע"ש):

(4) את ידי. יד ממשי, להכות בהם:

7	And Moses was fourscore years old, and Aaron fourscore and three years old, when they spoke unto Pharaoh.	וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שְׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְרָם אֶל־פַּרְעֹה: (ז) וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שְׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְרָם אֶל־פַּרְעֹה: (ז)	7
8	And the LORD spoke unto Moses and unto Aaron, saying:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֵאמֹר: וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֵאמֹר:	רזעי ה
9	'When Pharaoh shall speak unto you, saying: Show a wonder for you; then thou shalt say unto Aaron: Take thy rod, and cast it down before Pharaoh, that it become a serpent.'	כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תִּנֵּנוּ לָכֶם מִוִּפֶּת וְאִמְרַתְּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מִטְּהָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה וְהִי לְתַנִּין: כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תִּנֵּנוּ לָכֶם מִוִּפֶּת וְאִמְרַתְּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מִטְּהָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה וְהִי לְתַנִּין: כִּי יִדְבַר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תִּנֵּנוּ לָכֶם מִוִּפֶּת וְאִמְרַתְּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מִטְּהָ וְהִשְׁלַךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה וְהִי לְתַנִּין:	9
10	And Moses and Aaron went in unto Pharaoh, and they did so, as the LORD had commanded; and Aaron cast down his rod before Pharaoh and before his servants, and it became a serpent.	וַיָּבֹאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלַךְ אַהֲרֹן אֶת־מִטְּהוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה וּלְפָנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין: וַיָּבֹאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלַךְ אַהֲרֹן אֶת־מִטְּהוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה וּלְפָנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין: וַיָּבֹאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלַךְ אַהֲרֹן אֶת־מִטְּהוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה וּלְפָנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין:	10
11	Then Pharaoh also called for the wise men and the sorcerers; and they also, the magicians of Egypt, did in like manner with their secret arts.	וַיִּקְרָא גַם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלַחְשֵׁיהֶם כֵּן: וַיִּקְרָא גַם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלַחְשֵׁיהֶם כֵּן: וַיִּקְרָא גַם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלַחְשֵׁיהֶם כֵּן:	11
12	For they cast down every man his rod, and they became serpents; but Aaron's rod swallowed up their rods.	וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטְּהוֹ וַיְהִיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מִטְּהַ־אַהֲרֹן אֶת־מִטְּהֵם: וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטְּהוֹ וַיְהִיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מִטְּהַ־אַהֲרֹן אֶת־מִטְּהֵם: וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטְּהוֹ וַיְהִיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מִטְּהַ־אַהֲרֹן אֶת־מִטְּהֵם:	12
13	And Pharaoh's heart was hardened, and he hearkened not unto them; as the LORD had spoken.	וַיִּחְזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (ח) וַיִּחְזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (ח) וַיִּחְזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (ח)	13
14	And the LORD said unto Moses: 'Pharaoh's heart is stubborn, he refuseth to let the people go.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּבֹד לֵב פַּרְעֹה לִשְׁלַח הָעָם: וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲתִיקֵר לְבֹא דְפַרְעֹה סָרִיב לְשַׁלַּח עַמָּא: וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲתִיקֵר לְבֹא דְפַרְעֹה סָרִיב לְשַׁלַּח עַמָּא:	14
15	Get thee unto Pharaoh in the morning; lo, he goeth out unto the water; and thou shalt stand by the river's brink to meet him; and the rod which was turned to a serpent shalt thou take in thy hand.	לֵךְ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֵצֵא הַמִּיָּמָה וּנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שֵׁפֶת הַיָּאָר וְהַמִּטְּהָ אֲשֶׁר־נִהְיָה לְנָחָשׁ תִּקַּח בְּיָדְךָ: לֵךְ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֵצֵא הַמִּיָּמָה וּנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שֵׁפֶת הַיָּאָר וְהַמִּטְּהָ אֲשֶׁר־נִהְיָה לְנָחָשׁ תִּקַּח בְּיָדְךָ: לֵךְ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֵצֵא הַמִּיָּמָה וּנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שֵׁפֶת הַיָּאָר וְהַמִּטְּהָ אֲשֶׁר־נִהְיָה לְנָחָשׁ תִּקַּח בְּיָדְךָ:	15

(9) מופת. אות, להודיע שיש צורך (נרוך) צמיש שולח אתכם: (12) ויבלע מטה אהרן. מאחר שחזר ונעשה מטה צלע את (10) לתנין. נחש: (11) בלהשיהם צלצלהו, ואין לו דמיון צמקרא, ויש (14) כבוד. מרגומו יקיר, ולא אתיקר, מפני שהוא שם דבר, לדמות לו להט הקרצ המהפכת (בראשית ג, כד), דומה כמו פי צבד ממך הקצר (שמות יח, יח): שהיא מתהפכת על ידי לחש:

16	And thou shalt say unto him: The LORD, the God of the Hebrews, hath sent me unto thee, saying: Let My people go, that they may serve Me in the wilderness; and, behold, hitherto thou hast not hearkened;	וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שְׁלַח אֶת-עַמִּי וְעַבְדֵּנִי בַמִּדְבָּר וְהִנֵּה לֹא-שָׁמַעַתָּ עַד-כֹּה:	וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַחְנִי לֵאמֹר שְׁלַח אֶת-עַמִּי וְעַבְדֵּנִי בַמִּדְבָּר וְהִנֵּה לֹא קָבִילְתָּא עַד כְּעַן:
17	thus saith the LORD: In this thou shalt know that I am the LORD—behold, I will smite with the rod that is in my hand upon the waters which are in the river, and they shall be turned to blood.	כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הִנֵּה אֲנֹכִי מִכֶּהוּ בַמַּטֶּה אֲשֶׁר-בְּיָדִי עַל-הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר וְנִהְפְּכוּ לְדָם:	כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הִנֵּה אֲנֹכִי מִכֶּהוּ בַמַּטֶּה אֲשֶׁר בְּיָדִי עַל הַמַּיִם וְנִהְפְּכוּ לְדָם:
18	And the fish that are in the river shall die, and the river shall become foul; and the Egyptians shall loathe to drink water from the river.'	וְהָדָגָה אֲשֶׁר-בַּיָּאֵר תָּמוּת וּבִאֲשׁ הַיָּאֵר וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן-הַיָּאֵר: (ס)	וְנוֹגֵי דְבִנְהָרָא יָמוּתוּן וְיִסְרִי נִהָרָא וְיִלְאוּן מִצְרַיִם לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן נִהָרָא:
19	And the LORD said unto Moses: 'Say unto Aaron: Take thy rod, and stretch out thy hand over the waters of Egypt, over their rivers, over their streams, and over their pools, and over all their ponds of water, that they may become blood; and there shall be blood throughout all the land of Egypt, both in vessels of wood and in vessels of stone.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אָמַר אֶל-אַהֲרֹן קַח מַטֶּנְךָ וְנִטְהַר יַדְךָ עַל-מֵימַי מִצְרַיִם עַל-נְהַרְתָּם עַל-יְאֻרֵיהֶם וְעַל-אֲגֻמֵיהֶם וְעַל כָּל-מִקְוֵה מֵימֵיהֶם וַיְהִי-דָם וְהָיָה דָם בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָעֵצִים וּבָאֲבָנִים:	וַיֹּאמֶר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֵמַר לְאַהֲרֹן סֹב חוּטְרְךָ וְנָאֲרִים יָדְךָ עַל מַיָּא דְּמִצְרַיִם עַל נְהַרְהוֹן עַל אֲרֻתִיהוֹן וְעַל אֲגֻמִיהוֹן וְעַל כָּל בֵּית כְּנִישֵׁת מִמִּיהוֹן וַיְהִי דָמָא וַיְהִי דָמָא בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם וּבְכֻמֵּי אֶעָא וּבְכֻמֵּי אֲבָנָא:
20	And Moses and Aaron did so, as the LORD commanded; and he lifted up the rod, and smote the waters that were in the river, in the sight of Pharaoh, and in the sight of his servants; and all the waters that were in the river were turned to blood.	וַיַּעֲשׂוּ כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּרָם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת-הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיָּאֵר לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיְהִי-דָם כָּל-הַמַּיִם אֲשֶׁר-בַּיָּאֵר לְדָם:	וַיַּעֲבְדוּ כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּמָּא דְּפִקְסִיד יְהוָה וְנָאֲרִים בְּחוּטְרָא וּמָחָא יָת מַיָּא דְּבִנְהָרָא לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיְהִי-דָם כָּל מַיָּא דְּבִנְהָרָא לְדָמָא:
21	And the fish that were in the river died; and the river became foul, and the Egyptians could not drink water from the river; and the blood was throughout all the land of Egypt.	וְהָדָגָה אֲשֶׁר-בַּיָּאֵר מָתָה וַיִּבָּאֲשׁ הַיָּאֵר וְלֹא-יָכְלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן-הַיָּאֵר וַיְהִי הָדָם בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:	וְנוֹגֵי דְבִנְהָרָא מִיתוּ וְיִסְרִי נִהָרָא וְלֹא יָכִילוּ מִצְרַיִם לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן נִהָרָא וְהָיָה דָמָא בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם:

(15) הנה יצא המימה. לנקציו, שהיה עושה עצמו אלוהי, ואומר שאינו כריך לנקציו, ומשכים ויוצא לנילום ועושה שם צרכיו (שמו"ר ט, ז):

(16) עד כה. עד הנה. ומדרשו, עד שתשמע ממני מכת זכורות, שאפתח זה צנה פה אֶמַר ה' פִּתְחָה הַלֵּלָהּ:

(17) ונהפכו לדם. לפי שאין גשמים יורדים צמאים, ונילום עולה ומשקה את הארץ, ומצרים עוזדים לנילום, לפיכך הלקה את יראתם ואחר כך הלקה אותם:

(18) ונלאו מצרים. לצקש רפואה למי היאור שהיו ראוין לשמות:

(19) אמר אל אהרן. לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו לא צדס ולא צפרדעים, ולקה על ידי אהרן: נהרותם. הם נהרות המושכים כעין נהרות שלנו: יאוריהם. הם צריכות נגרים העשויות צדי אדם משפת הנהר לשדות, ונילום מימיו מתצרכים ועולה דרך היאורים ומשקה השדות: אגמיהם. קבוצת מים שאינם נוצעין ואין מושכין, אלא עומדין במקום אחד, וקורין לו אשטנ"ק: בכל ארץ מצרים. אף במרחצאות ובאמנות שצמחים: ובעצים ובאבנים. מים שנכליען וצנכלי אבן:

<p>22 And the magicians of Egypt did in like manner with their secret arts; and Pharaoh's heart was hardened, and he hearkened not unto them; as the LORD had spoken.</p>	<p>וַיַּעֲשׂוּ-כֵן חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וַעֲבָדוּ כֵן חֲרָשֵׁי מִצְרַיִם בְּלִטְיָהֶם וַיַּחֲזֶק לִב-פַּרְעֹה וַיִּחַזַּק לִבָּא וְלֹא-שָׁמַע אֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:</p>	<p>22 וַיַּעֲשׂוּ-כֵן חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וַעֲבָדוּ כֵן חֲרָשֵׁי מִצְרַיִם בְּלִטְיָהֶם וַיַּחֲזֶק לִב-פַּרְעֹה וַיִּחַזַּק לִבָּא וְלֹא-שָׁמַע אֱלֹהִים כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:</p>
<p>23 And Pharaoh turned and went into his house, neither did he lay even this to heart.</p>	<p>וַיִּפֹּן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל-בֵּיתוֹ וְלֹא-שָׁת לִבּוֹ גַּם-לְזֹאת:</p>	<p>23 וַיִּפֹּן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל-בֵּיתוֹ וְלֹא-שָׁת לִבּוֹ גַּם-לְזֹאת:</p>
<p>24 And all the Egyptians digged round about the river for water to drink; for they could not drink of the water of the river.</p>	<p>וַיַּחֲפְרוּ כָל-מִצְרַיִם סְבִיבַת הַיָּאֵר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מִמֵּי הַיָּאֵר:</p>	<p>24 וַיַּחֲפְרוּ כָל-מִצְרַיִם סְבִיבַת הַיָּאֵר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מִמֵּי הַיָּאֵר:</p>
<p>25 And seven days were fulfilled, after that the LORD had smitten the river.</p>	<p>וַיִּמָּלֵא שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרָיִה כּוֹתֵי-יְהוָה אֶת-הַיָּאֵר: (פ)</p>	<p>25 וַיִּמָּלֵא שְׁבַעַת יָמִים אַחֲרָיִה כּוֹתֵי-יְהוָה אֶת-הַיָּאֵר: (פ)</p>
<p>26 And the LORD spoke unto Moses: 'Go in unto Pharaoh, and say unto him: Thus saith the LORD: Let My people go, that they may serve Me.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְוָת פַּרְעֹה וְתִימַר לִיה כִּדְּנֹן אָמַר יְיָ שְׁלַח יָת עַמִּי וַיִּפְלְחוּן קִדְמִי:</p>	<p>26 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בֹּא אֶל-פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:</p>
<p>27 And if thou refuse to let them go, behold, I will smite all thy borders with frogs.</p>	<p>וְאִם מְסָרִיב אַתָּה לִשְׁלַח הָא אֲנִי נִגַּף אֶת-כָּל-גְּבוּלְךָ בְּצַפְרֹדַעִים:</p>	<p>27 וְאִם-מָאֵן אַתָּה לִשְׁלַח הִנֵּה אֲנִי נִגַּף אֶת-כָּל-גְּבוּלְךָ בְּצַפְרֹדַעִים:</p>
<p>28 And the river shall swarm with frogs, which shall go up and come into thy house, and into thy bed-chamber, and upon thy bed, and into the house of thy servants, and upon thy people, and into thine ovens, and into thy kneading-troughs.</p>	<p>וַיִּרְבֵּי נִהְרָא עוֹרֵדֵי עֲנִיָּא וַיֵּיַעֲלוּן בְּבֵיתְךָ וּבְאֲדָרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל עֶרְסַתְךָ וּבְבֵית עֲבָדְךָ וּבְעַמָּךְ וּבִתְנוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאָרוֹתֶיךָ:</p>	<p>28 וְשָׂרֵץ הַיָּאֵר צַפְרֹדַעִים וַעֲלוּ וַבֵּאוּ בְּבֵיתְךָ וּבְחֹדֶר מִשְׁכְּבְּךָ וְעַל-מִטָּתְךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמָּךְ וּבִתְנוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאָרוֹתֶיךָ:</p>
<p>29 And the frogs shall come up both upon thee, and upon thy people, and upon all thy servants.'</p>	<p>וּבְךָ וּבְעַמָּךְ וּבְכָל עֲבָדְךָ יִסְקוּ עוֹרֵדֵי עֲנִיָּא:</p>	<p>29 וּבְכָה וּבְעַמָּךְ וּבְכָל-עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצַּפְרֹדַעִים:</p>

(22) בלִשְׁתֵּיהֶם. לַחֵשׁ שְׁאוֹמְרִין אוֹתוֹ זֶלַע וְזַחֲסָאִי. וְרִבּוּתוֹ יֵאמָרוּ, זִלְמִיתִים מַעֲשֵׂה שְׂדִים, זִלְמִיתִים מַעֲשֵׂה כִשְׁפִים (סְנֵהדְרִין סו:): וַיִּחָזֵק לָב פִּרְעוֹה. לומר על ידי מַכְשָׁפּוֹת אֲתָם עוֹשִׂים כֵּן, חֲזַן אֲתָם מַכְנִיסִין לְעִפְפָּרִים (מִנְחָוֹת פה). עֵיר שְׂכוּלָה חֲזַן, אֵף אֲתָם מַצִּיאִין מַכְשָׁפּוֹת לַמַּזְרִים שְׂכוּלָה כִשְׁפִים:

(23) גַּם לִזְאֲתָה. לַמוֹפֶת הַמַּטָּה שֶׁנִּהְפֵּךְ לַחֲנִין וְלֹא לֹאֵה שֶׁל דָּם:

(25) וַיִּמְלֹא. מִנִּין שֶׁזַּעַת יָמִים שָׁלָל שֶׁזֶּה הַיָּאוֹר לְקַדְמוֹתוֹ, שֶׁהִיא הַמַּכָּה מִשְׁמַשֶּׁת רִבְעֵה חֹדֶשׁ, וְשֶׁלֹּא חֲלָקִים הִיא מַעֲיֵד וּמַתָּרָה זֶהָ (שְׁמו"ר ט, יב):

VIII

And the LORD said unto Moses:
'Say unto Aaron: Stretch forth thy
hand with thy rod over the rivers,
over the canals, and over the pools,
and cause frogs to come up upon
the land of Egypt.'

וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אִמְרָה
אֶל־אַהֲרֹן יָדְךָ בְּחֹטְרְךָ עַל־
נַהֲרֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם וְעַל אֲנָמִיָּא
וְאָסִיף יָת עוֹרְדֵעֲנֵיָא עַל אֶרֶץ
מִצְרָיִם:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֲמַר
אֶל־אַהֲרֹן נִטֵּה אֶת־יָדְךָ בַּמֶּטֶף
עַל־הַנְּהָרוֹת עַל־הַנְּאִרִים וְעַל־
הָאֲנָמִים וְהָעַל אֶת־הַצִּפְרָדִּים
עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

VIII

2 And Aaron stretched out his hand
over the waters of Egypt; and the
frogs came up, and covered the land
of Egypt.

וַאֲרִים אַהֲרֹן יָת יְדִיהָ עַל מִיָּא
מִצְרָיִם וְהָעַל הַצִּפְרָדִּים וְהָכֶס
אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

2 וַיִּטֵּ אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מִיָּמֵי
מִצְרָיִם וְהָעַל הַצִּפְרָדִּים וְהָכֶס
אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

3 And the magicians did in like
manner with their secret arts, and
brought up frogs upon the land of
Egypt.

וַעֲבָדוּ כֵן חֲרָשֵׁיָא בְּלַחְשֵׁיהֶן
וְאָסִיפוּ יָת עוֹרְדֵעֲנֵיָא עַל
אֶרֶץ מִצְרָיִם:

3 וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חֲרָשִׁים בְּלִשְׁתֵּיהֶם
וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצִּפְרָדִּים עַל־
אֶרֶץ מִצְרָיִם:

4 Then Pharaoh called for Moses and
Aaron, and said: 'Entreat the LORD,
that He take away the frogs from
me, and from my people; and I will
let the people go, that they may
sacrifice unto the LORD.'

וַקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
וַאֲמַר צֵלוּ קָדָם יְיָ וְיַעֲדֵי
עוֹרְדֵעֲנֵיָא מִנִּי וּמִעַמִּי וְאֲשַׁלַּח
יָת עַמָּא וַיִּבְחֹן קָדָם יְיָ:

4 וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
וַיֹּאמֶר הַעֲתִירוּ אֶל־יְהוָה
וְיִסֶּר הַצִּפְרָדִּים מִמֶּנִּי וּמִעַמִּי
וְאֲשַׁלַּח אֶת־הָעָם וַיִּזְבְּחוּ
לַיהוָה:

5 And Moses said unto Pharaoh:
'Have thou this glory over me;
against what time shall I entreat for
thee, and for thy servants, and for
thy people, that the frogs be
destroyed from thee and thy houses,
and remain in the river only?'

וַאֲמַר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה שְׂאֵל
לְךָ גְבוּרָא הֵב לְךָ זָמָן
לְאַמְתִּי אֲצַלִּי עֲלֶיךָ וְעַל עַבְדְּךָ
וְעַל עַמְּךָ לְשִׁיבָאָה עוֹרְדֵעֲנֵיָא
מִנְּךָ וּמִבְתֵּיָךְ לְחוּד דְּבִנְהָרָא
יִשְׁתְּאָרוּן:

5 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הַתְּפַאֵר
עָלַי לְמַתְּנוּ אֶעֱתִיר לְךָ
וְלַעֲבָדֶיךָ וְלָעַמְּךָ לְהַכְרִית
הַצִּפְרָדִּים מִמֶּנִּי וּמִבְתֵּיָךְ רַק
בִּיָּאָר תִּשְׁאָרְנָה:

6 And he said: 'Against to-morrow.'
And he said: 'Be it according to thy
word; that thou mayest know that
there is none like unto the LORD
our God.

וַאֲמַר לְמָחָר וַאֲמַר כְּפִתְגָמְךָ
בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרִי כִּי
אֵלֵהָא:

6 וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כְּדַבְּרְךָ
לַמָּעַן תִּדַּע כִּי־אֵין כִּיהוָה
אֵלֵהֵינוּ:

(29) ובבכה ובעמדך. צמוך מעיהם נכנסים ומקרקרין;
(2) ותעל הצפרדע. צפרדע אחת הייתה, והיו מפין אותה והיא מתחת נחילים נחילים, זהו מדרשו (שמו"ר י, ה). ופשוטו יש לומר, שרוץ הצפרדעים קורא לשון יחידות, וכן וְהָיָה הַכֹּהֵן, הַרְחִישָׁה גְדוּלִירָא צִלַע"ז, ואף ותעל הצפרדע גרינולי"רא צִלַע"ז
(5) התפאר עלי. כמו הִתְפַּאֵר הַגִּבּוֹר עַל הַחֲזָצוֹ (ישע"י, טו), משתבח לומר אני גדול ממך ונטי"ר צִלַע"ז, וכן התפאר עלי, השתבח להמחכם ולשאוֹל דבר גדול ולומר שלא אוכל לעשותו: למתי אעתיר לך. את אשר אעמיר לך היום על

הכרתם הצפרדעים, למתי תרצה שיכרתו, ותראה אם אשלים דברי למועד שתקבע לי. אלו נאמר מתי אעמיר, היה משמע מתי אשפיל, עכשיו שנאמר למתי, משמע אני היום אחפיל עליך שיכרתו הצפרדעים לזמן שתקבע עלי, אמור לאיזה יום תרצה שיכרתו. אעתיר העתירו והעתרתי, ולא נאמר אעתיר עתירו ועתרתי, מפני שכל לשון עתה הרבות פלל הוא, וכאשר יאמר הרבו ארצה והרציתי לשון הפעיל, כך יאמר, אעתיר העתירו והעתרתי דברים, ואז לכולם והַעֲפִרְתָּם עָלַי דְּרִיקָם (יחזקאל לה, יג), הרציתם:
(6) ויאמר למחר. התפלל היום שיכרתו למחר:

7	And the frogs shall depart from thee, and from thy houses, and from thy servants, and from thy people; they shall remain in the river only.	וַיַּעֲדֹן עוֹרְדֵּעֲנִיא מִנְּךָ וּמִבֵּיתְךָ וּמִעַבְדֶּיךָ וּמִעַמֶּיךָ לְחֹדֶד דְּבִנְהָרָא יִשְׁתְּאָרְנָה:	וְסָרְוּ הַצְּפַרְדֵּים מִמֶּנִּי וּמִבֵּיתִי וּמִעַבְדִּי וּמִעַמִּי כִּי בִּיאָר תִּשְׁאָרְנָה:	חמישי
8	And Moses and Aaron went out from Pharaoh; and Moses cried unto the LORD concerning the frogs, which He had brought upon Pharaoh.	וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דִּבְרֵי הַצְּפַרְדֵּים אֲשֶׁר־שָׁם לְפַרְעֹה:	וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִמַּעַם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דִּבְרֵי הַצְּפַרְדֵּים אֲשֶׁר־שָׁם לְפַרְעֹה:	8
9	And the LORD did according to the word of Moses; and the frogs died out of the houses, out of the courts, and out of the fields.	וַיַּעַבְדַּי כַּפֶּתֶגְמָא דְּמֹשֶׁה וּמִיתוּ עוֹרְדֵּעֲנִיא מִן בֵּיתָא מִן דִּרְתָּא וּמִן חֲקִלְתָּא:	וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיָּמָתוּ הַצְּפַרְדֵּים מִן־הַבָּתִּים מִן־ הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֶה:	9
10	And they gathered them together in heaps; and the land stank.	וַיִּכְנְשׁוּ יְתֵהוּן דְּגֹרִין דְּגֹרִין וּסְרִיאוּ עַל אֶרֶעָא:	וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרָם חֲמָרָם וַתִּבְאֹשׁ הָאָרֶץ:	10
11	But when Pharaoh saw that there was respite, he hardened his heart, and hearkened not unto them; as the LORD had spoken.	וַחֲזָא פַּרְעֹה אֲרִי הָנֹת רְחוּמָא וַיִּשְׁרֵת לִבָּיהּ וְלֹא קִבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלְלִיל יי:	וַיֵּרָא פַּרְעֹה כִּי הִיטָה הַרְוִיחָהּ וַהֲכַבֵּד אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: (ס)	11
12	And the LORD said unto Moses: 'Say unto Aaron: Stretch out thy rod, and smite the dust of the earth, that it may become gnats throughout all the land of Egypt.'	וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה אִמַּר לְאַהֲרֹן אֲרִים יָת חוּטְרֶךָ וּמַחִי יָת עֲפָרָא דְּאֶרֶעָא וַיְהִי לְסַלְמָתָא בְּכָל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֲמַר אֶל־אַהֲרֹן נִטֵּה אֶת־מִטְּךָ וַהֲדָ אֶת־עֲפָר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכֹנָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:	12
13	And they did so; and Aaron stretched out his hand with his rod, and smote the dust of the earth, and there were gnats upon man, and upon beast; all the dust of the earth became gnats throughout all the land of Egypt.	וַעֲבָדוּ כֵן וְאַרְיִם אַהֲרֹן יָת יָדִיהּ בְּחוּטְרִיהּ וּמַחֵא יָת עֲפָרָא דְּאֶרֶעָא וְהָיָה קְלִמָּתָא בְּאַנְשָׁא וּבְבִיעִירָא כָּל עֲפָרָא דְּאֶרֶעָא הָנֹת קְלִמָּתָא בְּכָל אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם:	וַיַּעֲשׂוּ־כֵן נִטֵּה אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמִטְּהוֹ וַיַּחֲדֵ אֶת־עֲפָר הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכֹּנָם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפָר הָאָרֶץ הָיָה כֹנָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:	13
14	And the magicians did so with their secret arts to bring forth gnats, but they could not; and there were gnats upon man, and upon beast.	וַעֲבָדוּ כֵן חֲרָשָׁא בְּלַחֲשִׁיהוֹן לְאַפְקָא יָת קְלִמָּתָא וְלֹא יָכִילוּ וְהָנֹת קְלִמָּתָא בְּאַנְשָׁא וּבְבִיעִירָא:	וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחֲרָטְמִים בְּלִטְיָהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכֹּנָם וְלֹא יָכִלוּ וַתְּהִי הַכֹּנָם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:	14

- (8) ויצא. ויצעק. מיד, שיכרתו למחר:
 (10) חמרם חמרם. צנורים צנורים, כחרגומו דגורין,
 (11) והכבד את לבו. לשון פעול הוא, כמו הלוך וקטוע
 (12) אמר אל אהרן. לא היה העפר כדאי ללקות על ידי
 משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בצול, ולקה
 (בראשית יב, ט), וכן והפכות את מואב (מלכים-ב ג, כד), על ידי אהרן;
 ושאול לו גאלהים (שמואל-ב כב, יג), והפך ופלע (מלכים-א כ, יג) וְהָיָה הַכֹּנָם. הקמישה, פדוליר"א צלע"ו:

15 Then the magicians said unto
Pharaoh: ‘This is the finger of God’;
and Pharaoh’s heart was hardened,
and he hearkened not unto them; as
the LORD had spoken.

וַאֲמָרוּ חֲרָשֵׁי־אֶלְפָּרֶעַת מִחָא
מִן קַדָּם ייִ הִיא וְאַתְסַר לָפָא
דְּפִרְעָה וְלֹא קִבִּיל מִנְהוֹן כְּמָא
דְּמִלִּיל ייִ:

וַיֹּאמְרוּ הַחֲרֻטָּמִם אֶל־פֶּרֶעַה
 אֲנֵכָּה אֱלֹהִים הוּא וַיַּחְזֹק לִב־
 פֶּרֶעַה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר
 דִּבֶּר יְהוָה: (ס)

16 And the LORD said unto Moses:
‘Rise up early in the morning, and
stand before Pharaoh; lo, he cometh
forth to the water; and say unto
him: Thus saith the LORD: Let My
people go, that they may serve Me.

וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה אֲקִדִּים
בְּצַפְרָא וְאֶתְעַתֵּד קָדָם פְּרָעָה
הָא נָפִיק לְמִיָּא וְתִימַר לִיה
כִּדְנִן אָמַר יי שְׁלַח עַמִּי
וַיַּפְלִחוּן קִדְמִי:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הִשָּׁכֶם
בְּבֶקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פָרְעֹה
הַנֶּה יֹצֵא הַמִּימָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח עַמִּי
וַיַּעֲבֹדֵנִי:

17 Else, if thou wilt not let My people go, behold, I will send swarms of flies upon thee, and upon thy servants, and upon thy people, and into thy houses; and the houses of the Egyptians shall be full of swarms of flies, and also the ground whereon they are.

אָרײַ אַם לײַדן מײַן ית עמי
הָאָנָה מײַן בֶּן וּבְעֵבֶדְךָ
וּבְעַמְּךָ וּבְבִתְךָ ית עָרֻבָא
וּנְתִימָלוֹן בְּתֵי מִצְרַיִם ית
עָרֻבָא וְאִךְ אֶרְעָא דְאַמִּין
עֲלֵה:

כִּי אִם־אֵינֶךָ מְשַׁלַּח אֶת־עַמִּי
הַנִּנִּי מִשְׁלִיחַ בָּךְ וּבַעֲבָדֶיךָ
וּבַעֲמָךְ וּבַבְּתִירָה אֶת־הָעָרֹב
וּמִלֹּאז בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת־תְּעָרֹב
וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עֲלֶיהָ:

18 And I will set apart in that day the
land of Goshen, in which My
people dwell, that no swarms of flies
shall be there; to the end that thou
mayest know that I am the LORD in
the midst of the earth.

וְאֶפְרַיִם בְּיוֹמָא תִּהְיֶה יֵת
אֲרַעָא דְגִשֵׁן דְּעַמֵּי שְׂרִי עֲלֵהּ
בְּדִיל דְּלֹא לְמַחְוֵי תַּמָּן
עֲרוּבָא בְּדִיל דְּתַדַּע אֲרִי אֲנָא
יֵי שְׁלִיט בְּגוּ אֲרַעָא:

וְהַפְּלִיתִי בַיּוֹם הַזֶּה אֶת־אֶרֶץ
 גִּשְׁשׁוֹן אֲשֶׁר עָמַד עָלֶיהָ 18
 לְבַלְתִּי הָיוֹת־שָׁם עָרֵב לַמֶּעַן
 תִּדַּע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב
 הָאָרֶץ:

19 And I will put a division between
My people and thy people—by
to-morrow shall this sign be.’

וְאֲשֵׁי פוֹדֶקֶן לְעַמִּי וְעַל עַמֶּךָ
אֵתִי מִחָא לְמַחֵר יְהִי אָתָּא
תִּדְּיוֹ:

שמי ושמתי פדתי בין עמי ובין עמך
למחר יתיה האת תודה:

20 And the LORD did so; and there came grievous swarms of flies into the house of Pharaoh, and into his servants' houses; and in all the land of Egypt the land was ruined by reason of the swarms of flies.

וַעֲבַד ייִ כֵּן וְאַתָּא עֲרוּבָא
תַּסְיֵף לְבֵית פְּרָעָה וּלְבֵית
עֲבֻדָּוָהּ וּבְכָל אֲרָעָא דְּמַצָּרִים
אֶתְחַבְּלַת אֲרָעָא מִן קֳדָם
עֲרוּבָא:

וַיַּעַשׂ יְהוָה לְפָנַי וַיִּבְאֵל עָרֹב כְּבֹד
בֵּיתָהּ פָּרֻעָה וּבֵית עֲבָדָיו
וּבְכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחָת
הָאֶרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֹב:

כסדר מלכות, כשצרה על עיר, ברחלה מקלקל מעיינותיה, ויאהר כך חוקעין עליהם ומריעין בשופרות ליראם ולצהלם, וכן הצפרדעים מקרקרים והומים וכו', כדאי' במדרש רבי מנחומא (ב ד א):

(18) והפליתי. והפרשתי, וכן והפלה ה' (שמות ט, ד), וכן
לא נפלאה היא ממך (דברים ל, יא), לא מובדלת ומופרשת
היא ממך: למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ. אע"פ
ששינתי בשמים, גזרתי מתקיימת בתחתונים:

(19) ושמתי פדות. שיצדיל בין עמי ובין עמך:

(14) להוציא את הכנים. לצרואתם (נ"א ולהוציאם) ממקום אחר: ולא יכלו. שאין השד שולט על צריה פחותה מכשעורה:

(15) אצבע אלהים היא. מכה זו אינה על ידי כספים, מאת המקום היא: כאשר דבר ה'. ולא ישמע אליכם פרעה:

(17) משליח בך. מגרה בך, וכן וְשָׁן צְהִמָּה אֶשְׁלַח
צָם (דברים לב, כד), לשון שקוי אינציט"ר בלע"ז: את
הערב. כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבנים צערובים,

והיו משחיתים בהם. ויש טעם בדבר באגדה בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו, בטרכסי מלחמות מלכים בא עליהם,

21	And Pharaoh called for Moses and for Aaron, and said: 'Go ye, sacrifice to your God in the land.'	וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָבַחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ:	וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָבַחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ:
22	And Moses said: 'It is not meet so to do; for we shall sacrifice the abomination of the Egyptians to the LORD our God; lo, if we sacrifice the abomination of the Egyptians before their eyes, will they not stone us?	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֵבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תוֹעֵבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקָלֵנוּ:	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֵבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תוֹעֵבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקָלֵנוּ:
23	We will go three days' journey into the wilderness, and sacrifice to the LORD our God, as He shall command us.'	דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֶךְ בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֱלֹהֵינוּ:	דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֶךְ בַּמִּדְבָּר וְנִזְבַּחַנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֱלֹהֵינוּ:
24	And Pharaoh said: 'I will let you go, that ye may sacrifice to the LORD your God in the wilderness; only ye shall not go very far away; entreat for me.'	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְּכֶם וְיִזְבַּחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הִרְחַק לֹא־תִרְחִקוּ לָלֶכֶת הָעֲתִירוּ בַעֲדִי:	וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְּכֶם וְיִזְבַּחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הִרְחַק לֹא־תִרְחִקוּ לָלֶכֶת הָעֲתִירוּ בַעֲדִי:
25	And Moses said: 'Behold, I go out from thee, and I will entreat the LORD that the swarms of flies may depart from Pharaoh, from his servants, and from his people, tomorrow; only let not Pharaoh deal deceitfully any more in not letting the people go to sacrifice to the LORD.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי יוֹצֵא מֵעַמִּי וְהִעֲתַרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הָעָרֹב מִפְּרֹעָה מֵעַבְדָּיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אֶל־יֹסֵף פְּרֹעָה הִתֵּל לְבַלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבַּח לַיהוָה:	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי יוֹצֵא מֵעַמִּי וְהִעֲתַרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הָעָרֹב מִפְּרֹעָה מֵעַבְדָּיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אֶל־יֹסֵף פְּרֹעָה הִתֵּל לְבַלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבַּח לַיהוָה:
26	And Moses went out from Pharaoh, and entreated the LORD.	וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרֹעָה וַיִּעֲתַר אֶל־יְהוָה:	וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרֹעָה וַיִּעֲתַר אֶל־יְהוָה:
27	And the LORD did according to the word of Moses; and He removed the swarms of flies from Pharaoh, from his servants, and from his people; there remained not one.	וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיֹּסֶר הָעָרֹב מִפְּרֹעָה מֵעַבְדָּיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר אֶחָד:	וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיֹּסֶר הָעָרֹב מִפְּרֹעָה מֵעַבְדָּיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר אֶחָד:

- (20) תשחת הארץ. נשחתה הארץ, אִתְּפַלְתָּ לְקַדְשָׁא: למזרים זביחה שאנו זובחים, שהרי יראתם אנו זובחים:
 (21) זבחו לאלהיכם בארץ. במקומכם, ולא חלכו ולא יסקלנו. בתמיה:
 (25) התל. כמו להחל:
 (22) תועבת מצרים. יראת מזרים, כמו ולמלכס פועבת (26) ויעתר אל ה'. נתאמן בתפלה, וכן אם בא לומר צני עמון (מלכיס-כג, יג), ואכל ישראל אוחס תועבה. ויעתיר, היה יכול לומר, ומשמע וירצה בתפלה, עכשיו ועוד יש לומר בלשון אחר תועבת מזרים, דבר שנאוי הוא כשהוא אומר בלשון ויפעל, משמע וירצה להתפלל:

28	And Pharaoh hardened his heart this time also, and he did not let the people go.	וַיִּכְבֹּד פַּרְעֹה אֶת־לְבָבוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא שָׁלַח אֶת־הָעָם: (פ)	28
IX	Then the LORD said unto Moses: 'Go in unto Pharaoh, and tell him: Thus saith the LORD, the God of the Hebrews: Let My people go, that they may serve Me.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְדַבֵּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלַח אֶת־עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי: וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹל לְנֹת פַּרְעֹה וּתְמַלִּיל עִמּוֹה כְּדִין אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי דִּיהוּדָאִי שְׁלַח ית עמי ויפלוחין קדמי:	IX
2	For if thou refuse to let them go, and wilt hold them still,	כִּי אִם־מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח וְעוֹדֶךָ מַחֲזִיק בָּם:	2
3	behold, the hand of the LORD is upon thy cattle which are in the field, upon the horses, upon the asses, upon the camels, upon the herds, and upon the flocks; there shall be a very grievous murrain.	הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגִּמְלִים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דָּבָר קָבֵד מְאֹד:	3
4	And the LORD shall make a division between the cattle of Israel and the cattle of Egypt; and there shall nothing die of all that belongeth to the children of Israel.'	וְהִפְלִיחַ יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרַיִם וְלֹא יָמוּת מִכֹּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר: וַיַּפְרִישׁ יְיָ בֵּין בַּעֲרִיא דִּישְׂרָאֵל וּבֵין בַּעֲרִיא דְּמִצְרָאִי וְלֹא יָמוּת מִכֹּל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִדַּעַם:	4
5	And the LORD appointed a set time, saying: 'Tomorrow the LORD shall do this thing in the land.'	וַיֵּשֶׁם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ: וַשּׁוּי יְיָ זְמָנָא לְמִימַר מָחָר יַעֲבִיד יְיָ פְּתִגְמָא הָדִין בְּאַרְעָא:	5
6	And the LORD did that thing on the morrow, and all the cattle of Egypt died; but of the cattle of the children of Israel died not one.	וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחָרֶת וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־יָמָת אֶחָד: וַעֲבַד יְיָ ית פְּתִגְמָא הָדִין בְּיוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וּמִית כָּל בַּעֲרִיא דְּמִצְרָאִי וּמִבַּעֲרִיא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא מִית חַד:	6
7	And Pharaoh sent, and, behold, there was not so much as one of the cattle of the Israelites dead. But the heart of Pharaoh was stubborn, and he did not let the people go.	וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מָת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבֹּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת־הָעָם: (פ) וַשְׁלַח פַּרְעֹה וְהָא לֹא מִית מִבַּעֲרִיא דִּישְׂרָאֵל עַד חַד וַאֲתִיבַר לְבָא דְּפַרְעֹה וְלֹא שְׁלַח ית עמא:	7

- (27) ויסר הערוב. ולא מתו כמו שמתו הנפרדעים, שאם (כה, יא):
 (3) הנה יד ה' הויה. לשון הוה, כי כן יאמר בלשון נקבה, מתו יהיה להם הנאה בעורות:
 (28) גם בפעם הזאת. אע"פ שאמר אנכי אשלח אחכס, לא על שעבר היתה, ועל העתיד תהיה, ועל העומד הוה, כמו קיים הצטחמו:
 (2) מחזיק בם. אומז צס, כמו וְהַחֲזִיקָה צִמְצִי (דצריס) (4) והפלה. והצדיל:

8	And the LORD said unto Moses and unto Aaron: "Take to you handfuls of soot of the furnace, and let Moses throw it heavenward in the sight of Pharaoh.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַל-אַהֲרֹן קַחוּ לָכֶם מִלֵּא חֲפִינֵיכֶם מִפֶּיחַ כִּבְשָׁן וְזָרְקוּ מִשָּׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה: וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה וְלֵאחֲרָיו סִבּוּ לְכוּן מְלֵי חוֹפִינִיכוֹן פֶּיחַ דָּאתוֹנָא וְזָרְקוּנִיה מִשָּׁה לְצִית שְׁמַיָא לְעֵינֵי פַרְעֹה:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַל-אַהֲרֹן קַחוּ לָכֶם מִלֵּא חֲפִינֵיכֶם מִפֶּיחַ כִּבְשָׁן וְזָרְקוּ מִשָּׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה:
9	And it shall become small dust over all the land of Egypt, and shall be a boil breaking forth with blains upon man and upon beast, throughout all the land of Egypt.'	וְהָיָה לְאַבָּק עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל-הָאָדָם וְעַל-הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֶּרַח אֲבַעְבֹּעֶת בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיְהִי לְאַבְקָא עַל כָּל אֶרֶא דְּמִצְרַיִם וַיְהִי עַל אַנְשָׁא וְעַל בְּעִירָא לִשְׁחִין סָגִי אֲבַעְבֹּעֵין בְּכָל אֶרֶא דְּמִצְרַיִם:	וְהָיָה לְאַבָּק עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל-הָאָדָם וְעַל-הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֶּרַח אֲבַעְבֹּעֶת בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:
10	And they took soot of the furnace, and stood before Pharaoh; and Moses threw it up heavenward; and it became a boil breaking forth with blains upon man and upon beast.	וַיִּקְחוּ אֶת-פֶּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרַק מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֹּעֶת פֶּרַח בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: וַיִּסִּיבוּ יָת פֶּיחַ דָּאתוֹנָא וַקְמוּ קֳדָם פַּרְעֹה וְזָרַק מֹשֶׁה לְצִית שְׁמַיָא וְהָיָה שְׁחִין אֲבַעְבֹּעֵין סָגִי בְּאֲנָשָׁא וּבְבִעִירָא:	וַיִּקְחוּ אֶת-פֶּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמֵדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרַק מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֹּעֶת פֶּרַח בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:
11	And the magicians could not stand before Moses because of the boils; for the boils were upon the magicians, and upon all the Egyptians.	וְלֹא-יָכְלוּ הַחֲרָטְמִים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי-הָיָה הַשְּׁחִין בְּחֲרָטְמָם וּבְכָל-מִצְרַיִם: וְלֹא יָכִילוּ חֲרָשֵׁיָא לְמָקָם קֳדָם מֹשֶׁה מִן קֳדָם שְׁחִינָא אֲרִי הָיָה שְׁחִינָא בְּחֲרָשֵׁיָא וּבְכָל מִצְרַיִם:	וְלֹא-יָכְלוּ הַחֲרָטְמִים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי-הָיָה הַשְּׁחִין בְּחֲרָטְמָם וּבְכָל-מִצְרַיִם:
12	And the LORD hardened the heart of Pharaoh, and he hearkened not unto them; as the LORD had spoken unto Moses.	וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת-לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה: (ס) וַתִּקְוֶיָּה יְיָ לֵבָא דְּפַרְעֹה וְלֹא קִבִּיל מְנַהֵן כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה:	וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת-לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה: (ס)
13	And the LORD said unto Moses: 'Rise up early in the morning, and stand before Pharaoh, and say unto him: Thus saith the LORD, the God of the Hebrews: Let My people go, that they may serve Me.	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲקִדָּים בְּצַפְרָא וְאֶתַּעֲתֵד קֳדָם פַּרְעֹה וְתִימַר לִיה כֹּדֶן אָמַר יְיָ אֱלֹהֵא דִּיהוּדָאִי שְׁלַח יְת עַמִּי וַיִּפְלְחוּן קֳדָמִי: וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה הַשֶּׁבַע בְּבֹקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הַשֶּׁבַע בְּבֹקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִיִּים שְׁלַח אֶת-עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:
14	For I will this time send all My plagues upon thy person, and upon thy servants, and upon thy people; that thou mayest know that there is none like Me in all the earth.	כִּי בַּפֶּעַם הַזֹּאת אֲנִי שְׁלַח אֶת-כָּל-מַגֵּפְתִּי אֶל-לִבְךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תִּדְעַ כִּי אֵין כָּמוֹנִי בְּכָל-הָאָרֶץ: אֲרִי בְּזִמְנָא הָדָא אָנָּא שְׁלַח יְת כָּל מַחֲתֵי בְּלַבְךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמֶּךָ בְּדִיל דְּתִדְעַ אֲרִי לִית דְּכוּתִי בְּכָל אֶרֶא:	כִּי בַּפֶּעַם הַזֹּאת אֲנִי שְׁלַח אֶת-כָּל-מַגֵּפְתִּי אֶל-לִבְךָ וּבְעַבְדֶּיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תִּדְעַ כִּי אֵין כָּמוֹנִי בְּכָל-הָאָרֶץ:

(8) מלא חפניכם. ילויינו"ש זלע"ז פיה כבשן. דבר הצעצועין שעל ידו לומחין צהן צועות: שחין. לשון הנפח מן הגחלים עוממים הנשרפים בצדקן, וזלע"ז אולג"ש. חמיומות, והרצה יש זלשון משנה, שנה שחונה: פיה לשון הפחה, שהרוח מפוחן ומפריחן: וזרקו משה. (10) באדם ובבהמה. ואם תאמר מאין היו להם הבהמות, וכל דבר הנזרק צחה, אינו נזרק אלא ציד אחת, הרי נסים הרצה, אחד שהחזיק קוממו של משה מלא חפנים שלו ושל אהרן, ואחד שהלך האצק על כל ארץ מצרים: (9) לשחין פרח אבעבועות. כתרוממו לשחין סגִי, כמכילתא אלל ויקח שש מאות רבב צחור (שמות יד, ז):

15	Surely now I had put forth My hand, and smitten thee and thy people with pestilence, and thou hadst been cut off from the earth.	כִּי עָתָה שְׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וְאָדָּאֹתָהָ וְאֶת־עַמֶּךָ בַּדָּבָר וְתִכָּחַד מִן־הָאָרֶץ:	אֲרִי כֶעַן קָרִיב קָדָמִי דְשַׁלְחִית פּוֹן יָת מַחַת גְּבוּרָתִי וּמַחִית יָתְךָ וְיָת עַמְּךָ בְּמוֹתָא וְאַשְׁפִּיצִיתָא מִן אֶרֶעָא:
16	But in very deed for this cause have I made thee to stand, to show thee My power, and that My name may be declared throughout all the earth.	וְאוֹלָם בַּעֲבוּר זֹאת הָעֲמֻדָּתִיךָ בַּעֲבוּר הַרְאָתְךָ אֶת־כְּחָי וּלְמַעַן סִפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ:	וּבְרַם בְּדִיל דָּא קִיַּיְמַתְךָ בְּדִיל לְאַחֲזִיזִיתְךָ יָת חֵילִי וּבְדִיל דִּיהוֹן מִשְׁתַּעַן גְּבוּרַת שְׁמִי בְּכָל אֶרֶעָא:
17	As yet exaltest thou thyself against My people, that thou wilt not let them go?	עוֹדָךְ מִסְתוֹלָל בְּעַמִּי לְבַלְתִּי שְׁלַחֵם:	עַד כֶּעַן כְּבִישְׁתָּ לִּיה בְּעַמִּי בְּדִיל דְּלֹא לְשַׁלְחוּתְהוֹן:
18	Behold, tomorrow about this time I will cause it to rain a very grievous hail, such as hath not been in Egypt since the day it was founded even until now.	הִנְנִי מִמְטִיר כַּעַת מָחָר בָּרֶד כְּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כִּמְהוֹ בַּמִּצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הַזֶּה וְעַד־עָתָה:	הָאֲנָא מַחִית בַּעֲדָנָא הָדִין מָחָר בַּרְדָּא תַקִּיף לְחֻדָּא דְּלֹא הָוָה דְּכוּתִיָּה בַּמִּצְרַיִם לְמִן יוֹמָא דְּאַשְׁתַּכְּלַלַת וְעַד כֶּעַן:
19	Now therefore send, hasten in thy cattle and all that thou hast in the field; for every man and beast that shall be found in the field, and shall not be brought home, the hail shall come down upon them, and they shall die.	וְעָתָה שְׁלַח הָעֹז אֶת־מִקְנֶךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָךְ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמָּצָא בַּשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֶף הַפִּיֹּתָה וַיִּרֶד עֲלֵהֶם הַבָּרָד וּמָתוּ:	וּכְעַן שְׁלַח כְּנוֹש יָת בַּעִירְךָ וְיָת כָּל דְּלָךְ בַּחֲקֵלָא כָּל אַנְשָׁא וּבַעִירָא דִּישְׁתַּכַּח בַּחֲקֵלָא וְלֹא יִתְכַנִּישׁ לְבֵיתָא וַיִּיחֹז עֲלֵיהוֹן בַּרְדָּא וַיִּמּוּתוּן:
20	He that feared the word of the LORD among the servants of Pharaoh made his servants and his cattle flee into the houses;	הִיֵּרָא אֶת־דָּבָר יְהוָה מִעֲבָדֵי פִרְעֹה הַנִּיס אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים:	דְּדָחִיל מִפְּתֻגְמָא דִּי מַעֲבָדֵי פִרְעֹה כְּנָשׁ יָת עַבְדּוּהִי וְיָת בַּעִירֵיהִי לְבָתֵּיָא:
21	and he that regarded not the word of the LORD left his servants and his cattle in the field.	וְאֲשֶׁר לֹא־שָׁם לְבֹו אֶל־דָּבָר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עַבְדָּיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה: (פ)	וְדָלָא שְׂוִי לְבִיָּה לְפִתְגְמָא דִּי שְׁבַק יָת עַבְדּוּהִי וְיָת בַּעִירֵיהִי בַּחֲקֵלָא:

(14) את כל מגפתי. למדנו מכאן, שמכת צורות שקולה

כנגד כל המכות:

(15) כי עתה שלחתי את ידי וגו'. כי אלו רציתי, כשהיתה ידי במקנה שהכיתים בדבר, שלחתי והכיתי אותך ואת עמך עם הנהמות: ותכחד מן הארץ. אבל צעזעור זאת העמדתך וגו':

(17) עודך מסתולל בעמי. כמרגומו פצצת ציה בעמי, והיא מגזרת מסלה דמרגמינן אורח פצוּשָׁא, וצלע "זקלקי" וכבר פירשתי בסוף ויהי מקץ, כל מיצה שחללת יסודה סמך והיא באה לדבר בלשון מתפעל, נותן הסי"ו של שמוש בלשון אומיות של עיקר, כגון זו, וכגון ויִסְפָּץ הַקָּבֶץ (קהלת יב, ה), מגזרת סבל. פי תִּשְׁפָּר עֲלֵינוּ (דניאל ז, ח), מגזרת שר ונגיד.

וכן משפּל הוּיָה (דניאל ז, ח):

(18) כעת מחר. כעת הזאת למחר, שרט לו שריטה צכותל, למחר כשתגיע חמה לכאן, ירד הצרד: הוסדה. שנתסדה. וכל מיצה שחללת יסודה יו"ד, כגון יסד, ילד, ידע, יסר, כשהיא מתפעלת, תבא הוי"ו במקום הוי"ד, כמו הוסדה, הולדה (הושע ז, ה), ויודע (אסתר ז, כב), ויולד ליוסף (בראשית מו, כ), דְּדָרִים לא יִסָּר עָצָד (משלי כט, יט):

(19) שלח העז. כמרגומו שלח פגוש, וכן יִשְׁצִי הַגָּזִים הָעִיּוֹז (ישעיה י, לא), הָעִיּוֹז גָּזִי בְּנִימָן (ירמיה ו, א): ולא יאסר הבייתה. לשון הכנסה היא:

(20) הגיס. הצריח, לשון וינס:

22	<p>And the LORD said unto Moses: 'Stretch forth thy hand toward heaven, that there may be hail in all the land of Egypt, upon man, and upon beast, and upon every herb of the field, throughout the land of Egypt.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל צִת שָׁמַיָא וַיְהִי בִרְדָּא בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל-אָנָּשׁ וְעַל-בְּעִירָא וְעַל כָּל עֵשֶׂבָא דְּחַקְלָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה נִטֵּה אֶת-יָדְךָ עַל-הַשָּׁמַיִם וְיָהִי בִרְדָּא בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל-הָאָדָם וְעַל-הַבְּהֵמָה וְעַל-כָּל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם: 22</p>
23	<p>And Moses stretched forth his rod toward heaven; and the LORD sent thunder and hail, and fire ran down unto the earth; and the LORD caused to hail upon the land of Egypt.</p>	<p>וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת חוּטְרִיהָ עַל צִת שָׁמַיָא וַיִּיְהִי בִרְדָּא וּמַהֲלָכָא אִישָׁתָא עַל אֶרֶץ וַאֲמַטָּר יְיָ בִּרְדָּא עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>	<p>וַיִּט מֹשֶׁה אֶת-מִטְּהוֹ עַל-הַשָּׁמַיִם וַיְהִי הַחֵד וּבִרְדָּא וַתִּהְלֹךְ אֵשׁ אֶרֶצָה וַיִּמְטָר יְהוָה בִּרְדָּא עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם: 23</p>
24	<p>So there was hail, and fire flashing up amidst the hail, very grievous, such as had not been in all the land of Egypt since it became a nation.</p>	<p>וַהֲוָה בִּרְדָּא וְאִישָׁתָא מִשְׁתַּלְּחָא בָּגוּ בִּרְדָּא תַּקִּיף לַחֲדָא דְּלֹא הָוָה דְּכֹתִיבָהּ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵעַדְן דְּהָוָה לָעַם:</p>	<p>וְיָהִי בִרְדָּא וְאֵשׁ מִתְּלַקְחַת בְּתוֹךְ הַבִּרְדָּא כְּבֹד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא-הָיָה כִּמְהוּ בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאִזְּהִיתָהּ לְגֹוִי: 24</p>
25	<p>And the hail smote throughout all the land of Egypt all that was in the field, both man and beast; and the hail smote every herb of the field, and broke every tree of the field.</p>	<p>וּמָחָא בִּרְדָּא בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יָת כָּל דְּבַחְקָלָא מֵאָנָּשׁ וְעַד בְּעִירָא וְיָת כָּל עֵשֶׂבָא דְּחַקְלָא מָחָא בִּרְדָּא וְיָת כָּל אֵילָנִי חֲקָלָא תִּפְּר:</p>	<p>וַיִּנֶּה הַבִּרְדָּא בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶת כָּל-אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד-בְּהֵמָה וְאֶת כָּל-עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה חִבָּה הַבִּרְדָּא וְאֶת-כָּל-עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבַּר: 25</p>
26	<p>Only in the land of Goshen, where the children of Israel were, was there no hail.</p>	<p>לְחוּד בְּאֶרֶץ דְּגִשֵׁן דְּתַמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָוָה בִּרְדָּא:</p>	<p>רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר-שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בִרְדָּא: 26</p>
27	<p>And Pharaoh sent, and called for Moses and Aaron, and said unto them: 'I have sinned this time; the LORD is righteous, and I and my people are wicked.'</p>	<p>וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָהוֹן חַבִּית זָמָנָא הָדָא יְיָ נִפְתָּה וְאַנָּא וְעַמִּי חַיִּיבִין:</p>	<p>וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חַטָּאתִי הַפַּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וְאֲנִי וְעַמִּי הָרָשָׁעִים: 27</p>
28	<p>Entreat the LORD, and let there be enough of these mighty thunderings and hail; and I will let you go, and ye shall stay no longer.'</p>	<p>צְלוּ קָדָם יְיָ וְסָגִי קְדָמוּהִי רוּחַ דְּלֹא יְהוֹן עֲלֵנָא קָלִין דְּלוּט כְּאֵלִין מִן קָדָם יְיָ וּבִרְדָּא וְאִשְׁלַח יִתְכוּן וְלֹא תִסָּפּוּן לְאַתְעָכְבָּא:</p>	<p>הַעֲתִירוּ אֶל-יְהוָה וְרַב מִהֵנָּה קָלֹת אֱלֹהִים וּבִרְדָּא וְאִשְׁלַחְתָּה אֲתָכֶם וְלֹא תִסָּפּוּן לַעֲמֹד: 28</p>

(22) על השמים. ללד השמים. ומדרש אגדה, הגזיהו מעורבין, והצרד מים הוא, ולעשות רצון קונס עשו שלום הקצ"ה למשה למעלה מן השמים: זיניהס (שמו"ר יב, 1):
(24) מתלקחת בתוך הברד. נס צמוך נס, האש והצרד (28) ורב. דילו צמה שהוריד כצב:

<p>29 And Moses said unto him: 'As soon as I am gone out of the city, I will spread forth my hands unto the LORD; the thunders shall cease, neither shall there be any more hail; that thou mayest know that the earth is the LORD's.</p>	<p>וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כִּצְאֹתִי אֶת־הָעִיר אַפְרָשׁ אֶת־כַּפֵּי אֶל־יְהוָה הַקָּלֹת יִחְדְּלוּ וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ:</p>	<p>29 וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כִּצְאֹתִי אֶת־הָעִיר אַפְרָשׁ אֶת־כַּפֵּי אֶל־יְהוָה הַקָּלֹת יִחְדְּלוּ וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ:</p>
<p>30 But as for thee and thy servants, I know that ye will not yet fear the LORD God.'—</p>	<p>וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעוּתִי כִּי טָרֵם תִּירְאוּן מִפָּנַי יְהוָה אֱלֹהִים:</p>	<p>30 וְאַתָּה וְעַבְדֶּיךָ יִדְעוּתִי כִּי טָרֵם תִּירְאוּן מִפָּנַי יְהוָה אֱלֹהִים:</p>
<p>31 And the flax and the barley were smitten; for the barley was in the ear, and the flax was in bloom.</p>	<p>וְכִתְנָא וְסַעֲרִי לָקוּ אֲרֵי סַעֲרִיא אָבִיב וְכִתְנָא גִבְעוּלִין:</p>	<p>31 וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׁעֵרָה נִפְתָּה כִּי הַשְּׁעֵרָה אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִבְעוּל:</p>
<p>32 But the wheat and the spelt were not smitten; for they ripen late.—</p>	<p>וְחִטָּא וְכִנְתָּא וְכִנְתָּא לֹא לָקָא אֲרֵי אֶפְלֹת הֵנָּה:</p>	<p>32 וְהַחֲטָה וְהַכְּסֻמֶּת לֹא נָכוּ כִּי אֶפְלֹת הֵנָּה:</p>
<p>33 And Moses went out of the city from Pharaoh, and spread forth his hands unto the LORD; and the thunders and hail ceased, and the rain was not poured upon the earth.</p>	<p>וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מִלִּקְוֹת פְּרָעָה יָתִידוֹ וַיִּפְרָשׁ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיִּחְדְּלוּ הַקָּלֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נָתַד אֲרָצָה:</p>	<p>מפסיר וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מִמַּעַם פְּרָעָה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרָשׁ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיִּחְדְּלוּ הַקָּלֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נָתַד אֲרָצָה:</p>
<p>34 And when Pharaoh saw that the rain and the hail and the thunders were ceased, he sinned yet more, and hardened his heart, he and his servants.</p>	<p>וַיַּרְא פְּרָעָה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקָּלֹת וַיִּסָּף לִחְטֹא וַיִּכְבַּד לִבּוֹ הוּא וְעַבְדָּיו:</p>	<p>34 וַיַּרְא פְּרָעָה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקָּלֹת וַיִּסָּף לִחְטֹא וַיִּכְבַּד לִבּוֹ הוּא וְעַבְדָּיו:</p>
<p>35 And the heart of Pharaoh was hardened, and he did not let the children of Israel go; as the LORD had spoken by Moses.</p>	<p>וַיִּחְזַק לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּבְרֵי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: (פ)</p>	<p>קכא וַיִּחְזַק לֵב פְּרָעָה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּבְרֵי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: (פ) פסוקים</p>

(29) כצאתי את העיר. מן העיר, אצל צחוק העיר לא השירים, (יא):
(32) כי אפילת הנה. מאומרות, ועדיין היו רכות, ויכולות
לעמוד בפני קשה, ואע"פ שנאמר ואת כל עש השדה הכה
הצמד, יש לפרש פשוטו של מקרא שעצים העומדים בקלחם
הראויים ללקות בצרד. ומדרש רבי תנחומא (וארא טו) יש
מרבתינו שנחלקו על זאת, ודרשו כי אפילות, פלאי פלאות
נעשו להם שלא לקו:
(33) לא נתד. לא הגיע, ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו
לארץ, ודומה לו ופסד עלינו ה'אֵלָה וְהַשְּׁעֵרָה (דניאל ט, יא)
דעזרא, ותגיע עלינו. ומנחם בן סרוק חזרו בחלק פהתוך פקק
(יחזקאל כב, כב), לשון יצקת מתכת, ורואה אני את דבריו
כמרגומו ויצק, ופסד. לַשָּׂקָה, אף זה לא נתן לארץ,
לא הוצק לארץ:
(31) והפשתה והשערה נכתה. נשברה, לשון פרעה נכה,
נכאים, וכן לא נכו, ולא יתכן לפרשו לשון הכאה, שאין נון'
במקום ה"א לפרש נכתה כמו הוכחה, נכו כמו הכו, אלא הנון'
שורש צמיצה, והרי הוא מגזרת וַאֲשֹׁפּוּ עֲמָקָיו (איוב לג, כא):
כי השערה אביב. כזר ציורה ועומדת פקקתה, ונשתברו
ונפלו, וכן הפשמה גדלה כזר והוקשה לעמוד בגבעוליה:
השעורה אביב. עמדה בצדיה, לשון פקקתה הנפלה (שיר

The Haftara is Ezekiel 28:25 - 29:21 on page 204. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftara on page 229.

X	<p>And the LORD said unto Moses: 'Go in unto Pharaoh; for I have hardened his heart, and the heart of his servants, that I might show these My signs in the midst of them;</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עֹל לִפְנֵי פַרְעֹה אֲנִי אֶנְאִי יִקְרִית יָת לְבִיָּה וְיָת לְבָא דְעַבְדֵּיהִי בְּדִיל לְשׂוֹאָה אֶתִּי אֶלֶּיִן בִּינְיָהוּן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־ פַּרְעֹה כִּי־אֲנִי הַכְּבַדְתִּי אֶת־ לְבָבוֹ וְאֶת־לֵב עַבְדָּיו לְמַעַן שְׂתִי אֶתְּתִי אֵלָה בְּקִרְבּוֹ:</p>	<p>נא ז</p>
2	<p>and that thou mayest tell in the ears of thy son, and of thy son's son, what I have wrought upon Egypt, and My signs which I have done among them; that ye may know that I am the LORD.'</p>	<p>וּבְדִיל דְּתִשְׁתַּעֵי קֳדָם בְּרַךְ וּבִר בְּרַךְ יָת נִסִּין דְּעַבְדִּית בְּמִצְרַיִם וְיָת אֶתְוִתִּי דְּשִׁוִּיתִי בְּהוֹן וְתִדְעוּן אֲנִי אֶנְאִי יְיָ:</p>	<p>וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי בְנֶךָ וּבֶן־בְּנֶךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת־אֶתְתִּי אֲשֶׁר־ שַׂמְתִּי בָּם וַיִּדְעֻתָם כִּי־אֲנִי יְהוָה:</p>	2
3	<p>And Moses and Aaron went in unto Pharaoh, and said unto him: 'Thus saith the LORD, the God of the Hebrews: How long wilt thou refuse to humble thyself before Me? let My people go, that they may serve Me.</p>	<p>וַעֲלֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לִפְנֵי פַרְעֹה וַיֹּאמְרוּ לֵיהּ כְּדָנָן אָמַר יְיָ אֱלֹהֵא דִּיהוּדָאִי עַד אִמְתִּי מִסְרִיב אֵת לְאַתְּכַנְעָא מִן קֳדָמִי שְׁלַח עַמִּי וַיִּפְלְחוּן קֳדָמִי:</p>	<p>וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרָאִים עַד־מָתַי מֵאַנְתָּ לַעֲנֹת מִפְּנֵי שְׁלַח עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי:</p>	3
4	<p>Else, if thou refuse to let My people go, behold, to-morrow will I bring locusts into thy border;</p>	<p>אֲרִי אִם מִסְרִיב אֵת לְשַׁלְּחָא יָת עַמִּי הָאֲנִי מֵיְתִי מִחֵר גּוֹבֵא בְּתַחֲוִימָךְ:</p>	<p>כִּי אִם־מֵאֵן אַתָּה לְשַׁלַּח אֶת־ עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מִחֵר אַרְבֶּה בְּגִבְלֶךָ:</p>	נא
5	<p>and they shall cover the face of the earth, that one shall not be able to see the earth; and they shall eat the residue of that which is escaped, which remaineth unto you from the hail, and shall eat every tree which groweth for you out of the field;</p>	<p>וַיִּחַפּוּ יָת עֵין שְׁמַשָּׁא דְּאַרְעָא וְלֹא יִכּוֹל לְמַחְזִי יָת אַרְעָא וַיִּיכּוֹל יָת שְׂאָר שְׂוִיבְתָא דְּאַשְׁתְּאַרְת לְכוּן מִן בְּרָדָא וַיִּיכּוֹל יָת כָּל אֵילָנָא דְּאַצְמַח לְכוּן מִן חֻקְלָא:</p>	<p>וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יִכּוֹל לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכְלוּ אֶת־ יִתֵּר הַפְּלִטָּה הַנִּשְׁאַרְת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכְלוּ אֶת־כָּל־הָעֵץ הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה:</p>	5

- (1) ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה. והתרה זו: עולל לי (שס"ז):
 שחי. שמי, שאשית אני:
 (2) התעללתי. שחקתי, כמו כי התעללם צי (צמדצר)
 כז, (ט), הלא פֶּאֶשֶׁר התעלל צָהָם (שמואל"א ו, י) האמור
 צמזרים, ואינו לשון פועל ומעללים, שא"כ היה לו לכתוב
 עוללתי, כמו ועולל למו פֶּאֶשֶׁר עוללָה לי (איכה ח, כז), אֶשֶׁר
 (3) לענות. כתרומו לֹאֲתַכְנַעָא, והוא מגזרת עני, מִאֲנָס
 להיות עני ושפל מפני:
 (5) את עין הארץ. את מראה הארץ: ולא יוכל וגו'.
 הרואה, לראות את הארץ, ולשון קצרה דבר:

- 6 and thy houses shall be filled, and the houses of all thy servants, and the houses of all the Egyptians; as neither thy fathers nor thy fathers' fathers have seen, since the day that they were upon the earth unto this day.' And he turned, and went out from Pharaoh.
- 7 And Pharaoh's servants said unto him: 'How long shall this man be a snare unto us? let the men go, that they may serve the LORD their God, knowest thou not yet that Egypt is destroyed?'
- 8 And Moses and Aaron were brought again unto Pharaoh; and he said unto them: 'Go, serve the LORD your God; but who are they that shall go?'
- 9 And Moses said: 'We will go with our young and with our old, with our sons and with our daughters, with our flocks and with our herds we will go; for we must hold a feast unto the LORD.'
- 10 And he said unto them: 'So be the LORD with you, as I will let you go, and your little ones; see ye that evil is before your face.'
- 11 Not so; go now ye that are men, and serve the LORD; for that is what ye desire.' And they were driven out from Pharaoh's presence.
- וּמָלְאוּ בָתֵּיהֶם וּבְתֵיבֵי כָל־עַבְדֵי־יְיָ וּבְתֵיבֵי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ אֲבֹתָיוֹ וְאֲבֹתֵי־אֲבֹתָיוֹ מִיּוֹם הָיוּתָם עַל־הָאָדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיָּפֶן וַיֵּצֵא מֵעַם פָּרְעֹה׃
- וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פָרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שְׁלַח אֶת־הָאֲנָשִׁים וַיַּעֲבֹדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַטֶּרֶם תֵּדַע כִּי אֲבָדָה מִצְרַיִם׃
- וַיּוֹשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־פָּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לָכוּ עַבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי הַהֲלָכִים׃
- וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנוֹעָרֵינוּ וּבְזִקְנֵינוּ נֵלֶךְ בְּבָנֵינוּ וּבְבָנוֹתֵנוּ בְּצֹאנֵנוּ וּבְבָקָרֵנוּ נֵלֶךְ כִּי חֲגִי־יְהוָה לָנוּ׃
- וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כְּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נִגַּד בְּפָנֵיכֶם׃
- לֹא כֵן לְכוּ־נָא הַגִּבֹּרִים וַעֲבַדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אַתֶּם אַתֶּם מְבַקְשִׁים וַיַּגֵּרְשׁ אֹתָם מֵאֶת פְּנֵי פָרְעֹה׃ (ס)
- וַיִּתְּמְלוּן בְּתֵיבֵי וּבְתֵיבֵי כָל עַבְדֵי וּבְתֵיבֵי כָל מִצְרָאִי דְלֹא חֲזוּ אֲבֹתָהֶם וְאֲבֹתֵי אֲבֹתָהֶם מִיּוֹם הָיוּתָהֶם עַל אֶרֶץ עַד יוֹמָא הַדִּין וְאַתְּפִנִי וַנִּפְק מְלֻת פָּרְעֹה׃
- וַאֲמָרוּ עַבְדֵי פָרְעֹה לֵיהּ עַד אֲמָתִי יְהִי דִין לָנָא לְתַקְלָא שְׁלַח יֵת גּוֹבְרִיא וַיִּפְלְחוּן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵהוֹן הַעַד כַּעַן לֹא יִדְעָתָא אַרִי אֲבָדַת מִצְרַיִם׃
- וַאֲתַתְּב יֵת מֹשֶׁה וְיֵת אַהֲרֹן לְפָנֵי פָרְעֹה וַאֲמָרוּ לְהוֹן אִיזִילוּ פְלַחוּ קָדָם יְיָ אֱלֹהֵכֹן מִן וּמִן אֲזִלִין׃
- וַאֲמָרוּ מֹשֶׁה בְּעוֹלָמֵנָא וּבְסַבְנָא נִיזִיל בְּבָנָא וּבְבָנוֹתָא בְּעֻנָא וּבְחֹרָנָא נִיזִיל אַרִי חֲנָא קָדָם יְיָ לָנָא׃
- וַאֲמָרוּ לְהוֹן יְהִי כֵן מִיִּמְרָא דִּי בְּסַעֲדָכֹן כַּד אֲשַׁלַּח יִתְכֹּן וְיֵת טַפְלָכֹן חֲזוּ אַרִי בִישָׂא אַתּוֹן סְבִירִין לְמַעַבְד לִית קְבִיל אֲפִיכֹן לְאַסְתְּחָרָא׃
- לֹא כֵן אִיזִילוּ כַּעַן גּוֹבְרִיא וַיִּפְלְחוּ קָדָם יְיָ אַרִי יֵתָּא אַתּוֹן כַּעַן וְתִרְדִּיף יִתְחַוֵּן מִן קָדָם פָּרְעֹה׃

(7) הטרם תדע. העוד לא ידעת כי אצדה מצרים:
 (8) ויושב. הושיבו ע"י שליח ששלחו אחריהם, והושיצום אל פְּרֹעֶה:
 (9) כאשר אשלח אתכם וגו'. אף כי אשלח גם את האנן ואת הצאן כאשר אמרתם: ראו כי רעה נגד פניכם. כמרגומו. ומדרש אגדה שמעתי, כוכב אחד יש ששמו רעה, אמר להם פרעה, רואה אני צאיטניגוניות שלי אותו כוכב עולה

לקראתכם צמדצר, והוא סימן דס והריגה, וכשחטאו ישראל בעגל וצקש הקצ"ה להרגס, אמר משה צתפלתו, למה יאמרו מצרים לאמר צקשה הוציאם (שמות לב, יז), וזו היא שאמר להם ראו כי רעה נגד פניכם, מיד וינקס ה' על רקעה, והפך את הדם לדם מילה שמל יהושע אותם, וזהו שנאמר היום פְּלוֹטִי־אֶת־חֶרֶפַת־מִצְרַיִם מֵעַל־יָדְכֶם (יהושע ט, טו), שהיו אומרים לכם דס אנו רואין עליכם צמדצר:

<p>And the LORD said unto Moses: 'Stretch out thy hand over the land of Egypt for the locusts, that they may come up upon the land of Egypt, and eat every herb of the land, even all that the hail hath left.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה נִטֵּה יָדְךָ עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבָּה וַיַּעַל עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת- כָּל-עֵשֶׂב הָאֶרֶץ אֲתָם כָּל-אֲשֶׁר הָשְׂאִיר הַבָּרָד:</p>	<p>12 שני</p>
<p>And Moses stretched forth his rod over the land of Egypt, and the LORD brought an east wind upon the land all that day, and all the night; and when it was morning, the east wind brought the locusts.</p>	<p>וַיִּטֵּ מֹשֶׁה אֶת-מִטְּאָהוּ עַל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּהְיֶה נֶהָג רְיוּחַ-קָדִים בְּאֶרֶץ כָּל-תֵּיּוֹם תְּהוּא וְכָל- הַלַּיְלָה הַבֹּקֶר הָיָה וְרוּחַ הַקָדִים נָשָׂא אֶת-הָאַרְבָּה:</p>	<p>13</p>
<p>And the locusts went up over all the land of Egypt, and rested in all the borders of Egypt; very grievous were they; before them there were no such locusts as they, neither after them shall be such.</p>	<p>וַיַּעַל הָאַרְבָּה עַל כָּל-אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם כָּבֵד מְאֹד לִפְנֵי לֹא-הָיָה כֵן אַרְבָּה כְּמֹהוּ וְאַחֲרָיו לֹא יִהְיֶה כֵן:</p>	<p>14</p>
<p>For they covered the face of the whole earth, so that the land was darkened; and they did eat every herb of the land, and all the fruit of the trees which the hail had left; and there remained not any green thing, either tree or herb of the field, through all the land of Egypt.</p>	<p>וַיִּכֹּס אֶת-עֵין כָּל-הָאֶרֶץ וַתִּחְשַׁךְ הָאֶרֶץ וַיֹּאכַל אֶת-כָּל- עֵשֶׂב הָאֶרֶץ וְאֵת כָּל-פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבָּרָד וְלֹא-נֹתֵר כָּל-יֵרֶק בָּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>	<p>15</p>
<p>Then Pharaoh called for Moses and Aaron in haste; and he said: 'I have sinned against the LORD your God, and against you.</p>	<p>וַיִּמְתֵּר פַּרְעֹה לִקְרֹא לְמֹשֶׁה וְלֹא-הָרֹן וַיֹּאמֶר חַטָּאתִי לִיהוָה אֶלְהֵיכֶם וְלָכֶם:</p>	<p>16</p>
<p>Now therefore forgive, I pray thee, my sin only this once, and entreat the LORD your God, that He may take away from me this death only.'</p>	<p>וַעֲתָה שָׂא נָא חַטָּאתִי אֵךְ הַפֶּעַם וְהַעֲתִירוּ לִיהוָה אֶלְהֵיכֶם וַיִּסֶּר מִעָלַי רַק אֶת-הַמָּוֶת תִּנָּח:</p>	<p>17</p>

(11) לא כן. כאשר אמרתם להוליך הטף עמכם, אלא במקום אחר:

(14) ואחריו לא יהיה כן. ואותו שהיה צימי יואל, שנאמר
כמהו לא נהיה מן העולם (יואל ז, ז), למדנו שהיה כדז משל
משה. (כי של יואל היה) ע"י מינין הרבה, שהיו יחד ארבה,
ילק, חסיל, גז, אצל של משה לא היה אלא של מין אחד, (כ"ג
רא"ס יע"ש) וכמוהו לא היה ולא יהיה:

(12) בארבה. בשזיל מכת הארבה:
(13) ורוח הקדים. רוח מזרחית נשא את הארבה, לפי
(15) כל ירק. עץ ירוק, וירדור"א צלע"ו:
שזא כנגדו, שממרים צדומית מערבית היתה, כמו שמפורש

18	And he went out from Pharaoh, and entreated the LORD.	וַיֵּצֵא מֵעַם פַּרְעֹה וַיַּעֲתֶר אֶל־יְהוָה:	18
19	And the LORD turned an exceeding strong west wind, which took up the locusts, and drove them into the Red Sea; there remained not one locust in all the border of Egypt.	וַיִּהְיֶה רֹחַ הַיָּם מִמְּזֶמֶת וַיִּקַּח אֶת־הָאַרְבֶּה וַיִּתְקַעְהוּ בְּיָם סוּף לֹא נִשְׁאַר אַרְבֶּה אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם:	19
20	But the LORD hardened Pharaoh's heart, and he did not let the children of Israel go.	וַיַּחֲזֶק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁלַח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)	20
21	And the LORD said unto Moses: 'Stretch out thy hand toward heaven, that there may be darkness over the land of Egypt, even darkness which may be felt.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטֵּה יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמָּשׁ חֹשֶׁךְ:	21
22	And Moses stretched forth his hand toward heaven; and there was a thick darkness in all the land of Egypt three days;	וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ אַפְלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁלֹשַׁת יָמִים:	22
23	they saw not one another, neither rose any from his place for three days; but all the children of Israel had light in their dwellings.	לֹא־רָאוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו וְלֹא־קָמוּ אִישׁ מִמְּוֹתוֹ שְׁלֹשַׁת יָמִים וְלִכְל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אוֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם:	23

אצל / אין הדבור מיושב על הוי"ו של וימש, לפי שהוא כתוב אחר ויהי חשך. ומדרש אגדה פותרו, לשון ממשש צִנֵּהרִים (דברים כח, כט), שהיה כפול ומכופל ועבד עד שהיה צו ממש: (22) ויהי חשך אפלה שלשת ימים וגו'. חשך של אופל שלא ראו איש את אחיו ג' ימים, ועוד שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה, שלא קמו איש מחמתו, יושב אין יכול לעמוד ועומד אין יכול ליטב (שמו"ר יד, ג). ולמה הביא עליהם חשך, שהיו בישראל באתו הדור רשעים, ולא היו רוצים לנאת, ומתו בשלשת ימי אפלה, כדי שלא יראו מצרים צמפלתם ויאמרו אף הם לוקין כמונו. ועוד, שחפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידינו כלום, אומר לו, אני ראיתיך צביתך וצמקום פלוני הוא (שם): שלשת ימים. שלוש של ימים, טרציי"נא צלע"ז, וכן ז' ימים בכל מקום, שטיי"נא של ימים:

(19) רוח ים. רוח מערבי: ימה סוף. אומר אני, שים סוף היה מקצתו צמערב כנגד כל רוח דרומית, וגם צמורח של ארץ ישראל, לפיכך רוח ים תקעו לארצה צימה סוף כנגדו, וכן מצאו לענין תחומין שהוא פונה לצד מזרח, שנאמר מים סוף ועד ים פלשתיים (שמות כג, לא), ממזרח למערב, שים פלשתיים צמערב היה, שנאמר צפלשתיים ישיגי קצל הים גוי קרתים (נפניה ב, ה): לא נשאר ארבה אחד. אף המלוחים שמלחו מהם (שמו"ר יג, ו): (21) וימש חשך. ויחשיך עליהם חשך יותר מחשכו של לילה, וחשך של לילה יאמיש ויחשיך עוד: וימש. כמו ויאמש. יש לנו חיצות הרצה חסרות אל"ף, לפי שאין הצרת האלף נכרת כל כך אין הכתוב מקפיד על חסרונה, כגון ולא יהל שם ערבי (ישעי' יג, כ), כמו לא יאהל לא יטה אהל. וכן ופאקני טיל (שמואל ב כב, מ), כמו ופאקני. ואונקלוס תרגם לשון הסרה, כמו לא ימיש צמר דיעדי קצל ליליא, כשיגיע סמוך לאור היום.

24	And Pharaoh called unto Moses, and said: 'Go ye, serve the LORD; only let your flocks and your herds be stayed; let your little ones also go with you.'	וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עֲבַדוּ אֶת־יְהוָה רֶק צֹאנְכֶם וּבְקָרְכֶם יֵצֵא גַם־טַפְכֶם יִלְךָ עִמָּכֶם: וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵיזִילוּ פִלְחֹי קֳדָם יְיָ לְחֹד עִמָּכֶם וְתוֹרִיכוֹן שְׁבוּקֵי אֶף טַפְלְכוֹן יֵיזִיל עִמָּכֶם:	וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְכוּ עֲבַדוּ אֶת־יְהוָה רֶק צֹאנְכֶם וּבְקָרְכֶם יֵצֵא גַם־טַפְכֶם יִלְךָ עִמָּכֶם: וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵיזִילוּ פִלְחֹי קֳדָם יְיָ לְחֹד עִמָּכֶם וְתוֹרִיכוֹן שְׁבוּקֵי אֶף טַפְלְכוֹן יֵיזִיל עִמָּכֶם:
25	And Moses said: 'Thou must also give into our hand sacrifices and burnt-offerings, that we may sacrifice unto the LORD our God.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אַתָּה תִּתֶּן בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעֲשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אַתָּה תִּתֶּן בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעֲשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה גַם־אַתָּה תִּתֶּן בְּיָדֵנוּ זִבְחִים וְעֹלֹת וְעֲשִׂינוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ:
26	Our cattle also shall go with us; there shall not a hoof be left behind; for thereof must we take to serve the LORD our God; and we know not with what we must serve the LORD, until we come thither.'	וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלְךָ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂא רֶסֶסָה בִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לְעַבֵּד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֲנִחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה: וְאֶף בְּעִירְנָא יֵיזִיל עִמָּנָא לֹא נִשָּׂא רֶסֶסָה מִמֶּנּוּ מִדָּעַם אֲרִי מִנִּיה אֲנִחְנָא נִסְבִּין לְמַפְלַח קֳדָם יְיָ אֱלֹהֵנָא וְאֲנִחְנָא לִית אֲנִחְנָא יָדְעִין מָא נַפְלַח קֳדָם יְיָ עַד מִיתְנָא לְתַמָּן:	וְגַם־מִקְנֵנוּ יִלְךָ עִמָּנוּ לֹא תִשָּׂא רֶסֶסָה בִּי מִמֶּנּוּ נִקַּח לְעַבֵּד אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֲנִחְנוּ לֹא־נֵדַע מַה־נַּעֲבֹד אֶת־יְהוָה עַד־בֹּאֵנוּ שָׁמָּה:
27	But the LORD hardened Pharaoh's heart, and he would not let them go.	וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם: וַיַּחֲזֹק יְיָ ית לֵבָא דְּפַרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָהוֹן:	וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא אָבָה לְשַׁלְּחָם:
28	And Pharaoh said unto him: 'Get thee from me, take heed to thyself, see my face no more; for in the day thou seest my face thou shalt die.'	וַיֹּאמֶר לֹו פַרְעֹה לְךָ מַעְלִי הִשְׁמַר לְךָ אֶל־תִּסָּף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רִאֲתֶךָ פָּנַי תָּמוּת: וַיֹּאמֶר לִיה פַּרְעֹה אֵיזִיל מַעְלִי אֶסְתַּמַּר לְךָ לֹא תוֹסִיף לְמַחְזִי אִפִּי אִפִּי אֲרִי בְּיוֹמָא דְּתַחְזִי אִפִּי תָּמוּת:	וַיֹּאמֶר לֹו פַרְעֹה לְךָ מַעְלִי הִשְׁמַר לְךָ אֶל־תִּסָּף רְאוֹת פָּנַי כִּי בְּיוֹם רִאֲתֶךָ פָּנַי תָּמוּת:
29	And Moses said: 'Thou hast spoken well; I will see thy face again no more.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבַרְתָּ לֹא־אֶסָּף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ: (פ) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבַרְתָּ לֹא־אֶסָּף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ:	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בֵּן דְּבַרְתָּ לֹא־אֶסָּף עוֹד רְאוֹת פָּנֶיךָ: (פ)
XI	And the LORD said unto Moses: 'Yet one plague more will I bring upon Pharaoh, and upon Egypt; afterwards he will let you go hence; when he shall let you go, he shall surely thrust you out hence altogether.'	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מִכְתָּשׁ אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִצֵּה פִּשְׁלֹחוֹ כְּלָה גֶרֶשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֵּה: וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מִכְתָּשׁ אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִצֵּה פִּשְׁלֹחוֹ כְּלָה גֶרֶשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֵּה:	וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עוֹד מִכְתָּשׁ אֶחָד אָבִיא עַל־פַּרְעֹה וְעַל־מִצְרַיִם אַחֲרֵי־כֵן יִשְׁלַח אֶתְכֶם מִצֵּה פִּשְׁלֹחוֹ כְּלָה גֶרֶשׁ יִגְרַשׁ אֶתְכֶם מִזֵּה:
2	Speak now in the ears of the people, and let them ask every man of his neighbour, and every woman of her neighbour, jewels of silver, and jewels of gold.'	דְּבַר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רֵעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וְכְלֵי זָהָב: מַלִּיל כְּעַן קֳדָם עָמָא וַיִּשְׁאַלּוּ גִבְר מִן חֲבֵרִיה וְאִתְתָּא מִן חֲבֵרְתָּהּ מִנִּין דְּכֶסֶף וּמִנִּין דְּזָהָב:	דְּבַר־נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רֵעוּתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וְכְלֵי זָהָב:

- (24) יצג. יהא מוֹלָג דמקומו: (25) גם אתה תתן. לא דיך שמקננו ילך עמנו, אלא גם אתה תתן: (26) פרסה. פרסת רגל פלנט"א דלע"ז. לא נדע מה עבר. כמה מכנז העבודה, שמא ישאל יותר ממה שיש
- צידיו: (29) כן דברת. יפה דברת וצומנו, דברת אמת שלא אוסיף עוד ראות פניך (שמו"ר יד, 7): (1) כלה. גמירא, כלה כליל, כולכס ישלח:

<p>And the LORD gave the people favour in the sight of the Egyptians. Moreover the man Moses was very great in the land of Egypt, in the sight of Pharaoh's servants, and in the sight of the people.</p>	<p>וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חַן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעַם: (ס)</p>	<p>וַיִּתֵּן יְהוָה אֶת־חַן הָעַם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם גַּם הָאִישׁ מֹשֶׁה גָדוֹל מְאֹד בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַבְדֵי־פַרְעֹה וּבְעֵינֵי הָעַם: (ס)</p>
<p>And Moses said: "Thus saith the LORD: About midnight will I go out into the midst of Egypt;</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כִּדְבַר יְהוָה וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת־מִצְרַיִם בְּחֹצֵת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְהוָה בְּחֹצֵת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם:</p>
<p>and all the first-born in the land of Egypt shall die, from the first-born of Pharaoh that sitteth upon his throne, even unto the first-born of the maid-servant that is behind the mill; and all the first-born of cattle.</p>	<p>וַיָּמוּת כָּל בְּכוֹרָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹרָא דְּפַרְעֹה דְּעֵתִיד לְמִתָּב עַל כּוֹרְסֵי מַלְכוּתִיהָ עַד בְּכוֹרָא דְּאִמָּתָא דְּבִבְתָּר רַחֵיָא וְכָל בְּכוֹרָא דְּבִעִירָא:</p>	<p>וַיָּמוּת כָּל־בְּכוֹר־בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פַּרְעֹה הַיּוֹשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשֹּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרִחִים וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה:</p>
<p>And there shall be a great cry throughout all the land of Egypt, such as there hath been none like it, nor shall be like it any more.</p>	<p>וְהָיָה צֹחָקָא רַבָּתָא בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם דְּכֹתָהּ לָא הָיָה וְדְכֹתָהּ לָא תוֹסִיף:</p>	<p>וְהָיְתָה צָעָקָה גְּדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמֹהוּ לֹא נִהְיְתָה וְכָמֹהוּ לֹא תִסָּף:</p>
<p>But against any of the children of Israel shall not a dog whet his tongue, against man or beast; that ye may know how that the LORD doth put a difference between the Egyptians and Israel.</p>	<p>וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִגְזִיק כְּלָבָא בְּלִישְׁנֵיהּ לְמַבַּח לְמֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא בְּדִיל דְּתִדְעוּן דְּיַפְרִישׁ יְיָ בֵּין מִצְרַאִי וּבֵין יִשְׂרָאֵל:</p>	<p>וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִחַרֶץ־כְּלָב לִשְׁנֵו לְמֵאִישׁ וְעַד־בְּהֵמָה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יַפְרִיחַ יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:</p>

- (2) דבר נא. אין נא אלא לשון צקשה, צקשה ממך הזהירם על כך, שלא יאמר אותו זדיק אצרהם, ועדוס וענו אותם קיים זהם, ואחרי כן יאלו צרכו גדול לא קיים זהם (צרכות ט).
(4) ויאמר משה כה אמר ה'. צעמדו לפני פרעה נאמר לו נצואה זו, שהרי משינא מלפניו לא הוסיף ראות פניו: כחצות הלילה. כהחלק הלילה, כחצות כמו פְּעֻלוֹת (שופטים יג, כ), צְמֻלוֹת נָפֶס צְנו (תהלים קכד, ג), זהו פשוטו ליסור על אופניו, שאין חצות שם דבר של חצי ורבותינו דרשו, כמו כחצות הלילה, ואמרו שאמר משה כחצות, דמשמע סמוך לו אולפניו אולאחריו, ולא אמר כחצות, שמה יטעו אכסגניי פרעה ויאמרו, משה צדאי הוא (צרכות ד), אכל הקצ"ה יודע עתיו ורגעיו, אמר כחצות:
(5) עד בכור השבי. מה לקו השבויים, כדי שלא יאמרו יראתם תצעה עלצונם, והציאה פורענות על מצרים: מבכור פרעה עד בכור השפחה. כל הפחומים מבכור פרעה וחשוצים מבכור השפחה היו צכלל. ולמה לקו בני השפחות, שאף הם היו משעצדים זהם ושמחים צרתם: וכל בכור בהמה. לפי שהיו עוצדין לה, וכשהקצ"ה נפרע מן האומה עוצדי כוכבים, נפרע מאלהיה (מכילתא פי"ג).
(7) לא יחרץ כלב לשונו. אומר אני שהוא לשון שנון, לא ישנן. וכן לא קרץ לְגִי יִשְׂרָאֵל לְאִישׁ אֶת לְשׁוֹנוֹ (יהושע י, כא), לא שנו. אָז קָרָץ (שמואל"ב ה, כד), תשחנן. לְמוֹרָג קָרוֹץ (ישע"י מא, טו), שנון. מְקַשְׁצוֹת קָרוֹץ (משלי כא, ה), אדם חריף ושנון. וַיֵּד קְרוֹצִים פִּעֲשִׁיר (שם י, ד), חריפים, סוחרים שנונים: אשר יפלה. יצדיל:

8	And all these thy servants shall come down unto me, and bow down unto me, saying: Get thee out, and all the people that follow thee; and after that I will go out.' And he went out from Pharaoh in hot anger.	וַיֵּרְדּוּ כָל-עֲבָדָיָהּ אֵלַי וַהֲשַׁתְחוּוּ-לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּהּ וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-בְּרִגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי-כֵן אֵצֶא וְיֵצֵא מֵעִם-פַּרְעֹה בְּחֵרִי-אָף: (ו)	8
9	And the LORD said unto Moses: 'Pharaoh will not hearken unto you; that My wonders may be multiplied in the land of Egypt.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֹא-יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה לְמַעַן רַבּוֹת מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	9
10	And Moses and Aaron did all these wonders before Pharaoh; and the LORD hardened Pharaoh's heart, and he did not let the children of Israel go out of his land.	וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת-כָּל-הַמּוֹפְתִים הָאֵלֶּה לִפְנֵי פַרְעֹה וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת-לֵב פַּרְעֹה וְלֹא-שָׁלַח אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶצוֹ: (ו)	10
XII	And the LORD spoke unto Moses and Aaron in the land of Egypt, saying:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:	XII
2	'This month shall be unto you the beginning of months; it shall be the first month of the year to you.	הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רִאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה:	2
3	Speak ye unto all the congregation of Israel, saying: In the tenth day of this month they shall take to them every man a lamb, according to their fathers' houses, a lamb for a household;	דַּבְּרוּ אֶל-כָּל-עַדְת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֵׁה לְבֵית-אָבִת שֵׁה לְבֵית:	3

(8) וירדו כל עבדיו אלי, חלק כבוד למלכות (וצחים קצ), אינו אלא בתוך הכרך, תלמוד לומר כנאחי את העיר וגו', ומה שהרי צסוף ירד פרעה בעצמו אליו זלילה ואמר קומו גלו מחוך עמי, ולא אמר לו משה מתחלה וירדת אלי והשחחות לי: (2) החדש הזה. הראהו לצנה צחדושה (שמו"ר טו, כח), ואמר לו, כשהירח מתחדש יהיה לך ר"ח. ואין מקרא יואל מידי פשוטו, על חדש ניסן אמר לו, זה יהיה ראש לשדר מנין החדשים, שיהא אייר קרוי שני, סיון שלישי (מכילתא שם): (9) למען רבות מופתי. מופתי שנים, רבות שלשה, מכת זכורות וקריעת ים סוף ולנער את מצרים: (10) ומשה ואהרן עשו וגו'. כבר כתב לנו זאת בכל המופתים, ולא שנאה כאן אלא בשביל לסמכה לפרשה של אחריה: (1) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן. בשביל שיהיו עשה וטרח צמופתים כמשה, חלק לו כבוד זה צמורה ראשונה, שכלנו עם משה צדצור: בארץ מצרים. חוץ לכך, או

<p>4 and if the household be too little for a lamb, then shall he and his neighbour next unto his house take one according to the number of the souls; according to every man's eating ye shall make your count for the lamb.</p>	<p>וְאִם-יִמְעַט הַבַּיִת מִהֵיכָל מִשְׁחֶה וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ הַקָּרֵב אֵל-בֵּיתוֹ בַּמִּכְסֵּת נִפְשֹׁת אִישׁ לִפִּי אֲכָלוּ תִּכְסּוּ עַל-הַשֶּׁה: וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהֵיכָל מִשְׁחֶה וְלָקַח הוּא וְשִׁכְנוֹ הַקָּרֵב אֵל-בֵּיתוֹ בַּמִּכְסֵּת נִפְשֹׁת אִישׁ לִפִּי אֲכָלוּ תִּכְסּוּ עַל-הַשֶּׁה: עַל אֲמָרָא:</p>
<p>5 Your lamb shall be without blemish, a male of the first year; ye shall take it from the sheep, or from the goats;</p>	<p>וְהָיָה תָמִים זָכָר בֶּן-שָׁנָה יְהִי לָכֶם מִן-הַכֹּבָשִׁים וּמִן-הָעִזִּים תִּקְחוּ: אֲמַר שְׁלִים דְּכָר בֶּר שְׁתִּיָּה יְהִי לָכֶם מִן אֲמָרָא וּמִן בְּנֵי עִזָּא תִּסְבּוּ:</p>
<p>6 and ye shall keep it unto the fourteenth day of the same month; and the whole assembly of the congregation of Israel shall kill it at dusk.</p>	<p>וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עַד־תֵּי שְׁרָאֵל בֵּין הָעֶרְבִים: וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשַׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עַד־תֵּי שְׁרָאֵל בֵּין הָעֶרְבִים:</p>
<p>7 And they shall take of the blood, and put it on the two side-posts and on the lintel, upon the houses wherein they shall eat it.</p>	<p>וְלָקַחוּ מִן-הַדָּם וְנָתְנוּ עַל-שְׁתֵּי הַמְּזוּזֹת וְעַל-הַמַּשְׁקוֹף עַל-הַבָּתִּים אֲשֶׁר-יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם: וְיִסְבּוּ מִן דָּמָא וְיִתְּנוּ עַל תְּרִין סַפֵּיא וְעַל שְׁקָפָא עַל בִּתְיָא דִּי־יִכְלוּן יְתִיָּה בְּהוֹן:</p>

(6) והיה לכם למשמרת. זה לשון צקור, שטעון צקור ממנו ארבעה ימים קודם שחיטה. ומפני מה הקדים לקיחתו לשחיטתו ארבעה ימים מה שלא נזהר כן בפסח דורות, היה ר' מתיא בן חרש אומר, הרי הוא אומר וְאֶעֱבֹר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶה וְהָיָה עִפְּךָ עִת דָּדִים (יחזקאל טז, ח), הגיעה שבעה שגשגתי לאצרה שגאל את בניו, ולא היו צידם מצות להתעסק בהם כדי שיגאלו, שנאמר וְאֶת עַרְס וְעָרְיָה (שם ז), ונתן להם שתי מצות, דם פסח ודם מילה שכלו צאתו הלילה, שנאמר מִתְּפֹסֶסֶת דְּדָמֶיךָ (שם ו), בשני דמים, ואומר אֶת אֶת דָּדִים דְּרִיטָךְ שְׁלֹסְפִי אֶסְרִיךָ מִצֹּר אֵין מִיָּס צו (זכריה ט, יא), ושהיו שטופים באלילים, אמר להם משכו וקחו לָכֶם, משכו ידיכם מאלילים וקחו לכם זֶאֵן של מצוה: ושחטו אותו וגו'. וכי כולן שוחטין, אלא מכאן ששלוש של אדם כמותו (מכילתא פ"ה קידושין מא:). קהל עדת ישראל. קהל ועדה וישראל, מכאן אמרו פסחי צבור נשחטין בשלשה כחות זו אחר זו, נכנסת כת ראשונה נעלו דלתות העזרה וכו', כדאיתא בפסחים (סד:). בין הערבים. משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים, שהשמש נוטה לבית מצוא לערוב, ולשון בין הערבים נראה צעירי, אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה, עריבת היום בתחלת שבע שעות מכי ינטו כללי ערב, ועריבת הלילה בתחלת הלילה. ערב לשון נשף וחסך, כמו עֶרְבָה פֶּל שְׁמָחָה (ישעי' כד, יא):

(3) דברו אל כל עדת. וכי אהרן מדבר, והלא כבר נאמר אתה מדבר, אלא חולקין כבוד זה לזה, ואומרים זה לזה למדני, והדבור יוצא מבין שניהם כאלו שניהם מדברים (מכילתא פסחא פ"ג): אל כל עדת ישראל וגו' בעשור לחדש. דברו היום בראש חודש, שיקחוהו בעשור לחדש (שם): הזה. פסח מזרים מקחו מצעשור, ולא פסח דורות (פסחים לו:). שח לביית אבות. למשפחה אחת, הרי שהיו מרובין יכול שה אחד לכולן, תלמוד לומר שה לבית (מכילתא פ"ג):
(4) ואם ימעט הבית מהיות משח. ואם יהיו מועטין מהיות משח אחד, שאין יכולין לאכלו ויצא לידי נותר, ולקח הוא ושכנו וגו', זה משמעו לפי פשוטו. ועוד יש בו מדרש, ללמד שאחר שנמנו עליו יכולין להתמעט ולמשוך ידיהם הימנו, ולהמנות על שה אחר, אך אם צאו למשוך ידיהם ולהתמעט מהיות משח, יתמעטו צעוד השה קיים, צהיותו צחיים ולא משנשחט (פסחים פט:). במכסת. חשבון, וכן מִקְסַת הַעֲרָךְ (ויקרא כז, כג): לפי אכלו. הראוי לאכילה, פרט לחולה וזקן שאינו יכול לאכול כזית (מכילתא פ"ג): חבסו. סָמְּנוּן:
(5) תמים. בלא מום: בן שנה. כל שנתו קרוי בן שנה, כלומר שגולד בשנה זו: מן הכבשים ומן העזים. או מזה או מזה, שאף עז קרויה שה, שנאמר וְשֶׁה עִזִּים (דברים יד, ד):

8	And they shall eat the flesh in that night, roast with fire, and unleavened bread; with bitter herbs they shall eat it.	וְאָכְלוּ אֶת־הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה וַיִּכְלוּן יָת בֶּסָרָא בְּלִילְיָא צִלִּי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מֵרִים הָדִין טְוֵי נֹור וּפְטִיר עַל מִרְרִין וַיִּכְלוּנֵיהּ: יֹאכְלֶהוּ:
9	Eat not of it raw, nor sodden at all with water, but roast with fire; its head with its legs and with the inwards thereof.	אֶל־תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשַׁל מְבֹשֶׁל בְּמֵי אֵשׁ כִּי אִם־צִלִּי־אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל־כַּרְעֵיו וְעַל־קֶרְבּוֹ: לֹא תִכְלוּן מִנִּיה כֵּד חַי וְאֵף לֹא כֵד בְּשָׁלָא מְבוּשֶׁל בְּמֵי אֵלֶהִין טְוֵי נֹור רִישִׁיה עַל כַּרְעוּהִי וְעַל גִּוְיָהּ:
10	And ye shall let nothing of it remain until the morning; but that which remaineth of it until the morning ye shall burn with fire.	וְלֹא־תֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וְהַנֶּתֶר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ: וְלֹא תִשְׂאֲרוּן מִנִּיה עַד צַפְרָא וְדִישְׁתָּאֵר מִנִּיה עַד צַפְרָא בְּנוֹרָא תִּיקְדוּן:
11	And thus shall ye eat it: with your loins girded, your shoes on your feet, and your staff in your hand; and ye shall eat it in haste—it is the LORD's passover.	וְכַכֵּה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָלִים נִעְלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיָדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בַּחֲפָזוֹן פֶּסַח הוּא לַיהוָה: וְכַדִּין תִּכְלוּן יְתִיה חֲרָצִיכוֹן יְהוֹן אֲסִירִין מְסִיכוֹן בְּרִגְלֵיכוֹן וְחוּטְרִיכוֹן בְּיָדְכוֹן וְתִכְלוּן יְתִיה בְּבִהִילוֹ פֶּסַחָא הוּא קֶדֶם יי:
12	For I will go through the land of Egypt in that night, and will smite all the first-born in the land of Egypt, both man and beast; and against all the gods of Egypt I will execute judgments: I am the LORD.	וְעָבַרְתִּי בָאָרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהַכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בָּאָרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה: וְאֶתְגַּלִּי בָאָרֶעָ דְּמִצְרַיִם בַּלִּילְיָא הָדִין וְאֶקְטוּל כָּל בּוֹכְרָא בָאָרֶעָ דְּמִצְרַיִם מֵאָנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא וּבְכָל שְׁעוֹת מִצְרַאִי אֶעֱבִיד דִּינִין אֲנָא יי:

אחר הדחתן (שם עד). ולשון על כרעיו ועל קרבו, כלשון על גִּבְרָתָם (שמות ו, כו), כמו צִנְצְאוֹתָם כמות שהן, אף זה כמות שהוא, כל צִנְצְאוֹתָם משלם: (10) והנותר ממנו עד בקר. מה תלמוד לומר עד בקר פעם שניה, ליתן בקר על בקר, שהבקר משמעו משעת הנץ החמה, וצא הכחוצ להקדים שאסור באכילה מעלות השחר, זהו לפי משמעו. ועוד מדרש אחר, למד שאינו נשרף ביו"ט אלא ממחרת, וכך מדרשנו, והנותר ממנו צִנְצְאוֹתָם ראשון, עד בקר שני תעמוד ותשרפנו: (11) מתניכם חגורים. מוזמנים לדרך: בחפזון. לשון צלה ומהירות, כמו וַיְהִי דָוִד נֶקְפוּ לָלֶכֶת (שמואל א כג, כו). אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֶת־הַמִּקְלָפִים (מלכים ב ז, טו): פסח הוא לה. הקרבן הוא קרוי פסח, על שם הדלוג והפסיחה שהקב"ה מדלג בתי ישראל מצֵין בתי מצרים, וקופץ ממצרי למצרי וישראל אמצעי נמלט, ואחם עשו כל עבודותיו לשם שמים (דבר אחר) דרך דילוג וקפיצה, וזכר לשמו שקרוי פסח, וגם פסק"א לשון פסיעה:

(7) ולקחו מן הדם. זו קבלת הדם, יכול ביד, תלמוד לומר אשר צִנְצְאוֹתָם: המזוזות. הם הזקופות, אחת מכלן לפתח ואחת מכלן: המשקוף. הוא העליון, שהדלת שוקף עליו כשסוגרין אותו, לינט"ל צלע"ל ולשון שקיפה, חצטה, כמו קול עֶלֶה נָדָף (ויקרא כו, לו), טָרָפָא דְשָׁקִיף. סְוֹרָה, מִשְׁקוּפִי: על הבתים אשר יאכלו אותו בהם. ולא על משקוף ומזוזות שצצית התבן וצצית הַבָּקֶר, שאין דרין צמוכו: (8) את הבשר. ולא גידים ועצמות (מכילתא פ"ו): על מדרים. כל עשן מר נקרא מרור, וזיוס לאכול מרור זכר לומר את חייהם: (9) אל תאכלו ממנו נא. שאינו צלוי כל צרכו קורא נא צלשון ערבי: ובשל מבושל. כל זה באזהרת לא תאכלו (פסחים מא:): במים. מנין לשאר משקין, תלמוד לומר ובשל מבושל מכל מקום (פסחים מא:): כי אם צלי אש. למעלה גזר עליו בצמח עשה, וכאן הוסיף עליו לא תעשה, אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש: ראשו על כרעיו. צולהו כולו כאחד עם ראשו ועם כרעיו ועם קרבו, וצני מעיו נותן לחמו

13	<p>And the blood shall be to you for a token upon the houses where ye are; and when I see the blood, I will pass over you, and there shall no plague be upon you to destroy you, when I smite the land of Egypt.</p>	<p>וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר אַתֶּם שָׁם וְרָאִיתִי אֶת-הַדָּם וּפָסַחְתִּי עֲלֵכֶם וְלֹא-יְהִי בָכֶם נֶגֶף לְמִשְׁחִית בְּהַבְּתִי בָאָרֶץ מִצְרָיִם:</p>	13
14	<p>And this day shall be unto you for a memorial, and ye shall keep it a feast to the LORD; throughout your generations ye shall keep it a feast by an ordinance for ever.</p>	<p>וְהָיָה הַיּוֹם הַזֶּה לָכֶם לְזִכְרוֹן וְחַגְגְתֶּם אֹתוֹ חֵג לַיהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּחְגַּגְהוּ:</p>	14
15	<p>Seven days shall ye eat unleavened bread; howbeit the first day ye shall put away leaven out of your houses; for whosoever eateth leavened bread from the first day until the seventh day, that soul shall be cut off from Israel.</p>	<p>שִׁבְעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ אֶךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי כָל-אֶבֶל חֻמֶּץ וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד-יוֹם הַשְּׁבִיעִי:</p>	15

לזכרון אתה חוגגו (שס), ועדיין לא שמענו אי זה יום הזכרון, תלמוד לומר זכור את היום הזה אשר יצאך, למדנו שיום היציאה הוא יום של זכרון, ואיזה יום יצא, תלמוד לומר מִמִּסְרַת הַפֶּסַח יֵצֵא (צמדדר לג, ג), הוי אומר יום ט"ו צניסן הוא של יו"ט, שהרי ליל ט"ו אכלו את הפסח ולצקר יצאו (מכילתא שס): לדרכיכם וגו'. שומע אני מעוט דורות שנים, תלמוד לומר חקת עולם תחגגו (מכילתא פ"ז):

(15) שבעת ימים. שטיי"נא של ימים: שבעת ימים מצות תאכלו. וצמקום אחר הוא אומר ששט ימים פאכל מצות (דברים טז, ח), למד על שזיעי של פסח שאינו חוצה לאכול מצה, וצלצד שלא יאכל חמץ, מניין אף ששה רשות, תלמוד לומר ששט ימים. זו מדה בחורה, דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו צלצד יצא אלא ללמד על הכלל כלי יצא, מה שזיעי רשות אף ששה רשות, יכול אף לילה הראשון רשות, תלמוד לומר צערצ תאכלו מצות, הכחוצ קצבו חוצה (פסחים קכ). אך ביום הראשון תשביתו שאור. מערב יום טוב, וקרוי ראשון לפי שהוא לפני השבעה, ומצינו מוקדם קרוי ראשון, כמו הראשון אָדָם תֹּלַד (איוב טו, ז), הלפני אדם נולדת, או אינו אלא ראשון של שבעה, תלמוד לומר לא תשפט על חמץ, לא תשפט הפסח ועדיין חמץ קיים: הנפש ההוא. כשהיא צנפשה וצדעה, פרט לאנוס (מכילתא פ"ח): מישראל. שומע אני תכרת מישראל ותלך לה לעם אחר, תלמוד לומר צמקום אחר, מלפני, בכל מקום שהוא רשותי:

(12) ועברתי. כמלך העוזר ממקום למקום (מכילתא פ"ז), וזהעצרה אחת וצרגע אחד כולן לוקין: כל בכור בארץ מצרים. אף בכורות אחרים והם צמזרים, ומניין אף בכורי מצרים שצמקומות אחרים, תלמוד לומר לַמֶּכָּה מִצְרַיִם צָבָלְרִיקָם (תהלים קלו, י): מאדם ועד בהמה. מי שהתחיל בעצירה תחלה ממנו מתחלת הפורענות: ובכל אלהי מצרים. של עץ נרקצת, ושל מתכת נמסת ונתכת לארץ: אעשה שפטים אני ה'. אני בעצמי, ולא על ידי שליח:

(13) והיה הדם לכם לאות. לכם לאות ולא לאחרים לאות, מכאן שלא נתנו הדם אלא מצפנים: וראיתי את הדם. הכל גלוי לפניו, אלא אמר הקב"ה נותן אני את עיני לראות שאתם עסוקים צמזומי, ופוסח אני עליכם: ופסחתי. וחמלתי, ודומה לו פסוח וְהִמְלִיט (ישעיה לא, ה). ואני אומר, כל פסיחה לשון דלוג וקפיצה, ופסחתי, מדלג היה מצחי ישראל לבתי מצרים, שהיו שרוים זה בתוך זה, וכן פסחים על שְׁמֵי הַשָּׁעִפִּים (מלכים-א יח, כא), וכן כל הפסחים הולכים כקופצים, וכן פסוחו והמליט, מדלגו וממלטו מבין המומתים: ולא יהיה בכם נגף. אצל הויה הוא צמזרים. הרי שהיה מצחי צדיתו של ישראל יכול ימלט, תלמוד לומר ולא יהיה צכס נגף, אצל הויה צמזרי שצצתיים. הרי שהיה ישראל צדיתו של מצרי שומע אני ילקה כמותו, תלמוד לומר ולא יהיה צכס נגף (מכילתא פ"ז):

(14) לזכרון. לדורות: וחגתם אותו. יום שהוא לך

<p>16 And in the first day there shall be to you a holy convocation, and in the seventh day a holy convocation; no manner of work shall be done in them, save that which every man must eat, that only may be done by you.</p>	<p>וביום מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם:</p>	<p>16 וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם:</p>
<p>17 And ye shall observe the feast of unleavened bread; for in this selfsame day have I brought your hosts out of the land of Egypt; therefore shall ye observe this day throughout your generations by an ordinance for ever.</p>	<p>ותטרונו ית פטירה ארי בכרן יומא הדין אפיקות ית חיליכון מארעא דמצרים ותטרונו ית יומא הדין לדריכון קים עלם:</p>	<p>17 ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי את צבאותיכם מארץ מצרים ושמרתם את היום הזה לדרתיכם חקת עולם:</p>
<p>18 In the first month, on the fourteenth day of the month at even, ye shall eat unleavened bread, until the one and twentieth day of the month at even.</p>	<p>בניסן בארבעת עשר יומא לירחא ברמשא תיכלון פטירה עד יומא חד ועטרין לירחא ברמשא:</p>	<p>18 בראשן בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב:</p>
<p>19 Seven days shall there be no leaven found in your houses; for whosoever eateth that which is leavened, that soul shall be cut off from the congregation of Israel, whether he be a sojourner, or one that is born in the land.</p>	<p>שבועא יומין חמירא לא ישתכח בבתיכון ארי כל דיכול מחמץ וישתיצי אנשא ההוא מכנשתא דישראל בגיורא ובניצביא דארעא:</p>	<p>19 שבועת ימים שאר לא ימצא בבתיכם פיו כל אכל מחמץ ונכרתה הנפש ההוא מעדת ישראל בגר ובאזרח הארץ:</p>
<p>20 Ye shall eat nothing leavened; in all your habitations shall ye eat unleavened bread.</p>	<p>כל מחמץ לא תיכלון בכל מותבניכון תיכלון פטירה:</p>	<p>20 כל מחמץ לא תאכלו כל מושבתיכם תאכלו מצות: (פ)</p>

(16) מקרא קדש. מקרא שם דבר, קרא אותו קדש, לאכילה, (18) עד יום האחד ועשרים. למה נאמר, והלא כבר נאמר ושמרתם, וכן (מכילתא פ"ט): לא יעשה בהם. אפי' על ידי אחרים: הוא לבדו. (יכול אף לעודד גלולים, תלמוד לומר הוא לבדו יעשה לכם, לכם ולא לעודד גלולים) הוא ולא מכשיריו שאפשר לעשות מערב יום טוב: לבל נפש. אפילו לזהמה, יכול אף לנכרים, תלמוד לומר לכם (נ"א אף) (צ"ה כח):

(17) ושמרתם את המצות. שלא יבאו לידי חמוץ, מכאן אמרו, ספס, פלגטש צונן. רבי יאשיה אומר, אל תהי קורא את המצות, אלא את המצות, כדרך שאין מחמיצין את המצות כך אין מחמיצין את המנוחות, אלא אם צאה לידך עשה אותה מיד: ושמרתם את היום הזה. ממלאכה: לדרתיכם חקת עולם. לפי שלא נאמר דורות וחקת עולם על המלאכה אלא על החגיגה, לכך חזר ושנאו כאן, שלא תאמר, אזכרת כל מלאכה לא יעשה, לא לדורות נאמרה אלא לאותו הדור:

(18) עד יום האחד ועשרים. למה נאמר, והלא כבר נאמר ושמרתם, וכן (מכילתא פ"ט): לא יעשה בהם. אפי' על ידי אחרים: הוא לבדו. (יכול אף לעודד גלולים, תלמוד לומר הוא לבדו יעשה לכם, לכם ולא לעודד גלולים) הוא ולא מכשיריו שאפשר לעשות מערב יום טוב: לבל נפש. אפילו לזהמה, יכול אף לנכרים, תלמוד לומר לכם (נ"א אף) (צ"ה כח):

(19) לא ימצא בבתיכם. מנין לגזולין, תלמוד לומר ככל גזולך. מה תלמוד לומר צמחים, מה ציתך צרשותך אף גזולך צרשותך, יא חמנו של נכרי שהוא אלל ישראל ולא קבל עליו אחריות: כי כל אוכל מחמץ. לענוש כרת על השאור, והלא כבר ענש על החמץ, אלא שלא תאמר, חמץ שראוי לאכילה ענש עליו, שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו, ואם ענש על השאור ולא ענש על החמץ, הייתי אומר, שאור שהוא מחמץ אחרים ענש עליו, חמץ שאינו מחמץ אחרים לא יענש עליו, לכך נאמרו שניהם (מכילתא פ"י): בגר ובאזרח הארץ. לפי שהנכם נעשה לישראל, הוצרך לרבות את הגרים:

21	Then Moses called for all the elders of Israel, and said unto them: 'Draw out, and take you lambs according to your families, and kill the passover lamb.	וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְכָל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מִשְׁכּוֹ וקָחוּ לָכֶם צֹאן לְמִשְׁפַּחְתִּיכֶם וּשְׁחָטוּ הַפֶּסַח:	חמישי
22	And ye shall take a bunch of hyssop, and dip it in the blood that is in the basin, and strike the lintel and the two side-posts with the blood that is in the basin; and none of you shall go out of the door of his house until the morning.	וְלָקַחְתֶּם אֲגֻדַּת אֲזֹוב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר־בַּסֶּף וְהַגַּעְתֶּם אֶל־הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן־הַדָּם אֲשֶׁר בַּסֶּף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח־בֵּיתוֹ עַד־בֹּקֶר:	
23	For the LORD will pass through to smite the Egyptians; and when He seeth the blood upon the lintel, and on the two side-posts, the LORD will pass over the door, and will not suffer the destroyer to come in unto your houses to smite you.	וְעָבַר יְהוָה לַלַּיְלָה אֶת־מִצְרַיִם וַרְאֵה אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּשְׁקוֹף וְעַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וּפָסַח יְהוָה עַל־הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לָבֹא אֶל־בְּתִיכֶם לַלַּיְלָה:	
24	And ye shall observe this thing for an ordinance to thee and to thy sons for ever.	וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה לְחֹק־לָךְ וּלְבְנֶיךָ עַד־עוֹלָם:	
25	And it shall come to pass, when ye be come to the land which the LORD will give you, according as He hath promised, that ye shall keep this service.	וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת:	
26	And it shall come to pass, when your children shall say unto you: What mean ye by this service?	וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֲלֵיכֶם בְּנֵיכֶם מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם:	

(20) מחמצת לא תאכלו. אזהרה על אכילת שאור: כל מחמצת. להציא את תערוצתו: בכל מושבתיכם תאכלו מצות. זה צא ללמד שמהא ראויה ליאכל בכל מושבתיכם, פרט למעשר שני וחלות תודה (מכילתא פ"ע"ש) שאינה ראויה להאכל בכל מושבות אלא צירושלים: (21) משכו. מי שיש לו לאן ימשוך משלו: וקחו. מי שאין לו יקח מן השוק: למשפחותיכם. שה לצית אבות: (22) אזוב. מין ירק שיש לו גבעולין: אגדת אזוב. ג' קלחין קרויין אגודה: אשר בסף. צכלי, כמו ספות כסף: מן הדם אשר בסף. למה חזר ושנאו, שלא תאמר טבילה אחת לשלש המתנות, לכך נאמר עוד אשר בסף, שמהא

כל נמינה ונמינה מן הדם אשר בסף, על כל הגעה טבילה: ואחם לא תצאו וגו'. מגיד, שמאחר שנתנה רשות למשחית לחבל, אינו מבחין בין צדיק לרשע, ולילה רשות למחבלים היא, שנאמר צו תִּקְחֶם כָּל פִּיחֹ וְעַר (תהלים קד, כ): (23) ופסח. וחמל וי"ל ודלג: ולא יתן המשחית. ולא יתן לו יכולת לצא, כמו ולא נִתְּנוּ חֲלָהִים לְהָרַע עֲמָדִי (בראשית לא, ו): (25) והיה כי תבאו. תלה הכתוב מזהו וזו צדיאחס לארץ, ולא נתחייבו צמדצר אלא פסח אחד שעשו בשנה השנית על פי הדבור: כאשר דבר. והיכן דבר, והצאתי אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ וגו' (שמות ו, ח):

<p>27 that ye shall say: It is the sacrifice of the LORD's passover, for that He passed over the houses of the children of Israel in Egypt, when He smote the Egyptians, and delivered our houses.' And the people bowed the head and worshipped.</p>	<p>וַאֲמַרְתֶּם זִכְחַ-פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל-בְּתֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בִּנְגּוּפוֹ אֶת-מִצְרַיִם וְאֶת-בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיְקַד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:</p>	<p>27 וַאֲמַרְתֶּם זִכְחַ-פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל-בְּתֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בִּנְגּוּפוֹ אֶת-מִצְרַיִם וְאֶת-בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיְקַד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:</p>
<p>28 And the children of Israel went and did so; as the LORD had commanded Moses and Aaron, so did they.</p>	<p>וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: (ס)</p>	<p>28 וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כֵּן עָשׂוּ: (ס)</p>
<p>29 And it came to pass at midnight, that the LORD smote all the firstborn in the land of Egypt, from the first-born of Pharaoh that sat on his throne unto the first-born of the captive that was in the dungeon; and all the first-born of cattle.</p>	<p>וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיְהַרְגֵם ה' כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל-כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשָּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֶמְתָּה:</p>	<p>וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וַיְהַרְגֵם ה' כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר פַּרְעֹה הַיֹּשֵׁב עַל-כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשָּׁבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֶמְתָּה:</p>
<p>30 And Pharaoh rose up in the night, he, and all his servants, and all the Egyptians; and there was a great cry in Egypt; for there was not a house where there was not one dead.</p>	<p>וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל-עַבְדָּיו וְכָל-מִצְרַיִם וַתְּהִי צָעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי-אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין-שָׁם מֵת:</p>	<p>וַיָּקָם פַּרְעֹה לַיְלָה הוּא וְכָל-עַבְדָּיו וְכָל-מִצְרַיִם וַתְּהִי צָעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי-אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין-שָׁם מֵת:</p>
<p>31 And he called for Moses and Aaron by night and said: 'Rise up, get you forth from among my people, both ye and the children of Israel; and go, serve the LORD, as ye have said.</p>	<p>וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם-אַתֶּם גַּם-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עֲבַדוּ אֶת-יְהוָה כְּדַבְּרֵכֶם:</p>	<p>וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהֲרֹן לַיְלָה וַיֹּאמֶר קוּמוּ צֵאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי גַם-אַתֶּם גַּם-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְכוּ עֲבַדוּ אֶת-יְהוָה כְּדַבְּרֵכֶם:</p>

(27) ויקד העם. על צשורת הגאולה, וציאת הארץ, וצשורת הזנים שיהיו להם:

(28) וילכו ויעשו בני ישראל. וכי כבר עשו, והלא מראש חודש נאמר להם, אלא מכיון שקבלו עליהם, מעלה עליהם הכחזב כאלו עשו (מכילתא פי"ג): וילכו ויעשו. אף ההליכה מנה הכחזב, לימן שכל להליכה ושכר לעשייה: כאשר צוה ה' את משה ואהרן. להגיד שצדק של ישראל שלא הפלילו דבר מכל מנזות משה ואהרן, ומהו כן עשו, אף משה ואהרן כן עשו:

(29) וד'. כל מקום שנאמר וה', הוא וצית דינו, שהיו"ל שזון מוספת הוא, כמו פלוגי ופלוגי: הכה כל בכור. אף של אומה אחרת והוא צמזרים: מבכור פרעה. אף פרעה בכור היה ונשתייר מן הצבורים, ועליו הוא אומר צבור זאת העמדה (שמות ט, טו): עד בכור השבי. שהיו שמחין לאידם של ישראל, ועוד שלא יאמרו יראתנו הביאה הפורעות וז. ובכור השפחה ככלל היה, שהרי מנה מן החשוב שצדקן עד

הפחות, ובכור השפחה חשוב מצבור השבי: (30) ויקם פרעה. ממתת: לילה. ולא כדרך המלכים ששלש שעות ציוס: הוא. תחלה, ואחר כך עצדיו, מלמד שהיה הוא מחזר על צתי עצדיו ומעמידן: כי אין בית אשר אין שם מת. יש שם בכור, מת, אין שם בכור, גדול שבצית קרוי בכור, שנאמר אף קני צבור אקנהו (תהלים פט, כח). דבר אחר, מנריות מונות תחת בעליהן ויולדות מרווקים פנויים, והיו להם בכורות הרבה, פעמים הם חמשה לאשה אחת, כל אחד בכור לאציו:

(31) ויקרא למשה ולאהרן לילה. מגיד שהיה מחזר על פתחי העיר ולועק, היכן משה שרוי, היכן אהרן שרוי: גם אחם. הגזרים: גם בני ישראל. הטף: ולכו עבדו וגו' כדברכם. הכל כמו שאמרם, ולא כמו שאמרתי אני, בטל לא אשלה, בטל מי ומי ההולכים, בטל רק זאנכס ובקרס ילג:

32	Take both your flocks and your herds, as ye have said, and be gone; and bless me also.'	גַּם-צֹאנְכֶם וְגַם-בְּקָרְכֶם קָחוּ כָמָא דְמַלִּילְתוּן וְאַיִזְלוּ וְצִלוּ אֶת-אֵתִי:	32
33	And the Egyptians were urgent upon the people, to send them out of the land in haste; for they said: 'We are all dead men.'	וַתַּחֲזֹק מִצְרַיִם עַל-הָעָם לְמַהֵר לְשַׁלְּחָם מִן-הָאָרֶץ כִּי אָמְרוּ כָלָנוּ מֵתִים:	33
34	And the people took their dough before it was leavened, their kneading-troughs being bound up in their clothes upon their shoulders.	וַיִּשָּׂא הָעָם אֶת-בֹּצֵקוֹ טָרֵם יַחְמֵץ מִשְׁאֲרֵתָם צָרְרֵת בְּשִׁמְלָתָם עַל-שִׁכְמָם:	34
35	And the children of Israel did according to the word of Moses; and they asked of the Egyptians jewels of silver, and jewels of gold, and raiment.	וּבְנֵי-יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַדְבַר מֹשֶׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם כֶּלִי-כֶסֶף וְכֶלִי זָהָב וְשִׁמְלֹת:	35
36	And the LORD gave the people favour in the sight of the Egyptians, so that they let them have what they asked. And they despoiled the Egyptians.	וַיְהִי־נָתַן אֶת-חַן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאֲלוּם וַיִּנְצְלוּ אֶת-מִצְרַיִם: (פ)	36
37	And the children of Israel journeyed from Rameses to Succoth, about six hundred thousand men on foot, beside children.	וַיִּסְעוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל מִרַעַמְסֵס סִכְתָּה כֶּשֶׁשׁ-מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִטָּף:	37
38	And a mixed multitude went up also with them; and flocks, and herds, even very much cattle.	וְגַם-עָרַב רַב עִלָּה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מְקֻנָּה כְּבֵד מְאֹד:	38
39	And they baked unleavened cakes of the dough which they brought forth out of Egypt, for it was not leavened; because they were thrust out of Egypt, and could not tarry, neither had they prepared for themselves any victual.	וַיֹּאפּוּ אֶת-הַבֹּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עִגְת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי-גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכִילוּ לְהִתְמַהֵמֶה וְגַם-צָרָה לֹא-עָשׂוּ לָהֶם:	39

(32) גם צאנכם גם בקרכם קחו. מהו כאשר דצרתם, גם אִסְהָ פִּסְן דְּצִדְיָנוּ וְצָקִיס וְעֹלֹת (שמות י, כה): וברכתם גם אותי. התפללו עלי שלא אמות, שאני זכור (מכילתא פי"ג):

(33) כלנו מתים. אמרו, לא כגזרת משה הוא, שהרי אמר ומת כל זכור, וכאן אף הפשוטים מתים, ה' או י' צבית אחד (שם):

(34) טרם יחמץ. המרריים לא הניחוס לשהות כדי חימוץ: משאריתם. שירי מנה ומרור (שם): על שכמם. אע"פ שזהמם הרצה הוליכו עמהם, מחצבים היו את המזות (שם):

(35) כדבר משה. שאמר להם צמצרים, ויִשְׁעֲלוּ אִישׁ מִתָּה זָעִהוּ (שמות יא, ז): ושמלת. אף הן היו חשונות להם מן הכסף ומן הזהב, והמאוזר צפסוק חשוז (מכילתא שם):

(36) וישאלום. אף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם, אתה אומר אחד טול שנים ולך: וינצלו. ורוקיניו:

(37) מרעמסס סכתה. ק"ך מיל היו, וצאו שם לפי שעה, שנאמר וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל פִּנְפִּי נִשְׁרִים (שמות יב, ד): דגברים: מבין עשרים שנה ומעלה:

(38) ערב רב. תערובות אומות של גרים:

40	Now the time that the children of Israel dwelt in Egypt was four hundred and thirty years.	וּמוֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וּמוֹתב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּיתִיבוּ בְּמִצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת וּתְלָתִין שָׁנִין:	40
41	And it came to pass at the end of four hundred and thirty years, even the selfsame day it came to pass, that all the host of the LORD went out from the land of Egypt.	וַיְהִי מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיְהִי בַעֲצֹם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָל-צְבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַתֵּלֶכֶן הָאָרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה בְּכָרֶן יוֹמָא הַדִּין נִפְקוּ כָל חֵילָא דִּי מֵאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם:	41
42	It was a night of watching unto the LORD for bringing them out from the land of Egypt; this same night is a night of watching unto the LORD for all the children of Israel throughout their generations.	לֵיל שְׁמֵרִים הוּא לַיהוָה לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא-חֵלִילָה הַזֶּה לְשִׁמְרֵם לְכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: (פ)	42
43	And the LORD said unto Moses and Aaron: 'This is the ordinance of the passover: there shall no alien eat thereof;	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל-בֶּן-נֶכֶר דִּישְׁתַּמּוּד לֹא יִכּוֹל בֵּיה: וַיֹּאמֶר יְהוָה לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן דֹּא גִזִּירַת פֶּסַחָא כָּל בֶּר יִשְׂרָאֵל דִּישְׁתַּמּוּד לֹא יִכּוֹל בֵּיה:	43
44	but every man's servant that is bought for money, when thou hast circumcised him, then shall he eat thereof.	וְכָל-עֶבֶד אִישׁ מִקִּנְיַת-כֶּסֶף וְכָל עֶבֶד גִּבֹּר זָבִין כֶּסֶפָא וּמִלְתָּה אֹתוֹ אִזּוּ יֵאכֹל בּוֹ: וְתִגְזֹר יְתִיה בְּכִין יִכּוֹל בֵּיה:	44

(39) עגות מצות. חררה של מצה. צק של החמץ קרוי מצה: וגם צדה לא עשו להם. לדרך. מגיד שזמן של ישראל, שלא אמרו האין נאל למדצר צלה צדה, אלא האמינו והלכו (מכילתא פי"ד), הוא שמפורש בקצלה וקצתי לך קסד נעוריד: קלעצת קלעצת: לקסד אפרי צמדצר קצרץ לא זרועה (ירמיה ב, ז), ומה שזר מפורש אחריו קדש יקצאל לה וגו':

(40) אשר ישבו במצרים. אחר שאר הישיבות שישבו גרים בארץ לא להם: שלשים שנה וארבע מאות שנה. צין הכל, משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה, משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך, ושלשים שנה היו משנגזרה גזירת צין הצתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצרים לצדה, שהרי קהת מן הצאים עם יעקב היה, לא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה, לא חמלאם כל כך, ועל כרחק הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה משנות עמרם נזלעים בשנות קהת, והרבה משמונים של משה נזלעים בשנות עמרם, הרי שלא חמלא ארבע מאות לצית מצרים, והזקקת לומר על כרחק שאף שאר הישיבות נקראו גרות, אפילו צחצרון, כענין שנאמר אֲשֶׁר גָּר פֶּסַח אֲדָרָהּ וְיִצְחָק (בראשית לה, כז), ואומר את ארץ מצרימה אֲשֶׁר גָּרוּ צָה (שמות ו, ד), לפיכך אתה צריך

(42) ליל שמורים. שהיה הקצ"ה שומר ומנפה לו לקיים הצטחתו להוציאם מארץ מצרים: הוא הלילה הזה לה. הוא הלילה שאמר לאברהם צלילה הזה אני גואל את צניך: שמורים לכל בני ישראל לדרתם. משמר וצא מן המזיקין, כענין שנאמר וְלֹא יִפְּן הַמַּשְׁחִית וְגו': (43) זאת חקת הפסח. צי"ד צניסן נאמרה להם פרשה זו: כל בן נכר. שנתנכרו מעשיו לאציו שצשמים (פסחים לו), ואחד נכרי ואחד ישראל מומר צמשמע (מכילתא פי"ו): (44) ומלתה אותו אז יאכל בו. רצו, מגיד שמילת עצדיו מעכצו מלאכול צפסח (יצמות ע:), דצרי רצי יהושע. רצי אלעזר אומר, אין מילת עצדיו מעכצו מלאכול צפסח, א"כ מה תלמוד לומר אז יאכל בו, העצד:

45	A sojourner and a hired servant shall not eat thereof.	תושב ושכיר לא יאכל בו:	תותבא ואגירא לא ייכול ביה:
46	In one house shall it be eaten; thou shalt not carry forth aught of the flesh abroad out of the house; neither shall ye break a bone thereof.	בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר הוצה ועצם לא תשברו בו:	בחבורא חדא יתאכיל לא תפקון מן ביתא מן בשרא לבדא וגרמא לא תתברון ביה:
47	All the congregation of Israel shall keep it.	כל עדת ישראל יעשו אתו:	כל פנשתא ד'ישראל יעבדון יתיה:
48	And when a stranger shall sojourn with thee, and will keep the passover to the LORD, let all his males be circumcised, and then let him come near and keep it; and he shall be as one that is born in the land; but no uncircumcised person shall eat thereof.	וכי יגור אתך גר ועשה פסח ליהנה המול לו כל זכר ואז יקרב לעשתו והיה כאזרח הארץ וכל ערל לא יאכל בו:	וארי יתגיייר עמכון גירא ויעבד פסחא קדם יי מגזר ליה כל דכורא ובכן יקרב למעבדיה ויהי פניצבי ארעא וכל ערלא לא ייכול ביה:
49	One law shall be to him that is homeborn, and unto the stranger that sojourneth among you.	תורה אחת יהיה לאזרח ולגר הגר בתוכם:	אוריתא חדא תהי לנציביא ולגירא דיתגיירון ביניכון:
50	Thus did all the children of Israel; as the LORD commanded Moses and Aaron, so did they.	ויעשו כל בני ישראל כאשר צוה יהוה את משה ואת אהרן בן עשו: (ס)	ועבדו כל בני ישראל כמא דפסיד יי ית משה וית אהרן בן עבדו:
51	And it came to pass the selfsame day that the LORD did bring the children of Israel out of the land of Egypt by their hosts.	ויהי בעצם היום הזה הוציא יהוה את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם: (פ)	והנה בכרן יומא הדין אפיק יי ית בני ישראל מארעא דמצרים על חיליהון:
XIII	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וידבר יהוה אל משה לאמר:	ומליל יי עם משה למימר:
2	'Sanctify unto Me all the first-born, whatsoever opens the womb among the children of Israel, both of man and of beast, it is Mine.'	קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא:	אקדיש קדמי כל בוכרא פתח כל ולדא בבני ישראל באנשא ובבעירא דילי הוא:

45) תושב. זה גר תושב. ושכיר. זה הנכרי, ומה תלמוד לומר, והלא ערלים הם וגם ערל לא יאכל בו, אלא כגון ערבי מהול וגזעוני מהול והוא תושב או שכיר:

46) בבית אחד יאכל. בחצורה אחת, שלא יעשו הגמנין עליו שתי חצורות ויחלקוהו, אחת אומר בחצורה אחת או אינו אלא צבית אחד כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לצבית, תלמוד לומר על הצבית אשר יאכלו אותו זהם, מכאן שהאוכל, אוכל בשני מקומות (מכילתא פט"ו): לא תוציא מן הבית. מן החצורה: ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה, כגון שיש עליו כזית בשר יש בו משום שזירת עצם, אין עליו כזית או מוח, אין שזירה (מכילתא פט"ו):

47) כל עדת ישראל יעשו אותו. למה נאמר, לפי שהוא אומר בפסח מצרים זה לצבית אבות, שנמנו עליו למשפחות, יכול אף פסח דורות כן, תלמוד לומר כל עדת ישראל יעשו אותו:

48) ועשה פסח. יכול כל המתגיייר יעשה פסח מיד, תלמוד לומר והיה כאזרח הארץ, מה אזרח בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר: וכל ערל לא יאכל בו. להביא את שמותו אחיו מחמת מילה, שאינו מומר לערלות ואינו נלמד מבין נכר לא יאכל בו:

49) תורה אחת וגו'. להשוות גר לאזרח אף לאחר מלכות שזמורה (מכילתא פט"ו):

45) תושב. זה גר תושב. ושכיר. זה הנכרי, ומה תלמוד לומר, והלא ערלים הם וגם ערל לא יאכל בו, אלא כגון ערבי מהול וגזעוני מהול והוא תושב או שכיר:

46) בבית אחד יאכל. בחצורה אחת, שלא יעשו הגמנין עליו שתי חצורות ויחלקוהו, אחת אומר בחצורה אחת או אינו אלא צבית אחד כמשמעו, וללמד שאם התחילו והיו אוכלים בחצר וירדו גשמים שלא יכנסו לצבית, תלמוד לומר על הצבית אשר יאכלו אותו זהם, מכאן שהאוכל, אוכל בשני מקומות (מכילתא פט"ו): לא תוציא מן הבית. מן החצורה: ועצם לא תשברו בו. הראוי לאכילה, כגון שיש עליו כזית בשר יש בו משום שזירת עצם, אין עליו כזית או מוח, אין שזירה (מכילתא פט"ו):

<p>And Moses said unto the people: 'Remember this day, in which ye came out from Egypt, out of the house of bondage; for by strength of hand the LORD brought you out from this place; there shall no leavened bread be eaten.</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעָמָא הוּוּ דְכִירִין יָת יוֹמָא הַדִּין דְּנִפְקִיתוּן מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדֵיהוּ אֲרִי בְתַקּוּף יָד אִפִּיק יְיָ יְתִכּוֹן מִכָּא וְלֹא יִתְאַכִּיל חֲמִיעַ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם זְכוֹר אֶת-הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְתַקּוּף יָד הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֲמִץ:</p>
<p>This day ye go forth in the month Abib.</p>	<p>יוֹמָא דִּין אַתּוּן נִפְקִין בִּירְחָא דְּאַבִּיבָא:</p>	<p>הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:</p>
<p>And it shall be when the LORD shall bring thee into the land of the Canaanite, and the Hittite, and the Amorite, and the Hivite, and the Jebusite, which He swore unto thy fathers to give thee, a land flowing with milk and honey, that thou shalt keep this service in this month.</p>	<p>וַיְהִי אֲרִי יַעֲלִנְךָ יְיָ לְאַרְעָה כְּנַעֲנָא וְחִתָּא וְאַמּוֹרֵא וְחִוִּי וְיִבּוּסָא דְקִנִּיִּים לְאַבְתְּךָ לְמַתָּן לְךָ אֶרֶץ עֲבָדָא חֶלֶב וְדַבֵּשׁ וְתַפְלַח יָת פּוֹלְחָנָא הַדָּא בִּירְחָא הַדִּין:</p>	<p>וְהָיָה כִּי-יְבִיאֲךָ יְהוָה אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיִּבּוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתֶּיךָ לֵאמֹר לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדַבֵּשׁ וְעֲבַדְתָּ אֶת-הָעֲבָדָה הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה:</p>
<p>Seven days thou shalt eat unleavened bread, and in the seventh day shall be a feast to the LORD.</p>	<p>שִׁבְעָא יוֹמִין תִּיכּוֹל פְּטִירָא וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה חֲגָא קָדְם יְיָ:</p>	<p>שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצַּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חֵג לַיהוָה:</p>
<p>Unleavened bread shall be eaten throughout the seven days; and there shall no leavened bread be seen with thee, neither shall there be leaven seen with thee, in all thy borders.</p>	<p>פְּטִירָא יִתְאַכִּיל יָת שִׁבְעָא יוֹמִין וְלֹא יִתְחַזֵּי לְךָ חֲמִיעַ וְלֹא יִתְחַזֵּי לְךָ חֲמִיר בְּכָל תְּחוּמֶךָ:</p>	<p>מִצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא-יֵרָאָה לְךָ חֲמִץ וְלֹא-יֵרָאָה לְךָ שָׂאֵר בְּכָל-גְּבֻלָּךְ:</p>
<p>And thou shalt tell thy son in that day, saying: It is because of that which the LORD did for me when I came forth out of Egypt.</p>	<p>וְתַחֲזִי לְבָרְךָ בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימַר בְּדִיל דָּא עֲבַד יְיָ לִי בְּמִפְקִי מִמִּצְרַיִם:</p>	<p>וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם:</p>

(2) פטר כל רחם. שפחת את הרחם תחלה, כמו פוטר מים ראשית מדון (משלי יז, 7). וכן יפטירו צִשְׁפָּה (תהלים כב, ח), יפתחו שפחים: לִי הוא. לעזמי קנתיים, ע"י שהכיתי זכורי מנרים:

(3) זכור את היום הזה. למד, שמזכירין יציאת מנרים בכל יום:

(4) בחדש האביב. וכי לא היינו יודעין צאיזה חדש יצאו, אלא כך אמר להם, ראו חסד שגמלכם, שהוציא אתכם בחדש שהוא קָשֶׁר לנאת, לא חמה, ולא כנה, ולא גשמים, וכן הוא אומר מוֹצִיא אֱסִירִים צְפוּשֹׁרוֹת (תהלים סח, ז), חֲדָשׁ שהוא כשר לנאת:

(5) אל ארץ הכנעני וגו'. אע"פ שלא מנה אלא חמשה עממין, כל שזעה גוים במשמע (תנחומא בא יב), שכולן בכלל כנעני הם, ואחת ממשפחת כנען היתה שלא נקרא לה שם, אלא כנעני: נשבע לאבתך וגו'. באצרהם הוא אומר, צִיּוֹם ההוא פָּרַת ה' אֵת אֲצָרָם וגו' (צראשית טו, יח), וצִיַּחֲקֵהוּ הוא אומר גִּזְרֵי צֶאֱרָךְ הִזָּאת וגו' (שם כו, ג), וצִיעֲקָהוּ הוא אומר הֶאֱרָךְ אֲשֶׁר אָסַף שָׂכָר עָלֶיךָ וגו' (שם כח, יג): זבת חלב ודבש. חלז צמח העזים, והדבש צמח התמרים ומן התאנים (רש"י מגילה ו. א): את העבודה הזאת. של פסח (פסחים ו. א), והלא כבר נאמר למעלה והיה כי תצאו אל הארץ וגו', ולמה חזר ושנאה, בשביל דבר שנתחדש זה, בפרשה ראשונה נאמר וְהָיָה כִּי יֵאֱמְרוּ אֲלֵיכֶם צְנִיכֶם מֶה הָעֲצִדָּה הַזֹּאת לָכֶם (שמות יב, כו), צִנן רשע הכתוב מדבר שהוציא את עַלְמוֹ מן הכלל, וכאן והגדת לבנך צִנן שאינו יודע לשאול, והכתוב מלמדך שפחת לו אחת בדברי אגדה המושכין את הלז:

<p>9 And it shall be for a sign unto thee upon thy hand, and for a memorial between thine eyes, that the law of the LORD may be in thy mouth; for with a strong hand hath the LORD brought thee out of Egypt.</p>	<p>וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם וַיְהִי לָךְ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה בְּפִיךָ כִּי בְיָד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:</p>	<p>9</p>
<p>10 Thou shalt therefore keep this ordinance in its season from year to year.</p>	<p>וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָה מִיָּמִים יְמִימָה: (פ) וְתָטַר יָת קִנְיָא הָדִין בְּזִמְנִיה מִזְמָן לְזִמְן:</p>	<p>10</p>
<p>11 And it shall be when the LORD shall bring thee into the land of the Canaanite, as He swore unto thee and to thy fathers, and shall give it thee,</p>	<p>וְהָיָה כִּי־יָבֹאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ וּלְאֲבֹתֶיךָ וַיִּתְּנָה לָךְ וַיְהִי אֲרִי יַעֲלֹנֶךָ יְיָ לְאַרְעַ כְּנַעֲנָי כְּמָא דְשִׁימִים לָךְ וּלְאֲבֹתֶיךָ וַיִּתְּנָה לָךְ:</p>	<p>11</p>
<p>12 that thou shalt set apart unto the LORD all that openeth the womb; every firstling that is a male, which thou hast coming of a beast, shall be the LORD's.</p>	<p>וְהַעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר־רֶחֱם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר שֹׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ תִּזְכְּרִים לַיהוָה: וְתַעֲבֹר כָּל פֶּתַח וּלְדָא קָדָם יְיָ וְכָל פֶּתַח וּלְדָ בַּעֲרָא דִּיהוֹן לָךְ דְּכָרִין תְּקַדִּישׁ קָדָם יְיָ:</p>	<p>12</p>
<p>13 And every firstling of an ass thou shalt redeem with a lamb; and if thou wilt not redeem it, then thou shalt break its neck; and all the first-born of man among thy sons shalt thou redeem.</p>	<p>וְכָל־פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בִּשְׂהָ וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוּ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָד תִּפְדֶּה: וְכָל בּוֹכְרָא דְחֲמֹרָא תִּפְרוֹק בְּאִמְרָא וְאִם לֹא תִפְרוֹק וְתַקְפִּיה וְכָל בּוֹכְרָא דְאִנְשָׂא בְּבִנְיָד תִּפְרוֹק:</p>	<p>13</p>
<p>14 And it shall be when thy son asketh thee in time to come, saying: What is this? that thou shalt say unto him: By strength of hand the LORD brought us out from Egypt, from the house of bondage;</p>	<p>וְהָיָה כִּי־יִשְׁאַלְךָ בְּנֶךָ מָחָר לֵאמֹר מַה־זֹּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֻזֵּק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: וַיְהִי אֲרִי יִשְׁאַלְךָ בְּרֶךְ מָחָר לְמִימַר מָא דָּא וְתִימַר לִיה בְּחֻזֵּק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדֵיהֶם:</p>	<p>מפטיר</p>

- (8) בעבור זה. צעזעור שאקיים מצותי, כגון פסח מנה ומרור הללו: עשה ד' ל'. רמז חסודא לנרשע לומר, עשה ה' לי ולא לך, שאלו היית שם לא היית כדאי ליגאל (מכילתא פי"ז):
- (9) והיה לך לאות. יציאת מצרים תהיה לך לאות: על ידך ולזכרון בין עיניך. רוצה לומר, שכתוב פרשיות הללו ותקשרם בראש וצורע: על ידך. יד שמאל, לפיכך ידכה מלא צפרשה שנייה (פסוק טז), לדרוש זה יד שהיא כהה (מכילתא שם מנחות לז):
- (10) מימים ימימה. משנה לשנה (שם לו):
- (11) והיה כי יבאך. יש מצותינו שלמדו מכאן, שלא קדשו צבורות הנולדים צמדבר, והאומר קדשו מפרש ציאה זו, אם תקיימוהו צמדבר, תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם (מכילתא שם): נשבע לך. והיכן נשבע לך, והצאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי וגו' (שמות ו, ח): ונתנה לך. מהא צעיניך כאילו נתנה לך צדיוס, ואלתהי צעיניך כירושא אבות (מכילתא פי"ח):
- (12) והעברת. אין והעברת אלא לשון הפרשה, וכן הוא אומר והעברתם את נחלתו לצדו (צמדבר כז, ח): שגר בהמה. נקל, ששגרתו אמו ושלחתו בלא עמו, ולמדך הכתוב שהוא קדוש צבורה לפטור את הבא אחריו, ואף שאינו נפל קרוי שגר, כמו שגר חלפיק, אבל זה לא צא אלא ללמד על הנפל, שהרי כבר כתב כל פטר רחם, ואם תאמר אף צבור בהמה טמאה צמשמע, צא ופירש צמקום אחר צצקרק וצצלקק. לשון אחר יש לפרש והעברת כל פטר רחם, צבור אדם הכתוב מדבר:
- (13) פטר חמור. ולא פטר שאר בהמה טמאה, גזרת הכתוב היא, לפי שנמשלו צבורי מצרים לחמורים, ועוד שסייעו את ישראל ציציתאן ממצרים, (שאלן לך אחד מישראל שלא נטל הרצה חמורים) טעונים מכספם ומוהבם של מצרים: תפדה בשח. נותן שח לכהן, ופטר חמור מותר בהנאה והשה חולין ציד כהן: וערפתו. עורפו צקופין מאחוריו והורגו, הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו (מכילתא פי"ח): וכל בכור אדם בבניך תפדה. חמש סלעים פדיונו, קצב צמקום אחר:

and it came to pass, when Pharaoh would hardly let us go that the LORD slew all the firstborn in the land of Egypt, both the first-born of man, and the first-born of beast; therefore I sacrifice to the LORD all that openeth the womb, being males; but all the first-born of my sons I redeem.

And it shall be for a sign upon thy hand, and for frontlets between your eyes; for by strength of hand the LORD brought us forth out of Egypt.

וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פַרְעֹה לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהַרְגֵם יְהוָה כָּל־בְּכוֹרֵי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹכֵר לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְדָּה:

וְהָיָה לְאוֹת עַל־יָדְכָה וּלְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם: (ס)

The Haftara is Jeremiah 46:13 - 46:28 on page 206.

And it came to pass, when Pharaoh had let the people go, that God led them not by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said: 'Lest the people regret when they see war, and they return to Egypt.'

But God led the people about, by the way of the wilderness by the Red Sea; and the children of Israel went up armed out of the land of Egypt.

וַיְהִי בְשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָתַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּיֹּאמֶר אֱלֹהִים בֵּין־נִתָּם הָעָם בְּרֹאֲתָם מַלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה:

וַיֹּסֶב אֱלֹהִים אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֹשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

הענינים, יזכור הנס וידבר צו:

(17) ויהי בשלח פרעה וגו' ולא נהגם, כמו לך נסה את העם (שמות לז, לד), צהתלקך סנהה אסף (משלי ו, כז): כי קרוב הוא. ונוח לשונו צאמו הדרכ למצרים. ומדרש אגדה יש הרבה: בראותם מלחמה. כגון מלחמת יגד העמלקי והענעני וגו' (במדבר יד, מז), אם הלכו דרך ישר היו חוזרים, ומה אם כשהקיפס דרך מעוקס אמרו נסנה ראש ונשובה ממצרים, אם הולכים בפשוטה על אחת כמה וכמה (מכילתא פסחא פי"ח). (לפי סדר הכתוב נראה הרשימות מהופכים, ועיין ברא"ש ובג"א ובמ"י שוב נכון ע"ז): פן ינחם. יחשבו מחשבה על שיצאו, ויתנו לז לשון:

(14) כי ישאלך בנך מחר. יש מחר שהיא עכשיו ויש מחר שהוא לאחר זמן, כגון זה, וכגון מקור יאמר צניקס לצנינו (יהושע כז, כז), דבני גד ובני ראובן: מה זאת. זה תינוק טפס שאינו יודע להעמיק שאלתו, וסותם ושאל מה זאת, ובמקום אחר הוא אומר מה העלת והעקיס והמשפטים וגו' (דברים ו, כ), הרי זאת שאלת בן חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בניס, חס, רשע, ושאינו יודע לשאול, והשואל דרך חכמה:

(16) ולטוטפות בין עיניך. תפילין, ועל שם שהם ארבעה בחים קרוין טטפת, טט צנפתי שמים, פת צאפריקי שמים (סנהדרין ד:). ומנחם חזרו עם והטף אל דרום (יחזקאל כא, ז), אל טטיפו (מכה ז, ו), לשון דבור, כמו ולזכרון בין עיניך האמורה בפרשה ראשונה, שהרואה אותם קשורים בין

19	<p>And Moses took the bones of Joseph with him; for he had surely sworn the children of Israel, saying: 'God will surely remember you; and ye shall carry up my bones away hence with you.'</p>	<p>וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשְּׂבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעִלְתֶּם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:</p>	19
20	<p>And they took their journey from Succoth, and encamped in Etham, in the edge of the wilderness.</p>	<p>וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיַּחֲנוּ בְּאֵתָם בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר:</p>	20
21	<p>And the LORD went before them by day in a pillar of cloud, to lead them the way; and by night in a pillar of fire, to give them light; that they might go by day and by night:</p>	<p>וַיֵּלֶךְ ה' לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַיָּרֵךְ וּלְלֵילָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לְלַכֵּת יוֹמָם וָלַיְלָה:</p>	21
22	<p>the pillar of cloud by day, and the pillar of fire by night, departed not from before the people.</p>	<p>לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעָם: (פ)</p>	22
XIV	<p>And the LORD spoke unto Moses, saying:</p>	<p>וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:</p>	לוי
2	<p>'Speak unto the children of Israel, that they turn back and encamp before Pi-hahiroth, between Migdol and the sea, before Baal-zephon, over against it shall ye encamp by the sea.</p>	<p>דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּשָׁבוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי הַיָּם הַיָּבֵיט עַל צִפּוֹן מִגְדֹּל וּבֵין הָיָם לִפְנֵי בַּעַל צִפּוֹן נִכְחוּ וַיַּחֲנוּ עַל־הַיָּם:</p>	2

(18) ויסב. הסיבס מן הדרך הפשוטה לדרך העקומה: ים סוף. כמו לים סוף. וסוף הוא לשון אגס שגדלים צו קנים, כמו וספסם צסוף (שמות ז, ג), קנה וסוף קמלו (ישעיה יט, ו) וחמשים. אין חמושים אלא מזויינים, (לפי שהסיבתן צמדצר גרס להם שעלו חמושים, שאלו היה דרך ישוב לא היו מחמושים להם כל מה שצריכין, אלא כאדם שעוצר ממקום למקום וצדעתו לקנות שם מה שיצטרך, אבל כשהוא פורש צמדצר צריך לזמן כל הצורך. וכחוצ זה לא נכתב כי אם לשצר את האוון, שלא תאמר, צמלחמת עמלק וצמלחמת סיחון ועוג ומדין מהיכן היו להם כלי זיין שהכו ישראל צחרצ. צרשי (ישן) וכן הוא אומר, וספסם פצצרו פמשים (יהושע א, יד), וכן חרגס אונקלוס מן צין, כמו וצרק את פני ציו (צראשית יד, יד) וצרי. דצר אחר חמושים מחמושים, אחד מחמשה ילאו, וארבעה חלקים מחו צשלשת ימי אפילה: (19) השבעה השביעי. השביעס שיצציעו לצניהס, למה לא השביע צניו שיסאוו לארץ כנען מיד, כמו שהשביע יעקב, (18) ויסב. הסיבס מן הדרך הפשוטה לדרך העקומה: ים סוף. כמו לים סוף. וסוף הוא לשון אגס שגדלים צו קנים, כמו וספסם צסוף (שמות ז, ג), קנה וסוף קמלו (ישעיה יט, ו) וחמשים. אין חמושים אלא מזויינים, (לפי שהסיבתן צמדצר גרס להם שעלו חמושים, שאלו היה דרך ישוב לא היו מחמושים להם כל מה שצריכין, אלא כאדם שעוצר ממקום למקום וצדעתו לקנות שם מה שיצטרך, אבל כשהוא פורש צמדצר צריך לזמן כל הצורך. וכחוצ זה לא נכתב כי אם לשצר את האוון, שלא תאמר, צמלחמת עמלק וצמלחמת סיחון ועוג ומדין מהיכן היו להם כלי זיין שהכו ישראל צחרצ. צרשי (ישן) וכן הוא אומר, וספסם פצצרו פמשים (יהושע א, יד), וכן חרגס אונקלוס מן צין, כמו וצרק את פני ציו (צראשית יד, יד) וצרי. דצר אחר חמושים מחמושים, אחד מחמשה ילאו, וארבעה חלקים מחו צשלשת ימי אפילה: (19) השבעה השביעי. השביעס שיצציעו לצניהס, למה לא השביע צניו שיסאוו לארץ כנען מיד, כמו שהשביע יעקב,

אמר יוסף, אני שליט הייתי צמצרים והיה ספוק צידי לעשות, אבל צני לא יניחוס מצרים לעשות, לכך השביעס לכשיגאלו וילאו משס, שיסאוו (מכילתא פי"ח): והעליתם את עצמוצי מזה אתכם. לאחיו השביע כן, למדנו שאף עצמות כל השצטיס העלו עמהס, שנאמר אתכם: (20) ויסעו מסכות. ציוס השני, שהרי צראשון צאו מרעמסס לסכות: (21) לנחתם הדרך. נקוד פתח, שהוא כמו להנחותם, כמו לרחתם צצרך פלכו צה (דברים א, לג), שהוא כמו להראותם, אף כאן להנחותם ע"י שליח, ומי הוא השליח, עמוד הענן, והקצה צכצודו מוליכו לפניהס, ומכל מקום את עמוד הענן הכין להנחותם על ידו, שהרי על ידי עמוד הענן הס הולכים. עמוד הענן אינו לאורה אלא להורותם הדרך: (22) לא ימיש. הקצה את עמוד הענן יומס ועמוד האש לילה, מגיד שעמוד הענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן, שעד שלא יסקע זה עולה זה (שצת כג):

3	And Pharaoh will say of the children of Israel: They are entangled in the land, the wilderness hath shut them in.	וַיֹּמַר פַּרְעֹה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכָּיִם הֵם בְּאֶרֶץ סֹגֵר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר:	3
4	And I will harden Pharaoh's heart, and he shall follow after them; and I will get Me honour upon Pharaoh, and upon all his host; and the Egyptians shall know that I am the LORD.' And they did so.	וְהִקְדַּמְתִּי אֶת־לִב־פַּרְעֹה וְרִבְרָה אֲחֵרֵיהֶם וְאֶכְבְּדָה בַּפַּרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וַיֵּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן:	4
5	And it was told the king of Egypt that the people were fled; and the heart of Pharaoh and of his servants was turned towards the people, and they said: 'What is this we have done, that we have let Israel go from serving us?	וַיִּגְדַּל לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיִּהְיֶה לִּבָּב פַּרְעֹה וַיַּעֲבִדּוּ אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מִה־נָּתַת עֲשֵׂנוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעַבְדָּנוּ:	ישראל
6	And he made ready his chariots, and took his people with him.	וַיַּאֲסֵר אֶת־רֶכֶבוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ:	6
7	And he took six hundred chosen chariots, and all the chariots of Egypt, and captains over all of them.	וַיְדַבֵּר שֵׁית מֵאוֹת רֶתְכִין בְּחִירִין וְכָל רֶתְכֵי מִצְרָאִי וְגִבּוֹרִין מִמֶּנּוּ עַל כֹּל־הוֹן:	7

(2) וישבו. לאחוריהם, ללד מנרים היו מקרצין כל יום השלישי, כדי להטעות את פרעה, שיאמר תועים הם דרך, כמו שנאמר ואמר פרעה לבני ישראל וגו': ויחנו לפני פי החירות. הוא פיתוס, ועכשיו נקרא פי החירות, על שם שנעשו שם בני חורין (מכילתא פ"א), והם שני סלעים גבוהים וקופים, והגיא שצניניהם קרוי פי הסלעים: לפני בעל צפון. הוא נשאר מכל אלהי מנרים, כדי להטעותו, שיאמרו קשה יראתן (ס), ועליו פירש איוז מִשְׁגִּיא לְגוֹיִם וַיִּשְׁאָדָם (איוז יב, כג):

(3) ואמר פרעה. כשישמע שהם עָזְבִים לאחוריהם: לבני ישראל. על בני ישראל. וכן ה' יִלָּחֶם לָכֶם, עליכם. אֲמַרְי לִי אָחִי הוא (בראשית כ, יג), אֲמַרְי עֲלֵי: נבכים הם. כלואים ומשוקעים, ובעל"ש שיר"ר כמו צִמְקָה הַצָּקָה (תהלים פד, ז), מִבְּדֵי נֶהְרֹת (איוז כח, יא), נִבְכֵי יָם (שם לח, טו). נבכים הם, כלואים הם צמד, שאין יודעין ללכת ממנו ולהיכן ילכו:

(4) ואכבדה בפרעה. כשהקצ"ה מתנקס צרשעים שמו מתגדל ומתכבד, וכן הוא אומר וְנִשְׁפָּטְטִי אֲפֹ וְגו', ואחר כך וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי וְנִדְעָתִי וְגו' (יחזקאל לח, כבכג), ואומר שָׁמָּה שָׁבַר רָשָׁעִי קֶשֶׁת, ואחר כך נודע ביהודה הַלָּהִים (תהלים עו, דב), ואומר נודע ה' מִשְׁפָּט עֲשָׂה (שם ט, יז):

בפרעה ובכל חילו. הוא התחיל צעירה וממנו התחילה הפורענות (מכילתא פ"א): ויעשו כן. להגיד שצחק ששמעו לקול משה, ולא אמרו היאך נתקרב אל רודפינו, אנו נריכים לצרות, אלא אמרו אין לנו אלא דברי צן עמרם (ס):

(5) ויוגד למלך מצרים. אִיקְטוּרִין שִׁלַּח עֲמָהָם (מכילתא פ"א), וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקצו לילך ולשוב, וראו שאין חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי, ובחמישי וצשאי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו לים, בצחרית אמרו שירה, והוא יום שביעי של פסח, לכך אנו קורין השירה ביום השביעי: ויהפך. נהפך ממה שהיה, שהרי אמר להם קומו וְאָלוּ מִתּוֹךְ עַמִּי (שמות יב, לא), ונהפך לצב עצדיו, שהרי לשעבר היו אומרים לו עד מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ, ועכשיו נהפכו לרדוף אחריהם שצביל ממונם שהשאלו: מעבדנו. מעבדו אותנו:

(6) ויאסר את רכבו. הוא צעמנו (מכילתא פ"א): ואת עמו לקח עמו. מִשְׁכָּס צדכרים, לקינו ונטלו ממונו ושלחננס, בואו עמי, ואני לא אתנהג עמכם כשאר מלכים, דרך שאר מלכים עצדיו קודמין לו במלחמה, ואני אקדים לפניכם, שנאמר וּפָרַעַה הֶקְרִיב, הקריב עצמו מיהר לפני חילותיו, דרך שאר מלכים ליטול ביזה בראש כמו שיצחר, אני אשוע עמכם בחלק, שנאמר אֲחֻלֵּק שָׁלָל:

8	<p>And the LORD hardened the heart of Pharaoh king of Egypt, and he pursued after the children of Israel; for the children of Israel went out with a high hand.</p>	<p>וַיַּחֲזֹק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מִלָּךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָצְאוּ בְיָד רָמָה:</p>
9	<p>And the Egyptians pursued after them, all the horses and chariots of Pharaoh, and his horsemen, and his army, and overtook them encamping by the sea, beside Pi-hahiroth, in front of Baal-zephon.</p>	<p>וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וְיָשִׁיגוּ אוֹתָם חֲנִיִּים עַל־הַיָּם כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וַחֲיִלּוֹ עַל־ פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צְפּוֹן:</p>
10	<p>And when Pharaoh drew nigh, the children of Israel lifted up their eyes, and, behold, the Egyptians were marching after them; and they were sore afraid; and the children of Israel cried out unto the LORD.</p>	<p>וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׁאוּ בְנֵי־ יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וַהֲגִהוּ מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־ יְהוָה:</p>
11	<p>And they said unto Moses: 'Because there were no graves in Egypt, hast thou taken us away to die in the wilderness? wherefore hast thou dealt thus with us, to bring us forth out of Egypt?</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמִּבְלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוֹת בְּמִדְבָּר מֵה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם:</p>
12	<p>Is not this the word that we spoke unto thee in Egypt, saying: Let us alone, that we may serve the Egyptians? For it were better for us to serve the Egyptians, than that we should die in the wilderness.'</p>	<p>הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אִלֶּיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חַדְלִי מִמְּנוֹ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמָּוֶתנוּ בְּמִדְבָּר:</p>

(7) בחור. נצחרים, צחור לשון יחיד, כל רכב ורכב שצמנין זה היה צחור: וכל רכב מצרים. ועמהם כל שאר הרכב, ומהיכן היו הצהמות הללו, אם תאמר משל מצרים, הרי נאמר וימת כל מקנה מנרים (שמות ט, י), ואם תאמר משל ישראל, והלא נאמר וגם מקננו ילך עמנו (שם י, כו), משל מי היו, מהירא את דבר ה', מכאן היה רצי שמעון אומר, כשר שצמנרים הרוג, טוב שצנחשים רצון את מוחו (מכילתא פ"א): ושלשים על כלו. שרי צבאות כחרגומו:

(8) ויחזק ה' את לב פרעה. שהיה תולה אם לרדוף אם לאו, וחזק את לבו לרדוף: ביד רמה. צגורה גבוהה ומפורסמת (מכילתא פ"א):

(10) ופרעה הקריב. היה לו לכתוב ופרעה קרב, מהו הקריב, הקריב עצמו ונתאמן לקדם לפניו, כמו שהחנה עמהם: נסע אחריהם. בלז אחד כאיש אחד. דבר אחר והנה מצרים נוסע אחריהם, ראו שר של מצרים נוסע מן השמים לעזור למצרים (תנחומא בשלח יג): ויצעקו. תפשו אומנות אבותם (מכילתא פ"ב). בצורה הוא אומר, אל המקום אשר עמד שם (צראשית יט, כז). ביצחק, לשון צדקה (שם כד, סג). ציעקצ, ויפגע צמקום (שם כח, יא):

(11) המבלי אין קברים. וכי מחמת חסרון קברים, שאין קברים צמנרים ליקבר שם, לקחתנו משם. שיפור פליננס"א דינו"ן פושי"ש:

<p>13 And Moses said unto the people: 'Fear ye not, stand still, and see the salvation of the LORD, which He will work for you to-day; for whereas ye have seen the Egyptians to-day, ye shall see them again no more for ever.</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעָמָא לֹא תִדְחִלוּן אֲתַעְתְּדוּ וַחֲזוּ יְת פִּירְקָנָא דִּינִי דִּיעֲבִיד לְכוּן יוֹמָא דִּין אֲרִי דִּחֲזִיתוּן יְת מִצְרָאִי יוֹמָא דִּין לֹא תִסְפּוּן לְמַחֲזִיחוּן עוֹד עַד עַלְמָא:</p>	<p>13 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם אֵל-תִּירְאוּ הִתְיַצְבוּ וּרְאוּ אֶת-יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רָאִיתֶם אֶת-מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד-עוֹלָם:</p>
<p>14 The LORD will fight for you, and ye shall hold your peace.'</p>	<p>יְיָ יִגִּית לְכוּן קָרֵב וְאַתּוּן תִּשְׁתַּקּוּן:</p>	<p>14 יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּחְרְשׁוּן: (פ)</p>
<p>15 And the LORD said unto Moses: 'Wherefore criest thou unto Me? speak unto the children of Israel, that they go forward.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה קְבִילִית צְלוֹתְךָ מִלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלֹחַ:</p>	<p>שלישי יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה מַה-תִּצַּעַק אֵלַי דְּבַר אֶל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיֵּסְעוּ:</p>
<p>16 And lift thou up thy rod, and stretch out thy hand over the sea, and divide it; and the children of Israel shall go into the midst of the sea on dry ground.</p>	<p>וְאַתָּה טוֹל יְת חוּמְרְךָ וְאַרְיִים יְת יָדְךָ עַל יַמָּא וּבְזַעְהִי וַיִּיעֲלֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא בִּיבְשָׁתָא:</p>	<p>16 וְאַתָּה הֲרִם אֶת-מִטְּףְךָ וּנְטָה אֶת-יָדְךָ עַל-הַיָּם וּבִקְעָהוּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבָשָׁה:</p>
<p>17 And I, behold, I will harden the hearts of the Egyptians, and they shall go in after them; and I will get Me honour upon Pharaoh, and upon all his host, upon his chariots, and upon his horsemen.</p>	<p>וְאַנָּא הָאֲנָא מִתְקִיף יְת לְבָא דְּמִצְרָאִי וַיִּיעֲלֹן בְּתַרְיָהוֹן וְאַתְיִשָּׁר בְּפַרְעֹה וּבְכָל מִשְׁרִיתָיָה בְּרַתְכוּהִי וּבְפָרְשׁוּהִי:</p>	<p>17 וְאֲנִי הִנְנִי מְחַזְּקִים אֶת-לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאַפְכַּדָּה בְּפַרְעֹה וּבְכָל-חֵילוֹ בְּרַכְבּוֹ וּבְפָרְשָׁיו:</p>
<p>18 And the Egyptians shall know that I am the LORD, when I have gotten Me honour upon Pharaoh, upon his chariots, and upon his horsemen.'</p>	<p>וַיֵּדְעוּן מִצְרָאִי אֲרִי אֲנָא בְּפַרְעֹה בְּפַרְשָׁיו וּבְרַתְכוּהִי וּבְפָרְשׁוּהִי:</p>	<p>18 וַיֵּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי-אֲנִי יְהוָה בְּהַפְכֵדִי בְּפַרְעֹה בְּרַכְבּוֹ וּבְפָרְשָׁיו:</p>

(12) אשר דברנו אליך במצרים. והיכן דברנו, יראה (14) ה' ילחם לכם. שצבילכם, וכן פי ה' נלקם לקם, וכן ה' עלים ויפוט (שמות ה, כח) מכילתא פ"צ: ממותנו. אס לאל תריצו (איוב יג, ח), וכן ואשר דבר לי (בראשית כד, מאשר נמות, ואס היה נקוד מלאפוס, (ר"ל חול"ס, כנוע לבדלי דקדוק שקראו חול"ס מלאפוס, ועיין לקמן פרשת יתרו ברש"י פסוק פן יפרוץ) היה נצחר ממיתתנו, עכשיו שנקוד צשורק, נצחר מאשר נמות. וכן מי יפן מותנו, שגמות. וכן מי יפן מותי (שמואל"ב יט, יט) דאצלוס, שגמות. כמו ליום קומי לעד (נפניה"ג, ח), עד שצבי צלוס (דברי הימים"ב יח, כו) שאקום שאשוב: (13) כי אשר ראיתם את מצרים וגו'. מה שראיתם אותם אינו אלא היום, היום הוא שראיתם אותם ולא תוספו עוד:

<p>19 And the angel of God, who went before the camp of Israel, removed and went behind them; and the pillar of cloud removed from before them, and stood behind them;</p>	<p>19 וַיֵּסַע מִלְּאֶד הָאֱלֹהִים תְּהַלֵּךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיֵּסַע עִמּוֹד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם: וַיִּגְשׁ מִלְּאָכָא דִּינָא דְמִדְבָּר קֳדָם מִשְׁרֵיתָא דְיִשְׂרָאֵל וַאֲתָא מִבְּתְרֵיהוֹן וַיִּגְשׁ עִמּוֹדָא דְעֲנָנָא מִן קֳדָמֵיהוֹן וַשָּׂרָא מִבְּתְרֵיהוֹן:</p>
<p>20 and it came between the camp of Egypt and the camp of Israel; and there was the cloud and the darkness here, yet gave it light by night there; and the one came not near the other all the night.</p>	<p>20 וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֵר אֶת־הַלַּיְלָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלַּיְלָה: וְעָל בֵּין מִשְׁרֵיתָא דְמִצְרָאִי וּבֵין מִשְׁרֵיתָא דְיִשְׂרָאֵל וְהָיָה עֲנָנָא וְקִבְלָא לְמִצְרָאִי וּלְיִשְׂרָאֵל נֹהַר כָּל לַיְלָא וְלֹא אֲתִקְרְבוּ דִין לְנֹת דִין כָּל לַיְלָא:</p>
<p>21 And Moses stretched out his hand over the sea; and the LORD caused the sea to go back by a strong east wind all the night, and made the sea dry land, and the waters were divided.</p>	<p>21 וַיִּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיִּזְלַךְ יְהוָה אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עֹזָה כָּל־הַלַּיְלָה וַיִּשָּׁם אֶת־הַיָּם לַחֲרֵבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמַּיִם: וְאַרְיִם מֹשֶׁה יָת יְדִיהָ עַל יָמָא וַדְּבַר יְיָ יָת יָמָא בְּרוּחַ קְדוּמָא תִּקְרַף כָּל לַיְלָא וְשׁוּי יָת יָמָא לִיבְשָׁתָא וְאֲתִבְּזְעוּ מֵיָא:</p>
<p>22 And the children of Israel went into the midst of the sea upon the dry ground; and the waters were a wall unto them on their right hand, and on their left.</p>	<p>22 וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֹשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִיְמִינֵם וּמִשְׁמָאלָם: וְעָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוּ יָמָא בִּיבֹשָׁתָא וּמֵיָא לְהוֹן שׁוּרִין מִיְמִינֵהוֹן וּמִשְׁמָאלֵהוֹן:</p>
<p>23 And the Egyptians pursued, and went in after them into the midst of the sea, all Pharaoh's horses, his chariots, and his horsemen.</p>	<p>23 וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּסֵי פָרְעֹה אֶל־תּוֹךְ הַיָּם: וַרְדְּפוּ מִצְרָאִי וְעָלוּ בְּתֵרֵיהוֹן כָּל סוּסוֹת פָּרְעֹה רַתְּכוּהִי וּפָרְשׁוּהִי לָגוּ יָמָא:</p>

(19) וילך מאחריהם. להצדיל בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל, ולקבל חצים וצליקטקאות של מצרים. בכל מקום הוא אומר מלאך ה', וכאן מלאך האלהים, אין אלהים בכל מקום אלא דין, מלמד שהיו ישראל נתונים בדין בזכותה שעה, אם להנצל אם להאבד עם מצרים: ויסע עמוד הענן. כשחשכה, והשלים עמוד הענן את המחנה לעמוד האש, לא נסתלק הענן כמו שהיה רגיל להסתלק ערצית לגמרי, אלא נסע והלך לו מאחריהם, להחשיך למצרים: (20) ויבא בין מחנה מצרים. משל למהלך צדק וצנו מהלך לפניו, צאו לסטים לשבוחו, נטלו מלפניו ונתנו לאחריו, צא ואז מאחוריו, נתנו לפניו, צאו לסטים לפניו ואזים מאחוריו, נתנו על זרועו ונלחם בהם. כך ואזכיתך בלתי לאפדים קסם על זרועיך (הושע יא, ג): ויהי הענן

והחשך. למצרים: ויאר. עמוד האש את הלילה לישראל, והלך לפנייהם כדרכו ללכת כל הלילה, והחשך של ערפל ללד מצרים: ולא קרב זה אל זה. מחנה אל מחנה (מכילתא פ"ד): (21) ברוח קדים עזה. צרום קדים שהיא עזה שצרוחות, הוא הרוח שהקד"ה נפרע צהמן הרשעים, שנאמר צרום קדים אפיצם (ירמ' יח, יז), יצא קדים רוח ה' (הושע יג, טו), רוח הקדים שצדק צלצ נמים (יחזקאל כז, כ), רגה צרומו הקשה ציוס קדים (ישעיה כז, ח): ויבקעו המים. כל מים שצעולם (מכילתא פ"ד): (23) כל סוס פרעה. וכי סוס אחד היה, אלא מגיד שאין כולם חסובין לפני המקום אלא כסוס אחד:

24	<p>And it came to pass in the morning watch, that the LORD looked forth upon the host of the Egyptians through the pillar of fire and of cloud, and discomfited the host of the Egyptians.</p>	<p>וַיְהִי בַּשְּׁמֶרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעָמֹד אֵשׁ וְעָנָן וַיַּהֲרֹם אֶת מַחֲנֵה מִצְרַיִם:</p>	<p>וַיְהִי בַּשְּׁמֶרֶת הַבֹּקֶר וַיִּשְׁקֹף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעָמֹד אֵשׁ וְעָנָן וַיַּהֲרֹם אֶת מַחֲנֵה מִצְרַיִם:</p>
25	<p>And He took off their chariot wheels, and made them to drive heavily; so that the Egyptians said: 'Let us flee from the face of Israel; for the LORD fighteth for them against the Egyptians.'</p>	<p>וַיֵּצֵא אֶת אַפְּן מִרְכַּבְתָּיו וַיִּנְהָגוּ בִּכְבֶּדֶת וַיֹּאמְרוּ מִצְרַיִם אֲנֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יִהְיֶה נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרַיִם: (פ)</p>	<p>וַיֵּצֵא אֶת אַפְּן מִרְכַּבְתָּיו וַיִּנְהָגוּ בִּכְבֶּדֶת וַיֹּאמְרוּ מִצְרַיִם אֲנֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יִהְיֶה נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרַיִם: (פ)</p>
26	<p>And the LORD said unto Moses: 'Stretch out thy hand over the sea, that the waters may come back upon the Egyptians, upon their chariots, and upon their horsemen.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרִים יָדְךָ עַל יַמָּא וַיָּתוּבוּן מֵיָא עַל מִצְרָאִי עַל רִתְּכֵיהֶן וְעַל פָּרָשֵׁיהֶן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רֶכֶבָּו וְעַל־פָּרָשָׁיו:</p>
27	<p>And Moses stretched forth his hand over the sea, and the sea returned to its strength when the morning appeared; and the Egyptians fled against it; and the LORD overthrew the Egyptians in the midst of the sea.</p>	<p>וַיִּטֵּן מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לֹאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:</p>	<p>וַיִּטֵּן מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לֹאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:</p>
28	<p>And the waters returned, and covered the chariots, and the horsemen, even all the host of Pharaoh that went in after them into the sea; there remained not so much as one of them.</p>	<p>וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם וַיַּכְסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכָל־חֵיל פְּרָעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד:</p>	<p>וַיָּשָׁבוּ הַמַּיִם וַיַּכְסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכָל־חֵיל פְּרָעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד:</p>

(24) באשמרת הבוקר. שלשת חלקי הלילה קרוין אשמורת, ואותה שלפני הצוקר קורא אשמורת הצוקר (צרכות ג.). ואומר אני, לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת, כת אחר כת לשלשה חלקים, לכך קרוי אשמורת, וזהו שמרגס אונקלוס מקרת: וישקף. ויצט, כלומר פנה אליהם להשחיתם. ותרגומו ואִשְׁקֹף, אף הוא לשון הצטה, כמו שְׁדָה צָפִים (צמדכר כג, יד), לְתַקַּל כְּסוּתָהּ: בעמוד אש וענן. עמוד ענן יורד ועושה אותו כטיט, ועמוד אש מרתחו, וטלפי סוסיהם משתמטות (מכילתא פ"ה): ויהם. לשון מהומה, אשטורד"יטון זלע"זערצס, נטל סגִיזות שלהם. ושינו צפרקי ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי, כל מקום שנאמר צו מהומה, הרעשת קול הוא, וזה אצ לכלן, וַיִּרְעַש ה' קָוֹל גָּדוֹל וגו' על פִּלְשָׁתִים וַיִּהְיֶם (שמואל א' ז, י):

(25) ויסר את אופן מרכבותיו. מכא האש נשרפו הגלגלים, והמרכבות נגררות, והיושבים בהם נעים ואצריהן מתפרקין: וינהגו בכבדות. צהנהגה שהיא כצדהוקשה להם, צמדה שמדדו וַיִּקְצֹד לָצוּ הָיָא וַעֲצָדָיו (שמות ט, לד), אף כאן וינהגו כצבדות: נלחם להם במצרים. צמצריים. דבר אחר צמצרים, צארץ מצרים, שכשם שאלו לוקים על הים, כך לוקים אותם שנשארו צמצרים: (26) וישבו המים. שזקופים ועומדים כחומה, ישו צו למקומם ויכסו על מצרים: (27) לפנות בקר. לעת שהצוקר פונה לצא: לאיתנו. לתקפו הראשון: נסים לקראתו. שהיו מהוממים ומטורפים ורצין לקראת המים: וינער ה'. כאדם שמנער את הקדירה והופך העליון למטה והתחתון למעלה, כך היו עליון ויורדין ומשחצין צים, ונתן הקצ"ה בהם חיות לקבל היסורין: וינער. ושיניק, והוא לשון טרוף זלשון ארמי. והרצה יש צמדדש אגדה:

29	But the children of Israel walked upon dry land in the midst of the sea; and the waters were a wall unto them on their right hand, and on their left.	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכּוּ בִּיבֹשֶׁתָּא בְּגוּ יָמָא וּמֵאָּ לָהּוֹן שׁוּרִין מִיְמִינֵהוֹן וּמִסְּמָאלֵהוֹן:	וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכּוּ בִּיבֹשֶׁתָּא בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִיְמִינֵם וּמִשְׁמָאלָם:	29
30	Thus the LORD saved Israel that day out of the hand of the Egyptians; and Israel saw the Egyptians dead upon the sea-shore.	וַיֹּשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־ יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־ שַׁפַּת הַיָּם:	וַיֹּשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־ יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־ שַׁפַּת הַיָּם:	30
31	And Israel saw the great work which the LORD did upon the Egyptians, and the people feared the LORD; and they believed in the LORD, and in His servant Moses.	וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֵּאֱמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: (פ)	וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֵּאֱמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: (פ)	31

For brevity, all notes of breaks in the Song of the Sea are omitted. For the proper formatting for this passage, see page 200.

XV	Then sang Moses and the children of Israel this song unto the LORD, and spoke, saying: I will sing unto the LORD, for He is highly exalted; The horse and his rider hath He thrown into the sea.	בְּכֵן שָׁבַח מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יְת תוֹשִׁיבָחָתָא הָדָא קְדָם יי וַאֲמָרוּ לְמִימָר נִשְׁבַּח וְנוֹדִי קְדָם יי אֲרִי אֲתִגָּאֵי עַל גִּיּוֹתֵנִיָּא וְגִיּוֹתָא דִּילֵיהּ הִיא סוּסִיָּא וְרִכְבֵּיהּ רָמָא בִּימָא:	אֲזַ יִשְׁרֹ-מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־ הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לְאֱמֹר אֲשִׁירָה לַיהוָה כִּי־ גָּאָה גָּאָה סוֹס וְרִכְבּוֹ רָמָה בָּיָם:	XV
----	--	---	--	----

(28) ויבסו את הרכב וגו' לכל חיל פרעה. כן דרך שפתו, כדי שלא יאמרו ישראל, כשם שאנו עולים מצד זה, כך הם עולין מצד אחר רחוק ממנו, וירדפו אחרינו: (31) את הים הגדול. את הגבורה הגדולה שעשתה ידו של הקב"ה. והרבה לשונות נופלין על לשון יד, וכולן לשון יד ממש הן, והמפרשו יתקן הלשון אחר ענין הדבור: (30) וירא ישראל את מצרים מת. שפלטן הים על

<p>2 The LORD is my strength and song, And He is become my salvation; This is my God, and I will glorify Him; My father's God, and I will exalt Him.</p>	<p>תוקפי ותושבחותי דחילא י אמר במימריה ויהוה לי לפריק דין אלהי ואבני ליה מקדש אלהא דאבהתי ואפלח קדמוהי:</p>	<p>2 עזי וזמרת יהי יהי-לי לישועה זה אלהי ואננהו אלהי אבי וארמנהו:</p>
<p>3 The LORD is a man of war, The LORD is His name.</p>	<p>י מארי נצחון קרביא יי שמיה:</p>	<p>3 יהוה איש מלחמה יהוה שמו:</p>

מקומות שהוא סמוך אלל וזמרת, וכל שאר מקומות נקוד שור"ק, ה' עזי ומעזי (ירמיה טו, יט), עזי אלהי אלהי (תהלים נט, י), וכן כל תיבה בת שתי אותיות הנקודה מלאפוס, כשהיא מארכת באות שלישית ואין השניה (בשור"א) בחטף, הראשונה נקודה בשור"ק, כגון עז עזי, רוק רוקי, חק חקי, על עולו, יסור עולו, כל כלו, ושלשים על כלו. ואלו שלשה עזי וזמרת, של כאן ושל ישעיה ושל תהלים, נקודה בחטף קמ"ץ, ועוד אין באחד מהם כחוד וזמרת, אלא וזמרת, וכלס סמוך להם ויהי לי לישועה. לכך אני אומר ליישב לשון המקרא, שאין עזי כמו עוזי, ולא וזמרת כמו וזמרת, אלא עזי שם דבר הוא, כמו הישעזי בשמים (שם קכג, א), שגני בשגני קלע (עובדיה א, ג), שגני קנה (דברים לג, טז). והוא השבחה, עזי וזמרת יה, הוא היה לי לישועה, וזמרת דבוק הוא לתיבת ה', כמו לעזרת ה' (שופטים ה, כג), בשגרת ה' (ישעיה ט, יח), על דברת גני הקדש (קהלת ג, יח). ולשון וזמרת, לשון לא תזמור (ויקרא כה, ד), זמיר קריאים (ישעיה כה, ה), לשון כסוח וכריחה, עוזו ונקמתו של אלהינו היה לנו לישועה. ואל תתמה על לשון ויהי, שלא נאמר היה, שיש לנו מקראות מדברים בלשון זה, וזה דוגמתו, אף קירות הבית קציב להיכל ולדביר וישעז קלעות קציב (מלכים א, ו, ה), היה לו לומר עשה כלעות סביב. וכן ודגני ישראל הישעזים בשגרי יהודה וימלך עליהם קרעס (דברי הימים ב, י, יז), היה לו לומר מלך עליהם רחצם. מבלתי יכלת ה' וגו' וישעס (במדבר יד, טז), היה לו לומר שחטם. והשגשגים השגשגים שגשג וגו' וימחו (שם לוול), מחו היה לו לומר. והשגשג לא שם לבו אל דבר ה' ויעזב (שמות ט, כא), היה לו לומר עזב: זה אלי. בכבודו נגלה עליהם והיו מראין אותו באצבע, ראחה שפחה על היס מה שלא ראו נביאים: ואבדו. אונקלוס תרגם לשון נוח, נוח שגנן (ישעיה לג, כ), לנה אצן (שם סה, י). דבר אחר ואנוהו, לשון נוי, אספר נוי ושבחו לבאי עולם, כגון מה דודך מדוד, דודי כח ואלדוס (שיר השירים ה, טי), וכל הענין: אלהי אבי. הוא זה, וארומנהו. אלהי אבי, לא אני תחלת הקדושה, אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה, ואלהותו עלי מימי אבותי:

(1) אז ישיר משה. אז כשראה הנס, עלה בלבו שישיר שירה. וכן אף ידבר יהושע (יהושע י, יז). וכן וצית יעשה לבת פרעה (מלכים א, ז, ח), חשב בלבו שיעשה לה. אף כאן ישיר, אמר לו לבו שישיר, וכן עשה, ויאמרו לאמר אשירה לה'. וכן ביהושע כשראה הנס, אמר לו לבו שידבר, וכן עשה, ויאמר לעיני ישראל. וכן שירת הבאר, שפתח בה אף ישיר ישראל (במדבר כא, יז), פירש אחרייו עלי באר ענו לה. אף יצנה שלמה דמה (מלכים א, יא, ז), פירשו בו חכמי ישראל שבקש לבנות ולא בנה, למדנו שהיו"ד על שם המחשבה נאמרה, זהו ליישב פשוטו. אבל מדרשו אמרו רז"ל, מכאן רמז לתחיית המתים מן המורה, וכן בכלן, חוץ משל שלמה שפירשוהו בקש לבנות ולא בנה. ואין לומר ליישב לשון הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד, כגון קנה יעשה איוב (איוב א, ה), על פי ה' יתנו (במדבר ט, כג), וישעז ישראל ישראל, לפי שהן דבר ההווה תמיד, ונופל בו צין לשון עתיד וצין לשון עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעה, אינו יכול ליסב בלשון הזה: כי גאה גאה. כתרגומו. (דבר אחר, בא הכפל לומר שעשה דבר שאי אפשר לבשר ודם לעשות, כשהוא נלחם בחזירו ומתגבר עליו, מפילו מן הסוס, וכאן סוס ורוכבו רמה בים, וכל שאי אפשר לעשות על ידי וזלנו נופל בו לשון גאות, כמו כי גאות עשה (ישעיה יב, ה), וכן כל השירה תמצא כפולה, עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה, ה' איש מלחמה ה' שמו, וכן כולם. ברשי"ן). דבר אחר כי גאה גאה, על כל השירות וכל מה שאקלס בו, עוד יש בו תוספת, ולא כמדת צמר ודס, שמקלסין אותו ואין בו: סוס ורכבו. שניהם קשורים זה בזה, והמים מעלין אותם לרום ומורדין אותם לעומק ואין נפרדין: רמה. השליך, וכן וקרמי לגוא תפון נקרא (דניאל ג, כא). ומדרש אגדה, כתוב אחד אומר רמה, וכתוב אחד אומר ירה, מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום, כמו מי ירה קצון שנטה (איוב לח, ו), מלמעלה למטה:

(2) עזי וזמרת יה. אונקלוס תרגם תוקפי ותושבחותי, עזי כמו עזי בשור"ק, וזמרת כמו וזמרת, ואני תמה על לשון המקרא, שאין לך כמוהו בנקודתו במקרא, אלא בשלשה

4	Pharaoh's chariots and his host hath He cast into the sea, And his chosen captains are sunk in the Red Sea.	מִרְכַּבֹּת פָּרְעֹה וַחֲיָלוֹ יָרָה בָּיָם וּמִבְּחַר שְׁלָשׁוֹ טָבְעוּ בַיָּם - סוּף:	4
5	The deeps cover them— They went down into the depths like a stone.	תַּהוֹמֹת יָרְדוּ בַּמַּצּוֹלֹת כְּמוֹ-אֶבֶן:	5
6	Thy right hand, O LORD, glorious in power, Thy right hand, O LORD, dasheth in pieces the enemy.	יְמִינְךָ יְהוָה נָאדְרִי בַכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעֵץ אוֹיֵב:	6
7	And in the greatness of Thine excellency Thou overthrowest them that rise up against Thee; Thou sendest forth Thy wrath, it consumeth them as stubble.	וּבְסִגִּי תוֹקֶפֶךָ תִּבְרַתְנֹנִי לְדַקְמֹו עַל עֲמֻד שְׁלַחַת רִיגֹנְךָ שִׁיִּצִינוֹ כְּנוֹרָא לְקֶשֶׁא:	7
8	And with the blast of Thy nostrils the waters were piled up— The floods stood upright as a heap; The deeps were congealed in the heart of the sea.	וּבְמִימֵר פּוֹמֶךָ חֲכִימוּ מַיָּא קְמוּ כְשׁוֹר אֲזִלְיָא קְפוּ תַהוֹמֵי בְּלִבָּא דִּימָא:	8

(3) ה' איש מלחמה. בעל מלחמה, כמו איש נעמי (רות א, ג), וכל איש ואיש מתורגמין בעל, וכן וְסוּפֶה וְיָמִים לְאִישׁ (מלכים א-ב, ז, ג), לגזור: ה' שמו. מלחמותיו לא בכלי זין, אלא בשמו הוא נלחם, כמו שאמר דוד וְלֹכְדִי בָּא לְאִיֶּךָ בָּשָׁם ה' נִצָּחוֹת (שמואל א, יז, מה). דבר אחר ה' שמו, אף בשעה שהוא נלחם ונוקם מאויביו, אוחז הוא במדתו לרחם על זרואיו ולזון את כל באי עולם, ולא כמדת מלכי אדמה, כשהוא עוסק במלחמה פונה עצמו מכל עסקים, ואין זו כח לעשות זו וזו:

(4) ירה בים. שדי צימא, שדי לשון ירייה. וכן הוא אומר או ילה יירה (שמות יט, יג), או אשתדקה אישדדי, והתי"ו משתמש באלו במקום התפעל: ומבחר. שם דבר, כמו מרכב, משכב, מקרא קדש: טבעו. אין טביעה אלא במקום טיט, כמו טבעתי ציין מנולה (תהלים סט, ג), ויטבע ירמיהו פטיט (ירמיה לח, ו). מכילתא פ"ד. מלמד שנעשה הים טיט, לגמול להם כמדתם ששעצדו את ישראל בחומר ובלבנים:

(5) יבסמו. כמו יבסס, והי"ו האמצעית יתירה זו, ודרך מקראות צדק, כמו וצדקך וצדקך ירצין (דברים ח, יד), וירצין מדשן ציתך (תהלים לו, ט), והי"ו ראשונה שמשמעה לשון עמיד, כך פרשהו, טבעו צים סוף כדי שיחזרו המים ויבסו אותן. יבסומו, אין דומה לו במקרא צנודתו, ודרכו להיות צנודתו יבסומו צמלא"פוס (גם כאן מוכח להיות חולם כמ"ש): כמו אבן. ובמקום אחר צללו כעופרת, ובמקום אחר יאכלמו כקש, הרשעים כקש, הולכים ומטורפין עולין ויורדין. צינונים כאבן, והכשרים כעופרת, שנחו מיד:

(6) ימינך. ימינך. שני פעמים, כשישראל עושין רצונו של מקום השמאל נעשית ימין: ימינך ה' נאדרי בכח. להגיל את ישראל, וימינך השנית תרעץ אויב. ולי נראה, אותה ימין עצמה תרעץ אויב, מה שאי אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות ביד אחת. ופשוטו של מקרא, ימינך הנאדרת צכחמה מלאכתה, ימינך, היא תרעץ אויב, וכמה מקראות דוגמתו, פי הגה איציק ה' פי הגה איציק יאצדו (תהלים צב, י), עד מתי רשעים ה' עד מתי רשעים יעלזו (שם צד, ג), נשא נהרות ה' נשא נהרות קולם (שם צג, ג), לא לנו ה' לא לנו (שם קטו, א), אענה נאם ה' אענה את השמים (הושע ז, כג), אנכי לה' אנכי אשיבה (שופטים ה, ג), לולי ה' וגו' לולי ה' שקה לנו בקום עלינו אדם (תהלים קכד, אב), עורי עורי צדורה עורי עורי דצרי שיר (שופטים ה, יב), תרמקנה קל רגלי עני (ישעיה כו, ו). ונשן ארץ לנחלה נחלה לנחלה עבדו (תהלים קלו, כאב): נאדרי. הי"ו יתירה, כמו רצתי עס, שרתי צמדניות (איכה א, א), גנבתי יום (זראשית לא, ט): תרעץ אויב. תמיד היא רועצת ומצצרת האויב, ודומה לו וינצחו וינצחו את צגי ישראלי, בשופטים (י, ח). (דבר אחר, ימינך הנאדרת צכחמה משצרת ומלקה אויב):

(7) וברב גאונך. אם היד צלצד רועצת האויב, כשהוא מרימה צרוב גאונו אז יהרום קמיו, ואם צרוב גאונו לצד אויביו נהרסים, ק"ו כשצלה צם חרון אף יאכלמו: תהרס. תמיד אתה הורם קמיה הקמים נגדך, ומי הם הקמים כנגדך, אלו הקמים על ישראל, וכן הוא אומר, פי הגה אוציק יתקמיון (תהלים פג, ג), ומה היא ההמיה, על עמך יערימו סוד (שם ד, ט), ועל זה קורא אותם אויביו של מקום:

9	The enemy said: 'I will pursue, I will overtake, I will divide the spoil; My lust shall be satisfied upon them; I will draw my sword, my hand shall destroy them.'	וַיֹּאמֶר אֹיֵב אֶרְדָּף אֲשִׁיג אֶחְלֶק אֶדְבִּיק אֶפְלִיג בְּזֹתָא תִסָּבַע מִנְהוֹן נַפְשִׁי אֲשַׁלֹּף חֲרָבִי תִשְׂרִינֶנּוּ יָדַי:	9 אָמַר אוֹיֵב אֶרְדָּף אֲשִׁיג אֶחְלֶק שָׁלַל תִּמְלָאמוּ נַפְשִׁי אֶרְבִּיק חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יָדַי:
10	Thou didst blow with Thy wind, the sea covered them; They sank as lead in the mighty waters.	10 אֲמַרְתָּ בְּמִימְרְךָ חָפָא עֲלֵיהֶן וַיִּמָּא אֲשַׁתְּקֻעוּ כַּאֲבָרָא בְּמִיֵּן תִּקְפִּין:	10 נִשְׁפָּתָ בְּרוּחְךָ כִּסְמוּ יָם צָלְלוּ כַּעֲוֶפֶת בְּמַיִם אֲדִירִים:
11	Who is like unto Thee, O LORD, among the mighty? Who is like unto Thee, glorious in holiness, Fearful in praises, doing wonders?	11 לֵית בָּר מִנְּךָ אֵת הוּא אֱלֹהָ יי לֵית אֱלֹהָ אֵלָא אֵת אֲדִיר בְּקוֹדֶשָׁא דְּחִיל תוֹשְׁבְּהוֹן עֲבִיד בְּרִישׁוֹן:	11 מִי־כַמֶּכָּה בְּאֵלִם יְהוָה מִי כַמֶּכָּה נֶאֱדָר בְּקֹדֶשׁ נִרְאָה תְהִלָּתָ עֲשֵׂה פִּלָּא:
12	Thou stretchedst out Thy right hand— The earth swallowed them.	12 נְטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֲרִימָתָ יְמִינְךָ בְּלַעַתְנוּן אֲרָץ:	12 נְטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלַעְמוּ אֲרִימָתָ יְמִינְךָ בְּלַעַתְנוּן אֲרָץ:

הים, ודרך המקראות לדבר כן, עד לז השמים (דברים ד, יא), צלצו האלה (שמואל-ב יח, יד), לשון עקרו ותקפו של דבר: (9) אמר אויב. לעמו, כשפסס דברים ארדוף ואשיגם ואחלק שלל עם שרי ועבדי: תמלאמו. תמלא מהם נפשי. רוחי ורצוני, ואל תחמה על תיזה המדברת בשמים, תמלאמו תמלא מהם, יש הרבה כלשון הזה, פי ארץ הנגב תסגי (שופטים א, טו), כמו נחת לי. ולא קליו דצרו לשלם (בראשית לו, ד), כמו דבר עמו. קני יאגני (ירמיה י, כ), כמו ילאו ממני. מקפר קעדי אגידנו (איוב לא, לו), כמו אגיד לו. אף כאן תמלאמו, תמלא נפשי מהם: אריק חרבי. אשלוך, ועל שם שהוא מריק את התער בשליפתו ונשאר ריק, נופל זו לשון הרקה, כמו מריקים שקיהם (בראשית מז, לה), וקליו יריקו (ירמיה מח, יב). ואל תאמר, אין לשון ריקות נופל על היוצא, אלא על התיק ועל השק ועל הכלי שיצא ממנה, אבל לא על החרצ ועל היין, ולדחוק ולפרש אריק חרבי כלשון וירק את תגיקיו (בראשית יד, יד), אזדיין בחרבי, מצינו הלשון מוסב אף על היוצא, שמן חורק (שיר השירים א, ג), ולא חורק מפלי אל פלי (ירמיה מח, יא). לא חורק הכלי אין כתיב כאן, אלא לא חורק היין מכיל אל כלי, מצינו הלשון מוסב על היין, וכן והריקו סרבוטם על יפי קקמקא (יחזקאל כה, ז), דחירס: תורישמו. לשון רישות ודלות, כמו מוריש ומעשיר (שמואל-א ב, ז):

(10) נשפת. לשון הפחה, וכן וגם נשף קהם (ישעיה מ, כד): צללו. שקעו, עמקו לשון מזולה: בעופרת. אצר, פלו"ס בלע"ו:

(11) באלים. בחוקים, כמו ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל יז, יג), איליתי לעזרתי חושה (תהלים כב, כ): נורא תהלת. יראוי מלהגיד תהלותיו פן ימעטו, כמ"ש לך דמיה תהלה (שם סה, ב):

(8) וברוח אפך. היוצא משני נחירים של אף, דבר הכתוב כזיכול בשכינה דוגמת מלך בשר ודם, כדי להשמיע און הבריות כפי ההוה, שיוכלו להזין דבר. כשאדם כועס יוצא רוח מנחיריו, וכן עלה עשן צאפו (תהלים יח, ט), וכן ומרוח אפו יכלו (איוב ד, ט), וזהו שאמר למען שמי אפך אפי (ישעיה מח, ט), כשזעפו נחה נשימתו ארוכה, וכשהוא כועס נשימתו קצרה. ומהלטי אפסם לך (שם), ולמען תהלתי אשים חטם באפי, לסתום נחירי בפני האף והרוח שלא ילאו לך, בשזילך. אחטם, כמו נאקה בחטם, במסכת שבת (נא:), כך נראה בעיני. וכל אף וחרון שבמקרא אני אומר כן, חרה אף, כמו ועמי קרה מני חרב (איוב ל, לו), לשון שרפה ומוקד, שהנחירים מתחממים ונחריים בעת הקנף וחרון, מגזרת חרה, כמו רצון מגזרת רצה, וכן חמה לשון חמימות, על כן הוא אומר וחקמלו צערה זו (אסתר א, יג), וצנח החמה אומר, נתקרה דעתו: נערמו מים. אונקלוס תרגם לשון ערמימות, ולשון נחות המקרא כמו ערמת סטים (שיר השירים ז, ג), ונצבו כמו נד יוכית: נערמו מים. ממוקד רוח שיצא מאפך יצאו המים, והם נעשו כמין גלים וכריות של ערימה שהם גבוהים: כמו נד. כתרגומו קשור, כחומה: נד. לשון קצור וכנוס, כמו נד קציר ציוס נחלה (ישעיה יז, יא), פגם פגד (תהלים לג, ו), לא כתב כונס כנאד אלא כנד, ואילו היה כנד כמו כנאד, וכונס לשון הכנסה, היה לו לכתוב מכנים כנאד מי הים, אלא כונס לשון אוסף ואוצר הוא, וכן קמו נד אקד (יהושע ג, טז), ויעמדו נד אקד (שם יג), ואין לשון קימה ועמידה בנאדות אלא בחומות וצדורים, ולא מצינו נאד נקוד אלא במלאפרים (חול"ס), כמו שימה דמעטי צנאדך (תהלים נו, ט), את נאד הקלצ (שופטים ד, כ): קבאו. כמו ופגזיה סקפיאני (איוב י, ו), שהקשו ונעשו כאבנים, והמים זורקים את המזרים על האזן בכח ונלחמים צם בכל מיני קושי: בלב ים. בחזק

13	Thou in Thy love hast led the people that Thou hast redeemed; Thou hast guided them in Thy strength to Thy holy habitation.	נְחִיתָ בְּחַסְדְּךָ עַם־יְהוָה וְגָאֵלְתָּ נַחֲלֶתָ בְּעֹזְךָ אֶל־ נִגְוֶה קִדְשֶׁךָ:	דְּבַרְהִי בְּטִבְחוֹתֶךָ לְעַמָּא דְנִין דְּפִרְקִיתָא דְּבַרְהִי בְּתוֹקְפֶךָ לְדִירָא דְּקוּדְשֶׁךָ:
14	The peoples have heard, they tremble; Pangs have taken hold on the inhabitants of Philistia.	שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חֵיל אֲחֻזַּיִשְׁבִּי פִלְשֶׁת:	שָׁמְעוּ עַמְּמִיָּא וְזָעוּ דְּחִלָּא אֲחֻזְתָּנוּן לְדִתְהוּ יִתְבִּין בְּפִלְשֶׁת:
15	Then were the chiefs of Edom affrighted; The mighty men of Moab, trembling taketh hold upon them; All the inhabitants of Canaan are melted away.	אֲזַ נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוֹם אֵילֵי מוֹאֵב יֶאֱחָזְמוּ רַעַד נִמְגּוּ כָל יִשְׁבֵּי כְנָעַן:	בְּכֵן אֲתִבְהִילוּ רַבְרָבֵי אֲדוֹם תְּקִיפֵי מוֹאֵב אֲחֻזְתָּנוּן רְתִיתָא אֲתִבְרוּ כָל דִּתְהוּ יִתְבִּין בְּכִנְעָן:
16	Terror and dread falleth upon them; By the greatness of Thine arm they are as still as a stone; Till Thy people pass over, O LORD, Till the people pass over that Thou hast gotten.	תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפָחַד בְּגִדְלֵי זְרוּעֶךָ יִדְמּוּ כָאֶבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יִהְיֶה עַד־יַעֲבֹר עַם־יְהוָה קִנְיֶתָ:	תִּפּוּל עֲלֵיהוֹן אֵימָתָא וְדִחֲלָתָא בְּסִגֵּי תוֹקְפֶךָ יִשְׁתַּקּוּן כָּאֶבְנָא עַד דִּיעֲבֹר עַמְּךָ יִי יִתְ אֲרֻנָּא עַד דִּיעֲבֹר עַמָּא דְנִין דְּפִרְקִיתָא יִתְ יִרְדְּנָא:
17	Thou bringest them in, and plantest them in the mountain of Thine inheritance, The place, O LORD, which Thou hast made for Thee to dwell in, The sanctuary, O Lord, which Thy hands have established.	תְּבִאֲמוּ וְתִשְׁעַמּוּ בְּהָר נַחֲלֶתְךָ מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פַּעֲלֶת יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדָנִי כּוֹנֵנִי יְיָ:	תְּשִׁילֵנוּ וְתַשְׁרִינוּן בְּטוֹרָא דְּאֲחֻזְתָּךָ אֲתֵר לְבֵית שְׁכִינְתְּךָ אֲתִקְנִיתָא יִי מִקְדָּשָׁא יִי אֲתִקְנִיתָא יִדְךָ:
18	The LORD shall reign for ever and ever.	יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:	יִי מַלְכוּתִיָּה לְעֹלָמָא וְלְעֹלָמֵי עֲלָמִיָּא:

(יהושע ז, י. מכילתא שירה פ"ט): עד יעבור. עד יעבור. כחפץ הקוין צדמים יקרים שחזיצ על האדם: (17) תביאמו. נחנצא משה שלא יכנס לארץ, לכך לא נאמר תביאנו, (נראה שלא יכנסו לארץ וכו', והכי איתא בהדיא פרק יש נחלין (צבא צהרא דף ק"ט): וצמילתא (שס פ"י), הצנים יכנסו ולא האבות, אף שלא נגזרה גזירת מרגלים עדיין, מכל מקום ניצא ולא ידע מה ניצא. מהרש"ל): מכוון לשבתך. מקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה אשר פעלת: מקדש. הטעם עליו זקף גדול, להפרידו מתיבת השם שלאחריו, המקדש אשר כוננו ידך ה'. חזיצ בית המקדש, שהעולם נצרא ציד אחת, שנאמר אף ידי יסדה קרץ (ישעיה מח, יג), ומקדש צמתי ידים, ואימתי יצנה צמתי ידים, בזמן שה' ימליך לעולם ועד, לעמיד לצא שכל המלוכה שלו: (18) לעולם ועד. לשון עולמית הוא, והו"ו צו יסוד, לפיכך הוא פתוחה, אבל וְאֵלֶיךָ וְעַד (ירמיה כט, כג), שהו"ו צו שמוש, קמוצה היא:

(12) נשית ימינך. כשהקצ"ה נוטה ידו, הרשעים פליס ונופלים, לפי שהכל נחון צידו ונופלים בהטייתה, וכן הוא אומר, וה' יִשֶׁה יָדוֹ וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזָר (ישעיה לא, ג), משל לכלי זכוכית הנחונים צידי אדם, מטה ידו מעט והן נופלין ומשתרין: תבלעמו ארץ. מכאן שזכו לקבורה, ששכר שאמרו ה' הצדיק: (13) נהלת. לשון מנהל. ואונקלוס תרגם לשון נושא וסובל, ולא דקדק לפרש אחר לשון העברית: (14) ירגזון. מתרגזין: ישובי פלשת. מפני שהרגו את בני אפרים, שמהירו את הקץ ויאלו בחזקה, כמפורש דצברי הימים, והרגום אנשי גת: (15) אלופי אדום אילי מואב. והלא לא היה להם לירא כלום, שהרי לא עליהם הולכים, אלא מפני חנינות (מכילתא שירה פ"ט), שהיו מתאוננים ומנטערים על כבודם של ישראל: נמוגו. נמסו, כמו בְּרִצְיָם סְמִיגָה (תהלים סה, יא). אמרו, עלינו הס צאים, לכלותינו ולירש את ארצנו: (16) תפול עליהם אימתה. על הרחוקים: ופחד. על הקרובים, כענין שנאמר פי שְׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹצִיָּא וגו'

19	For the horses of Pharaoh went in with his chariots and with his horsemen into the sea, and the LORD brought back the waters of the sea upon them; but the children of Israel walked on dry land in the midst of the sea.	כִּי בָא סוֹס פֶּרְעֹה בְּרֻכָּבוֹ וּבַפָּרָשָׁיו בָּיָם וַיִּשָּׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וַבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בִּיבֹשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: (פ)	19
20	And Miriam the prophetess, the sister of Aaron, took a timbrel in her hand; and all the women went out after her with timbrels and with dances.	וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחֹת אֶהֱרֹן אֶת־תִּמְבֵּל בְּיָדָהּ וַתֵּצֵאן כָּל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבַמַּחֲלָת:	20
21	And Miriam sang unto them: Sing ye to the LORD, for He is highly exalted: The horse and his rider hath He thrown into the sea.	וַתַּעֲנֵן לָהֶם מִרְיָם שִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֵה גָאֵה סוֹס וְרֻכָּבוֹ רָמָה בָּיָם: (ס)	21
22	And Moses led Israel onward from the Red Sea, and they went out into the wilderness of Shur; and they went three days in the wilderness, and found no water.	וַיֹּסֶעַ מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשַׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מַיִם:	22
23	And when they came to Marah, they could not drink of the waters of Marah, for they were bitter. Therefore the name of it was called Marah.	וַיָּבֹאוּ מִרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמֶּרְתָּה כִּי מְרִירִים הֵם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מֶרְתָּה:	23
24	And the people murmured against Moses, saying: 'What shall we drink?'	וַיִּלְנֻן הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר לְמִי־מָר מָה נִשְׁתִּי:	24

(19) כי בא סוס פרעה. כאשר בא: (20) ותקח מרים הנביאה. היכן נתגזרה, כשהיתה אחות אהרן קודם שנולד משה, אמרה עתידה אמי שתלד בן וכו', כדאיתא בסוטה (יז). דבר אחר אחות אהרן, לפי שמסר נפשו עליה כשננטרה, נקראת על שמו: את התף. כלי של מיני זמר: בתופים ובמחולות. מוצטחות היו צדקניות שצדור שהקצה עושה להם נסים, והוציאו תופים ממזרים: (21) ותען להם מרים. משה אמר שירה לאנשים, הוא אומר והם עונין אחריו, ומרים אמרה שירה לאנשים (מכילתא פ"י): (22) ויסע משה. הסיען בעל כרחם, שעטרו מזרים את סוסיהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוציין אותם זים, וגדולה היתה ציזת הים מציות מזרים, שנאמר חורי זקב נעשה לך עם נקדות הכסף (שיר השירים א, יא. מכילתא פסחא סוף פ"ג), לפיכך הוצרך להסיען בעל כרחם: (23) ויבאו מרתה. כמו למרה. ה"א צסוף תיבה צמקום למ"ד צחלמה, והס"י היא צמקום ה"א הנשרשת צתיבת מרה, וצסמיכתה כשהיא נדצקת לה"א שהוא מוסיק צמקום הלמ"ד, תהפך הה"א של שרש לחי"ו, וכן כל ה"א שהיא שרש צתיבה תתהפך לחי"ו צסמיכתה. כמו חמה ח"ן לי (ישעיה כו, ד), וחמתו צערה צו (אסתר א, יז), הרי ה"א של שורש נהפכת לחי"ו מפני שנמכת אל הוא"ו הנוספת. וכן עבד ואמה, הנה חמתי בלהה (צראשית ל, ג). לנפש חיה (שם ב, ז), וזהמחו חיהו לקס (איוצ לג, כ). צין חמה (שופטים ד, ה), ותשגחו חמטה (שמואל א ז, יז): (24) וילנו. לשון נפעל הוא, וכן התרגום לשון נפעל הוא, ואקדעמו, וכן דרך לשון תלויה להסב הדבור אל האדם, מתלונן, מתרועע, ולא אמר לונן, רועס, וכן יאמר הלועז דקומפל"ש יס"ק ש"י מוסב הדבור אליו צאמרו ש"י:

<p>25 And he cried unto the LORD; and the LORD showed him a tree, and he cast it into the waters, and the waters were made sweet. There He made for them a statute and an ordinance, and there He proved them;</p>	<p>25 וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה נִינְרָהוּ יְהוָה עַץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שָׁם שָׁם לֹא חָק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ:</p>	<p>25</p>
<p>26 and He said: 'If thou wilt diligently hearken to the voice of the LORD thy God, and wilt do that which is right in His eyes, and wilt give ear to His commandments, and keep all His statutes, I will put none of the diseases upon thee, which I have put upon the Egyptians; for I am the LORD that healeth thee.'</p>	<p>26 וַיֹּאמֶר אִם־שְׁמוּעַ תִּשְׁמָע לְקוֹלִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִישָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־ אֲשִׁים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפֵאֶיךָ: (ס)</p>	<p>26</p>
<p>27 And they came to Elim, where were twelve springs of water, and three score and ten palm-trees; and they encamped there by the waters.</p>	<p>חמישי 27 וַיָּבֹאוּ אֵילֶמָּה וְשָׁם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעֵים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמַּיִם: וְאֵתוּ לְאֵילִים וְתַמְנִי תְּרֵי עֶסֶר מִבּוּעֵינִי דְמִיִּין וְשִׁבְעֵין דְּקָלִין וְשָׂרוּ תַמְנִי עַל מַיָּא:</p>	<p>חמישי 27</p>
<p>XVI And they took their journey from Elim, and all the congregation of the children of Israel came unto the wilderness of Sin, which is between Elim and Sinai, on the fifteenth day of the second month after their departing out of the land of Egypt.</p>	<p>XVI וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילָם וּבֵין סִינַי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיִּטְלוּ מֵאֵילִים וַאֲתוּ כָּל כְּנַשְׁתָּא דְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִדְבָּרָא דְּסִין דְּבֵין אֵילִים וּבֵין סִינַי בַּחֲמִישָׁתָא עֶסְרָא יוֹמָא לִירְחָא תַנִּינָא לְמַפְקָהוֹן מֵאֶרֶעָ דְּמִצְרָיִם:</p>	<p>XVI</p>
<p>2 And the whole congregation of the children of Israel murmured against Moses and against Aaron in the wilderness;</p>	<p>2 (כ' וילינו) וְיִלְוֹנוּ כָּל־עֵדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־ אַהֲרֹן בְּמִדְבָּר: וַאֲתַרְעֻמוּ כָּל כְּנַשְׁתָּא דְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּמִדְבָּרָא:</p>	<p>2</p>

רופאך, ומלמדך תורה ומצוות למען תנצל מהם, כרופא הזה האומר לאדם אל תאכל דברים שמחזירים אותך לידי חולי, וזה איזון מצוות, וכן הוא אומר רפאות תהי לך (משליג, ח): (27) שתיים עשרה עינת מים. כנגד י"ג שבטים נזדמנו להם: וע' תמרים. כנגד שבעים זקנים: (1) בחמשה עשר יום. נתפרש היום של חנייה זו, לפי שבו ביום כלתה החררה שהוציאו ממצרים והוצרכו למן, למדנו, שאכלו משירי הצנץ (או משירי המנה) ששים ואחת סעודות, וירד להם מן בט"ז צאייר, ויום א' בשבת היה, כדאימא במסכת שבת (פז:): (2) וילינו. לפי שכלה הלחם:

(25) שם שם לו. צמרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת, ופרה אדומה, ודינין (סנהדרין נו:): ושם נסדה. לעם, וראה קשי ערפון, שלא נמלכו צמשה בלשון יפה, בקש עלינו רחמים שיהיו לנו מים לשחות, אלא נתלוננו: (26) אם שמוע תשמע. זו קבלה שיקבלו עליהם: תעשה. היא עשייה: והאזנת. תטה אזנים לדקדק בהם: כל חקיו. דברים שאינן אלא גזירת מלך בלא שום טעם, ויזר הרע מקנטר עליהם, מה איסור באלו, למה נאסרו, כגון לבישת כלאים ואכילת חזיר ופרה אדומה וכיוצא בהם: לא אשים עליך. ואם אשים, הרי הוא בלא הושמה, כי אני ה' רופאך (מכילתא ויקע פ"א), זה מדרשו. ולפי פשוטו כי אני ה'

<p>and the children of Israel said unto them: 'Would that we had died by the hand of the LORD in the land of Egypt, when we sat by the flesh-pots, when we did eat bread to the full; for ye have brought us forth into this wilderness, to kill this whole assembly with hunger.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְיְהוָה דְּמִיתָנָא קָדָם יְיָ בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם כִּד הָיִינוּ יֹתְכִין עַל דְּיָדֵי בִשְׂרָא כִּד הָיִינוּ אֹכְלִין לַחֲמָא וְסָבְעִין אַרְי אַפִּיקְתוּן יְתָנָא לְמַדְבָּרָא הָדִין לְקַטְלָא יְתָנָא כָּל קְהָלָא הָדִין בְּכַפְנָא: הִנֵּה בָרָעָב: (ס)</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי יִתֵּן מוֹתָנוּ כִּי־יִהְיֶה בְּאַרְץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתָנוּ עַל־סֵדֶה הַבָּשָׂר בְּאֹכְלֵנוּ לֶחֶם לְשִׁבְעָה כִּי־הוֹצֵאתָם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקְּהָל הַזֶּה בָּרָעָב: (ס)</p>
<p>Then said the LORD unto Moses: 'Behold, I will cause to rain bread from heaven for you; and the people shall go out and gather a day's portion every day, that I may prove them, whether they will walk in My law, or not.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה הֲאֵנָּה מַחִית לְכוֹן לַחֲמָא מִן שָׁמַיָא וְיִפְקֹדוּן עֲמָא וְיִלְקְטוּן פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמֵהּ בְּדִיל דְּאַנְסִינוּן הִיְהִיכוּן בְּאַרְיֵתִי אִם לֹא: וְהִיָּה בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם: וְהָיָה בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיִּדְעֻתָם כִּי יִהְיֶה הוֹצֵיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיִּדְעֻתָם כִּי יִהְיֶה הוֹצֵיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֲנִי מִמָּטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וְיִלְקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסְנוּ הַיִּלָּד בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא: וְהִיָּה בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם: וְהִיָּה בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיִּדְעֻתָם כִּי יִהְיֶה הוֹצֵיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ:</p>
<p>And it shall come to pass on the sixth day that they shall prepare that which they bring in, and it shall be twice as much as they gather daily.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה הֲאֵנָּה מַחִית לְכוֹן לַחֲמָא מִן שָׁמַיָא וְיִפְקֹדוּן עֲמָא וְיִלְקְטוּן פִּתְגָם יוֹם בְּיוֹמֵהּ בְּדִיל דְּאַנְסִינוּן הִיְהִיכוּן בְּאַרְיֵתִי אִם לֹא: וְהִיָּה בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם: וְהִיָּה בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיִּדְעֻתָם כִּי יִהְיֶה הוֹצֵיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ:</p>	<p>וְהִיָּה בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם: וְהִיָּה בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיִּדְעֻתָם כִּי יִהְיֶה הוֹצֵיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ:</p>
<p>And Moses and Aaron said unto all the children of Israel: 'At even, then ye shall know that the LORD hath brought you out from the land of Egypt;</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיִּדְעֻתָם כִּי יִהְיֶה הוֹצֵיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ:</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲרֹב וַיִּדְעֻתָם כִּי יִהְיֶה הוֹצֵיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ:</p>
<p>and in the morning, then ye shall see the glory of the LORD; for that He hath heard your murmurings against the LORD; and what are we, that ye murmur against us?'</p>	<p>וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ: וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ:</p>	<p>וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלַנְתִּיכֶם עַל־יְהוָה וְנִחַנּוּ מָה כִּי (כ) תְּלִינוּ] ק' תְּלִינוּ עָלֵינוּ:</p>

(3) מי יתן מותנו. שנמות, ואינו שם דבר כמו מותנו (בחולס), אלא כמו עשותנו, חנותנו, שובנו, לעשות אנחנו, לחנות אנחנו, למות אנחנו. ותרומנו לוי דמיתנא, לו מתנו, הלא ויהינו מתים:
(4) דבר יום ביומו. צורך אכילת יום ילקטו ציומו, ולא ילקטו היום לצורך מחר (מכילתא ויסע פ"ג): למען אנחנו הילך בתורת. אם ישמרו מצות התלויות בו, שלא יתירו ממנו, ולא ילא בשבת ללקוט:
(5) והיה משנה. ליום ולמחרת: משנה. על שהיו רגילים ללקוט יום יום של שאר ימות השבוע. ואומר אני אשר יצאו והיה משנה, לאחר שיצאו ימלאו משנה במדידה, על אשר ילקטו וימדו יום יום, וזה לקטו לקס משנה, בלקיטתו היה נמצא לחם משנה, וזה על כן הוא נקט לקס ביום הששי לקס יומים, נותן לכס צרכה (פויש"ן) צבית, למלאות העומר פעמים ללחם יומים:
(6) ערב. כמו לערב: וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים. לפי שאמרתם לנו כי הוצאתם אותנו, תדעו כי לא אנחנו המוציאים, אלא ה' הוציא אתכם שגיז לכס את השליו:

<p>8 And Moses said: "This shall be, when the LORD shall give you in the evening flesh to eat, and in the morning bread to the full; for that the LORD heareth your murmurings which ye murmur against Him; and what are we? your murmurings are not against us, but against the LORD."</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וּלְחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבַע בַּשָּׂמַע יְהוָה אֶת־תִּלְוַתְכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מְלִינִים עָלָיו וְנַחֲנוּ מָה לֹא־עָלִינוּ תִלְוַתְכֶם כִּי עַל־יְהוָה:</p>	<p>8</p>
<p>9 And Moses said unto Aaron: 'Say unto all the congregation of the children of Israel: Come near before the LORD; for He hath heard your murmurings.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אָמַר אֶל־כָּל־עַדְתְּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת־תִּלְוַתְכֶם:</p>	<p>9</p>
<p>10 And it came to pass, as Aaron spoke unto the whole congregation of the children of Israel, that they looked toward the wilderness, and, behold, the glory of the LORD appeared in the cloud.</p>	<p>וַיְהִי כַּדְבָּר אֲהֲרֹן אֶל־כָּל־עַדְתְּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּפְּנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נֹרָאָה בָּעָנָן: (פ)</p>	<p>10</p>
<p>11 And the LORD spoke unto Moses, saying:</p>	<p>וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימֶר:</p>	<p>ששי 11</p>
<p>12 'I have heard the murmurings of the children of Israel. Speak unto them, saying: At dusk ye shall eat flesh, and in the morning ye shall be filled with bread; and ye shall know that I am the LORD your God.'</p>	<p>שָׁמַעְתִּי אֶת־תִּלְוַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעֶרְבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לֶחֶם וַיִּדְעוּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:</p>	<p>12</p>
<p>13 And it came to pass at even, that the quails came up, and covered the camp; and in the morning there was a layer of dew round about the camp.</p>	<p>וַיְהִי בָּעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׁלֹו וַתִּכַּס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה:</p>	<p>13</p>

(7) ובקר וראיתם. לא על הכבוד שנאמר והנה כבוד ה' נראה בעינינו נאמר, אלא כך אמר להם, ערצו וידעתם כי היכולת צידו ליתן מאותכם, ובשר יתן, אך לא צפנים מאירות יתננה לכם, כי שלא כהוגן שאלתם אותו, ומכרם מלאה, והלחם ששאלתם לצורך צירידתו, לבקר תראו את כבוד אור פניו, שיורידוהו לכם דרך חזה צקר, שיש שעות להכינו, וטל מלמעלה וטל מלמטה כמונה צקופסא: תלנותיכם על ה'. כמו אשר על ה': ונחנו מה. מה אנחנו חשודין: כי תלינו עלינו. שתרעימו עלינו את הכל, את צניכם ונשיכם וצנותיכם וערצ רצ. ועל כרחי אני זקוק לפרש תלינו בלשון תפעילו, מפני דגשותו וקרייתו, שאילו היה רפה, הייתי (8) ובקר וראיתם. לא על הכבוד שנאמר והנה כבוד ה' נראה בעינינו נאמר, אלא כך אמר להם, ערצו וידעתם כי היכולת צידו ליתן מאותכם, ובשר יתן, אך לא צפנים מאירות יתננה לכם, כי שלא כהוגן שאלתם אותו, ומכרם מלאה, והלחם ששאלתם לצורך צירידתו, לבקר תראו את כבוד אור פניו, שיורידוהו לכם דרך חזה צקר, שיש שעות להכינו, וטל מלמעלה וטל מלמטה כמונה צקופסא: תלנותיכם על ה'. כמו אשר על ה': ונחנו מה. מה אנחנו חשודין: כי תלינו עלינו. שתרעימו עלינו את הכל, את צניכם ונשיכם וצנותיכם וערצ רצ. ועל כרחי אני זקוק לפרש תלינו בלשון תפעילו, מפני דגשותו וקרייתו, שאילו היה רפה, הייתי (9) קרבו. למקום שהענין ירד:

14 And when the layer of dew was gone up, behold upon the face of the wilderness a fine, scale-like thing, fine as the hoar-frost on the ground.	וַתַּעַל שִׁכְבַּת הַטֹּל וַהֲנִיָּה עַל-פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק מַחֲסָפִס דֶּק כַּכֹּפֶר עַל-הָאָרֶץ: וּסְלִיקַת נַחֲתַת טֹלָא וְהָא עַל אִפִּי מִדְבָּרָא דְעֵדֶק מִקְלָף דְעֵדֶק דְגִיר כְּגִלְיָדָא עַל אֲרֻעָא:	14 וַתַּעַל שִׁכְבַּת הַטֹּל וַהֲנִיָּה עַל-פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק מַחֲסָפִס דֶּק כַּכֹּפֶר עַל-הָאָרֶץ:
15 And when the children of Israel saw it, they said one to another: 'What is it?'—for they knew not what it was. And Moses said unto them: 'It is the bread which the LORD hath given you to eat.	וַיֵּרְאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו מִן הָאִשׁ כִּי לֹא יָדְעוּ מַה-הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָה: וַחֲזוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ גִבֹּר לְאָחוּי מִן הָאִשׁ כִּי לֹא יָדְעוּ מַה הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָּאֵלֶּיָּהוּ הוּא לֶחֶם הוּא לֶחֶם דִּיהֵב יְיָ לְכֹן לְמִיכָל:	15 וַיֵּרְאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו מִן הָאִשׁ כִּי לֹא יָדְעוּ מַה-הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָה:
16 This is the thing which the LORD hath commanded: Gather ye of it every man according to his eating; an omer a head, according to the number of your persons, shall ye take it, every man for them that are in his tent.'	זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָקֹטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֲכָלוֹ עֹמֶר לְגִלְגָּלֹת מִסֹּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לְאִשֹּׁר בְּאֶהְלוֹ תִקְחוּ: דִּין פִּתְגָמָא דְפָקִיד יְיָ לְקוֹטוּ מִנִּיהָ גִבֹּר לְפֹם מִיכְלִיהָ עוֹמָרָא לְגוֹלְגוּלְתָא מִנֵּן נַפְשָׁתְכוֹן גִּבֹּר לְדַבְמִשְׁכְּנִיהָ תִסְבוּן:	16 זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לָקֹטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֲכָלוֹ עֹמֶר לְגִלְגָּלֹת מִסֹּפֶר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לְאִשֹּׁר בְּאֶהְלוֹ תִקְחוּ:
17 And the children of Israel did so, and gathered some more, some less.	וַיַּעֲשׂוּכֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמֶּרְבֶּה וְהַמְּעֵיט: וַעֲבָדוּ בֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְקָטוּ דְאִסְגִּי וּדְאִזְעָר:	17 וַיַּעֲשׂוּכֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמֶּרְבֶּה וְהַמְּעֵיט:
18 And when they did mete it with an omer, he that gathered much had nothing over, and he that gathered little had no lack; they gathered every man according to his eating.	וַיִּמְדּוּ בְעֹמֶר וְלֹא הָעֲדִיף הַמֶּרְבֶּה וְהַמְּמַעֵיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי-אֲכָלוֹ לָקֹטוּ: וְכָלוּ בְעוֹמָרָא וְלֹא אוֹתֵר דְאִסְגִּי וּדְאִזְעָר לֹא חֶסֶר גִּבֹּר לְפֹם מִיכְלִיהָ לָקֹטוּ:	18 וַיִּמְדּוּ בְעֹמֶר וְלֹא הָעֲדִיף הַמֶּרְבֶּה וְהַמְּמַעֵיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי-אֲכָלוֹ לָקֹטוּ:
19 And Moses said unto them: 'Let no man leave of it till the morning.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל-יֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָּהוֹן אֲנִשׁ לֹא יֵשָׁאֵר מִנֶּיהָ עַד צִפְרָא:	19 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל-יֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד-בֹּקֶר:

(13) השליי. מין עוף, ושמן מאד (יומא עה.): היתה שכבת הטל. הטל שוכב על המן, ובמקום אחר הוא אומר וצִבְרָתָהּ הַטֹּל וגו' (במדבר יא, ט), הטל יורד על הארץ, והמן יורד עליו, וחוזר ויורד טל עליו, והרי הוא כמונח בקופסא (יומא עה: מכילתא ויסע פ"ג):

(14) ותעל שכבת הטל וגו'. כשהחמה זורחת, עולה הטל שעל המן לקראת החמה כדרך טל עולה לקראת החמה, אף אם תמלא שפופרת של ציפה טל, ותסתום את פיה ותניחה בחמה, היא עולה מאליה באויר. ורבותינו דרשו, שהטל עולה מן הארץ באויר, וכעלות שכבת הטל נתגלה המן, וראו והנה על פני המדבר וגו': דק. דבר דק: מחוספס. מגולה, ואין דומה לו צמקרא, ויש לפרש מחוספס, לשון חפיסה ולקטקמא שבשון משנה, כשנתגלה משכבת הטל, ראו שהיה דבר דק מחוספס צמקו צין שמי שכבת הטל. ואונקלוס תרגם מקלף, לשון מחשוף הלבן: ככפור. כפור גלד"א בלע"ז

דְעֵדֶק כגיר, כאצני גיר, והוא מין צבע שחור, כדאמרינן גצי כסוי הדס, הגיר והצניף. דְעֵדֶק פְּגִיר כְּגִלְיָדָא עַל אֲרֻעָא, דק היה כגיר ושוכב מוגלד כקרח על הארץ, וכן פירושו דק ככפור, שטוח קלוש ומחוצר כגלד. דק טינצ"ש בלע"ז שהיה מוגלד גלד דק מלמעלה, וכגיר שתרסס אונקלוס, תוספת הוא על לשון העברית, ואין לו תיבה בפסוק:

(15) מן הוא. הכנת מזון הוא, כמו וַיִּמְן לָהֶם הַמֶּלֶךְ (דניאל א, ה): כי לא ידעו מה הוא. שיקראוהו בשמו:

(16) עומר. שם מדה: מספר נפשותיכם. כפי מנין נפשות שיש לאיש צאהלו, תקחו עומר לכל גולגולת:

(17) המרבה והממעט. יש שלקטו הרבה ויש שלקטו מעט, וכשצאו לציתם, ומדדו עומר איש איש מה שלקטו, ומלאו שהמרבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר צאהלו, והממעט ללקוט לא מלא חסר מעומר לגולגולת, וזהו גם גדול שנעשה בו:

20	Notwithstanding they hearkened not unto Moses; but some of them left of it until the morning, and it bred worms, and rotted; and Moses was wroth with them.	וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתְרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיֵּרָם תּוֹלְעִים וַיִּבָּאֵשׁ וַיִּקְצָף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה׃	20
21	And they gathered it morning by morning, every man according to his eating; and as the sun waxed hot, it melted.	וַיִּלָּקְטוּ וַיְתִיב בַּצֹּפֶר בַּצֹּפֶר גִּבְרִיא מִיכְלִיה וּמֵא דְמִשְׁתָּאֵר מִיָּה עַל אֲפִי חֲקֵלָא כֹד חָמָא עֲלוּהִי שְׁמִשָּׁא פֶשֶׁר׃	21
22	And it came to pass that on the sixth day they gathered twice as much bread, two omers for each one; and all the rulers of the congregation came and told Moses.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לִקְטוֹ לֶחֶם מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֹמֶר לְאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל־גִּזְיָי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה׃	22
23	And he said unto them: 'This is that which the LORD hath spoken: To-morrow is a solemn rest, a holy sabbath unto the LORD. Bake that which ye will bake, and seethe that which ye will seethe; and all that remaineth over lay up for you to be kept until the morning.'	וַיֹּאמֶר לְהוֹן הוּא דְמַלְיִל יִי שְׂבָא שְׂבָתָא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ מָחָר יֵת דְּאִתּוֹן עֲתִידִין לְמִיפָא אִיפּוֹ וַיֵּת דְּאִתּוֹן עֲתִידִין לְבִשְׂלָא בִשְׂלוּ וַיֵּת כָּל מוֹתְרָא אֲצַנְעוּ לְכוּן לְמַטְרָא עַד צֹפְרָא׃	23
24	And they laid it up till the morning, as Moses bade; and it did not rot, neither was there any worm therein.	וַיִּנְיְחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבָּאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ׃	24

(20) וייתרו אנשים. דתן ואזירס (שמו"ר כה, י): וירם תולעים. לשון רמה: ויבאש. הרי זה מקרא הפוך, שבתלה הבאיש ולבסוף החליע, כענין שנאמר וְלֹא הִבָּאִיש וְרִמָּה לֹא הָיְתָה בוֹ, וכן דרך כל המחליעים: (21) ורחם השמש ונמס. הנשאר צשדה נמוח ונעשה נחלים, ושותין ממנו אילים וצבאים, ואומות העולם זדין מהם וטועמים צהם טעם מן (מכילתא ויסע פ"ד), ויודעים מה שצחן של ישראל. וגמס, פשר, לשון פושרים, ע"י השמש מתחמם ומפסיר: וגמס. דישטג"פריר (15 גיין 15 שמעלזען), ודוגמתו צסנהדרין צסוף ד' מיתות (סז:): (22) לקטו לחם משנה. כשמדדו את לקיטתם צבהליהם, מצאו כפלים שני העומר לאחד. ומדרש אגדה, לחם משונה,

אוחו היום נשתנה לשבח צריחו וטעמו (מכילתא ויסע פ"ב), (שאל להגיד ששנים היו והלא כתיב שני העומר לאחד, אלא משונה צטעס וריח): ויגידו למשה. שאלוהו מה היום מיומים, ומכאן יש ללמוד שעדיין לא הגיד להם משה פרשת שבת, שנצטוו לומר להם וְהָיָה צַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ וגו', עד ששאלו את זאת אמר להם הוא אשר דצר ה' שנצטויתי לומר לכם, ולכך ענשו הכתוב, שאמר לו עד אָנָּה מֵאֲנָקְסָם, ולא הוציאו מן הכלל: (23) את אשר תאפו אפו. מה שאתם רוצים לאפות צתור, אָפו היום הכל לשני ימים, ומה שאתם צריכים לצבל ממנו צמים, צסלו היום. לשון אפייה נופל צלחם ולשון צישול צצטשיל: למשמרת. לגניזה:

25 And Moses said: 'Eat that to-day; for to-day is a sabbath unto the LORD; to-day ye shall not find it in the field.	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלוּהִי יוֹמָא דִּין אַרְי שְׁבִתָּא יוֹמָא דִּין קֳדָם יי יוֹמָא דִּין לֹא תִשְׁכַּחוּנִיה בְּחֻקָּא:	25 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲכָלוּהִי הַיּוֹם כִּי-שִׁבֹּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצְאוּהוּ בַשָּׂדֶה:
26 Six days ye shall gather it; but on the seventh day is the sabbath, in it there shall be none.'	26 שִׁשִּׁת יָמִים תִּלְקְטוּהוּ וּבְיוֹמָא הַשְּׁבִיעִי שִׁבֹּת לֹא יִהְיֶה-בּוֹ:	26 שִׁשִּׁת יָמִים תִּלְקְטוּהוּ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שִׁבֹּת לֹא יִהְיֶה-בּוֹ:
27 And it came to pass on the seventh day, that there went out some of the people to gather, and they found none.	27 וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן-הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצְאוּ: (ס)	27 וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יֵצְאוּ מִן-הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצְאוּ: (ס)
28 And the LORD said unto Moses: 'How long refuse ye to keep My commandments and My laws?	28 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עַד-אַנְחָה מֵאַנְחָתֶם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי וְתוֹרָתִי:	28 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עַד-אַנְחָה מֵאַנְחָתֶם לְשֹׁמֵר מִצְוֹתַי וְתוֹרָתִי:
29 See that the LORD hath given you the sabbath; therefore He giveth you on the sixth day the bread of two days; abide ye every man in his place, let no man go out of his place on the seventh day.'	29 רְאוּ כִּי-יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשִּׁבֹּת עַל-כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל-יָצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:	29 רְאוּ כִּי-יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשִּׁבֹּת עַל-כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יוֹמִים שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ אֶל-יָצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:
30 So the people rested on the seventh day.	30 וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:	30 וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:
31 And the house of Israel called the name thereof Manna; and it was like coriander seed, white; and the taste of it was like wafers made with honey.	31 וַיִּקְרְאוּ בֵּית-יִשְׂרָאֵל אֶת-שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְזֶרַע גֹּד לֶכֶן וְטַעְמוֹ כַּצִּפְתִּית בִּדְבַשׁ:	31 וַיִּקְרְאוּ בֵּית-יִשְ�רָאֵל אֶת-שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְזֶרַע גֹּד לֶכֶן וְטַעְמוֹ כַּצִּפְתִּית בִּדְבַשׁ:

(25) ויאמר משה אכלהו היום וגו'. שחרית שהיו רגילין ללכת וללקוט, צאו לשאול אם נלא אם לאו, אמר להם את שצידכם אכלו. לערב חזרו לפניו ושאלוהו מה ללכת, אמר להם שבת היום, ראה אותם דואגים שמה פסק המן ולא ירד עוד, אמר להם היום לא תמצאוהו, מה תלמוד לומר היום, היום לא תמצאוהו אצל מחר תמצאוהו (מכילתא ויסע פ"ד): (26) וביום השביעי שבת. שבת הוא, המן לא יהיה בו. ולא צא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים וימים טובים (מכילתא שם): (28) עד אנה מאנחתם. משל הדיוט הוא, צִדְדִי הוּאֵל לְקִי פִקְדָא (צ"ק צ.), ע"י הרשעים מתגנני הכשרין: (29) ראו. צעניכם כי ה' בצבדו מזהיר אתכם על השבת, שהרי נס נעשה בכל ערב שבת, לכת לחם יומים: שבו איש תחתיו. מכאן סמכו חכמים ד' אמות ליוצא חוץ לתחום, ג' לגופו, וא' לפישוט ידים ורגלים: אל יצא איש ממקומו. אלו אלפים אמה של תחום שבת, ולא צמפורש, שאין תחומין אלא מדברי סופרים, ועיקרו של מקרא על לוקטי המן נאמר: (31) והוא כזרע גד לבן. עשצ ששמו קוליינד"רי (קאריאדער) וזרע שלו עגול ואינו לבן, והמן היה לבן, ואינו נמשל לזרע גד אלא לענין העגול כזרע גד היה, והוא לבן: בצפיתת. צנץ שמטגנין אותו בדבש, וקורין לו אַסְקְרִיטוֹן בלשון משנה, והוא תרגום של אוינקלוס:

<p>And Moses said: 'This is the thing which the LORD hath commanded: 32 Let an omerful of it be kept throughout your generations; that they may see the bread wherewith I fed you in the wilderness, when I brought you forth from the land of Egypt.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מִלֹּא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לַמִּשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת־הֶלֶחֶם אֲשֶׁר הָאֲכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>	<p>32 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מִלֹּא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לַמִּשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת־הֶלֶחֶם אֲשֶׁר הָאֲכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:</p>
<p>And Moses said unto Aaron: 'Take a jar, and put an omerful of manna therein, and lay it up before the LORD, to be kept throughout your generations.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן סֹב צִלְחֹהִית חֲדָא וְהֵב תָּמֹן מִלִּי עֹמֶרֶא מִנָּא וְאַצְנֶנּוּ יְתִיה קֳדָם יְיָ לַמִּטְרָא לְדֹרֵיכֹן:</p>	<p>33 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֻנָּת אַחַת וְתֵן־שָׁמָּה מִלֹּא־הָעֹמֶר מִן וְהִנֵּחַ אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לַמִּשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם:</p>
<p>As the LORD commanded Moses, so Aaron laid it up before the Testimony, to be kept.</p>	<p>כַּמָּא דְּפָקִיד יְיָ לַמִּשְׁה וְאַצְנִיעִיה אַהֲרֹן קֳדָם סִהְדוּתָא לַמִּטְרָא:</p>	<p>34 כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיתָהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לַמִּשְׁמֶרֶת:</p>
<p>And the children of Israel did eat the manna forty years, until they came to a land inhabited; they did eat the manna, until they came unto the borders of the land of Canaan.</p>	<p>וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ יְת מִנָּא אַרְבַּעִין שָׁנִין עַד דְּעָאֻלוּ לְאַרְעָא יְתִיבְתָּא יְת מִנָּא אָכְלוּ עַד דָּאֹתוּ לְסִיפֵי אֶרְעָא דְּכַנְעָן:</p>	<p>35 וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בָּאֵם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בָּאֵם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן:</p>
<p>Now an omer is the tenth part of an ephah.</p>	<p>וְעֹמֶרֶא חֵד מִן עֶשְׂרָא בִּתְלָת סְאִין הוּא:</p>	<p>36 וְהָעֹמֶר עֶשְׂרִית הָאִיפָה הוּא: (פ)</p>
<p>XVII And all the congregation of the children of Israel journeyed from the wilderness of Sin, by their stages, according to the commandment of the LORD, and encamped in Rephidim; and there was no water for the people to drink.</p>	<p>וַיֵּשְׁלוּ כָּל כְּנַשְׂתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבָּרָא דְּסִין לַמִּטְלֵיהוֹן עַל מִימְרָא דִּי וְשָׂרוּ בְּרִפְדִּים וְלִית מִיָּא לַמִּשְׁתִּי עִמָּא:</p>	<p>שְׂנִיעִי וַיֵּסְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַר־סִין לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרִפְדִּים וְאֵין מַיִם לְשִׁתֵּת הָעָם:</p>

(32) למשמרת. לגניזה: לדורותיכם. צימי ירמיהו. שעברו את הירדן (קידושין לח.). (ס"א, שאותה שצער כשהיה ירמיהו מוכיחם למה אין אחס עוסקים בתורה, הירדן מיושבת וטובה, שנאמר אֶעֱבְרָה גַּל וְאֶרְאֶה אֶת הָאֶרֶץ והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נחפרנס, הוֹצִיא לָהֶם צִנְצֻנָּת הַמָּן, אמר להם אֶפֶס כִּי דָּבָר ה' (ירמיהו ג, לא), שמעו לא נאמר, אלא ראו, בזה נחפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו: (33) צנצנת. צלוחית של חסר כתרומה: והנח אותה לפני ד'. לפני הארון, ולא נאמר מקרא זה עד שנזכר אהל מועד, אלא שנכתב כאן בפרשת המן: (35) ארבעים שנה. והלא חסר ל' יום, שהרי צט"ו באייר ירד להם המן מחלה, וצט"ו צניסן פסק, שנאמר וַיֵּשְׁבוּ הָמָן מִמִּצְרַיִם (יהושע ה, יב), אלא מגיד שהעוגות שהוציאו ישראל ממצרים טעמו זה טעם מן: אל ארץ נושבת. לאמר

שעברו את הירדן (קידושין לח.). (ס"א, שאותה שצער הירדן מיושבת וטובה, שנאמר אֶעֱבְרָה גַּל וְאֶרְאֶה אֶת הָאֶרֶץ הטובה אשר אֶעֱבְרָה הִירְדֵן (דברים ג, כה), ותרגום של נשבת יִתְבַּחֵהָ, ר"ל מיושבת. רש"י ישן): אל קצה ארץ כנען. בתחלת הגבול, קודם שעברו את הירדן והוא ערבות מואב, נמצאו מכחישים זה את זה, אלא בערבות מואב כשמת משה צו' באדר פסק המן מליד, ונסתפקו ממנו שלקטו צו' ציז, עד שהקריבו העומר בששה עשר צניסן, שנאמר וַיִּאֱכְלוּ מִעֲצוֹר הָאֶרֶץ מִמִּצְרַת הַפֶּסַח (יהושע ה, יא): (36) עשירית האיפה. האיפה שלש סאין, והסאה ו' קבין, והקב ד' לוגין, והלוג ששה ציזים, נמצא עשירית האיפה מ"ג ציזים וחומש ציזה, והוא שיעור לחלה ולמנחות:

2	Wherefore the people strove with Moses, and said: 'Give us water that we may drink.' And Moses said unto them: 'Why strive ye with me? wherefore do ye try the LORD?'	וַיָּרֻב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתָּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תִּרְיִבוּן עִמָּדִי מַה־תִּנְסֹן אֶת־יְהוָה:	וַיָּרֻב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתָּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תִּרְיִבוּן עִמָּדִי מַה־תִּנְסֹן אֶת־יְהוָה:
3	And the people thirsted there for water; and the people murmured against Moses, and said: 'Wherefore hast thou brought us up out of Egypt, to kill us and our children and our cattle with thirst?'	וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּגְלַן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרָיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי וְאֶת־מִקְנִי בַצָּמָא:	וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּגְלַן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרָיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי וְאֶת־מִקְנִי בַצָּמָא:
4	And Moses cried unto the LORD, saying: 'What shall I do unto this people? they are almost ready to stone me.'	וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מַה אֶעֱשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מַעֲט וּסְקָלֵנִי:	וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מַה אֶעֱשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מַעֲט וּסְקָלֵנִי:
5	And the LORD said unto Moses: 'Pass on before the people, and take with thee of the elders of Israel; and thy rod, wherewith thou smotest the river, take in thy hand, and go.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתָּךְ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֶּדֶךְ אֲשֶׁר הָכִיתָ בַּיָּד וְהִלַכְתָּ:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתָּךְ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֶּדֶךְ אֲשֶׁר הָכִיתָ בַּיָּד וְהִלַכְתָּ:
6	Behold, I will stand before thee there upon the rock in Horeb; and thou shalt smite the rock, and there shall come water out of it, that the people may drink.' And Moses did so in the sight of the elders of Israel.	הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם וְעַל־הַצּוּר אֲחַרֹּב וְהָכִיתָ בַּצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ בֶּן מֹשֶׁה לְעֵינָי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:	הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם וְעַל־הַצּוּר אֲחַרֹּב וְהָכִיתָ בַּצּוּר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ בֶּן מֹשֶׁה לְעֵינָי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:
7	And the name of the place was called Massah, and Meribah, because of the striving of the children of Israel, and because they tried the LORD, saying: 'Is the LORD among us, or not?'	וַיִּקְרָא שָׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמִרְיָבָה עַל־רִיבוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין: (פ)	וַיִּקְרָא שָׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמִרְיָבָה עַל־רִיבוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין: (פ)
8	Then came Amalek, and fought with Israel in Rephidim.	וַיָּבֹא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרִפְדִּים:	וַיָּבֹא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרִפְדִּים:

לומר אשר הכית זו את היאור, אלא שהיו ישראל אומרים על המטה, שאינו מוכן אלא לפורענות, זו לקה פרעה, ומארים כמה מכות, צמאים ועל הים, לכך נאמר אשר הכית זו את היאור, יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן:
(6) והכית בצור. על הצור לא נאמר, אלא צנור, מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו סַפְרִידִינון, והצור נבקע מפניו.

(2) מה תנסון. לומר היוכל לתת מים בארץ ציה:
(4) עוד מעט. אם אמתין, עוד מעט וסקלוני:
(5) עבור לפני העם. וראה אם יסקלון, למה הוצאת לעז על צני: וקח אתך מזקני ישראל. לעדות, שיראו שעל ידך המים יוצאים מן הצור, ולא יאמרו מעינות היו שם מימי קדם: ומטף אשר הכית בו את היאור. מה תלמוד

<p>9 And Moses said unto Joshua: 'Choose us out men, and go out, fight with Amalek; tomorrow I will stand on the top of the hill with the rod of God in my hand.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ גִבּוֹרִין וּפּוֹק אֵינִי קָרָבָא בְּעַמְלֶק מִחֵר אֲנִי קָאִים עַל רִישׁ רִמְתָּא וְחוֹטְרָא דְּאַתְעֲבִידוּ בֵּיהּ נָסִין מִן קָדָם יְיָ בְּיָדִי:</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־ לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בְּעַמְלֶק מִחֵר אֲנִי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי:</p>
<p>10 So Joshua did as Moses had said to him, and fought with Amalek; and Moses, Aaron, and Hur went up to the top of the hill.</p>	<p>וַעֲבַד יְהוֹשֻׁעַ כְּמֹא דְאָמַר לֵיהּ מֹשֶׁה לְאַהֲרָן קָרָבָא בְּעַמְלֶק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחֹר וְסֻלִּיקוּ לְרִישׁ רִמְתָּא:</p>	<p>וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כְּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בְּעַמְלֶק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחֹר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבֻעָה:</p>
<p>11 And it came to pass, when Moses held up his hand, that Israel prevailed; and when he let down his hand, Amalek prevailed.</p>	<p>וְהָיָה כַּד מָרִים מֹשֶׁה יָדוֹהִי מִתְּגַבְּרִין דְּבֵית יִשְׂרָאֵל וְכַד מִנָּח יָדוֹהִי מִתְּגַבְּרִין דְּבֵית עַמְלֶק:</p>	<p>וְהָיָה כְּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וַיִּגְבֵּר יִשְׂרָאֵל וְכְאֲשֶׁר יִנָּח יָדוֹ וַיִּגְבֵּר עַמְלֶק:</p>
<p>12 But Moses' hands were heavy; and they took a stone, and put it under him, and he sat thereon; and Aaron and Hur stayed up his hands, the one on the one side, and the other on the other side; and his hands were steady until the going down of the sun.</p>	<p>וַיְדִי מֹשֶׁה יָקָרָא וַיִּנְסִיבוּ אֲבָנָא וַשְׁיִיאוּ תַּחְתּוֹתָיו וַיִּתֵּב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחֹר סְעִידִין בְּיָדוֹהִי מִכָּא חַד וּמִכָּא חַד וְהָנֹאֶה יָדוֹהִי פְרִיסָן בְּצִלּוֹ עַד דְּעָאֵל שֶׁמֶשׁ:</p>	<p>וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ־אֲבָן וַיִּשְׁיִמוּ תַּחְתּוֹ וַיִּשָּׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחֹר תְּמֻכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה עַד־בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ:</p>
<p>13 And Joshua discomfited Amalek and his people with the edge of the sword.</p>	<p>וַתַּבֵּר יְהוֹשֻׁעַ יָת עַמְלֶק וַיָּת עַמּוּהָ לַפְתָּתָם דְּחֶרֶב:</p>	<p>וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עַמְלֶק וְאֶת־ עַמּוֹ לַפִּי־חֶרֶב: (פ)</p>

(8) ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה לומר, אחר צחר לנו אנשים, שיודעין לצטל כשפים, לפי שצני עמלק מכשפים היו: (10) ומשה אהרן וחור. מכאן לתענית שזריכים שלשה לעבור לפני התיבה, שנתענית היו שרוים: חור. צנה של מרים היה, וכל צעלה: (11) כאשר ידים משה ידו. וכי ידיו של משה נזחחות היו המלחמה וכו', כדאיתא בר"ה (כט.): (12) וידי משה כבדים. שציל שנתעלל צמורה ומנה אחר תחתיו, נתיקרו ידיו: ויקחו. אהרן וחור: אבן וישימו תחתיו. ולא יצא לו על כר וכסת, אמר, ישראל שרוין צער, אף אני אהיה עמהם צער: וידי ידיו אמונה. ויהי משה ידיו צאמונה, פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה: עד בא השמש. שהיו עמלקים מחשזין את השעות צאיצטרו"ל וגו' אה, צאיזו שעה הם נזחחים, והעמיד להם משה חמה וערצב את השעות: (13) ויחלש יהושע. חתך ראשי גבוריו (תנחומא שזלח כ"ח) ולא השאיר אלא חלשים שבהם, ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדים, שעשו על פי הדבור של שכינה:

(8) ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה לומר, אחר צחר לנו אנשים, שיודעין לצטל כשפים, לפי שצני עמלק מכשפים היו: (10) ומשה אהרן וחור. מכאן לתענית שזריכים שלשה לעבור לפני התיבה, שנתענית היו שרוים: חור. צנה של מרים היה, וכל צעלה: (11) כאשר ידים משה ידו. וכי ידיו של משה נזחחות היו המלחמה וכו', כדאיתא בר"ה (כט.): (12) וידי משה כבדים. שציל שנתעלל צמורה ומנה אחר תחתיו, נתיקרו ידיו: ויקחו. אהרן וחור: אבן וישימו תחתיו. ולא יצא לו על כר וכסת, אמר, ישראל שרוין צער, אף אני אהיה עמהם צער: וידי ידיו אמונה. ויהי משה ידיו צאמונה, פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה: עד בא השמש. שהיו עמלקים מחשזין את השעות צאיצטרו"ל וגו' אה, צאיזו שעה הם נזחחים, והעמיד להם משה חמה וערצב את השעות: (13) ויחלש יהושע. חתך ראשי גבוריו (תנחומא שזלח כ"ח) ולא השאיר אלא חלשים שבהם, ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדים, שעשו על פי הדבור של שכינה: (8) ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה לומר, אחר צחר לנו אנשים, שיודעין לצטל כשפים, לפי שצני עמלק מכשפים היו: (10) ומשה אהרן וחור. מכאן לתענית שזריכים שלשה לעבור לפני התיבה, שנתענית היו שרוים: חור. צנה של מרים היה, וכל צעלה: (11) כאשר ידים משה ידו. וכי ידיו של משה נזחחות היו המלחמה וכו', כדאיתא בר"ה (כט.): (12) וידי משה כבדים. שציל שנתעלל צמורה ומנה אחר תחתיו, נתיקרו ידיו: ויקחו. אהרן וחור: אבן וישימו תחתיו. ולא יצא לו על כר וכסת, אמר, ישראל שרוין צער, אף אני אהיה עמהם צער: וידי ידיו אמונה. ויהי משה ידיו צאמונה, פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה: עד בא השמש. שהיו עמלקים מחשזין את השעות צאיצטרו"ל וגו' אה, צאיזו שעה הם נזחחים, והעמיד להם משה חמה וערצב את השעות: (13) ויחלש יהושע. חתך ראשי גבוריו (תנחומא שזלח כ"ח) ולא השאיר אלא חלשים שבהם, ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדים, שעשו על פי הדבור של שכינה:

14	And the LORD said unto Moses: 'Write this for a memorial in the book, and rehearse it in the ears of Joshua: for I will utterly blot out the remembrance of Amalek from under heaven.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כְּתֹב זֶאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי-מָחָה אֶת-זִכְרֵ עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתֹב דְּוִכְרָנָא בְּסִפְרָא וְשִׁי קָדָם יְהוֹשֻׁעַ אַרְי מִמָּחָה אֲמָחִי יֵת דְּוִכְרָנִיָּה דְּעֲמָלֵק מִתַּחַת שָׁמַיָא:	מפטיר
15	And Moses built an altar, and called the name of it Adonai-nissi.	וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נֹסִי: וַיִּבְנֵא מֹשֶׁה מִדְּבָחָא וּפְלַח עֲלוּהִי קָדָם יְיָ דְּעֵבֵד לֵיהּ נָסִין:	15
16	And he said: 'The hand upon the throne of the LORD: the LORD will have war with Amalek from generation to generation.'	וַיֹּאמֶר כִּי-יָד עַל-כֶּסֶל יְהוָה (בכתר ארם צובה היה כתוב כְּסִיָּה בְּתִיבָה אחת) מִלְחָמָה לִיהוָה בְּעֲמָלֵק מִדֶּר דֶּר: (פ) וַיֹּאמֶר בְּשִׁבּוּעָה אָמִירָא דָּא מִן קָדָם דְּחִילָא דְשִׁכְנִיתִיה עַל פּוֹרְסֵי יִקְרָא דְעֵתִיד דִּיתַגַּח קָרְבָּא קָדָם יְיָ בְּדְבִית עֲמָלֵק לְשִׁיצִיּוּתָהוֹן מִדְּרִי עֲלָמָא:	קטו פסוקים

The Haftara is Judges 4:4 – 5:31 on page 208. Sepharadim read Judges 5:1 – 5:31.

XVIII	Now Jethro, the priest of Midian, Moses' father-in-law, heard of all that God had done for Moses, and for Israel His people, how that the LORD had brought Israel out of Egypt.	וַיִּשְׁמָע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי-הוֹצִיא יְהוָה אֶת-יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: וַיִּשְׁמָע יִתְרוֹ רַבָּא דְּמִדְיָן חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה יֵת כָּל דְּעֵבֵד יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמִּיה אַרְי אִפִּיק יְיָ יֵת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם:	יתרו יד
2	And Jethro, Moses' father-in-law, took Zipporah, Moses' wife, after he had sent her away,	וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מֹשֶׁה אַחֵר שְׁלוּחִיהָ: וַדְּבַר יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה יֵת צִפּוֹרָה אִתָּת מֹשֶׁה בֶּתֶר דְּשִׁלְחָה:	2

(14) כתב זאת זכרון. שצא עמלק להזדווג לישראל קודם שלם לכל האומות (מכילתא עמלק פ"ב): ושים באזני יהושע. המכנים את ישראל לארץ, שיהיה את ישראל לשלם לו את גמולו, כאן נרמז לו למשה שיהושע מכנים את ישראל לארץ: כי מוחה אמוחה. לכך אני מזהירך כן, כי חפץ אני למחות: (15) ויקרא שמו. של מזבח: ה' נסי. הקב"ה עשה לנו כאן נס גדול, לא שהמזבח קרוי ה', אלא המזכיר שמו של מזבח, זוכר את הנס שעשה המקום, ה' הוא נס שלנו: (16) ויאמר. משה: כי יד על כס ידו של הקב"ה הורמה לי שבע בכסאו, להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית, ומהו כס ולא נאמר כסא, ואף השם נחלק לחזי, נשבע הקב"ה, שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו, יהיה השם שלם והכסא שלם, שנאמר הָאֵלֶּיךָ שְׁמוֹ תִקְרָא לְנֶגְחַ (תהלים ט, ז), זהו עמלק שכתוב בו וַיַּעֲבְדוּ שְׁמֵרָה נֶגְחַ (עמוס א, יא), וְעָרִים נִשְׁפָּט אֲבָד וְזָכַר הָמָּה (תהלים שס), מהו אומר אחריו, וְהָ לְעוֹלָם יִשָּׁב, הרי השם שלם, פוּגַן לְמַשְׁקָט כָּסָאוֹ, הרי הכסא

(1) וישמע יתרו. מה שמיעה שמע וצא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (זכאים קטו): יתרו. שבע שמות נקראו לו, רעואל, יתר, יתרו, חוצב, חצר, קיני, פוטיאל, (מכילתא יתרו פ"א). תר, ע"ש שְׁיָתֵר פרשה אחת בחורה, ואתה תחזה. יתרו, לכשנתגייר וקיים המצוות, הוסיפו לו אות אחת על שמו. חוצב, שחצב את החורה, וחוצב הוא יתרו שנאמר מִצְבִּי חֲצָב חֲסֵן מִשָּׁה (שופטים ד, יא). ויש אומרים רעואל אציו של יתרו היה, ומהו אומר וַתִּזְכֹּר אֶל רְעוּאֵל אֲבִיהֶן (שמות ב, יח), שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא. בספרי (בהעלותך עח): חותן משה. כאן היה יתרו מתחבד במשה, אני חותן המלך, ולעצבר היה משה חולה הגדולה בחמיו, שנאמר וַיִּשָּׁב אֶל יִתְרוֹ חֲתָנוֹ (מכילתא שס): למשה ולישראל. שְׁקוּל מִשָּׁה כְּנָגַד כָּל יִשְׂרָאֵל: את כל אשר עשה. להם צירידת המן, וצבאר, ובעמלק: כי הוציא ה' וגו'. זו גדולה על כולם (מכילתא שס):

3	and her two sons; of whom the name of the one was Gershom; for he said: 'I have been a stranger in a strange land';	וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָד גֶּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נֹכְרִיָּה:	וְיֵת תָּרִין בְּנֵהָ דְשֹׁם חַד גֶּרְשֹׁם אֲרִי אָמַר דִּיִּיר הַיְוִיתִי בְּאֶרֶע נֹכְרָאָה:
4	and the name of the other was Eliezer: 'for the God of my father was my help, and delivered me from the sword of Pharaoh.'	וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי-אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצֵּלְנִי מִמַּחֲרֵב פֶּרֶעַה:	וְשֹׁם חַד אֱלִיעֶזֶר אֲרִי אֱלֹהֵיהָ דְּאָבָא הָנָה בְּסַעְדִּי וַיִּשְׁיבְנִי מִמַּחֲרָבָא דְּפֶרְעָה:
5	And Jethro, Moses' father-in-law, came with his sons and his wife unto Moses into the wilderness where he was encamped, at the mount of God;	וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל-מֹשֶׁה אֶל-הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר-הָיָה חֹנֶה שָׁם הָרֹ הָאֱלֹהִים:	וְאַתָּא יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְּמֹשֶׁה וּבְנֵיהּ וְאַתְתִּיהָ לְוֵת מֹשֶׁה לְמִדְבָּרָא דְּהוּא שְׂרִי תַמָּן לְטוֹרָא דְּאַתְגַּלִּי עַלְוֵהִי יִקְרָא דִּיִּי:
6	and he said unto Moses: 'I thy father-in-law Jethro am coming unto thee, and thy wife, and her two sons with her.'	וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלַיךְ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה:	וְאָמַר לְמֹשֶׁה אָנָּה חֲמוּךְ יִתְרוֹ אֲתִי לְוִתְךָ וְאַתְתְּךָ וְיִתְרִין בְּנֵהָ עִמָּה:
7	And Moses went out to meet his father-in-law, and bowed down and kissed him; and they asked each other of their welfare; and they came into the tent.	וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרֹאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשְׁק-לוֹ וַיִּשְׁאַלְוּ אִישׁ-לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֲחֵלָה:	וַיִּפֶּק מֹשֶׁה לְקַדְמוֹת חֲמוּהִי וּסְגִיד וַיִּשְׁק לִיהָ וּשְׁאִילוּ גִבְרַת לְחִבְרִיָּה לְשָׁלוֹם וְעָאלוּ לְמִשְׁכָּנָא:
8	And Moses told his father-in-law all that the LORD had done unto Pharaoh and to the Egyptians for Israel's sake, all the travail that had come upon them by the way, and how the LORD delivered them.	וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפֶרַעַה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל-הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מָצְאָתֶם בְּדֶרֶךְ וַיַּצֵּלֶם יְהוָה:	וְאַשְׁתֵּי מֹשֶׁה לְחֲמוּהִי יֵת כָּל דְּעִבְדִּי יִי לְפֶרַעַה וּלְמִצְרָאִי עַל עֵיסַק יִשְׂרָאֵל יֵת כָּל עֲקָתָא דְּאַשְׁכַּחְתִּנּוּן בְּאוֹרְחָא וַיִּשְׁיבְנוּן יִי:

- (2) אחר שלוחיה. כשאמר לו הקצ"ה צמדין, לך שצמך'ים, ויקח משה את אשתו ואת בניו וגו' (שמות ד, יטכ), ויבא אהרן לקראתו ויפגשו זהר האלהים, אמר לו מי הם הללו, אמר לו זו היא אשתי שנשאתי צמדין ואלו בני, אמר לו והיכן אתה מוליכן, אמר לו למצרים, אמר לו על הראשונים אנו מצטערים ואתה באלהוסיף עליהם, אמר לה לכי אל בית אחיך, נטלה שני בניה והלכה לה:
- (4) ויצלני מחרב פרעה. כשגילו דתן ואזירים על דבר המצרי, ובקש להרוג את משה, נעשה נוארו כעמוד של שיש (שמו"ר א, לו):
- (5) אל המדבר. אף אנו יודעים שצמדצר היה, אלא בשצחו של יתרו דצר הכתוב, שהיה יושב בצמדו של עולם, ונדדו לבו לזאת אל המדבר מקום תהו, לשמוע דברי תורה:
- (6) ויאמר אל משה. ע"י שלית: אני חתנך יתרו וגו'. אם אין אתה יוצא בגיני לא בשתך, ואם אין אתה יוצא בגין אשתך לא בגין שני בניה (מכילתא סס):
- (7) ויצא משה. כבוד גדול נחבד יתרו באותה שעה, כיון שיצא משה, יצא אהרן נדב ואזיהוא, ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא: וישתחו וישק לו. איני יודע מי השתחו למי, כשהוא אומר איש לרעהו, מי הקרוי איש, זה משה, שנאמר וְהָאִישׁ מֹשֶׁה (מכילתא סס):
- (8) ויספר משה לחותנו. למשוך את לבו לקרצו לתורה (מכילתא סס): את כל התלאה. שעל היס ושל עמלק (מכילתא סס): התלאה. למ"ד אלף מן היסוד של תיבה, והס"ו הוא תיקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים, וכן תרומה, תופה, תקומה, תנואה:

9	And Jethro rejoiced for all the goodness which the LORD had done to Israel, in that He had delivered them out of the hand of the Egyptians.	וַיִּתְּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל-הַטּוֹבָה אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֹצִילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם:	ישראל
10	And Jethro said: 'Blessed be the LORD, who hath delivered you out of the hand of the Egyptians, and out of the hand of Pharaoh; who hath delivered the people from under the hand of the Egyptians.	וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הֹצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הֹצִיל אֶת-הָעָם מִתַּחַת יַד מִצְרַיִם:	10
11	Now I know that the LORD is greater than all gods; yea, for that they dealt proudly against them.'	עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי-גָדוֹל יְהוָה מִכָּל-הָאֱלֹהִים כִּי בַדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:	11
12	And Jethro, Moses' father-in-law, took a burnt-offering and sacrifices for God; and Aaron came, and all the elders of Israel, to eat bread with Moses' father-in-law before God.	וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֲמוּהִי דְמִשָּׁה עֲלֹזוֹ וְנִכְסֵת קֹדֶשִׁין קָדָם יי וְאַתָּא אַהֲרֹן וְכָל סְבִי יִשְׂרָאֵל לְמִיכַל לַחֲמָא עִם חֲמוּהִי דְמִשָּׁה קָדָם יי:	12
13	And it came to pass on the morrow, that Moses sat to judge the people; and the people stood about Moses from the morning unto the evening.	וַהֲנִיחָה בְּיוֹמָא דְבִתְרוּהִי וַיֵּתִיב מֹשֶׁה לְמִדָּן יֵת עֲמָא וְקָם עֲמָא עַל־וְהִי דְמִשָּׁה מִן צַפְרָא עַד רְמָשָׂא:	שני

(9) ויחד יתרו. וישמח יתרו, זה פשוטו. ומדרש אגדה, נעשה בשורו חדודין חדודין, מיער על אבוד מצרים, היינו דאמר אינשי, גיורא עד עשרה דרי לא תצוי ארמאה באפיה (סנהדרין נד.) על כל הטובה. עוצת המן והבאר והחורה (מכילתא שם), ועל כולן אשר הצילו מיד מצרים, עד עכשיו לא היה עזר יכול לצרוע ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת, ואלו יאלו ששים רבוא (מכילתא שם):

(10) אשר הציל אתכם מיד מצרים. אומה קשה ומיד פרעה. מלך קשה: מתחת יד מצרים. כמרגומו לשון רדוי ומרות, היד שהיו מכבידים עליהם, היא העבודה: (11) עתה ידעתי. מכירו הייתי לשעבר, ועכשיו ביותר

(מכילתא שם): מכל האלהים. מלמד שהיה מכיר בכל עבודת אלילים שבעולם, שלא הניח עבודת אלילים שלא עבדה (מכילתא שם): כי בדבר אשר זדו עליהם. כמרגומו, צמים דמו לאצדס והס נאצדו צמים: אשר זדו. אשר הרשיעו. ורבותינו דרשוהו (סוטה יא.) לשון ויזד יעקב נזיד (בראשית כה, כט), בקדרה אשר בשלו צה נחשלו:

(12) עולה. כמשמעה, שהיא כולה כליל: זבחים. שלמים: ויבא אהרן וגו'. ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד, אלא שהיה עומד ומשמש לפניו: לפני האלהים. מכאן שהנהנה מסעודה שחלמידי חכמים מסובין צה, כאילו נהנה מזיו השכינה (זרכות נד.):

14	<p>And when Moses' father-in-law saw all that he did to the people, he said: 'What is this thing that thou doest to the people? why sittest thou thyself alone, and all the people stand about thee from morning unto even?'</p>	<p>וַיֵּרָא חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל-אֲשֶׁר-הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מֶה-הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבַדְּךָ וְכָל-הָעָם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן-בֹּקֶר עַד-עָרֶב:</p>	14
15	<p>And Moses said unto his father-in-law: 'Because the people come unto me to inquire of God;</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹמְוֵהי אֲרִי אֵתָן לְוָתִי עֲמָא לְמַתְבַּע אוֹלְפָן מִן קֳדָם יי:</p>	15
16	<p>when they have a matter, it cometh unto me; and I judge between a man and his neighbour, and I make them know the statutes of God, and His laws.'</p>	<p>כִּי-יְהִיֶּה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֹתִי בֵין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת-חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת-תּוֹרֹתָיו:</p>	16
17	<p>And Moses' father-in-law said unto him: 'The thing that thou doest is not good.</p>	<p>וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא-טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:</p>	17
18	<p>Thou wilt surely wear away, both thou, and this people that is with thee; for the thing is too heavy for thee; thou art not able to perform it thyself alone.</p>	<p>נָבַל תִּבָּל גַּם-אַתָּה גַּם-הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי-כִבֵּד מְמֹךְ הַדָּבָר לֹא-תוּכַל עֲשֹׂהוּ לְבַדְּךָ:</p>	18
19	<p>Hearken now unto my voice, I will give thee counsel, and God be with thee: be thou for the people before God, and bring thou the causes unto God.</p>	<p>עֲתָה שְׁמַע בְּקוֹלִי אֵיעֲצֶנְךָ וַיְהִי אֲלֵהֶם עִמָּךְ הִיָּה אַתָּה לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֶתָּה אֶת-הַדָּבָרִים אֶל-הָאֱלֹהִים:</p>	19

(13) ויהי ממחרת. מולאי יום הכפורים היה, כך שנינו בספרי, ומהו ממחרת, למחרת רדתו מן ההר. ועל כרחק אי אפשר לומר אלא ממחרת יום הכפורים, שהרי קודם מתן תורה אי אפשר לומר והודעתי את חוקי וגו', ומשנמנה תורה עד יום הכפורים לא ישב משה לשפוט את העם, שהרי צ"ו בתמוז ירד ושב את הלוחות, ולמחרת עלה בהשכמה ושהה שמונים יום וירד ציוס הכפורים. ואין פרשה זו כתובה בסדר, שלא נאמר ויהי ממחרת עד שנה שנייה, אף לדברי האומר יתרו קודם מתן תורה בא, שילווחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שנייה, שהרי נאמר כאן וישלח משה את חותנו, ומצינו במסע הדגלים שאמר לו משה נִסְעִים חֲנֻכְנוּ אֶל הַמִּקְדָּשׁ וגו' אֶל גֵּא פְעֻז אֲחֵנוּ (במדבר י, לא), ואם זה קודם מתן תורה, מששלחו והלך היכן מצינו שחזר. ואם תאמר שם לא נאמר יתרו אלא חוצב ובנו של יתרו היה, הוא חוצב הוא יתרו, שהרי כתיב מִגֵּי חֲצָב חָפָן מִשָּׁה (שופטים ד, יא): וישב משה וגו' ויעמוד העם. יושב כמלך וכולן עומדים, והוקשה הדבר

ליתרו שהיה מולול בכבודו של ישראל, והוכיחו על כך, שנאמר מדוע אתה יושב לצדך וכלם נצבים: מן הבקר עד הערב. אפשר לומר כן, אלא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת, מעלה עליו הכתוב כאילו עוסק בתורה כל היום, וכאילו נעשה שותף להקצ"ה צמעה בראשית, שנאמר צו ויהי עָרֵב וגו' (שבת י:).

(15) כי יבא. כי בא, לשון הווה: לדרש אלהים. כתרומתו לְמַתְבַּע אוֹלְפָן, לשאול תלמוד מפי הגבורה:

(16) כי יהיה להם דבר בא. מי שהיה לו הדבר בא אליו:

(17) ויאמר חתן משה. דרך כבוד קוראו הכתוב חותנו של מלך:

(18) נבל תבול. כתרומתו. ולשונו לשון כמישה פלייש"טרא, כמו וְהָעֵלָה נָבַל (ירמיה ח, יג), כְּנָבַל עֵלָה מִקָּפָן וגו' (ישעיה לד, ד), שהוא כמוש ע"י חמה וע"י קרח, וכחו מש ונללה: גם אתה. לרבות אהרן וחור וע"ז וקנים: כי כבוד מלך. כוונת רב יותר מכחך:

<p>20 And thou shalt teach them the statutes and the laws, and shalt show them the way wherein they must walk, and the work that they must do.</p>	<p>וְהִזְהַרְתָּה אֹתָם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרָה וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ לַלֵּכּוֹן כֹּה וְאֶת־הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃</p>	<p>20 וְהִזְהַרְתָּה אֹתָם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרָה וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדֶּרֶךְ לַלֵּכּוֹן כֹּה וְאֶת־הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן׃</p>
<p>21 Moreover thou shalt provide out of all the people able men, such as fear God, men of truth, hating unjust gain; and place such over them, to be rulers of thousands, rulers of hundreds, rulers of fifties, and rulers of tens.</p>	<p>וְאֵת תַּחֲזִי מִכָּל עָמָא גּוֹבְרִין דְּחִילָא דְּחִלְיָא דִּי גּוֹבְרִין דְּקִשׁוּט דְּסִנָּן לְקַבְּלָא מְמוֹן וְתַמְנֵי עַל־יְהוֹן רַבְנֵי אַלְפֵי רַבְנֵי מֵאוֹתָא רַבְנֵי חֲמִשִּׁין וְרַבְנֵי עֶשְׂרִי־יֵתָא׃</p>	<p>21 וְאֵתָה תַחֲזֶה מִכָּל־הָעָם אַנְשֵׁי חֵיל יִרְאַי אֱלֹהִים אַנְשֵׁי אֱמֶת שְׂנְאֵי בָצַע וְשֹׂמֵת עֲלֵהֶם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת׃</p>
<p>22 And let them judge the people at all seasons; and it shall be, that every great matter they shall bring unto thee, but every small matter they shall judge themselves; so shall they make it easier for thee and bear the burden with thee.</p>	<p>וַיִּדְּיִנוּן יֵת עָמָא בְּכָל עֵדָן וַיְהִי כָּל פִּתְגָם רַב יִיתוֹן לְיָדְךָ וְכָל פִּתְגָם זָעִיר יִדְּיִנוּן אֲנִי וַיִּקְלֹן מִנְּךָ וִיסֻבְּרוּן עִמָּךְ׃</p>	<p>22 וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר הַגָּדוֹל יָבִיאוּ אֵלֶיךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְּטוּ־הֶם וְהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנָשְׂאוּ אִתָּךְ׃</p>
<p>23 If thou shalt do this thing, and God command thee so, then thou shalt be able to endure, and all this people also shall go to their place in peace.'</p>	<p>אִם יֵת פִּתְגָמָא הָדִין תַּעֲבִיד וַיִּפְקֹדְךָ יי וְתַכּוֹל לְמָקָם וְאַף כָּל עָמָא הָדִין עַל אֶתְרֵיהּ יִהְיֶה בְּשָׁלָם׃</p>	<p>23 אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וַיְכַלֶּת עִמָּךְ וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מְקוֹמוֹ יָבֹא בְּשָׁלָם׃</p>
<p>24 So Moses hearkened to the voice of his father-in-law, and did all that he had said.</p>	<p>וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתָנוּ וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר אָמַר׃</p>	<p>24 וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֹתָנוּ וַיַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר אָמַר׃</p>
<p>25 And Moses chose able men out of all Israel, and made them heads over the people, rulers of thousands, rulers of hundreds, rulers of fifties, and rulers of tens.</p>	<p>וַיִּבְחַר מֹשֶׁה גּוֹבְרִין דְּחִילָא מִכָּל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁין וְרַבְנֵי עֶשְׂרִי־יֵתָא׃</p>	<p>25 וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חֵיל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת׃</p>

(19) איעצך ויהי אלהים עמך. בעצה, אמר לו לא המלך בגבורה (מכילתא פ"ג): היה אתה לעם מול האלהים. שליח ומליץ צינחם למקום, ושאל משפטים מאתו: הדברים. דברי ריבונם: (21) ואתה תחזו. צרות הקדש שעליך: אנשי חיל. עשירים, שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים: אנשי אמת. אלו צעלי הצטחה, שהם כדאי לסמוך על דבריהם, שע"י כן יהיו דבריהם נשמעין: שנאי בצע. שגנאין את ממונם צדין, כההיא דאמרין, כל דיינא דמפקין ממונא מיניה צדינא, לאו דיינא הוא (צנא צתרא נח): שרי אלפים. הם היו שש מאות שרים לשש מאות אלף (סנהדרין יח): שרי מאות. שש אלפים היו: שרי חמשים. י"צ אלף: שרי עשרות. ששים אלף. (מה שפירש"י על כל השרים כמה היו. ואזיהוא, ושבעים זקנים הנלוים עמה עמן (מכילתא סס):

והוא לכאורה ללא צורך, והנה באמת תיקן כזה ותירץ קושיא צפסוק, דקחשיז מלמעלה למטה, ר"ל המספר מרובה קודם מספר המועט, ולא הל"ל אלא מחלה שרי עשרות צראשונה, ואח"כ צהדרגה כולם, ולפי פירוש שהזכיר ופרט סכום מנין השרים, לא וחשוב, וכשתדקק צמנינס ולגציייהו אחי שפיר, מספר המועט מחלה ואח"כ צהדרגה, כן נ"ל נכון ודויק): (22) ושפטו. וידונו, לשון צווי: והקל מעליך. דבר זה להקל מעליך. והקל, כמו והקצד קח לצו (שמות ח, יא), והפוט קח מוצא (מלכים"ג, כד), לשון הווה: (23) וצוך אלהים ויכלת עמוד. המלך בגבורה, אם יצוה אותך לעשות כך תוכל עמוד, ואם יעכב על ידך לא תוכל לעמוד (מכילתא פ"ג): וגם כל העם הזה. אהרן נדב עשרות. ששים אלף. (מה שפירש"י על כל השרים כמה היו.

26	And they judged the people at all seasons: the hard causes they brought unto Moses, but every small matter they judged themselves.	וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה וּבִיָּאוֹן אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפֹּטוּ הֵם:	וְדִיִּנּוּ יְת עֲמָא בְּכָל עֵדוֹן יְת פְּתָגָם קָשִׁי מִיָּתוֹן לְנֵת מֹשֶׁה וְכָל פְּתָגָם זְעִיר דִּינִין אֲנֹן:	26
27	And Moses let his father-in-law depart; and he went his way into his own land.	וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֹתָנּוֹ יִתְלִיד לֹא אֶל־אֲרָצּוֹ: (פ)	וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה יְת חֲמוּדֵי וַאֲזַל לִיה לְאֲרָעִיה:	27
XIX	In the third month after the children of Israel were gone forth out of the land of Egypt, the same day came they into the wilderness of Sinai.	בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לֵצְאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי:	בִּירְחָא תְּלִיתָאָה לְמַפְק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּיוֹמָא הַדִּין אֲתוּ לְמִדְבָּרָא דִּסִּינַי:	רביעי
2	And when they were departed from Rephidim, and were come to the wilderness of Sinai, they encamped in the wilderness; and there Israel encamped before the mount.	וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר וַיַּחֲנוּ־שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הַהָר:	וַנְּטִלוּ מִרְפִּידִים וַאֲתוּ לְמִדְבָּרָא דִּסִּינַי וַיִּשְׁרוּ בְּמִדְבָּרָא וַיִּשְׂרָא תַּמָּן יִשְׂרָאֵל לְקַבִּיל טוֹרָא:	2
3	And Moses went up unto God, and the LORD called unto him out of the mountain, saying: 'Thus shalt thou say to the house of Jacob, and tell the children of Israel:	וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו יְהוָה מִן־הַהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתֹגִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:	וּמֹשֶׁה סָלִיק לְקָדָם יי וַיִּקְרָא לִיה יי מִן טוֹרָא לְמִימַר כְּדִין תִּימַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתַחֲנִי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:	3
4	Ye have seen what I did unto the Egyptians, and how I bore you on eagles' wings, and brought you unto Myself.	אֲתֵם רִאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וְאָקֵא אֶתְכֶם אֵלַי:	אֲתֹן חֲזִיתוֹן דְּעִבְדִּית לְמִצְרָאִי וַנְּטִילִית יְתָכוֹן כַּד עַל גְּדַפִּי נִשְׂרִין וְקַרִּיבִית יְתָכוֹן לְפִילְחָנִי:	4

(26) ושפטו. ודיינון ית עמא: יביאון. מייתין: נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לציאתן למדבר סיני, מה ציאתן למדבר סיני בשבועה, אף נסיעתן מרפידים בשבועה (מכילתא בחדש פ"א): ויחן שם ישראל. כאיש אחד בלג אחד, אבל שאר כל החניות בטרעומות ובמחלוקת (מכילתא פ"א): נגד ההר. למזרחו, וכל מקום שאתה מואל נגד, פנים למזרח (מכילתא פ"א):

(27) וילך לו אל ארצו. לגייר בני משפחתו (מכילתא פ"א):

(1) ביום הזה. בראש חדש (שבת פו): לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה, שיהיו דברי תורה חדים עליך כאילו היום ניתנו:

(2) ויסעו מרפידים. למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שצריכים היו חונים, צידוע שמעם

5	Now therefore, if ye will hearken unto My voice indeed, and keep My covenant, then ye shall be Mine own treasure from among all peoples; for all the earth is Mine;	ועתה אם-שמוע תשמעו בקלי ובען אם קבלא תקבלון ושמרתם את-בריתי והליתם לי סגולה מכל-העמים כי-לי כל-הארץ:	5
6	and ye shall be unto Me a kingdom of priests, and a holy nation. These are the words which thou shalt speak unto the children of Israel.'	ואתם תהיו-לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל-בני ישראל:	טו
7	And Moses came and called for the elders of the people, and set before them all these words which the LORD commanded him.	ויבא משה ויקרא לזקני העם וישם לפניהם את כל-הדברים האלה אשר צוהו יהוה:	חמישי
8	And all the people answered together, and said: 'All that the LORD hath spoken we will do.' And Moses reported the words of the people unto the LORD.	ויענו כל-העם יחדו ויאמרו כל אשר-דבר יהוה נעשה וישב משה את-דברי העם אל-יהוה:	8
9	And the LORD said unto Moses: 'Lo, I come unto thee in a thick cloud, that the people may hear when I speak with thee, and may also believe thee for ever.' And Moses told the words of the people unto the LORD.	ויאמר יהוה אל-משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם-בך יאמינו לעולם ויגד משה את-דברי העם אל-יהוה:	9

(4) אתם ראייתם. לא מסורת היא צידכם, ולא צדצרים אני משגר לכם, לא צעדים אני מעיד עליכם, אלא אתם ראייתם אשר עשיתי למצרים, על כמה עבירות היו חייבין לי קודם שגזרו וכו' לכם, ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם: ואשא אתכם. זה יום שבאו ישראל לרעמסס, שהיו ישראל מפורזין בכל ארץ גושן, ולשעה קלה כשבאו ליסע וללאת, נקצצו כלם לרעמסס (מכילתא פ"ב). ואונקלוס תרגם ואשא, ואטלית יתכן, כמו ואסיע אתכם, תיקן את הדבור דרך כבוד למעלה: על כנפי נשרים. כנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את צניהם בין רגליהם, לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא יורוק צו חץ, לפי שאין עוף פורח על גביו, לכך נותנו על כנפיו אומר מוטב יכנס החץ בי ולא צבני, אף אני עשיתי כן, וישע מלאך ה' אליהם וגו' ויצא בין מִצְרַיִם מִצְרַיִם וגו' (שמות יד, יטכ), והיו מצרים זורקים חאים ואבני זליסקאות, והענן מקבלם: ואבא אתכם אלי.

(5) ועתה. אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות (מכילתא פ"ב): ושמרתם את בריתי. שאכרות עמכם על שמירת התורה: סגולה. אוצר חזיב, כמו וסגלת מלכים (קהלת ז, ח), כלי יקר ואצנים טובות שהמלכים גוזרים אותם, כך אתם תהיו לי סגולה משאר אומות, ולא תאמרו אתם לצדכם שלי ואין לי אחרים עמכם, ומה יש לי עוד שתהא חתכם נכרת, כי לי כל הארץ, והם צעיני ולפני כללם: (6) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. שרים, קמה דלף אומר, ויגיי דוד פהנים קיו (שמואל-ב ח, יח): אלה הדברים. לא פחות ולא יותר:

(8) וישב משה את דברי העם וגו'. ציוס המחמת שהוא יום שלישי, שהרי צהשכמה עלה. וכי צריך היה משה להשיב, אלא בא הכתוב ללמדך דרך ארץ ממה, שלא אמר הואיל וידוע מי ששלחני, איני צריך להשיב:

10	And the LORD said unto Moses: 'Go unto the people, and sanctify them to-day and to-morrow, and let them wash their garments,	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵךְ אֶל-הָעָם וְקִדְשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וַיְחַוְּרוּ לְבוּשֵׁיהֶן:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵךְ אֶל-הָעָם וְקִדְשְׁתָּם הַיּוֹם וּמָחָר וַיְחַוְּרוּ לְבוּשֵׁיהֶן:	10
11	and be ready against the third day; for the third day the LORD will come down in the sight of all the people upon mount Sinai.	וַיְהִי וַיְמַנִּין לְיוֹמָא תְּלִיתָאָה אֲרִי בְיוֹמָא תְּלִיתָאָה יִתְגַּלִּי יְיָ לְעֵינֵי כָל עַמָּא עַל טוֹרָא דְסִינַי:	וַהֲיוּ נִכְנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לְעֵינֵי כָל-הָעָם עַל-הָרֹם סִינַי:	11
12	And thou shalt set bounds unto the people round about, saying: Take heed to yourselves, that ye go not up into the mount, or touch the border of it; whosoever toucheth the mount shall be surely put to death;	וַתִּתְּחִים יְת עַמָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמִימַר אֶסְתְּמְרוּ לְכוֹן מְלֻמְסָק בְּטוֹרָא וּלְמִקְרַב בְּסוּפִיָּה כָל דִּיקְרַב בְּטוֹרָא אֶתְקַטְלָא יִתְקַטִּיל:	וְהִגְבַּלְתָּ אֶת-הָעָם סָבִיב לְאֹמֶר הַשְּׁמַרְוּ לָכֶם עֲלוֹת בְּהָר וְנִגַּע בַּקָּצָהוּ כָל-הַנִּגַּע בְּהָר מוֹת יוֹמָת:	12
13	no hand shall touch him, but he shall surely be stoned, or shot through; whether it be beast or man, it shall not live; when the ram's horn soundeth long, they shall come up to the mount.'	לֹא תִקְרַב בֵּיהּ יַד אֲרִי אֶתְרַגְמָא יִתְרַגֵּם אוֹ אֶשְׁתַּדָּאָה יִשְׁתַּדִּי אִם בְּעִירָא אִם אִנְשָׁא לֹא יִתְקִיִּים בְּמִיגַד שׁוֹפָרָא אֲנֹן מוֹדֶשֶׁן לְמִסַּק בְּטוֹרָא:	לֹא-תִגַּע בּוֹ יָד כִּי-סָקוֹל יִסְקֶל אוֹ-יִרְה יִירָה אִם-בְּהֶמְהָ אִם-אִישׁ לֹא יִחְיֶה בַּמִּשְׁחָל תִּיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בְּהָר:	13
14	And Moses went down from the mount unto the people, and sanctified the people; and they washed their garments.	וַנַּחַת מֹשֶׁה מִן טוֹרָא לְוַת עַמָּא וַיְמַנִּין יְת עַמָּא וַיְחַוְּרוּ לְבוּשֵׁיהֶן:	וַיֵּרֵד מֹשֶׁה מִן-הָהָר אֶל-הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת-הָעָם וַיְכַבְּסוּ שְׂמֹלֵתָם:	14
15	And he said unto the people: 'Be ready against the third day; come not near a woman.'	וַיֹּאמֶר לְעַמָּא הָיוּ נִכְנִים לְתִלְתָּא יוֹמִין לֹא תִקְרְבוּן לְצַד אִתְתָּא:	וַיֹּאמֶר אֶל-הָעָם הָיוּ נִכְנִים לְשִׁלְשֶׁת יָמִים אֶל-תִּגְשׁוּ אֶל-אִשָּׁה:	15

- (9) בעב הענן. צמעה הענן, וזהו ערפל: וגם כך. גם צנזאים הצאים אחריך: ויגד משה וגר. ציוס המחרת שהוא רביעי לחדש: את דברי העם וגר. משוזה על דבר זה שמעתי מהם, שרצונו לשמוע ממך, אינו דומה השומע מפי שליח לשומע מפי המלך, רצונו לראות את מלכנו:
- (10) ויאמר ה' אל משה. אם כן שמזיקין לדבר עמם, לך אל העם: וקדשתם. וזימנתם, שיכינו עצמם היום ומחר:
- (11) והיו נכונים. מוידלים מאשה (מכילתא פ"ג): ליום השלישי. שהוא ששה בחדש, וצחמישי צנה משה את המזבח תחת ההר ושמים עשרה מצבה (מכילתא שם), כל הענין האמור צפרשת ואלה המשפטים, ואין מוקדם ומאוחר צמורה: לעיני כל העם. מלמד, שלא היה צהם סומא, שנחפראו כולם (מכילתא שם):
- (12) והגבולת. קצת להם תחומין לסימן, שלא יקרצו מן הגבול והלאה: לאמר. הגבול אומר להם השמרו מעלות מכאן והלאה, ואתה מזהירם על כך: ונגע בקצבה. אפילו צקצקה:
- (13) ירה יירה. מכאן לנסקלין שהם נדחין למטה (סנהדרין מה). מצית הסקילה שהיה גבוה שתי קומות: יירה. יושלך למטה לארץ, כמו ירה צָץ (שמות טו, ד): במשך היובל. כשימשוך היובל קול ארוך, הוא סימן סלוק שכינה והפסקת הקול, וכיון שנסתלק הס רשאים לעלות: היובל. הוא שופר של איל, שכן צעריא קורין לדקרא יוצֵלָא. ושופר של אילו של יצחק היה:
- (14) מן ההר אל העם. מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו, אלא מן ההר אל העם:

16	And it came to pass on the third day, when it was morning, that there were thunders and lightnings and a thick cloud upon the mount, and the voice of a horn exceeding loud; and all the people that were in the camp trembled.	וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַהֲרִית הַבְּקָר וַיְהִי קִלְת וּבִרְקָיִם וַעֲנָן כָּבֵד עַל-הָהָר וְקוֹל שֹׁפָר חֲזָק מְאֹד וַיִּחָדָד כָּל-הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:	16
17	And Moses brought forth the people out of the camp to meet God; and they stood at the nether part of the mount.	וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת-הָעָם לִקְרַאת הָאֱלֹהִים מִן-הַמַּחֲנֶה וַיַּתְּנִצְבוּ בַתְּחִתִּית הָהָר:	17
18	Now mount Sinai was altogether on smoke, because the LORD descended upon it in fire; and the smoke thereof ascended as the smoke of a furnace, and the whole mount quaked greatly.	וְהָר סִינַי עָשָׁן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו וַיְהִי בָאֵשׁ וַיַּעַל עָשָׁנו כַּעֲשָׁן הַכִּבְשֵׁן וַיִּחָדָד כָּל-הָהָר מְאֹד:	18
19	And when the voice of the horn waxed louder and louder, Moses spoke, and God answered him by a voice.	וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֵנוּ בְקוֹל:	19
20	And the LORD came down upon mount Sinai, to the top of the mount; and the LORD called Moses to the top of the mount; and Moses went up.	וַיֵּרַד יְהוָה עַל-הָהָר סִינַי אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל-רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה:	ששי

- (15) היו נכונים לשלשת ימים. לסוף שלשת ימים, כמו אמר, שמר, שמע, לכך תרגומו הוא יום רביעי, שהוסיף משה יום אחד מדעמו, כדברי רבי יוסי (שבת פז), ולדברי האומר צדשה צדש ניחנו עשרת הדברות, לא הוסיף משה כלום, ולשלשת ימים, כמו ליום השלישי: אל תגשו אל אשה. כל שלשת ימים הללו, כדי שיהיו הנשים טובלות ליום השלישי ותהיינה טהורות לקבל תורה, שאם ישמש חוץ ג' ימים, שמא תפלוט האשה שכבת זרע לאחר טבילתה ותחזור ותטמא, אבל מששהתה שלשה ימים כבר הזרע מסריח ואינו ראוי להזריע, וטהור מלטמא את הפולטת:
- (16) בהיות הבקר. מלמד שהקדים על ידס, מה שאין דרך צמר ודס לעשות כן שיהא הרצ ממתיך לתלמיד, וכן מצינו קום ג' אל הבקשה וג' (יחזקאל ג, כב), וְאָקוּם וְאֶזְרָא אֶל הַבִּקְשָׁה וְהִנֵּה אִם קָצוֹד ה' עֲמִיד (שם כג):
- (17) לקראת האלהים. מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצאת לקראת כלה, וזה שנאמר ה' מסיני צא (דברים לג, ב. מכילתא פ"ג), ולא נאמר לסיני צא: בתחתית ההר. לפי פשוטו דרגלי ההר. ומדרשו, שנחלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית (שבת פח.):
- (18) עשן כלו. אין עשן זה שם דבר, שהרי נקוד השי"ן
- פת"ח, אלא לשון פעל, כמו אמר, שמר, שמע, לכך תרגומו פָּנָן פָּלִיָה ולא תרגם פָּנָנָא, וכל עשן שבמקרא נקודים קמ"ץ, מפני שהם שם דבר: הכבשן. של סיד, יכול ככבשן זה ולא יותר, תלמוד לומר דוער צאש עד לצ השמים, ומה תלמוד לומר ככשן, לְשַׁבֵּר את האוֹזן מה שהיא יכולה לשמוע, נותן לצריות סימן הניכר להם. כיוצא בו פֶּאֶרְיָה יִשְׁאָג (הושע יא, י), וכי מי נתן כח בצרי אלא הוא, והכחוז מושלו כאריה, אלא אנו מכנין ומדמין אותו לצריותיו, כדי לְשַׁבֵּר את האוֹזן מה שיכולה לשמוע. כיוצא בו וְקוֹלוֹ קָוִיל מִיֵּם רָצִים (יחזקאל מג, ב), וכי מי נתן קול למים והלא הוא, ואחת מכנה אותו לדמותו לצריותיו כדי לְשַׁבֵּר את האוֹזן:
- (19) הולך וחזק מאד. מנהג הדיוט כל זמן שהוא מאריך לתקוע קולו מחליש וכוהה, אבל כאן הולך וחזק מאד, ולמה כך, מתחלה לְשַׁבֵּר אזניהם מה שיכולין לשמוע: משה ידבר. כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך, והקדוש ברוך הוא מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ושמוע: יעננו בקול. יעננו על דבר הקול, כמו אֲשֶׁר יַעֲנֶה צֶאֱשׁ (מלכים"א יח, כד), על דבר האש להורידו:

21	And the LORD said unto Moses: 'Go down, charge the people, lest they break through unto the LORD to gaze, and many of them perish.	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בָּעָם פֶּן־יַהֲרִסוּ אֶל־יְהוָה לְרֹאוֹת וְנִפְּל מִמֶּנּוּ רַב: וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חוֹת אֶסְהִיד בְּעָמָא דְלִמָּא וּפְגִירוֹן קָדָם יְיָ לְמַחְזִי וְיִפּוֹל מִנְהוֹן סָגִי:	21
22	And let the priests also, that come near to the LORD, sanctify themselves, lest the LORD break forth upon them.'	וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגְשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פֶן־יִפְרָץ בָּהֶם יְהוָה: וְאַף כֹּהֲנֵי דְקָרִיבִין לְשִׁמְשָׁא קָדָם יְיָ יִתְקַדְּשׁוּ דְלִמָּא יִקְטוּל בְּהוֹן יְיָ:	22
23	And Moses said unto the LORD: 'The people cannot come up to mount Sinai; for thou didst charge us, saying: Set bounds about the mount, and sanctify it.'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יֻכַּל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הָר סִינַי כִּי־אַתָּה הַעֲדַתָּה בְּנֹל לֵאמֹר הַגְבֵּל אֶת־הָהָר וְקִדְּשָׁתוּ: וַאֲמַר מֹשֶׁה קָדָם יְיָ לֹא יֻכַּל עָמָא לְמַסַּק לְטוֹרָא דְסִינַי אֲרִי אַתָּה אֶסְהִידָתָּ בְּנָא לְמִימַר תַּחֲסִים יֵת טוֹרָא וְקִדְּשָׁתָּי:	23
24	And the LORD said unto him: 'Go, get thee down, and thou shalt come up, thou, and Aaron with thee; but let not the priests and the people break through to come up unto the LORD, lest He break forth upon them.'	וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לְךָ־רֵד וְעֹלִית אַתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אֶל־יְהוָה לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרָץ בָּם: וַאֲמַר לִיהוָה יְיָ אֵיזִיל חוֹת וְתַסַּק אֶת וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְכֹהֲנֵיָא וְעָמָא לֹא יִפְגְּרוּן לְמַסַּק לְקָדָם יְיָ דְלִמָּא יִקְטוּל בְּהוֹן:	24
25	So Moses went down unto the people, and told them.	וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: (ס) וַנַּחַת מֹשֶׁה לֹת עָמָא וַאֲמַר לָהוֹן:	25
XX	And God spoke all these words, saying:	וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: (ס) וּמִלִּיל יְיָ יֵת כָּל פְּתֻגְמֵיָא הָאֵלִין לְמִימַר:	XX

(20) וירד ה' על הר סיני. יכול ירד עליו ממש, תלמוד לומר פי מן השמים דבדכתי עמקם (שמות כ, יט), למד שדכדין שמים עליונים ותחתונים, והציעו על גבי ההר כמנע על המטה, וירד כסא הכבוד עליהם (מכילתא פ"ד):
(21) העד בעם. התרה זהם שלא לעלות זהר: פן יהרסו וגו'. שלא יהרסו את מנצם, על ידי שפאןס אל ה' לראות, ויקרבו לזד ההר: ונפל ממנו רב. כל מה שיפול מהם, ואפילו הוא יחיד חשוך לפני רב (מכילתא שם): יהרסו. כל הריסה מפרדת אסיפת הבנין, אף הנפרדין ממנצ אנשים הורסים את המנצ:
(22) וגם הכהנים. אף הבכורות שהעבודה זהם (וצחים קטו:): הנגשים אל ה'. להקריב קרבנות, אף הם אל יסמכו על חשיבותם לעלות: יתקדשו. יהיו מזומנים להחיצ על עמדן: פן יפרץ. לשון פרצה, יהרוג זהם ויעשה זהם פרצה:
(23) לא יוכל העם. איני צריך להעיד זהם, שהרי מותרין ועומדין הם היום שלשת ימים, ולא יוכלו לעלות, שאין להם רשות:
(24) לך רד. והעד זהם שנית, שמזרזין את האדם קודם מעשה, וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה (מכילתא שם): ועלית אתה ואהרן עמך והכהנים. יכול אף הם עמך, תלמוד לומר ועלית אתה, אמור מעתה, אחת מחיזה לעמך, ואהרן מחיזה לעמו, והכהנים מחיזה לעמם, משה נגש יותר מאהרן, ואהרן יותר מן הכהנים, והעם כל עיקר אל יהרסו את מנצם לעלות אל ה': פן יפרץ בם. אף על פי שהוא נקוד חטף קמ"ץ, אינו זו מגזרתו, כך דרך כל חיבה שנקודתה מלאפוס"ס, כשהיא באה במקף, משתנה הנקוד לחטף קמ"ץ:
(25) ויאמר אליהם. התראה זו:

The Ten Commandments are presented here in Ta'am Tahton. For the Ten Commandments in Ta'am Elyon, see page 201.

2	<p>אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אָנֹכִי יְהוָה הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:</p>
3	<p>לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים לִפְנֵי:</p>
4	<p>לֹא־תַעֲשֶׂה לְךָ וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:</p>

במראות, אלתאמרו שתי רשויות הן (מכילתא פ"ה), אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. דבר אחר, לפי שהיו שומעין קולות הרבה, שנאמר את הקולות, קולות באין מד' רוחות ומן השמים ומן הארץ, אל תאמרו רשויות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד אלהיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, וזה הוא שאמר למה ה' יצקה אפך צעמך (שמות לב, יא), לא להם צוית לא יהיה לכם אלהים אחרים, אלא לי לצדי: מבית עבדים. מצית פרעה שהייתם עבדים לו, או אינו אומר אלא מצית עבדים שהיו עבדים לעבדים, תלמוד לומר ויפדך מצית עבדים מיד פרעה מלך מצרים, אומר מעשה, עבדים למלך היו, ולא עבדים לעבדים:

(3) לא יהיה לך. למה נאמר, לפי שנאמר לא תעשה לך, אין לי אלא שלא יעשה, העשוי כבר מניין שלא יקיים, תלמוד לומר לא יהיה לך (מכילתא פ"ו): אלהים אחרים. שאין אלהות, אלא אחרים עשאוים אלהים עליהם (מכילתא שם). ולא יתכן לפרש אלהים אחרים זולתי, שגנאי הוא כלפי מעלה לקרותם אלהות אלו. דבר אחר אלהים אחרים, שהם אחרים לעובדיהם, צועקים אליהם ואין עונים אותם, ודומה כאילו הוא אחר שאינו מכירו מעולם: על פני. כל זמן שאני קיים, שלא תאמר לא נטונו על עבודת אלילים אלא אותו הדור (מכילתא שם):

(4) פסל. על שם שנפסל: וכל תמונה. תמונת כל דבר אשר בשמים:

(1) וידבר אלהים. אין אלהים אלא דיין, וכן הוא אומר אלהים לא תקלל (שמות כב, כז) ותרגומו ציינא, לפי שיש פרשיות בחזרה שאם עשאו אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל עליהם פורעניות, יכול אף עשרת הדברות כן, תלמוד לומר וידבר אלהים, דיין להפרע: את כל הדברים האלה. למלמד שאמר הקדוש ברוך הוא עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן, אם כן מה תלמוד לומר עוד אנכי ולא יהיה לך, שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (קושיית אם כן כו', פירוש, לפי זה שמוכח מאת כל הדברים האלה, שגם שאר עשרת הדברות כולם אמר הקב"ה בדבור אחד, אם כן מה תלמוד לומר אנכי וגו', רצונו לומר מה בא להודיענו צמה שפרט לשון ב' דברות אלו מהשאר, מדהויאם בלשון זה שהמשמעות דוקא אלו שנים בפרט מפי הגבורה ילאו, והלא לפי זה כולם כמוהם, הקב"ה בכבודו ובעצמו דיברם. ותיירץ שחזר ופירש וכו', ורצונו לומר, באותה החזרה, לא החזיר ללמד על הכלל ילא, אלא על הפרט אלו שתי דברות ראשונות ביחוד ודו"ק): לאמר. מלמד שהיו עונים על הן ועל לאו לאו (מכילתא שם):

(2) אשר הוצאתיך מארץ מצרים. כדאי היא ההוצאה, שהיו משועבדים לי. דבר אחר, לפי שנגלה בים כגבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלא רחמים, שנאמר ופספת רגלי קמעשה לבנת הספיר (שמות כד, י), זו הייתה לפניו ששעת השעבוד, וכענש השמים משגאלו, הואיל ואני משתנה

<p>5 thou shalt not bow down unto them, nor serve them; for I the LORD thy God am a jealous God, visiting the iniquity of the fathers upon the children unto the third and fourth generation of them that hate Me;</p>	<p>לֹא תִסְגֹּד לְהוֹן וְלֹא תִפְלַחֲנִין אֲרִי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא מִסַּעַר חֹבֵי אֲבֹתָן עַל בְּנֵין מִרְדִּין עַל דֶּר תְּלִיתַאי וְעַל דֶּר רַבִּיעֵאִי לְסִנְאִי כַד מִשְׁלֵמִין בְּנִיא לְמַחֲטִי בְּתֵר אֲבֹתָהוֹן:</p>	<p>לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶקֶד עוֹן אֶבֶת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רַבְעִים לְשִׁנְאִי:</p>
<p>6 and showing mercy unto the thousandth generation of them that love Me and keep My commandments.</p>	<p>וְעֵבִיד טִיבוּ לְאַלְפֵי דְרִין לְרַחֲמִי וּלְנִטְרֵי פִקּוּדֵי:</p>	<p>וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאַלְפִים לְאַהֲבִי וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתַי: (ס)</p>
<p>7 Thou shalt not take the name of the LORD thy God in vain; for the LORD will not hold him guiltless that taketh His name in vain.</p>	<p>לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנָּקֵה יְהוָה אֶת אִשְׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא: (פ)</p>	<p>לֹא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנָּקֵה יְהוָה אֶת אִשְׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא: (פ)</p>
<p>8 Remember the sabbath day, to keep it holy.</p>	<p>הוּי דְכִיר יֵת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא לְקַדְשׁוּתִיהָ:</p>	<p>זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְשׁוֹ:</p>
<p>9 Six days shalt thou labour, and do all thy work;</p>	<p>שֵׁשֶׁת יוֹמִין תַּפְלַח וְתַעֲבִיד כָּל עֲבִידְתֶּךָ:</p>	<p>שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכֶתְךָ:</p>
<p>10 but the seventh day is a sabbath unto the LORD thy God, in it thou shalt not do any manner of work, thou, nor thy son, nor thy daughter, nor thy man-servant, nor thy maid-servant, nor thy cattle, nor thy stranger that is within thy gates;</p>	<p>וַיּוֹמָא שְׁבִיעֵאָה שַׁבְּתָא קֳדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲבִיד כָּל עֲבִידָא אֶת וּבָרְךָ וּבְרַתְךָ עֲבָדְךָ וְאִמָּתְךָ וּבְעֶרְךָ וּגְיֹרְךָ דְּבִקְרֹךְ:</p>	<p>וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כָל־מְלֹאכָה אֹתָהּ וּבִנָּךְ וּבִתְךָ עֲבָדְךָ וְאִמָּתְךָ וּבְהֶמְתְּךָ וּגְרֶךָ אִשְׁר בְּשַׁעְרֶיךָ:</p>

- (5) אל קנא. מקנא להפרע, ואינו עוזר על מדתו למחול על עון עבדות אלילים. כל לשון קנא אנפריימנט בלע"ז (אייפערנד) נותן לב ליפרע: לשנאי. כתרגומו, כשאחוזין מעשה אבותיהם צדיהם (סנהדרין כז:):
- (6) גוצר חסד. שאדם עושה, לשלם שכר עד לאלפים דור, נמאח מדה טובה יתירה על מדת פורעניות אחת על חמש מאות, שזו לארבעה דורות, וזו לאלפים (תוספתא סוטה ד, א):
- (7) לשוא. (השני לשון שקר, כתרגומו) פְּמֵה דְּחִימֵר אי זהו שצועת שוא, נשבע לשנות את הידוע, על עמוד של אבן שהוא של זהב, (הראשון לשון מגן, כתרגומו) זה הנשבע לחנם ולהבזל על של עץ עץ, ועל אבן אבן (שצועות כט:):
- (8) זכור. זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, וכן משלליה מות יומת (שמות לא, יד) וציוס השָׁצַת שְׁנֵי קָצָשִׁים (במדבר כח, ט),
- וכן לא תלַבֵּשׁ שְׁעָטָנָא גְּדִלִים שְׁעָטָה לָךְ (דברים כב, יאצב), וכן עֲרוֹת אֶשֶׁת אֶחָיִךְ (ויקרא יח, טו) יִצְמָה יִצָּא עֲלֶיךָ (דברים כה, ה), הוא שנאמר אֶחָת דְּבָרָא לְלֵהִים שְׁפִיס זֶה שְׁמַעְפִּי (תהלים סב, יב). זכור לשון פעול הוא, כמו אָכַל וְשָׁחַ (ישעיה כב, יג), קְלוֹךְ וְצִלָּה (שמואל-ב ג, טו), וכן פתרונו תנו לב לזכור תמיד את יום השבת, שאם נזדמן לך חפץ יפה, תהא מומוניו לשבת (בבא מציעה טז):
- (9) ועשית כל מלאכתך. כשתצא שבת, יהא צעניך כאילו כל מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה (מכילתא פ"ז):
- (10) אחת וצנך וצתך. אלו הקטנים, או אינו אלא גדולים, אמרת, הרי כבר מוזהרין הם, אלא לא צא אלא להזהיר גדולים על שציתת הקטנים, וזה ששנינו (שבת קכא). קטן שצא לכבוד, אין שומעים לו, מפני ששציתתו עליך:

11	for in six days the LORD made heaven and earth, the sea, and all that in them is, and rested on the seventh day; wherefore the LORD blessed the sabbath day, and hallowed it.	כִּי שֵׁשֶׁת-יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ וְאֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם וַיִּנַּח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל-כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: (ס)	11
12	Honour thy father and thy mother, that thy days may be long upon the land which the LORD thy God giveth thee.	כְּבֹד אֶת-אָבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ לְמַעַן יָאָרְכּוּךָ יְמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: (ס)	12
13	Thou shalt not murder. Thou shalt not commit adultery. Thou shalt not steal. Thou shalt not bear false witness against thy neighbour.	לֹא תִרְצַח (ס) לֹא תִנָּאֵף (ס) לֹא תִגְנוֹב לֹא תִגְנוֹב לֹא תִסְהִיד בְּחֵבֶרֶךְ סְהִידוֹתָא דְשִׁקְרָא: (ס)	13
14	Thou shalt not covet thy neighbour's house; thou shalt not covet thy neighbour's wife, nor his man-servant, nor his maid-servant, nor his ox, nor his ass, nor any thing that is thy neighbour's.	לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא תַחְמֹד אִשְׁתִּי רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וְאִמּוֹתָיו וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: (פ)	14
15	And all the people perceived the thunderings, and the lightnings, and the voice of the horn, and the mountain smoking; and when the people saw it, they trembled, and stood afar off.	וְכָל-הָעָם רָאוּ אֶת-תְּהִלּוֹת וְאֶת-הַלְפִידִם וְאֶת-קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת-תְּהִלּוֹת עֹשֶׁן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנָּעוּ וַיַּעֲמָדוּ מֵרָחֵק: (ס)	15
16	And they said unto Moses: 'Speak thou with us, and we will hear; but let not God speak with us, lest we die.'	וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה דַּבֵּר-אַתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל-יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן-נָמוּת: (ס)	16

(11) וינח ביום השביעי. כביכול הכתיב צעזעמו מנוחה, ללמד הימנו קל וחומר לאדם שמלאכתו צעזעמו וציגיגעה שיהא נוח בשבת: בדרך. ויקדשהו. צרכו זמן לכופלו בששילחם משנה, וקדשו זמן שלא היה יורד זו: (12) למען יאריכו ימיו. אס תכזב יאריכו ימיו, ואס לאו יקצרו, שדברי תורה נוטריקון הס נדרשים, מכלל הן לאו ומכלל לאו הן (מכילתא פ"ח): (13) לא תנאף. אין ניאוף אלא באשת איש, שנאמר מות יומת הנאף והנאפס (ויקרא כ, ו), ואומר האשה המנאפס פסח אישה פסח את זרים (יחזקאל טז, לז): לא תגנוב. בגונב נפשות הכתוב מדבר, לא תגנובו בגונב ממון, או אינו אלא זה בגונב ממון ולהלן בגונב נפשות, אמרת, דבר הלמד מענינו, מה לא תרצח לא תנאף מדבר דבר שחייבין עליהם מיתת בית דין, אף לא תגנוב דבר שחייב עליו מיתת בית דין (סנהדרין פו): (15) וכל העם רואים. מלמד שלא היה זה אחד סומא, ומניין שלא היה זה אלס, תלמוד לומר ויענו כל העם, ומניין שלא היה זה חרש, תלמוד לומר נעשה ונשמע (מכילתא פ"ט): רואים את הקולות. רואין את הנשמע, שאי אפשר לראות במקום אחר (שם): את הקולות. היוצאין מפי הגבורה: וינעו. אין נוע אלא זיע (שם): ויעמדו מרחוק. היו נרתעין לאחוריהם שנים עשר מיל, כאורך מחניהם, ומלאכי השרת באין ומסייעין אותם להחזירם, שנאמר מלאכי קדשות ילדון ילדון (תהלים סח, יג. מכילתא שם):

<p>17 And Moses said unto the people: 'Fear not; for God is come to prove you, and that His fear may be before you, that ye sin not.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְעָמָא לֹא תִדְחִלּוּן אֲרִי בְדִיל לְנִסָּאָה יִתְכּוֹן אֲתֹנְלִי לְכּוֹן יִקְרָא דִּיּוּ וּבְדִיל דְּתִהִי דִחְלָתִיה עַל אֲפִיכּוֹן בְּדִיל דְּלֹא תַחֲוּבוּן:</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־ תִּירְאוּ כִּי לִבְעֹבוֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם כֹּא הָאֱלֹהִים וּבְעֹבוֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ:</p>
<p>18 And the people stood afar off; but Moses drew near unto the thick darkness where God was.</p>	<p>וְקָם עָמָא מִרְחִיק וּמֹשֶׁה קָרִיב לְצַד אֲמַטָּתָא דִּתְמָן יִקְרָא דִּיּוּ:</p>	<p>18 וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחָק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֲרַפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: (ס)</p>
<p>19 And the LORD said unto Moses: Thus thou shalt say unto the children of Israel: Ye yourselves have seen that I have talked with you from heaven.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה כִּדְנָן תִּימַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתוֹן חֲזִיתוֹן אֲרִי מִן שָׁמַיָא מְלִילִית עִמָּכּוֹן:</p>	<p>מַפְטִיר וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֶם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:</p>
<p>20 Ye shall not make with Me—gods of silver, or gods of gold, ye shall not make unto you.</p>	<p>לֹא תַעֲבֹדוּן קֳדָמִי דִחְלָן דְּכֶסֶף וְדִחְלָן דְּדָהָב לֹא תַעֲבֹדוּן לְכּוֹן:</p>	<p>20 לֹא תַעֲשׂוּן אֵתִי אֱלֹהִי כֶסֶף וְאֵלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם:</p>
<p>21 An altar of earth thou shalt make unto Me, and shalt sacrifice thereon thy burnt-offerings, and thy peace-offerings, thy sheep, and thine oxen; in every place where I cause My name to be mentioned I will come unto thee and bless thee.</p>	<p>מִדְּבַח אֲדָמָתָא תַעֲבִיד קֳדָמִי וְתִהִי דְבַח עֲלוּהִי יִת עֲלוֹתָךְ וְיִת נִכְסֵת קוֹדֶשֶׁךְ מִן עֲנֶךְ וּמִן תּוֹרֶךְ בְּכָל אֶתֶר דְּאֲשָׁרִי שְׁכִינָתִי לְתַמָּן אֲשַׁלַּח בְּרַכְתִּי לָךְ וְאֶבְרַכְכֶּךְ:</p>	<p>21 מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי וְזִבְחֹתַי עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלָמֶיךָ אֶת־צֹאנֶךָ וְאֶת־בָּקָרְךָ בְּכָל־ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבִרְכֵיתִיךָ:</p>

(17) לבעבור נסות אתכם. לגדל אתכם צעולם, שינא לכם שם באומות שהוא כבודו נגלה עליכם: נסות. לשון הרמה וגדולה, כמו קרימו נס (ישעיה סב, י), קרים נסי (שם מט, כב). ונכנס על הגזעה (שם ל, יז), שהוא זקוף: ובעבור תהיה יראתו. על ידי שראיתם אותו יראוי ומאז, מדעו כי אין זולתו, ותיראו מפניו:

(18) נגש אל הערפל. לפני משלש מחיצות, חושך, ענן, וערפל, שנאמר וקהר צער צאש עד לצ השמים חשך ענן וערפל (דברים ז, יא). ערפל הוא עז הענן, שאמר לו הנה אנכי צא אליך צעב דענן (שמות יט, ט):

(19) כה תאמר. כלשון הזה: אתם ראיתם. יש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים משיחין לו, שמה שאחרים משיחין לו פעמים שלבו חלוק מלהאמין: כי מן השמים דברתי. וכמו אחר אומר, ויגד ה' על הר סיני, צא הכתוב

השלישי והכריע ציניהם, מן השמים השמייעך את קלו ליסרך ועל הקרץ הקרף את אשו הגדולה (דברים ז, לו), כבודו בשמים, ואשו וגבורתו על הארץ. דבר אחר, הקפין השמים ושמי השמים, והציעו על ההר, וכן הוא אומר ויט שמים ויגד (מהלים יח, ו. מכילתא פ"ט):

(20) לא תעשון אתי. לא תעשון דמות שמי המשמים לפני צמרוס (מכילתא פ"י): אלהי כסף. צא להזהיר על הכרובים, שאתה עושה לעמוד אחי, שלא יהיו של כסף, שאם שניתם לעשותם של כסף, הרי הן לפני כאלהות: ואלהי זהב. צא להזהיר שלא יוסיף על צ', שאם עשית ד', הרי הן לפני כאלהי זהב: לא תעשו לכם. לא תאמר, הריני עושה כרובים צמתי כנסיות וצמתי מדרשות כדרך שאני עושה צמית עולמים, לכך נאמר לא תעשו לכם:

22	And if thou make Me an altar of stone, thou shalt not build it of hewn stones; for if thou lift up thy tool upon it, thou hast profaned it.	וְאִם־מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי קִדְמִי לֹא תִבְנֶינָהוּ יִתְהוֹן פְּסִילָן לֹא תָרִים חֲרָבָה עָלָהּ וְתִחְלִינָהּ:	וְאִם־מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה־לִּי לֹא־תִבְנֶנָּה אֹתָהֶן גִּזִּית כִּי חֲרָבָה הִנֵּפֶת עָלֶיהָ וְתִחְלִלָהּ:
23	Neither shalt thou go up by steps unto Mine altar, that thy nakedness be not uncovered thereon.	וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגְלֶה עֲרֹתָהּ דָּלָא תִתְגַּלֵּי עֲרֹתָהּ עָלֶיהָ:	וְלֹא־תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל־מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא־תִגְלֶה עֲרֹתָהּ עָלֶיהָ: (פ)

The Haftara is Isaiah 6:1 - 7:6 & 9:5 - 9:6 on page 213. Sepharadim read Isaiah 6:1 - 6:13.

XXI	Now these are the ordinances which thou shalt set before them.	וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים וְאֵלֶּיךָ דִּינֵיךָ וְתִסְדֹּר לִפְנֵיהֶם:	וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים וְאֵלֶּיךָ דִּינֵיךָ וְתִסְדֹּר לִפְנֵיהֶם:
-----	--	--	--

ועל כרחק אין אס הללו תלוי, אלא ודאין, ובלשון כאשר הם משמשים: גזית. לשון גזיה, שפוסלן ומכתתן בצרול: כי חרבך הנפת עליה. הרי כי זה משמש בלשון פן, שהוא דילמא, פן תניף חרבך עליה: ותחללה. הא למדת, שאם הנפת עליה צרול חללת שהמוצח נברא להאריך ימיו של אדם, והצרול נברא לקצר ימיו של אדם, אין זה דין שיונק המקצר על המאריך (מדות פ"ג מ"ד). ועוד, שהמוצח מטיל שלום בין ישראל לאציהם שבשמים, לפיכך לא יבא עליו כורת ומחבל, והרי דברים קל וחומר, ומה אצנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות, על ידי שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם צרול, המטיל שלום בין איש לאשתו, בין משפחה למשפחה, בין אדם לחבירו, על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות:

(23) ולא תעלה במעלות. כשאתה בונה כבש למזבח, לא תעשהו מעלות מעלות, אשקנו"ש בלע"ז (שטופען שטאפלען) אלא חלוק יהא ומשופע: אשר לא תגלה ערותך. שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך, ואף על פי שאינו גלוי ערוה ממש, שהרי כתיבועשה להם מכנסים, מכל מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא, ואתה נוהג בהם מנהג בזיון, והרי דברים קל וחומר, ומה אצנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיון, אמרה תורה הואיל ויש בהם זורק לא תנהג בהם מנהג בזיון, חבירך שהוא בדמות יוררך, ומקפיד על בזיונו, על אחת כמה וכמה:

(21) מזבח אדמה. מחובר באדמה, שלא יבנו על גבי עמודים או על גבי כיפין (נ"א בסיס) (מכילתא פ"א). דבר אחר, שהיה ממלא את חלל המזבח הנחושת אדמה בשעת חנייתו (מכילתא שם): תעשה לי. שתהא תחלת עשייתו לשמי: וזבחת עליו. אללו, כמו ועליו משה מנשה (במדבר ז, כ), ו אינו אלא עליו ממש, תלמוד לומר הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבֵּחַ ה' אֶלֶּיךָ (דברים יב, כז), ואין שחיטה בראש המזבח (מכילתא פ"א זכאים נח). את עולתך ואת שלמיך. אשר מלאךך ומבקרך. את לאנך ואת צוקך. ירוש לאת עולתך ואת שלמיך: בכל המקום אשר אזכיר את שמי. אשר אתן לך רשות להזכיר שם המפורש שלי, שם אבוא אליך וברכתך, אשרה שכינתי עליך, מכאן אתה למד, שלא ניתן רשות להזכיר שם המפורש אלא במקום שהשכינה באה שם, וזהו בית הבחירה, שם ניתן רשות לכהנים להזכיר שם המפורש בנשיאת כפים לצורך את העם:

(22) ואם מזבח אבנים. רבי ישמעאל אומר, כל אס ואס שצתורה רשות, חוץ מג', ואם מוצח אצנים תעשה לי, הרי אס זה משמש בלשון כאשר, וכאשר תעשה לי מוצח אצנים לא תבנה אתה גזית, שהרי חובה עליך לבנות מוצח אצנים, שנאמר אֲצִנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶנָּה (דברים כז, ו). וכן אס כָּקָה שְׁלֵמוֹה (שמות כז, כד), חובה הוא, שנאמר וְהַעֲבַט שַׁעֲבִיטָיו (דברים טו, ח), ואף זה משמש בלשון כאשר. וכן ואס תִּקְרִיב מִנְחָה צְפוּרִים (ויקרא כ, יד), זו מנחת העומר שהיא חובה (מכילתא פ"א),

2 If thou buy a Hebrew servant, six years he shall serve; and in the seventh he shall go out free for nothing.	כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שְׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצֵא לְחֻפְשִׁי חֲנָם: אֲרִי תִזְבֹּן עֶבְדָּא בֶר יִשְׂרָאֵל שִׁית שָׁנִין יִפְלַח וּבְשִׁבְעִיתָא יִפּוֹק לְבֶר חוֹרִין מִנָּן:	2 כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שְׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצֵא לְחֻפְשִׁי חֲנָם:
3 If he come in by himself, he shall go out by himself; if he be married, then his wife shall go out with him.	אִם-בְּגֻפּוֹ יָבֹא בְּגֻפּוֹ יֵצֵא אִם-בְּעַל אִשָּׁה הוּא וַיֵּצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ: אִם בְּלַחֲדוּתִי יֵיעוֹל בְּלַחֲדוּתִי יִפּוֹק אִם בְּעֵל אֶתְתָּא הוּא וְתִפּוֹק אֶתְתִּיה עִמֶּיהָ:	3 אִם-בְּגֻפּוֹ יָבֹא בְּגֻפּוֹ יֵצֵא אִם-בְּעַל אִשָּׁה הוּא וַיֵּצְאָה אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ:
4 If his master give him a wife, and she bear him sons or daughters; the wife and her children shall be her master's, and he shall go out by himself.	אִם רַבּוֹנִיה יִתֵּן לִיה אֶתְתָּא וּתְלִיד לִיה בָּנִין אוֹ בָנִין וּבָנִיה תְּהִי לְרַבּוֹנִיה וְהוּא יִפּוֹק בְּלַחֲדוּתִי: אִם רַבּוֹנִיה יִתֵּן לִיה אֶתְתָּא וּתְלִיד לִיה בָּנִין אוֹ בָנִין וּבָנִיה תְּהִי לְרַבּוֹנִיה וְהוּא יִפּוֹק בְּלַחֲדוּתִי:	4 אִם-אֲדֹנָיו יִתֵּן-לּוֹ אִשָּׁה וַיֵּלְדָה-לּוֹ בָּנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדֶיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגֻפּוֹ:
5 But if the servant shall plainly say: I love my master, my wife, and my children; I will not go out free;	וְאִם-מִיָּמֶר יִימֶר עֶבְדָּא רַחֲמִינָא יְת רַבּוֹנִי יְת אֶתְתִּי וְיְת בְּנֵי לָא אָפּוֹק בֶּר חוֹרִין: וְאִם מִיָּמֶר יִימֶר עֶבְדָּא רַחֲמִינָא יְת רַבּוֹנִי יְת אֶתְתִּי וְיְת בְּנֵי לָא אָפּוֹק בֶּר חוֹרִין:	5 וְאִם-אֲמַר יֵאמֹר הָעֶבֶד אֶתְבִּיתִי אֶתְאֲדֹנִי אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בָּנֵי לָא אֵצֵא חֻפְשִׁי:
6 then his master shall bring him unto God, and shall bring him to the door, or unto the door-post; and his master shall bore his ear through with an awl; and he shall serve him for ever.	וְיִקְרַבְנִיה רַבּוֹנִיה לְקַדָּם דִּי־יִנְיָ וּיִקְרַבְנִיה לְתַת דִּשָּׂא אוֹ דְלֹת מְזוּזָתָא וְיִרְצַע רַבּוֹנִיה יְת אֲדֹנֶיהָ בְּמִרְצָעָא וַיְהִי לִיה עֶבֶד פֶּלַח לְעֹלָם: וְיִקְרַבְנִיה רַבּוֹנִיה לְקַדָּם דִּי־יִנְיָ וּיִקְרַבְנִיה לְתַת דִּשָּׂא אוֹ דְלֹת מְזוּזָתָא וְיִרְצַע רַבּוֹנִיה יְת אֲדֹנֶיהָ בְּמִרְצָעָא וַיְהִי לִיה עֶבֶד פֶּלַח לְעֹלָם:	6 וְהִגִּישׁוּ אֲדֹנָיו אֶל-הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל-הַדֶּלֶת אוֹ אֶל-הַמְּזוּזָה וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת-אָזְנוֹ בְּמִרְצָע וַעֲבָדוּ לְעֹלָם: (ס)

נגנב, כמו שנאמר אם אין לו ונמכר בגנב (שמות כב, א), או אינו אלא צמור עמו מפני דחקו, אבל מכרוהו בית דין לא יאצא בשש, כשהוא אומר וְכִי יִמְרָא אִתְּךָ עֲמָךְ וְנִמְכַר לָךְ (ויקרא כה, לט), הרי מוכר עמו מפני דחקו אומר, ומה אני מקיים כי תקנה, נמכר בבית דין: לחפשי. לחירות:

(3) אם בגפו יבא. שלא היה נשוי אשה, כמרגומו אם בלחודוהי. ולשון בגפו, כנפו, שלא צא אלא כמות שהוא, יחידי בחוך לבדו, כגוף גדול: בגפו יצא. מגיד, שאם לא היה נשוי מתחלה, אין רבו מוכר לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים (קידושין כ.). אם בעל אשה הוא. ישראלית (מכילתא פ"ב): ויצאה אשתו עמו. וכי מי הכניסה שחלא, אלא מגיד הכתוב, שהקונה עבד עברי חייב צמוצות אשתו ובניו (קידושין כב.):

(4) אם אדניו יתן לו אשה. מכאן, שהרשות ביד רבו למסור לו שפחה כנענית להוליד ממנה עבדים. או אינו אלא בישראלית, תלמוד לומר האשה וילדיה תהיה לאדוניה, הא אינו מדבר אלא בכנענית, שהרי העבירה אף היא יוצאה בשש, ואפילו לפני שש אם הביאה סימנין יוצאה, שנאמר אִתְּךָ עֲבָדִי או עֲבָדֶיהָ (דברים טו, יב) תלמד שאף העבירה יוצאה בשש:

(5) את אשתו. השפחה:

(1) ואלה המשפטים. כל מקום שנאמר אלה, פסל את הראשונים, ואלה, מוסיף על הראשונים (שמו"ר ל, ז), מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני. ולמה נסמכה פרשת דינין לפרשת מזבח, לומר לך שתשים סנהדרין אצל המקדש (ס"א המזבח): אשר תשים לפניהם. אמר לו הקב"ה למשה, לא תעלה על דעתך לומר, אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים, עד שחאה סדורה צפיהם כמשנתה, ואיני מטריח עממי להציג טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפניהם, כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם: לפניהם. ולא לפני עובדי אלילים (גיטין פח:), ואפילו ידעת דין אחד שהם דיני אותו כדני ישראל, אל תציאהו בערכאות שלהם, שהמציא דיני ישראל לפני ארמים, מחלל את השם ומיקר שם האלילים להשחיתם (ס"א להחשיבם), שנאמר כי לא כזרנו זורם ואויבינו פלילים (דברים לב, לא), כשאיבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם:

(2) כי תקנה עבד עברי. עבד שהוא עברי, או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני שלקחתו מישראל, ועליו הוא אומר שש שנים יעבד, ומה אני מקיים וְהִקְנַחְתָּם אִתָּם (ויקרא כה, מו), בלוקח מן הכנענים, אבל בלוקח מישראל יאצא בשש, תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי (דברים טו, יב), לא אמרתי אלא באחיך: כי תקנה. מיד בית דין שמכרוהו

7	And if a man sell his daughter to be a maid-servant, she shall not go out as the men-servants do.	וְאִם יִמְכַּר אִישׁ אֶת-בִּתּוֹ לְאָמָה לְאִמָּהּ לֹא תֵפֹק כַּמִּפְקָנֹת עֲבָדִים:	וְכִי־יִמְכַר אִישׁ אֶת־בִּתּוֹ לְאָמָה לֹא תֵצֵא כְצֵאת הָעֲבָדִים:	נ״י
8	If she please not her master, who hath espoused her to himself, then shall he let her be redeemed; to sell her unto a foreign people he shall have no power, seeing he hath dealt deceitfully with her.	אִם־רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר־ (כִּי לֹא) [קָן לָו] יַעֲדָהּ וְהַפְדָּהּ לְעַם נָכְרִי לֹא־יִמְשַׁל לְמַכְרָהּ בְּבִגְדוֹ־בָהּ:	אִם בִּישָׁת בְּעֵינֵי רַבּוֹנָהּ דִּיקַיִּמָּה לִיה וְיִפְרָקְנָהּ לְגִבֹר אֲחֵרָן לִית לִיה רָשׁוּ לְזַבּוֹנָהּ בְּמִשְׁלִיטָה בָּהּ:	8
9	And if he espouse her unto his son, he shall deal with her after the manner of daughters.	וְאִם לְבָרִיהּ יִקְיָמְנָהּ כְּהִלָּכֶת בָּנֵת יִשְׂרָאֵל יַעֲבִיד לָהּ:	וְאִם־לְבָנוֹ יִיעֲדָנָהּ כַּמִּשְׁפָּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ:	9
10	If he take him another wife, her food, her raiment, and her conjugal rights, shall he not diminish.	אִם אוֹחֶרְתָּא יֹסֵב לִיה זִיוָנָהּ כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִמְנַע:	אִם־אַחֶרֶת יִקַּח־לָו שְׂאֶרְהָ כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגְרַע:	10

זו לא תלא בשן ועין, אלא עובדת שש, או עד היוכל, או עד שחצא סימנין, וכל הקודם קודם לחירותה, ונותן לה דמי עינה או דמי שינה, או אינו אלא לא תלא כלאה העבדים בשש וזיוכל, תלמוד לומר כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה, מקיש עבריה לעברי לכל יאחזיקו, מה עברי יואל בשש וזיוכל, אף עבריה יואל בשש וזיוכל, ומהו לא תלא כלאה העבדים, לא תלא בראשי איברים כעבדים כנענים, יכול העברי יואל בראשי איברים, תלמוד לומר העברי או העבריה, מקיש עברי לעבריה, מה העבריה אינה יואל בראשי איברים, אף הוא אינו יואל בראשי איברים:

(8) אם רעה בעיני אדניה. שלא נשאה חן בעיניו לכנסה (מכילתא פ"ג): אשר לא יעדה. שהיה לו ליעדה ולהכניסה לו לאשה, וכסף קנייתה הוא כסף קדושה. וכאן רמז לך הכתוב שמצוה ביעוד, ורמז לך שאינה רכיבה קדושין אחרים: והפדה. יתן לה מקום להפדות ולנאח, שאף הוא מסייע בפדיונה, ומה הוא מקום שנותן לה, שמגרע מפדיונה במספר השנים שעשה אלו כאילו היא שכורה אלו, כיצד, הרי שקנאה במנה ועשה אלו ב' שנים, אומרים לו, יודע היית שעתידיה לנאח לסוף שש שנה, נמא שנקית עבדות כל שנה ושנה בששית המנה, ועשה אלו ב' שנים, הרי שלישית המנה, טול שני שלישות המנה ותא מאלך: לעם נכרי לא ימשל למכרה. שאינו רשאי למכרה לאחר, לא האדון ולא האב (קידושין יח): בבגדו בה. אם צא לצגוד בה, שלא לקיים בה מצות יעוד, וכן אביה, מאחר שצגד בה ומכרה לזה:

(9) ואם לבנו ייעדנה. האדון, מלמד שאף בנו קס תחתיו ליעדה אם ירצה אציו, ואינו צריך לקדושין אחרים, אלא אומר לה, הריאת מיועדת לי בכסף שקיבל אצין בדמין: כמשפט הבנות. שאר כסות ועונה:

(6) אל האלהים. לבית דין, צריך שימלך במוכריו שמכרוהו לו (מכילתא פ"ב): אל הדלת או אל המזוזה. יכול שתהא המזוזה כשרה לרצוע עליה, תלמוד לומר ונסקה צאן וצדקת (דברים טו, יז), דלת ולא מזוזה, הא מה תלמוד לומר או אל המזוזה, הקיש דלת למזוזה, מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד (קידושין כב): ורצע אדוניו את אזנו במרצע. הימנית, או אינו אלא של שמאל, תלמוד לומר און און לגזירה שיה, נאמר כאן ורצע אדוניו את אזנו, ונאמר במצורע פנוך און המטרה הימנית (ויקרא יד, יד), מה להלן הימנית אף כאן הימנית. ומה ראה און להרצע מכל שאר אברים שצגוף, אמר ר' יוחנן בן זכאי, און זאת ששמעה על הר סיני לא תגזר, והלך וגנב, תרצע (מכילתא פ"ב), ואם מוכר עצמו, און ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים, והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע. רבי שמעון היה דורש מקרא זה כמין חומר, (ר"ל קשר צרור מצושם שחולין צואר לתכשיט) מה נשחנו דלת ומזוזה מכל כלים שצבית, אמר הקב"ה, דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות, ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם, ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם: ועבדו לעולם. עד היוכל, או אינו אלא לעולם כמשמעו, תלמוד לומר ואיש קל משפחה פשוטו (ויקרא כה, י), מגיד שחמשים שנה קרוים עולם, ולא שיהא עובדו כל חמשים שנה, אלא עובדו עד היוכל, בין סמוך בין מופלג:

(7) וכי ימכר איש את ברתו לאמה. בקטנה הכתוב מדבר (מכילתא פ"ג), יכול אפילו הביאה סימנים, אמרת קל וחומר, ומה מכורה קודם לכן יואל בסימנין, כמו שכתוב ויאחז חנם אין כסף, שאנו דורשים אותו לסימני נערות, שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר (ערכין כט): לא תצא כצאת העבדים. כיצאת עבדים כנענים שיואחז בשן ועין, אכל

11	And if he do not these three unto her, then shall she go out for nothing, without money.	וְאִם-שְׁלֹשׁ-אֵלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וְיֵצֵאָה חֲנָם אֵין כֶּסֶף: (ס)	וְאִם תִּלְתּ אֱלִין לֹא יַעֲבִיד לָהּ וְתִפּוֹק מִגֵּן דִּלָּא כֶסֶף:
12	He that smiteth a man, so that he dieth, shall surely be put to death.	מִכָּה אִישׁ וְנָתַת מוֹת יוּמָת: וְיָקֻטְלָנִיָּה אֶתְקַטְלָא וְיִתְקַטְל:	דִּימַחֵי לְאַנְשׁ וְיִקְטְלָנִיָּה אֶתְקַטְלָא וְיִתְקַטְל:
13	And if a man lie not in wait, but God cause it to come to hand; then I will appoint thee a place whither he may flee.	וְאִשֶּׁר לֹא צָדָה וְהֶאֱלֹהִים אָנָּה לִיָּדוֹ וְשִׁמְתִּי לָּהּ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: (ס)	וְדִלָּא כִּמֵּן לִיָּהּ וּמִן קֳדָם יי אֶתְמַסֵּר לִיָּדֵיהּ וְאֲשִׁי לָּהּ אֶתֶר דִּיעֲרוֹק לְתַמָּן:
14	And if a man come presumptuously upon his neighbour, to slay him with guile; thou shalt take him from Mine altar, that he may die.	וְכִי-יָנֹד אִישׁ עַל-רֵעֵהוּ לְהָרְגוֹ בְּעֶרְמָה מֵעַם מִזְבְּחִי תִקְחֶנּוּ לְמוֹת: (ס)	וְאִרִי יִרְשַׁע גִּבֹּר עַל חֲבֵרִיהּ לְמַקְטִילָהּ בְּנִכְיָלוּ מִן מִדְּבַחִי תִדְבַּרְנִיָּה לְמַקְטִיל:

כד, יא). ולא יתכן לומר צד לשון הצד צד, שצידת חיות אין נופל ה"א בפועל שלה, ושם דבר זה צד, וזה שם דבר צד צדיה ופועל שלו צודה, וזהו פועל שלו צד. ואומר אני פתרונו כתרגומו ודלא כמן ליה. ומנחם חצרו בחלק צד צד, ואין אני מודה לו, ואם יש לחצרו באחת ממחלוקת של צד, נחצרו בחלק על צד פקשאו (ישעיה סו, יצ), צדה אצרה (שמואל-א כ, כ), ומלין לצד על אזה (דניאל ז, כה), אף כאן אשר לא צדה, לא צדד למצוא לו שום צד מיתה, ואף זה יש להרהר עליו, מכל מקום לשון אורב הוא: והאלהים אנה לידו. ומן לידו, לשון לא תאנה אליך רעה (תהלים צא, י), לא יאנה לצדיק כל און (משלי יב, כא), מתאנה הוא לי (מלכים-ב ה, ז), מזדמן למצוא לי עלה: והאלהים אנה לידו. ולמה תא זה מלפניו, הוא שאמר דוד, פקשאר יאמר משל הקדמני מקשעים יא צד רשע (שמואל-א כד, יג), ומשל הקדמוני היא התורה, שהיא משל הקצ"ה שהוא קדמוני של עולם, והיכן אמרה תורה מרשעים יא רשע, והאלהים אנה לידו, במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם, אחד הרג שוגג ואחד הרג מזיד, ולא היו עדים בדבר שיעידו, זה לא נהרג זה לא גלה, והקצ"ה מזדמן לפונדק אחד, זה שהרג במזיד יושב תחת הסולם, וזה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג במזיד והורגו, ועדים מעידים עליו ומחייבים אותו לגלות, נמצא זה שהרג בשוגג גולה, וזה שהרג במזיד נהרג: ושמותי לך מקום. אף במדבר שינוס שמה. ואי זה מקום קולטו, זה מחנה לויה (מכות יב:):

(14) וכי ייד. למה נאמר, לפי שנאמר מכה איש וגו', שומע אני אפילו רופא שהמית, ושליח בית דין שהמית במלקות ארבעים, והאז המכה את בנו, והרג הרודה את תלמידו, והשוגג, תלמוד לומר וכי ייד ולא שוגג, להרגו בערמה ולא שליח בית דין והרופא והרודה בנו ותלמידו, שאף על פי שהם מודין, אין מערימין: מעם מזבחי. אם היה כהן ורואה לעבוד עבודה, תקחנו למות (סנהדרין לה: יומא פה:):

(10) אם אחרת יקח לו. עליה: שארה כסותה ועונתה לא יגרע. מן האמה שיעד לו כזר: שארה. מוונות (כתובות מז:): כסותה. כמשמעו: ענתה. תשמיש:

(11) ואם שלש אלה לא יעשה לה. אם אחת משלש אלה לא יעשה לה, ומה הן השלש, ייעדנה לו, או לבנו, או יגרע מפדיונה ותנא, וזה לא יעדה לא לו, ולא לבנו, והיא לא היה צידה לפדות את עצמה: ויצאה חנם. ריבה לה יציאה לזו יותר ממה שריבה לעבדים, ומה היא היציאה, ללמדך שתנא בסמינין, ותשהה עמו עוד עד שתצא סמינין, ואם הגיעו שש שנים קודם סמינין, כזר למדנו שתנא, שנאמר העבדי או העבדית ובעדך שש שנים (דברים טו, יב), ומהו האמור כאן וינא חנם, שאם קדמו סמינים לשש שנים תנא בהן (מכילתא פ"ג), או אינו אומר שתנא אלא בצגרות (קידושין ד, ד), תלמוד לומר אין כסף, לרבות יציאת צגרות, ואם לא נאמרו שניהם, הייתי אומר וינא חנם זו צגרות, לכך נאמרו שניהם שלא ליתן פתחון פה לבעל הדין לחלוק:

(12) מכה איש ומת. כמה כתובים נאמרו בפרשת רוחחין, ומה שבידי לפרש למה באו כולם, אפרש: מכה איש ומת. למה נאמר, לפי שנאמר ואיש כי יכה קל נפש אדם מות יומת (ויקרא כד, יז), שומע אני הכאה בלא מיתה, תלמוד לומר מכה איש ומת, אינו חייב אלא בהכאה של מיתה (סנהדרין פד:). ואם נאמר מכה איש ולא נאמר ואיש כי יכה, הייתי אומר אינו חייב עד שיכה איש, הכה את האשה ואת הקטן מנין, תלמוד לומר כי יכה כל נפש אדם, אפילו קטן ואפילו אשה. ועוד, אילו נאמר מכה איש, שומע אני אפילו קטן שהכה והרג יא חייב, תלמוד לומר ואיש כי יכה (שם), ולא קטן שהכה. ועוד, כי יכה כל נפש אדם אפילו נפלים במשמע, תלמוד לומר מכה איש, שאינו חייב עד שיכה בן קיימא, הראוי להיות איש (מכילתא פ"ד):

(13) ואשר לא צדה. לא ארז לו ולא נחווין. צדה לשון ארז, וכן הוא אומר ואספה צדה את נפשי לקקסה (שמואל-א

15	And he that smiteth his father, or his mother, shall be surely put to death.	וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: (ס)	וְדִימְחִי לְאָבוּי וּלְאִמִּי אֶתְקַטְלָא יִתְקַטִּיל:
16	And he that stealeth a man, and selleth him, or if he be found in his hand, he shall surely be put to death.	וְגָנַב אִישׁ וּמָכְרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יוּמָת: (ס)	וְדִיּוֹגֵנֵב נַפְשָׁא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְכְּנֶיהָ וַיִּשְׁתַּכַּח בְּיָדֶיהָ אֶתְקַטְלָא יִתְקַטִּיל:
17	And he that curseth his father or his mother, shall surely be put to death.	וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: (ס)	וְדִילוּט לְאָבוּי וְאִמִּי אֶתְקַטְלָא יִתְקַטִּיל:
18	And if men contend, and one smite the other with a stone, or with his fist, and he die not, but keep his bed;	וְכִי־יִרִיבוּ אָנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אֹד בְּאֹרֶר וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב:	וְאִרִי יִנְצֹן גּוֹבְרִין וַיִּמְחִי גֹבֵר יֵת חֲבֵרִיהַ בְּאֶבֶן אֹד בְּבוֹרְמִיזָא וְלֹא יָמוּת וַיִּפּוֹל לְבוֹטְלָן:
19	if he rise again, and walk abroad upon his staff, then shall he that smote him be quit; only he shall pay for the loss of his time, and shall cause him to be thoroughly healed.	אִם־יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ בַּחוּץ עַל־מִשְׁעָנָתוֹ וְנִקְּחָה הַמִּכָּה רֶק שְׂכָתוֹ יִתֵּן וְרִפָּא יִרְפָּא: (ס)	אִם יָקוּם וַיִּתְּלִיד בְּבָרָא עַל בְּרִייה וַיְהִי זָכָא מְחִיָּא לְחוּד בּוֹטְלָניה יִתִּין וְאִגֵּר אִסְיָא יִשְׁלִים:
20	And if a man smite his bondman, or his bondwoman, with a rod, and he die under his hand, he shall surely be punished.	וְכִי־יִכָּה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אֹד אֶת־אִמָּתוֹ בְּשִׁבְט וּמָת תַּחַת יָדוֹ נָקָם יִנָּקֵם:	וְאִרִי יִמְחִי גֹבֵר יֵת עַבְדִּיהַ אֹד יֵת אִמָּתֶיהָ בְּשׁוֹלְטָן וַיָּמוּת תַּחַת יָדֶיהָ אֶתְדָּנָא יִתְדָן:

אביזי ואמו, סתם, צין איש וצין אשה, אס כן למה נאמר איש
 אשר יקלל, להוציא את הקטן: מות יומת. בסקילה. וכל
 מקום שנאמר דמיו בו, בסקילה, וצנין אז לכולם, דַּאֲפֹן יִדְמִי
 אֶסֶס דְּמִיָּסָס בָּס (סס כ, כז), ובמקלל אביזי ואמו נאמר דְּמִי
 צו (ת"כ פ' קדושים קידושין ל:):

(18) וכי יריבון אנשים. למה נאמר, לפי שנאמר עין תחת עין, לא למדנו אלא דמי איבריו, אבל שבת ורפוי לא למדנו, לכך נאמרה פרשה זו (מכילתא פ"ו): ונפל למשכב. כתרומתו ויפל לצוטלן, לחולי שמצטלו ממלאכתו:

(19) על משענתו. על צוריו וכחו (מכילתא סס): ונקה המכה. וכי תעלה על דעתך שיהרג זה שלא הרג, אלא ללמדך כאן, שחובשים אותו עד שגראה אם יתרפא זה, וכן משמעו, כשקם זה והלך על משענתו, אז ונקה המכה, אבל עד שלא יקום זה, לא נקה המכה: רק שבתו. בטול מלאכתו מחמת החולי, אם קטע ידו או רגלו, רואין בטול מלאכתו מחמת החולי, כאילו הוא שומר קשואין, שהרי אף לאחר החולי אינו ראוי למלאכת יד ורגל, והוא כבר נתן לו מחמת נזקו דמי ידו ורגלו, שנאמר יד תחת יד רגל תחת רגל: ורפא ורפא. כתרגמו, ישלם שכר הרופא (בבא קמא פה):

(15) ומכּה אבּיר ואמּו. לפי שלמדנו על החובל בחצירו שהוא בתשלומין ולא במיתה, הוצרך לומר על החובל באצו שהוא במיתה. ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חצורה. (סנהדרין פד:): אבּיר ואמּו. או זה או זה: מות יומת. בחנק:

(16) וגבב איש ומכרו. למה נאמר, לפי שנאמר פי יתפֿלֿא איש גִבֿב קָשָׁה מִקִּטְיוֹ (דברים כד, ז), אין לי אלא איש שגבב נפש, אשה או טומטום או אנדרוגיטוס שגבבו מנין, תלמוד לומר וגובב איש ומכרו. ולפי שנאמר כאן וגובב איש, אין לי אלא גובב איש, גובב אשה מנין, תלמוד לומר וגובב נפש (שם), לכך הוצרכו שניהם, מה שחסר זה גלה זה (מכילתא פ"ה): ונמצא בידו. שראוהו עדים שגבבו ומכרו, ונמצא בידו כבר קודם מכירה (סנהדרין פה:): מות יומת. בחנק. כל מיטה האמורה צמורה סתם, חנק היא. והפסיק הענין וכתב וגובב איש בין מכה אצלו ואמו למקלל אצלו ואמו, ונראה לי היינו פלוגתא, דמר סבר מקשינן הכאה לקללה, ומר סבר לא מקשינן (שם):

(17) וּמִקְרָלֵל אֲבִיו וְאִמּוֹ. למה נאמר, לפי שהוא אומר אִישׁ אִישׁ חֶשֶׁךְ יִקְלֹחַ אֶת אֲבִיו (ויקרא כ, ט), אין לי אלא איש שקלל את אביו, אשה שקללה את אביה מגין, תלמוד לומר ומקלל

21	Notwithstanding if he continue a day or two, he shall not be punished; for he is his money.	אך אם-יָוֹם אוּ יוֹמִים יַעֲמֹד לֹא יִקָּם כִּי כֶסֶפוֹ הוּא: (ס)	בְּרֵם אִם יוֹמָא אוּ תַרִּין יוֹמִין יִתְקַנִּים לֹא יִתְדֹן אַרִי כֶסְפִּיהּ הוּא:
22	And if men strive together, and hurt a woman with child, so that her fruit depart, and yet no harm follow, he shall be surely fined, according as the woman's husband shall lay upon him; and he shall pay as the judges determine.	וְכִי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנִגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וַיֵּצֵאוּ יִלְדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אֶסּוֹן עָנּוּשׁ יַעֲנֹשׁ כְּאֲשֶׁר יִשִּׁית עָלָיו בֶּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בַּפְּלָלִים:	וְאִרֵי יִנְצוֹן גּוּבְרִין וַיִּמְחוּן אֶתְתָא מַעֲדִיא וַיִּפְקוּן וְלִדְהֵא וְלֹא יְהִי מוֹתָא אֶתְגַּבָּהּ יִתְגַּבִּי כְמָא דִישׁוּי עֲלוּהִי בִעֲלָהּ דִּאֶתְתָא וְיִתִּין מִמֵּימַר דִּינִינָא:
23	But if any harm follow, then thou shalt give life for life,	וְאִם־אֶסּוֹן יִהְיֶה וְנָתַתָּה נַפֶּשׁ תַּחַת נַפֶּשׁ:	וְאִם מוֹתָא יְהִי וְתַתִּין נַפְשָא חֲלָף נַפְשָא:
24	eye for eye, tooth for tooth, hand for hand, foot for foot,	עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן תַּחַת שֵׁן יָד תַּחַת רֶגֶל:	עֵינָא חֲלָף עֵינָא שֵׁנָא חֲלָף שֵׁנָא יָדָא חֲלָף יָדָא רֶגְלָא חֲלָף רֶגְלָא:
25	burning for burning, wound for wound, stripe for stripe.	כּוֹנֶה תַּחַת כּוֹנֶה פָּצַע תַּחַת פָּצַע חֲבוּרָה תַּחַת חֲבוּרָה: (ס)	כּוֹנָה חֲלָף כּוֹנָה פְּדַע חֲלָף פְּדַע מִשְׁקוּפִי חֲלָף מִשְׁקוּפִי:

(22) וכי ינצו אנשים. זה עס זה, ונתכוון להכות את חבירו, והכה את האשה (מכילתא פ"ח): ונגפו. אין נגיפה אלא לשון דחיפה והכאה, כמו פן תגוף בְּאֶזְנוֹ רֶגְלָךְ (תהלים לא, יז), וּבְטָרְסָךְ תִּגְנָפוּ רֶגְלֶיכֶם (ירמיה יג, טז), וְלֹאֲכֶן נִגַּף (ישעיה ח, יד): ולא יהיה אסון באשה: ענוש יענש. לשלם דמי ולדות לצעל, שמין אותה כמה היתה ראויה להמכר בשוק, להעלות דמיה בשביל הריונה: ענש יענש. יגבו ממון ממנו, כמו וְעָנְשׁוּ אֶת־מֶלֶךְ כְּסָף (דברים כב, יט): כאשר ישית עליו וגו'. כשיתצענו הצעל בצית דין להשית עליו עונש על כך: ונתן. המכה דמי ולדות: בפללים. על פי הדיינים:

(23) ואם אסון יהיה. באשה: ונתת נפש תחת נפש. רבותינו חולקין בדבר (סנהדרין ע"ט), יש אומרים נפש ממש, ויש אומרים ממון אבל לא נפש ממש, שהמתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה, ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק:

(24) עין תחת עין. סימא עין חבירו, נותן לו דמי עינו כמה שפחתו דמיו למכור בשוק, וכן כולם, ולא נטילת אבר ממש, כמו שדרשו רבותינו בפרק החובל (בבא קמא פד.):

(20) וכי יכה איש את עבדו או את אמתו. בעצד כנעני הכתוב מדבר, או אינו אלא עבד, תלמוד לומר כי כספו הוא, מה כספו קנוי לו עולמית, אף עבד הקנוי לו עולמית, והרי היה בכלל מכה איש ומת, אלא בא הכתוב והוסיף מן הכלל, להיות נדון דין יום או יומים, שאם לא מת תחת ידו ושהה מעט לעת פטור: בשבט. כשיש בו כדי להמית הכתוב מדבר, או אינו אפילו אין בו כדי להמית, תלמוד לומר בישראל, ואם בְּאֶזְנוֹ יָד אֲשֶׁר יָמוּתָהּ (במדבר לה, יז) (או בכלי עץ יד אשר ימות בו. גירסת ר"ס) הכהו, והלא דברים קל וחומר, מה ישראל חמור אין חייב עליו אלא אם כן הכהו בדבר שיש בו כדי להמית, ועל אבר שהוא כדי למות בהכאה זו, עבד הקל לא כל שכן: נקם ינקם. מיתת סייף (סנהדרין נב: מכילתא פ"ז), וכן הוא אומר סָבַב נִקְמַת נֶקֶם צְרִית (ויקרא כו, כה):

(21) אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם. אם על יום אחד הוא פטור על יומים לא כל שכן, אלא יום שהוא כיומים, ואיזה, זה מעט לעת (מכילתא פ"ז): לא יוקם כי כספו הוא. הא אחר שהכהו, אף על פי ששהה מעט לעת קודם שמת, חייב:

26	And if a man smite the eye of his bondman, or the eye of his bondwoman, and destroy it, he shall let him go free for his eye's sake.	וְאִרִי יִמְחֶה גֹבֶר יָת עֵינָא דְעֵבְדִּיהּ אוּ יָת עֵינָא דְאִמְתִּיהּ וַיַּחְבֵּלָנָה לְבֶר חוֹרִין יִפְטְרֶנָה חֻלְף עֵינִיהּ:	וְכִי־יִכָּה אִישׁ אֶת־עֵין עֲבָדּוֹ אוֹ־ אֶת־עֵין אִמְתּוֹ וַיַּחְבֵּלָהּ לַחֲפְשִׁי יִשְׁלַחֲנוּ תַּחַת עֵינּוּ:	26
27	And if he smite out his bondman's tooth, or his bondwoman's tooth, he shall let him go free for his tooth's sake.	וְאִם שִׁנָּא דְעֵבְדִּיהּ אוּ שִׁנָּא דְאִמְתִּיהּ יִפִּיל לְבֶר חוֹרִין יִפְטְרֶנָה חֻלְף שִׁנִּיהּ:	וְאִם־שֵׁן עֲבָדּוֹ אוֹ־שֵׁן אִמְתּוֹ יִפִּיל לַחֲפְשִׁי יִשְׁלַחֲנוּ תַּחַת שִׁנּוֹ: (פ)	27
28	And if an ox gore a man or a woman, that they die, the ox shall be surely stoned, and its flesh shall not be eaten; but the owner of the ox shall be quit.	וְאִרִי יָגַח תּוֹרָא יָת גּוֹבְרָא אוּ יָת אִתְתָּא וַיָּמוּתוּ אִתְרִגְמָא יִתְרְגִים תּוֹרָא וְלֹא יִתְאַכִּיל יָת בְּסָרִיהּ וַיִּמְרִיהּ דְּתּוֹרָא יְהִי זָכָא:	וְכִי־יָגַח שׁוֹר אֶת־אִישׁ אוּ אֶת־אִשָּׁה וַיָּמוּת סָקוּל יִסָּקֵל הַשׁוֹר וְלֹא יֵאָכַל אֶת־בָּשָׂרוֹ וּבֶעַל הַשׁוֹר נָקִי:	28
29	But if the ox was wont to gore in time past, and warning hath been given to its owner, and he hath not kept it in, but it hath killed a man or a woman; the ox shall be stoned, and its owner also shall be put to death.	וְאִם תּוֹר נָגַח הוּא מֵאִתְמַלִּי וּמִדְקֻמוּהִי וְאִתְסַחֵד בְּמִרְיָה וְלֹא נִטְרִיהּ וַיִּקְטוֹל גֹּבֶר אוּ אִתְתָּא תּוֹרָא יִתְרְגִים וְאִף מְרִיהּ יִתְקַטֵּל:	וְאִם שׁוֹר נָגַח הוּא מִתְמַלֵּל שְׁלֹשָׁם וְהוּעַד בְּבַעְלֵיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהָמִית אִישׁ אוּ אִשָּׁה הַשׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם־בְּעָלָיו יוּמָת:	29
30	If there be laid on him a ransom, then he shall give for the redemption of his life whatsoever is laid upon him.	אִם מָמוֹן יִשְׁוֹן עַלּוּהִי וַיִּתֵּן פּוּרְקָן נַפְשִׁיהּ כִּכְל דִּישְׁוֹן עַלּוּהִי:	אִם־כֶּפֶר יוֹשֵׁת עָלָיו וַנִּתֵּן פְּדֻן נַפְשׁוֹ כִּכְל אֲשֶׁר־יוֹשֵׁת עָלָיו:	30

אף כל שנזכר עמו, והרי שן לא נזכר עמו. ואם נאמר שן ולא נאמר עין, הייתי אומר, מפילו שן תינוק שיש לה חליפין, לכך נאמר עין (מכילתא פ"ט):

(28) וכי יגח שור. אחד שור ואחד כל בהמה וסיה ועוף, אלא שדבר הכתוב בהמה (בצא קמא נד): ולא יאכל את בשרו. ממשמע שנאמר סקול יסקל השור, איני יודע שהוא נבלה, ונבלה אסורה באכילה, אלא מה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו, שאפילו שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה, בהנאה מנין, תלמוד לומר ובעל השור נקי, כאדם האומר לחצרו יאל פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום, זהו מדרשו (פסחים כג, בצא קמא מא). ופשוטו כמשמעו, לפי שנאמר צמועד, וגם בעליו יומת, הוצרך לומר צתם ובעל השור נקי:

(29) מתמלל שלשום. הרי שלש נגיחות (מכילתא פ"י): והוועד בבעליו. לשון התראה בעדים, כמו העד העד צנו האיש (בראשית מג, ג): והמית איש וגו'. לפי שנאמר כי יגח, אין לי אלא שהמיתו בנגיחה, המיתו בנשיכה, דחיפה, ובעיטה, מניין, תלמוד לומר והמית: וגם בעליו יומת. בידי שמים, יכול בידי אדם, תלמוד לומר מות יומת המכה לנפש הוא (צמדצר לה, טז), על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו (סנהדרין טו):

(25) כויה תחת כויה. מכות אש. ועד עכשיו דבר צחצחה שיש בה פחת דמים, ועכשיו צחצח בה פחת דמים אלא נער, כגון כוואו צשפוד על כפרניו, אומרים כמה אדם כיווא בזה רואה ליטול להיות מטער כך: פצע. היא מכה המוציאה דם, שפצע את בשרו, נפר"דור צלע"ז (אפענע וואונדע) הכל לפי מה שהוא, אם יש בו פחת דמים נותן נזק, ואם נפל למשכב נותן צתם ורפוי וצתם ונער. ומקרא זה יתר הוא, ובהחובל דרשוהו רבותינו לחייב על הנער אפילו במקום נזק, שאף על פי שנותן לו דמי ידו, אין פוטרינן אותו מן הנער, לומר, הואיל וקנה ידו, יש עליו לחתכה בכל מה שירצה, אלא אומרים יש לו לחתכה צסם שאינו מטער כל כך, וזה חתכה צצרול ונער: חבורה. היא מכה שהדם נזרר בה ואינו יוצא, אלא שמאדים הבשר כנגדו, ולשון חבורה טק"א צלע"ז (פפלקקן) כמו ונקמר פִּצְרִלְקִי (ירמיה יג, כג), ותרגומו משקופי, לשון חצטה, צטדור"א צלע"ז (שלאג) וכן שְׁדָפוֹת קָדִים, שקיפן קידום, חצוטות צרות. וכן וְעַל הַמִּשְׁקֹף (שמות יז, ז), על שם שהדלת נוקש עליו:

(26) את עין עבדו. כנעני, אכל עברי אינו יוצא צשן ועין, כמו שאמרנו אכל לא תאכל כאלה העבדים: תחת עינו. וכן צכ"ד ראשי אברים, אצבעות הידים והרגלים, ושתי אזניים, והחוטם, וראש הגויה שהוא גיד האמה. ולמה נאמר שן ועין, שאם נאמר עין ולא נאמר שן, הייתי אומר, מה עין שנזכר עמו

31	Whether it have gored a son, or have gored a daughter, according to this judgment shall it be done unto him.	אוֹ-בֶן יִגַּח אוֹ-בֵת יִגַּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ: אוֹ לְבַר יִשְׂרָאֵל יִגַּח תּוֹרָא אוֹ לְבַת יִשְׂרָאֵל יִגַּח כְּדִינָא הָדִין יִתְעַבֵּד לֵיהּ:	31
32	If the ox gore a bondman or a bondwoman, he shall give unto their master thirty shekels of silver, and the ox shall be stoned.	אִם-עֶבֶד יִגַּח הַשּׂוֹר אוֹ אִמָּה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶלִים יִתֵּן לְאֲדֹנָיו וְהַשּׂוֹר יִסָּקֵל: (ס)	32
33	And if a man shall open a pit, or if a man shall dig a pit and not cover it, and an ox or an ass fall therein,	וְכִי-יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִי-יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יִכְסֶּנּוּ וְנָפַל-שָׁמָּה שּׂוֹר אוֹ חֲמֹר:	33
34	the owner of the pit shall make it good; he shall give money unto the owner of them, and the dead beast shall be his.	בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֹם כֶּסֶף יָשִׁיב לְבַעֲלָיו וְהַמָּת יִהְיֶה-לוֹ: (ס)	34
35	And if one man's ox hurt another's, so that it dieth; then they shall sell the live ox, and divide the price of it; and the dead also they shall divide.	וְכִי-יִגַּח שׂוֹר-אִישׁ אֶת-שׂוֹר רֵעֵהוּ וּמָת וּמָכְרוּ אֶת-הַשּׂוֹר הַחַי וַחֲצֹו אֶת-כֶּסְפוֹ וְגַם אֶת-הַמָּת יַחֲצִיּוּ: וְאִרִי יִגּוֹף תּוֹר דְּגִבְרַת יִתְּתוּרָא דִּתְּכַרְיָה וַיִּמּוּת וַיִּזְבְּנוּ יֵת תּוֹרָא חַיָּא וַיִּפְלְגוּן יֵת כֶּסְפִּיהּ וְאִף יֵת דְּמִי מִיתָא יִפְלְגוּן:	35

זהמה וחיה, שכל מקום שנאמר שור וחמור, אנו למדין אותו שור שור משבת, שנאמר למען ינוח שורך וחמורך, מה להלן כל זהמה וחיה כשור, שהרי נאמר במקום אחר וכל זהמתך, אף כאן כל זהמה וחיה כשור, ולא נאמר שור וחמור אלא שור ולא אדם חמור ולא כלים (שם נג):

(34) בעל הבור. צעל התקלה, אף על פי שאין הצור שלו, שעשאו ברשות הרבים, עשאו הכחוב צעליו להחייב עליו צנזקיו: כסף ישיב לבעליו. ישיב, לרבות שזה כסף ואפילו סודין (שם ז), והא דכתיב מיטב שדהו וכחב רש"י שהניזקין מן העידית, תירץ בגמ' בפרק קמא דבבא קמא רב הונא בר רב יהושע, דזהו אס צא לגבות קרקע, אבל מטלטלי כל מילי מיטב הוא, דאי לא מזדבן הכא מזדבן (הכא): והמות יהיה לו. לניזק, שמיין את הנצלה ונוטלה בדמים, ומשלם לו המזיק עליה תשלומי נזק (מכילתא פ"א בבא קמא ז):

(30) אם כופר יושת עליו. אם זה אינו תלוי, והרי הוא כמו אם כסף תלוה, לשון אשר, זה משפטו, שישימו עליו בית דין כופר: ונתן פדיון נפשו. דמיניזק, דברירביי שמעאל. רבי עקיבא אומר, דמיניזק (בבא קמא כז):

(31) או בן יגח. צן שהוא קטן: או בת. שהיא קטנה, לפי שנאמר והמית איש או אשה, יכול אינו חייב אלא על הגדולים, תלמוד לומר או צן יגח וגו', לחייב על הקטנים כגדולים (מכילתא נזיקין פ"א):

(32) אם עבד או אמה. כנעניים (מכילתא שם): שלשים שקלים יתן. גזירת הכחוב הוא, צין שהוא שזה אלף זוז, צין שאינו שזה אלף דינר. והשקל משקלו ד' זהובים, שהם חצי אונקיה למשקל הישר של קלוגי"א:

(33) וכי יפתח איש בור. שהיה מכוסה וגלוי: או כי יכרה. למה נאמר, אם על הפתיחה חייב על הכרייה לא כל שכן, אלא להציא כורה אחר כורה שהוא חייב (בבא קמא נא). ולא יכסנו. הא אם כספו פטור, וכחופר ברשות הרבים דבר הכחוב (שם נ). שור או חמור. הוא הדין לכל

36	Or if it be known that the ox was wont to gore in time past, and its owner hath not kept it in; he shall surely pay ox for ox, and the dead beast shall be his own.	או אֲתִידַע אֲרִי תֹרֵר נֶגַח הוּא מֵאַתְמִלִּי וּמִדְקֻמוֹתָי וְלֹא נִטְרִיה מְרִיה שְׁלָמָא יִשְׁלִים תֹּרֵר חֲלָף תֹּרֵר וּמִיתָא יְהִי דִּילֵיהּ:	או נִדְעָ כִּי שׁוֹר נֶגַח הוּא מִתְמָל שְׁלָשׁ וְלֹא יִשְׁמְרֵנוּ בְּעֵלָיו שְׁלָם יִשְׁלָם שׁוֹר תַּחַת הַשׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה-לּוֹ: (ס)
37	If a man steal an ox, or a sheep, and kill it, or sell it, he shall pay five oxen for an ox, and four sheep for a sheep.	אֲרִי יִגְנוֹב גֹּבֵר תֹּרֵר אוֹ אִמֹּר וַיִּכְסֶּנִּיה אוֹ וַיִּבְנֶנִּיה חֲמִשָּׁא תֹרֵר יִשְׁלִים חֲלָף תֹּרֵר וְאַרְבַּע עָנָא חֲלָף אִמֹּר:	כִּי יִגְנוֹב-אִישׁ שׁוֹר אוֹ-שֶׂה וַיִּכְחֹז אוֹ מָכְרוֹ חֲמִשָּׁה בָקָר יִשְׁלָם תַּחַת הַשׁוֹר וְאַרְבַּע-צֹאן תַּחַת הַשֶּׂה:
XXII	If a thief be found breaking in, and be smitten so that he dieth, there shall be no bloodguiltiness for him.	אִם בְּמַחְתָּרָא יִשְׁתַּכַּח גֹּנֵב וַיִּתְּמָחֵי וַיָּמוּת לִית לֵיהּ דָּם:	אִם-בְּמַחְתָּרָא יִמָּצָא הַגֹּנֵב וְהָכָה וַיָּמוּת אֵין לוֹ דָּמִים:
2	If the sun be risen upon him, there shall be bloodguiltiness for him—he shall make restitution; if he have nothing, then he shall be sold for his theft.	אִם עֵינָא דְסִתְדִּיא נִפְלַת עֲלוּהִי דְקָא לֵיהּ שְׁלָמָא יִשְׁלִים אִם לִית לֵיהּ וַיִּדְבֹן בְּגִנוּבְתִּיהּ:	אִם-זָרְחָה הַשֶּׁמֶשׁ עָלָיו דָּמִים לוֹ שְׁלָם יִשְׁלָם אִם-אֵין לוֹ וְנִמְכָּר בְּגִנוּבְתּוֹ:

(35) וכי יגוף. ידחוף, בין בקרניו, בין בגופו, בין צרגליו, בין שנשכו בשניו, כולן בכלל נגיפה הם, שאין נגיפה אלא לשון מכה: שור איש. שור של איש: ומכרו את השור וגר. בשוים הכחוז מדבר, שור שזה מאתים שהמית שור שזה מאתים, בין שהנבלה שזה הרבה בין שהיא שזה מעט, כשנוטל זה חצי החי וזה המה וזה חצי החי וזה המה, נמצא כל אחד מפסיד חצי נזק שהזיקה המיתה, למדנו, שהתם משלם חצי נזק, שמן השוין אתה למד לשאינן שוין, כי דין התם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר. או יכול אף בשאינן שוין צדמיהן כשהן חיים אמר הכחוז וזהו את שניהם, אם אמרת כן, פעמים שהמזיק משתכר הרבה, כשהנבלה שזה לימכר לעובד כוכבים הרבה יותר מדמי שור המזיק, ואי אפשר שיאמר הכחוז שיהא המזיק נשכר, או פעמים שהניזוק נוטל הרבה יותר מדמי נזק שלם, שחצי דמי שור המזיק שזה יותר מכל דמי שור הניזוק, ואם אמרת כן הרי תם חמור ממועד. על כרחך לא דבר הכחוז אלא בשוין, ולמדך שהתם משלם חצי נזק, ומן השוין תלמוד לשאינן שוין, שהמשלם חצי נזק, שמין לו את הנבלה, ומה שפחתו דמיו בשביל המיתה נוטל חצי הפחת והולך. ולמה אמר הכחוז בלשון הזה ולא אמר ישלם חצי, ללמד שאין התם משלם אלא מגופו, ואם נגח ומת אח"כ, אין הניזוק נוטל אלא הנבלה, ואם אינה מגעת לחצי נזקו יפסיד. או שור שזה מנה שנגח שור שזה חמש מאות זוז, אינו נוטל אלא את השור, שלא נחייב התם לחייב את בעליו לשלם מן העליה (בבא קמא טז:): (36) או נודע. או לא היה תם, אלא נודע כי שור נגח הוא, היום ומתמול שלשום, הרי שלש נגיחות: שלם ישראל שור. נזק שלם: והמת יהיה לו. לניזוק, ועליו ישלים המזיק עד שישלם ניזק כל נזקו:

(37) חמשה בקר וגר. אמר ר' יוחנן בן זכאי, חס המקום על כבודן של בריות, שור שהולך צרגליו, ולא נתבזה בו הגנב לנושא על כחפו, משלם חמשה, שזה שנושא על כחפו, משלם ארבעה, הואיל ונתבזה בו. אמר רבי מאיר, זא וראה כמה גדולה כחה של מלאכה, שור שבטלו ממלאכתו, חמשה, שזה שלא בטלו ממלאכתו, ארבעה: תחת השור תחת השדה. שאין הכחוז לומר, שאין מדת תשלומי ד' ויה' נהגת אלא בשור ושה בלבד (שם סז:):

(1) אם במחחרת. כשהיה חותר את הבית: אין לו דמים. אין זו רציחה, הרי הוא כמת מעיקרו. כאן למדתך תורה, אם זא להרגך השכם להרגו, וזה להרגך זא, שהרי יודע הוא שאין אדם מעמיד עצמו ורואה שנוטלין ממנו צפניו ושותק, לפיכך, על מנת כן זא, שאם יעמוד בעל הממון כנגדו, יהרגו (סנהדרין עג:):

(2) אם זרחה השמש עליו. אין זה אלא כמין משל, אם צרור לך הדבר שיש לו שלום עמך, כשמש הזה שהוא שלום בעולם, כך פשוט לך שאינו זא להרוג אפילו יעמוד בעל הממון כנגדו, כגון אב החותר לנגוז ממון הבן, בידוע שרחמי האב על הבן ואינו זא על עסקי נפשות (מכילתא פ"ג, סנהדרין עג:): דמים לו. כחי הוא חשוב, ורציחה היא אם יהרגו בעל הבית: שלם ישראל. הגנב ממון שגנב, ואינו חייב מיתה. ואונקלוס שתרגם את עינא דסהדיא נפלת עלוהי, לקח לו שטה אחרת, לומר שאם מצאנו עדים קודם שבא בעל הבית, וכשבא בעל הבית נגדו התרו בו שלא יהרגו, דמים לו, חייב עליו אם הרגו, שמאחר שיש רואים לו, אין הגנב הזה זא על עסקי נפשות, ולא יהרוג את בעל הממון:

3	אם אִשְׁתַּחֲכֹת תִּשְׁתַּחֲכֹת בִּידֵיהָ גְּנוּבָתָא מִתּוֹר עַד חֹמֶר עַד אָמַר אֲנֹנִי חֲיִין עַל חַד תִּרְיִן יִשְׁלָם:	3 אִם-הַמָּצָא תִּמְצָא בְּיָדוֹ הַגֵּנֶבֶת מִשּׁוֹר עַד-חֹמֶר עַד-שֶׁה חַיִּים שְׁנַיִם יִשְׁלָם: (ס)
4	אִרִי יוֹכִיל גֵּבֶר חֶקֶל אוֹ כֶּרֶם וַיִּשְׁלַח יָת בַּעֲרִיָּה וַיִּיכֹל בַּחֶקֶל אַחֲרָן שֹׁפֵר חֶקְלִיהָ וּשְׁפָר כֶּרְמִיהָ יִשְׁלָם:	שלישי 4 כִּי יִבְעַר-אִישׁ שְׂדֵה אוֹ-כֶּרֶם וַיִּשְׁלַח אֶת-בַּעֲרִיָּה וַיִּבְעַר בַּשְּׂדֵה אֲחֵר מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ וּמִיֵּטֵב כֶּרְמֹו יִשְׁלָם: (ס)
5	אִרִי יִתְפַּק נֹר וַיִּשְׂכַּח כּוֹבֵין וַיִּיכֹל גְּדִישִׁין אוֹ קֶמָא אוֹ חֶקֶל שֶׁלֵּמָא יִשְׁלָם דְּאֲדִלִיק יָת דְּלִיקָתָא:	5 כִּי-תִצָּא אִשׁ וּמִצָּאָה קִצִּים וְנֶאֱכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקֶּמָּה אוֹ הַשְּׂדֵה שֶׁלֵּם יִשְׁלָם הַמִּבְעֵר אֶת-הַבַּעֲרָה: (ס)
6	אִרִי יִתֵּן גֵּבֶר לַחֲבֵרִיהָ כֶּסֶף אוֹ מְנִין לְמִטָּר וַיִּתְּנֵבּוֹן מִבֵּית גּוֹבְרָא אִם יִשְׁתַּחֲכֹת גְּנוּבָא יִשְׁלָם עַל חַד תִּרְיִן:	6 כִּי-יִתֵּן אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ- כֵלִים לְשֹׁמֵר וְגֵנֵב מִבֵּית הָאִישׁ אִם-יִמָּצָא הַגֵּנֵב יִשְׁלָם שְׁנַיִם:
7	אִם לֹא יִשְׁתַּחֲכֹת גְּנוּבָא וַיִּתְקַרֵּב מִרְיָה דְּבֵיתָא לְקַדָּם דְּיִינָא אִם לֹא אוֹשִׁישׁ יְדִיהָ בְּמָא דְּמִסֵּר לִיהָ חֲבֵרִיהָ:	7 אִם-לֹא יִמָּצָא הַגֵּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל-הַבֵּית אֶל-הָאֱלֹהִים אִם- לֹא שְׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאָכָת רֵעֵהוּ:

(3) אם המצא תמצא בידו. צרשמו, שלא טבח ולא מכר: שיש לו. למדך הכחוש, שהנזקין שמין להם צעידית (שס ו):
(5) כי תצא אש. אפילו מעצמה: ומצאה קוצים. קרדו"ש צלע"ז: ונאכל גדיש. שליחכה בקוצים, עד שהגיעה לגדיש או לקמה המחוצרת בקרקע: או השדה. שליחכה את נירו, וזריך לניר אותה פעם שניה: שלם ישרם המבעיר. אף על פי שהדליק בתוך שלו, והיא ינאה מעצמה על ידי קוצים שמצאה, חייב לשלם, לפי שלא שמר את גחלתו שלא תנא ותזיק:
(6) וגנב מבית האיש. לפי דבריו (שס סג): אם ימצא הגנב. ישלם הגנב שנים לבעלים:
(7) אם לא ימצא הגנב. וצא השומר הזה שהוא צעל הבית: ונקרב. אל הדיינין, לדון עם זה, ולישבע לו שלא שלח ידו ממנו שדותיו, אם היה נזק סלע, יתן לו שזה סלע מעידית צלשו:

8	For every matter of trespass, whether it be for ox, for ass, for sheep, for raiment, or for any manner of lost thing, whereof one saith: "This is it," the cause of both parties shall come before God; he whom God shall condemn shall pay double unto his neighbour.	על כל פתגם דחוב על תור על חמר על אמר על כסו על כל אבידתא דיימר ארי הוא דין לקדם דינינא ייעול דין תרניהון דיחבון דינינא ישלים על חד תרין לחבריה: לרעהו: (ס)	על כל דבר פשע על שור על חמור על ששה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כִּי־הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו: (ס)	8
9	If a man deliver unto his neighbour an ass, or an ox, or a sheep, or any beast, to keep, and it die, or be hurt, or driven away, no man seeing it;	ארי יתין גבר לחבריה חמר או תור או אמר וכל בעירא למטר ומית או אתבר או אשתבי לית דחוי:	כִּי־יתן איש אל־רעהו חמור או־שור או־ששה וכל־בהמה לשמור ומת או־נשבר או־נשבה אין ראה:	9
10	the oath of the LORD shall be between them both, to see whether he have not put his hand unto his neighbour's goods; and the owner thereof shall accept it, and he shall not make restitution.	מומתא דיי תהי בין תרניהון אם לא אושיט ידיה במא דמסר ליה חבריה ויקביל מריה מניה מומתא ולא ישלים:	שבעת יהיה תהיה בין שניהם אם־לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם:	10
11	But if it be stolen from him, he shall make restitution unto the owner thereof.	ואם אתגנבא יתגניב מעמיה ישלים למרודה:	ואם־גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו:	11
12	If it be torn in pieces, let him bring it for witness; he shall not make good that which was torn.	אם אתברא יתבר ייתי סהדין דתביר לא ישלים:	אם־טרף יטרף יבאהו עד הטרפה לא ישלם: (פ)	12

- (8) על כל דבר פשע. שימא סקרן בשצועתו, שיעידו עדים שהוא עצמו גנבו, וירשיעוהו אלהים על פי העדים: ישלם שנים לרעהו. למדך הכתוב, שהטוען בפקדון לומר גנבו הימני, ונמצא שהוא עצמו גנבו, משלם תשלומי כפל, ואימתי, בזמן שנשבע ואחר כך באו עדים. סך דרשו רבותינו, ונקרב בעל הבית אל האלהים, קריבה זו שצועה היא, אתה אומר לשצועה או אינו אלא לדין, שכיון שצא לדין וכפר לומר גנבה, מיד יתחייב בכפל אם באו עדים שהוא בידו, נאמר כאן שליחות יד, ונאמר למטה שליחות יד שצעת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו, מה להלן שצועה אף כאן שצועה: אשר יאמר כי הוא זה. לפי פשוטו, אשר יאמר העד כי הוא זה שנשבעת עליו הרי הוא אצלך, עד הדיינין יבא דבר שניהם ויחקרו את העדות, ואם כשרים הם וירשיעוהו לשומר זה, ישלם שנים, ואם ירשיעו את העדים שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים לשומר. ורבותינו ז"ל דרשו, כי הוא זה, ללמד שאין מחייבין אותו שצועה אלא אם כן הודה במקלף, לומר כך וכך אני חייב לך, והמותר גנבו ממני (שם קו):
- (9) כי יתן איש אל רעהו חמור או שור. פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם (בצא מנעא זד): לפיכך פטר זו את הגנבה, כמו שכתוב וגונב מבית האיש אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית, לשצועה, למדת שפוטט עצמו בשצועה זו, ופרשה זו אמורה בשומר שכר, לפיכך אינו פטור אם גנבה, כמו שכתוב אם גנבו יגנב מעמו ישלם, אצל על האונס, כמו מת מעצמו, או נשבר, או נשבה בחזקה על ידי לסטים, ואין רואה יעיד דדבר:
- (10) שבעת ה' תהיה. ישבע שכן הוא כדצרינו, והוא לא שלח זה יד להשתמש זה לעצמו, שאם שלח זה יד ואחר כך נאנסה, חייב צאונסים: ולקח בעליו. השצועה: ולא ישלם. לו השומר כלום:
- (12) אם טרף יטרף. על ידי חיה רעה: יבאהו עד. יבא עדים שנטרפה צאונס ופטור: הטרפה לא ישלם. אינו אומר טרפה לא ישלם, אלא הטרפה, יש טרפה שהוא משלם ויש טרפה שאינו משלם, טרפת חתול ושועל ונמיה משלם, טרפת זאב ארי ודוב ונחש אינו משלם, ומי לחשך לדון כן, שהרי כתיב ומת או נשבר או נשבה, מה מיתה שאין יכול להציל, אף שבר ושציה שאין יכול להציל:

13	And if a man borrow aught of his neighbour, and it be hurt, or die, the owner thereof not being with it, he shall surely make restitution.	וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְאָרִי יִשְׁאַל גֹּבֶר מִן חֲבֵרִיהּ וְנִשְׁבֵּר אוֹ־מֵת בְּעָלָיו אִין־עֲמוֹ וְיִתְּבֵר אוֹ יָמוּת מְרִיהּ לִית עֲמִיהּ שְׁלָמָא יִשְׁלָם:	13
14	If the owner thereof be with it, he shall not make it good; if it be a hireling, he loseth his hire.	אִם־בְּעָלָיו עֲמוֹ לֹא יִשְׁלָם אִם־שְׂכִיר הוּא בָּא בְּשֻׁכְרוֹ: (ס)	14
15	And if a man entice a virgin that is not betrothed, and lie with her, he shall surely pay a dowry for her to be his wife.	וְכִי־יִפְתֶּה אִישׁ בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֲרֻשָּׁה וְשָׁכַב עִמָּהּ מִזֶּהֶר קִיָּמָא יְקַיְמַנָּה לִיהּ לְאִתּוּ:	15
16	If her father utterly refuse to give her unto him, he shall pay money according to the dowry of virgins.	אִם־מָאֵן יִמָּאֵן אָבִיהּ לְתַתָּהּ לֹא פָסַף יִשְׁקַל כְּמִזְהֵר קְמוּהֵרִי בְּתוּלָתָא: (ס)	16
17	Thou shalt not suffer a sorceress to live.	מְכַשְּׁפָה לֹא תַחְיֶה: חֲרָשָׁא לֹא תַחֲיִ:	17
18	Whosoever lieth with a beast shall surely be put to death.	כָּל־שֹׁכֵב עִם־בְּהֵמָה מוֹת כָּל דִּישְׁכּוֹב עִם בְּעִירָא יוּמָת: (ס)	18
19	He that sacrificeth unto the gods, save unto the LORD only, shall be utterly destroyed.	זֶבַח לְאֱלֹהִים יַחֲרֵם בְּלִתי דִּידְבַח לְטַעוֹת עַמְמִיָּא יַחְקִטִּיל אֱלֹהִין לְשָׂמָא דִּי בְּלַחֲדוּתָא:	19

- (13) וכי ישאל. צא ללמדך על השואל שחייב צאונסין: וארי ישלם. שדול כלשון ארמי כפתוי כלשון עברי: מזהר בעליו אין עמו. אם בעליו של שור אינו עם השואל צמלאכתו (צא מניעא ס):
- (14) אם בעליו עמו. צין שהוא באותה מלאכה צין שהוא צמלאכה אחרת, היה עמו בשעת שאלה, אינו צריך להיות עמו בשעת שבורה ומחה (שם נה): אם שכיר הוא. אם השור אינו שאל אלא שכור, צא בשכרו ליד השוכר הזה ולא בשאלה, ואין כל הנאה שלו, שהרי על ידי שכרו נשתמש, ואין לו משפט שואל להתחייב צאונסין. ולא פירש מה דינו אם כשומר חנם או כשומר שכר, לפיכך נחלקו בו חכמי ישראל, שוכר כיצד משלם, רבי מאיר אומר כשומר חנם, רבי יהודה אומר כשומר שכר: (15) וכי יפתה. מדבר על לזה עד ששומעת לו, וכן תרגומו
- וארי ישלם. שדול כלשון ארמי כפתוי כלשון עברי: מזהר בעליו אין עמו. אם בעליו של שור אינו עם השואל צמלאכתו (צא מניעא ס):
- (16) כמזהר הבתולות. שהוא קצוב חמשים כסף אצל התופס את הבתולה ושוכב עמה צאונס, שנאמר ונתן האיש השכב עמה לאצו הנערה תמשים כסף (דברים כב, כט):
- (17) מכשפה לא תחיה. אלא תומת צבית דין, ואחד זכרים ואחד נקבות, אלא שדבר הכתוב זהוה, שהנשים מלוות מכשפות (סנהדרין סז):
- (18) ס"א כל שוכב עם בהמה מות יומת. צסקילה, רוצע כנרצעת, שכתוב צהן דמיהס צס):

20	And a stranger shalt thou not wrong, neither shalt thou oppress him; for ye were strangers in the land of Egypt.	וְלִגְיוֹרָא לֹא תוֹנוּן וְלֹא תַעֲיָקוּן אֲרִי דְיִירִין תְּנִיתוֹן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:	וְגַר לֹא-תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי- גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:	20
21	Ye shall not afflict any widow, or fatherless child.	כָּל אֲרַמְלָא וַיִּיתָם לֹא תַעֲנוּן:	כָּל-אַלְמָנָה וַיִּיתָם לֹא תַעֲנוּן:	21
22	If thou afflict them in any wise—for if they cry at all unto Me, I will surely hear their cry—	אִם עֲנָא תַעֲנִי יְתִיָּה אֲרִי אִם מִקְבֵּל יִקְבֵּל קִדְמִי קִבְלָא אִם קִבִּיל קִבִּיל תִּתִּיָּה:	אִם-עֲנֶה תַעֲנֶה אֹתוֹ כִּי אִם-צָעַק יִצְעַק אֵלַי שְׁמָע אֲשָׁמַע צַעֲקָתוֹ:	22
23	My wrath shall wax hot, and I will kill you with the sword; and your wives shall be widows, and your children fatherless.	וַיִּתְקַף רוּגְזִי וְאֶקְטוּל יִתְכוּן בְּחֶרֶב וַיְהוּן נְשִׁיכּוֹן אֲרַמְלָן וּבְנֵיכּוֹן יִתְמִין:	וַיִּחַרְגֵּתִי אֶתְכֶם בְּחֶרֶב וַיְהִי נְשִׁיכֶם אֲלֻמָּנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתְמִים: (פ)	23
24	If thou lend money to any of My people, even to the poor with thee, thou shalt not be to him as a creditor; neither shall ye lay upon him interest.	אִם כֶּסֶף תַּזְוִיף בְּעַמִּי לְעִנִּיא דְּעַמָּךְ לֹא תְהִי לֵיהּ כְּרִשְׁיָא לֹא תִשּׁוֹן עֲלוּהִי חִיבּוּלְיָא:	אִם-כֶּסֶף תִּלְוֶה אֶת-עַמִּי אֶת- הָעֹנִי עַמָּךְ לֹא-תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה לֹא-תִשְׁיָמוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ:	24

(19) לאלהים. לעזדות גילולים. אילו היה נקוד לאלהים (הלמ"ד צירי"), היה צריך לפרש ולכתוב אחרים, עכשיו שאמר לאלהים, אין צריך לפרש אחרים, שכל למ"ד וצ"ת וה"א המשמשות בראש התיבה, הם נקודה בחטף, כגון למלך, למדבר, לעיר, צריך לפרש לאיזה מלך, לאיזה מדבר, לאיזה עיר, וכן למלכים, ולרגלים, בחיר"ק, צריך לפרש לאיזה, ואם אינו מפרש, כל מלכים במשמע, וכן לאלהים כל אלהים במשמע, אפילו קודש, אבל כשהיא נקודה פתח, כמו למלך, למדבר, לעיר, (פתח וקמ"ץ ענין אחד בענין זה, וגם יש לומר בדרך אחר כמ"ש בדיקדוקי רש"י יעויין צו) נודע באיזה מלך מדבר, וכן לעיר נודע באיזה עיר מדבר, וכן לאלהים לאותן שהזהרתם עליהם במקום אחר. כיוצא בו אין קמ"ץ באלהים (תהלים פו, ח), לפי שלא פירש, הוצרך לנקד פתח: יחרם. יומת. ולמה נאמר יחרם, והלא כבר נאמרה זו מיתה במקום אחר והוצאק את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' (דברים יו, ה), אלא לפי שלא פירש על איזו עבודה חייב מיתה, שלא תאמר כל עבודות במיתה, בא ופירש לך כאן וזבח לאלהים יחרם, לומר לך, מה זביחה עבודה הנעשית בפנים לשמים, אף אני מרבה המקטיר והמנסך שהם עבודות בפנים, וחייבין עליהם לכל עבודת אלילים, בין שדרכה לעזדה בכך בין שאין דרכה לעזדה בכך, אבל שאר עבודות, כגון המכבד והמרבץ

והמגפף והמנשק, אינו צמיחה אלא באזהרה: (20) וגר לא תונה. אונאת דברים, קונטרס ליר"ר בלע"ז (הענהנען) כמו והאכלתי את מזונך את צָרַם (ישעיה מט, כו): ולא תלחצנו. בגזילת ממון: כי גרים הייתם. אם הוגינתו, אף הוא יכול להגותך, ולומר לך אף אתה מגרים באת, מוס שצדק אל תאמר לחצרך. כל לשון גר, אדם שלא נולד באותה מדינה, אלא בא ממדינה אחרת לגור שם: (21) כל אלמנה ויתום לא תענון. הוא הדין לכל אדם, אלא שדבר הכתוב זהוה, לפי שהם תשושי כח ודבר מזוי לענותם: (22) אם ענה תענה אותו. הריזה מקרא קצר, גזם ולא פירש ענשו, (והא דכתיב והיו נשיכם וגו', זהו אם צעוק יצעק, אבל באם לא יצעק לא פירש, וק"ל) כמו לכן קל הרג קין (בראשית ד, טו), גזם ולא פירש ענשו, אף כאן אם ענה תענה אותו, לשון גזם, כלומר סופך ליעול את שלך, למה, כי אם צעק יצעק אלי וגו': (23) והיו נשיכם אלמנות. ממשמע שנאמר והרגתי אחכם, איני יודע שנשיכם אלמנות ובניכם יתומים, אלא הרי זו קללה אחרת, שיהיו הנשים צרות כאלמנות חיות, שלא יהיו עדים למיתת בעליהן ותהיינה אסורות להנשא, והבנים יהיו יתומים, שלא ייחוסו בית דין לירד לנכסי אביהם, לפי שאין יודעים אם מתו אם נשדו:

25	<p>If thou at all take thy neighbour's garment to pledge, thou shalt restore it unto him by that the sun goeth down;</p>	<p>אם-תִּקַּח מִלְּבַיִת רֵעֲךָ עֶדְכָּא הַשֶּׁמֶשׁ תִּשְׁיָבְנוּ לוֹ: אם-תִּשְׁכַּחַן תִּסֵּב כְּסוּתָא דְּתַבְרָךְ עַד מִיעַל שְׁמַשָּׁא תְּתִיבְנִיה לֵיהּ:</p>	25
26	<p>for that is his only covering, it is his garment for his skin; wherein shall he sleep? and it shall come to pass, when he crieth unto Me, that I will hear; for I am gracious.</p>	<p>כִּי הוּא כְסוּתוֹ לְבִדָּה הוּא שְׁמֵלְתּוֹ לְעָרוֹ בַּמָּה יִשְׁכָּב וְהָיָה כִּי-יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי-חֲנוּן אֲנִי: (ס)</p> <p>אַרְי הִיא כְסוּתִיה בְּלַחֲוֵדָה הִיא תוֹתִיבִיה לְמִשְׁכִּיבִיה בְּמָא יִשְׁכּוֹב וְיִהְיֶה אַרְי יִקְבַּל קֶדְמִי וְאֶקְבִּיל קְבִילָתִיה אַרְי חֲנּוּן אֲנִי:</p>	26
27	<p>Thou shalt not revile God, nor curse a ruler of thy people.</p>	<p>אַל־הִים לֹא תִקְלַל וְנָשִׂא בְעַמּוֹךְ לֹא תָאָר:</p> <p>דִּינָא לֹא תִקִּיל וְרִבָּא בְעַמּוֹךְ לֹא תִלוּשׁ:</p>	רביעי
28	<p>Thou shalt not delay to offer of the fulness of thy harvest, and of the outflow of thy presses. The first-born of thy sons shalt thou give unto Me.</p>	<p>מְלֹאֲתֶךָ וּדְמָעָךְ לֹא תֵאָחֵר בְּקוֹר בְּנוֹךְ תִּתֵּן-לִי:</p> <p>בְּפוּרָךְ וּדְמָעָךְ לֹא תֵאָחֵר בְּבִקְרָא דְּבִנְךָ תִּפְרִישׁ קֶדְמִי:</p>	28
29	<p>Likewise shalt thou do with thine oxen, and with thy sheep; seven days it shall be with its dam; on the eighth day thou shalt give it Me.</p>	<p>כֶּן-תַּעֲשֶׂה לְשֹׂרֶךְ לְצֹאנֶךָ שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם-אִמּוֹ בְּיוֹם תִּשְׁמְיֵנִי תִתְּנוּ-לִי:</p> <p>כֶּן תַּעֲבִיד לְתוֹרֶךְ לְעֹנֶךָ שִׁבְעָא יוֹמִין יִהְיֶה עִם אִמִּיה בְּיוֹמָא תִּמְנִינָא תִּפְרִשְׁנֶיה קֶדְמִי:</p>	29

(24) אם כסף תלוה את עמי. רזי ישמעאל אומר, כל אם ואם שצורה רשות, חוץ מג', וזה אחד מהן: את עמי. עמי וכנרי, עמי קודם. עמי ועשיר, עמי קודם. עמי עירך ועמי עיר אחרת, עמי עירך קודמין (בבא מציעא ע"א.). וזה משמעו, אם כסף תלוה, את עמי תלוהו קודם לעובד ג' ילולים, ולא היה מעמי, את העני, ולא היה עני, לאותו שעמך. (ד"א את העני, שלא תנהג בו מנהג ציון בהלוואה שהוא עמי. את העני עמך. הוי מסתכל בעצמך כאילו אתה עני): לא תהיה לו כנשה. לא תתבענו בחזקה, אם אתה יודע שאין לו, אל תהי דומה עליו כאילו הלויתו, אלא כאילו לא הלויתו, כלומר, לא תכלימהו: בשך. רבית, שהוא כנשיכת נחש, שנחש נושך חצורה קטנה ברגלו ואינו מרגיש, ופתאום הוא מצבצב ונופח עד קדקדו, כך רבית, אינו מרגיש ואינו ניכר עד שהרבית עולה ומחסרו ממון הרבה:

(25) אם חבול תחבל. כל לשון חבלה אינו משכון בשעת הלוואה, אלא שממשכנין את הלוה כשמוגיע הזמן ואינו פורע. (חבול תחבול כפל לך בחבלה עד כמה פעמים, אמר הקב"ה, כמה אתה חייב לי, והרי נפשך עולה אצלי כל אמש ואמש ונותנת דין וחשבון ומתחייבת לפני, ואני מחזירה לך, אף אתה טול והשג טול והשג): עד בא השמש תשיבו לו. כל היום תשיבו לו עד בא השמש, וכבוא השמש תחזור ותטלו עד שיבא בקר של מחר, ובכסות יום הכתוב מדבר שאין צריך

30	And ye shall be holy men unto Me; therefore ye shall not eat any flesh that is torn of beasts in the field; ye shall cast it to the dogs.	וְאַנְשֵׁי־קֹדֶשׁ תִּהְיוּ לִי וּבֶשֶׂר בְּשָׂדֵה טֶרֶפָה לֹא תֹאכְלוּ לִפְלֹב תִּשְׁלֹכֶנּוּ אֹתוֹ: (ס)	30
XXIII	Thou shalt not utter a false report; put not thy hand with the wicked to be an unrighteous witness.	לֹא תִשָּׂא שְׁמַע שְׂוֵא אֶל־תִּשֶׁת יֶדְךָ עִם־רָשָׁע לְהִיטֵת עַד חָמֶס: לֹא תִקְבִּיל שִׁמְעַ דְּשָׁקֶר לֹא תִשְׁנִי יָדְךָ עִם חַיִּיבָא לְמַהְנוּי לִיה סְהִיד שָׁקֶר:	XXIII
2	Thou shalt not follow a multitude to do evil; neither shalt thou bear witness in a cause to turn aside after a multitude to pervert justice;	לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי־רַבִּים לְרָעַת וְלֹא־תִעֲנֶה עַל־רַב לְנִטֹּת אַחֲרֵי רַבִּים לְהִטֹּת:	2
3	neither shalt thou favour a poor man in his cause.	וְדָל לֹא תִתְּדֹר בְּרִיבּוֹ: (ס) וְעַל מַסְכִּינָא לֹא תִרְחִים בְּדִינָיָה:	3
4	If thou meet thine enemy's ox or his ass going astray, thou shalt surely bring it back to him again.	כִּי תִפְגַּע שׂוֹר אִיבָךְ אוֹ חֲמֹר תַּעֲהֶה הָשִׁב תְּשִׁיבֵנּוּ לוֹ: (ס) אֲרִי תִפְגַּע תּוֹרָא דְשִׁנְאָךְ אוֹ חֲמֹרִיָּה דְטָעִי אֶתְבָּא תְּתִיבֵנָה לִיה:	4

(30) ואנשי קודש תהיו לי. אם אתם קדושים ופרושים משקווי נבלות וטרפות, הרי אתם שלי, ואם לאו אינכם שלי: ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, אלא שדבר הכתוב צהוה (מכילתא פ"כ), מקום שדרך צהמות ליטרף, וכן פי בְּשָׂדֵה מִקְלָה (דברים כז, כז), וכן אֶשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרָה לִיָּלָה (שם כג, יא), הוא הדין למקרה יום, אלא שדבר הכתוב צהוה. (ואונקלוס תרגם) ובשר דתליש מן חיות חיתא, בשר שנחלש על ידי טרפת זאב או ארי (א) מן חיה כשרה או מבהמה כשרה צחייה: לכלב תשליכון אותו. אף הוא כו' או אינו אלא כלב כמשמעו בנבלה או מכור לנכרי קל וחומר לטרפה שמתרת בכל הגאות א"כ מה תלוד לומר לכלב למדך הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל צריה, שנאמר וְלָכֵל בְּנִי יִשְׂרָאֵל לֹא יִתְרֹץ פֶּלֶב לְשֹׁנו (שמות יא, ז), אמר הקב"ה תנו לו שכרו (מכילתא פ"כ):

(1) לא תשא שמע שוא. כחרגומו לא תקבל שמע דשקר, אזוהרה למקבל לשון הרע, ולדיין שלא ישמע דברי בעל דין עד שיצא בעל דין חזירו: אל תשת ירך עם רשע. הטוען את חזירו תביעת שקר, שהצטייחה להיות לו עד חמס:

(2) לא תהיה אחרי רבים לרעות. יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אופניו. מכאן דרשו שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד (סנהדרין ב.), וסוף המקרא דרשו, אחרי רבים להטות, שאם יש שנים מחייבין יותר על המזכין, הטה הדין על פיהם לחובה,

וזדיני נפשות הכתוב מדבר. ואמנע המקרא דרשו, ולא תענה על ריב, על רב, שאין חולקין על מופלא שבצית דין, לפיכך מתחילין צדיני נפשות מן הזל, לקטנים שבהן שואלין תחלה שיאמרו את דעתם. ולפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא: לא תהיה אחרי רבים לרעות. לחייב מיתה בשביל דיין אחד שירצו מחייבין על המזכין. ולא תענה על רב. לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר יו"ד דרשו זו כן. אחרי רבים להשת. ויש רבים שאתה נוטה אחריהם, ואימתי, בזמן שהן שנים המכריעין צמחייבין יותר מן המזכין. ומשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות, שומע אני אבל היה עמהם לטובה, מכאן אמרו דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה. ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא מה דבעיך על דינא, ולשון העברי לפי התרגום כך הוא נדרש: לא תענה על ריב לנשות, אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה לנטות לזד אחד ולסלק עמך מן הריב, אלא הוי דן אותו לאמתו. ואני אומר לישבו על אופניו כפשוטו וכך פתרונו. לא תהיה אחרי רבים לרעות. אם ראית רשעים מטין משפט, לא תאמר הואיל ורבים הם הנני נוטה אחריהם: ולא תענה על ריב לנשות וגו'. ואם ישאלך הנדון על אותו המשפט, אל תענו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמתו, אלא אמור את המשפט כאשר הוא, וקולר יהא תלוי בצואר הרבים:

(3) לא תהדר. לא תחלוק לו כבוד לזכותו בדין ולומר, דל הוא אזכנו ואכבדנו:

5	אֲרִי תִּחְזֶי חֲמֹרָא דְסִנְאָדָּ רְבִיעַ תְּחֹת שְׂעִינֶיהָ וְתִתְּמַנַּע מִלְמַשְׁקֵל לִיה מִשְׁבָּק תִּשְׁבֹּק מָא דְבִלְבָּד עָלוּהִי וְתִפְרִיק עִמֶּיהָ:	5 כִּי־תִרְאֶה חֲמֹר שֹׁנֵאדָּ רִבִּין תַּחַת מִשְׁאוֹ וְחִדְלָתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עֲזֹב תֵּעֲזֹב עִמּוֹ: (ס)
6	לֹא תִפְּדֶה דִּין מִסְכִּינָה בְּדִינֶיהָ:	חמישי 6 לֹא תִפְּדֶה מִשְׁפַּט אֲבִינָה בְּרִיבּוֹ: מִדְּבַר־שֹׁקֶר תִּרְחֹק וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל־תִּהְיֶה כִּי לֹא־אֲצַדִּיק רָשָׁע:
7	מִפְּתֻמָּא דְשֹׁקֶרָא הָוִי רַחֵיק וְדִנְכִּי וְדִנְפֹק דְכִּי מִן דִּינָא לֹא תִקְטִיל אֲרִי לֹא אֲזַפִּי חִיבָא:	7 מִדְּבַר־שֹׁקֶר תִּרְחֹק וְנָקִי וְצַדִּיק אֶל־תִּהְיֶה כִּי לֹא־אֲצַדִּיק רָשָׁע:
8	וְשׁוֹחֲדָא לֹא תִקְבִּיל אֲרִי שׁוֹחֲדָא מֵעוֹר עֵינֵי חֲסִידִין וּמִקְלָלִי פִתְגָמִין תִּרְצִין:	8 וְשׁוֹחֲד לֹא תִקַּח כִּי הַשְׁחַד יַעֲוֶה פְּקָחִים וַיִּסְלַף דְּבָרֵי צַדִּיקִים:
9	וְלִגְיוֹרָא לֹא תַעֲיָקוֹן וְאַתּוֹן יִדְעִיתוֹן יֵת נַפְשָׁא דְגִיּוֹרָא אֲרִי דִיִּירִין הָוִיתוֹן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם:	9 וְגַר לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יִדְעִיתֶם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:
10	וְשִׁית שְׁנֵין תִּזְרַע יֵת אֲרַעָךְ וְתִכְנוֹשׁ יֵת עַל־לִתָּהּ:	10 וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע אֶת־אֲרָצְךָ וְאָסַפְתָּ אֶת־תְּבוּאָתָהּ:

(5) כי תראה חמור שונאך וגו'. הרי כי משמש בלשון דלמא, שהוא מדי לשונות של שמושי כי, וכה פתרונו, שמה תראה חמורו רוצח תחת משאו: וחדלת מעזוב לו. בתמיה: עזב תעזוב עמו. עזיבה זו לשון עזרה, וכן קצור וקצור (מלכיס"א יד, י), וכן ויעזבו ירושלים עד החומה (נחמיה ג, ח), מלאכה עפר לעזוב ולסייע את חזק החומה. כינא ב, פי תאמר בלצדק רבים הגוים האלה ממני וגו' (דברים ז, יז), שמה תאמר כן, בתמיה, לא תירא מהם. ומדרשו כך דרשו רבותינו, כי תראה וחדלת, פעמים שאתה חודל ופעמים שאתה עוזר, הא כינא, זקן ואינו לפי כבודו, וחדלת, או צהמת עוזר כוכבים ומשאו של ישראל (צבא מניעא ל:), וחדלת: עזב תעזוב עמו. לפרק המשא, מלמשקל ליה, מליטול משאוי ממנו:

(6) אבינך. לשון אובד, שהוא מדולדל ומאב לכל טובה (שם קיא:):

(7) ונקי וצדיק אל תהרג. מנין ליוצא מצית דין חייב, ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות, שמחזירין אותו, תלמוד לומר ונקי אל תהרג, ואף על פי שאינו נדיק, שלא נטדק

צבית דין, מכל מקום נקי הוא מדין מיתה, שהרי יש לך לזכותו. ומנין ליוצא מצית דין זכאי, ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו לצית דין, תלמוד לומר וצדיק אל תהרג, וזה נדיק הוא, שנטדק צבית דין: כי לא אצדיק רשע. אין עליך להחזירו, כי אני לא אצדיקו צביתו אם יאל מידך זכאי, יש שלושים הרבה להמיתו צמיתה שנתחייב צה:

(8) ושחד לא תקח. אפילו לשפוט אמת, וכל שכן כדי להטות את הדין, שהרי כדי להטות את הדין נאמר כבר לא חטה משפט: יעור פקחים. ואפילו חכם צתורה וטול שחד, סוף שחטרף דעתו עליו, וישתכח תלמודו, ויכהה מאור עיניו (מכילתא פ"כ): ויסלף. כתרומו ומקלקל: דברי צדיקים. דברים המודקים, משפטי אמת, וכן תרגומו פתגמין תריצין, ישרים:

(9) וגר לא תלחץ. בהרבה מקומות הזהירה תורה על הגר, מפני שסורו רע (צבא מניעא נט:): את נפש הגר. כמה קשה לו כשלוחצים אותו:

(10) ואספת את תבואתה. לשון הכנסה לצית, כמו ואספתו אל פוך ביתך (דברים כב, ז):

<p>but the seventh year thou shalt let it rest and lie fallow, that the poor of thy people may eat; and what they leave the beast of the field shall eat. In like manner thou shalt deal with thy vineyard, and with thy oliveyard.</p>	<p>וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וְנִשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמְּךָ וְיִתְּרָם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה בֶּן-תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתֶךָ:</p>	<p>11 וְהַשְּׁבִיעִת תִּשְׁמְטֶנָּה וְנִשְׁתָּהּ וְאָכְלוּ אֲבִינֵי עַמְּךָ וְיִתְּרָם תֹּאכַל חֵיט הַשָּׂדֶה בֶּן-תַּעֲשֶׂה לְכַרְמְךָ לְזִיתֶךָ:</p>
<p>Six days thou shalt do thy work, but on the seventh day thou shalt rest; that thine ox and thine ass may have rest, and the son of thy handmaid, and the stranger, may be refreshed.</p>	<p>שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבַּת לַמַּעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וַיִּנָּפֵשׁ בֶּן-אֲמָתֶךָ וַחֲגֵר:</p>	<p>12 שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבַּת לַמַּעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וַיִּנָּפֵשׁ בֶּן-אֲמָתֶךָ וַחֲגֵר:</p>
<p>And in all things that I have said unto you take ye heed; and make no mention of the name of other gods, neither let it be heard out of thy mouth.</p>	<p>וּבְכָל אֲשֶׁר-אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל-פִּי:</p>	<p>13 וּבְכָל אֲשֶׁר-אָמַרְתִּי אֵלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל-פִּי:</p>
<p>Three times thou shalt keep a feast unto Me in the year.</p>	<p>תֵּלַת זִמְנֵי תִחַגּוּן קָדְמִי בַשָּׁנָה:</p>	<p>14 שְׁלֹשׁ רִגְלִים תִּחַג לִי בַשָּׁנָה:</p>
<p>The feast of unleavened bread shalt thou keep; seven days thou shalt eat unleavened bread, as I commanded thee, at the time appointed in the month Abib—for in it thou camest out from Egypt; and none shall appear before Me empty;</p>	<p>יֵת חֲגֵא דְפִטְרִיא תִשְׁבֶּעָ יוֹמֵי תִכּוּל פִּטְרִא כְּמָא דְפִקִּידְתָּךְ לְזִמְנָא יִרְחָא דְאַבִּיבָא אֲרִי בֵּיה נִפְקִתָא מִמִּצְרַיִם וְלֹא יִתְחַזֵּן קָדְמִי רִיקִינִי:</p>	<p>15 אֶת-חֲגֵי הַמִּצּוֹת תִּשְׁמַר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת כֹּאֲשֶׁר צִוִּיתֶךָ לְמוֹעֵד תִּדְּשׁ הָאָבִיב כִּי-בֹ יֵצֵאת מִמִּצְרַיִם וְלֹא-יָרְאוּ פָנַי רִיקִם:</p>
<p>and the feast of harvest, the first-fruits of thy labours, which thou sowest in the field; and the feast of ingathering, at the end of the year, when thou gatherest in thy labours out of the field.</p>	<p>וְחֲגֵא דְחֻצְדָּא בְּכוּרֵי עֹבְדֶךָ דְתִזְרַע בְּחֻקְלָא וְחֲגֵא דְכֻנְשָׁא בְּמִפְקָה דְשָׂתָא בְּמִכְנָשְׁךָ יֵת עֹבְדֶךָ מִן חֻקְלָא:</p>	<p>16 וְחֵג הַקֹּצִיר בְּכוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה וְחֵג הָאֶסֶף בְּצֵאת הַשָּׁנָה בְּאֶסְפָּךָ אֶת-מַעֲשֶׂיךָ מִן-הַשָּׂדֶה:</p>

- (11) תשמטנה. מעבודה: ונטשתה. מאכילה אחר זמן הציפור. דבר אחר תשמטנה, מעבודה גמורה, כגון חרישה וזריעה. ונטשתה, מלוצל ומלקשקש: ויתרם תאכל חית השדה. להקיש מאכל אציון למאכל חיה, מה חיה אוכלת בלא מעשר, אף אציונים אוכלים בלא מעשר, מכאן אמרו אין מעשר בשביעית (מכילתא פ"ב): כן תעשה לכרמך. ותחלת המקרא מדבר בשדה הלזן, כמו שאמר למעלה הימנו חזר את ארצך: (12) וביום השביעי תשב. אף בשנה השביעית לא תעק שבת בראשית ממקומה (שס), שלא תאמר, הואיל וכל השנה קרויה שבת, לא תנהג בה שבת בראשית: למען ינוח שורך וחמורך. תן לו נייח, להמיר שיהא חולש ואוכל עשבים מן הקרקע, או אינו אלא יחששו בתוך הבית, אמרת, אין זה נייח אלא זעזע: בן אמתך. בעצד הערל הכחוש מדבר (שס): והגר. זה גר חושב:
- (13) ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. לעשות כל מצוות עשה באזהרה, שכל שמירה שצוורה אזהרה היא במקום לאו (יל"ש שנה, בשם המכילתא): לא תזכירו. שלא יאמר לו, שמור לי צד עבודת אלילים פלונית (סנהדרין סג:), או תעמוד עמי ביום עבודת אלילים פלונית. דבר אחר ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו ושם אלהים אחרים לא תזכירו, ללמדך, ששקולה עבודת אלילים כנגד כל המצוות כולם, והנהגה בה כשומר את כולן: לא ישמע. מן הנכרי: על פיך. שלא תעשה שותפות עם עובדי כוכבים, וישבע לך בעבודת אלילים שלו, נמאסת שאתה גורם שיזכיר על ידך:
- (14) רגלים. פעמים, וכן פי' הפיקני זה שלש רגלים (במדבר כב, כח):
- (15) חדש האביב. שהתבואה מתמלאת זו בציה. אצב לשון אב, ככור וראשון לצל פירות: ולא יראו פני ריקם. כשתבואו לראות פני ברגלים, הביאו לי עולות (חגיגה ז.):

17	Three times in the year all thy males shall appear before the Lord God.	שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יֵרָאֶה כָּל־ זְכוּרְךָ אֶל־פְּנֵי הָאֵדֶן וְיִהְיֶה:	תֵּלֶת זְמַנִּין בִּשְׁתָּא יִתְחַזֵּן כָּל־ דְּכוּרְךָ קֳדָם רַבּוֹן עָלְמָא יי:
18	Thou shalt not offer the blood of My sacrifice with leavened bread; neither shall the fat of My feast remain all night until the morning.	לֹא־תִזְבַּח עַל־חֲמִץ דָּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין חֶלֶב־חֲגִי עַד־בֹּקֶר:	לֹא תִכּוּס עַל חֲמִיעַ דָּם פִּסְחִי וְלֹא יִבִּיתוּן בֵּר מִמִּדְּבָחָא תִּרְבִּי נִכְסֵת חָגָא עַד צַפְרָא:
19	The choicest first-fruits of thy land thou shalt bring into the house of the LORD thy God. Thou shalt not seethe a kid in its mother's milk.	רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גִּדִּי בַחֲלֵב אִמּוֹ: (פ)	רֵישׁ בִּכּוּרֵי אֶרֶעְךָ תִּיתִי לְבֵית מִקְדָּשָׁא דִּי אֱלֹהֶיךָ לֹא תִכְלֹן בִּשָׂר בַּחֲלֵב:
20	Behold, I send an angel before thee, to keep thee by the way, and to bring thee into the place which I have prepared.	הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלֵחַ מַלְאָךְ לִפְנֶיךָ לְשַׁמְרְךָ בַּדֶּרֶךְ וְלְהַבְיִיאֲךָ אֶל־ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּכְנֹתִי:	הָא אֲנָא שֹׁלַח מַלְאָכָא קֳדָמְךָ לְמִשְׁרָךְ בַּדֶּרֶךְ בְּאוֹרְחָא וְלִאֲעֵלוֹתְךָ לְאַתְרָא דְאַתְקִינִית:
21	Take heed of him, and hearken unto his voice; be not rebellious against him; for he will not pardon your transgression; for My name is in him.	הִשָּׁמַר מִפְּנֵי וּשְׁמַע בְּקוֹלוֹ אֶל־ תִּמְרָ בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֲכֶם כִּי שְׁמִי בְּקִרְבּוֹ:	אַסְתָּמַר מִן קֳדָמוֹהִי וְקַבִּיל לְמִימְרֵיהּ לֹא תִסְרִיב לְקַבְּלִיהּ אֲרִי לֹא יִשְׁבּוּק לְחוּבֵיכּוֹן אֲרִי בְּשְׁמִי מִימְרֵיהּ:
22	But if thou shalt indeed hearken unto his voice, and do all that I speak; then I will be an enemy unto thine enemies, and an adversary unto thine adversaries.	כִּי אִם־שָׁמָע תִּשְׁמַע בְּקוֹלוֹ וַעֲשִׂיתָ כָּל אֲשֶׁר אֲדַבֵּר וְאִיבֹתִי אֶת־אֹיְבֶיךָ וְצָרְתִּי אֶת־צָרְיֶיךָ:	אֲרִי אִם קַבְּלָא תִקְבִּיל לְמִימְרֵיהּ וְתַעֲבִיד כָּל דְּאִמְלִיל וְאֶסְנִי ית סְנֵאךָ וְאֶעֱיֵק לְדַמְעִיקִין לָךְ:

(16) וחג הקציר. הוא חג שזועות: בכורי מעשיך. (17) שלש פעמים וגו'. לפי שהענין מדבר בשביעית, והוא זמן הזאת בכורים, ששתי הלחם הצאין בעצרת, היו מתירין החדש למנחות ולהזיא בכורים למקדש, שנאמר ויזיוס הצפורים וגו' (במדבר כה, כו): וחג האסיף. הוא חג הסוכות: באספך את מעשיך. שכל ימות החמה התצוהו מתייצבת בשדות, ובחג אספים אותה אל הבית מפני הגשמים: (18) שלש פעמים וגו'. לפי שהענין מדבר בשביעית, והוא זמן שלא יתקרו שלש רגלים ממקומן (מכילתא פ"ב): כל זכורך. הזכרים שצד: (19) לא תזבח על חמץ וגו'. לא תשחט את הפסח ציד צניסן עד שתזכר החמץ (מכילתא שם פסחים סג): ולא ילין חלב חגי וגו'. חוץ למזבח: עד בקר. יכול אף על המערכה יפסל צלינה, תלמוד לומר על מוקדה על המזבח קל הלינה (ויקרא ו, ג): ולא ילין. אין לינה אלא בעמוד השחר, שנאמר עד בקר, אבל כל הלילה יכול להעלותו מן הרפה למזבח: (20) ראשית בכורי אדמתך. אף השביעית חייבת בצכורים, לכן נאמר אף כאן בכורי אדמתך. כיצד, אדם נכנס לתוך שדהו, רואה תאנה שצברה, כורך עליה גמי מטטרו"ן, ששמו כשם רבו, מטטרו"ן צגימטריא שדי: (21) אל תמר בו. לשון המראה, כמו אשר ימרה את פיו (יהושע א, יח): כי לא ישא לפשעכם. אינו תלומד בכך, שהוא מן הכת שאין חוטאין, ועוד, שהוא שליח, ואינו עושה אלא שליחות: כי שמי בקרבך. מחזור לראש המקרא, השמר מפניו כי שמי משותף בו. ורבותינו אמרו, זה מטטרו"ן, ששמו כשם רבו, מטטרו"ן צגימטריא שדי:

23 For Mine angel shall go before thee,
and bring thee in unto the Amorite,
and the Hittite, and the Perizzite,
and the Canaanite, the Hivite, and
the Jebusite; and I will cut them off.

כִּי־יִלְדוּ מִלֵּאכִי לַפִּי־יְיָ וְהִבְיֵאֻהָ אֶל־הָאֹמֶר וְתַחֲתִי וְהַפְּרִי וְתִפְנְעֵנִי תַחֲתִי וְתִבּוֹסֵי וְהַכְּחַדְתִּיו׃²³

אָרִי יְהוָה מִלֵּאכִי קִדְמָה וְיַעֲלֶנָּה לִּלְתֵּי אֹמֶרָא וְתַתֵּי וּפְרִיא וְתִפְנְעֵנִי תַחֲתֵי וְיִבּוֹסֵי וְאֲשִׁיכִינּוּ׃

24 Thou shalt not bow down to their gods, nor serve them, nor do after their doings; but thou shalt utterly overthrow them, and break in pieces their pillars.

לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא
תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיִּים
כִּי הָרַס יְהוָה וְשִׁבְרָם וְשִׁבְרָם
מֵאֲבֹתֵיהֶם:

לֹא תִסְגֹּד לְמַעֲשֵׂיהֶן
וְלֹא תִפְלַחֲנֵן וְלֹא תַעֲבֹד
כַּמַּעֲשִׂיִּים אֲרִי פִגְרָא
תִפְגְּרֵנּוּ וְתִבְרָא יִתְבַּר
קַמְתְּהוֹן:

25 And ye shall serve the LORD your
God, and He will bless thy bread,
and thy water; and I will take
sickness away from the midst of
thee.

וַעֲבַדְתָּם אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּבִקְרָךְ אֶת-לַחְמָךְ וְאֶת-מִימֶיךָ
וַחֲסַרְתִּי מַחֲלָה מִקֶּרְבְּךָ: (ס)

וּתְפַלְחוּן קֳדָם יי אֱלֹהֵכֹון
וּבִקְרָךְ ית מִיכְלָךְ וְיֵת מִשְׁתֶּךָ
וְאֶעֱדִי מֵרַעִין בִּישׁוֹן מִבִּינְךָ:

26 None shall miscarry, nor be barren,
in thy land; the number of thy days
I will fulfil.

שְׂבִיעִי   לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֵּלָה וְעֹקְרָה לֹא תִּחְיֶה תְּכַלָּא וְעֹקְרָא
בְּאַרְצֶךָ אֶת־מִסְפַּר יְמֶיךָ בְּאַרְעֶךָ יֵת מִנֵּן יְיָמֶךָ
אִמְלֵא: אֲשֵׁלִים:

27 I will send My terror before thee,
and will discomfit all the people to
whom thou shalt come, and I will
make all thine enemies turn their
backs unto thee.

27
אֶת־אִמִּי אֲשַׁלַּח לַפְּנִיָּה
וְהַמָּתִי אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר
תָּבֹא בָהֶם וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־
אֲבִיךָ אֵלֶיךָ עֶרְכָּה:
יְת אִמִּיתִי אֲשַׁלַּח קִדְמָךְ
וְאֲשַׁגֵּשׁ יְת כָּל עָמָא דְאַתְּ אֲתִי
לְאַתְחָא בְּהוֹן קִרְב וְאַמְסֵר
יְת כָּל בְּעָלֵי דִבְכָךְ קִדְמָךְ
מִחוּרֵי קִדְל:

28 And I will send the hornet before thee, which shall drive out the Hivite, the Canaanite, and the Hittite, from before thee.

וְשַׁלַּחְתִּי אֶת־הַצִּדְרָה לִפְנֵיךָ
וְגִרְשָׁה אֶת־הַחֲזִי אֶת־הַכֹּנְעָנִי
וְאֶת־הַחֲזִי מִלִּפְנֵיךָ:

מודגשת, ולא נקודה מלאפוס. אלא והמתי (בזירי) כגון והמקשה את העם הזה (במדבר יד, טו), והתיי' מודגשת לפי שפסוק במקום ז' חז"ן, האחת נגדשתי לפי שאין מיתה בלא תי', והאחרת משמשת כמו אמרתי, חטאתי, עשיתי. וכן ונתתי, התיי' מודגשת, שהיא בזה במקום שמים, לפי שהיה צריך שלשה חז"ן, שמים ליסוד כמו ציון פתה' (יהושע י, יב), מפת פלהים היא (קהלת ג, יג), והשלישית לשמוש: עורף. שינוסו מלפניך ויהפכו לך ערפס:

(28) הצרעה. מין שרץ העוף, והיתה מכה אותם צעיניהם, ומטילה בהם ארס והם מתים. והצרעה לא עברה את הירדן (סוטה לו): והדחתי והבנעני. הם ארץ סיחון ועוג, לפיכך מכל ז' אומות לא מנה כאן אלא אלו. וחזי, אף על פי שהוא מעבר הירדן והלאה, שנו רבותינו במסכת סוטה (שם), על שפת הירדן עמדה וזרקה בהם מרה:

(22) וצִרְתִּי. כמרגומו ואעיק;
(24) הִרְס תְּהַרְסֶם. לאותם אלהות: מצבֹותיהם.
אֲנִיִּים שֶׁהֵם מַזְיִינִין לַהֲשַׁחֲחוּת לָהֶם:
(26) לֹא תִהְיֶה מִשְׁכְּלָה. אִם תַּעֲשֶׂה רְאוּנִי: מִשְׁכְּלָה.
מִפְּלֹת נִפְלִיִּים אוֹ קִוְצֵרֶת אֶת צִיָּה, קְרוּיָה מִשְׁכְּלָה:
(27) וְהַמּוֹתִי. כִּמוֹ וְהַמְמַתִּי, וְתַרְגּוּמוֹ וְאַשְׁשׁ. וְכֵן כָּל
חִיָּה שְׁפּוֹעַל שֶׁלֶּה כִּכְפַל אוֹת אַחֲרֹונָה, כִּשְׁתַּהֲפֹךְ לִדְבַר בִּלְשׁוֹן
פְּעֻלָּתִי, יֵשׁ מִקּוֹמוֹת שְׁנוֹטֵל אוֹת הַכְּפֹולָה וּמַדְגִּישׁ אֶת הָאוֹת
וְנוֹקְדוֹ בְּמַלְאָכָם, כְּגוֹן וְהַמּוֹתִי, מַגְזֵרֶת וְקָמֵס גְּלָגֵל עָלֵהוּ
(יִשְׁעִיהָ כַּח, כַּח). וְסָפֹחִתִּי, מַגְזֵרֶת וְקָצֵב צִיָּת אֵל (שְׁמוּאֵל־א
ז, טו). דְּלוּתִי, מַגְזֵרֶת דְּלָלוֹ וְסָרְבּוֹ (יִשְׁעִיהָ יט, ו). עַל
פְּפִיִּים חֲקִיתִךְ (שֵׁם מַט, טו), מַגְזֵרֶת חֲקִיקָה לִב (שׁוֹפְטִים ה,
טו). אֵת מִי רָצֹותִי (שְׁמוּאֵל־א יב, ג), מַגְזֵרֶת רָצֹן עַצְבֵּי דְלִים
(אִיּוֹב כ, יט). וְהַמְתַּרְגֵּם וְהַמּוֹתִי, וְאַקְטֵל, טוֹעָה הוּא, שָׁאֵלוֹ
מַגְזֵרֶת מִיתָה הִיתָה, אִין ה"א שֶׁלֶּה בִּפְתָ"ח, וְלֹא מ"ס שֶׁלֶּה

29	I will not drive them out from before thee in one year, lest the land become desolate, and the beasts of the field multiply against thee.	לֹא אֶגְרֹשְׁנִי מִפְּנֵיךָ בְּשָׁנָה אֶחָת פֶּן־תִּהְיֶה הָאָרֶץ שְׁמֵמָה וּרְבֵבָה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה: לֹא אֶתְרִיכְנֶנּוּ מִן קִדְמְךָ בְּשָׂתָא חֲדָא דְלִמָּא תִּהְיִי אֶרְעָא צָדִיא וְתִסְגִּי עָלֶיךָ חַיַּת בָּרָא:	29
30	By little and little I will drive them out from before thee, until thou be increased, and inherit the land.	מְעֻט מְעֻט אֶגְרֹשְׁנִי מִפְּנֵיךָ עַד אֲשֶׁר תִּפְרֹחַ וְנַחֲלֶתָ אֶת־הָאָרֶץ: זְעִיר זְעִיר אֶתְרִיכְנֶנּוּ מִן קִדְמְךָ עַד דְּתִסְגִּי וְתַחֲסִין יֵת אֶרְעָא:	30
31	And I will set thy border from the Red Sea even unto the sea of the Philistines, and from the wilderness unto the River; for I will deliver the inhabitants of the land into your hand; and thou shalt drive them out before thee.	וְשֵׁתִי אֶת־גְּבֻלְךָ מִיַּם־סוּף וְעַד־ יָם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד־ הַנָּהָר כִּי אֶתֶּן בְּיָדְכֶם אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְגִרְשָׁתֶמוּ מִפְּנֵיךָ: וְאֲשִׁנִּי יֵת תַּחֲוִמְךָ מִיָּמָא דְּסוּף וְעַד יָמָא דְּפִלְשְׁתָּא וּמִמִּדְבָּרָא עַד פְּרַת אֲרִי אֶמְסֵר בְּיָדְכוֹן יֵת יְתִבִּי אֶרְעָא וְתִתְרִיכְנֶנּוּ מִן קִדְמְךָ:	31
32	Thou shalt make no covenant with them, nor with their gods.	לֹא־תִכְרֹת לָהֶם וּלְאֱלֹהֵיהֶם בְּרִית: לֹא תִגְזֹר לָהֶון וּלְשִׁעֻתָּהֶון קִים:	32
33	They shall not dwell in thy land—lest they make thee sin against Me, for thou wilt serve their gods—for they will be a snare unto thee.	לֹא יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶצְךָ פֶּן־ יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִי תַעֲבֹד אֱת־אֱלֹהֵיהֶם כִּי־יִהְיֶה לָּךְ לְמוֹקֵשׁ: (פ) לֹא יִתְּבוּן בְּאֶרְעֶךָ דְלִמָּא יַחֲיִיבוּן יִתְךָ קִדְמִי אֲרִי תַפְלַח יֵת שְׁעוֹתָהֶון אֲרִי יִהְיוּ לָךְ לְתַקְלָא:	33
XXIV	And unto Moses He said: 'Come up unto the LORD, thou, and Aaron, Nadab, and Abihu, and seventy of the elders of Israel; and worship ye afar off;	וְאֶל־מֹשֶׁה אָמַר עֲלֶה אֵלַי־ יְהוָה אִתָּךְ וְאַהֲרֹן נָדָב וְאַבִּיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מֵרֶחֶק: וּלְמֹשֶׁה אָמַר סֵק לְקִדְּם יִי אִתָּךְ וְאַהֲרֹן נָדָב וְאַבִּיהוּא וְשִׁבְעִין מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל וְתִסְגְּדוּן מֵרַחֵק:	XXIV
2	and Moses alone shall come near unto the LORD; but they shall not come near; neither shall the people go up with him.'	וְיִתְקַרֵּב מֹשֶׁה בַּלְּחֻדוֹהִי לְקִדְּם יִי וְאַנּוֹן לֹא יִתְקַרְּבוּן וְעַמָּא לֹא יִסְקוּן עִמּוֹהִי: וְנִגַּשׁ מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֶל־יְהוָה וְהֵם לֹא יִגַּשׁוּ וְהָעָם לֹא יַעֲלוּ עִמּוֹ:	2
3	And Moses came and told the people all the words of the LORD, and all the ordinances; and all the people answered with one voice, and said: 'All the words which the Lord hath spoken will we do.'	וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל־ הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל־הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה: וְאַתָּא מֹשֶׁה וְאַשְׁתַּעֲי לְעַמָּא יֵת כָּל פְּתָגְמָא דִּיֵּי וְיֵת כָּל דִּינָא וְאַתִּיב כָּל עַמָּא קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל פְּתָגְמָא דִּמְלִיל יִי נַעֲבִיד:	3

- (29) שממיה. ריקנית מזני אדם, לפי שאתם מעט ואין צכס כדי למלאות אותה: ורבה עליך. ומרצה עליך:
(30) עד אשר תפדה. מרצה, לשון פרי, כמו פרו ורצו:
(31) ושתי. לשון השמה, והמיו"ו מודגשת מפני שצאה תחת שמים, שאין שיתה בלא תי"ו, והאחת לשמוש: עד הנחה. פרת: וגרשתמו. ומגרסס:
(33) כי תעבד וגו'. הרי אלו כי משמשין במקום אשר, וכן
- צכמה מקומות, וזהו לשון אי, שהוא אחד מד' לשונות שהכי משמש, וגם מזינו זהרצה מקומות אס משמש בלשון אשר, כמו ואס סקריצ מנסת צפורים (ויקרא ז, יד), שהיא חוצה:
(1) ואל משה אמר. פרשה זו נאמרה קודם עשרת הדברות, וצד' בסיון נאמרה לו עלה:
(2) ונגש משה לבדו. אל הערפל:

4	And Moses wrote all the words of the LORD, and rose up early in the morning, and builded an altar under the mount, and twelve pillars, according to the twelve tribes of Israel.	וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל-דְּבָרֵי יְהוָה וַיָּקֶם מֶזְבֵּחַ בַּבֹּקֶר וַיִּבֶן מִזְבְּחַת תַּחַת הָהָר וְשִׁתִּים עֲשָׂרָה מִצְבֵּה לְשִׁנִּים עֶשֶׂר שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל:	4
5	And he sent the young men of the children of Israel, who offered burnt-offerings, and sacrificed peace-offerings of oxen unto the LORD.	וַיִּשְׁלַח אֶת-נְעָרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים:	5
6	And Moses took half of the blood, and put it in basins; and half of the blood he dashed against the altar.	וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצִי הַדָּם וַיָּשִׂם בְּאֵמִנֹת וְחֲצִי הַדָּם זָרַק עַל-הַמִּזְבֵּחַ:	6
7	And he took the book of the covenant, and read in the hearing of the people; and they said: 'All that the LORD hath spoken will we do, and obey.'	וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע:	7
8	And Moses took the blood, and sprinkled it on the people, and said: 'Behold the blood of the covenant, which the LORD hath made with you in agreement with all these words.'	וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל-הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם-הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:	8
9	Then went up Moses, and Aaron, Nadab, and Abihu, and seventy of the elders of Israel;	וַיַּעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא וְשִׁבְעִים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל:	9
10	and they saw the God of Israel; and there was under His feet the like of a paved work of sapphire stone, and the like of the very heaven for clearness.	וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רַגְלָיו כַּמַּעֲשָׂה לְבִנֵּת הַסַּפִּיר וַיִּכְעָצֶם הַשָּׁמַיִם לְטָהָר:	10

- (3) ויבא משה ויספר לעם. זו ציוס: את כל דברי ה'. מלות, פרישה, והגנלה: ואת כל המשפטים. ז' מלות שנלטו בני נח, ושבת, וכבוד אב ואם, ופרה אדומה, ודינין, שניתנו להם צמרה (מכילתא צדש פ"ג):
- (4) ויכתוב משה. מצרשית ועד מתן תורה, וכתב מלות שנלטו צמרה (שס): וישכם בבקר. צחמשה צסיון:
- (5) את נערי. הצורות:
- (6) ויקח משה חצי הדם. מי חלקו, מלאך צא וחלקו: על עמא:
- באגנות. שתי אגנות, אחד לחצי דם עולה, ואחד לחצי דם שלמים, להזות אותם על העם. ומכאן למדו רבותינו, שנכנסו אבותינו לצרית צמילה וטבילה והזאת דמים, שאין הזאה בלא טבילה:
- (7) ספר הברית. מצרשית ועד מתן תורה, ומלות שנלטו צמרה:
- (8) ויזרוק. ענין הזאה, ותרומתו וזרק על מדבחא לכפרא על עמא:

- 11 And upon the nobles of the children of Israel He laid not His hand; and they beheld God, and did eat and drink. וְאֶל-אֲצִילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁלַח יָדוֹ וַיַּבְחִיזוּ אֶת-הָאֱלֹהִים וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: (ס)
- 12 And the LORD said unto Moses: 'Come up to Me into the mount and be there; and I will give thee the tables of stone, and the law and the commandment, which I have written, that thou mayest teach them.' וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עֲלֶה אֵלַי הַהָרָה וְהָיִיתָ שָׁם וְאֶתְנַחֵה לְךָ אֶת-לַחַת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרָתָם:
- 13 And Moses rose up, and Joshua his minister; and Moses went up into the mount of God. וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הָהָר הָאֱלֹהִים: וְקָם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה לְטוֹרָא דְּאֶתְגָּלִי עֲלוֹהֵי יִקְרָא דִּי:
- 14 And unto the elders he said: 'Tarry ye here for us, until we come back unto you; and, behold, Aaron and Hur are with you; whosoever hath a cause, let him come near unto them.' וְאֶל-הַזִּקְנִים אָמַר שְׁבוּ-לָנוּ בָּיָה עַד אֲשֶׁר-נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהָיָה אֲהָרֹן וְחֹזֵר עִמָּכֶם מִי-בְּעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם:
- 15 And Moses went up into the mount, and the cloud covered the mount. וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל-הָהָר וַיִּכַּסּ הָעָנָן אֶת-הָהָר: וְסָלֵק מֹשֶׁה לְטוֹרָא וְחָפָא עֲנָנָא יָת טוֹרָא:
- 16 And the glory of the LORD abode upon mount Sinai, and the cloud covered it six days; and the seventh day He called unto Moses out of the midst of the cloud. וַיִּשְׁכֵּן כְּבוֹד-יְהוָה עַל-הָהָר סִינַי וַיִּכַּסְהוּ הָעָנָן שִׁשִּׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל-מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעָנָן:

(10) ויראו את אלהי ישראל. נסתכלו והציטו ונחסיצו מיתה, אלא שלא רצה הקד"ה לערצב שמחת התורה, והמתין לנדב ואציהוא עד יום חנוכת המשכן, ולזקנים עד ו'ה' העם קמאצקנים וגו' ופצער צם אש ה' ופאכל צקצה הפצקה, צקצנים עצמחנה: כמעשה לבנת הספיר. היא היתה לפניו צשעת השעצוד, לזכור צרתן של ישראל שהיו משועצדים צמעשה לצנים: וכעצם השמים לטהר. משנגאלו היה אור וחדוד לפניו: וכעצם. כמרגומו לשון מראה: לטהר. לשון צרור וצלול:

(11) ואל אצילי. הם נדב ואציהוא והזקנים: לא שלח ידו. מכלל שהיו ראויים להשתלח צהם יד: ויחזו את האלהים. היו מסתכלין צו צלצ גס, מתוך אכילה ושתיה, כך מדרש מחומא (צעהלוח ט"). ואונקלוס לא תרגם כן, אצילי, לשון גדולים, כמו ומאצילי קראטיף (ישעיה מא, ט), ופאל מן הרוח (צמדצר יא, כה), שש אמות אצילה (יחזקאל מא, ח):

(12) ויאמר ה' אל משה. לאחר מתן תורה: עלה אלי ההרה והיה שם. מ' יוס: את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם. כל שש מאות ושלש עשרה מצות צכלל עשרת הדצרות הן. ורצינו טעדיה פירש צאזהרות שיעסד, לכל דצור ודצור מצות התלויות צו:

(13) ויקם משה ויהושע משרתו. לא ידעתי מה טיבו של יהושע כאן, ואומר אני שהיה התלמיד מלוה לצד עד מקום הגצלת תחומי ההר, שאינו ראוי לילך משם והלאה, ומשם ויעל משה לצדו אל הר האלהים, ויהושע נטה שם אהלו ונמעכב שם כל מ' יוס, שכן מצינו כשירד משה, וישמע יהושע את קול העם צרעה, למדנו שלא היה יהושע עמהם:

(14) ואל הזקנים אמר. צצאמו מן המחנה: שבו לנו בזה. והמעכבו כאן עס שאר העם צמחנה, להיות נכונים לשפוט לכל איש ריבו: חור. צנה של מרים היה, ואציו כלצ צן יפנה, שנאמר ויקח לו כלצ את אפצרת ופאלד לו את חור (דצרי המיס-א צ, יט), אפרת צו מרים, כדאיתא צסוטה (יא): מי בעל דברים. מי שיש לו דין:

17	And the appearance of the glory of the LORD was like devouring fire on the top of the mount in the eyes of the children of Israel.	וּמֵרָאָה כְּבוֹד יְהוָה כְּאֵשׁ אֹכֶלֶת בְּרָאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:	וַחֲזִיּוֹ יִקְרָא דִּי כְּאִשָּׁא אֹכֶלָא בְּרִישׁ טוּרָא לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:
18	And Moses entered into the midst of the cloud, and went up into the mount; and Moses was in the mount forty days and forty nights.	וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָנָן וַיַּעֲלֵךְ אֶל-הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּטוּרָא בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה: (פ)	וְעָאֵל מֹשֶׁה בְּגוֹ עָנָא וּסְלִיק לְטוּרָא וַהֲוֵה מֹשֶׁה בְּטוּרָא אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָן:

ק"ט פסוקים

The Haftara is Jeremiah 34:8 – 34:22 & 33:25 – 33:26 on page 215. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. When Shabbat Shekalim is Rosh Hodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Hodesh on page 229. On Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 229. On Erev Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, read the Haftara on page 232

XXV	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:	וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימַר:	תרומה יח
2	'Speak unto the children of Israel, that they take for Me an offering; of every man whose heart maketh him willing ye shall take My offering.	דִּבֶּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ-לִי תְרוּמָה מֵאֵת כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לִבּוֹ תִקְחוּ אֶת-תְּרוּמָתִי:	מִלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרְשׁוּן קִדְמִי אֶפְרָשׁוּתָא מִן כָּל גִּבֵּר דִּיתְרַעֲי לְבִיהַ תִּסְבּוּן יֵת אֶפְרָשׁוּתִי:	2
3	And this is the offering which ye shall take of them: gold, and silver, and brass;	וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵתָם זָהָב וְכֶסֶף וְנְחָשֶׁת:	וְדָא אֶפְרָשׁוּתָא דְתִסְבּוּן מִנְהוֹן דְהָבָא וְכֶסֶף וְנְחָשָׁא:	3
4	and blue, and purple, and scarlet, and fine linen, and goats' hair;	וּתְכֵלֶת וָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים:	וְתִכְלָא וָאַרְגָּמָן וְצִבְעָה זָהָרִי וּבִיץ וּמַעְזִי:	4

(16) ויבסדו הענן. רבותינו חולקים בדבר (יומא ד.7), יש מהם אומרים אלו ששה ימים שמראש חדש (עד עזרת יום מתן תורה. רש"י יסן): ויבסדו הענן. להר: ויקרא אל משה ביום השביעי. לומר עשרת הדברות, ומשה וכל בני ישראל עומדים, אלא שחלק הכתוב כבוד למשה. ויש אומרים, ויבסדו הענן למשה ו' ימים, לאחר עשרת הדברות, והם היו בתחלת מ' יום שעלה משה לקבל הלוחות, ולמדך שכל הנכנס למחנה שכינה טעון פרישה ששה ימים (שם): (18) בתוך הענן. ענן זה כמין עשן הוא, ועשה לו הקב"ה למשה שזיל (נ"א חופה) בתוכו: (2) ויקחו לי תרומה. לי, לשמי: תרומה. הפרשה, יפרישו לי מממונם נדבה: ידבנו לבו. לשון נדבה, והוא לשון רצון טוב, פיישנ"ט צלע"ז (געשענק) תקחו את תרומתי. אמרו רבותינו, ג' תרומות אמורות כאן, אחת תרומת צקע לגלגלת שנעשו מהם האדנים, כמו שמפורש

באלה פקודי, ואחת תרומת המזבח צקע לגלגלת, לקופות, לקנות מהן קרבנות לצור, ואחת תרומת המשכן, נדבת כל אחד ואחד שהתנדבו. י"ג דברים האמורים צענין, כולם הוצרכו למלאכת המשכן או לצגדי כהונה כשתדקדק בהם: (3) זָהָב וְכֶסֶף וְנְחָשֶׁת וגו'. כלם צאו בנדבה איש איש מה שנדבו לבו, חוץ מן הכסף שצא בשוה, מחצית השקל לכל אחד. ולא מצינו בכל מלאכת המשכן שהוצרך שם כסף יותר, שנאמר וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה וגו' צִקַּע לְגִלְגָּלֶת וגו' (שמות לח, כוכו), ושאר הכסף הצא שם בנדבה, עשאוה לכלי שרת: (4) וּתְכֵלֶת וָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים. וצבעו ירוק: וארגמן. צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן: ושש. הוא פשתן (יצמות ד.7): ועזים. נוטה של עזים, לכך תרגם אונקלוס וּמַעְזִי, הצא מן העזים, ולא עזים עצמן, שתרגום של עזים עִזָּא:

5	and rams' skins dyed red, and sealskins, and acacia-wood;	וּמִשְׁכֵּי דִדְכָרִי מִסּוּמָקִי וּמִשְׁכֵּי סִגְוִנָא וְאַעִי שְׁטִין:	וְעָרַת אֵילִם מְאָדָּמִים וְעָרַת תַּחָּשִׁים וְעֲצֵי שֹׁטִים:	5
6	oil for the light, spices for the anointing oil, and for the sweet incense;	מִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא בּוֹסְמִיָא לְמִשַּׁח רַבּוּתָא וְלִקְטָרֶת בּוֹסְמִיָא:	שֶׁמֶן לְמֶאָר בְּשָׂמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטָרֶת הַסָּמִים:	ו
7	onyx stones, and stones to be set, for the ephod, and for the breastplate.	אַבְנֵי בּוּרְלָא וְאַבְנֵי אֶשְׁלָמוּתָא לְשִׁקְעָא בְּאַיְפוּדָא וּבְחוֹשֶׁנָּא:	אַבְנֵי-שֹׁהַם וְאַבְנֵי מְלֵאִים לְאַפֹּד וּלְחֹשֶׁן:	7
8	And let them make Me a sanctuary, that I may dwell among them.	וַיַּעֲבֹדוּן קֳדָמִי מִקְדָּשׁ וְאַשְׁרֵי שְׁכִינָתִי בִּינִיהוּן:	וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכָם:	8
9	According to all that I show thee, the pattern of the tabernacle, and the pattern of all the furniture thereof, even so shall ye make it.	כָּכָל דְּאַנָּא מַחְזִי יְתֵד יְת דְּמוּת מִשְׁכְּנָא וְיְת דְּמוּת כָּל מְנוּחֵי וְכֵן תַּעֲבֹדוּן:	כָּכָל אֲשֶׁר אֲנִי מֵרְאָה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל-כֵּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ: (ס)	9
10	And they shall make an ark of acacia-wood: two cubits and a half shall be the length thereof, and a cubit and a half the breadth thereof, and a cubit and a half the height thereof.	וַיַּעֲבֹדוּן אֲרוֹנָא דְּאַעִי שְׁטִין תְּרִיתִין אַמָּין וּפְלָגָא אוּרְבִּיָּה וְאַמָּתָא וּפְלָגָא פּוּתִיָּה וְאַמָּתָא וּפְלָגָא רּוּמִיָּה:	וַעֲשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שֹׁטִים אֲמָתַיִם וַחֲצִי אַרְבּוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי רַחְבּוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי קָמָתוֹ:	ישראל
11	And thou shalt overlay it with pure gold, within and without shalt thou overlay it, and shalt make upon it a crown of gold round about.	וְתַחֲפִי יְתִיה דְּהַב דְּכִי מְגִי וּמִבְרָא תַּחֲפִינִיָּה וְתַעֲבִיד עֲלוּהִי זִר דְּדֶהַב סָחוּר סָחוּר:	וַצַּפִּיתָ אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמִחוּץ תַּצְפֵּנּוּ וְעָשִׂיתָ עָלָיו זֶרֶזָהָב סָבִיב:	11

(5) מאדמים. צבעות היו אדום לאחר עבודת: תחשים. מלואים, ומקום המושב קרוי משכנות: לאפוד ולחושן. מין חיה, ולא היתה אלא לשעה (שבת כח:), והרבה גוונים היו לה, לכך מתרגם סִגְוִנָא, שש ומתפאר בגוונין שלו (שם): ועצי שטים. ומאין היו להם צמדצר, פירש רבי נחומא (תרומה ט), יעקב אבינו צפה ברוח הקדש שעתידין ישראל לבנות משכן צמדצר, והביא ארזים למזרים ונטעם, וזה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממזרים:

(6) שמן למאור. שמן זית וזך להעלות נר תמיד: בשמים לשמן המשחה. שנעשה למשוח כלי המשכן והמשכן לקדשו, והוצרכו לו בשמים, כמו שמפורש בצי תשא: ולקטורת הסמים. שהיו מקטירין בכל ערב וצקר, כמו שמפורש בואתה תלזה. ולשון קטרת, העלאת קטור ותמרות עשן:

(7) אבני שהם. שמים הוצרכו שם, לצורך האפוד האמור בואתה תלזה: מלואים. על שם שעושין להם צזה מושב כמין גומא, ונותנין האבן שם למלאות הגומא, קרויים אבני

מלואים, ומקום המושב קרוי משכנות: לאפוד ולחושן. אבני שהם לאפוד ואבני המלואים לחשן. וחשן ואפוד מפורשים בואתה תלזה, והם מיני תכשיט:

(8) ועשו לי מקדש. ועשו לשמי בית קדושה:

(9) ככל אשר אני מראה אותך. כאן את תבנית המשכן (מנחות כט.). המקרא הזה מחובר למקרא שלמעלה הימנו, ועשו לי מקדש ככל אשר אני מראה אותך: וכן תעשו. לדורות (סנהדרין טז:), שבעות יד:), אם יאבד אחד מן הכלים או כשתעשו לי כלי בית עולמים, כגון שולחנות ומנורות וכיורות ומכונות שעשה שלמה, כתבנית אלו תעשו אותם. ואם לא היה המקרא מחובר למקרא שלמעלה הימנו, לא היה לו לכתוב וכן תעשו, אלא כן תעשו, והיה מדבר על עשיית אהל מועד וכליו:

(10) ועשו ארון. כמין ארונות שעושים בלא רגלים, עשויים כמין ארגז שקורין אישקריין (שריין שראנק) יושב על שוליו:

12	And thou shalt cast four rings of gold for it, and put them in the four feet thereof; and two rings shall be on the one side of it, and two rings on the other side of it.	וַיִּצְקֶתָ לָּו אַרְבַּע טַבַּעֲתַי זָהָב וַנִּתְּתֶהָ עַל אַרְבַּע פַּעֲמֹתָיו וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתַי עַל-צִלְעוֹ הָאַחַת וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתַי עַל-צִלְעוֹ הַשְּׁנִיית:	וַתַּחֲבִיד לָיָה אַרְבַּע עֲזָנִין דְּדָהֵב וַתַּחֲבִיד עַל אַרְבַּע זְוִיֹּתֶיהָ וַתַּחֲבִיד עֲזָנִין עַל סַטְרֶיהָ חֵד וַתַּחֲבִיד עֲזָנִין עַל סַטְרֶיהָ הַשְּׁנִינָא:
13	And thou shalt make staves of acacia-wood, and overlay them with gold.	וַעֲשִׂיתָ בָדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצָפִיתָ אֹתָם זָהָב:	וַתַּעֲבִיד אֲרִיחֵי דָאֲעֵי שִׁטִּין וַתַּחֲפִי יִתְּהוֹן דְּהָבָא:
14	And thou shalt put the staves into the rings on the sides of the ark, wherewith to bear the ark.	וַהֲבֵאתָ אֶת-הַבָּדִים בְּטַבַּעֲתַי עַל צִלְעֵת הָאָרֹן לְשֵׂאת אֶת-הָאָרֹן בָּהֶם:	וַתַּעֲמִיל יֵת אֲרִיחֵיָא בְּעֲזָנֵיָא עַל סַטְרֵי אֲרֹנָא לְמַטֵּל יֵת אֲרֹנָא בְּהוֹן:
15	The staves shall be in the rings of the ark; they shall not be taken from it.	בְּטַבַּעֲתַי הָאָרֹן יִהְיוּ הַבָּדִים לֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ:	בְּעֲזָנֵיָא אֲרֹנָא יִהְיוּ אֲרִיחֵיָא לֹא יִסְרוּן מִנֵּיהָ:
16	And thou shalt put into the ark the testimony which I shall give thee.	וַנִּתְּתָה אֶל-הָאָרֹן אֶת הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:	וַתַּחֲבִיד בְּאֲרֹנָא יֵת סִהְדוּתָא דְאֶתֵּן לָךְ:
17	And thou shalt make an ark-cover of pure gold: two cubits and a half shall be the length thereof, and a cubit and a half the breadth thereof.	וַעֲשִׂיתָ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמְתִּים וַחֲצִי אַרְכָּהּ וְאֶמְתָּהּ וַחֲצִי רָחְבָּהּ:	וַתַּעֲבִיד כַּפּוֹרֶתָא דְּדָהֵב דְּכִי תַרְתִּין אַמִּין וּפְלָגָא אֲרִכָּהּ וְאֶמְתָּהּ וּפְלָגָא רַחְבֵּיהָ:
18	And thou shalt make two cherubim of gold; of beaten work shalt thou make them, at the two ends of the ark-cover.	וַעֲשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרֻבִים זָהָב מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת:	וַתַּעֲבִיד תַּרְיִן כְּרוּבִין דְּדָהֵב מְקֻשָּׁה תַעֲבִיד יִתְּהוֹן מִתַּרְיִן סַטְרֵי כַּפּוֹרֶתָא:

(11) מבית ומחוץ תצפנו. שלשה ארוגות עשה צללל, צ' לך ליש צה כן, ושמימן הטבעות האלו על צלעו האחת: צלעו. של זהב וא' של עץ (יומא עב:), וד' כחלים ושולים לכל אחד, ופחוסים מלמעלה, נתן של עץ צמוך של זהב, ושל זהב צמוך של עץ, וקפה שפתו העליונה צוהב, נמלא מנופה מצית ומחוץ: זר זהב. כמין כתר מוקף לו סביב, למעלה משפתו, שעשה הארון החיצון גבוה מן הפנימי, עד שעלה למול עוצי הכפורת ולמעלה הימנו משהו, וכשהכפורת שוכב על עוצי הכתלים, עולה הזר למעלה מכל עוצי הכפורת כל שהוא, והוא סימן לכתר תורה: (12) ויצקת. לשון הסכה כחרגומו: פעמוותיו. כחרגומו וְיִתְּתֶהָ. וצויות העליונות סמוך לכפורת היו נחונים, שמים מכאן ושמים מכאן לרחצו של ארון, והצדים נחונים צהם, וארכו של ארון מפסיק בין הצדים אמתים וחצי בין צד לצד, שיהיו שני בני אדם הנושאים את הארון מהלכין ביניהם, וכן מפורש בזמנאות (נח:). צפרק שמי הלחם: ושתי טבעות על צלעו האחת. הן הן ד' טבעות שצמחלת המקרא, ופירש לך היכן היו, והיו"ו יתירה היא, ופחוסו כמו שמי טבעות, ויש

לך ליש צה כן, ושמימן הטבעות האלו על צלעו האחת: צלעו. של זהב וא' של עץ (יומא עב:), וד' כחלים ושולים לכל אחד, ופחוסים מלמעלה, נתן של עץ צמוך של זהב, ושל זהב צמוך של עץ, וקפה שפתו העליונה צוהב, נמלא מנופה מצית ומחוץ: זר זהב. כמין כתר מוקף לו סביב, למעלה משפתו, שעשה הארון החיצון גבוה מן הפנימי, עד שעלה למול עוצי הכפורת ולמעלה הימנו משהו, וכשהכפורת שוכב על עוצי הכתלים, עולה הזר למעלה מכל עוצי הכפורת כל שהוא, והוא סימן לכתר תורה: (12) ויצקת. לשון הסכה כחרגומו: פעמוותיו. כחרגומו וְיִתְּתֶהָ. וצויות העליונות סמוך לכפורת היו נחונים, שמים מכאן ושמים מכאן לרחצו של ארון, והצדים נחונים צהם, וארכו של ארון מפסיק בין הצדים אמתים וחצי בין צד לצד, שיהיו שני בני אדם הנושאים את הארון מהלכין ביניהם, וכן מפורש בזמנאות (נח:). צפרק שמי הלחם: ושתי טבעות על צלעו האחת. הן הן ד' טבעות שצמחלת המקרא, ופירש לך היכן היו, והיו"ו יתירה היא, ופחוסו כמו שמי טבעות, ויש

(13) בדי. מוטות: (15) לא יסורו ממנו לעולם (יומא עב:). (16) ונתת אל הארון. כמו צארון: העדרת. המורה, שהיא לעדות ציני וציניכס שזוית אתכם מלות הכתובות צה: (17) כפורת. כסוי על הארון, שהיה פתוח מלמעלה, ומניחו עליו כמין דף: אמתים וחצי ארכה. כארכו של ארון, ורחצה כרחצו של ארון, ומונחת על עוצי הכתלים ארבעתם, ואף על פי שלא נתן שיעור לעוציה, פירשו רבותינו שהיה עוציה טפח (סוכה ה:). (18) כרבים. דמות פרנף תינוק להם: מקשה תעשה. שלא תעשה צפני עזמם ותחצורם צראשי הכפורת לאחר עשייתם, כמעשה צורפים שקורין שולדירי"ץ, אלא הטיל זהב הרבה צמחלת עשיית הכפורת, והכה צפטיש וצקורנס צאמנע, וראשין צולטין למעלה, וצייר הכרובים צצליט קותיו: מקשה. צטדי"ץ צלע"ו כמו צא לך צא נקשן (דניאל ה, ו): קצות הכפורת. ראשי הכפורת:

19	And make one cherub at the one end, and one cherub at the other end; of one piece with the ark-cover shall ye make the cherubim of the two ends thereof.	וַעֲשֶׂה כְרוּב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה וְכְרוּב אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה מִן־הַכַּפֹּרֶת תַּעֲשׂוּ אֶת־הַכְּרֻבִּים עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו:	19
20	And the cherubim shall spread out their wings on high, screening the ark-cover with their wings, with their faces one to another; toward the ark-cover shall the faces of the cherubim be.	וַיִּהְיוּ כְרוּבֵיכָא פְּרִיסִין גִּדְּפִיהוֹן לְעִילָא מְטָלִין בְּגִדְּפִיהוֹן עַל כַּפּוֹרֶתָא וְאַפִּיהוֹן חֵד לְקַבִּיל חֵד לְקַבִּיל כַּפּוֹרֶתָא יְהוֹן אַפֵּי כְרוּבֵיכָא:	20
21	And thou shalt put the ark-cover above upon the ark; and in the ark thou shalt put the testimony that I shall give thee.	וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל־הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ:	21
22	And there I will meet with thee, and I will speak with thee from above the ark-cover, from between the two cherubim which are upon the ark of the testimony, of all things which I will give thee in commandment unto the children of Israel.	וְנִוְעַדְתִּי לָךְ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים אֲשֶׁר עַל־אֲרוֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֶצְוֶה אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)	22
23	And thou shalt make a table of acacia-wood: two cubits shall be the length thereof, and a cubit the breadth thereof, and a cubit and a half the height thereof.	וְעָשִׂיתָ שֻׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אֹמְתִים אַרְכּוֹ וְאַמָּה רִחְבּוֹ וְאַמָּה וְחֲצִי קִמְתּוֹ:	23
24	And thou shalt overlay it with pure gold, and make thereto a crown of gold round about.	וַעֲפִיתָ אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וְעָשִׂיתָ לָּהּ זֶרֶזָה סָבִיב:	24

(19) ועשה כרוב אחד מקצה. שלא תאמר שנים כרובים לכל קצה וקצה, לכן הוצרך לפרש כרוב אחד מקצה מזה: מן הכפורת. ענמה תעשה את הכרובים, וזה פירושו של מקשה תעשה אותם, שלא תעשה בפני עצמם ותחזרו לכפרת: (20) פורשי כנפים. שלא תעשה כנפיהם שוכנים, אלא פרושים וגזויהם למעלה אל ראשיהם, שיהא ייטפחים בחלל שני הכנפים לכפורת, כדאיתא בסוכה (ה:): (21) ואל הארון תתן את העדוה. לא ידעתי למה נכלל, שהרי כבר נאמר ונתת אל הארון את העדות, ויש לומר, שצא ללמד שבעודו ארון לצדו כפורת, יתן תחלה העדות לתוכו, ואחר כך יתן את הכפורת עליו, וכן מצינו כשהקים את המשכן, נאמר וישן את דעת אל הארון (שמות מ, כ), ואחר כך וישן את הכפורת על הארון מלמעלה: (22) ונועדתי. כשאקבע מועד לך לדבר עמך, אותו מקום אקבע למועד, שאבא שם לדבר אליך: ודברתי איתך מעל הכפורת. ובמקום אחר הוא אומר, וידבר ה' אלי מלמעלה מועד לאמר (ויקרא א, א), זה המשכן מחוץ לפרכת, נמצאו שני כתובים מכחישים זה את זה, בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם, וצא משה אל אהל מועד וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפורת וגו' (צמדבר ז, פט), משה היה נכנס למשכן, וכיון שצא צתוך הפתח, קול יורד מן השמים לבין הכרובים, ומשם יוצא ושמע למשה צהל מועד: ואת כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל. הרי וי' זו יתירה וטפלה, וכמוהו הרבה במקרא, וכה תפטר, ואת אשר אדבר עמך שם את כל אשר אצוה אותך, אל בני ישראל הוא: (23) קומתו. גובה רגליו עם עוזי השלחן (פסחים קט: ובתוס' שם ד"ה אמחא):

25	And thou shalt make unto it a border of a handbreadth round about, and thou shalt make a golden crown to the border thereof round about.	וַתַּעֲבִיד לִיהָ גִדְנָפָא רֹמְיָהּ פּוֹשְׁפָא סָחוּר סָחוּר וַתַּעֲבִיד זֵיז דְּדָהָב לְגִדְנָפִיהּ סָחוּר סָחוּר:	וַעֲשִׂיתָ לָּו מִסְגֶּרֶת טֶפַח סָבִיב וַעֲשִׂיתָ זֶרֶזֶהָב לְמִסְגֶּרְתּוֹ סָבִיב:	25
26	And thou shalt make for it four rings of gold, and put the rings in the four corners that are on the four feet thereof.	וַתַּעֲבִיד לִיהָ אַרְבַּע עֲזָזִין דְּדָהָב וַתַּתִּין יָת עֲזָקְתָּא עַל אַרְבַּע זְוִיָּתָא דְּלְאַרְבַּע רַגְלֵיהּ:	וַעֲשִׂיתָ לָּו אַרְבַּע טַבַּעֲת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת־הַטַּבַּעֲת עַל אַרְבַּע הַפְּאֵת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו:	26
27	Close by the border shall the rings be, for places for the staves to bear the table.	לְקַבִּיל גִּדְנָפָא יְהִיִּן עֲזָקְתָּא אֲתֵרָא לְאַרְיִחָיָא לְמַטְל יָת פְּתוּרָא:	לְעֻמַּת הַמִּסְגֶּרֶת תְּהִיִּן הַטַּבַּעֲת לְבָתִּים לְבָדִים לְשָׂאת אֶת־ הַשֻּׁלְחָן:	27
28	And thou shalt make the staves of acacia-wood, and overlay them with gold, that the table may be borne with them.	וַתַּעֲבִיד יָת אַרְיִחָיָא דְּאֵצִי שֹׁטִין וַתַּחֲפִי יְתֵהוּן דְּדָהָב וַיְהִיִּן נְטָלִין בְּהִין יָת פְּתוּרָא:	וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שֹׁטִים וַצִּפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְנִשְׂא־בָם אֶת־ הַשֻּׁלְחָן:	28
29	And thou shalt make the dishes thereof, and the pans thereof, and the jars thereof, and the bowls thereof, wherewith to pour out; of pure gold shalt thou make them.	וַתַּעֲבִיד מִגִּסְוֵהּ וּבִזְבוּהִי וּמִקְסִיתִיהּ וּמִכִּילְתִּיהּ דִּיתְנַסְדָּהּ בְּהִין דְּדָהָב דְּכִי תַעֲבִיד יְתֵהוּן:	וַעֲשִׂיתָ קַעֲרֹתָיו וּכְפֹתָיו וּקְשׁוֹתָיו וּמִנְקִיָּתוֹ אֲשֶׁר יִסֹּךְ בְּהִין זָהָב טְהוֹר תַּעֲשֶׂה אֹתָם:	29

(24) זר זהב. סימן לכתר מלכות, שהשולחן שם עושר וגדולה, כמו שאומרים שלחן מלכים:
(25) מסגרת. כתר גומו גִּדְנָפָא, ונחלקו חכמי ישראל בדבר, יש אומרים למעלה היתה סביב לשולחן, כמו לבזבזין שבשפת שולחן שרים, ויש אומרים למטה היתה תקועה, מרגל לרגל בארבע רוחות השולחן, ודף השולחן שוכב על אותה מסגרת: ועשית זר זהב למסגרתו. הוא זר האמור למעלה, ופירש לך כאלן שעל המסגרת היתה:
(27) לעמדת המסגרת תהיין הטבעות. צרגלים תקועות כנגד ראשי המסגרת: לבתים לבדים. אותן טבעות יהיו צמים להכניס בהן הצדים: לבתים. לצורך צמים: לבדים. כתר גומו לְאַתְרָא לְאַרְיִחָיָא:
(28) ונשא בהם. לשון נפעל, יהיה נשא צם את השלחן:
(29) ועשית קערוותיו וכפותיו. קערוותיו זה הדפוס, שהיה עשוי כדפוס הלחם, והלחם היה עשוי כמין חיבה פרוצה משתי רוחותיה, שולים לו למטה, וקופל מכאן ומכאן כלפי מעלה כמין כותלים, ולכך קרוי לחם הפנים, שיש לו פנים רואין לכאן ולכאן, לנדי הצית מזה ומזה, נותן ארכו לרחבו של שולחן, וכתליו וקופים כנגד שפת השולחן. והיה עשוי לו דפוס זהב ודפוס צרול, בשל צרול הוא נאפה, וכשמוציאו מן התנור נותנו בשל זהב עד למחר בשבת שמסדרו על השולחן, ואותו דפוס קרוי קערה: וכפותיו. הן בזיזין

שנותנין בהם לצונה, ושחים היו לשני קומני לצונה שנותנין על שתי המערכות, שנאמר וְנָסַף עַל הַפַּעֲקָדָה לְבָנָה זָקָה (ויקרא כד, ז): וקשותיו. הן כמין חפאי קנים חלולים הנסדקין לארכן, דוגמתן עשה של זהב, ומסדר ג' על ראש כל לחם, שיבד לחם האחד על גבי אותן הקנים, ומדילין צין לחם ללחם, כדי שחכנס הרוח ביניהם ולא יתעפשו, ובלשון ערבי כל דבר חלול קרוי קסו"א: ומנקיותיו. תרגומו וּמְכִילְתִּיָּהּ, הן סניפים, כמין יסודות זהב עומדין בארץ, וגזוהים עד למעלה מן השלחן הרבה כנגד גובה מערכת הלחם, ומפוצלים ששה (הרא"ם גורם חמשה) פצולים זה למעלה מזה, וראשי הקנים שבין לחם ללחם סמוכין על אותן פצולין, כדי שלא יכבד משא הלחם העליונים על התחתונים וישבירו, ולשון מְכִילְתִּיָּהּ, סובלותיו, כמו גִּלְתִּיָּהּ הָכִיל (ירמיה ו, יא). אבל לשון מנקיות איני יודע איך נופל על סניפין, ויש מחכמי ישראל אומרים (מנחות לו), קשותיו אלו סניפין, שמקשין אותו ומחזיקים אותו שלא ישבר. ומנקיותיו. לו הקנים שמנקין אותו שלא יתעפש, אבל אונקלוס שתרגם מְכִילְתִּיָּהּ, היה שונה כדברי האומר מנקיות הן סניפין: אשר יסך בהן. אשר יכוסה בהן, ועל קשותיו הוא אומר אשר יוסך, שהיו עליו כמין סכך וכסוי, וכן במקום אחר הוא אומר וְאֵת קִשּׁוֹת הַבָּסָד (במדבר ד, ז), וזהו זה, יוסך והנסך, לשון סכך וכסוי הם:

30	And thou shalt set upon the table showbread before Me always.	וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לִפְנֵי תָמִיד: (פ)	וְתָתִין עַל פִּתּוּרָא לְחִים אָפִיא קִדְמִי תְדִירָא:
31	And thou shalt make a candlestick of pure gold: of beaten work shall the candlestick be made, even its base, and its shaft; its cups, its knops, and its flowers, shall be of one piece with it.	וְעָשִׂיתָ מִנְּחָת זָהָב טָהוֹר מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה (בספרי ספרד ואשכנז תיעשה) הַמִּנְחָה יִרְכָּה וְקִנָּה גְּבִיעֶיהָ כַּפְתָּרֶיהָ וּפִרְחֶיהָ מִמְּנָה יִהְיוּ:	וְתַעֲבִיד מִנְּרֵתָא דְדָהָב דְּכִי נְגִיד תַּתְעֲבִיד מִנְּרֵתָא שְׂדֵה וְקִנָּה פְלִידָהָ חֲזִירָהָ וְשׁוֹשְׁנָהָ מִמֶּנָּה יִהְיוּ:
32	And there shall be six branches going out of the sides thereof: three branches of the candlestick out of the one side thereof, and three branches of the candlestick out of the other side thereof;	וְשֵׁשׁ קָנִים יֵצְאוּ מִצְדֵּיהָ שְׁלֹשָׁה קָנֵי מִנְּחָה מִצְדֵּהָ הָאֶחָד וְשְׁלֹשָׁה קָנֵי מִנְּחָה מִצְדֵּה הַשֵּׁנִי:	וְשֵׁשׁ קָנִין נִפְקִין מִסְטָרָהָ תִּלְתָּא קָנֵי מִנְּרֵתָא מִסְטָרָה חַד וְתִלְתָּא קָנֵי מִנְּרֵתָא מִסְטָרָה תִּנְגֵּנָא:
33	three cups made like almond-blossoms in one branch, a knop and a flower; and three cups made like almond-blossoms in the other branch, a knop and a flower; so for the six branches going out of the candlestick.	שְׁלֹשָׁה גְּבִעִים מְשֻׁקְדִּים בְּקִנָּה הָאֶחָד כַּפְתָּר וּפִרְחָ וְשְׁלֹשָׁה גְּבִעִים מְשֻׁקְדִּים בְּקִנָּה הָאֶחָד כַּפְתָּר וּפִרְחָ בֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאוּ מִן־הַמִּנְחָה:	תִּלְתָּא כְּלִידִין מְצִירִין בְּקִנָּה חַד חֲזִיר וְשׁוֹשֵׁן וְתִלְתָּא כְּלִידִין מְצִירִין בְּקִנָּה חַד חֲזִיר וְשׁוֹשֵׁן בֵּן לְשֵׁשׁ קָנִין דִּנְפָקִין מִן מִנְּרֵתָא:
34	And in the candlestick four cups made like almond-blossoms, the knops thereof, and the flowers thereof.	וּבַמִּנְחָה אַרְבַּעָה גְּבִעִים מְשֻׁקְדִּים כַּפְתָּרֶיהָ וּפִרְחֶיהָ:	וּבַמִּנְרֵתָא אַרְבַּעָה כְּלִידִין מְצִירִין חֲזִירָהָ וְשׁוֹשְׁנָהָ:

(30) לחם פנים. שיש לו פנים, כמו שפירשתי, ומנין הלחם וסדר מערכותיו, מפורשים באמור אל הכהנים:

(31) מקשה תיעשה המנורה. שלא יעשה חוליות, ולא יעשה קנייה וגרומה איברים איברים, ואחר כך ידביקם כדרך הנורפים שקורין שולדיר"ץ, אלא כולה צאה מחתיכה אחת, ומקיש בקורנס וחותך בכלי האומנות, ומפריד הקנים אילך ואילך: מקשה. תרגומו נגיד, לשון המשכה, שממשיך את האיברים מן העשת לכאן ולכאן בהקשת הקורנס, ולשון מקשה מכת קורנס, צטדי"ץ צלע"ו כמו דא לְדָא נִקְשָׁן (דניאל ה, ו): תיעשה המנורה. מאליה (תנחומא בהעלותך ג), לפי שהיה משה מתקשה בה (מנחות כט.), אמר לו הקד"ה, השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה, לכך לא נכתב תעשה (תנחומא שם): ירכה. הוא הרגל של מטה העשוי כמין חיצה, ושלשה רגלים יוצאין הימנה ולמטה: וקנה. הקנה האמצעי שלה העולה באמצע הירך, וקוף כלפי מעלה, ועליו נר האמצעי עשוי כמין צוק, לזוק השמן לתוכו ולתת הפתילה: גביעיה. הן כמין כוסות עשוין מזוכית, ארוכים וקצרים, וקורין להם מדירנ"ם, ואלו עשוין מזהב, וזולטין ויוצאין מכל קנה וקנה כמנין שנתן בהם הכתוב, ולא היו זה אלא לנוי:

כפתריה. כמין תפוחים היו, עגולין סביב, זולטין סביבות הקנה האמצעי, כדרך שעושין למנורות שלפני השרים, וקורין להם פימל"ש, ומנין שלהם כתוב צפרשה כמה כפתורים זולטין ממנה וכמה חלק שצין כפתור לכפתור: ופרחיה. ציורין עשוין בה כמין פרחין: ממנה יהיו. הכל מקשה יוצא מתוך חתיכת העשת, ולא יעשה לצדס וידביקם:

(32) יוצאים מצדיה. לכאן ולכאן, באלכסון נמשכים ועולין עד כנגד גובהה של מנורה, שהוא קנה האמצעי, ויוצאין מתוך קנה האמצעי זה למעלה מזה, התחתון ארוך, ושל מעלה קצר הימנו, והעליון קצר הימנו, לפי שהיה גובה ראשיהן שזה לגובהו של קנה האמצעי השביעי שממנו יוצאים הששה קנים: (33) משקדים. כתרגומו, מזויירים היו, כדרך שעושין לכלי כסף וזהב שקורין ניאל"ר: ושלשה גבעים. זולטין מכל קנה וקנה: כפתור ופרח. היה לכל קנה וקנה: (34) ובמנרה ארבעה גבעים. גופה של מנורה היו ארבעה גביעים, אחד זולט זה למטה מן הקנים, והג' למעלה מן יציאת הקנים היוצאין מזדיה: משקדים כפתוריה ופרחיה. זה אחד מחמשה מקראות שאין להם הכרע (יומא נב:), אין ידוע אם גביעים משוקדים, או משוקדים כפתוריה ופרחיה:

<p>35 And a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, for the six branches going out of the candlestick.</p>	<p>וְכַפֹּתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנֶּה וְכַפֹּתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנֶּה וְכַפֹּתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנֶּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמִּנְרָה:</p>	<p>35 וְכַפֹּתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנֶּה וְכַפֹּתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנֶּה וְכַפֹּתָר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמֶּנֶּה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֹּצְאִים מִן־הַמִּנְרָה:</p>
<p>36 Their knops and their branches shall be of one piece with it; the whole of it one beaten work of pure gold.</p>	<p>כַּפֹּתֵיהֶם וְקִנְיָהֶם יִהְיוּ כְּלֹה מְקֻשָּׁה אֶחָת זָהָב טָהוֹר:</p>	<p>36 כַּפֹּתֵיהֶם וְקִנְיָהֶם יִהְיוּ כְּלֹה מְקֻשָּׁה אֶחָת זָהָב טָהוֹר:</p>
<p>37 And thou shalt make the lamps thereof, seven; and they shall light the lamps thereof, to give light over against it.</p>	<p>וְעָשִׂיתָ אֶת־נִרְתֵּיהֶן שִׁבְעָה וְהִעֲלִהָ אֶת־נִרְתֵּיהֶן וְהָאֵיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ:</p>	<p>37 וְעָשִׂיתָ אֶת־נִרְתֵּיהֶן שִׁבְעָה וְהִעֲלִהָ אֶת־נִרְתֵּיהֶן וְהָאֵיר עַל־עֵבֶר פָּנֶיהָ:</p>
<p>38 And the tongs thereof, and the snuffdishes thereof, shall be of pure gold.</p>	<p>וּמִלְקָחֶיהָ וּמִחֻתֶּיהָ זָהָב טָהוֹר:</p>	<p>38 וּמִלְקָחֶיהָ וּמִחֻתֶּיהָ זָהָב טָהוֹר:</p>
<p>39 Of a talent of pure gold shall it be made, with all these vessels.</p>	<p>כֶּכֶר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה:</p>	<p>39 כֶּכֶר זָהָב טָהוֹר יַעֲשֶׂה אֹתָהּ אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה:</p>
<p>40 And see that thou make them after their pattern, which is being shown thee in the mount.</p>	<p>וְרָאָה וַעֲשֶׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אֶתָּה מֵרָאָה בָּהָר: (ס)</p>	<p>40 וְרָאָה וַעֲשֶׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר־אֶתָּה מֵרָאָה בָּהָר: (ס)</p>

(35) וכפתור תחת שני הקנים. מתוך הכפתור היו הקנים נמשכים משני זדיה אילן ואילן. כך שנינו במלכת המשכן (מנחות כח:), גובהה של מנורה י"ח טפחים, הרגלים והפרח ג' טפחים, הוא הפרח האמור בירך, שנאמר עד ירכה עד פרכה (במדבר ח, ד), וטפחיים חלק, וטפח שזו גביע מהארבעה גביעים, וכפתור ופרח משני כפתורים ושני פרחים האמורים במנורה עצמה, שנאמר משוקדים כפתוריה ופרחיה, למדנו שהיו צקנה שני כפתורים ושני פרחים לצד מן הג' כפתורים שהקנים נמשכין מתוכם, שנאמר וכפתור תחת שני הקנים וגו', וטפחיים חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו אילן ואילן נמשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה, טפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו, וטפח חלק, וטפח כפתור ושני קנים יוצאים ממנו וממשכים ועולים כנגד גובהה של מנורה, וטפחיים חלק, נשתיירו שם ג' טפחים, שבהם ג' גביעים וכפתור ופרח, נמצאו גביעים כ"ג, י"ח לששה קנים ג' לכל אחד ואחד, וארבעה בגופה של מנורה הרי כ"ג, ואחד עשר כפתורים, ו' בששת הקנים, וג' בגופה של מנורה שהקנים יוצאים מהם, ושנים עוד נאמרו במנורה, שנאמר משוקדים כפתוריה, ומיעוט כפתורים שנים, האחד למטה אלל הירך, והאחד בג' טפחים העליונים עם ג' הגביעים, ותשעה פרחים היו לה, ו' לששת הקנים, שנאמר צקנה האחד כפתור ופרח, וג' למנורה,

שנאמר משוקדים כפתוריה ופרחיה, ומיעוט פרחים שנים, ואחד האמור בפרשת בהעלותך, עד ירכה עד פרכה. ואם תדקדק במשנה זו הכתובה למעלה, תמצאם כמינים איש איש במקומו:

(37) כמין צויכין שנותנין בצוכן השמן והפחילות: והאיר על עבר פניה. עשה פי ששת הנרות שצראשי הקנים היוצאים מזדיה, מוסבים כלפי האמצעי, כדי שיהיו הנרות כשתדליקם מאירים על עבר פניה, מוסב אורם אל זד פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה:

(38) ומלקחיה. הם הצנבים העשויין ליקח בהם הפחילה מתוך השמן, לישבן ולמושכן בפי הנרות, ועל שם שלוקחים בהם קרויים מלקחים. וְצִנְיָהָ שתרגם אונקלוס, לשון צבת, טולי"ש צלע"ו. ומחורותיה. הם כמין צויכין קטנים, שחומה בהן את האפר שצנר בצקר בצקר, כשהוא מטיב את הנרות מאפר הפחילות שדלקו הלילה וככו, ולשון מחתה פיישד"א צלע"ו כמו לקפות אש מיקוד (ישעיה ל, ד):

(39) ככר זהב טהור. שלא יהיה משקלה עם כל כליה אלא ככר, לא פחות ולא יותר, והככר של חול ששים מנה, ושל קדש היה כפול, ק"ך מנה, והמנה הוא ליטרא ששוקלין בה כסף למשקל קולוני"א, והם ק' והוצים, כ"ה סלעים, והסלע ארבעה והוצים:

וַיֵּת מִשְׁכָּנָא תַעֲבִיד עֲשֵׂר
יָרִיעַן דְּבוּץ שְׂזִיר וְתַכְלָא
וְאַרְגָּמָא וצִבְעֵ זְהוּרֵי צוּרַת
כְּרוֹבִין עוֹבֵד אוֹמֵן תַּעֲבִיד
יִתְהוֹן:

וְאֶת־הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֵשָׂר
וְיָרִיעַת שָׁשׁ מִשְׁזֹר וְתִכְלֹת
וְאֶרְגָּמֹן וְתִלְעֶתת שְׁנֵי כֶּרֶבִים
מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:

ד

אֹרְכָא דִּירֵיעָתָא חָדָא עֲשְׂרִין
וְתַמְנֵי אַמִּין וּפּוֹתֵיא אַרְבַּע
אַמִּין דִּירֵיעָתָא חָדָא מִשְׁחָתָא
חָדָא לְכָל יְרֵיעָתָא:

אָרְדן | תִּירֵיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה
וְעֶשְׂרִים בָּאֶמָּה וְרֹחַב אַרְבַּע
בָּאֶמָּה תִּירֵיעָה הָאֶחָת מִדָּה
אֶחָת לְכָל-תִּירֵיעָת:

חֲמִישׁ יִרְעֶן יִחְוֶין מִלִּפְּנֵי
חֲדָא עִם חֲדָא וְחֲמִישׁ יִרְעֶן
מִלִּפְּנֵי חֲדָא עִם חֲדָא:

חֲמִשׁ הַיָּרִיעַת תְּהִיִּין חִבְרַת
אִשָּׁה אֶל-אַחֲתָהּ וְחֲמִשׁ יָרִיעַת
חִבְרַת אִשָּׁה אֶל-אַחֲתָהּ:

וְתַעֲבִיד עֲנוּבִין דְּתַכְלָא עַל
סַפְתָּא דִּירֵיעָתָא חֲדָא מִסְטָרָא
בֵּית לֹוֹפִי וְכֵן תַּעֲבִיד בְּסַפְתָּא
דִּירֵיעָתָא בְּסְטָרָא בֵּית לֹוֹפִי
תְּנִינָא:

וַעֲשִׂיתָ לָלֶאֱת תִּכְלֹת עַל שִׁפְתַּי
הִירִיעָה הָאֶחָת מִקִּצָּה בַּחֲבֶרֶת
וּבֶן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁפְתַי הִירִיעָה
הַקִּיצוֹנָה בַּמַּחֲבֶרֶת הַשְּׁנִיָּת:

חַמְשִׁין עֲנוּבִין תַּעֲבִיד
בִּירֵיעָתָא חֲדָא וְחַמְשִׁין עֲנוּבִין
תַּעֲבִיד בְּסִטְרָא דִּירֵיעָתָא
דְּבֵית לֹפִי תִּנְנָא מְכוּנָן
עֲנוּבִיָּא חֲדָא לְקַבִּיל חֲדָא:

חֲמִשִּׁים לָלֶאֱת תַּעֲשֶׂה בִּירֵיעָה
הָאֶחָת וְחֲמִשִּׁים לָלֶאֱת תַּעֲשֶׂה
בַּקֶּצֶה הִירֵיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת
הַשְּׁנִית מִקְבִּילֹת הַלָּלֶאֱת אֲשֶׁה
אֶל-אֶחָתָה:

(40) וראה ועשה. ראה כאן זהר תצנית שאני מראה אותך. חשב. כרוצים היו מזויירין זהם בצריגתן, ולא צרקיימה שהוא מעשה מחט, אלא בצריגה בשני כותלים, פרנף אחד מכאן ופרנף אחד מכאן, ארי מזל זה וגשר מזל זה, כמו שאורגין חגורות של משי שקורין בלע"ז פיישיש"א (3) תהיין חוברות. תופרן במחט זו בלע"ז, חמש לצד וחמש בלע"ז: אשה אל אחותה. כך דרך המקרא לדבר בדבר שהוא לשון נקבה, ובדבר שהוא לשון זכר אומר איש אל אחיו כמו שנאמר בכתובים, ופְּנִיָּה אִישׁ אֶל אִשּׁוֹ (שמות כה, כ): (4) לולאות. ללע"ז בלע"ז וכן מרגס אונקלוס ענינין, לשון ענינה: מקצה בחוברת. בלומה יריעה שנסוף החצור. קבוצת חמשת היריעות קרויה חוברת: וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית. בלומה יריעה שהיא קיצונה, לשון קצה, כלומר לסוף החוברת:

6	And thou shalt make fifty clasps of gold, and couple the curtains one to another with the clasps, that the tabernacle may be one whole.	וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים קְרָסִי זָהָב וַחֲבַרְתָּ אֶת־הַיְרִיעֹת אִשָּׁה אֶל־אַחֲתָהּ בַּקְרָסִים וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד׃	6
7	And thou shalt make curtains of goats' hair for a tent over the tabernacle; eleven curtains shalt thou make them.	וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עֲזִים לְאַהֲל־הַמִּשְׁכָּן עֲשָׂתֵי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם׃	7
8	The length of each curtain shall be thirty cubits, and the breadth of each curtain four cubits; the eleven curtains shall have one measure.	אֶרְבֹּד הַיְרִיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשִׁים בָּאֲמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֲמָה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לַעֲשָׂתֵי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת׃	8
9	And thou shalt couple five curtains by themselves, and six curtains by themselves, and shalt double over the sixth curtain in the forefront of the tent.	וַחֲלַפְיָה יֵת חֲמִישׁ יְרִיעֹן לְחֹד וַיֵּת שֵׁשׁ יְרִיעֹן לְחֹד וַתִּתְעוֹף יֵת יְרִיעֹתָ שְׁתֵּיתֵיָהּ לְקַבִּיל אִפִּי מִשְׁכָּנָא׃	9
10	And thou shalt make fifty loops on the edge of the one curtain that is outmost in the first set, and fifty loops upon the edge of the curtain which is outmost in the second set.	וְעָשִׂיתָ חֲמִשִּׁים לִלְאָת עַל־שֹׁפֵת הַיְרִיעָה הָאֶחָת הַקִּיצָנָה בַּחֲבֶרֶת וְחֲמִשִּׁים לִלְאָת עַל־שֹׁפֵת הַיְרִיעָה הַחֲבֶרֶת הַשְּׁנִיָּה׃	10

(5) מקבילות הלולאות אשה אל אחותה. שמור שמעשה הלולאות צמדה אחת, מכוונות הבדלתן זו מזו, וכמדתן ציריעה זו כן יהא בחזרתה, כשחפז חוצרת אלל חוצרת יהיו הלולאות של יריעה זו מכוונות כנגד לולאות של זו, וזה לשון מקבילות, זו כנגד זו, תרגומו של כנגד, לקבל. היריעות ארכן כ"ח ורחבן ארבע, וכשחצר חמש יריעות יחד נמצא רחבן כ', וכן החוצרת השנית. והמשכן ארכו שלשים מן המזרח למערב, שנאמר עשרים קרשים לפאת נגבה תימנה, וכן לזפון, וכל קרש אמה וחצי האמה, הרי שלשים מן המזרח למערב. רוחב המשכן מן הזפון לדרום עשר אמות, שנאמר ולירכתי המשכן ימה וגו', ושני קרשים למקצעות הרי עשר, ובמקומם אפרשם למקראות הללו. נותן היריעות ארכן לרחבו של משכן, עשר אמות אמצעיות לגג חלל רוחב המשכן, ואמה מכאן ואמה מכאן לעובי ראשי הקרשים שעוביים אמה, נשתיירו ט"ז אמה, ח' לזפון וח' לדרום מכסות קומת הקרשים שגבהן עשר, נמצאו שתי אמות התחתונות מגולות. רחבן של יריעות ארבעים אמה כשהן מחוברות, עשרים אמה לחוצרת, שלשים מהן לגג חלל המשכן לארכו, ואמה כנגד עובי ראשי הקרשים שצמערב, ואמה לכסות עובי העמודים שצמזרח, שלא היו קרשים צמזרח אלא ד' (ברש"י ישן חמשה) עמודים,

שהמשכן פרוש ותלוי בזוין שבהן כמין וילון, נשתיירו ח' אמות התלוין על אחורי המשכן שצמערב, ושתי אמות התחתונות מגולות. זו מנצחתי צברייתא דמסכת מדות, אבל במסכת שבת (פרק הזורק כח:), אין היריעות מכסות את עמודי המזרח, וט' אמות תלויות אחורי המשכן, והכחב צפרשה זו מסייענו, ונתת את הפרוכת תחת הקרשים, ואם כדברי הצרייתא הזאת, נמצאת פרוכת משוכה מן הקרשים ולמערב אמה:

(6) קרסי זהב. פירמיל"ש צלע"ז ומכניסין ראשן אחד צלולאות שצחוצרת זו, וראשן אחד צלולאות שצחוצרת זו, ומחצבן צהן:

(7) יריעות עזים. מנוה של עזים: לאהל על המשכן. לפרוש אותן על היריעות התחתונות:

(8) שלשים באמה. שכשנותן ארכן לרוחב המשכן כמו שנתן את הראשונות, נמצאו אלו עודפות אמה מכאן ואמה מכאן, לכסות אחת מהשתי אמות שנשארו מגולות מן הקרשים, והאמה התחתונה של קרש שאין היריעה מכסה אותה, היא האמה התחתונה צנקב האדן, שהאדנים גבהן אמה:

(9) וכפלת את היריעה הששית. העודפת צאלו העליונות יותר מן התחתונות: אל מול פני האהל. חצי רחבה היה תלוי, וכפול על המשכן שצמזרח כנגד הפתח, דומה לכלה צנועה המכוסה צלע"ף על פניה:

11	And thou shalt make fifty clasps of brass, and put the clasps into the loops, and couple the tent together, that it may be one.	וַעֲשִׂיתָ קְרָסִי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים וְהִבַּאתָ אֶת־הַקְּרָסִים בְּלִלְאָת וַחֲבַרְתָּ אֶת־הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד׃ וְתַעֲבִיד פּוֹרְפִין דְּנִחָשׁ חֲמִשִּׁין וְתַעֲלִיל יָת פּוֹרְפִיא בְּעֻנּוּבִיא וְתַלְפִּיף יָת מִשְׁכָּנָא וְיִהְיֶה חֵד׃	11
12	And as for the overhanging part that remaineth of the curtains of the tent, the half curtain that remaineth over shall hang over the back of the tabernacle.	וְסִרְחָה הַעֲדָף בִּירֵיעֹת הָאֹהֶל חֲצִי הַיְרִיעָה הַעֲדָפֶת תִּסְרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן׃ וְסִרְחָא דִּיתִיר בִּירֵיעֹת מִשְׁכָּנָא פִּלְגוּת יְרֵיעָתָא דִּיתִרָא תִסְרַח עַל אַחֲרֵי מִשְׁכָּנָא׃	12
13	And the cubit on the one side, and the cubit on the other side, of that which remaineth over in the length of the curtains of the tent, shall hang over the sides of the tabernacle on this side and on that side, to cover it.	וְהָאֲמָה מִזָּה וְהָאֲמָה מִזָּה בְּעֲדָף בְּאַרְבֵּי יְרֵיעֹת הָאֹהֶל וְהָיָה סְרוּחַ עַל־צְדֵי הַמִּשְׁכָּן מִזָּה וּמִזָּה לְכַסְתּוֹ׃ וְהָאֲמָתָא מִכָּא וְהָאֲמָתָא מִכָּא בְּדִיתִיר בְּאַרְבֵּי יְרֵיעֹת מִשְׁכָּנָא יְהִי סְרוּחַ עַל סְטָרֵי מִשְׁכָּנָא מִכָּא וּמִכָּא לְכַסְיוּתִיהָ׃	13
14	And thou shalt make a covering for the tent of rams' skins dyed red and a covering of sealskins above.	וַעֲשִׂיתָ מִכְסֵּה לְאֹהֶל עֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וּמִכְסֵּה עֹרֹת תַּחֲשִׁים מְלֻמְעָלָה׃ (פ) וְתַעֲבִיד חוּפָאָה לְמִשְׁכָּנָא דְּמִשְׁכֵּי דְּכָרִי וְחוּפָאָה דְּמִשְׁכֵּי סְגוּלָּא מְלֻעִילָא׃	14
15	And thou shalt make the boards for the tabernacle of acacia-wood, standing up.	וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַקְּרָשִׁים לְמִשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֹמְדִים׃ וְתַעֲבִיד יָת דְּפִיא לְמִשְׁכָּנָא דְּאֵעִי שִׁטִּין קִימִין׃	רביעי 15
16	Ten cubits shall be the length of a board, and a cubit and a half the breadth of each board.	עֶשֶׂר אַמּוֹת אַרְבֵּי הַקְּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאֲמָה רֹחַב הַקְּרֶשׁ הָאֶחָד׃ עֶשֶׂר אַמּוֹן אוּרְכָא דְּדִפָּא וְאַמָּתָא וּפְלִגּוּת אַמָּתָא פּוּתִיא דְּדִפָּא חֵד׃	16

הגג, ארכן ל' ורחבן י', אלו דברי רבי נחמיה. ולדברי רבי יהודה, מכסה אחד היה חציו של עורות אילים מאדמים וחציו של עורות תחשים: (15) ועשית את הקרשים. היה לו לומר ועשית קרשים, כמו שנאמר בכל דבר ודבר, מהו הקרשים, מאותן העומדין ומיוחדין לכך. יעקב אבינו נטע ארזים במצרים, וכשמת, נזה לבניו להעלותם עמהם כשיצאו ממצרים, ואמר להם שעתיד הקב"ה לזוּת אותן לעשות משכן במדבר מעצי שטים, ראו שיהיו מזומנים צידכם, הוא שיעד הבצלי בפיוט שלו, טס מפע מזוקנים קורות צביון ארזים, שנזכרו להיות מוכנים צידם מקודם לכן: עצי שטים עומדים. אישטנצ"ש בלע"ז שיהא אורך הקרשים זקוף למעלה בקירות המשכן, ולא תעשה הכתלים בקרשים שוככים, להיות רוחב הקרשים לגובה הכתלים קרש על קרש: (16) עשר אמות אורך הקרש. למדנו, גובהו של משכן עשר אמות: ואמה וחצי האמה רוחב. למדנו, ארכו של משכן ל' קרשים שיהיו בצפון ובדרום מן המזרח למערב, ל' אמה:

(12) וסרח העודף ביריעות האהל. על יריעות המשכן. יריעות האהל הן העליונות של עזים, שקרוים אהל, כמו שנאמר בהן לאלה על המשכן, וכל אהל האמור בהן אינו אלא לשון גג, שמאחילות ומסככות על התחתונות, והן היו עודפות על התחתונות חצי היריעה למערב, שהחצי של יריעה אחת עשרה היתירה, היה נכפל אל מול פני האהל, נשאר שתי אמות רוחב חציה, עודף על רוחב התחתונות: תסרח על אחורי המשכן. לכסות צ' אמות שהיו מגולות בקרשים: אחורי המשכן. הוא 7 מערבי, לפי שהפתח צמוד שהן פניו, וצפון ודרום קרויין 7 דין, לימין ולשמאל: (13) והאמה מזה והאמה מזה. לצפון ולדרום: בעדף באורך יריעות האהל. שהן עודפות על אורך יריעות המשכן שתי אמות: יהיה סרוח על צדי המשכן. לצפון ולדרום, כמו שפירשתי למעלה. למדה תורה דרך ארץ, שיהא אדם חס על היפה: (14) מכסה לאלהל. לאותו גג של יריעות עזים, עשה עוד מכסה אחד של עורות אילים מאדמים, ועוד למעלה ממנו מכסה עורות תחשים, ואותן מכסאות לא היו מכסין אלא את

17	Two tenons shall there be in each board, joined one to another; thus shalt thou make for all the boards of the tabernacle.	שְׁתֵּי יָדוֹת לְקֶרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אִשָּׁה אֶל־אֶחָתָהּ כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל קֶרֶשׁ הַמִּשְׁכָּן:	17
18	And thou shalt make the boards for the tabernacle, twenty boards for the south side southward:	וַתַּעֲבִיד יָת דַּפְּיָא לְמִשְׁכָּנָא עֶשְׂרִין דַּפִּין לְרוּחַ עֵיבֵר דִּירוּמָא:	18
19	And thou shalt make forty sockets of silver under the twenty boards: two sockets under one board for its two tenons, and two sockets under another board for its two tenons;	וְאַרְבַּעִין סְמְכִין דְּכֶסֶף תַּעֲבִיד תַּחַת עֶשְׂרִין דַּפִּין תְּרִין סְמְכִין תַּחַת דַּפָּא חַד לְתֵרִין צִירוּהֵי וְתֵרִין סְמְכִין תַּחַת דַּפָּא חַד לְתֵרִין צִירוּהֵי:	19
20	and for the second side of the tabernacle, on the north side, twenty boards.	וְלַצֵּלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לַפָּאָת צָפוֹן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ:	20
21	And their forty sockets of silver: two sockets under one board, and two sockets under another board.	וְאַרְבַּעִים אֲדָנֵיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:	21
22	And for the hinder part of the tabernacle westward thou shalt make six boards.	וְלִירְכַתִּי הַמִּשְׁכָּן יָמָה תַּעֲשֶׂה שֵׁשׁ קֶרֶשִׁים:	22
23	And two boards shalt thou make for the corners of the tabernacle in the hinder part.	וּשְׁנֵי קֶרֶשִׁים תַּעֲשֶׂה לְמַקְצֵעַת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכַתָּיִם:	23

(17) שתי ידות לקרש האחד. היה חורץ את הקרש מלמטה בצמנעו בגובה אמה, ומניח רביע רחבו מכאן ורביע רחבו מכאן, והן הן הידות, והחריץ חצי רוחב הקרש בצמנע, (רצונו לומר, קרש נקרא מה שנשאף לאחר שחרץ מכאן ומכאן, ואז נשאף רוחב אמה, נמצא חצי רוחב הקרש שצמנע הוא חצי אמה. וכן פירש רש"י בזה"ל צפ' הזורק (שבת דף ז"ח:) שהחריץ בצמנע רחב חצי אמה, והיה חורץ רביעית אמה מכל צד, וכל יד היה רוחב רביעית אמה, וכן כל שפת אדן היה רוחב רביעית אמה. ודוק היטב ואז סרה תלונת הרמז"ן ותמיהתו מסולקת) ואותן הידות מכניס באדנים שהיו חלולים, והאדנים גבהן אמה, ויושבים רזופים מ' זה אל זה, וידות הקרש הנכנסות בחלל האדנים חרוצות משלשה צדיהן, רוחב החריץ כעובי שפת האדן, שיכסה הקרש את כל ראש האדן, שאם לא כן נמצא ריוח בין קרש לקרש כעובי שפת

שני האדנים שיפסיקו ציניהם, וזהו שנאמר ויהיו תלמים מלמטה, שיחרוץ את צדי הידות כדי שיתחברו הקרשים זה אל זה: משולבות. עשויות כמין שליבות סולם, מוצלות זו מזו, ומשופין ראשיהם ליכנס בתוך חלל האדן, כשליבה הנכנסת בנקב עמודי הסולם: אשה אל אחתה. מכוונות זו כנגד זו, שיהיו חריציהם שוים זו כמדת זו, כדי שלא יהיו שתי ידות זו משוכה לצד פנים וזו משוכה לצד חוץ כעובי הקרש שהוא אמה, ומרגום של ידות צירין, לפי שדומות לצירי הדלת הנכנסים בחורי המפתח:

(18) לפאת נגבה תימנה. אין פאה זו לשון מקצוע, אלא כל הרוח קרויה פאה, כמרגומו לרוח עיצר דרומא:

(22) ולירכתי. לשון סוף, כמרגומו ולקצי. ולפי שהפתח במזרח קרוי מזרח פנים והמערב אחרים, וזהו סוף, שהפנים הוא הראש: תעשה ששה קרשים. הרי מ' אמות רוחב:

And they shall be double beneath,
and in like manner they shall be
complete unto the top thereof unto
the first ring; thus shall it be for
them both; they shall be for the two
corners.

Thus there shall be eight boards,
and their sockets of silver, sixteen
sockets: two sockets under one
board, and two sockets under
another board.

And thou shalt make bars of
acacia-wood: five for the boards of
the one side of the tabernacle,

וַיְהִי תְּאֵמָה מִלְמַטֶּה וַיְחַדְּדוּ
וַיְהִי תָמִים עַל-רֹאשׁוֹ אֶל-
הַטֹּבַעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה
לְשֵׁנֵיהֶם לְשֵׁנֵי הַמִּקְצַעַת יִהְיוּ:
וַיְהִי תְּאֵמָה מִלְמַטֶּה וַיְחַדְּדוּ
וַיְהִי תָמִים עַל-רֹאשׁוֹ אֶל-
הַטֹּבַעַת הָאֶחָת כֵּן יִהְיֶה
לְשֵׁנֵיהֶם לְשֵׁנֵי הַמִּקְצַעַת יִהְיוּ:

וַיְהִי שְׁמֹנֶה קָרְשִׁים וְאַדְנִיָּהִם
כֶּסֶף שְׁשֶׁה עָשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי
אֲדָנִים תַּחַת הַקָּרֶשׁ הָאֶחָד:

וַעֲשִׂיתָ בָרִיחִם עֲצֵי שִׁטִּים
חֲמִשָּׁה לְקַרְשֵׁי צֶלַע-הַמִּשְׁכָּן
חָדָד:

ועשה לו שתי ידות כמין שני חמוקין (ולי נראה שהגרסא
כמין שני חווקין) כמין שני שליבות סולם המובדלות זו מזו,
ומשופות להכנס בחלל האדן כשליבה הנכנסת בנקב עמודי
הסולם, והוא לשון משולבות, עשויות כמין שליבה, ומכניסן
לחוך שני אדנים, שנאמר שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים (שמות לו, ל),
וחורץ את הקרש מלמעלה אצבע מכאן ואצבע מכאן, ונותן
לחוך טבעת אחת של זהב, כדי שלא יהיו נפרדין זה מזה,
שנאמר ויהיו חואמים מלמטה וגו', כך היא המשנה, והפירוש
שלה הנעתי למעלה בסדר המקראות:
(26) בריחם. כתרגומו עֲבָרִין, וצלע"א שפרי"ש חמושה
לקרשי צלע המשכן. אלו ה' ג' הן, אלא שהצריח העליון
והתחתון עשוי משתי חתיכות, זה מצריח עד חצי הכותל וזה
מצריח עד חצי הכותל, זה נכנס בטבעת מלמעלה זה וזה נכנס
בטבעת מלמטה, עד שמגיעין זה לזה, נמצא שעליון ותחתון
שנים שהן ארבע, אבל האמצעי ארכו כנגד כל הכותל, ומצריח
מקצה הכותל ועד קצהו, שנאמר והצריח התיכון וגו' מצריח
מן הקצה אל הקצה, שהעליונים והתחתונים היו להן טבעות
בקרשים להכנס לחוכן, שתי טבעות לכל קרש, משולשים בחורץ
עשר אמות של גובה הקרש, חלק אחד מן הטבעת העליונה
ולמעלה, וחלק אחד מן התחתונה ולמטה, וכל חלק הוא רביע
אורך הקרש, ושני חלקים בין טבעת לטבעת, כדי שיהיו
כל הטבעות מכוונות זו כנגד זו, אבל לצריח התיכון אין
טבעות, אלא הקרשים נקובין בעוצים, והוא נכנס בהם דרך
הנקבים שהם מכוונין זה מול זה, והוא שנאמר בחורץ הקרשים.
הצריחים העליונים והתחתונים שצפון ושדרום, אורך כל
אחת ט"ו אמה, והתיכון ארכו ל' אמה, והוא מן הקצה אל הקצה,
מן המזרח ועד המערב, וה' צריחים שבמערב אורך העליונים
והתחתונים ו' אמות, והתיכון ארכו י"ב, כנגד רוחב ח' קרשים,
כך היא מפורשת במלאכת המשכן (שבת נח):

(23) ושני קרשים תעשה למקצועת. אחד למקצוע צפונית
מערבית ואחד למערבית דרומית, כל שמנה קרשים בסדר
אחד הן, אלא שאלו השתים אינן בחלל המשכן, אלא חצי אמה
מזו וחצי אמה מזו נראות בחלל להשלים רחבו לעשר, והאמה
מזה והאמה מזה, באות כנגד אמות עובי קרשי המשכן הנפון
והדרום, כדי שיהא המקצוע מצחוץ שזה:
(24) ויהיו חואמים מלמטה. כל הקרשים חואמים
זה לזה מלמטה, שלא יפסיק עובי שפת שני האדנים ביניהם
להרחיקן זו מזו, וזה שפרשתי, שיהיו יצרי הידות חרוצים
מלמטה, שיהא רוחב הקרש בולט לצדיו חוץ לידי הקרש,
לכסות את שפת האדן, וכן הקרש שאלו, ונמצאו חואמים
זה לזה, וקרש המקצוע שבסדר המערב, חרוץ לרחבו בעובי
כנגד חריץ של צד קרש הצפוני והדרומי, כדי שלא יפרידו
האדנים ביניהם: ויחדו יהיו תמים. כמו חואמים: על
ראשו. של קרש: אל הטבעת האחת. כל קרש וקרש היה
חרוץ מלמעלה ברחבו שני חריצין צדדין כמו עובי טבעת,
ומכניסו בטבעת אחת, נמצא מחאים לקרש שאלו. אבל אותן
טבעות לא ידעתי אם קצוות הן אם מטולטלות. ובקרש
שבמקצוע היה טבעת בעובי הקרש (נראה כי מלות הדרומי
והצפוני אלמטה קאי, ורואה לומר שהדרומי והצפוני וראש
קרש כו' נכנס לחוכו, ומה שכתב היה טבעת בעובי קרש, רואה
לומר בעובי קרש המערבי. ודו"ק) הדרומי והצפוני, וראש
קרש המקצוע שבסדר מערב נכנס לחוכו, נמצאו שני הכתלים
מחוצרים: כן יהיה לשניהם. לשני הקרשים שבמקצוע,
לקרש שבסוף צפון ולקרש המערבי, וכן לשני המקצועות:
(25) והיו שמנה קרשים. הן האמורות למעלה תעשה
ששה קרשים ושני קרשים תעשה למקצועות, נמצאו שמנה
קרשים בסדר מערבי. כך שנויה צמנה מעשה סדר הקרשים
במלאכת המשכן. היה עושה את האדנים חלולים, וחורץ את
הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע מכאן, והחריץ חציו באמצע,

27	and five bars for the boards of the other side of the tabernacle, and five bars for the boards of the side of the tabernacle, for the hinder part westward;	וְחֻמֶּשֶׁה בְּרִיחִם לְקֶרְשֵׁי צֶלַע־ הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִיָּתָה וְחֻמֶּשֶׁה בְּרִיחִם לְקֶרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לִדְרֹכָתִים יָמָה:	וְחֻמֶּשֶׁה בְּרִיחִם לְקֶרְשֵׁי צֶלַע־ הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִיָּתָה וְחֻמֶּשֶׁה בְּרִיחִם לְקֶרְשֵׁי צֶלַע הַמִּשְׁכָּן לִדְרֹכָתִים יָמָה:	27
28	and the middle bar in the midst of the boards, which shall pass through from end to end.	וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכָן בְּתוֹךְ הַקֶּרָשִׁים מִבֶּרֶחַ מִן־הַקֶּצֶה אֶל־הַקֶּצֶה:	וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכָן בְּתוֹךְ הַקֶּרָשִׁים מִבֶּרֶחַ מִן־הַקֶּצֶה אֶל־הַקֶּצֶה:	28
29	And thou shalt overlay the boards with gold, and make their rings of gold for holders for the bars; and thou shalt overlay the bars with gold.	וְאֶת־הַקֶּרָשִׁים תַּצְפֶּה זָהָב וְאֶת־ טַבַּעְתֵּיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לְבָרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב:	וְאֶת־הַקֶּרָשִׁים תַּצְפֶּה זָהָב וְאֶת־ טַבַּעְתֵּיהֶם תַּעֲשֶׂה זָהָב בָּתִּים לְבָרִיחִם וְצִפִּיתָ אֶת־הַבְּרִיחִם זָהָב:	29
30	And thou shalt rear up the tabernacle according to the fashion thereof which hath been shown thee in the mount.	וְהִקְמַתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כַּמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר הִרְאִיתָ בְּהָרִי (ס)	וְהִקְמַתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן כַּמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר הִרְאִיתָ בְּהָרִי (ס)	30
31	And thou shalt make a veil of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen; with cherubim the work of the skilful workman shall it be made.	וְתַעֲבִיד פְּרוּכָתָא דְתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זָהָב וְבוֹיָן שִׁזִּיר עוֹבֵד אוֹמֵן יַעֲבִיד יְתָה צוֹרֵת כְּרוֹבִיִן:	וְתַעֲבִיד פְּרוּכָתָא דְתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זָהָב וְבוֹיָן שִׁזִּיר עוֹבֵד אוֹמֵן יַעֲבִיד יְתָה צוֹרֵת כְּרוֹבִיִן:	חמישי כ
32	And thou shalt hang it upon four pillars of acacia overlaid with gold, their hooks being of gold, upon four sockets of silver.	וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבַּעַת עַמּוּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וְוִיָּהֹן עַל־אַרְבַּעַת אֲדָנֵי־כֶסֶף:	וְנָתַתָּה אֹתָהּ עַל־אַרְבַּעַת עַמּוּדֵי שִׁטִּים מְצֻפִּים זָהָב וְוִיָּהֹן עַל־אַרְבַּעַת אֲדָנֵי־כֶסֶף:	32

(29) בתים לבריהם. הטבעות שמעשה בהן יהיו צמים להכניס בהן הצריחים: וצפית את הבריהם זהב. לא שהיה הזהב מדונק על הצריחים, שאין עליהם שום כפוי, אלא בקרש היה קובע כמין צ' פיפיות של זהב כמין צ' סדקי קנה חלול, וקובען אצל הטבעות לכאן ולכאן, ארכן ממלא את רוחב הקרש מן הטבעת לכאן וממנה לכאן, והצריח נכנס לתוכו, וממנו לטבעת, ומן הטבעת לפה השני, נמצאו הצריחים מצופים זהב כשהן מחוץ בקרשים, והצריחים הללו מבחוץ היו בולטות. הטבעות והפיפיות לא היו נראות בתוך המשכן, אלא כל הכותל חלק מצפנים: (30) והקמות את המשכן. לאחר שיגמור, הקימהו: הראית בהר. קודם לכן, שאני עתיד ללמדך ולהראותך סדר הקמתו: (31) פרוכת. לשון מחיצה הוא, ובלשון חכמים פרגוד, דבר המזדיל צין המלך וצין העם: תכלת וארגמן. כל מין

ומין היה כפול, ככל חוט וחוט ו' חוטין: מעשה חושב. כצר פרשמי שזו היא אריגה של שתי קירות, והצורין שמשני עברה עליהן דומין זה לזה: כרבים. צורין של צריות יעשה זה. (32) ארבעה עמודי שטים. ד' עמודים תקועים בתוך ד' אדנים, ואונקליות קבועין בהן, עקומין למעלה להשיב עליהן כלונס שראש הפרוכת כרוך בה, והאונקליות הן הווין, שהרי כמין ווין הן עשויים, והפרוכת ארכה י' אמות לרחבו של משכן, ורחבה י' אמות כגבהן של קרשים, פרוסה בשליש של משכן, שיהא הימנה ולפנים עשר אמות, והימנה ולחוץ כ' אמה, נמצא בית קדשי הקדשים עשר על עשר, שנאמר וְנִתְּסָה אֵת הַפְּרֹכֶת פֶּסַח הַקִּרְסִים, המזכירים את שתי חוצרות של יריעות המשכן, ורוחב החוצרת כ' אמה, וכשפרשם על גג המשכן מן הפתח למערב, כלתה בשני שלישי המשכן, והחוצרת השנית כסמה שלישו של משכן, והמותר תלו לאחוריו לכסות את הקרשים:

<p>33 And thou shalt hang up the veil under the clasps, and shalt bring in thither within the veil the ark of the testimony; and the veil shall divide unto you between the holy place and the most holy.</p>	<p>וְנִתְּנָה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהִבֵּאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְהִבְדִּילָהּ הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים:</p>	<p>33 וְנִתְּנָה אֶת־הַפָּרֹכֶת תַּחַת הַקְּרָסִים וְהִבֵּאתָ שָׁמָּה מִבֵּית לַפָּרֹכֶת אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְהִבְדִּילָהּ הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים:</p>
<p>34 And thou shalt put the ark-cover upon the ark of the testimony in the most holy place.</p>	<p>וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת בַּקֹּדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים:</p>	<p>34 וְנָתַתָּ אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת בַּקֹּדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים:</p>
<p>35 And thou shalt set the table without the veil, and the candlestick over against the table on the side of the tabernacle toward the south; and thou shalt put the table on the north side.</p>	<p>וְשַׁמֵּתָ אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְנֶרֶת נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צִלְע הַמִּשְׁכָּן תִּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תֵּתֵן עַל־צִלְע צָפוֹן:</p>	<p>35 וְשַׁמֵּתָ אֶת־הַשֻּׁלְחָן מִחוּץ לַפָּרֹכֶת וְאֶת־הַמְנֶרֶת נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל צִלְע הַמִּשְׁכָּן תִּימָנָה וְהַשֻּׁלְחָן תֵּתֵן עַל־צִלְע צָפוֹן:</p>
<p>36 And thou shalt make a screen for the door of the Tent, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, the work of the weaver in colours.</p>	<p>וַעֲשִׂיתָ מָסָךְ לַפֶּתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁר מַעֲשֵׂה רֶקֶם:</p>	<p>36 וַעֲשִׂיתָ מָסָךְ לַפֶּתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁר מַעֲשֵׂה רֶקֶם:</p>
<p>37 And thou shalt make for the screen five pillars of acacia, and overlay them with gold; their hooks shall be of gold; and thou shalt cast five sockets of brass for them.</p>	<p>וַעֲשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּין וְתַחְפֵּי יִתְּהוּן דְּהָבָא וְיִיְהוּן דְּהָבָא וְתַחֲפֵי לְהוֹן חֲמִשָּׁה סִמְכִין דְּנְחָשָׁא:</p>	<p>37 וַעֲשִׂיתָ לַמָּסָךְ חֲמִשָּׁה עַמּוּדֵי שִׁטִּים וְצַפִּיתָ אֹתָם זָהָב וְיִיְהִם זָהָב וְצִקִּיתָ לָהֶם חֲמִשָּׁה אֲדָנִי נְחֹשֶׁת: (ס)</p>
<p>XXVII And thou shalt make the altar of acacia-wood, five cubits long, and five cubits broad; the altar shall be four-square; and the height thereof shall be three cubits.</p>	<p>וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשַּׁ אַמּוֹת אָרְדָּ וְחֲמִשַּׁ אַמּוֹת רָחֵב רְבֹועַ יְהִי הַמִּזְבֵּחַ וּשְׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמָתוֹ:</p>	<p>ששי וַעֲשִׂיתָ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשַּׁ אַמּוֹת אָרְדָּ וְחֲמִשַּׁ אַמּוֹת רָחֵב רְבֹועַ יְהִי הַמִּזְבֵּחַ וּשְׁלֹשׁ אַמּוֹת קָמָתוֹ:</p>
<p>2 And thou shalt make the horns of it upon the four corners thereof; the horns thereof shall be of one piece with it; and thou shalt overlay it with brass.</p>	<p>וַעֲשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵיָיו מִמָּגֶן תְּהִיֵּן קַרְנֹתָיו וְצַפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת:</p>	<p>2 וַעֲשִׂיתָ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵיָיו מִמָּגֶן תְּהִיֵּן קַרְנֹתָיו וְצַפִּיתָ אֹתוֹ נְחֹשֶׁת:</p>

(35) ושמת את השלחן, שלחן צלפון, משוך מן הכותל הנפוני שתי אמות ומחצה, ומנורה דדורס, משוכה מן הכותל הדרומי שתי אמות ומחצה, ומזבח הזהב נחון כנגד אריר שצין שלחן למנורה, משוך קמעא כלפי המזרח, וכולם נחונים מן חצי המשכן ולפנים. כיצד, אורך המשכן מן הפתח לפרוכת עשרים אמה, המזבח והשלחן והמנורה משוכים מן הפתח ללד מערב עשר אמות: (36) ועשית מסך. וילון, הוא מסך כנגד הפתח, כמו שקפצלו (איוב א, י), לשון מגין: מעשה רוקם. הנורות עשויות צו מעשה מחט, כפרלנף של עזר זה כך פרכנף של עזר זה: רוקם. שם האומן ולא שם האומנות, ותרגומו עוצד צייר, ולא עוצד ציור. מדת המסך כמדת הפרוכת י' אמות על י' אמות: (1) ועשית את המזבחה וגו'. ושלש אמות קומתו. דברים ככתבן, דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר, נאמר כאן רבוע ונאמר צפנימי רבוע, מה להלן גבהו פי שנים כארכו, אף כאן גבהו פי שנים כארכו, ומה אני מקיים ושלש אמות קומתו, משפת סובב ולמעלה (זכחיס נט:):

3 And thou shalt make its pots to take away its ashes, and its shovels, and its basins, and its flesh-hooks, and its fire-pans; all the vessels thereof thou shalt make of brass.	וְתַעֲבִיד פְּסַכֵּי־רִתִּיָּה לְמִסְכֵּי קִטְמִיָּה וּמִגְרֹפֵי־תִיָּה וּמִזְרָקֶיהָ וּצְנוּרֵי־תִיָּה וּמַחְתֵּי־תִיָּה לְכָל מְנוּהֵי תַעֲבִיד נְחָשָׁא:	3 וְעָשִׂיתָ סִירְתָיו לְדַשְׁנוֹ וְיָעִי וּמִזְרָקָתָיו וּמִגְלָתָיו וּמַחְתֵּי־תָיו לְכָל־כֵּלָיו תַעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת:
4 And thou shalt make for it a grating of network of brass; and upon the net shalt thou make four brazen rings in the four corners thereof.	וְתַעֲבִיד לֶיהָ סָרְדָא עוֹבֵד מַצְדָּתָא דְנְחָשָׁא וְתַעֲבִיד עַל מַצְדָּתָא אַרְבַּע עֲזָרָן דְנְחָשָׁא עַל אַרְבַּעָא סְטְרוֹהֵי:	4 וְעָשִׂיתָ לוֹ מִכְבָּר מַעֲשֶׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת וְעָשִׂיתָ עַל־הָרֶשֶׁת אַרְבַּע טַבַּעֲתֵי נְחֹשֶׁת עַל אַרְבַּע קְצוּתָיו:
5 And thou shalt put it under the ledge round the altar beneath, that the net may reach halfway up the altar.	וְתַתִּין יָתָה תַּחַת סוּבִיבָא דְמַדְבָּחָא מִלָּרַע וְתַהִי מַצְדָּתָא עַד פְּלִגוֹת מַדְבָּחָא:	5 וְנִתְּתָה אֹתָהּ תַּחַת פְּרָכָב הַמְזֻבָּח מִלְמַטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצֵי הַמְזֻבָּח:
6 And thou shalt make staves for the altar, staves of acacia-wood, and overlay them with brass.	וְתַעֲבִיד אַרְיִחָא לְמַדְבָּחָא אַרְיִחֵי דְאֵעִי שְׁטִין וְתַחֲפִי יָתְהוֹן נְחָשָׁא:	6 וְעָשִׂיתָ בָּדִים לַמְזֻבָּח בְּדֵי עֲצֵי שִׁטִּים וְצָפִיתָ אֹתָם נְחֹשֶׁת:

- (2) ממנו תהיין קרנותיו. שלא יעשה לצדם ויחזרם זו: וצפית אותו נחושת. לכפר על עזות מלח, שנאמר ומִנְחָסָה (ישעיה מ, 7):
- (3) סידרותיו. כמין יורות: לדשנו. להסיר דשנו לתוכה, והוא שתרסם אונקלוס לְמִסְכֵּי קִטְמִיָּה, לספות הדשן לתוכם, כי יש מלות בלשון עברית מלה אחת מתחלפת בפתרון, לשמש בנין וסמירה כמו וַשָּׁרָשׁ שָׁרָשָׁה (תהלים פ, י), וְיָוִיל מִשְׁרָשׁ (איוב ה, ג), וחלופו, וְכָל־תְּבוּאָתִי שָׁרָשׁ (שם לא, י). וכמוהו בְּקַעֲשָׁה פְרִיָּה (ישעיה יז, ו), וחלופו מִקְשָׁף שָׁרָה (שם י, לג), מפשח סעיפיה. וכמוהו וְזֶה הָאֲפִסְרוֹן עֲמָנוּ (ירמיה ג, יז), שצר עצמיו. וכמוהו וְיִסְקָלְהוּ בְּאֲזָנִים (מלכים א, כה, יג), וחלופו סָקְלֵי מִלָּכָן (ישעיה סב, י), הסירו אזניה, וכן וְעִזְקָהוּ וְיִסְקָלְהוּ (שם ה, ב). אף כאן לדשנו להסיר דשנו, ובלע"ז אֲדַשְׁנֵהוּ וְיָעִי. כתרומתו, מגרפות שנוטל זהם הדשן, והן כמין כסוי קדרה של מתכת דק, ולו בית יד, ובלע"ז ויד"ל וּמִזְרָקוֹתָיו. לקבל זהם דם הזבחים: וּמִזְלָגוֹתָיו. כמין אונקליות כפופים, ומכה זהם בצצר ונתחצים זו, ומתהפכין זהן על גחלי המערכה שיהא ממחר שריפתו, ובלע"ז קְרוֹזִינִי"ש ובלשון חכמים נזירות: ומחתותיו. בית קבול יש להם, ליטול זהן גחלים מן המזבח לשאתם על מזבח הפנימי לקטורת, ועל שם חתייתן קרויים מחתות, כמו לְחַפּוֹת אֵשׁ מִקִּיד (ישעיה ל, יד), לשון שאיצת אש ממקומה, וכן הִיפְסָה אֵשׁ אֵשׁ צִחִיקוֹ (משלי כז, כ): לְכָל כֵּלָיו. כמו כל כליו:
- (4) מכבד. לשון כברה שקורין קריצל"ש (זיעז) כמין לבוש עשוי לו למזבח, עשוי חורין חורין כמין רשת, ומקרא זה מסורס, וכה פתרונו, ועשית לו מכבד נחושת מעשה רשת:
- (5) כרכב המזבחה. סוצב, כל דצר המקיף סביב צגול

7	And the staves thereof shall be put into the rings, and the staves shall be upon the two sides of the altar, in bearing it.	וְהוֹבֵא אֶת־בְּדָיו בַּטֹּבֶעֶת וְהָיוּ הַבְּדָיִם עַל־שְׁתֵּי צַלְעֵת הַמִּזְבֵּחַ בִּשְׂאֵת אֹתוֹ:	וַיַּעֲלֵל יֵת אֲרִיחֹהִי בַּעֲזָקָתָא וַיְהוֹן אֲרִיחָא עַל תְּרִין סִטְרֵי מִדְּבָחָא בְּמִטְל יִתִּיה:
8	Hollow with planks shalt thou make it; as it hath been shown thee in the mount, so shall they make it.	נָכוֹב לַחַת תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ כַּאֲשֶׁר הִרְאָה אֹתְךָ בְּהָר כֵּן יַעֲשׂוּ: (ס)	חֲלִיל לִוְחִין תַּעֲבִיד יִתִּיה כְּמָא דְאַחֲזִי יִתְךָ בְּטוֹרָא כֵּן יַעֲבִדוּן:
9	And thou shalt make the court of the tabernacle: for the south side southward there shall be hangings for the court of fine twined linen a hundred cubits long for one side.	וַעֲשִׂיתָ אֶת חֲצֵר הַמִּשְׁכָּן לַפָּאָת נֹגֵב־תֵּימָנָה קָלָעִים לַחֲצֵר שֵׁשׁ מִשְׁזָר מֵאָה בָּאֵמָה אַרְבֵּי לַפָּאָת הָאֶחָת:	וְתַעֲבִיד יֵת דְּרֵת מִשְׁכָּנָא לְרוּחַ עֵיבֵר דְּרוּמָא סְרְדֵי דְּרֵתָא דְּבוּץ שְׁזִיר מֵאָה אֲמִין אוֹרְכָא לְרוּחָא חֲדָא:
10	And the pillars thereof shall be twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets shall be of silver.	וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וְאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וְוֵי הָעַמֻּדִים וְחֲשָׁקֵיהֶם כֶּסֶף:	וְעַמֻּדוֹהִי עֶסְרִין וְסִמְכֵיהוֹן עֶסְרִין דְּנַחֲשָׁא וְוֵי עַמֻּדֵיָא וְכַבּוּשִׁיהוֹן כֶּסֶף:
11	And likewise for the north side in length there shall be hangings a hundred cubits long, and the pillars thereof twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets of silver.	וְכֵן לַפָּאָת צָפוֹן בְּאַרְבֵּי קָלָעִים מֵאָה אַרְבֵּי וְעַמֻּדָיו עֶשְׂרִים וְאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרִים נְחֹשֶׁת וְוֵי הָעַמֻּדִים וְחֲשָׁקֵיהֶם כֶּסֶף:	וְכֵן לְרוּחַ צְפוּנָא בְּאוֹרְכָא סְרְדֵי מֵאָה אוֹרְכָא וְעַמֻּדוֹהִי עֶשְׂרִין וְסִמְכֵיהוֹן עֶשְׂרִין דְּנַחֲשָׁא וְוֵי עַמֻּדֵיָא וְכַבּוּשִׁיהוֹן כֶּסֶף:
12	And for the breadth of the court on the west side shall be hangings of fifty cubits: their pillars ten, and their sockets ten.	וְרֹחֵב הַחֲצֵר לַפָּאָת־יָם קָלָעִים חֲמִשִּׁים אֵמָה עַמֻּדֵיהֶם עֶשְׂרֵה וְאֲדָנֵיהֶם עֶשְׂרֵה:	וּפּוֹתֵיָא דְּרֵתָא לְרוּחַ מַעֲרָבָא סְרְדֵי חֲמִשִּׁין אֲמִין עַמֻּדֵיהוֹן עֶשְׂרָא וְסִמְכֵיהוֹן עֶשְׂרָא:
13	And the breadth of the court on the east side eastward shall be fifty cubits.	וְרֹחֵב הַחֲצֵר לַפָּאָת קִדְמָה מִזְרָחָה חֲמִשִּׁים אֵמָה:	וּפּוֹתֵיָא דְּרֵתָא לְרוּחַ קִדְמוּא מִדְּנָחָא חֲמִשִּׁין אֲמִין:

(7) בטבעות. צאצע טבעות שנעשו למכזר: (8) נכוב לוחות. כמרגומו חליל לוחין, לוחות עצי שטים מכל זד והחלל צאמנע, ולא יהא כולו עץ אחד, שיהא עצי ה' אמות על ה' אמות, כמין סדן: (9) קלעים. עשוין כמין קלעים ספינה נקבים נקבים, מעשה קליעה ולא מעשה אורג, ומרגומו סרדין כמרגומו של מכזר הממורגס סרדא לפי שהן מנוקצין ככברה: לפאה האחת. כל הרוח קרוי פאה: (10) ועמודיו עשרים. חמש אמות זין עמוד לעמוד: זכך מנינו צפילגש בגבעה, ועמו קמד תמוריס תבואים והעמודים תקועין לתוכן, היה עושה כמין קונדסין שקורין (שופטים יט, י), מרגומו חשוקים:

14	The hangings for the one side [of the gate] shall be fifteen cubits: their pillars three, and their sockets three.	וְחֻמֵּשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה קְלָעִים לְפֶתַח עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְחֻמֵּשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה קְלָעִים לְפֶתַח עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה	14
15	And for the other side shall be hangings of fifteen cubits: their pillars three, and their sockets three.	וְלַפֶּתַח הַשְּׁנִית חֻמֵּשׁ עֲשָׂרָה קְלָעִים עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְלַפֶּתַח הַשְּׁנִית חֻמֵּשׁ עֲשָׂרָה קְלָעִים עֲמֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאֲדָנֵיהֶם שְׁלֹשָׁה	15
16	And for the gate of the court shall be a screen of twenty cubits, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, the work of the weaver in colours: their pillars four, and their sockets four.	וְלַשַּׁעַר הַחֲצָר מִסְכָּו עֲשָׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֶקֶם עֲמֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאֲדָנֵיהֶם אַרְבָּעָה וְלַשַּׁעַר הַחֲצָר מִסְכָּו עֲשָׂרִים אַמָּה תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר מַעֲשֵׂה רֶקֶם עֲמֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְאֲדָנֵיהֶם אַרְבָּעָה	16
17	All the pillars of the court round about shall be filleted with silver; their hooks of silver, and their sockets of brass.	כָּל עֲמֻדֵי דֶרֶתָא סָחוּר סָחוּר מְכַוְּשִׁין כֶּסֶף וְנִיהוּן כֶּסֶף וְאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת כָּל עֲמֻדֵי דֶרֶתָא סָחוּר סָחוּר מְכַוְּשִׁין כֶּסֶף וְנִיהוּן כֶּסֶף וְאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת	מפטיר
18	The length of the court shall be a hundred cubits, and the breadth fifty every where, and the height five cubits, of fine twined linen, and their sockets of brass.	אֶרֶץ הַחֲצָר מֵאָה בְּאַמָּה וְרַחְבּוֹ חֲמִשִּׁים בְּחֻמֵּשִׁים וְקֹמָה חֲמִשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת אֶרֶץ הַחֲצָר מֵאָה בְּאַמָּה וְרַחְבּוֹ חֲמִשִּׁים בְּחֻמֵּשִׁים וְקֹמָה חֲמִשׁ אַמּוֹת שֵׁשׁ מִשְׁזָר וְאֲדָנֵיהֶם נְחֹשֶׁת	18
19	All the instruments of the tabernacle in all the service thereof, and all the pins thereof, and all the pins of the court, shall be of brass.	לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל-יִתְדֹתָיו וְכָל-יִתְדֵי הַחֲצָר נְחֹשֶׁת: (ס) לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל עֲבֹדָתוֹ וְכָל-יִתְדֹתָיו וְכָל-יִתְדֵי הַחֲצָר נְחֹשֶׁת: (ס)	19 פסוקים

וחשוקים ואדני נחשת אלא לנפון ולדרוס, אבל למזרח ולמערב לא נאמר וויין וחשוקים ואדני נחשת, לכך צא ולמד כאן: (18) ארך החצר. הנפון והדרוס שמן המזרח למערב מאה צלמה: ורחב חמשים בחמשים. חצר שבמזרח היתה מרובעת חמשים על חמשים, שהמשכן ארכו שלשים ורחבו עשר, העמיד מזרח פתחו בצפת נ' החינוים של אורך החצר, נמצאו פלו בחמשים הפנימים, וכלה ארכו לסוף ל', נמצאו כ' אמה ריוח לאחוריו בין הקלעים שבמערב ליריעות של אחורי המשכן, ורחב המשכן עשר אמות בצלמנו רוחב החצר, נמצאו לו עשרים אמה ריוח לנפון ולדרוס מן קלעי החצר ליריעות המשכן, וכן למערב, וחמשים על חמשים חצר לפניו (עירובין כג:): וקומה חמש אמות. גובה מחיצות החצר, והוא רוחב הקלעים: ואדניהם נחושת. להביא אדני המשכן, שלא תאמר לא נאמרו אדני נחושת אלא לעמודי הקלעים, אבל אדני המשכן של מין אחר היו. כך נראה בעיני שלכך חזר ושנאן:

(13) לפאת קדמה מזרחה. פני המזרח קרוי קדס, לשון פנים, אחר, לשון אחרים, לפיכך המזרח קרוי קדס שהוא פנים, ומערב קרוי אחר, כמו דמרגס אונקלוס ה'ס האפלו (דברים יא, כד), ימא מערבא: חמשים אמה. אותן אמה לא היו סתומים כולם בקלעים, לפי ששם הפתח, אלא ט"ו אמה קלעים לכתף הפתח מכאן, וכן לכתף השנייה, נשאר רחב חלל הפתח צנחים כ' אמה, וזה שנאמר וְלַשַּׁעַר הַקָּדָשׁ מִסְכָּו עֲשָׂרִים אָמָה, וילון למסך כנגד הפתח, כ' אמה ארך כרוחב הפתח: (14) עמדיהם שלשה. חמש אמות בין עמוד לעמוד, בין עמוד שצראש הדרוס העומד במקצוע דרומית מזרחית, עד עמוד שהוא מן הג' שבמזרח ה' אמות, וממנו לשני חמש אמות, ומן השני לשלישי חמש אמות, וכן לכתף השנייה, וארבעה עמודים למסך, הרי י' עמודים למזרח כנגד י' למערב: (17) כל עמודי החצר סביב וגו'. לפי שלא פירש ויין

The Haftara is I Kings 5:26 – 6:13 on page 217. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. When Shabbat Shekalim is Rosh Hodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliyah for Shabbat Rosh Hodesh on page 229. For Shabbat Zachor the maftir and Haftara are on page 236. On Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 229.

20	And thou shalt command the children of Israel, that they bring unto thee pure olive oil beaten for the light, to cause a lamp to burn continually.	וְאֵת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת הַפָּקִיד יִתְּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְבִּיחוּ לָךְ מִשַּׁח זֵיתָא דְּכִינָא כְּתִישָׁא לְאַנְהָרָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינִיא תְּדִירָא:	וְאֵתָה תְּצַוֶּהוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כֶּתִית לְמָאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד:	תצוה כא
21	In the tent of meeting, without the veil which is before the testimony, Aaron and his sons shall set it in order, to burn from evening to morning before the LORD; it shall be a statute for ever throughout their generations on the behalf of the children of Israel.	בַּמִּשְׁכָּן וּמִנָּה מִבְּרָא לְפָרוֹכְתָּא דְּעַל סִדְרוֹתָא יִסְדֵּר יְהִי אַהֲרֹן וּבְנֵיהִי מִרְמָשָׁא עַד צַפְרָא קֳדָם יי קִים עָלֶם לְדִרְיָהוֹן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	בְּאַהֲל מוֹעֵד מְחוּיָן לְפָרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדוּת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבְנָיו מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר לִפְנֵי יְהוָה חֹקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (ס)	21
XXVIII	And bring thou near unto thee Aaron thy brother, and his sons with him, from among the children of Israel, that they may minister unto Me in the priest's office, even Aaron, Nadab and Abihu, Eleazar and Ithamar, Aaron's sons.	וְאֵת קָרִיב לְוַתֶּךָ יִתְּ אַהֲרֹן אָחִיךָ וְיִתְּ בְּנֵיהִי עִמִּיהִי מִגֹּז בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְשִׁמְשָׁא קֳדָמִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֱלֵעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן:	וְאֵתָה הִקְרַב אֵלֶיךָ אֶת־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאֶת־בְּנָיו אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֲנוֹלִי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֱלֵעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן:	XXVIII
2	And thou shalt make holy garments for Aaron thy brother, for splendour and for beauty.	וְתַעֲבִיד לְבוּשֵׁי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְתוֹשִׁבָּתָא:	וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי־קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:	2

(19) לכל כלי המשכן. שהיו צריכין להקמתו ולהורדתו, כגון מקצות לתקוע יתדות ועמודים: יתדות. כמין נגרי נחושת עשויין ליריעות האהל ולקלעי החצר, קשורים במיתרים סביב סביב צפוליהו, כדי שלא תהא הרוח מגזיהתו, ואיני יודע אם תחובין צארץ, או קשורין ותלוין וכובצן מכביד שפולי היריעות שלא ינועו צרום, ואומר אני, ששמן מוכיח עליהם שהם תקועין צארץ, לכן נקראו יתדות, ומקרא זה מסייעני, אהל צל יָקֶען צל ישע יתדקיו לָקֶעָה (ישעיה לז, כ):

(20) זך. צלי שמרים, כמו ששינוי במנחות (פז), מגרגרו צראש הזית וכו': כתיב. הזיתים היה כותש במכתשת ואינו טוחנן צריחים, כדי שלא יהא צו שמרים, ואחר שהוציא טפה ראשונה, מכניסן לריחים וטוחנן, והשמן השני פסול למנורה וכשר למנחות, שנאמר כחית למאור, ולא כחית למנחות: להעלות נר תמיד. מדליק עד ששהא שלהבת עולה מאליה (שבת כא). תמיד. כל לילה ולילה קרוי תמיד, כמו שאתה אומר עלת תמיד (במדבר כח, ו), ואינה אלא מיום ליום. וכן במנחת חציתין נאמר תמיד (ויקרא ו, יג), ואינה אלא מַעֲלִיָּסָה צִפְקָר וּמַעֲלִיָּסָה צִפְקָר, אבל תמיד האמור בלחם הפנים, משבת לשבת הוא:

(21) מערב עד בוקר. תן לה מדתה ששהא דולקת מערב ועד בוקר, ושיערו חכמים חצי לוג ללילי טבת הארוכין, וכן לכל הלילות, ואם יותר אין צדק כלום:

(1) ואתה הקרב אליך. לאחר שתגמור מלאכת המשכן:

<p>3 And thou shalt speak unto all that are wise-hearted, whom I have filled with the spirit of wisdom, that they make Aaron's garments to sanctify him, that he may minister unto Me in the priest's office.</p>	<p>וְאַתָּה תִּדְבֹר אֶל-כָּל-חֲכָמִי לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת-בְּגָדֵי אֹהֶל־קֹדֶשׁ לְכַהֲנֹתִי לִי:</p> <p>וְאַתָּה תִּמְלִיל עִם כָּל חֲכָמִי לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְיַעֲבֹדוּ יְת לְבוּשֵׁי אֹהֶל־קֹדֶשׁ וְיַעֲבֹדוּ לְשִׁמְשֹׁא קֹדֶמִי:</p>	<p>3 וְאַתָּה תִּדְבֹר אֶל-כָּל-חֲכָמִי לֵב אֲשֶׁר מִלֵּאתִיו רוּחַ חָכְמָה וְעָשׂוּ אֶת-בְּגָדֵי אֹהֶל־קֹדֶשׁ לְכַהֲנֹתִי לִי:</p>
<p>4 And these are the garments which they shall make: a breastplate, and an ephod, and a robe, and a tunic of chequer work, a mitre, and a girdle; and they shall make holy garments for Aaron thy brother, and his sons, that he may minister unto Me in the priest's office.</p>	<p>וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֹּדֹת וּמַעֲיל וּכְתָנֶת תִּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בְּגָדֵי-קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיד וּלְבָנָיו לְכַהֲנֹתִי לִי:</p> <p>וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֹּדֹת וּמַעֲיל וּכְתָנֶת תִּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בְּגָדֵי-קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיד וּלְבָנָיו לְכַהֲנֹתִי לִי:</p>	<p>4 וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֹּדֹת וּמַעֲיל וּכְתָנֶת תִּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בְּגָדֵי-קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיד וּלְבָנָיו לְכַהֲנֹתִי לִי:</p>
<p>5 And they shall take the gold, and the blue, and the purple, and the scarlet, and the fine linen.</p>	<p>וְהָם יִקְחוּ אֶת-הַזָּהָב וְאֶת-הַתְּכֵלֶת וְאֶת-הָאַרְגָּמָן וְאֶת-תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת-הַשֵּׁשׁ:</p> <p>וְהָם יִקְחוּ יָסָבִין יֵת דֶּהָבָא וְיֵת תְּכֵלָא וְיֵת אַרְגָּמָא וְיֵת צִבְעָא וְיֵת זָהָרִי וְיֵת בּוּצָא:</p>	<p>5 וְהָם יִקְחוּ אֶת-הַזָּהָב וְאֶת-הַתְּכֵלֶת וְאֶת-הָאַרְגָּמָן וְאֶת-תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת-הַשֵּׁשׁ:</p>
<p>6 And they shall make the ephod of gold, of blue, and purple, scarlet, and fine twined linen, the work of the skilful workman.</p>	<p>וְעָשׂוּ אֶת-הָאֶפֶד זָהָב וְתֵכֶלֶת וְאַרְגָּמָן וְצִבְעָא וְזָהָרִי וְבוּץ שֵׁזִיר עוֹבֵד אֵימָן:</p> <p>וְעָשׂוּ אֶת-הָאֶפֶד זָהָב וְתֵכֶלֶת וְאַרְגָּמָן וְצִבְעָא וְזָהָרִי וְבוּץ שֵׁזִיר עוֹבֵד אֵימָן:</p>	<p>וְעָשׂוּ אֶת-הָאֶפֶד זָהָב וְתֵכֶלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה חָשָׁב:</p>

(3) לקדשו לכהנו לי. לקדשו להכניסו צהונה על ידי הבגדים, שיהא כהן לי, ולשון כהונה שירות הוא, שנטריא"ה זלע"ז

(4) חושן. תכשיט כנגד הלז: ואפוד. לא שמעתי (שהוא לבוש) ולא מצאתי צבירתא פירוש תבניתו, ולבי אומר לי שהוא חגור לו מאחוריו, רחבו כרוחב גז איש, כמין סינר שקורין פורטי"נט שחוגרות הפאות כשוככות על הסוסים, כך מעשהו מלמטה, שנאמר ודוד חגור אפוד ד (שמואל"ב ו, יד), למדנו שהאפוד חגורה היא. ואי אפשר לומר שאין בו אלא חגורה לבדה, שהרי נאמר ויטן עלי אף האפד (ויקרא ח, יז) ואחר כך ויטגור אלו צאצא האפד (שם), וסרגס אונקולוס צהמן אפודא, למדנו שהחשז הוא החגור, והאפוד שם תכשיט לבדו. ואי אפשר לומר שעל שם שתי הכתפות שבו הוא קרוי אפוד, שהרי נאמר שתי כתפות האפוד, למדנו שהאפוד שם לבד, והכתפות שם לבד, והחשז שם לבד. לכך אני אומר שעל שם הסינר של מטה קרוי אפוד, על שם שאופדו ומקשטו בו, כמו שנאמר ויאפד לו (שם), והחשז הוא חגור שלמעלה

הימנו, והכתפות קבועות בו. ועוד אומר לי לבי, שיש ראייה שהוא מין לבוש, שסרגס יונתן דוד חגור אפוד ד, פקדוט צדון, וסרגס כמו כן מעילין, פקדוטין, זמעשה חמר אחות אצטלס, פי כן סלצאן צנות הקלף הצתולת מעילים (שמואל"ב יג, יח): ומעיל. הוא כמין חלוק, וכן הכתונת, אלא שהכתונת סמוך לזשרו, ומעיל קרוי חלוק העליון: תשבץ. עשוין משצנות לגוי, והמשצנות הם כמין גומות העשויות תכשיטי זה למושז קציעת אצנים טובות ומרגליות, כמו שנאמר באצני האפוד ממצת ממצות זקב, וזלע"ז קוראין אותו קשטוני"ש מצנפת. כמין כיפת כובע שקורין קופי"א, שהרי במקום אחר קורא להם מגבעות, ומתרגמין פוצעין (עיי' יומא כה). ואבנט. היא חגורה על הכתונת, והאפוד חגורה על המעיל, כמו שמצינו בסדר לבישתן, ויטן עלי אף הצפת ויטגור אלו צאצא וילגש אלו אף המעיל ויטן עלי אף האפד: בגדי קדש. מתרומה המקודשת לשמייעשו אותם: (5) והם יקחו. אותם חכמי לב שיעשו הבגדים, יקבלו מן המתנדבים את הזהב ואת התכלת, לעשות מהן את הבגדים:

7 It shall have two shoulder-pieces joined to the two ends thereof, that it may be joined together.	7 שְׁתֵּי כְּתֹפֶת חֹבֶרֶת יִהְיֶה-לָּו אֶל-שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחִבֵּר: תָּרִין כְּתָפִין מִלְּפָנָי יִהְיוּ לִיה עַל תָּרִין סִטְרוֹהֵי וְיִתְלַפֵּף:
8 And the skilfully woven band, which is upon it, wherewith to gird it on, shall be like the work thereof and of the same piece: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen.	8 וְחֹשֶׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשֵׂהוּ מִמָּנֹו יִהְיֶה זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר:
9 And thou shalt take two onyx stones, and grave on them the names of the children of Israel:	9 וְלָקַחְתָּ אֶת-שְׁתֵּי אֲבְנֵי-שֹׁהַם וּפְתַחְתָּ עֲלֵיהֶם שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
10 six of their names on the one stone, and the names of the six that remain on the other stone, according to their birth.	10 שֵׁשׁ מִשְׁמֹתָהוֹן עַל אֲבָנָא חֶדָא וְיֵת שְׁמֹתָ שְׁתָּא דְּאֶשְׁתָּארוּ עַל אֲבָנָא תְּנִיחָא כְּתוּלְדָתָהוֹן:

ישראל

של תכלת, וחוט של זהב עם שש חוטין של ארגמן, וכן בתולעת שני, וכן צשש, שכל המינין חוטין כפול ששה וחוט של זהב עם כל אחד ואחד, ואחר כך שזור את כולם כאחד, נמצא חוטין כפול כ"ח, וכן מפורש במס' יומא (ע"ב), ולמד מן המקרא הזה וירקעו את פחי הזהב וקצץ פחילים לעשות (את פחילי הזהב) בתוך התכלת ובתוך הארגמן וגו', למדנו שחוט של זהב שזור עם כל מין ומין: מעשה חושב. כבר פרשתי שהוא אריגת שתי קירות שאין צורת שני עבריהם דומות זו לזו:

(7) שתי כתפות וגו'. הסינר מלמטה, וחשב האפוד היא החגורה, ולמודה לו מלמעלה דוגמת סינר הנשים, ומגבו של כהן היו מחוברות בחשב שתי חתיכות כמין שתי רצועות רחבות, אחת כנגד כל כתף וכתף, וזקפן על שתי כתפותיו עד שנקפלות לפניו כנגד החזה, ועל ידי חבורן לטבעות החשן נאחזין מלפניו כנגד לבו שאין נופלת, כמו שמפורש בענין, והיו זקופות והולכות כנגד כתפיו, ושתי אבני שהם קבועות בהן, אחת בכל אחת: אל שני קצותיו. אל רחבו של אפוד, שלא היה רחבו אלא כנגד גבו של כהן, וגבהו עד כנגד האזניים שקורין קוד"ש, שנאמר לא יִגְבְּרוּ צִנֹּעַ (יחזקאל מד, יח), אין חוגרין במקום זיעה, לא למעלה מאזניהם ולא למטה ממחניהם, אלא כנגד אזניהם: וחבר. האפוד עם אותן שתי כתפות האפוד יחבר אותם במחט למטה בחשב, ולא יארגס עמו, אלא אורגם לבד ואחר כך מחברם:

(8) וחשב אפדתו. וחור שעל ידו, הוא מאפדו ומתקנהו לכהן ומקשטו: אשר עליו. למעלה צשפת הסינר היא החגורה: כמעשהו. כאריגת הסינר מעשה חושב ומחמשת מינין, כך אריגת החשב מעשה חושב ומחמשת המינים: ממנו ידחה. עמו יהיה ארוג, ולא יארגנו לבד ויחברנו:

(6) ועשו את האפוד. אם צאתי לפרש מעשה האפוד והחשן על סדר המקראות, הרי פירושן פרקים וישגה הקורא צרופן, לכך אני כותב מעשיהם כמות שהוא, למען ירוץ הקורא בו, ואחר כך אפרש על סדר המקראות. האפוד עשוי כמין סינר של נשים רוכזות סוסים, וחוגר אותו מאחוריו כנגד לבו למטה מאזליו, רחבו כמדת רוחב גבו של אדם ויותר, ומגיע עד עקביו, והחשב מחובר בראשו על פני רחבו מעשה אורג, ומאריך לכאן ולכאן כדי להקיף ולחגור בו, והכתפות מחוברות בחשב, אחת לימין ואחת לשמאל, מאחורי הכהן לשני קצות רחבו של סינר, וכשזקפן עומדות לו על שני כתפיו, והן כמין שתי רצועות עשויות ממין האפוד, ארוכות כדי שיעור לזקפן אצל צוארו מכאן ומכאן, ונקפלות לפניו למטה מכתפיו מעט, ואבני שהם קבועות בהם, אחת על כתף ימין ואחת על כתף שמאל, והמשצצות נחונות בראשיהם לפני כתפיו, ושתי עצמות הזהב מחוברות בשתי טבעות שצחשן בשני קצות רחבו העליון, אחת לימין ואחת לשמאל, ושני ראשי השרשרות תקועים במשצצות לימין, וכן שני ראשי השרשרות השמאלית תקועין במשצצות שכתף שמאל, נמצא החשן חלוי במשצצות האפוד על לבו מלפניו, ועוד שתי טבעות בשני קצות החשן בתחתיתו, וכנגדם שתי טבעות שתי כתפות האפוד מלמטה, בראשו התחתון המחובר בחשב, טבעות החשן אל מול טבעות האפוד שוכבים זה על זה, ומרכסן צפתיל תכלת מחובר בטבעות האפוד והחשן, שיהא תחתית החשן דבוק לחשב האפוד, ולא יהא נד ונצל, הולך וחוזר: זהב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר. חמשה מינים הללו שזרין בכל חוט וחוט. היו מרדדין את הזהב כמין טסים דקין וקולצין פחילים מהם, וטווין אותן חוט של זהב עם שש חוטין

11	With the work of an engraver in stone, like the engravings of a signet, shalt thou engrave the two stones, according to the names of the children of Israel; thou shalt make them to be inclosed in settings of gold.	עֹבֵד אוֹמֵן אֶבֶן טָבָא כְּתֹב מִפְּרֶשׁ כְּגִלְף דְּעֻזָּא תְּגַלּוּף יֵת תְּרִיתִין אֲבִינָא עַל שְׁמֵהּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְשַׁקֵּץ מִרְמָצָן דְּדָהָב תַּעֲבִיד יְתָהוּן:	מַעֲשֵׂה חֶרֶשׁ אֶבֶן פְּתוּחִי חֲתָם תִּפְתַּח אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל־שְׁמֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסִּבַּת מְשַׁבְּצוֹת זָהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
12	And thou shalt put the two stones upon the shoulder-pieces of the ephod, to be stones of memorial for the children of Israel; and Aaron shall bear their names before the LORD upon his two shoulders for a memorial.	וְחֲשִׂי יֵת תְּרִיתִין אֲבִינָא עַל כְּתָפֵי אֵיפֻדָּא אֲבִי דְּיוֹכְרָנָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁוֹל אֶהְרֹן יֵת שְׁמֵהּתָהוּן קָדָם יי עַל תְּרִין כְּתֻפּוֹהִי לְדְיוֹכְרָנָא:	וְשִׁמְתָּ אֶת־שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל כְּתָפֶת הָאֵפֻד אֲבִי זָכָרֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת־שְׁמוֹתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שְׁתֵּי כְּתָפָיו לְזָכָרֹן: (ס)
13	And thou shalt make settings of gold;	וְתַעֲבִיד מִרְמָצָן דְּדָהָב:	וְעָשִׂיתָ מְשַׁבְּצַת זָהָב:
14	and two chains of pure gold; of plaited thread shalt thou make them, of wreathen work; and thou shalt put the wreathen chains on the settings.	וְתִרְתִּין תְּפִין דְּדָהָב דְּכִי מִתְחָמֵן תַּעֲבִיד יְתָהוּן עֹבֵד גְּדִילוֹ וְתִתִּין יֵת תְּפִינָא גְּדִילְתָּא עַל מִרְמָצָתָא:	וְשְׁתֵּי שֵׁרְשֵׁרֶת זָהָב טָהוֹר מְגַבְּלֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם מַעֲשֵׂה עֶבֶת וְנִתְתָּה אֶת־שֵׁרְשֵׁרֶת הָעֶבֶת עַל־הַמְּשַׁבְּצַת: (ס)
15	And thou shalt make a breastplate of judgment, the work of the skilful workman; like the work of the ephod thou shalt make it: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, shalt thou make it.	וְתַעֲבִיד חֲשֹן דִּינָא עֹבֵד אוֹמֵן כְּעֹבֵד אֵיפֻדָּא תַּעֲבִידִיהָ דְּהָבָא תְּכֵלֵא וְאַרְגָּמָנָא וְצִבְעֵי זָהָרִי וְבוּץ שִׁזְרֵי תַּעֲבִיד יְתִיהָ:	וְעָשִׂיתָ חֲשֹן מְשַׁפֵּט מַעֲשֵׂה חֲשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֻד תַּעֲשֶׂנּוּ זָהָב תְּכֵלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁר תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ:

- (10) כחולדותם. כסדר שנולדו, ראובן שמעון לוי יהודה דן ונפתלי, על האחת, ועל השנייה, גד אשר יששכר זבולן יוסף, ובנימין מלך, שכן הוא כחוצ במקום חולדותו, כ"ה אותיות בכל אחת ואחת:
- (11) מעשה חרש אבן. מעשה אומן של אבנים. חרש זה, דבוק הוא למיזה שלאחריו, ולפיכך הוא נקוד פתח בסופו, וכן חרש עֲנִים נָטָה קו (ישעיה מד, יג), חרש של עצים. וכן חרש צִרְיָל מַעֲלָד (שם יצ), כל אלה דבוקים ופתוחים: פתוחי חותם. כמרגמו קצב מִפְּרֶשׁ כְּגִלְף דְּעֻזָּא, חרוט האותיות בתוכן, כמו שחרטין חותמי טבעות שהם לחתום אגרות, כתב ניכר ומפורש: על שמות. כמו בשמות: מסבות משבצות. מוקפות האבנים במשבצות זה, שעושה מושב האבן בזזה כמין גומא למדת האבן, ומשקעה במשבצות, נמצאת המשבצת סובבת את האבן סביב, ומחצר המשבצות בכתפות האפוד:
- (12) לזכרון. שיהא רואה הקצ"ה את השבטים כחוצים לפניו, ויזכור לדקתם:
- (13) ועשית משבצות. מיעוט משבצות שחיס, ולא פירש לך עמה בפרשה זו אלא מקצת לרכן, ובפרשת החשן גומר לך פירושו:
- (14) שרשרות זהב. שלשלאות: מגבלות. לסוף גבול החשן תעשה אותם: מועשה עבות. מעשה קליעת חוטין, ולא מעשה נקבים וכפלים כאותן שעושין לצורות, אלא כאותן שעושין לַעֲרֵסְקָאוֹת שקורין אינשינשייר"ש (רוכפאס) (ציצה כז): ונתתה את שרשרות. של עבותות העשויות מעשה עבות על משבצות הללו. ולא זה הוא מקום לוואת עשייתן של שרשרות ולא לוואת קציעותן, ואין תעשה האמור כאן לשון זווי, ואין ונתתה האמור כאן לשון זווי, אלא לשון עמיד, כי בפרשת החשן חוזר ומזכירו על עשייתן ועל קציעותן, ולא נכתב כאן אלא להודיעך מקצת כורך המשבצות שזו לעשות עס האפוד, וכתב לך זאת, לומר לך המשבצות הללו יזוקקו לך, לכשתעשה שרשרות מגבלות על החשן, תחנס על המשבצות הללו:

16	Four-square it shall be and double: a span shall be the length thereof, and a span the breadth thereof.	רְבֹעַ יְהִיָּה כְּפֹל זֶרֶת אֶרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ: מְרֻבָּע יְהִי עֵף זֶרֶתָּא אֹרְכֶיהָ וְזֶרֶתָּא פִּוְתֶיהָ:	16
17	And thou shalt set in it settings of stones, four rows of stones: a row of carnelian, topaz, and smaragd shall be the first row;	וּמִלֵּאתָ בּוֹ מִלֵּאת אֶבֶן אֲרֶבֶּעָה טוּרִים אֶבֶן טוּר אָדָם פִּטְדָה וּבִרְקָת הַטּוּר הָאֶחָד: וּתְשִׁילִים בֵּיה אֲשֵׁלְמוֹת אֲבָנָא אַרְבַּעָא סְדָרִין דְּאֶבֶן טָבָא סְדָרָא קְדָמָאָה סְמָקוֹן יֶרְקָן וּבִרְקָן סְדָרָא חֹד:	17
18	and the second row a carbuncle, a sapphire, and an emerald;	וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֶפֶד סַפִּיר וִיהֶלֶם: וּסְדָרָא תַּנְיָנָא אִזְמַרְגָּדִין שְׁבִזִּי וּסְבִהְלוֹם:	18
19	and the third row a jacinth, an agate, and an amethyst;	וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לָשֵׁם שָׁבוּ וְאֶחָלָמָה: וּסְדָרָא תְּלִיתָאָה קִנְפִּירִי טַרְקִיָּא וְעֵין עֵגְלָא:	19
20	and the fourth row a beryl, and an onyx, and a jasper; they shall be inclosed in gold in their settings.	וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַרְשִׁישׁ וְשֹׁהַם וְיִשְׁפָּה מִשְׁבָּצִים זָהָב יִהְיוּ בְּמִלּוֹאתָם: וּסְדָרָא רְבִיעָאָה כְּרוּם יִמָּא וּבִרְלָא וּפְנִיתִירִי מְרַמְצָן בְּדָהָב יִהְיוּ בְּאֲשֵׁלְמוֹתֵהוּן:	20
21	And the stones shall be according to the names of the children of Israel, twelve, according to their names; like the engravings of a signet, every one according to his name, they shall be for the twelve tribes.	וְהָאֲבָנִים תְּהִיֵּין עַל-שְׁמֹת בְּנֵי- יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל- שְׁמֹתָם פְּתוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל- שְׁמוֹ תְּהִיֵּין לִשְׁנֵי עָשָׂר שִׁבְטֵי: וְאֲבָנִיָּא יִהְיוּן עַל שְׁמֹתָהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּרְתָּא עֶשְׂרִי עַל שְׁמֹתֵהוּן כְּתָב מִפְּרֶשׁ כְּגֻלָּה דְּעִזְקָא גָבַר עַל שְׁמִיָּהּ יִהְיוּן לְתַרֵּי עֶשְׂרִי שִׁבְטֵין:	21
22	And thou shalt make upon the breastplate plaited chains of wreathen work of pure gold.	וְעָשִׂיתָ עַל-הַחֹשֶׁן שְׂרָשֶׁת גְּבֻלָּת מַעֲשֵׂה עֶבֶת זָהָב טָהוֹר: וְתַעֲבִיד עַל חוֹשְׁנָא תְּכִין מִתְחָמֵן עוֹבֵד גְּדִילוֹ דְּדָהָב דְּכִי:	22
23	And thou shalt make upon the breastplate two rings of gold, and shalt put the two rings on the two ends of the breastplate.	וְעָשִׂיתָ עַל-הַחֹשֶׁן שְׁתֵּי טַבָּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּ אֶת-שְׁתֵּי הַטַּבָּעוֹת עַל-שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן: וְתַעֲבִיד עַל חוֹשְׁנָא תְּרִיתִין עִזְקָא דְּדָהָב וְתַתִּין יֵת תְּרִיתִין עִזְקָתָא עַל תְּרִין סְטְרֵי חוֹשְׁנָא:	23

(15) חושן משפט. שמכפר על קלקול הדין. דצר אחר המשפט, שמצד דצרו והצטחתו אמת, דרישנמ"ט בלע"ז שהמשפט משמש ג' לשונות, דצרי טענות בעלי הדין, וגמר הדין, ועונש הדין, אס עונש מיתה אס עונש מכות אס עונש ממון, וזה משמש לשון צירור דצרים, שמפרש ומצד דצרי: כמעשה אפוד. מעשה חושב ומחמשת מינין:

(16) זרת ארכו וזרת רחבו. כפול, ומוטל לו לפניו כנגד לבו, שנאמר וְהָיוּ עַל לִבְךָ, תלוי בכתפות האפוד הכחות מאחוריו על כתפיו, ונקפלות ויורדות לפניו מעט, והחשן תלוי צדו בשרשרות וטבעות, כמו שמפורש בענין:

(17) ומלאה בו. על שם שהאצנים ממלאות גומות המשצות המתוקנות להן, קורא אותן בלשון מלואים:

(20) משבצים זהב. יהיו הטורים צמלואות, מוקפים משצות זהב צעומק שיעור שיתמלא בעוצי האבן, זהו לשון צמלואות, כשיעור מלוי עציין של אצנים יהיה עומק המשצות, לא פחות ולא יותר:

(21) איש על שמו. כסדר תולדותם סדר האצנים, אודם לראובן, פטדה לשמעון, וכן כלם:

(22) על החושן. בשביל החשן, לקצעם בטבעותיו, כמו שמפורש למטה בענין: שרשת. לשון שרשי אילן, המאחזין לאילן להאחז ולהתקע בארץ, אף אלו יהיו מאחזין לחשן, שבהם יהיה תלוי באפוד, והן שתי שרשרות האמורות למעלה בענין המשצות, ואף שרשרות פתח מנחם בן סרוק לשון שרשים, ואמר שהרי"ש יתירה, כמו מ"ס שצבשוס, ומ"ס שצריקס, ואיני רואה את דצרי, אלא שרשרת בלשון עברית כשנשלט בלשון משנה: גבלת. הוא מגבולות האמור למעלה, שמתקעם בטבעות שיהיו בגבול החשן, וכל גבול לשון קצה, אשומי"ל בלע"ז מעשה עבות. מעשה קליעה:

24 And thou shalt put the two wreathen chains of gold on the two rings at the ends of the breastplate.	24 וְנָתַתָּה אֶת־שְׁתֵּי עֲבֹתֹת הַזָּהָב וְתָתִין יְתִתְּרֵינָן גְּדִילָן דָּדָהָב עַל־שְׁתֵּי הַטְּבַעֲתַי אֶל־קְצוֹתַי עַל־תְּרֵינָן עֲזָקְתָא בְּסִטְרֵי הַחֹשֶׁן:
25 And the other two ends of the two wreathen chains thou shalt put on the two settings, and put them on the shoulder-pieces of the ephod, in the forepart thereof.	25 וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת תָּתִין עַל־תְּרֵינָן עֲזָקְתָא בְּסִטְרֵי הַחֹשֶׁן וְנָתַתָּה עַל־כְּתָפוֹת הָאֶפֶד אֶל־מֹל פָּנָיו:
26 And thou shalt make two rings of gold, and thou shalt put them upon the two ends of the breastplate, upon the edge thereof, which is toward the side of the ephod inward.	26 וַעֲשִׂיתָ שְׁתֵּי טְבַעֲוֹת זָהָב וְשָׂמַתָּ אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׁפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֶפֶד (בְּסִטְרֵי סִפְרָא וְאִשְׁכְּנוֹ הָאֶפֶד) בִּיתָהָ:
27 And thou shalt make two rings of gold, and shalt put them on the two shoulder-pieces of the ephod underneath, in the forepart thereof, close by the coupling thereof, above the skilfully woven band of the ephod.	27 וַעֲשִׂיתָ שְׁתֵּי טְבַעֲוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם עַל־שְׁתֵּי כְּתָפוֹת הָאֶפֶד מִלְּמַטָּה מִמֹּל פָּנָיו לְעִמָּת מַחְבְּרָתוֹ מִמַּעַל לַחֹשֶׁב הָאֶפֶד:

(23) על החושן. לזרז החושן, כדי לקצוץ צו. ולא יתכן לומר שמהלך תחלת עשייתו עליו, שאם כן מה הוא שחזור ואומר ונתת את שתי הטבעות, והלא כבר נאמרו צו, היה לו לכתוב בזה הלשון, ונשים על קצות החושן שתי טבעות זהב, ואף בשרשרות צריך אחר לפתור כן: על שני קצות החושן. לשתי פאות שכנגד הזואר לימנית ולשמאלית הבאים מול כתפות האפוד:

(24) ונתתה את שתי עבותות הזהב. הן הן שרשרות גבולות הכתובות למעלה, ולא פירש מקום קצוען בחושן, עכשיו מפרש לך שיהא תחבצ אותן בטבעות, ומדע לך שהן הן הראשונות, שהרי בפרשת אלה פקודי לא הוכפלו:

(25) ואת שתי קצות. של שתי העצמות, צ' ראשיהם של כל אחת ואחת: תתן על שתי המשבצות. הן הן הכתובות למעלה צין פרשת החושן ופרשת האפוד, ולא פירש את צרכן ואת מקומן, עכשיו מפרש שיתקע בהן ראשי העצמות המחובצות בטבעות החושן לימין ולשמאל אלל הזואר, שני ראשי שרשרות הימנית תוקע במשבצות של ימין, וכן בשל שמאל שני ראשי שרשרות השמאלית: ונתתה. המשבצות על כתפות האפוד, אחת צו ואחת צו, נמלאו כתפות האפוד מחזיקין את החושן שלא יפול ובהן הוא תלוי, ועדיין שפת החושן התחתונה הולכת וצאה, ונוקשת על כריסו ואינה דבוקה לו יפה, לכן הוצרך עוד צ' טבעות לתחתיתו, כמו שמפרש והולך: אל מול פניו. של אפוד, שלא יתן המשבצות בעצב הכתפות

שכלפי המעיל, אלא בעצב העליון שכלפי החושן, והוא קרוי מול פניו של אפוד, כי אותו עצב שאינו נראה אינו קרוי פנים: (26) על שני קצות החושן. הן שתי פאותיו התחתונות לימין ולשמאל: על שפתו אשר אל עבר האפוד ביתה. הרי לך שני סימנים, האחד שיחבצ שני קצות של תחתיתו, שהוא כנגד האפוד, שעליו אינו כנגד האפוד, שהרי סמוך לזואר הוא, והאפוד נתון על מתניו, ועוד נתן סימן, שלא יקבעם בעצב החושן שכלפי החושן, אלא בעצב שכלפי פנים, שנאמר ביתה, ואותו העצב הוא לצד האפוד, שחבצ האפוד חוגרו לכהן, ונקפל הסיגר לפני הכהן על מתניו, וקצת כריסו מכאן ומכאן עד כנגד קצות החושן, וקצותיו שוכבין עליו:

(27) על שתי כתפות האפוד מלמטה. שהמשבצות נחבצו בראשי כתפות האפוד העליונים, הבאים על כתפיו כנגד גרונו ונקפלות ויורדות לפניו, והטבעות צוה ליתן בראשן השני שהוא מחובר לאפוד, והוא שנאמר לעומת מחברתו, סמוך למקום חבורן באפוד למעלה מן החגורה מעט, שהמחברת לעומת החגורה, ואלו נחבצו מעט בגובה זקיפת הכתפות, הוא שנאמר ממעל לחבצ האפוד, והן כנגד סוף החושן, ונתן פתיל תכלת באותן הטבעות ובטבעות החושן, ורוכסן באותו פתיל לימין ולשמאל, שלא יהא תחתית החושן הולך לפניו וחוזר לאחור ונוקש על כריסו, ונמלא מיושב על המעיל יפה: ממול פניו. בעצב החיטין:

28 And they shall bind the breastplate by the rings thereof unto the rings of the ephod with a thread of blue, that it may be upon the skilfully woven band of the ephod, and that the breastplate be not loosed from the ephod.

29 And Aaron shall bear the names of the children of Israel in the breastplate of judgment upon his heart, when he goeth in unto the holy place, for a memorial before the LORD continually.

30 And thou shalt put in the breastplate of judgment the Urim and the Thummim; and they shall be upon Aaron's heart, when he goeth in before the LORD; and Aaron shall bear the judgment of the children of Israel upon his heart before the LORD continually.

31 And thou shalt make the robe of the ephod all of blue.

32 And it shall have a hole for the head in the midst thereof; it shall have a binding of woven work round about the hole of it, as it were the hole of a coat of mail that it be not rent.

33 And upon the skirts of it thou shalt make pomegranates of blue, and of purple, and of scarlet, round about the skirts thereof; and bells of gold between them round about:

וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטְּבַעְתּוֹ
אֶל־טְבַעַת הָאֶפֹד בַּפֶּתִיל
תְּכֵלֶת לַהֲיוֹת עַל־חֹשֶׁב הָאֶפֹד
וְלֹא־יִנָּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפֹד:

וַיִּנָּשֵׂא אֶהָרֹן אֶת־שְׁמוֹת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל בַּחֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט עַל־לִבּוֹ
בְּבָאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לְזִכְרוֹן לִפְנֵי־
יְהוָה תָּמִיד:

וְנָתַתְּ אֶל־חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת־
הָאוּרִים וְאֶת־הַתֻּמִּיִּם וְהָיוּ עַל־
לֵב אֶהָרֹן בְּבָאוֹ לִפְנֵי יְהוָה
וַיִּנָּשֵׂא אֶהָרֹן אֶת־מִשְׁפַּט בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל עַל־לִבּוֹ לִפְנֵי יְהוָה
תָּמִיד: (ס)

וַעֲשִׂיתָ אֶת־מְעִיל הָאֶפֹד כָּלִיל
תְּכֵלֶת:

וְהָיָה פִּי־רֹאשׁוֹ בְּתוֹכּוֹ שִׁפְּהָ
וְהָיָה לְפָיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֵרֶג
כָּפִי תַחְרָא יִהְיֶה־לּוֹ לֹא יִקְרַע:

וַעֲשִׂיתָ עַל־שׁוּלְיוֹ רִמְנוֹי תְּכֵלֶת
וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי עַל־שׁוּלְיוֹ
סָבִיב וּפַעֲמָנָי זָהָב בְּתוֹכָם
סָבִיב:

(28) וירכסו. לשון חזור, וכן מִרְכָּסִי אֵישׁ (תהלים לא, כא), חזורי חזורי רשעים. וכן וְרִכְסִים לְבָקָעָה (ישעיה מ, ד), הרים הסמוכים זה לזה, שאי אפשר לירד לגיא שצנייהם אלא בקושי גדול, שמתוך סמיכתן הגיא זקופה ועמוקה, יהיו לבקעת מיסור וגומה לילך. להיות על חשב האפוד. להיות החשן דבוק אל חשב האפוד: ולא יזח. לשון ניתוק, ולשון ערצוי הוא כדצרי דוגש בן לצרט: (30) האורים ואת התמים. הוא כתב שם המפורש שהיה נותנו בתוך כפלי החשן, שעל ידו הוא מאיר דצרי ומתמם את דצרי (יומא עג:). ובמקדש שני היה החשן, שאי אפשר לכהן גדול להיות מחוסר בגדים, אבל אותו השם לא היה בתוכו, ועל שם אותו הכתב הוא קרוי משפט, שנאמר וְשָׁלַל לוֹ מִשְׁפָּט האורים (צמדנר כז, כא): את משפט בני ישראל. דנר

שהם נשפטים ונוכחים על ידו אם לעשות דבר או לא לעשות. ולפי המדרש אגדה, שהחשן מכפר על מעוטי הדין נקרא משפט, על שם סליחת המשפט: (31) את מעיל האפוד. שאפוד ניתן עליו לחגורה: כליל תכלת. כולו תכלת, שאין מין אחר מעורב בו: (32) והיה פי ראשו. פי המעיל בגזרה, הוא פתיחת צית האור: בתוכו. כתרומו פָּסִיל לְגִיָּה, כפול לתוכו, להיות לו לשפה כפילתו, והיה מעשה אורג ולא צמחט: כפי תחרא. למדנו שהשריונים שלהם פיהם כפול לתוכו: לא יקרע. כדי שלא יקרע, והקורע עוצר צלאו, שזה ממנין לאוין שצמחה, וכן לא יזח החשן, וכן לא יקרעו מִמָּנֵי (שמות כה, טו), הנאמר צדי הארון:

34	a golden bell and a pomegranate, a golden bell and a pomegranate, upon the skirts of the robe round about.	וְגָא דְדִהָבָא וְרִמּוֹנָא וְגָא דְדִהָבָא וְרִמּוֹנָא עַל שְׂפוּלֵי מַעֲיֵלָא סְחוּר סְחוּר:	פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן פַּעֲמֹן זָהָב וְרִמּוֹן עַל־שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל סָבִיב:	34
35	And it shall be upon Aaron to minister; and the sound thereof shall be heard when he goeth in unto the holy place before the LORD, and when he cometh out, that he die not.	וַיְהִי עַל אַהֲרֹן לְשִׁמְשָׁא וַיִּשְׁתַּמַּע קִלְיָה בְּמִיעֵלְיָה לְקוֹדֶשָׁא לְקָדֵם יְיָ וּבְמַפְקִיָּה וְלֹא יָמוּת:	וְהָיָה עַל־אַהֲרֹן לְשֶׁרֶת וְנִשְׁמַע קוֹלּוֹ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי יְהוָה וּבִצְאוֹ וְלֹא יָמוּת: (ס)	35
36	And thou shalt make a plate of pure gold, and engrave upon it, like the engravings of a signet: HOLY TO THE LORD.	וְתַעֲבִיד צִיצָא דְדִהָב דְּכִי וְתַגְלוֹף עֲלוּהִי כְתָב מִפְּרִשׁ קֹדֶשׁ לֵי:	וַעֲשֵׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפְתִחָתָּ עָלָיו פְּתִיחֵי חֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:	36
37	And thou shalt put it on a thread of blue, and it shall be upon the mitre; upon the forefront of the mitre it shall be.	וְתַשְׁנִי יִתִּיה עַל חוּטָא דְתַכִּילְתָּא וַיְהִי עַל מְצַנְפָּתָא לְקַבִּיל אַפֵּי מְצַנְפָּתָא יְהִי:	וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פִּתְּיֵל תַּכְלֵת וְהָיָה עַל־הַמְצַנְפֹּת אֶל־מֹול פְּנֵי־הַמְצַנְפֹּת יְהִיָּה:	37
38	And it shall be upon Aaron's forehead, and Aaron shall bear the iniquity committed in the holy things, which the children of Israel shall hallow, even in all their holy gifts; and it shall be always upon his forehead, that they may be accepted before the LORD.	וַיְהִי עַל בֵּית עֵינוּהִי דְאַהֲרֹן וַיִּטּוֹל אַהֲרֹן יַת עֲוֹנֵי קוֹדֶשִׁיא דִּיקְדָּשׁוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מַתָּנָת קוֹדֶשִׁיהוֹן וַיְהִי עַל בֵּית עֵינוּהִי תְדִירָא לְרַעְנָא לְהוֹן קָדֵם יְיָ:	וְהָיָה עַל־מִצַּח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת־עֲוֹן הַקֹּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מַתָּנָת קֹדֶשִׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצְחוֹ תָמִיד לְרַצּוֹן לְהֶם לִפְנֵי יְהוָה:	38

והולך על פני רוחצ הראש מלמעלה, נמצא עשוי כזו, ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת, והיה נותן הציץ על ראשו כמין כזו, והפחיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל, והטס תלוי כנגד מצחו, ונתקיימו כל המקראות, פחיל על הציץ, וציץ על הפחיל, ופחיל על המצנפת מלמעלה:

(38) ונשא אהרן. לשון סליחה, ואף על פי כן אינו זו ממשמעו, אהרן נשא את המשא של עון, נמצא מסולק העון מן הקדשים: את עון הקדשים. לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה, כמו ששנינו (מנחות כה.), אי זה עון הוא נשא, אם עון פגול הרי כבר נאמר לא ירצה, ואם עון נותר הרי נאמר לא יחשב, ואין לומר שיספר על עון הכהן שהקריב טמא, שהרי עון הקדשים נאמר, ולא עון המקריבים, הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן: והיה על מצחו תמיד. אי אפשר לומר שיהא על מצחו תמיד, שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה, אלא תמיד לרצות להם, אפילו אינו על מצחו, שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה, ולדברי האומר עודו על מצחו מכפר ומרצה, ואם לאו אינו מרצה, נדרש על מצחו תמיד, מלמד שממשש בו עבדו על מצחו, שלא יסח דעתו ממנו:

(33) רמוני. עגולים וחלולים היו, כמין רמונים העשויים כצנת תרנגולת: ופעמוני זהב. וגין עם ענבלין שצחוכס: בתוכם סביב. ציניהם סביב, צין שני רמונים פעמון אחד, דבוק ותלוי בשולי המעיל:

(34) פעמון זהב ורמון וגו'. פעמון זהב ורמון אכלו: (35) ולא ימוות. מכלל לאו אחת שומע הן, אם יהיו לו לא יתחייב מיתה, הא אם יכנס מחוסר אחד מן הבגדים הללו, חייב מיתה בידי שמים:

(36) ציץ. כמין טס של זהב היה, רוחצ צ'אצבעות, מקיף על המצח מאחון לאחון (סוכה ה:):

(37) על פתיל תכלת. ובמקום אחר הוא אומר, ויקנו עליו פתיל קבלת (שמות לט, לא), ועוד, כתיב כאן והיה על המצנפת, ולמטה הוא אומר והיה על מצח אהרן, ובשמיטת קדשים שנינו (זבחים יט.), שערך היה נראה ציץ למצנפת ששם מניח תפלין, למדנו שהמצנפת למעלה בגובה הראש, ואינה עמוקה להכנס בה כל הראש עד המצח, והציץ מלמעלה, והפתילים היו בנקבים, ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו, ששה בג' מקומות הללו, פחיל מלמעלה אחד מבחוץ ואחד מצפנים כנגדו, וקושר ראשי הפתילים מאחורי העורף שלשתן, ונמצאו צין אורך הטס ופתילי ראשו מקיפין את הקדקד, ופתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים,

39	And thou shalt weave the tunic in chequer work of fine linen, and thou shalt make a mitre of fine linen, and thou shalt make a girdle, the work of the weaver in colours.	וְשִׁבְצָתָהּ הַכֹּתֶנֶת שֵׁשׁ וְעִשִּׂיתָ מִצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵט תַּעֲשֶׂה וְהַמִּינִי תַעֲבִיד עֹבֵד צִיִּיר:	39
40	And for Aaron's sons thou shalt make tunics, and thou shalt make for them girdles, and head-tires shalt thou make for them, for splendour and for beauty.	וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֹתֶנֶת וְעִשִּׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת:	40
41	And thou shalt put them upon Aaron thy brother, and upon his sons with him; and shalt anoint them, and consecrate them, and sanctify them, that they may minister unto Me in the priest's office.	וְהַלְבַשְׁתָּ אֹתָם אֶת־אַהֲרֹן אֶחָיִךְ וְאֶת־בָּנָיו אִתּוֹ וּמִשַּׁחְתָּ אֹתָם וּמָלַאתָ אֶת־יָדָם וְקִדַּשְׁתָּ אֹתָם וַיִּכְהֲנוּ לִי:	41
42	And thou shalt make them linen breeches to cover the flesh of their nakedness; from the loins even unto the thighs they shall reach.	וְעִשִּׂיתָ לָהֶם מִכְנָסִי־כָד לְכֶסֶת בָּשָׂר עָרוֹה מִמֵּתְנֵי וְעַד־יָרְכָם יִהְיוּ:	42
43	And they shall be upon Aaron, and upon his sons, when they go in unto the tent of meeting, or when they come near unto the altar to minister in the holy place; that they bear not iniquity, and die; it shall be a statute for ever unto him and unto his seed after him.	וְהָיוּ עַל־אַהֲרֹן וְעַל־בָּנָיו בְּבֹאֵם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד אֹו בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשִׁרְתָּ בַקֹּדֶשׁ וְלֹא־יָשְׂאוּ עֹון וּמָתוּ חֻקַּת עוֹלָם לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו: (ס)	43
XXIX	And this is the thing that thou shalt do unto them to hallow them, to minister unto Me in the priest's office: take one young bullock and two rams without blemish,	וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֹתָם לְכַהֵן לִי לְקַח פֶּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר וְאֵילָם שְׁנַיִם תְּמִימִם:	רביעי כב

(39) ושבצת. עשה אותם משצצות משצצות, וכולם של שש: לע"ו, כשממנין אדם על פקודת דבר, נותן השליט צידו צית יד (40) ולבני אהרן תעשה כתנת. ארצעה צגדים הללו ולא יומר, כחונת, ואבנט, ומגצעות היא מנפפת, ומכנסים הכמוצים למטה צפרשה: (41) והלבשת אותם את אהרן. אותם האמורין צאהרן, חשן, ואפוד, ומעיל, וכמונת חשן, מנפפת, ואבנט, ויץ, ומכנסים, הכמוצים למטה צכולס: ואת בניו אתו. אותם הכמוצים צהס: ומשחת אותם. את אהרן ואת בניו צשמן המשחה: ומלאת את ידם. כל מלוי ידיס לשון חנוך, כשהוא נכנס לדבר להיות מוחזק צו מאותו יוס והללה, וצלשן

(42) ועשה להם. לאהרן ולצניו: מכנסי בד. הרי ח' צגדים לכהן גדול וארצעה לכהן הדיוט: (43) והיו על אהרן. כל הצגדים האלה, על אהרן הראויין לו: ועל בניו. האמורין צהס: בבואם אל אהל מועד. להיכל וכן למשכן: ומתו. הא למדת, שהמשמש מחוסר צגדים, צמיתה: חקת עולם לו. כל מקום שנאמר חקת עולם, הוא גזירה מיד ולדורות לעכצו:

2	and unleavened bread, and cakes unleavened mingled with oil, and wafers unleavened spread with oil; of fine wheaten flour shalt thou make them.	וְלֶחֶם מִצּוֹת וְחֻלֹּת מִצָּת וְלֶחֶם פִּטִּיר וּגְרִיזֵן פִּטִּירִין בְּלִילֹת בִּשְׁמֶן וּרְקִיקֵי מִצּוֹת דְּפִילָן בִּמְשַׁח וְאַסְפֹּגִין מִשְׁחִים בִּשְׁמֶן סֵלֶת חֲטִים תַּעֲשֶׂה אֹתָם:
3	And thou shalt put them into one basket, and bring them in the basket, with the bullock and the two rams.	וְנָתַתָּ אוֹתָם עַל־סֵל אֶחָד וְהִקְרַבְתָּ אֹתָם בֶּסֶל וְאֶת־הַפָּר וְאֶת שְׁנֵי הָאֵילִם:
4	And Aaron and his sons thou shalt bring unto the door of the tent of meeting, and shalt wash them with water.	וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרַחֲצָתָם בַּמַּיִם:
5	And thou shalt take the garments, and put upon Aaron the tunic, and the robe of the ephod, and the ephod, and the breastplate, and gird him with the skilfully woven band of the ephod.	וְלָקַחְתָּ אֶת־הַבְּגָדִים וְהַלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת־הַכֹּתֶנֶת וְאֶת מְעִיל הָאֵפֹד וְאֶת־הָאֵפֹד וְאֶת־הַחֹשֶׁן וְאֶפְדָּתָ לּוֹ בַּחֹשֶׁב הָאֵפֹד:
6	And thou shalt set the mitre upon his head, and put the holy crown upon the mitre.	וְשַׂמְתָּ הַמִּצְנֶפֶת עַל־רֹאשׁוֹ וְנָתַתָּ אֶת־נֹזֶר הַקֹּדֶשׁ עַל־הַמִּצְנֶפֶת:
7	Then shalt thou take the anointing oil, and pour it upon his head, and anoint him.	וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וַיִּצְקֶתָ עַל־רֹאשׁוֹ וּמִשַּׁחְתָּ אוֹתוֹ:
8	And thou shalt bring his sons, and put tunics upon them.	וְאֶת־בָּנָיו תִּקְרִיב וְהַלְבַּשְׁתָּם כֹּתֲנֹת:
9	And thou shalt gird them with girdles, Aaron and his sons, and bind head-tires on them; and they shall have the priesthood by a perpetual statute; and thou shalt consecrate Aaron and his sons.	וְחִגַּרְתָּ אֹתָם אֲבָנֹט אַהֲרֹן וּבָנָיו וְחִבַּשְׁתָּ לָהֶם מִגְבָּעֹת וְהִיתָה לָהֶם כְּהֻנָּה לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִלֹּאֲתָ יָד־אַהֲרֹן וְיָד־בָּנָיו:

- (1) לקח. כמו קח, ושמי גזרות הן, אחת של קיסה ואחת של עשויה כנו"ן שלנו (שם):
 לקיסה, ולהן פתרון אחד: פד אחד. לכפר על מעשה העגל (3) והקרבנות אותם. אל חזר המשכן כיום הקממו:
 שוהא פר: (4) ורחצת. וז טזילת כל הגוף:
 (5) ואפדת. קשט ומקן המגורה והסינר סביבותיו:
 (6) נזר הקדש. זה הציץ: על המצנפת. כמו שפירשתי למעלה, על ידי הפתיל האמצעי ושני פתילין שבראשו הקשורין שלשתן מאחורי העורף, הוא נותנו על המצנפת כמין כובע:
 (7) ומשחת אותו. אף משיחה זו כמין כ"ף יוגית, נותן שמן על ראשו, ובין ריסי עיניו, ומחזרן באמצעו:

10	And thou shalt bring the bullock before the tent of meeting; and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the bullock.	וְהִקְרַבְתָּ אֶת־הַפָּר לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְסָמַךְ אֹהֶרֶן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הַפָּר:	וְתִקְרִיב יֵת תּוֹרָא לְקֹדֶם מִשְׁכַּן זִמְנָא וְיִסְמֹךְ אֹהֶרֶן וּבְנֵיהוּ יֵת יְדֵיהוֹן עַל רִישׁ תּוֹרָא:
11	And thou shalt kill the bullock before the LORD, at the door of the tent of meeting.	וְשַׁחֲטָה אֶת־הַפָּר לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:	וְתַכּוֹס יֵת תּוֹרָא קֹדֶם יְיָ בַּתְּרַע מִשְׁכַּן זִמְנָא:
12	And thou shalt take of the blood of the bullock, and put it upon the horns of the altar with thy finger; and thou shalt pour out all the remaining blood at the base of the altar.	וְלָקַחְתָּ מִדָּם הַפָּר וְנָתַתָּה עַל־קַרְנֵת הַמִּזְבֵּחַ בְּאֶצְבָּעְךָ וְאֶת־כָּל־הַדָּם תִּשְׁפֹּךְ אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ:	וְתִסַּב מִדָּמָא דְתּוֹרָא וְתַתִּין עַל קַרְנֵת מִדְּבַחָא בְּאֶצְבָּעְךָ וְיֵת כָּל דָּמָא תִשְׁפֹּךְ לִיסוּדָא דְמִדְּבַחָא:
13	And thou shalt take all the fat that covereth the inwards, and the lobe above the liver, and the two kidneys, and the fat that is upon them, and make them smoke upon the altar.	וְלָקַחְתָּ אֶת־כָּל־הַחֵלֶב הַמִּכְסֶּה אֶת־הַקֶּבֶד וְאֵת הַיֹּתֶרֶת עַל־הַכֹּבֵד וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיִת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ:	וְתִסַּב יֵת כָּל תְּרַבָּא דְחִפֵּי יֵת גִּנָּא וְיֵת חֲצָרָא דְעַל כְּבִדָּא וְיֵת תְּרֵתִין כּוּלִין וְיֵת תְּרַבָּא דְעַלֵּיהוֹן וְתִסִּיק לְמִדְּבַחָא:
14	But the flesh of the bullock, and its skin, and its dung, shalt thou burn with fire without the camp; it is a sin-offering.	וְאֶת־בֶּשֶׂר הַפָּר וְאֶת־עֹרֹו וְאֶת־פִּרְשׁוֹ תִשְׂרֹף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה חֲטָאת הוּא:	וְיֵת בֶּשֶׂר תּוֹרָא וְיֵת מִשְׁפִּיה וְיֵת אוֹכְלִיה תּוֹקִיד בְּנוֹרָא מִבְּרָא לְמִשְׁרִיתָא חֲטָאתָא הוּא:
15	Thou shalt also take the one ram; and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the ram.	וְאֶת־הָאֵיל הָאֶחָד תִּקַּח וְסָמְכוּ אֹהֶרֶן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵיל:	וְיֵת דְּכָרָא חֵד תִּסַּב וְיִסְמְכוּן אֹהֶרֶן וּבְנֵיהוּ יֵת יְדֵיהוֹן עַל רִישׁ דְּכָרָא:
16	And thou shalt slay the ram, and thou shalt take its blood, and dash it round about against the altar.	וְשַׁחֲטָה אֶת־הָאֵיל וְלָקַחְתָּ אֶת־דָּמֹו וְזִרְקָתָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:	וְתַכּוֹס יֵת דְּכָרָא וְתִסַּב יֵת דָּמִיה וְתִזְרוֹק עַל מִדְּבַחָא סָחוֹר סָחוֹר:

(9) והיתה להם. מלוי ידים זה לכהונת עולם: ומלאת. עמה (מ"ג, ד):
על ידי הדברים האלה: יד אהרן ויד בניו. במילוי (14) תשרף באש. לא מצינו חטאת חיצונית נשרפת אלא זו:
ופקודת הכהונה: (16) וזרקת. בכלי, אוחז במזרק וזורק כנגד הקרן, כדי
(11) פתח אהל מועד. נחצר המשכן שלפני הפתח: שיראה לכאן ולכאן, ואין קרבן טעון מתנה באצבע אלא חטאת
(12) על קרנות. למעלה, בקרנות ממש (זבחים נג). ואת כל הדם. שירי הדם: אל יסוד המזבח. כמין בליעת צית קצול עשוי לו סביב סביב לאחר שעלה אמה מן הארץ (מדות פ"ג מ"א):
(13) החלב המכסה את הקרב. הוא הקרוס שעל הכרס שקרוין טיל"א: ואת היתרת. הוא טרפשא דְּכָדָא שקרוין איב"ש (ראש הפלייש): על הכבד. אף מן הכבד יטול סביב:

17	And thou shalt cut the ram into its pieces, and wash its inwards, and its legs, and put them with its pieces, and with its head.	וְאֶת־הָאֵילַן תִּנְתַּח לְנִתְחָיו וְרַחֲצֶה קִרְבּוֹ וּכְרָעָיו וְנָתַתָּ עַל־נִתְחָיו וְעַל־רֹאשׁוֹ:	וְיֵת דְּכָרָא תְּפַלֵּיג לְאַבְרוֹהֵי וְתַחֲלִיל גּוֹיָה וּכְרַעֲוֵהִי וְתַתִּין עַל אַבְרוֹהֵי וְעַל רִישִׁיהִ:
18	And thou shalt make the whole ram smoke upon the altar; it is a burnt-offering unto the LORD; it is a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.	וְהִקְטַרְתָּ אֶת־כָּל־הָאֵילַן הַמִּזְבֵּחַ עֲלֶה הוּא לַיהוָה רֵיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לַיהוָה הוּא:	וְתַסִּיק יֵת כָּל דְּכָרָא לְמִדְבָּחָא עֲלֵתָא הוּא קֳדָם יי לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְוָא קוֹרְבָּנָא קֳדָם יי הוּא:
19	And thou shalt take the other ram; and Aaron and his sons shall lay their hands upon the head of the ram.	וְלָקַחְתָּ אֶת־הָאֵילַן הַשֵּׁנִי וְסָמְךָ אֹהֶלֶן וּבְנָיו אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁ הָאֵילַן:	וְתַסֵּב יֵת דְּכָרָא תַנְיָנָא וְיִסְמֹךְ אֹהֶלֶן וּבְנֵיהִי יֵת יְדֵיהֶן עַל רִישׁ דְּכָרָא:
20	Then shalt thou kill the ram, and take of its blood, and put it upon the tip of the right ear of Aaron, and upon the tip of the right ear of his sons, and upon the thumb of their right hand, and upon the great toe of their right foot, and dash the blood against the altar round about.	וְשַׁחֲטָה אֶת־הָאֵילַן וְלָקַחְתָּ מִדָּמּוֹ וְנָתַתָּה עַל־תְּנוּךְ אָזְנוֹ אֹהֶלֶן וְעַל־תְּנוּךְ אָזְנוֹ בְּנָיו הַיְמָנִית וְעַל־בִּתְּחָן יָדָם הַיְמָנִית וְעַל־בִּתְּחָן רַגְלָם הַיְמָנִית וְזָרַקְתָּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:	וְתַפּוֹס יֵת דְּכָרָא וְתַסֵּב מִדָּמִיהִי וְתַתִּין עַל רוּם אוֹדְנָא דְּאֹהֶלֶן וְעַל רוּם אוֹדְנָא דְּבְנוֹהֵי דִימִינָא וְעַל אֲלִיּוֹן יְדֵהֶן דִימִינָא וְעַל אֲלִיּוֹן רַגְלֵהֶן דִימִינָא וְתַזְרוֹק יֵת דָּמָא עַל מִדְבָּחָא סָחוּר סָחוּר:
21	And thou shalt take of the blood that is upon the altar, and of the anointing oil, and sprinkle it upon Aaron, and upon his garments, and upon his sons, and upon the garments of his sons with him; and he and his garments shall be hallowed, and his sons and his sons' garments with him.	וְלָקַחְתָּ מִן־הַדָּם אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ וּמִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְהִזִּיתָ עַל־אֹהֶלֶן וְעַל־בְּגָדָיו וְעַל־בְּנָיו וְעַל־בְּגָדֵי בְנָיו אֹתוֹ וְקִדְּשׁ הוּא וּבְגָדָיו וּבְנָיו וּבְגָדֵי בְנָיו אֹתוֹ:	וְתַסֵּב מִן דָּמָא דְּעַל מִדְבָּחָא וּמִמִּשְׁחָא דְּרַבּוּתָא וְתִדִּי עַל אֹהֶלֶן וְעַל לְבוּשׁוֹהֵי וְעַל בְּנוֹהֵי וְעַל לְבוּשֵׁי בְנוֹהֵי עֲמִיהִי וְיִתְקַדֵּשׁ הוּא וּלְבוּשׁוֹהֵי וּבְנוֹהֵי וּלְבוּשֵׁי בְנוֹהֵי עֲמִיהִי:
22	Also thou shalt take of the ram the fat, and the fat tail, and the fat that covereth the inwards, and the lobe of the liver, and the two kidneys, and the fat that is upon them, and the right thigh; for it is a ram of consecration;	וְלָקַחְתָּ מִן־הָאֵילַן הַחֵלֶב וְהָאֵלִיָּה וְאֶת־הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־יִתְרַת הַכִּבְדָּא וְאֶת־שְׁתֵּי הַכְּלִיֹּת וְאֶת־הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל־יָתֶן וְאֶת־שׁוֹק הַיְמָיִן כִּי אֵיל מִלְאִים הוּא:	וְתַסֵּב מִן דְּכָרָא תַרְבָּא וְאֵלִיָּתָא וְיֵת תַרְבָּא דְּחִפִּי יֵת גִּנָּא וְיֵת חֲצֵר כְּבִדָּא וְיֵת תַרְתִּין כּוֹלֵין וְיֵת תַרְבָּא דְּעַלִּיהֶן וְיֵת שְׁקָא דִימִינָא אֲרִי דְּכַר קוֹרְבָּנָא הוּא:

(17) על נתחיו. עס נתחיו, וסף על שאר הנתחים: (20) חנוך. הוא הקדוש (מ"כ מילואים כ"א), גדר האמצעי (18) ריח ניחוח. נחם רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני: שצמח האוזן, שקורין טנדורו"ס: בהן ידם. הגדול, וצפרק אשה. לשון אש, והיא הקטרת איצרים שעל האש: האמצעי:

23	and one loaf of bread, and one cake of oiled bread, and one wafer, out of the basket of unleavened bread that is before the LORD.	וּכְפָר לַחֵם אֶחָת וַחֲלֹת לַחֵם שֶׁמֶן אֶחָת וְרִקִּיק אֶחָד מִסֵּל הַמִּצֻּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה:	וּפָתָא דְלַחִים חֲדָא וּגְרִיצָתָא דְלַחִים מִשַׁח חֲדָא וְאַסְפֹּג חֲדָא מִסְלָא דְפִטְרִיא דְקִדְם יי:
24	And thou shalt put the whole upon the hands of Aaron, and upon the hands of his sons; and shalt wave them for a wave-offering before the LORD.	וּשְׁמַתָּ הַכֹּל עַל כַּפֵּי אַהֲרֹן וְעַל כַּפֵּי בָנָיו וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:	וּתְשִׁי כֹלָא עַל יְדֵי אַהֲרֹן וְעַל יְדֵי בָנָיו וְתָרִים יִתְּהוּן אֲרָמָא קִדְם יי:
25	And thou shalt take them from their hands, and make them smoke on the altar upon the burnt-offering, for a sweet savour before the LORD; it is an offering made by fire unto the LORD.	וּלְקַחְתָּ אֹתָם מִיָּדָם וְהִקְטַרְתָּ הַמִּזְבֵּחַ עַל-הָעֹלָה לְרִיחַ נִיחֹחַ לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁה הוּא לִיהוָה:	וּתִסַּב יִתְּהוּן מִיָּדָהוּן וְתִסִּיק לְמִדְבָּחָא עַל אֶלְתָּא לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְוָא קִדְם יי קוֹרְבָנָא הוּא קִדְם יי:
26	And thou shalt take the breast of Aaron's ram of consecration, and wave it for a wave-offering before the LORD; and it shall be thy portion.	וּלְקַחְתָּ אֶת-הַחֹזֶה מֵאֵיל הַמִּלֵּאִים אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וְהִנַּפְתָּ אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לָךְ לְמִנְחָה:	וּתִסַּב יֵת חֲדִיא מִדְּכַר קוֹרְבָנִיא דְלֹאֲהֲרֹן וְתָרִים יִתִּיה אֲרָמָא קִדְם יי וְהִי לָךְ לְחֶלֶק:
27	And thou shalt sanctify the breast of the wave-offering, and the thigh of the heave-offering, which is waved, and which is heaved up, of the ram of consecration, even of that which is Aaron's, and of that which is his sons'.	וְקִדְשָׁתָּ אֹתוֹ חֹזֶה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוֹנֵף וְאֲשֶׁר הוֹרֵם מֵאֵיל הַמִּלֵּאִים מֵאֲשֶׁר לְאַהֲרֹן וּמֵאֲשֶׁר לְבָנָיו:	וּתְקַדִּישׁ יֵת חֲדִיא דְאַרְמוּתָא וְיֵת שֶׁקָּא דְאַפְרָשׁוּתָא דְאַתְרָם וְדֹאֲתַפְרֵשׁ מִדְּכַר קוֹרְבָנִיא מִדְלֹאֲהֲרֹן וּמִדְלִבְנָיו:

(22) החלב. זה חלב הדקים או הקיצה (חולין מט:): ומוזה לא היה למשה למנה, אלא חזה בללד: (24) על כפי אהרן וגור והנפת. שניהם עסוקין בתנופה, הבעלים והכהן, הא כיצד, כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף, וזוה היו אהרן ובניו בעלים ומשה כהן: תנופה. מוליך ומביא למי שארבע רוחות העולם שלו, ותנופה מעבדת ומבטלת פורעניות ורוחות רעות. תרומה, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו, ומעבדת טללים רעים (מנחות כג:): (25) על העולה. על האיל הראשון שהעלית עולה: לריח ניחוח. לנחת רוח למי שאמר ונעשה רצונו: אשה. לאש נתן: לה. לשמו של מקום: (27) וקדשת את חזה התנופה ואת שוק התרומה וגור. קדשם לדורות, להיות נוהגת תרומתם והנפתם בזה ושוך של שלמים, אבל לא להקטרה, אלא והיה לאהרן ובניו לאכול: תנופה. לשון הולכה והבאה, וינטל"ר בלע"ו: הורם. לשון מעלה ומוריד:

(23) וכבר לחם. מן החלות: וחלת לחם שמן. ממין הרצובה: ורקי. מן הרקיקין אחד, מעשר שבכל מין ומין. ולא מצינו תרומת לחם הבא עם זבח נקטרת, אלא זו בללד, שתרומת לחמי תודה ואיל נזיר נתונה לכהנים עם חזה ושוק,

<p>28 And it shall be for Aaron and his sons as a due for ever from the children of Israel; for it is a heave-offering; and it shall be a heave-offering from the children of Israel of their sacrifices of peace-offerings, even their heave-offering unto the LORD.</p>	<p>וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחֶקֶךָ עֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תָרוּמָה הִוא וּתְרוּמָה יְהִי מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵיהֶם תָּרוּמָתָם לַיהוָה:</p>	<p>28 וְהָיָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו לְחֶקֶךָ עֹלָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי תָרוּמָה הִוא וּתְרוּמָה יְהִי מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִזִּבְחֵי שְׁלָמֵיהֶם תָּרוּמָתָם לַיהוָה:</p>
<p>29 And the holy garments of Aaron shall be for his sons after him, to be anointed in them, and to be consecrated in them.</p>	<p>וּבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמִשְׁחָה בָהֶם וּלְמַלֵּאֲבָם אֶת־יָדָם:</p>	<p>29 וּבְגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן יִהְיוּ לְבָנָיו אַחֲרָיו לְמִשְׁחָה בָהֶם וּלְמַלֵּאֲבָם אֶת־יָדָם:</p>
<p>30 Seven days shall the son that is priest in his stead put them on, even he who cometh into the tent of meeting to minister in the holy place.</p>	<p>שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשֻׁן כֹּהֵנָא תַּחֲתוֹתָיו מִבְּגָדָיו דִּי־עוֹל לְמִשְׁכָּן זְמָנָא לְשִׁמְשָׁא בְּקוֹדֶשׁ:</p>	<p>30 שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשֻׁם הַכֹּהֵן תַּחֲתָיו מִבְּגָיו אֲשֶׁר יָבֵא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְשֶׁרֶת בְּקֹדֶשׁ:</p>
<p>31 And thou shalt take the ram of consecration, and seethe its flesh in a holy place.</p>	<p>וְיֵת דְּכַר קוֹרְבָּנֵי תִּסְבִּי וּתְבַשִּׁיל יֵת בְּשָׂרֶיהָ בְּאֹתֶר קֹדֶשׁ:</p>	<p>31 וְאֵת אֵיל הַמִּלֻּאִים תִּקַּח וּבִשְׁלֵת אֶת־בְּשָׂרוֹ בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ:</p>
<p>32 And Aaron and his sons shall eat the flesh of the ram, and the bread that is in the basket, at the door of the tent of meeting.</p>	<p>וַיִּכּוֹל אַהֲרֹן וּבְנָיו יֵת בֶּשֶׂר דְּכָרָא וְיֵת לַחֲמַא דְּבִסְלָא בְּתַרְע מִשְׁפָּן זְמָנָא:</p>	<p>32 וְאָכַל אַהֲרֹן וּבְנָיו אֶת־בֶּשֶׂר הָאֵיל וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר בַּסֵּל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:</p>
<p>33 And they shall eat those things wherewith atonement was made, to consecrate and to sanctify them; but a stranger shall not eat thereof, because they are holy.</p>	<p>וַיִּכְלוּ יִתְהוֹן דְּאִתְכַּפֵּר בְּהוֹן לְקָרְבָּא יֵת קוֹרְבָּנֵהוֹן לְשִׁדְשָׁא יִתְהוֹן וְחִילוּנֵי לֹא יִכּוֹל אֲרִי קוֹדֶשׁא אֲבוּן:</p>	<p>33 וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כִּפֵּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת־יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא־יֹאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם:</p>

(28) לחק עולם מאת בני ישראל. שהשלמים לצעלים, ואת המזה ואת השוק יתנו לכהן: כי תרומה הוא. המזה ושוק הזה:
(29) לבניו אחריו. למי שצא בגדולה אחריו: למשחה. להתגדל צהם, שיש משיחה שהיא לשון שררה, כמו לך נפתים למשקה (צמדכר יח, ט), אל סגועו צמשיקי (תהלים קה, טו): ולמלא בהם את ידם. על ידי הצגדים הוא מתלבש צההונה גדולה:
(30) שבעת ימים. רשופין: ילבשם הכהן. אשר יקום מצניו תחתיו לכהונה גדולה, כשימנוהו להיות כהן גדול: אשר יבא אל אהל מועד. אותו כהן המוכן להכנס לפני ולפנים ציוס הכפורים, וזהו כהן גדול, שאין עבודת יוס הכפורים כשרה אלא צו (יומא עג.). תחתיו מבניו. מלמד, שאם יש לו לכהן גדול צן ממלא את מקומו, ימנוהו כהן גדול תחתיו (ת"כ, טו): הכהן תחתיו מבניו. מכאן ראייה, כל לשון כהן, לשון פועל עוצד ממש, לפיכך ניגון פְּבִיר נמשך לפניו:
(31) במקום קדש. צחצר אהל מועד, שהשלמים הללו קדשי קדשים היו:
(32) פתח אהל מועד. כל החצר קרוי כן:
(33) ואכלו אותם. אהרן וצניו, לפי שהם צעליהם: אשר כפר בהם. להם כל זרות ומיעוז: למלא את ידם. צאיל ולחם הללו: לקדש אותם. שעל ידי המלוואים הללו נתמלאו ידיהם ונתקדשו לכהונה: כי קדש הם. קדשי קדשים, ומכאן למדנו אזהרה לזר האוכל קדשי קדשים, שנחם המקרא טעם לדבר משום דקדש הם:

<p>34 And if aught of the flesh of the consecration, or of the bread, remain unto the morning, then thou shalt burn the remainder with fire; it shall not be eaten, because it is holy.</p>	<p>וְאִם-יִנָּתֵר מִבֶּשֶׂר הַמִּלָּאִים וּמִן-הַלֶּחֶם עַד-הַבֹּקֶר וְשִׁרְפֹתָ אֶת-הַנּוֹתֵר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי-קֹדֶשׁ הוּא:</p>	<p>34 וְאִם-יִנָּתֵר מִבֶּשֶׂר הַמִּלָּאִים וּמִן-הַלֶּחֶם עַד-הַבֹּקֶר וְשִׁרְפֹתָ אֶת-הַנּוֹתֵר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי-קֹדֶשׁ הוּא:</p>
<p>35 And thus shalt thou do unto Aaron, and to his sons, according to all that I have commanded thee; seven days shalt thou consecrate them.</p>	<p>וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כְּכֹל אֲשֶׁר-צִוִּיתִי אֹתְךָ שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם:</p>	<p>35 וְעָשִׂיתָ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו כְּכֹל אֲשֶׁר-צִוִּיתִי אֹתְךָ שִׁבְעַת יָמִים תְּמַלֵּא יָדָם:</p>
<p>36 And every day shalt thou offer the bullock of sin-offering, beside the other offerings of atonement; and thou shalt do the purification upon the altar when thou makest atonement for it; and thou shalt anoint it, to sanctify it.</p>	<p>וּפָר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל-הַכִּפּוּרִים וְחַטָּאתָ עַל-הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרֶךָ עָלָיו וּמִשַּׁחֲתָ אֹתוֹ לְקֹדְשׁוֹ:</p>	<p>36 וּפָר חַטָּאת תַּעֲשֶׂה לַיּוֹם עַל-הַכִּפּוּרִים וְחַטָּאתָ עַל-הַמִּזְבֵּחַ בְּכַפֶּרֶךָ עָלָיו וּמִשַּׁחֲתָ אֹתוֹ לְקֹדְשׁוֹ:</p>
<p>37 Seven days thou shalt make atonement for the altar, and sanctify it; thus shall the altar be most holy; whatsoever toucheth the altar shall be holy.</p>	<p>שִׁבְעַת יָמִים תַּכְפֹּר עַל-הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים כָּל-הַנִּגַּע בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: (ס)</p>	<p>37 שִׁבְעַת יָמִים תַּכְפֹּר עַל-הַמִּזְבֵּחַ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים כָּל-הַנִּגַּע בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ: (ס)</p>
<p>38 Now this is that which thou shalt offer upon the altar: two lambs of the first year day by day continually.</p>	<p>וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל-הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד:</p>	<p>38 וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל-הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תָּמִיד:</p>
<p>39 The one lamb thou shalt offer in the morning; and the other lamb thou shalt offer at dusk.</p>	<p>אֶת-הַכֹּבֶשֶׁת הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֶת הַכֹּבֶשֶׁת הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָּיִם:</p>	<p>39 אֶת-הַכֹּבֶשֶׁת הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֶת הַכֹּבֶשֶׁת הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבָּיִם:</p>

(35) ועשית לאהרן ולבניו ככה. שנה הכתוב וכפל לעבד, שאם חסר דבר אחד מכל האמור בענין, לא נתמלאו ידיהם להיות כהנים, ועבודתם פסולה: אחכה. כמו אותך: שבעת ימים תמלא וגר. בענין הזה ובקרבנות הללו בכל יום:

(36) על הכפורים. בשביל הכפורים, לכפר על המזבח מכל זרות ומיעוץ, ולפי שנאמר שבעת ימים תמלא ידם, אין לי אלא דבר הזה בשבילם, כגון האילים והלחם, אבל הזה בשביל המזבח, כגון פר שהוא לחטוי המזבח, לא שמענו, לכך הוצרך מקרא זה. ומדרש תורת כהנים (מילואים ט"ו) אומר, כפרת המזבח הוצרך, שמא התנדב איש דבר גזול במלאכת המשכן והמזבח: וחטאת. ותדפי, לשון מתנת דמים הנחונים

באצבע קרוי חטוי: ומשחת אותו. בשמן המשחה, וכל המשיחות כמין כ"ף יונית:

(37) והיה המזבח קדש. ומה היא קדושתו, כל הנוגע במזבח יקדש, אפילו קרבן פסול שעלה עליו, קדשו המזבח להכשירו שלא ירד, ממוך שנאמר כל הנוגע וגו' יקדש, שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי, כגון דבר שלא היה פסולו בקדש, כגון הרובע והגרצע, ומוקצה, ונעבד, והטריפה, וכיוצא בהן, תלמוד לומר וזה אשר תעשה, הסמוך אחריו, מה עולה ראוי אף כל ראוי (ת"כ ו, ב. זכאים פג:), שנראה לו כזר ונפסל משבא לעזרה, כגון הלן, והיוצא, והטמא, ושנשחט במחשבת חוץ לזמנו וחוץ למקומו, וכיוצא בהן:

40 And with the one lamb a tenth part of an ephah of fine flour mingled with the fourth part of a hin of beaten oil; and the fourth part of a hin of wine for a drink-offering.	וְעִשְׂרוֹנָא סוּלְתָא דְּפִיל בְּמִשְׁחָ פְּתִישָׁא רַבְעוֹת הִינָּא וְנִסְכָּא רַבְעוֹת הִינָּא חֲמָרָא לְאַמְרָא חָד:	40 וְעִשְׂרֵן סֹלֶת בְּלוֹל בְּשֶׁמֶן כֶּתִית רַבֵּעַ הַחֵיץ וְנִסֵּךְ רַבִּיעֵת הַחֵיץ יַיִן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד:
41 And the other lamb thou shalt offer at dusk, and shalt do thereto according to the meal-offering of the morning, and according to the drink-offering thereof, for a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.	וְיֵת אֲמָרָא תַּנְינָא תַּעֲבִיד בֵּין שְׁמֵשִׁיא כְּמִנְחַת צֶפְרָא וּכְנִסְכָּה תַּעֲבִיד לָהּ לְאַחַקְבֵּלָא בְּרַעְנָא קוֹרְבָּנָא קָדָם יְיָ:	41 וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֶרְבַּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכָּה תַעֲשֶׂה-לָּהּ לִרְיִחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לַיהוָה:
42 It shall be a continual burnt-offering throughout your generations at the door of the tent of meeting before the LORD, where I will meet with you, to speak there unto thee.	עַלְת תַּמִּיד לְדִרְתִּיכֶם פֶּתַח אֹהֶל-מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אֹנֵד לָכֶם שְׁמָה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם:	42 עַלְת תַּמִּיד לְדִרְתִּיכֶם פֶּתַח אֹהֶל-מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר אֹנֵד לָכֶם שְׁמָה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם:
43 And there I will meet with the children of Israel; and [the Tent] shall be sanctified by My glory.	וְאֶזְמִין מִיַּמְרֵי תַּמָּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶתְקַדַּשׁ בִּיקְרִי:	43 וְנִעַדְתִּי שְׁמָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ כְּבֹדִי:
44 And I will sanctify the tent of meeting, and the altar; Aaron also and his sons will I sanctify, to minister to Me in the priest's office.	וְאֶקְדִּישׁ יֵת מִשְׁכַּן זִמְנָא וְיֵת מִדְבָּחָא וְיֵת אַהֲרֹן וְיֵת בְּנוֹהֵי אֶקְדִּישׁ לְשִׁמְשָׁא קָדְמִי:	44 וְקִדְשְׁתִּי אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת-אַהֲרֹן וְאֶת-בָּנָיו אֶקְדֹּשׁ לְכַהֵן לִי:
45 And I will dwell among the children of Israel, and will be their God.	וְאֲשִׁרִי שְׁכִינָתִי בְּגוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶהְיֶה לָהֶון לֵאלֹהֵי:	45 וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים:
46 And they shall know that I am the LORD their God, that brought them forth out of the land of Egypt, that I may dwell among them. I am the LORD their God.	וְיָדְעוּן אֲרִי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵהֶון דְּאַפִּיקִית יְתָהֶון מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְאַשְׂרָאָה שְׁכִינָתִי בִּינְיָהֶון אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵהֶון:	46 וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכְנִי בְּתוֹכָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: (פ)

(40) ועשרון סולת. עשירית האיפה, מ"ג ציזים וחומש זיזה: בשמן כתית. לא לחוצה נאמר כחית, אלא להכשיר, לפי שנאמר כחית למאור, ומשמע למאור ולא למנחות, יכול לפסלו למנחות, תלמוד לומר כאן כחית, ולא נאמר כחית למאור אלא למעט מנחות שאין צריך כחית, שאף הטחון זרחיים כשר זהן (מנחות פו.): רבע ההין. שלשה לוגין: ונסך. לספלים, כמו ששינו במסכת סוכה (מח.), שני ספלים של כסף היו זבאש המזבח, ומנוקזים כמין שני חוטמין דקים, נותן היין לתוכו, והוא מקלח ויוצא דרך החוטם, ונופל על גג המזבח, ומשם יורד לשיטין במזבח בית עולמים, ובמזבח הנחשת יורד מן המזבח לחרץ: (41) לריח ניחוח. על המנחה נאמר, שמנחת נסכים כולה כליל, וסדר הקרבנות, האיברים במחלה ואחר כך המנחה, שנאמר עֹלָה וּמִנְחָה (ויקרא כג, לז):

(42) תמיד. מיום אל יום, ולא יפסיק יום זנתיים: אשר אועד לכם. כשאקבע מועד לדבר אליך, שם אקבענו לזבא. ויש מרבותינו למדים מכאן, שמעל מזבח הנחשת היה הקז"ה מדבר עם משה משהווקס המשכן, ויש אומרים מעל הכפורת כמו שנאמר וְדַבַּרְתִּי אִסָּף מֵעַל הַכְּפֹרֶת (שמות כה, כז). ואשר אועד לכם האמור כאן אינו אמור על המזבח, אלא על אהל מועד הנזכר במקרא: (43) ונועדתי שמה. אתועד עמם בדבור, כמלך הקובע מקום מועד לדבר עם עבדיו שם: ונקדש. המשכן: בכבודי. שחשרה שכינתו. ומדרש אגדה, אל תקריב כבודי אלא במכובדי, במכובדים שלי, כאן רמז לו מיתת בני אהרן ביום הקמתו, והוא שאמר משה הוא אֲשֶׁר דָּבַר ה' לְאַמֵּר דְּקָרְבִי אֶקְדַּשׁ (ויקרא י, ג), והיכן דָּבַר, ונקדש בכבודי:

XXX	And thou shalt make an altar to burn incense upon; of acacia-wood shalt thou make it.	וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטָר קְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:	שְׂנֵי כג
2	A cubit shall be the length thereof, and a cubit the breadth thereof; foursquare shall it be; and two cubits shall be the height thereof; the horns thereof shall be of one piece with it.	אֹמֶה אָרְכּוֹ וְאֹמֶה רָחְבּוֹ רְבֹועַ יְהִי וְתִרְתִּין אֲמִין רֹמִיָּה מִנִּיָּה קַרְנוֹתָי:	2
3	And thou shalt overlay it with pure gold, the top thereof, and the sides thereof round about, and the horns thereof; and thou shalt make unto it a crown of gold round about.	וְצָפִיתָ אֹתוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גִּזּוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וְעָשִׂיתָ לָּו זָהָב סָבִיב:	3
4	And two golden rings shalt thou make for it under the crown thereof, upon the two ribs thereof, upon the two sides of it shalt thou make them; and they shall be for places for staves wherewith to bear it.	וּשְׁתֵּי טַבַּעַת זָהָב תַּעֲשֶׂה־לָּו מִתַּחַת לִזְרוֹ עַל שְׁתֵּי צַלְעֹתָיו תַּעֲשֶׂה עַל־שְׁנֵי צַדָּיו וְהָיָה לְבָתִּים לְבָדִים לָשֵׂאת אֹתוֹ בְּהֶמְךָ:	4
5	And thou shalt make the staves of acacia-wood, and overlay them with gold.	וְעָשִׂיתָ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וְצָפִיתָ אֹתָם זָהָב:	5
6	And thou shalt put it before the veil that is by the ark of the testimony, before the ark-cover that is over the testimony, where I will meet with thee.	וְנִתְּתָה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶנְעֵד לָךְ שָׁמָּה:	6
7	And Aaron shall burn thereon incense of sweet spices; every morning, when he dresseth the lamps, he shall burn it.	וְהִקְטִיר עָלָיו אֶהָרֹן קְטֹרֶת סִמִּים בִּבְקָר בִּבְקָר בְּהִישִׁיבֹו אֶת־הַנֵּרֹת וְקִטְרָנָה:	7

- (46) לשכני בתוכם. על מנת לשכון אני בתוכם: (6) לפני הפרכת. שמא תאמר משוך מכנגד הארון לנפון (1) מקטר קטורת. להעלות עליו קיטור עשן סמים: (3) את גגו. זה היה לו גג, אבל מזבח העולה לא היה לו גג, (7) בדישבו. לשון נקוי הבזיכין של המנורה מדשן (4) צלעותיו. כאן הוא לשון זויות כתרומתו, לפי שנאמר על שני נדיו, על שני זויותיו ששני נדיו: והיה. מעשה הטענות האלה: לבתים לבדים. לכל בית תהיה הטענת
- לד3: (6) למוד לומר לפני הכפרת, מכון כנגד הארון מצחוק: (7) בדישבו. לשון נקוי הבזיכין של המנורה מדשן הפתילות שנשרפו כלילה, והיה מטיבן בכל צקר וצקר: הנרות. לז"ש צלע"ו, וכן כל נרות האמורות במנורה, חוץ ממקום שנאמר שם העללה, שהוא לשון הדלקה:

8	And when Aaron lighteth the lamps at dusk, he shall burn it, a perpetual incense before the LORD throughout your generations.	מפטיר וּבַהֲעֹלֹת אֶהְרֹן אֶת־הַנֵּחֹת בֵּין הָעֶרְבִים יִקְטִירֶנָּה קֵטֶרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה לְדֹרֹתֵיכֶם: וּבְאֲדֹלָקוֹת אֶהְרֹן יֵת בּוֹצִינִיָּא בֵּין שְׁמַיָּא יִקְטִירֶנָּה קֵטֶרֶת בּוֹסְמִין תִּדְרִיא קֳדָם יי לְדִרְיִכּוֹן:
9	Ye shall offer no strange incense thereon, nor burnt-offering, nor meal-offering; and ye shall pour no drink-offering thereon.	9 לֹא־תַעֲלוּ עָלָיו קֵטֶרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה וְנֶסֶךְ לֹא תִסְכוּ עָלָיו: לֹא תִסְקִין עֲלוּהֵי קֵטֶרֶת בּוֹסְמִין נּוֹכְרָאִין וְעֹלָתָא וּמִנְחָתָא וְנֶסֶכָּא לֹא תִנְסְכוּן עֲלוּהֵי:
10	And Aaron shall make atonement upon the horns of it once in the year; with the blood of the sin-offering of atonement once in the year shall he make atonement for it throughout your generations; it is most holy unto the LORD. ⁷	פסוקים קא וּכְפָר אֶהְרֹן עַל־קַרְנֹתָיו אֶחָת בַּשָּׁנָה מִדָּם חַטָּאת הַכֹּפָרִים אֶחָת בַּשָּׁנָה יִכָּפֵר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ־קֹדָשִׁים הוּא לִיהוָה: (פ) וּכְפָר אֶהְרֹן עַל קַרְנֹתֶיהָ חֹדָא בַּשָּׁנָה מִדָּם חַטָּאת כְּפוּרִיא אֶחָת בַּשָּׁנָה יִכָּפֵר עָלָיו לְדֹרֹתֵיכֶם קֹדֶשׁ קֹדֶשֶׁת הוּא לִיהוָה יי:

The Haftara is Ezekiel 43:10 – 43:27 on page 219. On Shabbat Zachor, Maftir and Haftara are on page 236.

11	And the LORD spoke unto Moses, saying:	כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ כָּפָר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בַּפֶּקֶד אַתֶּם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בַּפֶּקֶד אַתֶּם: וּמִלִּיל יי עִם מֹשֶׁה לְמִימֹר:
12	'When thou takest the sum of the children of Israel, according to their number, then shall they give every man a ransom for his soul unto the LORD, when thou numberest them; that there be no plague among them, when thou numberest them.	12 כִּי תִשָּׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ כָּפָר נַפְשׁוֹ לַיהוָה בַּפֶּקֶד אַתֶּם וְלֹא־יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בַּפֶּקֶד אַתֶּם: אֲרִי תִקְבִּיל יֵת חוֹשֶׁבֶן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִנְיֵיהֶן וְיִתְּנוּ גִבָּר פִּדְיוֹן נַפְשֵׁיהֶם קֳדָם יי כֹּד תִמְנִי יִתְּנוּ וְלֹא יִהְיֶה בָהֶן מוֹתָא כֹּד תִמְנִי יִתְּנוּ:
13	This they shall give, every one that passeth among them that are numbered, half a shekel after the shekel of the sanctuary—the shekel is twenty gerahs—half a shekel for an offering to the LORD.	13 זֶהוּ יִתְּנוּ כָּל־הָעֶבֶר עַל־הַפִּקְדִּים מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל מַחְצִית הַשֶּׁקֶל תְּרוּמָה לַיהוָה: דִּין יִתְּנוּ כָּל דְּעֶבֶר עַל מִנְיָא פִלְגוֹת סִלְעָא בְּסִלְעֵי קוֹדֶשׁא עֶשְׂרִין מְעִין סִלְעָא פִלְגוֹת סִלְעָא אִפְרָשׁוּתָא קֳדָם יי:

(8) ובהעלות. כשדליקס להעלות להצתן: יקטירנה. פר ושעיר של יום הכפורים, המכפרים על טומאת מקדש בכל יום, פרס מקטיר שחריט, ופרס מקטיר צין הערצים: וקדשיו: קדש קדשים. המזבח מקודש לדברים הללו (9) לא תעלו עליי. על מזבח זה: קטרת זרה. שום בלזל, ולא לעבודה אחרת: קטורת של נדבה, כולן זרות לו חוץ מזו: ועולה ומנחה. (12) כי תשא. לשון קבלה כתרומתו, כשתחפון לקבל סכום ולא עולה ומנחה. עולה של צהמה ועוף, ומנחה היא של לחם: מנינס לדעת כמה הם, אל תמנע לגלגולת, אלא יתנו כל אחד (10) וכפר אהרן. מתן דמים: אחת בשנה. ציוס מחצית השקל, ותמנה את השקלים וסמדה מנינס: ולא יהיה הכפורים, הוא שנאמר צאחרי מות ויגא אל המזבח אשר לפני בהם נגף. שהמנין שולט בו עין הרע, והדבר צא עליהם, כמו ה' וכפר עליי (ויקרא טז, יח): חטאת הכפרים. הם שמנינו צימי דוד:

14	Every one that passeth among them that are numbered, from twenty years old and upward, shall give the offering of the LORD.	לֹא הָעֹבֵר עַל-הַפְּקוּדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יִתֵּן אֶת־תְּרוֹמַת יְהוָה:	לוי
15	The rich shall not give more, and the poor shall not give less, than the half shekel, when they give the offering of the LORD, to make atonement for your souls.	הָעֲשִׂיר לֹא-יִרְבֶּה וְהַדָּל לֹא יִמְעֹט מִמִּזְחֻצִית הַשֶּׁקֶל לְתֵת אֶת־תְּרוֹמַת יְהוָה לְכַפֵּר עַל-נַפְשֹׁתֵיכֶם:	15
16	And thou shalt take the atonement money from the children of Israel, and shalt appoint it for the service of the tent of meeting, that it may be a memorial for the children of Israel before the LORD, to make atonement for your souls.	וְלָקַחְתָּ אֶת־כֶּסֶף הַכַּפָּרִים מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַתָּ אוֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְיָיָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְזִכְרוֹן לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עַל-נַפְשֹׁתֵיכֶם: (פ)	16

(13) זה יתנו. הראה לו כמין מטבע של אש ומשקלה מחצית השקל, ואמר לו כזה יתנו: העובר על הפקודים. דרך המונין מעזירין את הנמנין זה אחר זה, וכן כל אֶשֶׁר יַעֲבֹר פֶּסַח הַשֶּׁקֶט (ויקרא כז, לב), וכן פֶּעֶזְרָה הַלָּאן על ידי מוֹנֶה (ירמיה לג, יג): מחצית השקל בשקל הקדש. במשקל השקל שקצבתי לך לשקול בו שקלי הקדש, כגון שקלים האמורין בפרשת ערכין ושדה אחוזה: עשרים גרה השקל. עכשיו פירש לך כמה הוא: גרה. לשון מעה, וכן בשמואל (א, ג, לו) יצוא לְהַשְׁפֹּחַת לוֹ לְחֹגֶרֶת קֶסֶף וְכֶפֶר לָקָס: עשרים גרה השקל. שהשקל השלם ד' זוזים, והזו מתחלת חמש מעות, אלא באו והוסיפו עליו שמות, והעלוהו לשש מעה כסף, ומחצית השקל הזה שאמרתי לך, יתנו תרומה לה: (14) מבין עשרים שנה ומועלה. למדך כאן, שאין פחות מבין עשרים יוצא לזבא, ונמנה בכלל אנשים: (15) לכפר על נפשותיכם. שלא תגפּו על ידי מנין. דבר אחר לכפר על נפשותיכם, לפי שרמז להם כאן ג' תרומות, שנכתב כאן תרומת ה' ג' פעמים, אחת תרומת אדנים, שמנאן כשהתחילו נדבצת המשכן, ונתנו כל אחד ואחד מחצית השקל, ועלה למאת הכתר, שנאמר וְקָסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת פֶּקֶר (שמות לה, כה), ומהם נעשו האדנים שנאמר וַיְהִי מֵאֵת פֶּקֶר הַקֶּסֶף וּג' (שם סז, כז). והשנית אף היא על ידי מנין, שמנאן משהוקם המשכן, הוא המנין האמור בתחלת חומש הפקודים, בְּקָסֶד לְחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה (במדבר א, ח), ונתנו כל אחד מחצית השקל, והן לקנות מהן קרצנות צבור של כל שנה ושנה, והשוו זה עניינים ועשירים, ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם, שהקרצנות לכפרה הם באים. והשלישית היא תרומת המשכן, כמו שנאמר קָל מְרִים תְּרוֹמַת קֶסֶף וּנְחֹשֶׁת (שמות לה, כד), ולא היתה יד כלם שזה זה, אלא איש איש מה

שנדצו לבו: (16) ונתת אותו על עבודת אהל מועד. למדת, שנצטוו למנותם בתחלת נדבצת המשכן אחר מעשה העגל, מפני שנכנס בהם מגפה, כמו שנאמר וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם (שמות לב, לה), משל לנאן החציצה על בעליה שנפל זה דבר, ומשפסק, אמר לו לרועה בצקשה ממך, מנה את לאני ודע כמה נותרו בהם, להודיע שהיא חציצה עליו. ואי אפשר לומר שהמנין הזה הוא האמור בחומש הפקודים, שהרי נאמר בו בְּקָסֶד לְחֹדֶשׁ הַשָּׁנָה (במדבר א, ח), והמשכן הוקם באחד לחדש הראשון, שנאמר צִיּוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּקָסֶד לְחֹדֶשׁ פְּקִידִים וּג' (שמות מ, כז), ומהמנין הזה נעשו האדנים משקלים שלו, שנאמר וַיְהִי מֵאֵת פֶּקֶר הַקֶּסֶף וּג' (שם לה, כז), הא למדת, שששים היו, אחת בתחלת נדבצתן אחר יום הכפורים בשנה ראשונה, ואחת בשנה שנייה באייר משהוקם המשכן. ואם תאמר, וכי אפשר ששנייה היו ישראל שנים, ו' מאות אלף וג' אלפים וזה מאות וי', שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן, ובחומש הפקודים אף בו נאמר כן, וַיְהִי קָל הַפְּקִידִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפִים וְחֲמִשָּׁה מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים (במדבר א, ח), והלא בשתי שנים היו, ואי אפשר שלא היו בשעת מנין הראשון בני י"ט שנה שלא נמנו, ובשנייה נעשו בני כ'. תשובה לדבר, אצל שנות האנשים בשנה אחת נמנו, אצל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, לפי שלציאת מצרים מונין מניסן, כמו ששנינו במסכת ראש השנה (ב), ונבנה המשכן בראשונה והוקם בשנייה, שנחמדה שנה באחד בניסן, אצל שנות האנשים מניין למנין שנות עולם המתחילין מתשרי, נמצאו שני המנינים בשנה אחת, המנין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכפורים, שנחמדה המקום לישראל לסלוח להם ונצטוו על המשכן, והשני באחד באייר: על עבודת אהל מועד. הן אדנים שנעשו בו:

17	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימֶר:	ישראל
18	‘Thou shalt also make a laver of brass, and the base thereof of brass, whereto to wash; and thou shalt put it between the tent of meeting and the altar, and thou shalt put water therein.	וַעֲשִׂיתָ כִּיֹּור נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרַחֲצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מַיִם:	18
19	And Aaron and his sons shall wash their hands and their feet thereat;	וַיִּרְחֲצוּ אֶהָרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם:	19
20	when they go into the tent of meeting, they shall wash with water, that they die not; or when they come near to the altar to minister, to cause an offering made by fire to smoke unto the LORD;	בְּבָאֵם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם וְלֹא יָמָתוּ אוֹ בְּגִשְׁתָּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אֲשֶׁה לַיהוָה:	20
21	so they shall wash their hands and their feet, that they die not; and it shall be a statute for ever to them, even to him and to his seed throughout their generations.’	וַיִּרְחֲצוּ יְדֵיהֶם וּרְגְלֵיהֶם וְלֹא יָמָתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חֻק־עוֹלָם לֹא יִלְוּ וְהָיְתָה לְדֹרֹתָם: (פ)	ע"כ צחול
22	Moreover the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימֶר:	22
23	‘Take thou also unto thee the chief spices, of flowing myrrh five hundred shekels, and of sweet cinnamon half so much, even two hundred and fifty, and of sweet calamus two hundred and fifty,	וְאֵת סֵב לָךְ בּוֹסְמִין רִישָׁא מִירָא דְכִנָּא מִתְקַל חֲמִישׁ מֵאָה וּקְנֵן בָּשֵׂם פְּלִגּוּתִיָּה מִתְקַל מֵאֵתָן וְחֲמִשִּׁין וּקְנֵי בּוֹסְמָא מִתְקַל מֵאֵתָן וְחֲמִשִּׁין:	23

(18) כיור. כמין דוד גדולה, ולה דדים המריקים צפיהם מים: וכנו. כחרגומו פסיסיה, מושב מחוקן לכיור: לרחצה. מוסב על הכיור: ובין המזבח. מוצח העולה, שכתוב בו שהוא לפני פתח משכן אהל מועד, והיה הכיור משוך קמעא, ועומד כנגד אויר שבין המזבח והמשכן ואינו מפסיק כלל צנחיים, משום שנאמר ואת מנחת העולה שם פתח משכן אהל מועד (שמות מ, כט), כלומר מוצח לפני אהל מועד, ואין כיור לפני אהל מועד, הא כיצד, משוך קמעא כלפי הדרום, כך שנויה צנחיים (נט):

(19) את ידיהם ואת רגליהם. צנת אחת היה מקדש ידיו ורגליו, וכך שנינו צנחיים (יט): כיצד קדוש ידים ורגלים, מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ומקדשן:

(20) בבואם אל אהל מועד. להקטיר שחרית וצין הערבים קטרת, או להזות מדם פר כהן המשיח ושעירי

עבודת אלילים: ולא ימותו. הא אם לא ירחצו ימותו, שצורה נאמרו כללות, ומכלל לאו אחת שומע הן: אל המזבח. החינוך, שאין כאן ציאת אהל מועד אלא צהר:

(21) ולא ימותו. לחייב מיתה על המשמש צנחיים ואינו רחוק ידים ורגלים, שממיתה הראשונה לא שמענו אלא על הנכנס להיכל:

(23) בשמים ראש. חשוצים: וקנמן בשם. לפי שהקנמן קליפת עץ הוא, יש שהוא טוב ויש צור וטוב וטעם, ויש שאינו אלא כעץ, לכך הוצרך לומר קנמן בשם, מן הטוב: מחציתו חמשים ומאתים. מחצית הצחצח תהא חמשים ומאתים, נמצא כלו חמש מאות, כמו שיעור מר דרור, אם כן למה נאמר צו חלצין, גורם הכתוב היא להציאו לחלצין, להרצות צו צ' הכרעות, שאין שוקלין עין צעין, וכך שנויה צכריות (ה): וקנה בושם. קנה של צסם, לפי שיש קנים שאינם של צסם, הוצרך לומר צסם: חמשים ומאתים. סך משקל כולו:

24	and of cassia five hundred, after the shekel of the sanctuary, and of olive oil a hin.	וּקְצִיעַתָּא מִתְּהַל חֲמִישׁ מֵאָה בְּסִלְעֵי קוֹדֶשָׁא וּמִשַׁח זֵיתָא מְלֵי הֵינָא:	24 וְקִדְּהָ חֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ וְשֶׁמֶן זֵית הֵינִי:
25	And thou shalt make it a holy anointing oil, a perfume compounded after the art of the perfumer; it shall be a holy anointing oil.	וְתַעֲבִיד יִתִּיה מִשַׁח רַבּוֹת קוֹדֶשָׁא בּוֹסֶם מְבוֹסֶם עוֹבֵד בּוֹסְמֵנוּ מִשַׁח רַבּוֹת קוֹדֶשָׁא יְהִי:	25 וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מִשְׁחַת-קֹדֶשׁ רֶקֶח מִרְקַחַת מַעֲשֶׂה רֶקֶח שֶׁמֶן מִשְׁחַת-קֹדֶשׁ יִתִּיה:
26	And thou shalt anoint therewith the tent of meeting, and the ark of the testimony,	וְתַרְבִּי בִּיה יֵת מִשְׁכַּן וּמִזְבֵּחַ אֲרוֹנָא דְּסִתְּרוֹתָא:	26 וּמִשְׁחָתָ בּוֹ אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת:
27	and the table and all the vessels thereof, and the candlestick and the vessels thereof, and the altar of incense,	וְיֵת פְּתוּרָא וְיֵת כָּל מְנוּהֵי וְיֵת מְנִרְתָּא וְיֵת מְנִהָא וְיֵת מִדְּבָחָא דְּקִטְרֵת בּוֹסְמִיָּא:	27 וְאֶת-הַשֻּׁלְחָן וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַמְּנִרָה וְאֶת-כָּלֶיהָ וְאֶת מִזְבֵּחַ הַקִּטְרֹת:
28	and the altar of burnt-offering with all the vessels thereof, and the laver and the base thereof.	וְיֵת מִדְּבָחָא דְּעֹלָתָא וְיֵת כָּל מְנוּהֵי וְיֵת פִּיּוּרָא וְיֵת בְּסִיסָיָה:	28 וְאֶת-מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת-הַכִּיּוֹר וְאֶת-כַּנּוֹ:
29	And thou shalt sanctify them, that they may be most holy; whatsoever toucheth them shall be holy.	וְתַקְדִּישׁ יִתְהוֹן וְיִהוֹן קֹדֶשׁ קוֹדֶשִׁין כָּל דִּיקְרַב בְּהוֹן יִתְקַדֵּשׁ:	29 וְקִדְּשָׁתָם אֹתָם וְהָיוּ קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים כָּל-הַנִּגַּע בָּהֶם יִקְדָּשׁ:
30	And thou shalt anoint Aaron and his sons, and sanctify them, that they may minister unto Me in the priest's office.	וְיֵת אַהֲרֹן וְיֵת בְּנוֹהֵי תַרְבִּי וְתַקְדִּישׁ יִתְהוֹן לְשִׁמְשָׁא קִדְּמִי:	30 וְאֶת-אַהֲרֹן וְאֶת-בָּנָיו תִּמְשַׁח וְקִדְּשָׁתָם אֹתָם לְכַהֵן לִי:
31	And thou shalt speak unto the children of Israel, saying: This shall be a holy anointing oil unto Me throughout your generations.	וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּמְלִיל לְמִימַר מִשַׁח רַבּוֹת קוֹדֶשָׁא יְהִי דִּין קִדְּמִי לְדִרְיֹכּוֹן:	31 וְאֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבַּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת-קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִּי לְדֹרֹתֵיכֶם:

(24) וקדשה. שם שורש עשז, וצלשון חכמים קליעה: הין. (29) וקדשת אותם. משיחה זו מקדשתם להיות קדש י"צ לוגין, ונחלקו צו חכמי ישראל, ר' מאיר אומר, צו שלקו את העקרין, אמר לר' יהודה, והלא לסוך את העקרין אינו סיפק, אלא שראוס צמים שלא יצלעו את השמן, ואחר כך הניף עליהם השמן, עד שקלט הריח וקפחו לשמן שעל העקרין:

(25) רוקח מורקחת. רוקח שם דבר הוא, והטעם מוכיח שהוא למעלה, והרי הוא כמו רקע, רגע, ואינו כמו רגע הים (ישעיה נא, טו), וכמו לוקע הַקֶּרֶץ (שם מב, ה), שהטעם למטה, וכל דבר המעורב בחזירו, עד שזה קופח מזה או ריח או טעם, קרוי מרקחת. רקח העשוי על ידי אומנות ותערובות: מעשה רוקח. שם האומן בדבר:

(26) ומשחת בו. כל המשיחות כ"ף יונית, חוץ משל מלכים שהן במין נזר:

<p>32 Upon the flesh of man shall it not be poured, neither shall ye make any like it, according to the composition thereof; it is holy, and it shall be holy unto you.</p>	<p>עַל־בֶּשֶׂר אָדָם לֹא יִסָּךְ: עַל בֶּשֶׂרָא דְאַנְשָׁא לֹא יִתְסַךְ: וּבְמַתְכַנְתּוֹ לֹא תַעֲשֶׂוּ כְמֹהוּ וּבְדְמוּתֶיהָ לֹא תַעֲבִדוּן כְּוִתֶיהָ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁא הוּא קוּדְשָׁא יְהִי לְכוּן: קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יְהִיָה לְכֶם:</p>
<p>33 Whosoever compoundeth any like it, or whosoever putteth any of it upon a stranger, he shall be cut off from his people.'</p>	<p>אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כְּמֹהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל־זָר וְנִכְרַת מֵעַמּוֹ: (ס)</p>
<p>34 And the LORD said unto Moses: 'Take unto thee sweet spices, stacte, and onycha, and galbanum; sweet spices with pure frankincense; of each shall there be a like weight.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לָךְ סָמִים נָטָף וְיִשְׁחָלֶת וְחִלְבֹנָה סָמִים וְלִבְנָה זָכָה בְּדָבָר יְהִיָה: וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה סֵב לָךְ בּוֹסְמִין נְטוּפָא וְשׁוּפְרָא וְחִלְבֹנְתָא בּוֹסְמִין וְלִבְנֹתָא דְכִיתָא מִתַּקֵּל בְּמִתַּקֵּל יְהִי:</p>
<p>35 And thou shalt make of it incense, a perfume after the art of the perfumer, seasoned with salt, pure and holy.</p>	<p>וַעֲשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֶקַח מַעֲשֶׂה רֶקַח מִמָּלַח טָהוֹר קֹדֶשׁ: וְתַעֲבִיד יְתָה קְטֹרֶת בּוֹסְמִין בּוֹסֶם עוֹבֵד בּוֹסְמִנּוּ מְעָרֵב דְּכִי לְקוּדְשָׁא:</p>
<p>36 And thou shalt beat some of it very small, and put of it before the testimony in the tent of meeting, where I will meet with thee; it shall be unto you most holy.</p>	<p>וְשַׁחֲקֶתָ מִמֶּנָּה הֶדְק וְנָתַתָּה מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדֻת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אֲנֻעַד לָךְ שָׁמָּה קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים תִּהְיֶה לְכֶם: וְתַשְׁחֹק מִנָּה וְתִדְּיק וְתִתֵּן מִנָּה קֶדֶם סְחָדוֹתָא בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא דְאַזְמִין מִימְרֵי לָךְ תִּפְּן קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין תִּהִי לְכוּן:</p>

(31) לדרתיכם. מכאן למדו רבותינו לומר שכולו קיים לעתיד לבא (הוריות יא:). זה. בגימטריא תריסר לוגין הו: (32) לא ייסך. בשני יודין, לשון לא יפעל, כמו למען ייטב לך (דברים ו, יח): על בשר אדם לא ייסך. מן השמן הזה עשמו: ובמתכנתו לא תעשו כמדהו. צכוס סממניו, לא תעשו אחר כמדהו צמסקל סממניו הללו, לפי מדת הין שמן, אבל אם פחת או רבה סממניו לפי מדת הין שמן, מותר, ואף העשוי צמטכנתו של זה, אין הסך ממנו חייב, אלא הרוקחו (כריתות ה:). ובמתכנתו. לשון חשבון, כמו מתכנת הלבנים, וכן צמטכנתה, של קטורת: (33) ואשר יתן ממנו. מאותו של משה: על זר. שאינו צורך כהונה ומלכות: (34) נטף. הוא צרי, ועל שאינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף קרוי נטף, ובלע"ז גומ"א (גוממיה), והצרי קורין לו טרי"אקה (טהעריאק): ושחלת. שורש צס, חלק ומזהיר ככפורן, ובלשון המשנה קרוי כפורן, והוה שחרגס אונקלוס וטופר: וחלבנה. צס שריחורע, וקורין לו גלצ"גא (גאלצאן) ומנאה הכתוב צין סממני הקטורת, ללמדנו שלא יקל בעינינו לזרף עמנו באגודת תעניותינו ותפלתנו את פושעי ישראל שיהיו נמנין עמנו: סמים. אחרים: ולבונה זכה. מכאן למדו רבותינו (כריתות ו:) י"א סממניו נאמרו לו למשה צניי,

מעוט סמים שנים, נטף ושחלת וחלבנה ג', הרי ה', סמים, לרבות עוד כמו אלו, הרי עשר, ולבונה, הרי י"א. ואלו הן, הצרי, והכפורן, החלבנה, והלבונה, מור, וקציעה, שכולת נרד, וכרכוס, הרי ח', שהשכולת ונרד אחד שהנרד דומה לשכולת, הקושט, והקילופה, והקנמון, הרי י"א. צורית כרשינה אינו נקטר, אלא צו שפין את הכפורן ללבנה שמהא נאה: בד בבד יהיה. אלו הארבעה הנזכרים כאן יהיו שוין משקל צמסקל, כמשקלו של זה כך משקלו של זה, וכן שנינו, הצרי והכפורן והחלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה. ולשון צד, נראה צעיני שהוא לשון יחיד, אחד באחד יהיה, זה כמו זה: (35) ממלח. כתרגומו מעורב, שיערב שחיקתן יפה יפה זה עם זה, ואומר אני שדומה לו ויכאף הפלגים (יונה א, ה), מלשין ופלגין (יחזקאל כז, כז), על שם שמהפכין את המים צמטכות כשמהיגים את הספינה, כאדם המהפך צפק צינים טרופות לערבן עם המים, וכל דבר שאדם רוצה לערב יפה יפה, מהפכו צאצב או צבון: ממולח טהור קדש. ממולח יהיה, וטהור יהיה, וקדש יהיה: (36) ונתתה ממנה וגו'. היא קטרת שצכל יוס ויוס שעל מזבח הפנימי שהוא צאהל מועד: אשר אועד לך שמה. כל מועדי דצור שאקבע לך, אני קובעם לאותו מקום:

37	And the incense which thou shalt make, according to the composition thereof ye shall not make for yourselves; it shall be unto thee holy for the LORD.	וְהַקְטֹרֶת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְקִטְרֹת בּוֹסְמִין תַּעֲבִיד בְּמִתְכַּנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָךְ לַיהוָה:	37
38	Whosoever shall make like unto that, to smell thereof, he shall be cut off from his people.'	אִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמוֹת לַהֲרִיחַ בָּהּ וַיִּשְׁתִּיץ מֵעַמּוּהָ:	38
XXXI	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:	כד
2	'See, I have called by name Bezalel the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah;	רָאָה קִרְאתִי בִשְׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חֹר לְמִטַּה יְהוּדָה:	2
3	and I have filled him with the spirit of God, in wisdom, and in understanding, and in knowledge, and in all manner of workmanship,	וְאִמַּלְאֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה:	3
4	to devise skilful works, to work in gold, and in silver, and in brass,	לַחֲשֹׁב מַחֲשַׁבֹת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחָשֶׁת:	4
5	and in cutting of stones for setting, and in carving of wood, to work in all manner of workmanship.	וּבַחֲרָשֶׁת אָבֶן לְמִלֵּאת וּבַחֲרָשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־מְלָאכָה:	5
6	And I, behold, I have appointed with him Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of Dan; and in the hearts of all that are wise-hearted I have put wisdom, that they may make all that I have commanded thee:	וְאֲנִי הִנֵּה נִתְּתִי אִתּוֹ אֶת אֹהֵלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמִטַּה דָן וּבְלֵב כָּל־חָכְמֵי לֵב נִתְּתִי חָכְמָה וַעֲשׂוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ:	6
7	the tent of meeting, and the ark of the testimony, and the ark-cover that is thereupon, and all the furniture of the Tent;	אֵת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הָאָרֶן לַעֲדֹת וְאֶת־הַכִּפֹּרֶת אֲשֶׁר עָלָיו וְאֵת כָּל־כְּלֵי הָאֹהֶל:	7

- (37) במתכנתה. צמנין סממניה: קדש תהיה לך לה. (4) לחשוב מחשבות. אריגת מעשה חשב: שלח תעשה חלל לשמי: (5) ובחרשת. לשון אומנות, כמו קדש קדש (ישעיה מ, 38) להריח בה. חבל עושה חמה צמתכנתה משלך כדי (כ). ואונקלוס פירש, ושנה צפירושן, שאומן אבנים קרוי אומן, ומחרש עץ קרוי נגר: למלאת. להושיצה צמסצות שלה צמלואה, לעשות המסצנת למדת מושב האבן ועוציה: (2) קראתי בשם. לעשות מלאכתי, את צלאל: (3) בחכמה. מה שאדם שומע דברים מאחרים ולמד: (6) ובלב כל חכם לב וגר. ועוד שאר חכמי לצ שצנס, ובתבונה. מצין דבר מלצו מתוך דברים שלמד: ובדעת. וכל אשר נתתי צו חכמה, ועשו את כל אשר צויתך: רוח הקדש: (7) ואת הארון לעדות. לצורך לוחות העדות:

8	and the table and its vessels, and the pure candlestick with all its vessels, and the altar of incense;	וְאֶת־הַשְּׁלֶחָן וְאֶת־כִּלָּיו וְאֶת־הַמְּנֹרֶה הַטָּהוֹרָה וְאֶת־כָּל־כִּלָּיהָ וְאֶת־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת:	וְיֵת פִּתּוּרָא וְיֵת מְנוּחֵי וְיֵת מְנִרְתָּא דְכִיתָא וְיֵת כָּל מְנִהָא וְיֵת מִדְּבַחָא דְקִטְרֵת בּוּסְמָיָא:
9	and the altar of burnt-offering with all its vessels, and the laver and its base;	וְאֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כִּלָּיו וְאֶת־הַכִּיּוֹר וְאֶת־כְּנֹוֹ:	וְיֵת מִדְּבַחָא דְעֹלָתָא וְיֵת כָּל מְנוּחֵי וְיֵת כִּיּוֹרָא וְיֵת בְּסִיסָיָה:
10	and the plaited garments, and the holy garments for Aaron the priest, and the garments of his sons, to minister in the priest's office;	וְאֶת בְּגָדֵי הַשָּׂרָד וְאֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן:	וְיֵת לְבוּשֵׁי שְׂמוּשָׂא וְיֵת לְבוּשֵׁי קוֹדֶשׁא לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיֵת לְבוּשֵׁי בְנוֹתָי לְשִׁמְשָׁא:
11	and the anointing oil, and the incense of sweet spices for the holy place; according to all that I have commanded thee shall they do.'	וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת־קְטֹרֶת הַסַּמִּים לְקֹדֶשׁ כָּל־אֶשֶׁר־צִוִּיתִךָ יַעֲשׂוּ: (פ)	וְיֵת מִשְׁחָא דְרְבוּתָא וְיֵת קְטֹרֶת בּוּסְמָיָא לְקוֹדֶשׁא כָּל־דְּפִסְדִּיתִךָ יַעֲבִידוּן:
12	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:	וַאֲמַר יי לְמֹשֶׁה לְמִימַר:
13	'Speak thou also unto the children of Israel, saying: Verily ye shall keep My sabbaths, for it is a sign between Me and you throughout your generations, that ye may know that I am the LORD who sanctify you.	וְאָמַרְתָּ דְּבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֲדָא־אֶת־שַׁבָּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשְׁכֶם:	וְאָמַרְתָּ מִלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר בְּרַם יֵת יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִּילִי תִסְרוּן אֲרִי אֵת הִיא בֵּין מִימְרֵי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֵיכֶם לְמַדַּע אֲרִי אֲנִי יי מְקַדְּשְׁכֶם:
14	Ye shall keep the sabbath therefore, for it is holy unto you; every one that profaneth it shall surely be put to death; for whosoever doeth any work therein, that soul shall be cut off from among his people.	וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מִחֻלְלֶיהָ מוֹת יוּמָת כִּי כָל־הָעֹשֶׂה בָהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוּהָ:	וְתִסְרוּן יֵת שַׁבָּתָא אֲרִי קוֹדֶשׁא הִיא לְכֹון דִּיחֻלְלָהּ אֶתְקַטְּלָא וְתִקְטִיל אֲרִי כָל דִּי־עֲבִיד בָּהּ עֲבִידָתָא וְיִשְׁתַּיְצִי אֲנָשָׂא הַהוּא מִגּוֹ עַמּוּהָ:

(8) הטהורה. על שם זה נטהור: (10) ואת בגדי השרד. אומר אני לפי פשוטו של מקרא, (11) ואת קטורת הסמים לקדש. לצורך הקטרת ההיכל שאי אפשר לומר שבגדי כהונה מדבר, לפי שנאמר אללם ואת בגדי הקדש לאהרן ואת בגדי בניו לכהן, אללם אלו בגדי השרד הם, בגדי הסכלת והארגמן ותולעת שני האמורים בפרשת מסעות, ונקטנו עליהם בגדי (במדבר 7, יב), ונקטנו עליהם בגדי ארגמן (שם יג), ונקטנו עליהם בגדי תולעת שני (שם ט), ונראין דברי, שנאמר ומן הסכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד לשרת בקדש (שמות 28, א), ולא הוזכר שם עמסה, ואם בבגדי כהונה מדבר, לא מצינו באחד מהם ארגמן או תולעת שני בלא שם: בגדי השרד. יש מפרשים לשון עבודה ושירות, כתרגומו לצושי שמושא, ואין לו דמיון במקרא, ואני אומר שהוא לשון ארמי, כתרגום של קלעים ותרגום של מכבר, שהיו ארוגים במחט, עשויים

נקדים נקדים, לל"דין בלע"ז (שלינגווערק): (11) ואת קטורת הסמים לקדש. לצורך הקטרת ההיכל שהוא קדש: (13) ואתה דבר אל בני ישראל. ואתה, אף על פי שהפקדתיך לזוהרם על מלאכת המשכן, אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה: אך את שבתותי תשמורו. אף על פי שמהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה, שבת אל תדחה מפניה. כל אכין ורקין מעוטין, למעט שבת ממלאכת המשכן: כי אות היא ביני וביניכם. אות גדולה היא בינינו שבתותי בכם, בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה: לדעת. האומות זה, כי אני ה' מקדשכם: (14) מות יומת. אם יש עדים והתראה: ונכרתה. בלא התראה: מחללה. הנהוג זה חול בקדושה:

<p>15 Six days shall work be done; but on the seventh day is a sabbath of solemn rest, holy to the LORD; whosoever doeth any work in the sabbath day, he shall surely be put to death.</p>	<p>שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְתּוֹן קָדֹשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת:</p>	<p>15 שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְתּוֹן קָדֹשׁ לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוּמָת:</p>
<p>16 Wherefore the children of Israel shall keep the sabbath, to observe the sabbath throughout their generations, for a perpetual covenant.</p>	<p>וַיִּצְוֶה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר שַׁבְּתָא לְמַעַבְדַּי יִתְּנָה לְדֹרֹתֶיךָ וְעָלְמְךָ:</p>	<p>16 וַיִּצְוֶה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר שַׁבְּתָא לְמַעַבְדַּי יִתְּנָה לְדֹרֹתֶיךָ וְעָלְמְךָ:</p>
<p>17 It is a sign between Me and the children of Israel for ever; for in six days the LORD made heaven and earth, and on the seventh day He ceased from work and rested.</p>	<p>בֵּין מִיָּמֵי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפֹשׁ: (ס)</p>	<p>17 בֵּין מִיָּמֵי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפֹשׁ: (ס)</p>
<p>18 And He gave unto Moses, when He had made an end of speaking with him upon mount Sinai, the two tables of the testimony, tables of stone, written with the finger of God.</p>	<p>וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּבֹלֹתָיו לְדִבְרֵי אֱתוֹ בְּהַר סִנַּי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת לַחַת אֶבֶן כְּתוּבָה בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים:</p>	<p>18 וַיִּתֵּן אֶל־מֹשֶׁה כְּבֹלֹתָיו לְדִבְרֵי אֱתוֹ בְּהַר סִנַּי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת לַחַת אֶבֶן כְּתוּבָה בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים:</p>

היה בארבעים ימים הראשונים, טרם עשותם העגל, וקודם רדתו מההר עשו העגל, ומשה לא הגיד לישראל לזוי המשכן עד למחרת יום הכפורים, שהיו ישראל מרוצים להקב"ה, וכן הוא בהדיא בזוהר ויקהל, אשר על כן צווי הקב"ה כתיב מאת כל איש, דהיינו גם ערצ רב, כמו שדרשו רבותינו ז"ל, איש איש, מלמד וכו', ומשה ציווי אמר לישראל, קחו מאתכם דייקא, ולא מערצ רב, לפי שהם גרמו צנזין וק"ל: ככלתו. ככלתו, כתיב חסר, שנמסרה לו תורה צמחנה כלה לחתן, שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה. דבר אחר, מה כלה מתקשטת כז"ק שוטין, הן האמורים בספר ישעיה (ג, חכד), אף תלמיד חכם צריך להיות צקי כז"ק ספרים: לדבר אחר. החקים והמשפטים שצוה להם המשפטים: לדבר אחר. מלמד שהיה משה שומע מפי הגבורה, וחוזרין ושונין את ההלכה שניהם יחד: ללכת. ללכת כתיב, שהיו שתיקה שוות:

(15) שבת שבתון. מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי: (שבת שבתון. לכך כפלו הכתוב, לומר שאסור בכל מלאכה, אפילו אוכל נפש, וכן יום הכפורים שנאמר בו שבת שבתון הוא לְקַם (ויקרא כג, לז), אסור בכל מלאכה, אבל יום טוב לא נאמר בו כי אם צִיּוֹם הָרָאשׁוֹן שָׁבָחוֹן וְצִיּוֹם הַשְּׁמִינִי שָׁבָחוֹן (שם, לו), אסורים בכל מלאכה עצודה, ומותרים במלאכה אוכל נפש: קדש לך. שמירת קדושתה לשמי וצמחות: (17) וינפש. כתרומתו ונח, וכל לשון נפש הוא לשון נפש, שמשני נפשו ונשימתו בהרגיעו מטורח המלאכה, ומי שכתוב בו לא ייעף ולא ייגע (ישעיה מ, כח), וכל פעלו במאמרו הכתיב מנוחה לעצמו, לַשָּׁבַת האזון מה שהיא יכולה לשמוע: (18) ויתן אל משה וגר. אין מוקדם ומאוחר בתורה, מעשה העגל קודם לזוי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי צ"ו בתמוז נשתברו הלוחות, וציום הכפורים נתרצה הקב"ה לישראל, ולמחרת התחילו צנדצת המשכן והוקם באחד גניסן. (נ"ע טובא, דילמא הכל כסדר, וזווי הקב"ה למשה

XXXII

And when the people saw that Moses delayed to come down from the mount, the people gathered themselves together unto Aaron, and said unto him: 'Up, make us a god who shall go before us; for as for this Moses, the man that brought us up out of the land of Egypt, we know not what is become of him.'

וַיֵּרָא הָעָם כִּי־בִשָּׁשׁ מֹשֶׁה לְהֵרֵד מִן־הָהָר וַיִּקְהָל הָעָם עַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּמָה עֲשֵׂה־לָּנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי־זָה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֵלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדָעְנוּ מַה־הָיָה לוֹ:

XXXII

And Aaron said unto them: 'Break off the golden rings, which are in the ears of your wives, of your sons, and of your daughters, and bring them unto me.'

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלַי:

And all the people broke off the golden rings which were in their ears, and brought them unto Aaron.

וַיִּתְּפְּרוּ כָל־הָעָם אֶת־נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל־אַהֲרֹן:

And he received it at their hand, and fashioned it with a graving tool, and made it a molten calf; and they said: 'This is thy god, O Israel, which brought thee up out of the land of Egypt.'

וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיַּצֵּר אֹתוֹ בַּחֲרֹט וַיַּעַר יִתִּיהָ וַיַּעֲשֶׂהוּ עֵגֶל מִסִּכָּה וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵינוּ יֵשׁוּעָה וַיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵעֵלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

(1) כי בשש משה. כמרגמו לשון איחור, וכן בשש רכבו (שופטים ה, כה), ויחילו עד זוש (שם ג, כה), כי כשעלה משה להר אמר להם, לסוף ארבעים יום אני בא בתוך ו' שעות, כסבורים הם שאותו יום שעלה מן המנין הוא, והוא אמר להם שלימים, ארבעים יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי זו' בסיון עלה, נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז, זו' בא השטן וערבז את העולם, והראה דמות חשך ואפלה וערבזיא, לומר ודאי מת משה לכך בא ערבזיא לעולם, אמר להם מת משה שכבר באו שש שעות ולא בא וכו', כדאיתא במסכת שבת (פט.), ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן, בין קודם חלות בין לאחר חלות, שהרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר וישיבנו ממקרת ויעלו עלות: אשר ילכו לפנינו. אלהות הרבה היו להם: כי זה משה האיש. כמין דמות משה הראה להם השטן, שנושאים אותו באויר רקיע השמים: אשר העלונו מארץ מצרים. והיה מורה לנו דרך אשר נעלה בה, עתה צריכין לנו לאלהות אשר ילכו לפנינו:

(2) באזני נשיכם. אמר אהרן בלבו, הנשים והילדים חסים בתכשיטיהן, שמה יתעבז הדבר, ובתוך כך יבא משה, והם לא המתינו ופרקו מעל עצמן: פרקו. לשון צווי, מגזרת פרק ליחיד, כמו צרכו מגזרת צרך:

(3) ויתפרקו. לשון פריקת משא, כשנטלו מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנזמייהם, דישקריי"ר בלע"ז (ענטלאזטעט): את נזמי. כמו מנזמי, כמו קלאטי קת העיר (שמות ט, כט), מן העיר:

(4) ויצר אותו בחרט. יש למרגמו בשני פנים, האחד ויצר לשון קשירה, בחרט לשון סודר, כמו והמטפחות והקריטיים (ישעיה ג, כב), ויצר פקדים פסך פשגי קריטיים (מלכים ב' כג). והב' ויצר לשון צורה, בחרט כלי אומנות הצורפין שחורצין וחורטין זו צורות בזה, כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין, כמו וקחז עליו פקרט פלזש (ישעיה ח, א), וזהו שחרגס אונקלוס וצר יתיה פזיפא, לשון זיוף הוא, כלי אומנות שחורצין זו בזה אותיות ושקדים שקורין בלע"ז ניי"ל (גראבטיכל), ומזייפין על ידו חותמות: עגל מסכה. כיון שהשליכו לאור פפור, באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים, ויש אומרים מיכה היה שם, שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמעך זו במצרים (סנהדרין קא:), והיה בידו שם וטס, שכחז זו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס, והשליכו לתוך הפור, ויצא העגל: מסכה. לשון מחכת. דבר אחר, קכ"ה קנטרין זהב היו זו, כגימטריא של מסכה: אלה אלהיך. ולא נאמר אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקלו על אהרן והם שעשאוהו, ואחר כך הטעו את ישראל אחריו:

<p>5 And when Aaron saw this, he built an altar before it; and Aaron made proclamation, and said: 'To-morrow shall be a feast to the LORD.'</p>	<p>וַיִּבְנֶה אֶהָרֶן וּבָנָא מִדְּבָחָא קִדְמוֹהִי וַקְרָא אֶהָרֶן וַאֲמַר חָגָא קָדָם יְיָ מָחָר:</p>	<p>5 וַיִּבְנֶה אֶהָרֶן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לִפְנֵי וַיִּקְרָא אֶהָרֶן וַיֹּאמֶר חָג לַיהוָה מָחָר:</p>
<p>6 And they rose up early on the morrow, and offered burnt-offerings, and brought peace-offerings; and the people sat down to eat and to drink, and rose up to make merry.</p>	<p>וַאֲקִדְמוּ בְיוֹמָא דְּבִתְרוֹהִי וַאֲסִיקוּ עֲלֵוֹן וַקְרִיבוּ נֶכְסִין וַאֲסַחֲרָ עֻמָּא לְמִיכַל וּלְמִשְׁתֵּי וַקְמוּ לְחִיּוּבָא:</p>	<p>6 וַיִּשְׁכְּבוּ מִמַּחֲרַת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּגְשׁוּ שְׁלָמִים וַיֵּשֶׁב הָעָם לֶאֱכֹל וּשְׁתֹּי וַיִּקְמוּ לְצַחֲקָא: (פ)</p>
<p>7 And the LORD spoke unto Moses: 'Go, get thee down; for thy people, that thou broughtest up out of the land of Egypt, have dealt corruptly;</p>	<p>וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה אֵיזִיל חוֹת אַרְי חֲבִיל עֻמָּה דְּאִסְיָקְתָּא מֵאֲרַעָא דְּמִצְרַיִם:</p>	<p>7 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּךְ־דָּד כִּי שַׁחַת עֻמָּה אֲשֶׁר הֵעֵלִית מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>8 they have turned aside quickly out of the way which I commanded them; they have made them a molten calf, and have worshipped it, and have sacrificed unto it, and said: This is thy god, O Israel, which brought thee up out of the land of Egypt.'</p>	<p>סֵטוּ בִּפְרִיעַ מִן אוֹרְחָא דְּפַסְיִדְתִּינוּן עֲבָדוּ לַהוֹן עֵיגֵל מִתְקָא וּסְגִידוּ לִיה וְדָבְחוּ לִיה וַאֲמָרוּ אֵלֵינוּ דְּחִלְתָּא יִשְׂרָאֵל דְּאִסְקִיד מֵאֲרַעָא דְּמִצְרַיִם:</p>	<p>8 סֵרוּ מִהֵר מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתָם עֲשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מִסֶּכֶה וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ וַיִּזְבְּחוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵעֵלוּנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:</p>
<p>9 And the LORD said unto Moses: 'I have seen this people, and, behold, it is a stiffnecked people.</p>	<p>וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה גְּלִי קִדְמִי עֻמָּה הַדִּין וְהָא עִם קָשִׁי קָדָל הוּא:</p>	<p>9 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאִיתִי אֶת־הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם־קָשֶׁה־ עֹרֶף הוּא:</p>
<p>10 Now therefore let Me alone, that My wrath may wax hot against them, and that I may consume them; and I will make of thee a great nation.'</p>	<p>וּכְעַן אֲנַח בְּעוֹתָךְ מִן קִדְמִי וַיִּתְקַף רוּגְזִי בְּהוֹן וַאֲשִׁי־צִינּוֹן וַאֲעֲבִיד יִתְךָ לְעַם סִגִּי:</p>	<p>10 וְעַתָּה הִנֵּינִיחָה לִּי וַיִּחַר־אַפִּי בָּהֶם וַאֲכַלֵּם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָּדוֹל:</p>

- (5) וירא אהרן. שהיה זו רוח חיים, שנאמר בַּסֶּבֶת שֹׁר אֶלְ עֶשֶׂב (תהלים קו, כ), וראה שהנליח מעשה שטן, ולא היה לו פה לדחותם לגמרי: ויבן מזבח. לדחותם: ויאמר חג לה' מחר. ולא היום, שמא יצא משה קודם שיעבדוהו, וזה פשוט. ומדרשו בויקרא רצה (י, ג), דברים הרבה ראה אהרן, ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו, וזה ויבן (לשון בינה)מזבח לפניו, ויבן מזבח לפניו, ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה די הסרחון ולא בהם, ועוד ראה ואמר, אם הם בונים את המזבח, זה מציא צרור זה מציא אֶזֶן וגמאלת מלאכתן עשויה בצת אחת, מתוך שאני בונה אותו ומתעלל במלאכתו, בין כך ובין כך משה בא: חג לה'. בלבו היה לשמים, בטוח היה שיצא משה ויעבדו את המקום:
- (6) וישכבו. השטן רזס כדי שיחטאו: לצחק. יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר לְצַחֲקָא (בראשית לט,
- (ז) וידבר. לשון קושי הוא, כמו וַיִּדְבַר אֶתְּסָא קְשׁוֹת (בראשית מז, ז): לך רד. רד מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם (ברכות לז.), באומה שעה נמנדה משה מפי בית דין של מעלה: שחת עמך. שחת העם לא נאמר, אלא עמך, ערב רב שקבלת מעמך וגירתם, ולא נמלכת בי, ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחתו והשחיתו:
- (9) קשה עורף. מחזירין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם וממאנים לשמוע:
- (10) הניחה לי. עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם (שמו"ר מז, י):

<p>And Moses besought the LORD his God, and said: 'LORD, why doth Thy wrath wax hot against Thy people, that Thou hast brought forth out of the land of Egypt with great power and with a mighty hand?</p>	<p>וַיִּתַּל מֹשֶׁה אֶת־פָּנָיו יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמֶר לְמַה יְהוָה יַחְרָה אַפָּי בְּעַמִּי אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה:</p>	<p>11</p>
<p>Wherefore should the Egyptians speak, saying: For evil did He bring them forth, to slay them in the mountains, and to consume them from the face of the earth? Turn from Thy fierce wrath, and repent of this evil against Thy people.</p>	<p>לְמַה יֹּאמְרוּ מִצְרַיִם לְאֹמֶר בְּרָעָה הוֹצִיאָם לַהֲרֹג אֹתָם בְּהָרִים וּלְכַלֵּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוּב מִחֲרוֹן אַפָּי וְהִנָּחֵם עַל־הָרָעָה לְעַמִּי:</p>	<p>12</p>
<p>Remember Abraham, Isaac, and Israel, Thy servants, to whom Thou didst swear by Thine own self, and saidst unto them: I will multiply your seed as the stars of heaven, and all this land that I have spoken of will I give unto your seed, and they shall inherit it for ever.'</p>	<p>זָכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וַתִּדְבֹּר אֱלֹהִם אֲרָבָה אֶת־זַרְעָכֶם כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל־הָאֶרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲתֵן לְזַרְעָכֶם וְנִחְלֹו לָעֻלָּם:</p>	<p>13</p>
<p>And the LORD repented of the evil which He said He would do unto His people.</p>	<p>וַיִּנָּחֵם יְהוָה עַל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ: (פ)</p>	<p>14</p>
<p>And Moses turned, and went down from the mount, with the two tables of the testimony in his hand; tables that were written on both their sides; on the one side and on the other were they written.</p>	<p>וַיִּפֹּן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר וּשְׁנֵי לַחַת הָעֵדוּת בְּיָדוֹ לַחַת כְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתָבִים:</p>	<p>כה</p>

(11) למה ה' יחרה אפך. כלום מתקנא אלא חכם צחכם, כסא של שלש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך, קל וחומר לכסא של רגל אחד (צרכות לז). אשר נשבעת להם בך. לא נשבעת להם צדבר שהוא כלה, לא בשמים ולא בצרף, לא זהרים ולא בגזעות, אלא בך, שאתה קיים ושזועתך קיימת לעולם, שנאמר צי נשבעתי נאם ה' (צראשית כז, טז), וליצחק נאמר, והקיימתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך (שם כו, ג), וליעקב נאמר אני אל שדי פרה וקרה (שם לה, יא), נשבע לו באל שדי: (15) משני עבריהם. היו האותיות נקראות, ומעשה נסים היה (שבת קד):

(11) למה ה' יחרה אפך. כלום מתקנא אלא חכם צחכם, כסא של שלש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך, קל וחומר לכסא של רגל אחד (צרכות לז). אשר נשבעת להם בך. לא נשבעת להם צדבר שהוא כלה, לא בשמים ולא בצרף, לא זהרים ולא בגזעות, אלא בך, שאתה קיים ושזועתך קיימת לעולם, שנאמר צי נשבעתי נאם ה' (צראשית כז, טז), וליצחק נאמר, והקיימתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אביך (שם כו, ג), וליעקב נאמר אני אל שדי פרה וקרה (שם לה, יא), נשבע לו באל שדי: (15) משני עבריהם. היו האותיות נקראות, ומעשה נסים היה (שבת קד):

(12) והנחם. התעשת מחשבה אחרת להיטיב להם: על הרעה. אשר חשבת להם: (13) זכור לאברהם. אם עזרו על עשרת הדצרות, אזרהם אזיהם נחנסה בעשר נסיונות ועדיין לא קבל שכר, תנהו לו ויאלו עשר זעשר: לאברהם ליצחק ולישראל. אם לשרפה הם, זכור לאברהם שמסר עצמו להשרף עליך צאור כשדים, אם להריגה, זכור ליצחק שפשוט זוארו לעקידה, אם לגלות, זכור ליעקב שגלה לחרן (שמו"ר מד, ה), ואם אינן נולדו בזכותן, מה אתה אומר לי ואעשה אותך לגוי גדול, ואם

16	And the tables were the work of God, and the writing was the writing of God, graven upon the tables.	וְהַלָּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הָמָּה וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱלֹהִים הוּא חֲרוֹת עַל-הַלָּחַת:	וְלֹחֵיָא עֹבְדָא דִּי אֲנִין וְכְתָבָא כְתָבָא דִּי הוּא מִפְּרִשׁ עַל לֹחֵיָא:
17	And when Joshua heard the noise of the people as they shouted, he said unto Moses: 'There is a noise of war in the camp.'	וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת-קוֹל הָעָם בִּרְעָה וַיֹּאמֶר אֶל-מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בַּמַּחֲנֶה:	וּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ ית קל עמא כד מִבְּבִין וְאָמַר לְמֹשֶׁה קל קרָבָא בַּמִּשְׁרִיתָא:
18	And he said: 'It is not the voice of them that shout for mastery, neither is it the voice of them that cry for being overcome, but the noise of them that sing do I hear.'	וַיֹּאמֶר אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חִלּוּשָׁה קוֹל עֲנוֹת אֲנָכִי שִׁמַּע:	וְאָמַר לֹא קל גְּבִרִין דְּנִצְחִין בְּקָרְבָא וְאִף לֹא קל חִלְשִׁין דְּמַתְּבִרִין קל דְּמַחֲיִין אֲנָא שִׁמַּע:
19	And it came to pass, as soon as he came nigh unto the camp, that he saw the calf and the dancing; and Moses' anger waxed hot, and he cast the tables out of his hands, and broke them beneath the mount.	וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל-הַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא אֶת-הָעֵגֹל וּמַחֲלֵת וַיַּחֲרֶ-אֵף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת-הַלָּחַת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר:	וַהֲוָה כַּד קָרִיב לְמִשְׁרִיתָא וַחֲזָא ית עֵגֹלָא וְחִנְיִין וְתַקִּיף רוּגְזָא דְּמֹשֶׁה וְרָמָא מִיְּדוֹהִי ית לֹחֵיָא וְתִבֵּר יתְהוֹן בְּשַׁפּוּלִי טוּרָא:
20	And he took the calf which they had made, and burnt it with fire, and ground it to powder, and strewed it upon the water, and made the children of Israel drink of it.	וַיִּקַּח אֶת-הָעֵגֹל אֲשֶׁר עָשׂוּ וַיִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר-דָּק וַיִּזֶר עַל-פְּנֵי הַמַּיִם וַיִּשְׁק אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	וַנְּסִיב ית עֵגֹלָא דְּעִבְדוּ וְאִקִּיד בְּנוּרָא וְשָׂף עַד דְּהָוָה דִּיקָא וְדָרָא עַל אִפִּי מִיָּא וְאִשְׁקִי ית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
21	And Moses said unto Aaron: 'What did this people unto thee, that thou hast brought a great sin upon them?'	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן מַה-עָשִׂה לָּךְ הָעָם הַזֶּה כִּי-הֵבֵאתָ עָלֶיךָ חַטָּאת גְּדֹלָה:	וְאָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן מָא עֲבַד לָךְ עֲמָא דְּדִין אֲרִי אִיתִיתָא עֲלוֹהִי חֹבָא רַבָּא:
22	And Aaron said: 'Let not the anger of my lord wax hot; thou knowest the people, that they are set on evil.'	וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל-יָחִיד אֵף אֲדֹנִי אֲתָהּ יִדְעָתָּ אֶת-הָעָם כִּי בָרַע הוּא:	וְאָמַר אַהֲרֹן לֹא יתַקֵּף רוּגְזָא דְּרַבְּבוּנִי אֲתָּהּ יִדְעָתָּ ית עֲמָא אֲרִי בְּבִישׁ הוּא:

(16) מעשה אלהים המה. כמשמעו, הוא ככבודו עשאו. וכל ישראל מומרים ואתננה להם: תחת ההר. לרגלי ההר: דבר אחר, כאדם האומר לחברו כל עסקיו של פלוני צמלאכה (20) ויזר. לשון נפוך, וכן יורה על נוהו גפריית (איז ית, פלוגית, כך כל שעשועיו של הקצ"ה צמורה: חרות. לשון חרת וחרט אחד הוא, שניהם לשון חיקוק, אנטליי"ר בלע"ז (איינשניידען): (17) ברעה. זהרעו, שהיו מריעים ושמהים ולוחקים: (18) אין קול ענות גבורה. אין קול הזה נראה קול עניית גבורים הלועקים נלחון, ולא קול חלשים שזועקים וי, אונים: קול ענות. קול חרופין וגדופין, המעניין את נפש שומען כשנאמר לו: (19) וישלך מידו וגו'. אמר, מה פסח שהוא אחד מן המזות, אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל צו, התורה כולה כאן, לפני המקום:

וכל ישראל מומרים ואתננה להם: תחת ההר. לרגלי ההר: (20) ויזר. לשון נפוך, וכן יורה על נוהו גפריית (איז ית, טו), וכן פי חסם מִזְכָּה קִדְשָׁת (משלי א, יז), שזרין זה דגן וקטניות: וישק את בני ישראל. נמכוין לצדקס כסוות, שלש מיתות נדונו שם, אם יש עדים והתראה, בסייף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרוצין, עדים בלא התראה, צמגפה, שנאמר ויגף ה' את העם, לא עדים ולא התראה, צמגפה (יומא סו:), שצדקוס המים וצו צטניהם: (21) מה עשה לך העם. כמה יסורים סבלת שיסרוך עד שלא תביא עליהם חטא זה: (22) כי ברע הוא. בדרך רע הם הולכין תמיד, וצנסינות לפני המקום:

23 So they said unto me: Make us a god, which shall go before us; for as for this Moses, the man that brought us up out of the land of Egypt, we know not what is become of him.	וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה-לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי-זֶה מֹשֶׁה גֹּבֶרָא דְאֶסְקֵנָא מֵאֲרֵעָא דְּמִצְרַיִם לֹא יָדַעְנָא מָא הָוָה לֵיהּ:	23 וַיֹּאמְרוּ לִי עֲשֵׂה-לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יֵלְכוּ לְפָנֵינוּ כִּי-זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הֵעֵלָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מַה-הָיָה לוֹ:
24 And I said unto them: Whosoever hath any gold, let them break it off; so they gave it me; and I cast it into the fire, and there came out this calf.	וַאֲמַרְתִּי לְהוֹן לְמִן דְּהָבָא פְּרִיקוּ וַיְהִיבּוּ לִי וַרְמִיתִיהּ בְּנוֹרָא וּנְפַק עֵגְלָא הַדִּין:	24 וַאֲמַר לָהֶם לְמִי זֶהָב הִתְפַּקְרוּ וַיִּתְּנוּ-לִי וְאֲשַׁלְכֵהוּ בָאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל הַזֶּה:
25 And when Moses saw that the people were broken loose—for Aaron had let them loose for a derision among their enemies—	וַחֲזָא מֹשֶׁה יָת עַמָּא אֲרִי בְטִיל הוּא אֲרִי בְטִילָנוּן אַהֲרֹן לְאֶסְבּוּתֵהוּן שׁוּם בִּישׁ לְדִרְיֵהוּן:	25 וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת-הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי-פָרַעַה אַהֲרֹן לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם:
26 then Moses stood in the gate of the camp, and said: 'Whoso is on the LORD's side, let him come unto me.' And all the sons of Levi gathered themselves together unto him.	וְקָם מֹשֶׁה בְּתַרְע מִשְׁרִיתָא וַאֲמַר מִן דְּחִלְיָא דִּי יִיתוֹן לְנָתִי וְאַתְּכַנִּישׁוּ לְנָתִיהּ כָּל בְּנֵי לֵוִי:	26 וַיַּעֲמֵד מֹשֶׁה בַּשַּׁעַר הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמֶר מִי לַיהוָה אֵלַי וַיֵּאֲסְפוּ אֵלָיו כָּל-בְּנֵי לֵוִי:
27 And he said unto them: 'Thus saith the LORD, the God of Israel: Put ye every man his sword upon his thigh, and go to and fro from gate to gate throughout the camp, and slay every man his brother, and every man his companion, and every man his neighbour.'	וַאֲמַר לְהוֹן כְּדִנְן אָמַר יְיָ אֱלֹהֵא דִּישְׂרָאֵל שׁוּ גְבַר חֲרַבְיָה עַל יִרְבִּיָה עִיבְרוּ וְתוֹבּוּ מִתַּרְע לְתַרְע בְּמִשְׁרִיתָא וּקְטוּלוּ גְבַר יָת אַחֵיהּ וּגְבַר יָת חֲבֵרִיָּה וְאִנְשׁ יָת קְרִיבִיָּה:	27 וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שִׁימוּ אִישׁ-חֶרֶבּוֹ עַל-יָרְכּוֹ עִבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בְּמַחֲנֶה וְהָרְגוּ אִישׁ-אֶת- אָחִיו וְאִישׁ אֶת-רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת- קָרְבוֹ:
28 And the sons of Levi did according to the word of Moses; and there fell of the people that day about three thousand men.	וַעֲבָדוּ בְנֵי לֵוִי כַּפֶּתִיגְמָא דְּמֹשֶׁה וּנְפַל מִן עַמָּא כְּשֹׁמָא הַהוּא כַּתְּלָתָא אֲלָפִין גֹּבֶרָא:	28 וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-לֵוִי כְּדִבְרַי מֹשֶׁה וַיִּפֹּל מִן-הָעָם בַּיּוֹם תְּרֵים כַּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפֵי אִישׁ:
29 And Moses said: 'Consecrate yourselves to-day to the LORD, for every man hath been against his son and against his brother; that He may also bestow upon you a blessing this day.'	וַאֲמַר מֹשֶׁה קְרִיבוּ יָדִיכוֹן יּוֹמָא דִּין קוֹרְבָנָא קָדָם יְיָ אֲרִי גְבַר בְּכִרְיָהּ וּבְאַחֵיהּ וְלֹאִיתָאָה עַלִּיכוֹן יּוֹמָא דִּין בְּרַקָּן:	29 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה מָלְאוּ יָדְכֶם הַיּוֹם לַיהוָה כִּי אִישׁ בִּבְנוֹ וּבְאָחִיו וּלְתַתָּ עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרַכָּה:

(24) ואמר להם. דצר אחד, למי זה לצד, והם מהרו (26) מי לה? אלי. יצא אלי: בני לוי. מכאן שכל השבט והתפרקו ויתנו לי: ואשליכהו באש. ולא ידעתי שינא כשר (יומא שס):
העגל הזה, וינא: (27) כה אמר וגו'. והיכן אמר, וצַח לְאֵלֵהִים יִתְרָם (שמות 25) פרוע. מגולה, נחגלה שמצו וקלוגו, כמו וקָרַע אֶת ראש כז, (ט), כך שנויה צמכילתא (פסחא פ"צ): אדחיו, מאמו, האשה (צמדצר ה, יח): לשמצה בקמיהם. להיות להם והוא ישראל: הדבר הזה לגנות צפי כל הקמים עליהם:

And it came to pass on the morrow,
that Moses said unto the people: 'Ye
have sinned a great sin; and now I
will go up unto the LORD,
peradventure I shall make
atonement for your sin.'

וַיְהִי בַּיּוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְעַמָּא אַתּוֹן חֲבִיתוֹן
חוּבָא רַבָּא וְכַעַן אֶסְק לְקִדְם
יְיָ מֵאָם אֲכַפֵּר עַל חוּבֵיכּוֹן:

וַיְהִי מִמְּחֻלָּת וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
הָעָם אַתֶּם חָטֵאתֶם חֲטָאתָה
גְּדֹלָה וַעֲתָה אֵעֲלֶה אֶל־יְהוָה
אוֹלִי אֲכַפֶּרָה בְּעַד חַטֹּאתֵכֶם:

And Moses returned unto the
LORD, and said: 'Oh, this people
have sinned a great sin, and have
made them a god of gold.

וַתָּב מֹשֶׁה לְקִדְם יְיָ וַאֲמַר
בְּכַעַן חֵב עַמָּא הָדִין חוּבָא
רַבָּא וְעַבְדוֹ לַהוֹן דְּחָלָן
דְּדִהָב:

וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר
אֲנִי חָטָא הָעָם הַזֶּה חֲטָאתָה
גְּדֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב:

Yet now, if Thou wilt forgive their
sin—; and if not, blot me, I pray
Thee, out of Thy book which Thou
hast written.'

וְכַעַן אִם שְׂבַקְתָּ לְחוּבֵיהוֹן
וְאִם לֹא מַחֲיִי כַעַן מִסְפָּרְךָ
דְּכַתְּבַתָּ:

וַעֲתָה אִם־תִּשָּׂא חֲטָאתָם וְאִם־
אֵין מַחֲיִי נָא מִסְפָּרְךָ אֲשֶׁר
כַּתְּבַתָּ:

And the LORD said unto Moses:
'Whosoever hath sinned against Me,
him will I blot out of My book.

וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מִן דְּחֵב קִדְמִי
אֲמַחֲיִיה מִסְפָּרִי:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִי אֲשֶׁר
חָטָא־לִי אֲמַחֲנּוּ מִסְפָּרִי:

And now go, lead the people unto
the place of which I have spoken
unto thee; behold, Mine angel shall
go before thee; nevertheless in the
day when I visit, I will visit their sin
upon them.'

וְכַעַן אֵיזִיל דְּבַר יְיָ עַמָּא
לְאַתְרָא דְּמַלְלִית לְךָ הָא
מַלְאַכִּי יְהִי קִדְמָךְ וּבִיוֹם
אֶסְעָרוּתִי וְאֶסַּעַר עֲלֵיהוֹן
חוּבֵיהוֹן:

וַעֲתָה לֵךְ נִתְּה אֶת־הָעָם אֶל־
אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לְךָ הִנֵּה מַלְאַכִּי
יֵלֵךְ לִפְנֶיךָ וּבִיוֹם פְּקֻדִּי
וּפְקֻדֹתִי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם:

And the LORD smote the people,
because they made the calf, which
Aaron made.

וּמָחָא יְיָ יְת עַמָּא עַל
דְּאַשְׁתַּעְבְּדוּ לְעִגְלָא דְּעַבְד
אַהֲרֹן:

וַיִּגַּף יְהוָה אֶת־הָעָם עַל אֲשֶׁר
עָשׂוּ אֶת־הָעִגֹּל אֲשֶׁר עָשָׂה
אַהֲרֹן: (ס)

And the LORD spoke unto Moses:
'Depart, go up hence, thou and the
people that thou hast brought up
out of the land of Egypt, unto the
land of which I swore unto
Abraham, to Isaac, and to Jacob,
saying: Unto thy seed will I give it—

וּמַלְלִי יְיָ עִם מֹשֶׁה אֵיזִיל סָק
מִכָּא אֶתְּ וְעַמָּא דְּאַסִּיקְתָּא
מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְאַרְעָא
דְּשָׁמִימִית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב לְמִימְרָא לְבָנָךְ אֲהֲנֵנָּה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּךְ
עֲלֵה מִזֶּה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר
הֵעֵלִית מִצְרַיִם אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם
לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְזֶרְעֶךָ
אֲהַנֶּנָּה:

מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לזקש עליהם רחמים:

(34) אל אשר דברתי לך. יש כאן לך אלל דבור במקום אליך, וכן לדבר לו על אדוניו (מלכים-א, ב, יט): הנה מלאכי. ולא אני: וביום פקדי וגו'. עתה שמעתי אליך מכללותי יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם, ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עס שאר העונות, ואין פורענות צאה על ישראל שאין זה קצת מפרעון עון העגל:

(35) ויגוף ה' את העם. מיתה צידי שמים, לעדים בלא התראה:

(29) מלאו ידכם. אתם ההורגים אותם, בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום: כי איש. מכס ימלא ידו בצנו וצאחי:

(30) אכפרה בעד חטאתכם. אשים כופר וקנוח וסמימה לנגד חטאתכם, להצדיל ציניכם וצין החטא:

(31) אלהי זהב. אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם, מה יעשו שלא יחטאו (יומא פו: דרכות לז). משל למלך, שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו, ותולה לו כיס בצווארו ומעמידו בפתח בית וזנות, מה יעשה הבן שלא יחטא (דרכות שס):

(32) ועתה אם תשא חטאתם. הרי טוב, איני אומר לך מחני: ואם אין מחני. וזה מקרא קצר, וכן הרצה: מספרך.

and I will send an angel before thee;
and I will drive out the Canaanite,
the Amorite, and the Hittite, and
the Perizzite, the Hivite, and the
Jebusite—

וְשִׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מַלְאָךְ וְגֵרְשָׁתִי
אֶת־הַכְּנַעֲנִי הָאֲמֹרִי וְהַחִתִּי
וְהַפְּרִזִּי הַחִוִּי וְהַיְבוֹסִי:

unto a land flowing with milk and
honey; for I will not go up in the
midst of thee; for thou art a
stiffnecked people; lest I consume
thee in the way.'

אֶל־אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ
כִּי לֹא אֵעָלֶה בְּקִרְבְּךָ כִּי
עַם־קָשֶׁה־עֲרָף אַתָּה פֶּן־אֲכַלְךָ
בַּדֶּרֶךְ:

And when the people heard these
evil tidings, they mourned; and no
man did put on him his ornaments.

וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת־הַדְּבָר הַרָּע
הַזֶּה וַיִּתְּאֲבָלוּ וְלֹא־שָׂתוּ אִישׁ
עֲדִין עָלָיו:

And the LORD said unto Moses:
'Say unto the children of Israel: Ye
are a stiffnecked people; if I go up
into the midst of thee for one
moment, I shall consume thee;
therefore now put off thy
ornaments from thee, that I may
know what to do unto thee.'

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אָמַר
אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם־
קָשֶׁה־עֲרָף רָגַע אֶחָד אֵעָלֶה
בְּקִרְבְּךָ וּכְלִיתִיךָ וְעַתָּה הוֹרֵד
עֲדִיךָ מֵעָלֶיךָ וְאֲדַעַה מָה
אֶעֱשֶׂה־לָּךְ:

And the children of Israel stripped
themselves of their ornaments from
mount Horeb onward.

וַיִּתְּנָצְלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֲדִידֵם
מִהָר הַחֹרֵב:

Now Moses used to take the tent
and to pitch it without the camp,
afar off from the camp; and he
called it The tent of meeting. And it
came to pass, that every one that
sought the LORD went out unto the
tent of meeting, which was without
the camp.

וּמֹשֶׁה נָסִיב יֵת מִשְׁכְּנָא
וּפָרְסִיהָ לִיה מִבְּרָא
לְמִשְׁרִיתָא אַרְחִיק מִן
מִשְׁרִיתָא וְקָרִי לִיה מִשְׁכַּן
בֵּית אוֹלָפְנָא וְהָיוּ כָל דְּתַבַּע
אוֹלָפִן מִן קֳדָם יי נָפִיק
לְמִשְׁכַּן בֵּית אוֹלָפְנָא דְּמִבְּרָא
לְמִשְׁרִיתָא:

- (1) לך עלה מזה. ארץ ישראל גזרה מכל הארצות, לכן נאמר עלה. דבר אחר, כלפי שאמר לו צעם הכעס לך רע, אמר לו צעם רצון לך עלה: אתה והעם. כאן לא אמר ועמך:
- (2) וגרשתי את הכנעני וגו'. ששה אומות הן, והגרגשי עמד ופנה מפניהם מאליו:
- (3) אל ארץ זבת חלב ודבש. אני אומר לך להעלותם: כי לא אעלה בקרבך. לכן אני אומר לך ושלחתי לפניך מלאך: כי עם קשה עורף אתה. וכשכניתי בקרבכם ואחסם ממרים צי, מרצה אני עליכם זעם: אכלך. לשון כליון:
- (4) הדבר הרע. שאין השכינה שורה ומהלכת עמם: איש עדין. כחריס שניתנו להם בחורב כשאמרו נעשה ונשמע (שבת פח.):
- (5) רגע אחד אעלה בקרבך וכליתך. אם אעלה בקרבך ואחסם ממרים צי בקשיות ערפכם, אזעום עליכם רגע אחד, שהוא שיעור זעמי, שנאמר קָצִי קָמַעַט קָרַע עַד יַעֲרָר זַעַם (ישעיה כו, כ), ואכלה אתכם, לפיכך טוֹב לָכֵס שֶׁאֵשְׁלַח מֵלָאךְ: ועתה. פורענות זו תלקו מיד, שמורידו עדיכם מעליכם: ואדעה מה אעשה לך. צפוקדת שאר העון, אני יודע מה שצלי לעשות לך:
- (6) את עדים מחר חורב. את הַעֲדִי שֶׁהִיא צִידָם מֵהָר חֹרֵב:

<p>8 And it came to pass, when Moses went out unto the Tent, that all the people rose up, and stood, every man at his tent door, and looked after Moses, until he was gone into the Tent.</p>	<p>וְהָיָה כַּד נִפִּיק מֹשֶׁה לְמִשְׁכְּנָא וְהָיוּ כָל עַמָּא וּמַתְעַדִּין גְּבֵר בְּתַרְע מִשְׁכְּנֵיהּ וּמִסְתַּכְּלִין אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד דְּעָלִיל לְמִשְׁכְּנָא:</p>	<p>8 וְהָיָה כִּצְאֵת מֹשֶׁה אֶל-הָאֹהֶל יָקוּמוּ כָל-הָעָם וְנִצְּבוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֶלוֹ וְהִבִּיטוּ אַחֲרֵי מֹשֶׁה עַד-בָּאוּ הָאֹהֶל:</p>
<p>9 And it came to pass, when Moses entered into the Tent, the pillar of cloud descended, and stood at the door of the Tent; and [the LORD] spoke with Moses.</p>	<p>וְהָיָה כַּד עָלִיל מֹשֶׁה לְמִשְׁכְּנָא נְחִית עַמּוּדָא דְּעֻנָּא וְקָאִים בְּתַרְע מִשְׁכְּנָא וּמַתְמַלֵּל עִם מֹשֶׁה:</p>	<p>9 וְהָיָה כִּבְבֹּא מֹשֶׁה הָאֹהֶל יֵרֵד עַמּוּד הָעָנָן וְעַמּוּד הָאֹהֶל וְדִבֶּר עִם-מֹשֶׁה:</p>
<p>10 And when all the people saw the pillar of cloud stand at the door of the Tent, all the people rose up and worshipped, every man at his tent door.</p>	<p>וְחָזַן כָּל עַמָּא יְת עַמּוּדָא דְּעֻנָּא קָאִים בְּתַרְע מִשְׁכְּנָא וְקָיְמוּ כָל עַמָּא וְסֻגְדִּין גְּבֵר בְּתַרְע מִשְׁכְּנֵיהּ:</p>	<p>10 וְרָאָה כָל-הָעָם אֶת-עַמּוּד הָעָנָן עַמּוּד פֶּתַח הָאֹהֶל וְקָם כָּל-הָעָם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ אִישׁ פֶּתַח אֹהֶלוֹ:</p>
<p>11 And the LORD spoke unto Moses face to face, as a man speaketh unto his friend. And he would return into the camp; but his minister Joshua, the son of Nun, a young man, departed not out of the Tent.</p>	<p>וּמִמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה מִמְּלַל עִם מִמְּלַל כְּמָא דִּימְלִיל גּוֹבְרָא עִם חֲבֵרִיהּ וְתֵאִיב לְמִשְׁרִיתָא וּמִשְׁמִיכְנֵיהּ יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נֹון עוֹלִימָא לֹא עָדִי כִּגּוּ מִשְׁכְּנָא:</p>	<p>11 וְדִבֶּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה פָּנִים אֶל-פָּנִים כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ וְשָׁב אֶל-הַמַּחֲנֶה וּמִשְׁרָתוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹון נָעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֹהֶל: (פ)</p>

עם משה: ושב אל המחנה. לאחר שנדבר עמו, היה שז משה אל המחנה, ומלמד לזקנים מה שלמד, והדבר הזה נהג משה מיום הכפורים עד שהוקם המשכן ולא יותר, שהרי בשבעה עשר בחמוז נשתכרו הלוחות (תענית כח:), ובי"ח סרף את העגל ודן את החוטאים, ובי"ט עלה, שנאמר ויהי מִמְּחֶרֶת ויאמר מֹשֶׁה אֶל הָעָם וגו' (שמות לב, ל), ועשה שם ארבעים יום וזקש רחמים, שנאמר וְאֶתְנַפֵּל לְפָנֶי ה' וגו' (דברים ט, יח), ובראש חדש אלול נאמר לו ועלית בזקך אל הר סיני, לקבל לוחות האחרונות, ועשה שם מ' יום, שנאמר בהם וְאֶנֶּכִי עֹמְדִי בְּצֶדֶק פְּיָמִים הָרְאִינוּם וגו' (שם י, ו), מה הראשונים צדקוֹן אף האחרונים צדקוֹן, אמור מעתה, אמצעיים היו צדקם. צי' בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם, ואמר לו למשה סְלַחְסִי פְּדָרְךָ, ומסר לו לוחות אחרונות, וירד והתחיל ללוותו על מלאכת המשכן, ועשאוהו עד אחד צניסוֹן, ומשהוקם לא נדבר עמו עוד, אלא מאהל מועד: ושב אל המחנה. תרגומו וְקָבַד לְמִשְׁרִיתָא, לפי שהוא לשון הווה, וכן כל הענין, וראה כל העם וחזן, ונצבו וקיימין. והביטו, ומסתכלין. והשתחוּוּ, וסֻגְדִּין. ומדרשו, ודבר ה' אל משה שישוב אל המחנה, אמר לו אני צדקם ואתה צדקם, אם כן מי יקרבם:

(7) ומשה. מאותו עון והלאה: יקח את האהל. לשון הווה הוא, לוקח אהלו ונוטרו מחוץ למחנה, אמר, מנודה לרב מנודה לתלמיד: הרחק. אלפים אמה, כענין שנאמר אֶךְ רְחוֹק יִהְיֶה צִיְנִיקָם וצִיְנוּ קָלָפִים אִמָּה צִמְדָּה (יהושע ג, ד): וקרא לו. והיה קורא לו אהל מועד, הוא בית ועד למצקשי תורה: כל מבקש ה'. מכאן למצקש פני זקן, כמקבל פני שכינה: יצא אל אהל מועד. כמו יוצא. דבר אחר והיה כל מצקש ה', אפילו מלאכי השרת כשהיו שואלים מקום שכינה, חזריהם אומרים להם הרי הוא בזהלו של משה: (8) והיה. לשון הווה: כצאת משה מן המחנה. ללכת אל האהל: יקומו כל העם. עומדים מפניו, ואין יושבין עד שנתכסה מהם: והביטו אחרי משה. לשבח, אשרי ילוד אשה שכן מוצטט שהשכינה תכנס אחריה לפתח אהל: (9) ודבר עם משה. כמו ומדַּבֵּר עם משה. תרגומו ומתְמַלֵּל עם משה, שהוא כבוד השכינה, כמו וישמעֶהָ אֶת הַקּוֹל מְדַבֵּר אֵלָיו (במדבר ז, פט), ואינו קורא מדבר אליו, כשהוא קורא מדבר פתרונו הקול מדבר צינו לצין עמו, וההדיוט שומע מאליו, וכשהוא קורא מדבר, משמע שהמלך מדבר עם ההדיוט: (10) והשתחוּוּ. לשכינה: (11) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים. ומתְמַלֵּל

<p>And Moses said unto the LORD: 12 'See, Thou sayest unto me: Bring up this people; and Thou hast not let me know whom Thou wilt send with me. Yet Thou hast said: I know thee by name, and thou hast also found grace in My sight.</p>	<p>וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה רְאֵה אֲתָהּ אָמַר אֵלַי הֶעֱלֵאתָ־הָעָם הַזֶּה וְאַתָּה לֹא הוֹדַעְתָּנִי אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁלַח עִמִּי וְאַתָּה אֹמֶרֶתְךָ יָדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם וְגַם־מָצָאתָ חֵן בְּעֵינַי:</p>	<p>שלישי</p>
<p>Now therefore, I pray Thee, if I have 13 found grace in Thy sight, show me now Thy ways, that I may know Thee, to the end that I may find grace in Thy sight; and consider that this nation is Thy people.'</p>	<p>וְכַעַן אִם כָּעַן אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין קִדְמָךְ אֲוִדְעֵנִי כָּעַן יֵת אֲוֶרְחָה שׁוּבָךְ וְאָדַע רַחֲמָךְ בְּדִיל דְּאֲשַׁכַּח רַחֲמִין קִדְמָךְ וְגַלִּי קִדְמָךְ אֲרִי עִמָּךְ עִמָּא הֲדִין:</p>	<p>13 וְעַתָּה אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ הוֹדַעֵנִי נָא אֶת־דְּרָכְךָ וְאֲדַעֲךָ לְמַעַן אֲמַצֶּא־חֵן בְּעֵינֶיךָ וְרָאֵה כִּי עַמָּךְ הִגּוּי הַזֶּה:</p>
<p>And He said: 'My presence shall go 14 with thee, and I will give thee rest.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר פָּנִי יֵלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ:</p>	<p>14 וַיֹּאמֶר פָּנִי יֵלְכוּ וְהִנַּחְתִּי לָךְ:</p>
<p>And he said unto Him: 'If Thy 15 presence go not with me, carry us not up hence.</p>	<p>וַיֹּאמֶר קִדְמוֹהִי אִם לִית שְׁכִינְתְּךָ מִהֲלֹכָא בִּינָנָא לָא תִּסְקַנְנָא מִכָּא:</p>	<p>15 וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־אֵין פָּנֶיךָ הֹלְכִים אֶל־תַּעֲלֵנוּ מִזֶּה:</p>
<p>For wherein now shall it be known 16 that I have found grace in Thy sight, I and Thy people? is it not in that Thou goest with us, so that we are distinguished, I and Thy people, from all the people that are upon the face of the earth?'</p>	<p>וּבִמָּה וְיִדְעַה הֲכָא אֲרִי אֲשַׁכַּחֲתִי רַחֲמִין קִדְמָךְ אֲנָא וְעַמָּךְ חֵלָא בְּמַהֲךָ שְׁכִינְתְּךָ עִמָּנָא וְיִתְעַבְדֵּן לָנָא פְּרִישָׁן לִי וְלְעַמָּךְ מִשְׁנֵי מִכָּל עַמָּא דְּעַל אֲפִי אֲרֵעָא:</p>	<p>16 וּבִמָּה וְיִדְעַה אֲפּוֹא כִּי־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲנִי וְעַמָּךְ הֲלֹא בְּלִכְתְּךָ עִמָּנוּ וְנִפְלִינוּ אֲנִי וְעַמָּךְ מִכָּל־הָעָם אֲשֶׁר עַל־פָּנֵי הָאֲדָמָה: (פ)</p>
<p>And the LORD said unto Moses: 'I 17 will do this thing also that thou hast spoken, for thou hast found grace in My sight, and I know thee by name.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אַף יֵת פְּתִגְמָא הֲדִין דְּמִלִּילָתָא אַעֲבִיד אֲרִי אֲשַׁכַּחֲתָא רַחֲמִין קִדְמִי וּרְבִיתְךָ בְּשֵׁם:</p>	<p>רביעי</p>

(12) ראה אתה אומר אלי. ראה, תענייך ולצדך על דרכיך, אתה אומר אלי וגו' ואתה לא הודעתני וגו', ואשר אמרת לי הנה אנכי שלח מלאך (שמות כג, כ), אין זו הודעה, שאין אני חפץ בזה: ואתה אמרת ידעתך בשם. הכרחיך משאר בני אדם בשם חשיבות, שהרי אמרת לי הנה אנכי צא אליך צעב העץ וגו' וגם צד יאמינו לעולם (שם יט, ט): (13) ועתה. אם אמת שמנאחי חן בעיניך, הודיעני נא את דרכיך, מה שברך אתה נותן למנאחי חן בעיניך: ואדעך למען אמצא חן בעיניך. ואדע בזו מדת תגמולך, מה היא מניאח חן שמנאחי בעיניך, ופתרון למען אמצא חן, למען אכיר כמה שברך מניאח חן: וראה כי עמך הגוי הזה. שלא תאמר ואעשה אותך לגוי גדול, ואת אלה תעזוב, ראה כי עמך הם מקדם, ואם זהם תמאס, איני סומך על היוצאים

מחלצי שיתקיימו, ואת תשלום השכר שלי בעם הזה תודיעני. ורבותינו דרשוהו במסכת ברכות (ו, א), ואני ליישב המקראות על אופניהם ועל קדרם באתי: (14) ויאמר פני ילכו. כתרוממו, לא אשלח עוד מלאך, אני בעצמי אלך, כמו וקניף הלכים צקקצ (שמואל ב' י, יא): (15) ויאמר אליו. בזו אני חפץ, כי על ידי מלאך אל תעלנו מזה: (16) ובמה יודע אפוא. יודע מניאח חן, הלא כלכתך עמנו, ועוד דבר אחר אני שואל ממך, שלא תשרה שכינתך עוד על אומות עובדי אלילים: ובפלינו אני ועמך. ונהיה מובדלים בדבר הזה מכל העם, כמו והפלה ה' צין מקנה ישראֵל וגו' (שמות ט, ד):

18	And he said: 'Show me, I pray Thee, Thy glory.'	וַיֹּאמֶר ה'רְאֵנִי נָא אֶת־כְּבוֹדְךָ:	וַיֹּאמֶר אֲחִיזִי כְעַן יֵת יְקָרְךָ:
19	And He said: 'I will make all My goodness pass before thee, and will proclaim the name of the LORD before thee; and I will be gracious to whom I will be gracious, and will show mercy on whom I will show mercy.'	וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר כָּל־טוֹבִי עַל־פְּנֶיךָ וְקָרָאתִי בְשֵׁם יְהוָה לְפָנֶיךָ וְחַנּוּתִי אֶת־אֲשֶׁר אֲחַן וְרַחֲמֹתִי אֶת־אֲשֶׁר אֲרַחֵם:	וַיֹּאמֶר אֲנָא אַעֲבֵר כָּל טוֹבִי עַל אִפְךָ וְאֶקְרִי בְשֵׁמָא דִּי קְדָמְךָ וְאֲחִין לְמִן דְּאֲחִין וְאֲרַחֵם עַל מִן דְּאֲרַחֵם:
20	And He said: 'Thou canst not see My face, for man shall not see Me and live.'	וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנַי כִּי לֹא־יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחָי:	וַיֹּאמֶר לֹא תְכּוּל לְמַחְזִי יֵת אִפִּי שְׂכִינְתִּי אֲרִי לֹא יִחְזִינִי אֲנָשָׁא וְיִתְקַיֵּים:
21	And the LORD said: 'Behold, there is a place by Me, and thou shalt stand upon the rock.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה מָקוֹם אֲתִי וּנְצַבְתָּ עַל־הַצּוּר:	וַיֹּאמֶר ייָ הֵא אֶתֶר מְתוּקִין קְדָמִי וְתַתְּעִיד עַל טִנְרָא:
22	And it shall come to pass, while My glory passeth by, that I will put thee in a cleft of the rock, and will cover thee with My hand until I have passed by.	וְהָיָה בְּעֵבֶר כְּבֹדִי וְשִׁמְתִּיךָ בְּנִקְרַת הַצּוּר וְשִׁכַּתִּי כַּפִּי עָלֶיךָ עַד־עָבְרִי:	וְהָיָה בְּמַעֲבַר יְקָרִי וְאֲשִׁינֶךָ בְּמַעֲרַת טִנְרָא וְאֲגִין בְּמִימָרִי עָלֶיךָ עַד דְּאֶעֱבֹר:
23	And I will take away My hand, and thou shalt see My back; but My face shall not be seen.'	וְהִסְרֹתִי אֶת־כַּפִּי וְרָאִיתָ אֹת־אֲחֵרִי וּפָנַי לֹא יִרְאֶי: (פ) (ספ) פִּרְשָׁה סְתוּמָה בְּכֹתֵר אַרְם צוּבָה)	וְאֶעֱדִי יֵת דְּבֵרְתִּי יְקָרִי וְתַחֲזִי יֵת דְּבֵרְתִּי וְדִקְדָּמִי לֹא יִתְחַזֵּין:

לְרֵת צָרִית, הַצְטִיחוּ שְׁלִינן חוֹזְרוֹת רִיקָם (שס):
 (20) וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל וְגו'. אִף כְּשֶׁאֲעִבֵּר כָּל טוֹבִי עַל פְּנֶיךָ, אֲנִי נֹתֵן לְךָ רְשׁוֹת לְרֹאוֹת אֶת פָּנַי:
 (21) הִנֵּה מָקוֹם אֲתִי. זֶה אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר עִמָּךְ מִיָּד, יֵשׁ מָקוֹם מוֹכֵן לִי לְצֶרֶךְ שֶׁאֲמַיִן שֶׁ שָׁלָא תִּזְוֶק, וּמִשֶּׁ תִּרְאֶה מֶה שֶׁתִּרְאֶה, זֶה פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ, עַל מָקוֹם שֶׁהַשְׂכִּינָה שֶׁ מְדַבֵּר, וְאֹמֵר הַמָּקוֹם אֲתִי וְאִינוֹ אֹמֵר אֲנִי בַּמָּקוֹם, שֶׁהַקִּבֵּץ מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאִין עוֹלָמוֹ מְקוֹמוֹ:
 (22) בְּעֵבֶר כְּבוֹדִי. כְּשֶׁאֲעִבֹר לְפָנֶיךָ: בְּנִקְרַת הַצּוּר. כְּמוֹ הַעֲיִי הַלְּאִשִּׁים הָהֵם שֶׁנִּקְרָא (בְּמִדְבָּר טו, יד), יְקָרִי עֲרֵצִי נֶחֱל (מִשְׁלִי ל, יז), אֲנִי קָרָתִי וְשִׁתִּיתִי מִיָּס (יִשְׁעִיָּה לז, כה), גִּזְרָה אֲחַת לַהֵם: נִקְרַת הַצּוּר. כְּרִיִּית הָאֹר: וּשְׂכֹתִי כַּפִּי. מִכָּאן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוֹת לְמַחֲזִילִים לְחַל (ת"פ וִיקָרָא), וְתַרְגוּמוֹ וְאֲגִין בְּמִימָרִי, כְּנִי הוּא לְדָרֵךְ כְּבוֹד שֶׁל מַעֲלָה, שֶׁאִינוֹ צָרִיךְ לְסוֹכֵךְ עָלָיו צִדֵּק מִמֶּשׁ:
 (23) וְהִסְרֹתִי אֶת כַּפִּי. וְאֶעֱדִי יֵת דְּבֵרְתִּי יְקָרִי, כְּשֶׁתִּסְתַּמֵּלֵק הַנִּהְגָּת כְּבוֹדִי מִכְּנֶגֶד פְּנֶיךָ, לְלֵכֵת מִשֶּׁ וּלְהֵלֵךְ: וְרֹאִיתָ אֹת אַחֵרִי. הִרְאֵהוּ קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִלִּין:

(17) גַּם אֶת הַדְּבָר הַזֶּה. שֶׁלֹּא תִּשְׁרֶה שְׂכִינְתִּי עוֹד עַל עוֹצְדֵי אֲלִילִים אֲעֵשֶׂה, וְאִין דְּצִרְיוֹ שֶׁל צִלְעַם הַרְשָׁע עַל יְדֵי שְׂרִיִּית שְׂכִינָה, אֲלֵא נֹפֵל וּגְלוּי עֵינַיִם, כְּגוֹן וְאֵלֵי דְּצִר יִגְבַּז (אִיּוֹז 7, 3), שׁוּמַעִין עַל יְדֵי שְׁלִיחַ:
 (18) וַיֹּאמֶר ה'רְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ. רֹאֵה מִשֶּׁה שֶׁהִיא עַת רִצּוֹן וְדְצִרְיוֹ מְקוֹנְלִים, וְהוֹסִיף לְשֹׁאֵל לְהִרְאוֹתוֹ מִרְאִית כְּבוֹדוֹ:
 (19) וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲבִיר וְגו'. הַגִּיעָה שְׁעָה שֶׁתִּרְאֶה צִכְצוּדִי מִה שֶׁאֲרֵשֶׁה אוֹתְךָ לְרֹאוֹת, לְפִי שֶׁאֲנִי רוֹאֶה וְצָרִיךְ לְלַמֶּדְךָ סֹדֶר חֲפֻלָּה, שֶׁכְּשֶׁנִּכְרַח לְצַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, הַזְכַּרְתָּ לִּי זְכוֹת אֲבוֹת, כְּסֻדּוֹר אֲתָה שֶׁאֵם תִּמָּה זְכוֹת אֲבוֹת אִין עוֹד תִּקְוָה, אֲנִי אֲעִבֵּר כָּל מִדַּת טוֹבִי לְפָנֶיךָ עַל הָאֹר, וְאֲתָה נֶפֶן צְמַעְרָה: וְקָרָאתִי בְשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ. לְלַמֶּדְךָ סֹדֶר צִקְשַׁת רַחֲמִים, אִף אֵם תִּכְלֶה זְכוֹת אֲבוֹת. וְכִסְדֶּר זֶה שֶׁאֲתָה רוֹאֶה אוֹתִי מַעֲוֵטָךְ וְקוֹרָא ייָג מְדוּת (רִאשָׁה שְׁנֵה ז:), הוּא מְלַמֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְעַל יְדֵי שִׁזְכִּירוֹ לְפָנֶי רַחוּם וְחַנוּן, יִהְיוּ נַעֲנִין, כִּי רַחֲמֵי לֹא קָלִים: וְחַנּוּתִי אֶת אֲשֶׁר אֲחַן. אוֹתָם פְּעַמִּים שֶׁאֲרֵשֶׁה לְחַנוּן: וְרַחֲמֵי. עַתָּה שֶׁאֲחַפּוֹץ לְרַחֵם. עַד כָּאן לֹא הַצְטִיחוּ אֲלֵא עַתָּה שֶׁאֲנִי עֹתִים לֹא אֲעֵנֶה, אֲלֵא בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה אֲמַר לוֹ הִנֵּה אֲנִי:

XXXIV	<p>And the LORD said unto Moses: 'Hew thee two tables of stone like unto the first; and I will write upon the tables the words that were on the first tables, which thou didst break.</p>	<p>וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה פֶּסֶל־ לָךְ שְׁנֵי־לַחֹת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁי וְכַתְּבְתִּי עַל־הַלַּחֹת אֶת־ הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַלַּחֹת הָרִאשִׁימִים אֲשֶׁר שִׁבַּרְתָּ:</p>	<p>חמישי כה*</p>
2	<p>And be ready by the morning, and come up in the morning unto mount Sinai, and present thyself there to Me on the top of the mount.</p>	<p>וְהָיָה נָכוֹן לִבְקֹר וְעֲלִיתָ בִּבְקֹר אֶל־הָרַיִם סִינִי וְנִצַּבְתָּ לִּי שָׁם עַל־ רֹאשׁ הָהָר:</p>	<p>2</p>
3	<p>And no man shall come up with thee, neither let any man be seen throughout all the mount; neither let the flocks nor herds feed before that mount.'</p>	<p>וְאִישׁ לֹא־יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם־אִישׁ אֲלִי־יָרֵא בְּכָל־הָהָר גַּם־הַצֹּאֵן וְהַבָּקָר אֲל־יֵרְעוּ אֶל־מִוֶּלֶת הָהָר הַהוּא:</p>	<p>3</p>
4	<p>And he hewed two tables of stone like unto the first; and Moses rose up early in the morning, and went up unto mount Sinai, as the LORD had commanded him, and took in his hand two tables of stone.</p>	<p>וַיִּפְסֹל שְׁנֵי־לַחֹת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁימִים וַיִּשְׁלֶם מֹשֶׁה בִּבְקֹר וַיַּעַל אֶל־הָרַיִם סִינִי כַּאֲשֶׁר צֻוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לַחֹת אֲבָנִים:</p>	<p>4</p>
5	<p>And the LORD descended in the cloud, and stood with him there, and proclaimed the name of the LORD.</p>	<p>וַיֵּרֶד יְהוָה בֶּעָנָן וַיִּתְּצַב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה:</p>	<p>5</p>
6	<p>And the LORD passed by before him, and proclaimed: 'The LORD, the LORD, God, merciful and gracious, long-suffering, and abundant in goodness and truth;</p>	<p>וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵי רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד וְאֱמֶת:</p>	<p>6</p>

(1) פסל לך. הראהו מחצב סנפיריניון מתוך אהלו, (2) נכון. מוזמן; ואמר לו הפסולת יהיה שלך, ומשם נתעשר משה הרבה: (3) ואיש לא יעלה עמך. הראשונות על ידי שהיו פסל לך. אחת שצרת הראשונות, אחת פסל לך אחרות, משל למלך שהלך למדינת הים והניח ארוסתו עם השפחות, מתוך קלקול השפחות יאל עליה שם רע, עמד שושצינה וקרע כחוצה, אמר, אם יאמר המלך להורגה, אומר לו עדיין אינה אשתך, דק המלך ומנא שלא היה הקלקול אלא מן השפחות, נחרצה לה, אמר לו שושצינה, כחוצה לה כחוצה אחרת שנקרעה הראשונה, אמר לו המלך, אחת קרעת אחת, אחת קנה לה נייר אחר ואני אכתוב לה צכת צדי, כן המלך זה הקצה, השפחות אלו ערצ רצ, והשושצין זה משה, ארוסתו של הקצה אלו ישראל, לכן נאמר פסל לך:

(2) נכון. מוזמן; (3) ואיש לא יעלה עמך. הראשונות על ידי שהיו צתשואות וקולות וקהלות, שלטה בהן עין רעה, אין לך יפה מן הזניעות: (5) ויקרא בשם ה'. מתרגמיני וקרא בשם ה' דה': (6) יי' יי'. מדת רחמים היא, אחת קודם שיחטא, ואחת לאחר שיחטא וישוב (ראש השנה יז): אל. אף זו מדת רחמים, וכן הוא אומר, אֵלֵי אֵלֵי לָמָּה עֲזַבְתָּנִי (תהלים כב), ואין לומר למדת הדין למה עזבתני, כך מצאתי במכילתא (שירה פ"ג): ארך אפים. מאריך אפו, ואינו ממחר ליפרע, שמה יעשה תשובה: ורב חסד. לזריכים חסד, שאין להם זכויות כל כך: ואמת. לשלם שכר טוב לעושי רצונו:

<p>keeping mercy unto the thousandth generation, forgiving iniquity and transgression and sin; and that will by no means clear the guilty; visiting the iniquity of the fathers upon the children, and upon the children's children, unto the third and unto the fourth generation.'</p>	<p>נָצַר (בספרי תימן נָצַר בנרן רגילה) חֶסֶד לְאַלְפִים עֶזְרָא וּפָשַׁע וְחַטָּאת וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פֶקֶדוֹ עֲוֹן אָבוֹת עַל-בָּנִים וְעַל-בָּנֵי בָנִים עַל-שְׁלֹשִׁים וְעַל-רִבְעִים:</p>	<p>7</p>
<p>And Moses made haste, and bowed his head toward the earth, and worshipped.</p>	<p>וַיַּמְהַר מֹשֶׁה וַיִּקְדֹּ אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה:</p>	<p>8</p>
<p>And he said: 'If now I have found grace in Thy sight, O Lord, let the Lord, I pray Thee, go in the midst of us; for it is a stiffnecked people; and pardon our iniquity and our sin, and take us for Thine inheritance.'</p>	<p>וַיֹּאמֶר אִם-נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי יְיָ-נָא אֲדֹנָי בִּקְרַבְנִי כִּי עַם-קָשֶׁה-עֲרָף הוּא וְסָלַחְתָּ לְעֻגְנוֹ וּלְחַטָּאתָו וּנְחַלְתָּנוּ:</p>	<p>9</p>
<p>And He said: 'Behold, I make a covenant; before all thy people I will do marvels, such as have not been wrought in all the earth, nor in any nation; and all the people among which thou art shall see the work of the LORD that I am about to do with thee, that it is tremendous.</p>	<p>וַיֹּאמֶר הֵנָּה אֲנִי כֹרֶת בְּרִית נִגְדֹ כָל-עַמֶּךָ אֲעִשֶׂה נִפְלְאוֹת אֲשֶׁר לֹא-נִבְרְאוּ בְּכָל-הָאָרֶץ וּבְכָל-הָעַמִּים וּרְאֵה כָל-הָעָם אֲשֶׁר-אִתָּה בִּקְרַבּוֹ אֶת-מַעֲשֵׂה יְהוָה כִּי-נִזְרָא הוּא אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ:</p>	<p>ששי</p>
<p>Observe thou that which I am commanding thee this day; behold, I am driving out before thee the Amorite, and the Canaanite, and the Hittite, and the Perizzite, and the Hivite, and the Jebusite.</p>	<p>טָר לָךְ יֵת דְּאָנָא מִפְּקֻדָּהּ יוֹמָא דִּין הָאָנָא מִתְרִיד מִן קְדָמָךְ יֵת אַמּוֹרֵא וְכַנְעֲנָא וְחִתָּא וּפְרִזָּא וְחִוִּיא וְיִבּוּסָא:</p>	<p>11</p>

- (7) נוצר חסד. שהאדם עושה לפניו: לאלפים. לשני אלפים דורות. עונות, אלו הזדונוות. פשעים, אלו המרדס ש'אדם עושה להכעיס: ונקה לא ינקה. לפי פשוטו משמע, שאינו מוותר על העון לגמרי, אלא נפרע ממנו מעט מעט. ורבותינו דרשו (יומא פו.), מנקה הוא לשצים ולא ינקה לשאינן שצים: פוקד עון אבות על בנים. כשאזכיר מעשה אבותיהם צדיהם, שכבר פירש במקרא אחר לשונאי: ועל רבעים. דור רביעי, נמנעת מדה טובה מרובה על מדת פורענות אחת לחמש מאות, שצמדה טובה הוא אומר נוצר חסד לאלפים:
- (8) וימהר משה. כשראה משה שכינה עוזרת ושמע קול הקריאה, מיד וישתחו:
- (9) ילך נא ה' בקרבנו. כמו שהצטחחנו, מאחר שאתה נושא עון, ואם עס קשה עורף הוא וימרו בך, ואמרת על זאת פן אכלך דרךך, אחת תסלח לעווננו וגו'. יש כי במקום אס: ונחלחנו. ומחננו לך לנחלה (ס"א שמתן לנו נחלה) מיוחדת, זו היא צקשת ונפלינו אני ועמך, שלא תשרה שכינתך על האומות עובדי אלילים:
- (10) כורת ברית. על זאת: אעשה נפלאות. לשון ונפלינו, שיהיו מובדלים בזה מכל האומות עובדי אלילים, שלא תשרה שכינתי עליהם:
- (11) את האמורי וגו'. ו' אומות יש כאן, כי הגרגשי עמד ופנה מפניהם:

12 Take heed to thyself, lest thou make a covenant with the inhabitants of the land whither thou goest, lest they be for a snare in the midst of thee.	אִסְתָּמַר לְךָ דִּלְמָא תִּגְזֹר קִיָּם לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא עֲלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבְּךָ:	12 הַשְׁמַר לְךָ פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא עֲלֶיהָ פֶּן־יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ בְּקִרְבְּךָ:
13 But ye shall break down their altars, and dash in pieces their pillars, and ye shall cut down their Asherim.	אֲרִי יֵת אִיגֻרֵיהוֹן תִּתְּרֶעוֹן וְיֵת קִמְתָּהוֹן תִּתְּבִרוֹן וְיֵת אֲשִׁירֵיהוֹן תִּקְצֹצוֹן:	13 כִּי אֶת־מִזְבְּחֹתָם תִּתְּצוֹן וְאֶת־מַצְבְּתָם תִּשְׁבְּרוֹן וְאֶת־אֲשֵׁרֵי תִכְרֹתוֹן:
14 For thou shalt bow down to no other god; for the LORD, whose name is Jealous, is a jealous God;	אֲרִי לֹא תִסְגֹּד לְטֻעֹת עֲמֻמִּיָּא אֲרִי יֵי קִנְאָה שְׁמִיהָ אֵל קִנְאָה הוּא:	14 כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אֲחֵר כִּי יִהְיֶה קִנְאָה שְׁמוֹ אֵל קִנְאָה הוּא:
15 lest thou make a covenant with the inhabitants of the land, and they go astray after their gods, and do sacrifice unto their gods, and they call thee, and thou eat of their sacrifice;	דִּלְמָא תִּגְזֹר קִיָּם לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְיִטְעוּן בְּתֵר טְעוֹתָהוֹן וְיִדְבְּחוּן לְטְעוֹתָהוֹן וְיִקְרוּן לְךָ וְתִכּוֹל מִדְּבַחֵיהוֹן:	15 פֶּן־תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְיִזְנוּ אַחֲרַי אֱלֹהֵיהֶם וְיִזְבְּחוּ לְאֱלֹהֵיהֶם וְיִקְרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזְבָּחֹי:
16 and thou take of their daughters unto thy sons, and their daughters go astray after their gods, and make thy sons go astray after their gods.	וְתִסַּב מִבְּנֹתָהוֹן לְבָנֶיךָ וְיִטְעוּן בְּנֹתָהוֹן בְּתֵר טְעוֹתָהוֹן וְיִטְעוּן יֵת בְּנֶיךָ בְּתֵר טְעוֹתָהוֹן:	16 וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו לְבָנֶיךָ וְיִזְנוּ בְּנֹתָיו אַחֲרַי אֱלֹהֵיהֶן וְיִזְנוּ אֶת־בְּנֶיךָ אַחֲרַי אֱלֹהֵיהֶן:
17 Thou shalt make thee no molten gods.	דִּחַלְן דְּמִתְכָּא לֹא תַעֲבִיד לְךָ:	17 אֱלֹהֵי מִסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה־לְךָ:
18 The feast of unleavened bread shalt thou keep. Seven days thou shalt eat unleavened bread, as I commanded thee, at the time appointed in the month Abib, for in the month Abib thou camest out from Egypt.	יֵת חֲמֵא דְּפִטִּירָא תִּטְרַ שְׁבַע יוֹמִין תִּכּוֹל פִּטִּירָא דְּפִטִּירָא לְזֶמֶן יִרְחָא דְּאַבִּיבָא אֲרִי בִּירְחָא דְּאַבִּיבָא נִפְקִיתָ מִמִּצְרַיִם:	18 אֶת־חֵג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב יֵצְאתָ מִמִּצְרַיִם:
19 All that openeth the womb is Mine; and of all thy cattle thou shalt sanctify the males, the firstlings of ox and sheep.	כָּל פֶּתַח וּלְדָא דִּילִי הוּא וְכָל בְּעִירָךְ תִּקְדִּישׁ דְּכָרִין בְּכוֹר תֹּר וְאַמֹּר:	19 כָּל־פֶּטֶר רַחֵם לִי וְכָל־מִקְנֶךָ תִּזְכֹּר פֶּטֶר שׁוֹר וְשֶׂה:

- (13) אשריו. הוא חילן שעוזדים אותו:
 (14) קנא שמו. מקנא להפרע ואינו מוותר. וזהו כל לשון (19) כל פטר רחם לי. נאדם: וכל מקנך תזכר וגו'. וכל מקנך אשר תזכר צפטר שור ושה, אשר יפטר זכר (15) ואכלת מזבחו. כסבור אתה שאין עונש צאכילתו, את רחמיה. פטר. לשון פתיחה, וכן פטר מים ראשית ואני מעלה עליך כמודה בעבודתו, שמתוך כך אתה צא ולוקח מזנותיו לזניך (עבודה זרה ט.).
 (18) חרש האביב. חרש הצפור, שהתנאה מתכרת

20 And the firstling of an ass thou shalt redeem with a lamb; and if thou wilt not redeem it, then thou shalt break its neck. All the first-born of thy sons thou shalt redeem. And none shall appear before Me empty.	וביכרָא דְחִמְרָא תִּפְרוֹק בְּאַמְרָא וְאִם לֹא תִּפְרוֹק וְתִקְפִּיהַּ כָּל בּוֹכֵרָא דְבִנְךָ תִּפְרוֹק וְלֹא יִתְחַזֵּן קִדְמִי רִיקָנִין:	20 וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בִשָּׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָתוֹ כָּל בְּכוֹר בְּנֶיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא־יֵרָאוּ פָנַי רִיקָם:
21 Six days thou shalt work, but on the seventh day thou shalt rest; in plowing time and in harvest thou shalt rest.	21 שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת בְּחֹרֶשׁ וּבִקְצִיר תִּשָּׁבֵת:	21 שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשָּׁבֵת בְּחֹרֶשׁ וּבִקְצִיר תִּשָּׁבֵת:
22 And thou shalt observe the feast of weeks, even of the first-fruits of wheat harvest, and the feast of ingathering at the turn of the year.	22 וְחַג שָׁבֻעַת תַּעֲשֶׂה לְךָ בַּבּוֹרִי קִצִּיר חִטִּים וְחַג הָאֲסִיף תִּקְוֹפֶת הַשָּׁנָה:	22 וְחַג שָׁבֻעַת תַּעֲשֶׂה לְךָ בַּבּוֹרִי קִצִּיר חִטִּים וְחַג הָאֲסִיף תִּקְוֹפֶת הַשָּׁנָה:
23 Three times in the year shall all thy males appear before the Lord GOD, the God of Israel.	23 תִּלְתָּ זְמַנִּין בְּשָׁנָה יִתְחַזֵּן כָּל דְּכוּרָךְ קִדְם רַבּוֹן עַלְמָא יְיָ אֱלֹהֵא דִישְׂרָאֵל:	23 שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה יֵרָאֶה כָּל־זְכוּרְךָ אֶת־פָּנָי הָאֵדֶן ו' יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:
24 For I will cast out nations before thee, and enlarge thy borders; neither shall any man covet thy land, when thou goest up to appear before the LORD thy God three times in the year.	24 אֲרִי אֶתְרִיד עַמִּמִּין מִן קִדְמָךְ וְאֶפְתִּי יָת תַּחֲוִמָךְ וְלֹא יִחְמִיד אָנָּשׁ יָת אֶרְעָךְ בְּמִסְקָךְ לְאֶתְחַזֵּא קִדְם יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּלְתָּ זְמַנִּין בְּשָׁנָה:	24 כִּי־אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ וְלֹא־יִחְמַד אִישׁ אֶת־אֶרְצְךָ בַּעַלְתָּךְ לִרְאוֹת אֶת־פָּנַי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה:

וקציר של שביעית, שהרי כבר נאמר שְׁדָךְ לֹא תִזְרַע וגו' (ויקרא כה, ד). ויש אומרים שאינו מדבר אלא בשבת, וחריש וקציר שהוזכר בו לומר לך, מה חריש רשות אף קציר רשות, יאל קציר העומר שהוא מזוה, ודוחה את השבת:

(22) בכורי קציר חטים. שאתה מביא זו שתי הלחם מן החטים. בכורם שהיא מנחה ראשונה הצאה מן החדש של חטים למקדש, כי מנחת העומר הצאה בפסח, מן השעורים היא: וחג האסיף. בזמן שאתה אוסף תבואתך מן השדה לבית. אספיה זו לשון הכנסה לבית, כמו וְאֶסְפָּאוּ אֶל הוֹךְ פִּיתָךְ (דברים כג, ז): תקופת השנה. שהיא בחזרת השנה, בתחלת השנה הצאה: תקופת. לשון מסירה והקפה:

(23) כל זכורך. כל הזכרים שכן. הרצה מזאת בתורה נאמרו ונכפלו, ויש מהם שלש פעמים וארבע, לחייב ולענוש על מנין לאוין שבהם, ועל מנין עשה שבהם:

(24) אוריש. כתרומתו אֶסְרָךְ, וכן הֶסֶל רָשׁ (דברים ז, לא), וכן וַיִּזְרַע אֶת הָאֶמְרִי (צמדבר כא, לב), לשון גירושין: והרחבתי את גבולך. ואתה רחוק מבית הבחירה, ואינך יכול לראות לפני תמיד, לכן אני קובע לך שלשה רגלים הללו:

(20) ופטר חמור. ולא שאר בהמה טמאה: תפדה בשב. נותן שה לכהן, והוא חולין ציד כהן, ופטר חמור מותר בעבודה לבעלים: וערפתו. עורפו בקופיץ, הוא הפסיד ממון כהן, לפיכך יופסד ממנו: כל בכור בניך תפדה חמשה סלעים פדיונו קצוב, שנאמר וּפְדִיוֹ מִזֶּן חֶדֶשׁ תִּפְדֶּה (צמדבר יח, טז): ולא יראו פני ריקם. לפי פשוטו של מקרא, דבר צפני עצמו הוא, ואינו מוסב על הבכור, שאין צמזם בכור ראיית פנים, אלא אזוהרה אחרת היא, וכשתעלו לרגל לראות, לא יראו פני ריקם, מזוה עליכם להביא עולת ראיית פנים. ולפי מדרש ברייתא, מקרא יתר הוא, ומופנה לגזרה שוה, ללמד על הענקתו של עזר עברי שהוא חמשה סלעים מכל מין ומין, כפדיון בכור, צמסכת קדושין (יז, א):

(21) בחריש ובקציר תשבות. למה נזכר חריש וקציר, יש מרבותיו אומרים (ראש השנה ט), על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית, ללמד שמוסיפין מחול על הקדש, וכך משמעו, ששם ימים תעזרו וציוס השביעית תשבות, ועבודת ו' הימים שהתרת לך, יש שנה שהחריש והקציר אסור, ואין צריך לומר חריש

25	Thou shalt not offer the blood of My sacrifice with leavened bread; neither shall the sacrifice of the feast of the passover be left unto the morning.	לֹא־תִשְׁחַט עַל־חֶמֶץ דָּם־זִבְחִי וְלֹא־יָלִין לַבֶּקֶר זֶבַח חַג הַפֶּסַח: לֹא תִכּוֹס עַל חֶמֶץ דָּם פִּסְחִי וְלֹא יִבְתּוּן לְצַפְרָא תִרְבִּי נִכְסֵת חֶגָא דְּפִסְחָא:
26	The choicest first-fruits of thy land thou shalt bring unto the house of the LORD thy God. Thou shalt not see the kid in its mother's milk.'	רֵאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא־תִבְשֹׁל גְּדִי בַחֲלָב אִמּוֹ: (פ) רֵישׁ בְּכוּרֵי אֶרֶץ תִּיתִי לְבֵית מִקְדָּשָׁא דִּי אֱלֹהֶיךָ לֹא תִיכְלוּן בֶּשֶׂר בַּחֲלָב:
27	And the LORD said unto Moses: 'Write thou these words, for after the tenor of these words I have made a covenant with thee and with Israel.'	וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב לְךָ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֶת־יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר יי לְמֹשֶׁה כְּתֹב לְךָ ית פְּתִילָא הָאֵלִין אֲרִי עַל מִימֵר פְּתִילָא הָאֵלִין גְּזֵרִית עִמָּךְ קִים וְעַם יִשְׂרָאֵל:
28	And he was there with the LORD forty days and forty nights; he did neither eat bread, nor drink water. And he wrote upon the tables the words of the covenant, the ten words.	וַיְהִי־שָׁם עִם־יְהוָה אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל־הַלָּחֹת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית עֲשֶׂת הַדְּבָרִים: וַיְהִי תַמָּן קָדָם יי אַרְבָּעִין יָמִין וְאַרְבָּעִין לַיְלָן לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל לִוְחָי ית פְּתִילָא קִימָא עֲשֶׂרָא פְּתִילָא:
29	And it came to pass, when Moses came down from mount Sinai with the two tables of the testimony in Moses' hand, when he came down from the mount, that Moses knew not that the skin of his face sent forth beams while He talked with him.	וַיְהִי בְּרִדַּת מֹשֶׁה מִתֵּר סִינִי וּשְׁנֵי לָחֹת הָעֵדֻת בְּיַד־מֹשֶׁה בְּרִדָּתוֹ מִן־הָהָר וּמֹשֶׁה לֹא־ יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ: וַיְהִי כַד גַּחַת מֹשֶׁה מִטּוֹרָא דְּסִינִי וּתְרִין לִוְחֵי דְּסִידְהוּתָא בְּיָדָא דְּמֹשֶׁה בְּמִיחֻתִּיהָ מִן טוֹרָא וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע אֲרִי סִינִי זִיו יִקְרָא דְּאַפּוּהִי בְּמַלְלוּתִיהָ עִמִּיהָ:
30	And when Aaron and all the children of Israel saw Moses, behold, the skin of his face sent forth beams; and they were afraid to come nigh him.	וַיִּרְא אַהֲרֹן וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה וַהֲנֶה קָרַן עוֹר פָּנָיו וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁתֹּת אֵלָיו: וַיִּרְא אַהֲרֹן וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת מֹשֶׁה וְהָא סִינִי זִיו יִקְרָא דְּאַפּוּהִי וּדְחִילוּ מִלְּאִתְקַרְבָּא לְוִתִּיהָ:

(25) לא תשחט וגו'. לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים, אזהרה לשחוט, או לזרוק, או לאחד מזני חצורה (פסחים סג). לעוף, שאין לו חלז אס, שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים:
(26) ראשית בכורי אדמתך תביא בית יהוה אלהיך לא תבשל גדי לא תכיל, (דברים ח, ח), ודבש, הוא דבש חמרים: לא תבשל גדי, אזהרה לבשר וחלב, ולשנה פעמים כתוב צמורה, אחד לאכילה, ואחד לאסור בישול (חולין קטו:). גדי. כל ולד רך צמשמע, וגף עגל וכבש, ממה שהוררך לפרש בכמה מקומות גדי עזים,
(27) את הדברים האלה. ולא אתה רשאי לכתוב תורה שצנל פה:
(28) ויהי ברדת משה. כשהציא לוחות אחרונות ציוס הכפורים: כי קרן. לשון קרנים, שהאור מזהיק וצולט כמין קרן. ומהיכן זכה משה לקרני ההוד, רבותינו אמרו מן המערה, שנתן הקצה ידו על פניו, שנאמר וְשָׁפַתִּי כְּפִי (שמות לג, כב):
(29) ויהי ברדת משה. כשהציא לוחות אחרונות ציוס הכפורים: כי קרן. לשון קרנים, שהאור מזהיק וצולט כמין קרן. ומהיכן זכה משה לקרני ההוד, רבותינו אמרו מן המערה, שנתן הקצה ידו על פניו, שנאמר וְשָׁפַתִּי כְּפִי (שמות לג, כב):

<p>31 And Moses called unto them; and Aaron and all the rulers of the congregation returned unto him; and Moses spoke to them.</p>	<p>וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹן מֹשֶׁה וְתָבוּ לְוָתִיהָ אֶהְרֹן וְכָל רִבְרִבְיָא בְּכֹנְשָׁתָא וּמִלִּיל מֹשֶׁה עִמָּהוֹן:</p>	<p>וַיִּקְרָא אֱלֹהִים מֹשֶׁה וַיִּשְׁבּוּ אֵלָיו אֶהְרֹן וְכָל־הַנְּשָׂאִים בַּעֲדָה וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם:</p>	<p>31</p>
<p>32 And afterward all the children of Israel came nigh, and he gave them in commandment all that the LORD had spoken with him in mount Sinai.</p>	<p>וּבְתֵר כֵּן אֶתְקִרְבוּ כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּפְסִידִינוּן יְת כָּל דְּמִלִּיל יי עֲמִיה בְּטוֹרָא דְּסִינַי:</p>	<p>וְאַחֲרֵי־כֵן נִגְשׂוּ כָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּצְוֵם אֶת כָּל־אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֹתוֹ בְּהַר סִינַי:</p>	<p>32</p>
<p>33 And when Moses had done speaking with them, he put a veil on his face.</p>	<p>וַיִּשְׁאַל מֹשֶׁה מִלְּמַלְאָא עִמָּהוֹן וַיַּהֲב עַל אַפּוֹהִי בֵּית אַפִּי:</p>	<p>וַיְכַל מֹשֶׁה מִדְּבַר אֹתָם וַיִּתֵּן עַל־פָּנָיו מִסְכָּה:</p>	<p>מפטיר</p>
<p>34 But when Moses went in before the LORD that He might speak with him, he took the veil off, until he came out; and he came out; and spoke unto the children of Israel that which he was commanded.</p>	<p>וּכְד עָלִיל מֹשֶׁה לְקָדָם יי לְמַלְאָא עֲמִיה מַעְדֵי יְת בֵּית אַפִּי עַד מִפְקִיה וּנְפִיק וּמִמִּלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת דְּמַתְּפַשֵּׁד:</p>	<p>וּבִבְא מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לְדַבֵּר אִתּוֹ יָסִיר אֶת־הַמִּסְכָּה עַד־צֵאתוֹ וַיֵּצֵא וְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר יְצִוָה:</p>	<p>34</p>
<p>35 And the children of Israel saw the face of Moses, that the skin of Moses' face sent forth beams; and Moses put the veil back upon his face, until he went in to speak with Him.</p>	<p>וַחֲזֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְת אַפִּי מֹשֶׁה אֲרִי סִינַי זִיו יִקְרָא דְּאַפִּי מֹשֶׁה וּמִתִּיב מֹשֶׁה יְת בֵּית אַפִּי עַל אַפּוֹהִי עַד דְּעָלִיל לְמַלְאָא עֲמִיה:</p>	<p>וַרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנָי מֹשֶׁה כִּי קָרַן עוֹר פָּנָי מֹשֶׁה וַהֲשִׁיב מֹשֶׁה אֶת־הַמִּסְכָּה עַל־פָּנָיו עַד־בֹּאוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ: (ס)</p>	<p>קלט פסוקים</p>

The Haftara is I Kings 18:1 – 18:39 on page 220. Sepharadim read I Kings 18:20 – 18:39. On Shabbat Parah, Maftir and Haftara are on page 239.

<p>XXXV And Moses assembled all the congregation of the children of Israel, and said unto them: "These are the words which the LORD hath commanded, that ye should do them.</p>	<p>וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלָה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֹתָם:</p>	<p>וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת־כָּל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֵלָה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֹתָם:</p>	<p>ויקהל</p>
---	---	---	--------------

(30) וייראו מגשת אליו. זא וראה כמה גדולה כחה של עזירה, שעד שלא פשטו ידיהם בעזירה מהו אומר, ומקלה פזוד ה' פאלס חלקת צראש הקר לעיני בני ישראל (שמות כד, יז), ולא יראים ולא מודעזעים, ומשעשו את העגל, אף מקרני הדוד של משה היו מרתיעים ומודעזעים:

(31) הגשאים בעדה. כמו נשיאי העדה: וידבר משה אליהם. שליחותו של מקום, ולשון הויה הוא כל הענין הזה:

(32) ואחרי כן נגשו. אחר שלמד לזקנים, חוזר ומלמד הפרשה או ההלכה לישראל. תנו רבנן, כיצד סדר המשנה משה היה לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן, שנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לו לשמאל משה, נכנסו בניו, שנה להם משה פרקם, נסתלקו הם, ישב אלעזר לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן, נכנסו זקנים, שנה להם משה פרקם, נסתלקו זקנים ישבו לזדדין, נכנסו כל העם, שנה להם משה פרקם, נמלא זיד

כל העם א', ציד הזקנים צ', ציד בני אהרן שלשה, ציד אהרן ארבעה וכו', כדאיתא בעירובין (נד:):

(33) ויתן על פניו מסוה. כתרנומו צית אפי, לשון ארמי הוא צגמרא קוי לצא (כתובות סז:), ועוד בכתובות (ס). הוה קא מסוה לאפה, לשון הצטה, היה מסתכל בה, אף כאן מסוה, צגד הניתן כנגד הפרצוף וצית העינים, ולכבוד קרני ההוד שלא יזונו הכל מהם, היה נותן המסוה כנגדן, ונוטלו בשעה שהיה מדבר עם ישראל, ובשעה שהמקום נדצר עמו עד לאחור, ובצאתו יצא בלא מסוה:

(34) ודבר אל בני ישראל. וראו קרני ההוד צפניו, וכשהוא מסתלק מהם:

(35) והשיב משה את המסוה על פניו עד בואו לדבר אחר. וכשצא לדבר אחר נוטלו מעל פניו:

2	Six days shall work be done, but on the seventh day there shall be to you a holy day, a sabbath of solemn rest to the LORD; whosoever doeth any work therein shall be put to death.	שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָכֶם קָדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַיהוָה כָּל־הָעֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה יוּמָת: וְכִי־יִמָּן תִּתְּעַבֵּיד עֲבִידְתָּא וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְהִי לְכוֹן קוּדְשָׁא שְׂבָא שְׂבָתָא קָדֶם יִי כָל דִּיעֲבִיד בֵּיה עֲבִידְתָּא יִתְקַטִּיל:	2
3	Ye shall kindle no fire throughout your habitations upon the sabbath day.	לֹא תִבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מוֹתְבֵיכֶם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת: (פ)	3
4	And Moses spoke unto all the congregation of the children of Israel, saying: 'This is the thing which the LORD commanded, saying:	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־עַדַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְכָל־כְּנֻשְׁתָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר דִּין פְּתִגְמָא דְּפִקִּיד יִי לְמִימַר:	4
5	Take ye from among you an offering unto the LORD, whosoever is of a willing heart, let him bring it, the LORD's offering: gold, and silver, and brass;	קָחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה לַיהוָה כָּל־נָדִיב לִבּוֹ וּבִיאָה אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה זָהָב וְכֶסֶף וְנָחְשָׁת: סִבּוּ מִנְכוֹן אִפְרָשׁוּתָא קָדֶם יִי כָל דִּיתְרַעִי לְבֵיה יִיִּיתִי יֵת אִפְרָשׁוּתָא קָדֶם יִי דְהָבָא וְכֶסֶף וְנָחְשָׁא:	5
6	and blue, and purple, and scarlet, and fine linen, and goats' hair;	וְתַכְלֵת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים: וְתַכְלָא וְאַרְגָּמָן וְצַבֵּעַ זְהוּרִי וּבוּץ וּמַעֲזִי:	6
7	and rams' skins dyed red, and sealskins, and acacia-wood;	וְעֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֹרֹת תַּחָּשִׁים וְעֵצֵי שִׁטִּים: וּמִשְׁכֵּי דְדִכְרֵי מִסְמָקִי וּמִשְׁכֵּי סִסְגוּנָא וְעֵצֵי שִׁטִּין:	7
8	and oil for the light, and spices for the anointing oil, and for the sweet incense;	וּשְׁמֵן לַמָּאֹר וּבִשְׁמִים לְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַסַּמִּים: וּמִשְׁחָא לְאַנְהָרוּתָא וּבוֹסְמִיָּא לְמִשַׁח רַבּוּתָא וְלִקְטֹרֶת בּוֹסְמִיָּא:	8
9	and onyx stones, and stones to be set, for the ephod, and for the breastplate.	וְאַבְנֵי־שֹהֶם וְאַבְנֵי מְלָאִים לְאַפֹּד וּלְחֹשֶׁן: וְאַבְנֵי בּוֹרְלָא וְאַבְנֵי אֲשֻׁלְמוּתָא לְשִׁקְעָא בְּאַיְפוּדָא וּבַחֹשֶׁן:	9
10	And let every wise-hearted man among you come, and make all that the LORD hath commanded:	וְכָל־חָכֶם־לֵב בְּכֶם יָבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: וְכָל חֲכִימֵי לְבָא דְּבָכוֹן יִיתוּן וַיַּעֲבִדוּן יֵת כָּל דְּפִקִּיד יִי:	10
11	the tabernacle, its tent, and its covering, its clasps, and its boards, its bars, its pillars, and its sockets;	אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶת־אֹהֶלָּו וְאֶת־מִכְסָּהוּ אֶת־קַרְסָיו וְאֶת־קַרְשָׁיו אֶת־בְּרִיחָיו אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנָיו: יֵת מִשְׁכְּנָא יֵת פְּרָסִיָּה וְיֵת חוּפְּאִיָּה פּוּרְפּוּחָיו דְּפּוּחֵי עֲבֵרוּחֵי עֲמוּדוֹתָיו וְסִמְכוּחֵי:	11

- (1) ויקהל משה. למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר, והוא לשון הפעיל, שאינו אוסף אנשים צידים, אלא הן נאספים על פי דבורו, ומרגמו ואקנש:
- (2) ששת ימים. הקדים להם אזוהרת שנת לזווי מלאכת המשכן, לומר, שאינו דוחה את השבת:
- (3) לא תבערו אש. יש מרצותינו אומרים, הצערה ללא ינאח, ויש אומרים לחלק ינאח (סנהדרין לה:). יצמות ו:.
- (4) זה הדבר אשר צוה ה'. לי לאמר לכם:
- (5) נדיב לבו. עלשם שלצו נדבוקריו נדיב לב. כזר פירשתי נדצת המשכן ומלאכתו במקום לוואחס:

12	the ark, and the staves thereof, the ark-cover, and the veil of the screen;	אֶת־הָאָרֶן וְאֶת־בַּדָּיו אֶת־ הַכַּפֹּרֶת וְאֶת פֶּרֶכֶת הַמָּסָךְ: יֵת אֲרוֹנָא וְיֵת אֲרִיחוֹהִי יֵת כַּפֹּרֶתָא וְיֵת פְּרוּכְתָּא דְּפֶרְסָא:
13	the table, and its staves, and all its vessels, and the showbread;	אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת־ כָּל־כֵּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים: יֵת פְּתוּרָא וְיֵת אֲרִיחוֹהִי וְיֵת כָּל מְנוּהֵי וְיֵת לַחִים אַפִּיָא:
14	the candlestick also for the light, and its vessels, and its lamps, and the oil for the light;	וְאֶת־מְנֹרֶת הַמָּאֹר וְאֶת־כְּלֵיהָ וְאֶת־נֵרֶיהָ וְאֶת שֶׁמֶן הַמָּאֹר: וְיֵת מְנֹרָתָא דְּאֶנְהָרִי וְיֵת מְנֵהָ וְיֵת בּוֹצִינְהָא וְיֵת מִשְׁחָא דְּאֶנְהָרוּתָא:
15	and the altar of incense, and its staves, and the anointing oil, and the sweet incense, and the screen for the door, at the door of the tabernacle;	וְאֶת־מִזְבֵּחַ הַקְטֹרֶת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לְפֶתַח הַמִּשְׁכָּן: וְיֵת מִדְּבָחָא דְּקִטְרֶת בּוֹסְמִיָא וְיֵת אֲרִיחוֹהִי וְיֵת מִשְׁחָא דְּרִבּוּתָא וְיֵת קְטֹרֶת בּוֹסְמִיָא וְיֵת פֶּרְסָא דְּתַרְעָא לְתַרְעָא מִשְׁכָּנָא:
16	the altar of burnt-offering, with its grating of brass, its staves, and all its vessels, the laver and its base;	אֶת־מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־ כִּנּוֹ: יֵת מִדְּבָחָא דְּעֹלָתָא וְיֵת סִדְרָא דְּנִחָשָׁא דִּילֵיהָ יֵת אֲרִיחוֹהִי וְיֵת כָּל מְנוּהֵי יֵת כִּיּוֹרָא וְיֵת בְּסִיסָהּ:
17	the hangings of the court, the pillars thereof, and their sockets, and the screen for the gate of the court;	אֶת קַלְעֵי הַחֹצֵר אֶת־עַמֻּדָיו וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת מָסַךְ שַׁעַר הַחֹצֵר: יֵת סִדְרֵי דְּרִתָּא יֵת עַמֻּדֵיהִי יֵת סִמְכֵיהָ וְיֵת פֶּרְסָא דְּתַרְעָא דְּרִתָּא:
18	the pins of the tabernacle, and the pins of the court, and their cords;	אֶת־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־יִתְדֹת הַחֹצֵר וְאֶת־מִיתְרֵיהֶם: יֵת סִבֵּי מִשְׁכָּנָא וְיֵת סִבֵּי דְּרִתָּא וְיֵת אֲטוּנֵיהוֹן:
19	the plaited garments, for ministering in the holy place, the holy garments for Aaron the priest, and the garments of his sons, to minister in the priest's office.?	אֶת־בְּגָדֵי הַשָּׂרָד לְשָׂרֵת בְּקֹדֶשׁ אֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן: יֵת לְבוּשֵׁי שְׂמוּשָׂא לְשְׂמוּשָׂא בְּקוֹדֶשׁ יֵת לְבוּשֵׁי קוֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן כֹּהֵנָא וְיֵת לְבוּשֵׁי בְנוֹהֵי לְשְׂמוּשָׂא:

(11) את המשכן. יריעות המחמנות הנראות צמוכות קרוים (15) מסך הפתח. וילון שלפני המזבח, שלא היו שם קרשים משכן: את אהלו. היא אהל יריעות עזים העשוי לגג: ולא יריעות: (17) את עמודיו ואת אדניה. הרי חצר קרוי כאן לשון זכר ואת מכסהו. מכסה עורות אילים והמחשים: (12) ואת פרוכת המסך. פרוכת המחיה. כל דבר המגין ולשון נקבה, וכן דברים הרבה: ואת מסך שער החצר. וילון פרוש לצד המזבח עשרים אמה אמצעיות, של רוחב החצר. (א, 1), הנגיף קָדַשׁ דְּרָכָה (הושע ב, ח): (13) לחם הפנים. כצר פירשתי, על שם שהיו לו פנים לכאן ולכאן, שהיה עשוי כמין תיבה פרוצה: (14) ואת בליה. מלקחים ומחמות: גרותיה. לזניי"ש זלע"ז, בזיכים שהשמן והפתילות נתונים בהן: ואת שמן המאור. אף הוא צריך חכמי לב, שהוא משונה משאר שמנים, כמו שמפורש במנחות (פ), מגרגרו צראש הזית, והוא כחית ויך: (18) יתדות. למקוע ולקשור בהם סופי היריעות צאריך, שלא ינועו צרוח: מיתריהם. חבלים לקשור: (19) בגדי השרד. לכסות הארון והשלחן והמזבח והמזבחות בשעת סילוק מסעות: ויך:

20	And all the congregation of the children of Israel departed from the presence of Moses.	וַיֵּצְאוּ כָל-עֶדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיָּפֶקּוּ כָל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן קֳדָם מֹשֶׁה:	וַיֵּצְאוּ כָל-עֶדְת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה:
21	And they came, every one whose heart stirred him up, and every one whom his spirit made willing, and brought the LORD's offering, for the work of the tent of meeting, and for all the service thereof, and for the holy garments.	וַיָּבֹאוּ כָל-אִישׁ אֲשֶׁר-נִשְׁאָו לִבּוֹ וְכָל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת-תְּרוּמַת יְהוָה לַמְלָאכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְלִכְלל-עֲבֹדָתוֹ וְלִבְגְדֵי הַקֹּדֶשׁ:	וַיָּבֹאוּ כָל-אִישׁ אֲשֶׁר-נִשְׁאָו לִבּוֹ וְכָל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הֵבִיאוּ אֶת-תְּרוּמַת יְהוָה לַמְלָאכֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְלִכְלל-עֲבֹדָתוֹ וְלִבְגְדֵי הַקֹּדֶשׁ:
22	And they came, both men and women, as many as were willing-hearted, and brought nose-rings, and ear-rings, and signet-rings, and girdles, all jewels of gold; even every man that brought an offering of gold unto the LORD.	וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל-הַנָּשִׁים כָּל נָדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וְנָזָם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל-כְּלֵי זָהָב וְכָל-אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפֶת זָהָב לַיהוָה:	וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל-הַנָּשִׁים כָּל נָדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וְנָזָם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל-כְּלֵי זָהָב וְכָל-אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפֶת זָהָב לַיהוָה:
23	And every man, with whom was found blue, and purple, and scarlet, and fine linen, and goats' hair, and rams' skins dyed red, and sealskins, brought them.	וְכָל גִּבֹּר דָּאִשְׁתַּכַּח עִמָּיהּ תַּכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זָהָרִי וּבֹץ וּמַעְזֵי וּמַשְׁפֵּי דְדִכְרִי מִסְמְקֵי וּמַשְׁפֵּי סִסְגֻנָּא אִיתִיאוּ:	וְכָל-אִישׁ אֲשֶׁר-נִמְצָא אֹתוֹ תַּכְלָת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ וְעִזִּים וְעֹרֹת אֵילָם מְאָדָּמִים וְעֹרֹת תַּחָּשִׁים הֵבִיאוּ:
24	Every one that did set apart an offering of silver and brass brought the LORD's offering; and every man, with whom was found acacia-wood for any work of the service, brought it.	כָּל דְּאָרִים אֲרָמוֹת כֶּסֶף וְנָחֹשׁ אִיתִיאוּ יְת אֲפִרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ וְכָל דָּאִשְׁתַּכַּח עִמָּיהּ אֲעִי שְׁטִין לְכָל עֲבִידַת הוֹלְחָנָא אִיתִיאוּ:	כָּל-מָרִים תְּרוּמַת כֶּסֶף וְנָחֹשֶׁת הֵבִיאוּ אֶת תְּרוּמַת יְהוָה וְכָל אֲשֶׁר נִמְצָא אֹתוֹ עֲצֵי שִׁטִּים לְכָל-מְלָאכֶת הָעֲבֹדָה הֵבִיאוּ:
25	And all the women that were wise-hearted did spin with their hands, and brought that which they had spun, the blue, and the purple, the scarlet, and the fine linen.	וְכָל אִתְתָּא חֲכִמַת-לֵב בִּידֶיהּ טָווּ וַיָּבִיאוּ מִטּוֹה אֶת-הַתַּכְלָת וְאֶת-הָאַרְגָּמָן אֶת-תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת-הַשֵּׁשׁ:	וְכָל-אִשָּׁה חֲכִמַת-לֵב בִּידֶיהּ טָווּ וַיָּבִיאוּ מִטּוֹה אֶת-הַתַּכְלָת וְאֶת-הָאַרְגָּמָן אֶת-תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת-הַשֵּׁשׁ:
26	And all the women whose heart stirred them up in wisdom spun the goats' hair.	וְכָל נְשִׂא דָּאִתְרַעֵי לְבָהוֹן עֲמָהוֹן בְּחֻכְמָא עֲזָלוּ יְת מַעְזָא:	וְכָל-הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נִשְׂא לִבָּן אִתְּנָה בְּחֻכְמָהּ טָווּ אֶת-הָעִזִּים:

(22) על הנשים. עם הנשים, וסמוכין אליהם. (מה) נתון כנגד אותו מקום לאשה, ורבותינו פירשו שם כונו, כאן שהתרגום הניח על כפשוטו, משום דלא מתרגם ויבאו האנשים וְאִתּוֹ גְּזָרְיָא, כמו שמתרגם לעיל מיניה, רק מתרגם (23) וכל איש אשר נמצא אתו. תכלת או ארגמן או תולעת ומיסקן, ורלה לומר שהביאו חס וזנס בעודן על הנשים, כמו שכתב רש"י על טו את העזים): חס. הוא תכשיט של זהב וגולג, נתון על הזרוע, והוא הצמיד: וכמוז. כלי זהב הוא, העזים היו טווין אותם (שבת נט.):

27	And the rulers brought the onyx stones, and the stones to be set, for the ephod, and for the breastplate;	וְהַנִּשְׁאָם הֵבִיאוּ אֶת אֲבֹנֵי הַשֹּׁהַם וְאֵת אֲבֹנֵי הַמַּלְאִים לְאַפֹּד וּלְחֹשֶׁן: וּרְבֹרְכֵי־אֵת אֵתִיאוּ יֵת אֲבֹנֵי בֹרֵלָא וְיֵת אֲבֹנֵי אֲשֶׁלְמוֹתָא לְשִׁקְעָא בְּאַיְפוֹדָא וּבְחוֹשֶׁנָּא:	27
28	and the spice, and the oil, for the light, and for the anointing oil, and for the sweet incense.	וְאֶת־הַבֶּשֶׂם וְאֶת־הַשֶּׁמֶן לְמָאֹר וּלְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּלְקִטְרֶת הַסִּמִּים: וְיֵת בּוֹסְמָא וְיֵת מִשְׁחָא לְאַנְהָרוֹתָא וּלְמִשַּׁח רְבוּתָא וּלְקִטְרֶת בּוֹסְמָא:	28
29	The children of Israel brought a freewill-offering unto the LORD; every man and woman, whose heart made them willing to bring for all the work, which the LORD had commanded by the hand of Moses to be made.	כָּל־אִישׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדָב לִבָּם אָתָם לְהֵבִיא לְכָל־הַמְלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּיַד־ מֹשֶׁה הֵבִיאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל נִדְבָה לַיהוָה: (פ)	29
30	And Moses said unto the children of Israel: 'See, the LORD hath called by name Bezalel the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah.	וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְהוָה בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חֹור לְמַטֵּה יְהוּדָה: וַאֲמַר מֹשֶׁה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲזוּ דְרַבִּי יִי בְשׁוּם בְּצַלְאֵל בֶּר אוּרִי בֶר חֹור לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה:	שלישי כו*
31	And He hath filled him with the spirit of God, in wisdom, in understanding, and in knowledge, and in all manner of workmanship.	וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בְּתַבּוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל־מְלָאכָה: וְאֲשִׁלִּים עִמּוּיָה רוּחַ מִן קָדָם יִי בְּחָכְמָא בְּסוּכְלָתְנוּ וּבְמַדַּע וּבְכָל עֲבִידָא:	31
32	And to devise skilful works, to work in gold, and in silver, and in brass,	וּלְחַשֵּׁב מַחֲשָׁבֶת לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת: וּלְאַלְפָא אֲמֻנָן לְמַעֲבֵד בְּדַהֲבָא וּבְכִסְפָּא וּבְנְחָשָׁא:	32
33	and in cutting of stones for setting, and in carving of wood, to work in all manner of skilful workmanship.	וּבַחֲרֹשֶׁת אֲבֹן לְמִלְאֵת וּבַחֲרֹשֶׁת עֵץ לַעֲשׂוֹת בְּכָל־ מְלָאכֶת מַחֲשָׁבֶת: וּבְאֻמָּנוּת אֲבֹן טָבָא לְאַשְׁלֵמָא וּבִנְגֻרוֹת אֲעָא לְמַעֲבֵד בְּכָל עֲבִידַת אוּמָנָן:	33
34	And He hath put in his heart that he may teach, both he, and Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of Dan.	וּלְהוֹרֹת נָתַן בְּלִבּוֹ הוּא וְאַהֲלִיאֵב בֶּן־אַחִיסַמָּךְ לְמַטֵּה־ דָּן: וּלְאַלְפָא יְהֹב בְּלִבְיָה הוּא וְאַהֲלִיאֵב בֶּן־אַחִיסַמָּךְ בֶּר לְשִׁבְטָא דְדָן:	34

(27) והנשאים הביאו. אמר ר' נתן, מה ראו נשיאים להתנדב צמנוכת המזבח צמחלה, וצמלאת המשכן לא התנדבו צמחלה, אלא כך אמרו נשיאים, יתנדבו צדור מה שמתנדבים, ומה שמחסרין אנו משלימין אותם, כיון שהשלימו צדור את הכל, שנאמר והמלאכה ה' יקרה ד'ים (שמות לו, ז), אמרו נשיאים מה עלינו לעשות, הביאו את אבני הזהב וגו', לכך התנדבו צמנוכת המזבח צמחלה, ולפי שנתעללו ממחלה, נחסרה אות

משמם, והנשאים כתיב: (30) חור. צנה של מרים היה: (34) ואהליאב. משצט דן, מן הירודין שצצטטים, מצני השפחות, והשוהו המקום לצלאל למלאכת המשכן, והוא מגדולי השצטטים, לקיים מה שנאמר ולא נפר ש'ע לפני דל (איוב לד, יט):

<p>35</p> <p>Them hath He filled with wisdom of heart, to work all manner of workmanship, of the craftsman, and of the skilful workman, and of the weaver in colours, in blue, and in purple, in scarlet, and in fine linen, and of the weaver, even of them that do any workmanship, and of those that devise skilful works.</p>	<p>מִלֵּא אֹתָם חֲכֵמַת-לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל-מְלָאכֶת חֶרֶשׁ וְחֹשֶׁב וְרָקֶם בַּתְּכֵלֶת וּבְאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאַרְגֵּי עֹשִׂי כָל-מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחְשָׁבֹת: אוֹמְנֵי: אֲשֵׁלִים עֲמֹהוֹן חֲכִימוֹת לְבָא לְמַעֲבֹד כָּל עֲבִידַת נָגֵד וְאוֹמְנֵי וְצִיִּיר בַּתְּכֵלֵא וּבְאַרְגָּמָא בְּצִבְעֵ זְהוּרֵי וּבְבוֹצָא וּמַחֵי עֲבָדֵי כָל עֲבִידָא וּמְלָפֵי אוֹמְנֵי:</p>	<p>35</p> <p>מִלֵּא אֹתָם חֲכֵמַת-לֵב לַעֲשׂוֹת כָּל-מְלָאכֶת חֶרֶשׁ וְחֹשֶׁב וְרָקֶם בַּתְּכֵלֶת וּבְאַרְגָּמָן בְּתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ וְאַרְגֵּי עֹשִׂי כָל-מְלָאכָה וְחֹשְׁבֵי מַחְשָׁבֹת: אוֹמְנֵי:</p>
<p>XXXVI</p> <p>And Bezalel and Oholiab shall work, and every wise-hearted man, in whom the LORD hath put wisdom and understanding to know how to work all the work for the service of the sanctuary, according to all that the LORD hath commanded.'</p>	<p>וַיַּעֲבִיד בְּצִלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכָל גִּבֹּר חַכִּים לְבָא דִּיהֵב יְיָ חֲכֻמָּתָא וְסוֹכְלָתְנוּתָא בְּהוֹן לְמַדַּע לְמַעֲבֹד יֵת כָּל עֲבִידַת פּוֹלְחֵן קוֹדֶשָׁא לְכָל דְּפָקִיד יְיָ:</p>	<p>XXXVI</p> <p>וַיַּעֲשֶׂה בְּצִלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכָל אִישׁ חָכֵם-לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חֲכֻמָּה וּתְבוּנָה בְּהֻמָּה לַדַּעַת לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-מְלָאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה:</p>
<p>2</p> <p>And Moses called Bezalel and Oholiab, and every wise-hearted man, in whose heart the LORD had put wisdom, even every one whose heart stirred him up to come unto the work to do it.</p>	<p>וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל-בְּצִלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכָל-אִישׁ חָכֵם-לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חֲכֻמָּה בְּלִבּוֹ כָּל אֲשֶׁר נִשְׁאָו לִבּוֹ לְקַרְבָּה אֶל-הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:</p>	<p>2</p> <p>וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל-בְּצִלְאֵל וְאַהֲלִיאֵב וְכָל-אִישׁ חָכֵם-לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה חֲכֻמָּה בְּלִבּוֹ כָּל אֲשֶׁר נִשְׁאָו לִבּוֹ לְקַרְבָּה אֶל-הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:</p>
<p>3</p> <p>And they received of Moses all the offering, which the children of Israel had brought for the work of the service of the sanctuary, wherewith to make it. And they brought yet unto him freewill-offerings every morning.</p>	<p>וַיִּסְיְבוּ מִן קֹדֶם מֹשֶׁה יֵת כָּל אֶפְרָשׁוּתָא דְּאִיתִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבִידַת פּוֹלְחֵן קוֹדֶשָׁא לְמַעֲבֹד יְתָהּ וְאַנּוֹן מִיֵּתֵן לִיהּ עוֹד נְדָבָתָא בְּצִפּוֹר בְּצִפּוֹר:</p>	<p>3</p> <p>וַיִּקְחֻוּ מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה אֶת כָּל-הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמְלָאכֶת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהֵם הֵבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה בְּבִקָּר בְּבִקָּר:</p>
<p>4</p> <p>And all the wise men, that wrought all the work of the sanctuary, came every man from his work which they wrought.</p>	<p>וַיָּבֹאוּ כָל-הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת כָּל-מְלָאכֶת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ-אִישׁ מִמְּלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר-הֻמָּה עֹשִׂים:</p>	<p>4</p> <p>וַיָּבֹאוּ כָל-הַחֲכָמִים הָעֹשִׂים אֶת כָּל-מְלָאכֶת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ-אִישׁ מִמְּלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר-הֻמָּה עֹשִׂים:</p>
<p>5</p> <p>And they spoke unto Moses, saying: 'The people bring much more than enough for the service of the work, which the LORD commanded to make.'</p>	<p>וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר מֵרָבִים הָעָם לְהֵבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה לְמְלָאכָה אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:</p>	<p>5</p> <p>וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר מֵרָבִים הָעָם לְהֵבִיא מִדֵּי הָעֲבֹדָה לְמְלָאכָה אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ:</p>

<p>6 And Moses gave commandment, and they caused it to be proclaimed throughout the camp, saying: 'Let neither man nor woman make any more work for the offering of the sanctuary.' So the people were restrained from bringing.</p>	<p>וַיִּצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אֶל־יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתִרְוַמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלָה הָעָם מִהִבִּיא:</p> <p>וּפְקִיד מֹשֶׁה וַאֲעֲבָרוּ כְרוּז בְּמִשְׁרֵיתָא לְמִימַר גְּבַר וְאִתָּא לֹא יַעֲבִדוּן עוֹד עֲבִידָתָא לְאַפְרָשׁוֹת קוֹדֶשָׁא וּפִסַּק עֲמָא מִלְּאִיתָאָה:</p>	<p>6 וַיִּצַּו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחֲנֶה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אֶל־יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתִרְוַמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכָּלָה הָעָם מִהִבִּיא:</p>
<p>7 For the stuff they had was sufficient for all the work to make it, and too much.</p>	<p>וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַּיִם לְכָל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר: (ס)</p> <p>וַעֲבִידָתָא הָיְתָא מַסָּת לְכָל עֲבִידָתָא לְמַעַבְדָּא יְתָהּ וַיְתֵר:</p>	<p>7 וְהַמְּלָאכָה הָיְתָה דַּיִם לְכָל־הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר: (ס)</p>
<p>8 And every wise-hearted man among them that wrought the work made the tabernacle with ten curtains: of fine twined linen, and blue, and purple, and scarlet, with cherubim the work of the skilful workman made he them.</p>	<p>וַיַּעֲבִדוּ כָל חֲכִימֵי לֵבָב בְּעֵשִׂי עֲבִידָתָא יֵת מִשְׁכְּנָא עֲשֵׂר יִרְיעָן דְּבוּץ שְׁזִיר וְתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעֵי זָהָרִי צוּרַת כְּרוֹכִין עוֹבֵד אוּמָן עֲבַד יְתֵהוּן:</p> <p>וַיַּעֲשׂוּ כָל־חֲכָם־לֵב בְּעֵשִׂי הַמְּלָאכָה אֶת־הַמִּשְׁכָּן עֲשֵׂר יִרְיעֹת שֵׁשׁ מִשְׁזֹר וְתַכְלֹת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב עָשָׂה אֹתָם:</p>	<p>8 וַיַּעֲשׂוּ כָל־חֲכָם־לֵב בְּעֵשִׂי הַמְּלָאכָה אֶת־הַמִּשְׁכָּן עֲשֵׂר יִרְיעֹת שֵׁשׁ מִשְׁזֹר וְתַכְלֹת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי כְּרֻבִים מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב עָשָׂה אֹתָם:</p>
<p>9 The length of each curtain was eight and twenty cubits, and the breadth of each curtain four cubits; all the curtains had one measure.</p>	<p>אֹרְכָא דִּירְיעָתָא חֲדָא עֲשָׂרִין וְחֲמִנֵי אַמִּין וּפְוִתִּינָא אַרְבַּע אַמִּין דִּירְיעָתָא חֲדָא מִשְׁחָתָא חֲדָא לְכָל יִרְיעָתָא:</p> <p>אֹרֶךְ הַיִּרְיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאֲמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֲמָה הַיִּרְיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְכָל־הַיִּרְיעֹת:</p>	<p>9 אֹרֶךְ הַיִּרְיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאֲמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֲמָה הַיִּרְיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְכָל־הַיִּרְיעֹת:</p>
<p>10 And he coupled five curtains one to another; and the other five curtains he coupled one to another.</p>	<p>וַיַּחֲבֹר אֶת־חֲמִשׁ הַיִּרְיעֹת אַחַת אֶל־אַחַת וְחֲמִשׁ יִרְיעֹת חֲבֹר אַחַת אֶל־אַחַת:</p> <p>וַיַּחֲבִיף יֵת חֲמִישׁ יִרְיעָן חֲדָא עִם חֲדָא וְחֲמִישׁ יִרְיעָן לְפִיף חֲדָא עִם חֲדָא:</p>	<p>10 וַיַּחֲבֹר אֶת־חֲמִשׁ הַיִּרְיעֹת אַחַת אֶל־אַחַת וְחֲמִשׁ יִרְיעֹת חֲבֹר אַחַת אֶל־אַחַת:</p>
<p>11 And he made loops of blue upon the edge of the one curtain that was outmost in the first set; likewise he made in the edge of the curtain that was outmost in the second set.</p>	<p>וַיַּעַבֵּד עֲנוּבִין דְּתַכְלָא עַל סַפְתָּא דִּירְיעָתָא חֲדָא מִסְטָרָא בֵּית לוּפִי כֵן עֲבַד בְּסַפְתָּא דִּירְיעָתָא בְּסִטְרָא בֵּית לוּפִי תַנְיָנָא:</p> <p>וַיַּעַשׂ לִלְאֹת תַּכְלֹת עַל שִׁפְת׃ הַיִּרְיעָה הָאֶחָת מִקְצֶה בְּמַחְבֶּרֶת כֵּן עָשָׂה בְּשִׁפְת׃ הַיִּרְיעָה הַקִּיצוֹנָה בְּמַחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית:</p>	<p>11 וַיַּעַבֵּד לִלְאֹת תַּכְלֹת עַל שִׁפְת׃ הַיִּרְיעָה הָאֶחָת מִקְצֶה בְּמַחְבֶּרֶת כֵּן עָשָׂה בְּשִׁפְת׃ הַיִּרְיעָה הַקִּיצוֹנָה בְּמַחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית:</p>
<p>12 Fifty loops made he in the one curtain, and fifty loops made he in the edge of the curtain that was in the second set; the loops were opposite one to another.</p>	<p>חֲמִשִּׁין עֲנוּבִין עֲבַד בִּירְיעָתָא חֲדָא וְחֲמִשִּׁין עֲנוּבִין עֲבַד בְּסִטְרָא דִּירְיעָתָא דְּבֵית לוּפִי תַנְיָנָא מַכּוֹן עֲנוּבִיָּא חֲדָא לְקַבִּיל חֲדָא:</p> <p>חֲמִשִּׁים לִלְאֹת עָשָׂה בִּירְיעָה הָאֶחָת וְחֲמִשִּׁים לִלְאֹת עָשָׂה בְּקִצֵּה הַיִּרְיעָה אֲשֶׁר בְּמַחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילַת לִלְאֹת אַחַת אֶל־אַחַת:</p>	<p>12 חֲמִשִּׁים לִלְאֹת עָשָׂה בִּירְיעָה הָאֶחָת וְחֲמִשִּׁים לִלְאֹת עָשָׂה בְּקִצֵּה הַיִּרְיעָה אֲשֶׁר בְּמַחְבֶּרֶת הַשֵּׁנִית מַקְבִּילַת לִלְאֹת אַחַת אֶל־אַחַת:</p>

(6) ויכלא. לשון מניעה: ולהוטר. כמו וְהִכָּדָה אֶת לְצוֹ (שמות 7) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה ומלאכת ההנאה הימה דים של עושי המשכן, לכל המלאכה של משכן

13	And he made fifty clasps of gold, and coupled the curtains one to another with the clasps; so the tabernacle was one.	וַיַּעַשׂ חֲמִשִּׁים קְרָסִי זָהָב וַיַּחֱבֵר אֶת־הַיְרִיעֹת אַחַת אֶל־אַחַת בְּקְרָסִים וַיְהִי הַמִּשְׁכָּן אֶחָד: (פ)	13
14	And he made curtains of goats' hair for a tent over the tabernacle; eleven curtains he made them.	וַיַּעַשׂ יְרִיעֹת עֲזִים לְאַהֲל־עַל־הַמִּשְׁכָּן עֶשְׂתֵּי־עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת עָשָׂה אֹתָם: וַעֲבַד יָרִיעַן דְּמַעֲזֵי לַפָּרָסָא עַל מִשְׁכָּנָא חֲדָא עֶשְׂרֵי יָרִיעַן עָבַד יְתֻהוֹן:	14
15	The length of each curtain was thirty cubits, and four cubits the breadth of each curtain; the eleven curtains had one measure.	אֶרְךְ הַיְרִיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשִׁים בָּאֲמָה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רָחֵב הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְעֶשְׂתֵּי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת:	15
16	And he coupled five curtains by themselves, and six curtains by themselves.	וַיַּחֱבֵר אֶת־חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לִבָּד וְאֶת־שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לִבָּד: וְלִפְיָי יֵת חֲמִישׁ יָרִיעַן לְחֹד וְיֵת שֵׁשׁ יָרִיעַן לְחֹד:	16
17	And he made fifty loops on the edge of the curtain that was outmost in the first set, and fifty loops made he upon the edge of the curtain which was outmost in the second set.	וַיַּעַשׂ לְלֹאֵת חֲמִשִּׁים עַל שַׁפַּת הַיְרִיעָה הַקִּיצָנָה בַּמַּחְבֶּרֶת וְחֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עָשָׂה עַל־שַׁפַּת הַיְרִיעָה הַחֻבֶּרֶת הַשֵּׁנִית:	17
18	And he made fifty clasps of brass to couple the tent together, that it might be one.	וַיַּעַשׂ קְרָסִי נְחֹשֶׁת חֲמִשִּׁים לְחַבֵּר אֶת־הָאֹהֶל לִהְיוֹת אֶחָד: וַעֲבַד פּוֹרְפִין דְּנָחֹשׁ חֲמִשִּׁין לְלַפְּפָא יֵת מִשְׁכָּנָא לְמַהוּי חָד:	18
19	And he made a covering for the tent of rams' skins dyed red, and a covering of sealskins above.	וַיַּעַשׂ מִכְסֵּה לְאַהֲל עֹרֹת אֵילִם מְאֻדָּמִים וּמִכְסֵּה עֹרֹת תַּחֲשִׁים מִלְמַעְלָה: (ס)	19
20	And he made the boards for the tabernacle of acacia-wood, standing up.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים: וַעֲבַד יֵת דְּפִיָּא לְמִשְׁכָּנָא דְּאֵעִי שִׁטִּין קִימִין:	20 חמישי
21	Ten cubits was the length of a board, and a cubit and a half the breadth of each board.	עֶשֶׂר אַמּוֹת אֶרְךְ הַקְּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאֲמָה רָחֵב הַקְּרֶשׁ הָאֶחָד: עֶשֶׂר אַמּוֹן אֹרְכָא דְּדִפָּא וְאַמָּתָא וּפְלָגוֹת אַמָּתָא פּוֹתִיָּא דְּדִפָּא חָד:	21
22	Each board had two tenons, joined one to another. Thus did he make for all the boards of the tabernacle.	שְׁתֵּי יָדָת לַקְּרֶשׁ הָאֶחָד מְשֻׁלָּבֹת אַחַת אֶל־אַחַת כֵּן עָשָׂה לְכָל קְרָשֵׁי הַמִּשְׁכָּן: תְּרִין צִירִין לְדִפָּא חָד מְשֻׁלָּבִין חָד לְקַבִּיל חָד כֵּן עָבַד לְכָל דְּפִי מִשְׁכָּנָא:	22

23	And he made the boards for the tabernacle; twenty boards for the south side southward.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲשָׂרִים קְרָשִׁים לַפָּאָת נֹגֵב תִּימָנָה: וַעֲבַד יֵת דְּפִיָּא לַמִּשְׁכָּנָא עֲשָׂרִין דְּפִין לְרוּחַ עֵיבֵר דְּרוּמָא:	23
24	And he made forty sockets of silver under the twenty boards: two sockets under one board for its two tenons, and two sockets under another board for its two tenons.	וְאַרְבַּעִין סְמְכִין דְּכֶסֶף עֲבַד תַּחַת עֲשָׂרִין דְּפִין תְּרִין סְמְכִין תַּחַת דְּפָא חַד לְתִרְיָן צִירוּהִי וְתִרְיָן סְמְכִין תַּחַת דְּפָא חַד לְתִרְיָן צִירוּהִי:	24
25	And for the second side of the tabernacle, on the north side, he made twenty boards,	וְלַצֵּלַע הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית לַפָּאָת צִפּוֹן עָשָׂה עֲשָׂרִים קְרָשִׁים: וְלִסְטֵר מִשְׁכָּנָא תִּנְיָנָא לְרוּחַ צִפּוֹנָא עֲבַד עֲשָׂרִין דְּפִין:	25
26	and their forty sockets of silver: two sockets under one board, and two sockets under another board.	וְאַרְבַּעִים אֲדָנִיהֶם כֶּסֶף שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד וּשְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד:	26
27	And for the hinder part of the tabernacle westward he made six boards.	וְלִירְכַתִּי הַמִּשְׁכָּן יָמָּה עָשָׂה שֵׁשֶׁה קְרָשִׁים: וְלִסְיָפִי מִשְׁכָּנָא מַעֲרָבָא עֲבַד שֵׁשֶׁת דְּפִין:	27
28	And two boards made he for the corners of the tabernacle in the hinder part;	וּשְׁנֵי קְרָשִׁים עָשָׂה לַמַּקְצֵעַת הַמִּשְׁכָּן בִּירְכָתָיִם: וְתִרְיָן דְּפִין עֲבַד לְזוּיָת מִשְׁכָּנָא בְּסוֹפְהוֹן:	28
29	that they might be double beneath, and in like manner they should be complete unto the top thereof unto the first ring. Thus he did to both of them in the two corners.	וְהָיוּ תּוֹאֲמִם מִלְמָטָה וַיַּחֲדּוּ יִהְיוּ תַמִּים אֶל־רֹאשׁוֹ אֶל־ הַטֹּבַעַת הָאֶחָת בֶּן עָשָׂה לְשֵׁנֵיהֶם לַשְּׁנֵי הַמַּקְצֵעַת: וְהָיוּ מְכֻנִּין מִלְרַע וּכְחֻדָּא הָיוּ מְכֻנִּין בְּרִישֵׁיהוֹן בְּעִזְקָתָא חֻדָּא בֶן עֲבַד לְתִרְוִיהוֹן לְתִרְתִּין זֵוִין:	29
30	And there were eight boards, and their sockets of silver, sixteen sockets: under every board two sockets.	וְהָיוּ שְׁמֹנֶה קְרָשִׁים וְאֲדָנֵיהֶם כֶּסֶף שֵׁשֶׁה עֲשָׂר אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים שְׁנֵי אֲדָנִים תַּחַת הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד: וְהָיוּ תִּמְנִיָּא דְּפִין וּסְמְכִיהוֹן דְּכֶסֶף שְׁתַּת עֲשָׂר סְמְכִין תְּרִין סְמְכִין תְּרִין סְמְכִין תַּחַת דְּפָא חַד:	30
31	And he made bars of acacia-wood: five for the boards of the one side of the tabernacle,	וַיַּעַשׂ בָּרִיחֵי עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקֶרְשֵׁי צֵלַע־הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָת: וַעֲבַד עֲבָרֵי דְּאֵעֵי שִׁטִּין חֲמִשָּׁא לְדִפֵּי סְטֵר מִשְׁכָּנָא חַד:	31
32	and five bars for the boards of the other side of the tabernacle, and five bars for the boards of the tabernacle for the hinder part westward.	וְחֲמִשָּׁה בָרִיחִם לְקֶרְשֵׁי צֵלַע־ הַמִּשְׁכָּן הַשְּׁנִית וְחֲמִשָּׁה בָרִיחִם לְקֶרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן לִירְכָתָיִם יָמָּה: וְחֲמִשָּׁא עֲבָרִין לְדִפֵּי סְטֵר מִשְׁכָּנָא תִּנְיָנָא וְחֲמִשָּׁא עֲבָרִין לְדִפֵּי מִשְׁכָּנָא לְסוֹפְהוֹן מַעֲרָבָא:	32

33	And he made the middle bar to pass through in the midst of the boards from the one end to the other.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּרִיחַ הַתִּיכֵן לַבֵּרֶחַ בְּתוֹךְ הַקָּרְשִׁים מִן־הַקֶּצֶה אֶל־ הַקֶּצֶה: וַעֲבַד יָת עֲבָרָא מְצִיעָא לְאַעְבָּרָא בְּגוּ דְּפִיָּא מִן סִיפִי לְסִיפִי:	33
34	And he overlaid the boards with gold, and made their rings of gold for holders for the bars, and overlaid the bars with gold.	וְאֶת־הַקָּרְשִׁים צָפָה זָהָב וְאֶת־טַבַּעְתָּם עָשָׂה זָהָב בְּתִים לַבָּרִיחִם וַיִּצָּף אֶת־הַבָּרִיחִם זָהָב: וַיִּת דְּפִיָּא חֲפֵא דְּהָבָא וַיֵּת עֲזָקְתָּהוֹן עֲבַד דְּהָבָא אֶתְרָא לְעֲבָרִיא וַחֲפֵא יָת עֲבָרִיא דְּהָבָא:	34
35	And he made the veil of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen; with the cherubim the work of the skilful workman made he it.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה חֹשֶׁב עָשָׂה אֹתָהּ כְּרָבִים: וַעֲבַד יָת פְּרוּכְתָא דְּתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצַבַּע זָהָרִי וּבּוּץ שְׁזִיר עוֹבֵד אוֹמֵן עֲבַד יָתָה צוּרַת כְּרוֹבִין:	35
36	And he made thereunto four pillars of acacia, and overlaid them with gold, their hooks being of gold; and he cast for them four sockets of silver.	וַיַּעַשׂ לָהּ אַרְבַּעָה עַמּוּדֵי שֹׁטִים וַיִּצָּפֵם זָהָב וַיִּהְיֶם זָהָב וַיִּצָּק לָהֶם אַרְבַּעָה אֲדָנִי־כֶסֶף: וַעֲבַד לָהּ אַרְבַּעָה עַמּוּדֵי שֹׁטִים וַחֲפִינֵן דְּהָבָא וַיִּהְיוּ דְּהָבָא וְאֹתֵידָ לְהוֹן אַרְבַּעָה סְמְכִין דְּכֶסֶף:	36
37	And he made a screen for the door of the Tent, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, the work of the weaver in colours;	וַיַּעַשׂ מָסָךְ לַפֶּתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְשֻׁזָּר מַעֲשֵׂה רָקֵם: וַעֲבַד פֶּרֶסָא לְתַרְע מִשְׁכָּנָא דְּתַכְלָא וְאַרְגָּמָא וְצַבַּע זָהָרִי וּבּוּץ שְׁזִיר עוֹבֵד צִיִּיר:	37
38	and the five pillars of it with their hooks; and he overlaid their capitals and their fillets with gold; and their five sockets were of brass.	וְאֶת־עַמּוּדָיו חֲמֹשֶׁה וְאֶת־נוֹיָהֶם וְצָפָה רֹאשֵׁיהֶם וַחֲשֻׁקֵיהֶם זָהָב וְאֲדָנֵיהֶם חֲמֹשֶׁה נְחֹשֶׁת: (פ) וַיִּת עַמּוּדֵיהִי חֲמֹשָׁה וַיִּת נוֹיָהוֹן וַחֲפִי רִישֵׁיהוֹן וַכּוּבוֹשִׁיהוֹן דְּהָבָא וְסְמְכֵיהוֹן חֲמֹשָׁה דִּנְחָשָׁא:	38
XXXVII	And Bezalel made the ark of acacia-wood: two cubits and a half was the length of it, and a cubit and a half the breadth of it, and a cubit and a half the height of it.	וַיַּעַשׂ בְּצֻלָּאֵל אֶת־הָאָרֶן עֲצֵי שֹׁטִים אֲמָתִים וַחֲצִי אַרְבּוּ וְאַמָּה וַחֲצִי רַחְבּוֹ וְאַמָּה וַחֲצִי קִמְתּוֹ: וַעֲבַד בְּצֻלָּאֵל יָת אֲרוֹנָא דְּאֵעִי שֹׁטִין תַּרְתִּין אַמִּין וּפְלָגָא אוֹרְכִיָּה וְאַמָּתָא וּפְלָגָא פּוֹתִיָּה וְאַמָּתָא וּפְלָגָא רוּמִיָּה:	כו
2	And he overlaid it with pure gold within and without, and made a crown of gold to it round about.	וַיִּצָּפְהוּ זָהָב טָהוֹר מִבֵּית וּמַחוּץ וַיַּעַשׂ לוֹ זֶרֶ זָהָב סָבִיב: וַחֲפֵאֵי דְּהָב דְּכִי מִגִּיּוּ וּמִבְּרָא וַעֲבַד לִיָּה זִיר דְּדָהָב סָחוֹר סָחוֹר:	2
3	And he cast for it four rings of gold, in the four feet thereof: even two rings on the one side of it, and two rings on the other side of it.	וַיִּצָּק לוֹ אַרְבַּע טַבַּעֲת זָהָב עַל אַרְבַּע פַּעֲמָתָיו וּשְׁתֵּי טַבַּעֲת עַל־צִלְעוֹ הָאַחַת וּשְׁתֵּי טַבַּעֲת עַל־צִלְעוֹ הַשֵּׁנִית: וְאֹתֵידָ לִיָּה אַרְבַּע עֲזָקֵן דְּדָהָב עַל אַרְבַּע זְוִיָּתֵיהּ וְתַרְתִּין עֲזָקֵן עַל סְטֵרִיָּה חֵד וְתַרְתִּין עֲזָקֵן עַל סְטֵרִיָּה תַנּוּנָא:	3

(1) ויעש בצלאל. לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים, נקראת על שמו:

4	And he made staves of acacia-wood, and overlaid them with gold.	וַיַּעַשׂ בָּרִי עֲצֵי שִׁטִּים וַיַּצַּף אֹתָם זָהָב: וַעֲבַד אֲרִיחֵי דָאֲעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יִתְּהוֹן דְּהָבָא:	4
5	And he put the staves into the rings on the sides of the ark, to bear the ark.	וַיָּבֵא אֶת־הַבָּדִים בְּטַבַּעַת עַל צִלְעַת הָאָרֶן לְשֵׂאת אֶת־הָאָרֶן: וַאֲעִיל יֵת אֲרִיחָא בְּעִזְקָתָא עַל סְטְרֵי אֲרוֹנָא לְמַטֵּל יֵת אֲרוֹנָא:	5
6	And he made an ark-cover of pure gold: two cubits and a half was the length thereof, and a cubit and a half the breadth thereof.	וַיַּעַשׂ כַּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אַמְתָּיִם וַחֲצִי אַרְבֵּה וְאַמְתָּה וַחֲצִי רִחְבָּה: וַעֲבַד כַּפֹּרֶתָא דְּדָהָב דְּכִי תַרְתִּין אַמִּין וּפְלָגָא אוֹרְכָה וְאַמְתָּא וּפְלָגָא פּוֹתִיָּה:	6
7	And he made two cherubim of gold: of beaten work made he them, at the two ends of the ark-cover:	וַיַּעַשׂ שְׁנֵי כְרֻבִּים זָהָב מִקְשָׁה עָשָׂה אֹתָם מִשְׁנֵי קְצוֹת הַכַּפֹּרֶת: וַעֲבַד תַּרְיִן כְּרוּבִין דְּדָהָב נְגִיד עֲבַד יִתְּהוֹן מִתַּרְיִן סְטְרֵי כַּפֹּרֶתָא:	7
8	one cherub at the one end, and one cherub at the other end; of one piece with the ark-cover made he the cherubim at the two ends thereof.	כְּרוּב־אֶחָד מִקְצָהּ מִזֶּה וְכְרוּב־אֶחָד מִקְצָהּ מִזֶּה מִן הַכַּפֹּרֶת עָשָׂה אֶת־הַכְּרֻבִּים מִשְׁנֵי (כ' קְצוֹתָיו): כְּרוּבָא חַד מִסְטְרָא מְכָא וְכְרוּבָא חַד מִסְטְרָא מְכָא מִן כַּפֹּרֶתָא עֲבַד יֵת כְּרוּבִיָּא מִתַּרְיִן סְטְרוֹתֵי:	8
9	And the cherubim spread out their wings on high, screening the ark-cover with their wings, with their faces one to another; toward the ark-cover were the faces of the cherubim.	וַיְהִיו הַכְּרֻבִּים פְּרָשֵׁי כְנָפֵיהֶם לְמַעַלָּה סְכָכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל־הַכַּפֹּרֶת וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו אֶל־הַכַּפֹּרֶת הָיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִּים: (ב)	9
10	And he made the table of acacia-wood: two cubits was the length thereof, and a cubit the breadth thereof, and a cubit and a half the height thereof.	וַיַּעַשׂ אֶת־הַשֻּׁלְחָן עֲצֵי שִׁטִּים אַמְתָּיִם אַרְכּוֹ וְאַמְתָּה רִחְבּוֹ וְאַמְתָּה וַחֲצִי קִמְתּוֹ: וַעֲבַד יֵת פְּתוּרָא דָאֲעֵי שִׁטִּין תַּרְתִּין אַמִּין אוֹרְכִיָּה וְאַמְתָּא פּוֹתִיָּה וְאַמְתָּא וּפְלָגָא רִמְיָה:	10
11	And he overlaid it with pure gold, and made thereto a crown of gold round about.	וַיַּצַּף אוֹתוֹ זָהָב טָהוֹר וַיַּעַשׂ לוֹ זֶרֶז זָהָב סָבִיב: וַחֲפָא יִתִּיה דָּהָב דְּכִי וַעֲבַד לִיה זֶרֶז דְּדָהָב סָחוֹר סָחוֹר:	11
12	And he made unto it a border of a hand-breadth round about, and made a golden crown to the border thereof round about.	וַיַּעַשׂ לוֹ מִסְגֶּרֶת טַפַּח סָבִיב וַיַּעַשׂ זֶרֶז זָהָב לְמִסְגֶּרֶתוֹ סָבִיב: וַעֲבַד לִיה גְּדַנְפָא רִמְיָה פּוֹשְׂקָא סָחוֹר סָחוֹר וַעֲבַד זֶרֶז דְּדָהָב לְגְּדַנְפִיָּה סָחוֹר סָחוֹר:	12
13	And he cast for it four rings of gold, and put the rings in the four corners that were on the four feet thereof.	וַיִּצֹק לוֹ אַרְבַּע טַבַּעַת זָהָב וַיִּתֵּן אֶת־הַטַּבַּעַת עַל אַרְבַּע הַפְּאֵת אֲשֶׁר לְאַרְבַּע רַגְלָיו: וַאֲתִיד לִיה אַרְבַּע עֲזָן דְּדָהָב וַיַּהֲב יֵת עֲזָקָתָא עַל אַרְבַּע זַוִּיתָא דְּלְאַרְבַּע רַגְלֹתֵי:	13

14	Close by the border were the rings, the holders for the staves to bear the table.	לַעֲמֹת תַּמְסָגֶרֶת הָיוּ הַטִּבְעֹת בְּתִים לַבָּדִים לְשֵׂאת אֶת-הַשֻּׁלְחָן: לְקַבִּיל גְּדִנְפָא הַנּוֹאֶה עֲזָקְתָא אֲתֵרָא לְאַרְיִחְיָא לְמַטֵּל יֵת פְּתוּרָא:
15	And he made the staves of acacia-wood, and overlaid them with gold, to bear the table.	וַיַּעַשׂ אֶת-הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וַיִּצָּרֶף אֹתָם זָהָב לְשֵׂאת אֶת-הַשֻּׁלְחָן: וַעֲבַד יֵת אֲרִיחְיָא דְאָעִי שִׁטִּין וַחֲפָא יִתְהוֹן דִּהֲבָא לְמַטֵּל יֵת פְּתוּרָא:
16	And he made the vessels which were upon the table, the dishes thereof, and the pans thereof, and the bowls thereof, and the jars thereof, wherewith to pour out, of pure gold.	וַיַּעַשׂ אֶת-הַכֵּלִים אֲשֶׁר עַל-הַשֻּׁלְחָן אֶת-קְעָרָתָיו וְאֶת-כַּפְתָּיו וְאֶת מִנְקִיתָיו וְאֶת-הַקְּשׁוֹת אֲשֶׁר יִסֹּף בָּהֶן זָהָב טָהוֹר: (פ)
17	And he made the candlestick of pure gold: of beaten work made he the candlestick, even its base, and its shaft; its cups, its knops, and its flowers, were of one piece with it.	וַיַּעַשׂ אֶת-הַמְּנֹרֶה זָהָב טָהוֹר מְקֻשָּׁה עָשָׂה אֶת-הַמְּנֹרֶה וְרַכָּה וְקִנְיָה גְבִיעֶיהָ כַּפְתָּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמְּנֶה הָיוּ: וַעֲבַד יֵת מְנֹרֶתָא דִּדְהָב דְּכִי נָגִיד עֲבַד יֵת מְנֹרֶתָא שְׂדֵה וקִנְיָה כְּלִידָהָ חֲזִירָהָ וְשׁוֹשְׁנָהָ מִנְּהָ הָיוּ:
18	And there were six branches going out of the sides thereof: three branches of the candlestick out of the one side thereof, and three branches of the candlestick out of the other side thereof;	וּשְׁשֶׁה קָנִים יֵצְאִים מִצְדָּתָהּ שְׁלֹשָׁהוּ קִנֵּי מְנֹרֶה מִצְדָּתָהּ הָאֶחָד וּשְׁלֹשָׁה קִנֵּי מְנֹרֶה מִצְדָּתָהּ הַשֵּׁנִי: וּשְׁתָּא קִנֵּי נִפְקִין מִסְטָרָהָ תִּלְתָּא קִנֵּי מְנֹרֶתָא מִסְטָרָהּ חַד וּתִלְתָּא קִנֵּי מְנֹרֶתָא מִסְטָרָהּ תִּנְיָנָא:
19	three cups made like almond-blossoms in one branch, a knop and a flower; and three cups made like almond-blossoms in the other branch, a knop and a flower. So for the six branches going out of the candlestick.	שְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקִנְיָה הָאֶחָד כַּפְתָּר וּפְרָח וּשְׁלֹשָׁה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים בְּקִנְיָה אֶחָד כַּפְתָּר וּפְרָח כֵּן לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאִים מִן-הַמְּנֹרֶה: תִּלְתָּא כְּלִידִין מְצִירִין בְּקִנְיָה חַד חֲזִיר וְשׁוֹשֵׁן וּתִלְתָּא כְּלִידִין מְצִירִין בְּקִנְיָה חַד חֲזִיר וְשׁוֹשֵׁן כֵּן לְשֵׁתָא קִנֵּי דִנְפָקִין מִן מְנֹרֶתָא:
20	And in the candlestick were four cups made like almond-blossoms, the knops thereof, and the flowers thereof;	וּבְמְנֹרֶה אַרְבַּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתָּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ: וּבְמְנֹרֶתָא אַרְבַּעָה כְּלִידִין מְצִירִין חֲזִירָהָ וְשׁוֹשְׁנָהָ:
21	and a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, and a knop under two branches of one piece with it, for the six branches going out of it.	וּכַפְתָּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמְּנֶה וּכַפְתָּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמְּנֶה וּכַפְתָּר תַּחַת שְׁנֵי הַקָּנִים מִמְּנֶה לְשֵׁשֶׁת הַקָּנִים הַיֵּצְאִים מִמְּנֶה: וּחֲזִיר תַּחַת תְּרִין קִנֵּי דִמְנֶה וּחֲזִיר תַּחַת תְּרִין קִנֵּי דִמְנֶה וּחֲזִיר תַּחַת תְּרִין קִנֵּי דִמְנֶה לְשֵׁתָא קִנֵּי דִנְפָקִין מִנְּהָ:

22	Their knobs and their branches were of one piece with it; the whole of it was one beaten work of pure gold.	כַּפְתֵּרֵיהֶם וּקְנָתָם מִמְּנֶה הָיוּ כְּלָהּ מִקְשָׁה אַחַת זָהָב טָהוֹר: כִּי־כֹלָה נִגְדָּא חֲדָא דְדָהָב דְּכִי:	22
23	And he made the lamps thereof, seven, and the tongs thereof, and the snuffdishes thereof, of pure gold.	וַיַּעַשׂ אֶת־נֵרֹתֶיהָ שִׁבְעָה וַיַּעֲבֵד יֵת בּוֹצִינְהָא שִׁבְעָא וַיַּצִּיבְתָּהּא וּמַחְתִּיתָהּא דְדָהָב דְּכִי:	23
24	Of a talent of pure gold made he it, and all the vessels thereof.	כֶּכֶר זָהָב טָהוֹר עָשָׂה אֹתָהּ וְאֵת כָּל־כְּלִיָּהּ: (פ) כֶּכֶרָא דְדָהָבָא דְכִיָּא עֲבַד יְתָהּ וְיֵת כָּל מְנָהָא:	24
25	And he made the altar of incense of acacia-wood: a cubit was the length thereof, and a cubit the breadth thereof, four-square; and two cubits was the height thereof; the horns thereof were of one piece with it.	וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבֵּחַ הַקְטֹרֶת עֲצֵי שִׁטִּים אֹמֶה אָרְכּוֹ וְאַמָּה רָחְבּוֹ רְבֹועַ וְאַמָּתַיִם קָמְתּוֹ מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו: וַעֲבַד יֵת מִדְּבָחָא דְקִטְרֹת בּוֹסְמֵיָא דְאֵעֵי שִׁטִּין אֹמֶתָא אֹרְכִיָּהּ וְאַמָּתָא פּוּתִיָּהּ מְרַבַּע וְתַרְתִּין אֹמֶין רוּמִיָּה מְנִיָּה הִנָּאָה קַרְנוֹהִי:	25
26	And he overlaid it with pure gold, the top thereof, and the sides thereof round about, and the horns of it; and he made unto it a crown of gold round about.	וַחֲפָא יְתִיָּה דְהָב דְכִי יֵת אֲגָרִיָּה וְיֵת פּוּתְלוֹהִי סָחוֹר סָחוֹר וְיֵת קַרְנוֹהִי וַעֲבַד לִיָּה זִיר דְדָהָב סָחוֹר סָחוֹר: וַיִּצָּר אֹתּוֹ זָהָב טָהוֹר אֶת־גָּזוֹ וְאֶת־קִירֹתָיו סָבִיב וְאֶת־קַרְנֹתָיו וַיַּעַשׂ לֹו זֶר זָהָב סָבִיב:	26
27	And he made for it two golden rings under the crown thereof, upon the two ribs thereof, upon the two sides of it, for holders for staves wherewith to bear it.	וַתַּרְתִּין עֲזָקִין דְדָהָב עֲבַד לִיָּה מְלָרַע לְזִירִיָּה עַל תַּרְתִּין זְוִיָּתִיָּה עַל תַּרְתִּין סִטְרוֹהִי לְאַתְרָא לְאַדְרִיחָא לְמַטֵּל יְתִיָּה בְּהוֹן: וַשִּׁתִּי טַבַּעַת זָהָב עָשָׂה־לֹו מַתָּחַת לְזִרוֹ עַל שְׁתֵּי צִלְעֹתָיו עַל שְׁנֵי צַדָּיו לְבִתִּים לְבָדִים לְשֹׂאת אֹתוֹ בָּהֶם:	27
28	And he made the staves of acacia-wood, and overlaid them with gold.	וַעֲבַד יֵת אֲרִיחָא דְאֵעֵי שִׁטִּין וַחֲפָא יְתֵהוֹן דְּהָבָא: וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וַיִּצָּר אֹתָם זָהָב:	28
29	And he made the holy anointing oil, and the pure incense of sweet spices, after the art of the perfumer.	וַיַּעַשׂ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה קֹדֶשׁ וְאֶת־קִטְרֹת הַסַּמִּים טָהוֹר מַעֲשֵׂה רֶקֶח: (ס) וַעֲבַד יֵת מִשְׁחָא דְרַבּוּתָא קוּדְשָׁא וְיֵת קִטְרֹת בּוֹסְמֵיָא דְכִי עוֹבָד בּוֹסְמֵנוֹ:	29
XXXVIII	And he made the altar of burnt-offering of acacia-wood: five cubits was the length thereof, and five cubits the breadth thereof, four-square, and three cubits the height thereof.	וַעֲבַד יֵת מִדְּבָחָא דְעֻלְתָּא דְאֵעֵי שִׁטִּין חֲמִישׁ אֹמֶין אֹרְכִיָּהּ וְחֲמִישׁ אֹמֶין פּוּתִיָּהּ מְרַבַּע וְתֻלַּת אֹמֶין רוּמִיָּה: וַיַּעַשׂ אֶת־מִזְבֵּחַ הָעֹלָה עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֵשׁ אֹמֶת אָרְכּוֹ וְחֲמֵשׁ אֹמֶת רָחְבּוֹ רְבֹועַ וְשָׁלֹשׁ אֹמֶת קָמְתּוֹ:	שביעי
2	And he made the horns thereof upon the four corners of it; the horns thereof were of one piece with it; and he overlaid it with brass.	וַעֲבַד קַרְנוֹהִי עַל אַרְבַּע זְוִיָּתִיָּה מְנִיָּה הִנָּאָה קַרְנוֹהִי וַחֲפָא יְתִיָּה נְחָשָׁא: וַיַּעַשׂ קַרְנֹתָיו עַל אַרְבַּע פְּנֵתָיו מִמֶּנּוּ הָיוּ קַרְנֹתָיו וַיִּצָּר אֹתוֹ נְחָשֶׁת:	2

3 And he made all the vessels of the altar, the pots, and the shovels, and the basins, the flesh-hooks, and the fire-pans; all the vessels thereof made he of brass.	וַיַּעַבְדֵּן יִתְּ כָל מִנֵּי מִדְּבָחָא יִתְּ פִּסְכֵּי תִירֻחָא וְיִתְּ מִגְרוּפֵי תִתְּ וְיִתְּ מִזְרְקֵי יִתְּ צְנוּרֵי תִתְּ וְיִתְּ מַחְתֵּי תִתְּ כָל מְנוּחֵי עֲבָד נִחָשָׂא:	וַיַּעַשׂ אֶת־כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרְקֹת אֶת־הַמִּזְלָגֹת וְאֶת־הַמַּחְתֹּת כָּל־כְּלָיו עָשָׂה נְחֹשֶׁת:
4 And he made for the altar a grating of network of brass, under the ledge round it beneath, reaching halfway up.	וַיַּעַבְדֵּן לַמִּדְּבָחָא סְרָדָא עֹבֵד מִצְדָּתָא דְנִחָשָׂא תַּחַת סוּבִיבִיָּה מִלְרַע עַד פִּלְגִּיָּה:	וַיַּעַשׂ לַמִּזְבֵּחַ מִכְבָּר מַעֲשָׂה רֶשֶׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת פְּרָכְבוֹ מִלְמַטָּה עַד־חֲצִיּוֹ:
5 And he cast four rings for the four ends of the grating of brass, to be holders for the staves.	וַאֲתִיד אַרְבַּע עֲזָקִין בְּאַרְבַּע זְוִיָּתָא לְסְרָדָא דְנִחָשָׂא אֲתָרָא לְאַרְיִחָא:	וַיִּצֶק אַרְבַּע טַבַּעֲת בְּאַרְבַּע הַקְּצוֹת לַמִּכְבָּר הַנְּחֹשֶׁת בָּתִּים לְבָדִים:
6 And he made the staves of acacia-wood, and overlaid them with brass.	וַיַּעַבְדֵּן יִתְּ אַרְיִחָא דְאָעִי שְׁטִין וְחָפָא יְתֵהוֹן נִחָשָׂא:	וַיַּעַשׂ אֶת־הַבָּדִים עֲצֵי שִׁטִּים וַיִּצְרָךְ אֹתָם נְחֹשֶׁת:
7 And he put the staves into the rings on the sides of the altar, wherewith to bear it; he made it hollow with planks.	וַאֲעִיל יִתְּ אַרְיִחָא בְּעֲזָקָתָא עַל סְטְרֵי מִדְּבָחָא לְמַטְל יְתִיָּה בְּהוֹן חֲלִיל לִוְחִין עֲבָד יְתִיָּה:	וַיָּבֵא אֶת־הַבָּדִים בְּטַבַּעֲת עַל צִלְעֹת הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׂאת אֹתוֹ בָּהֶם נָכוֹב לַחַת עָשָׂה אֹתוֹ: (ס)
8 And he made the laver of brass, and the base thereof of brass, of the mirrors of the serving women that did service at the door of the tent of meeting.	וַיַּעַבְדֵּן יִתְּ כִּיּוֹרָא דְנִחָשָׂא וְיִתְּ בְּסִיסִיָּה דְנִחָשָׂא בְּמַחְזֵי נְשִׂיָּא דְאֲחִין לְצִלָּאָה בְּתִרְעָה מִשְׁכָּן זְמָנָא:	וַיַּעַשׂ אֶת־הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת־כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֹת הַצִּבְאוֹת אֲשֶׁר צִבְאוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (ס)
9 And he made the court; for the south side southward the hangings of the court were of fine twined linen, a hundred cubits.	וַיַּעַבְדֵּן יִתְּ דִּרְתָּא לְרוּחַ עֵיבָר דְרוּמָא סְרָדֵי דִּרְתָּא דְבוּץ שְׂזִיר מֵאָה אַמִּין:	וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֲצֵר לִפְאֲתוֹ נֶגֶב תִּימָנָה קִלְעֵי הַחֲצֵר שֵׁשׁ מִשְׁזָר מֵאָה בָּאֲמָה:

(7) נבוב לוחות. נבוב הוא חלול, וכן וּפְעָדוֹ אֶרְצֵעַ אֶלְעָצוֹת (ירמיה נז, כה): נבוב לוחות. הלוחות של עצי שטים לכל רוח, והחלל באמצע:

(8) במראות הצובאות. צנות ישראל היו צידן מראות, שרואות צהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכצו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואס משה צהן, מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקב"ה קבל, כי אלו חביצין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים, כשהיו בעליהם יגעים בעבודת פרך, היו הולכות ומוליכות להם מאכל ומשתה ומאכליות אותם, ונוטלות המראות, וכל אחת רואה ענמה עם בעלה במראה, ומשדלתו בדברים, לומר אני

נאה ממך, ומתוך כך מציאות לבעליהם לידי תאוה, ונוקות להם, ומתעצרות וילדות שם, שנאמר פָּסַח הַסְּפוּיָה עוֹרְקִיָּה (שיר השירים ח, ה), וזה שנאמר במראות הצובאות, ונעשה הכיור מהם, שהוא לשם שלום צין איש לאשמו, להשקות ממים שצחכו למי שקנה לה בעלה ונסתרה, ומדע לך שהן מראות ממש, שהרי נאמר ונחשת התנופה שבעים ככר וגו' ויעש צה וגו', וכיור וכו' לא הוזכרו שם, למדת, שלא היה נחשת של כיור מנחשת התנופה, כך דרש רבי תנחומא (פקודי ט), וכן תרגם אונקלוס צִמְחָזִית נְשִׂיָּא, והוא תרגום של מראות, מירוא"ש בלע"ז (שפיעגעל), וכן מצינו בישעיה (ג, כג), וְהַגְלִינִים, מתרגמין וּמְחִינִין יִסָּא: אשר צבאו. להביא נדבת:

10	<p>Their pillars were twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets were of silver.</p>	<p>עמודיהם עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי העמודים ונחשיהם כסף:</p>	10
11	<p>And for the north side a hundred cubits, their pillars twenty, and their sockets twenty, of brass; the hooks of the pillars and their fillets of silver.</p>	<p>ולפאת צפון מאה באמה עמודיהם עשרים ואדניהם עשרים נחשת ווי העמודים ונחשיהם כסף:</p>	11
12	<p>And for the west side were hangings of fifty cubits, their pillars ten, and their sockets ten; the hooks of the pillars and their fillets of silver.</p>	<p>ולפאת־ים קלעים חמשים באמה עמודיהם עשרה ואדניהם עשרה ווי העמודים ונחשיהם כסף:</p>	12
13	<p>And for the east side eastward fifty cubits.</p>	<p>ולפאת קדמה מזרחת חמשים אמה:</p>	13
14	<p>The hangings for the one side [of the gate] were fifteen cubits; their pillars three, and their sockets three.</p>	<p>קלעים חמש־עשרה אמה אל־הפתח עמודיהם שלשה ואדניהם שלשה:</p>	14
15	<p>And so for the other side; on this hand and that hand by the gate of the court were hangings of fifteen cubits; their pillars three, and their sockets three.</p>	<p>ולפתח השנית מזה ומזה לשער החצר קלעים חמש עשרה אמה עמודיהם שלשה ואדניהם שלשה:</p>	15
16	<p>All the hangings of the court round about were of fine twined linen.</p>	<p>כל־קלעי החצר סביב שש משור:</p>	16
17	<p>And the sockets for the pillars were of brass; the hooks of the pillars and their fillets of silver; and the overlaying of their capitals of silver; and all the pillars of the court were filleted with silver.</p>	<p>והאדנים לעמודים נחשת ווי העמודים ונחשיהם כסף וצפוי ראשיהם כסף והם מחשקים כסף כל עמודי החצר:</p>	17
18	<p>And the screen for the gate of the court was the work of the weaver in colours, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen; and twenty cubits was the length, and the height in the breadth was five cubits, answerable to the hangings of the court.</p>	<p>ומסך שער החצר מעשה רגם תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משור ועשרים אמה ארך וקומה ברחב חמש אמות לעמת קלעי החצר:</p>	מפטיר

- 19 And their pillars were four, and their sockets four of brass; their hooks of silver, and the overlaying of their capitals and their fillets of silver.
- 19 וְעַמֻּדֵיהֶם אַרְבַּעָה וְאַדְנֵיהֶם אַרְבַּעָה נְחֹשֶׁת וְיָוִיהֶם כָּסֶף וְצִפּוּי רָאשֵׁיהֶם וְחֻשְׁקֵיהֶם כָּסֶף:
- 20 And all the pins of the tabernacle, and of the court round about, were of brass.
- 20 וְכָל-הַיְתֻדֹת לַמִּשְׁכָּן וְלַחֲצֵר סָבִיב נְחֹשֶׁת: (ס)

The Haftara is I Kings 7:40 – 7:50 on page 224. Sepharadim read I Kings 7:13 – 7:26. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 239. On Shabbat HaHodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 44, and the Haftara is on page 244.

- 21 These are the accounts of the tabernacle, even the tabernacle of the testimony, as they were rendered according to the commandment of Moses, through the service of the Levites, by the hand of Ithamar, the son of Aaron the priest.
- 21 אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן מִשְׁכָּן אֵלֵּין מִנִּי מִשְׁכָּן מִשְׁכָּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פָּקַד עַל-פִּי מֹשֶׁה מִיִּמְרָא דְּמֹשֶׁה פּוֹלְחִין לִיִּזְאִי בִידָא דְּאִיתָמָר בֶּר אֶהְרֹן כֹּהֵנָא:
- 22 And Bezalel the son of Uri, the son of Hur, of the tribe of Judah, made all that the LORD commanded Moses.
- 22 וּבְצַלָּאֵל בֶּן-אוּרִי בֶן-חֹר בְּלִמְטָה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל-אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:
- 23 And with him was Oholiab, the son of Ahisamach, of the tribe of Dan, a craftsman, and a skilful workman, and a weaver in colours, in blue, and in purple, and in scarlet, and fine linen.—
- 23 וְאִתּוֹ אֶהְלִיאֵב בֶּן-אֲחִיסָמָךְ לַמְּטָה-דֵּן חֲרָשׁ וְחָשֵׁב וְרָקֵם בְּתַכְלֵל וּבְאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ: (ס)

(18) לעזמת קלעי החצר. כמדת קלעי החצר: דהא אדרצה להיפך צוה הקצ"ה צפרשת תרומה, מתחלה הכלים שלחן מנורה יריעות, ואחר כך ציווי הקרשים, וציווי משה רבינו ע"ה ריש ויקהל, תחלה המשכן ואהלו ואחר כך הכלים, הא מיירי לענין ציווי לפועל איך יפעול כסדר, ותמצא צפרשת כי תשא ראה קראתי בשם צלאל וגו', הוזכר מתחלה את אהל מועד, ואחר כך הכלים, אבל לענין להתנדב להכין מה שיהיו צריכין, מה לי מה שמתנדב תחלה, ועיין בתוספות פירק הרואה (ברכות נה.). ואם תאמר מנלן שמה רבינו ע"ה צוה לצלאל הפך הענין, ויש לומר, כיון דכתיב צפרשת ויקהל ויקרא משה אל צלאל ואל אהליאב וגו', וקצר מה שדיבר עמהם, והאי קרא מדכתיב כל אשר צוה ה' את משה, מזינן דהיה מזה להם צהיפון. (ודוק היטב). אמר לו צלאל מנהג העולם לעשות תחלה בית ואחר כך משים כלים בתוכו, אמר לו כך שמעתי מפי הקצ"ה, אמר משה, צלל אל היית, כי ודאי כך צוה לי הקצ"ה, וכן עשה, המשכן תחלה ואחר כך עשה כלים:

(21) אלה פקודי. צפרשה זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן לכסף ולזהב ולנחשת, ונמנו כל כליו לכל עבודתו: המשכן משכן. שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עונותיהן של ישראל: משכן העדות. עדות לישראל שויתר להם הקצ"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם: עבודת הלויים. פקודי המשכן וכליו, הוא עבודה המסורה ללויים במדבר, לשאת ולהוריד ולהקים, איש איש למשאו המופקד עליו, כמו שאמר צפרשת נשא (במדבר 7): ביד איתמר. הוא היה פקיד עליהם למסור לכל בית אצ עבודה שעליו:

(22) ובצלאל בן אורי וגו' עשה אל כל אשר צוה ה' את משה. אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן, אלא כל אשר צוה ה' את משה, אפילו דברים שלא אמר לו רבו, הסכימה דעתו למה שנאמר למשה צניני, כי משה צוה לצלאל לעשות תחלה כלים ואחר כך משכן, (לא לענין צווי להתנדב קאמר,

24	All the gold that was used for the work in all the work of the sanctuary, even the gold of the offering, was twenty and nine talents, and seven hundred and thirty shekels, after the shekel of the sanctuary.	כָּל־הַזָּהָב הָעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכָל־מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי זָהָב הַתְּנוּפָה תִּשְׁעַ וְעֶשְׂרִים כֹּכַר וְשִׁבְעַ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃	לוי
25	And the silver of them that were numbered of the congregation was a hundred talents, and a thousand seven hundred and three-score and fifteen shekels, after the shekel of the sanctuary:	וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת כֹּכַר וְאַלְפֵי וְשִׁבְעַ מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃	25
26	a beka a head, that is, half a shekel, after the shekel of the sanctuary, for every one that passed over to them that are numbered, from twenty years old and upward, for six hundred thousand and three thousand and five hundred and fifty men.	בָּקָע לְגִלְגֻלַת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בַּשֶּׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל־הָעֵבֶר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלְפֵי וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃	26
27	And the hundred talents of silver were for casting the sockets of the sanctuary, and the sockets of the veil: a hundred sockets for the hundred talents, a talent for a socket.	וַיְהִי מֵאֵת כֹּכַר הַכֶּסֶף לְצֻקַת אֵת אֲדָנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אֲדָנֵי הַפָּרֹכֶת מֵאֵת אֲדָנִים לַמֵּאֵת הַכֹּכַר כֹּכַר לְאֶדָן׃	27
28	And of the thousand seven hundred seventy and five shekels he made hooks for the pillars, and overlaid their capitals, and made fillets for them.	וְאֵת־הָאֶלְפֵי וְשִׁבְעַ הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עֹשֶׂה נְוִים לְעַמֻּדֵיהֶם וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשֵׁק אֲתָם׃	ישראל
29	And the brass of the offering was seventy talents and two thousand and four hundred shekels.	וַיִּנְחַשׁ אֲרָמוֹתָא שְׁבַעִין כֹּכַר וַחֲרִין אֲלָפִין וָאַרְבַּע מֵאָה סָלְעִין׃	29

(24) ככר. ששים מנה, ומנה של קדש כפול היה, הרי הככר ק"ב מנה, והמנה כ"ה סלעים, הרי ככר של קדש שלשת אלפים שקלים, לפיכך מנה צפרופרט כל השקלים שפחותין צמנינם מג' אלפים, שאין מגיעין לככר:

(26) בקע. הוא שם משקל של מחצית השקל: לשש מאות אלף וגו'. כך היו ישראל, וכך עלה מנינם אחר שהוקם המשכן בצמדבר, ואף עתה צמדבת המשכן כך היו, ומנין חצאי השקלים של שש מאות אלף, עולה מאת ככר כל אחד של שלשת אלפים שקלים, כיצד, שש מאות אלף חצאין הרי הן ג'

מאות, אלף שלימים, הרי מאת ככר, והשלשת אלפים וחמש מאות וחמשים חצאין, עולין אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקלים:

(27) לצקת. כתרגומו לְאֶסְקָא: את אדני הקדש. של קרשי המשכן, שהם מ"ח קרשים, ולח"ו אדנים, ואדני פרכת ארבעה, הרי מאה, וכל שאר האדנים נחשת כתיב צהס:

(28) וצפה ראשיהם. של עמודים מהן, שצבולן כתיב וצפה ראשיהם וחשוקיהם כסף:

30	And therewith he made the sockets to the door of the tent of meeting, and the brazen altar, and the brazen grating for it, and all the vessels of the altar,	וַיַּעַבְדָּהּ בַּהּ יָת סְמָכֵי תִרְעָה מִשְׁכָּן וּמִנָּה וְיָת מִדְבַּחַת דְּנִחָשָׁא וְיָת סְרָדָא דְּנִחָשָׁא דִּילִיָּהּ וְיָת כָּל מִנֵּי מִדְבַּחָא:	וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אֲדָנֶי פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ:	30
31	and the sockets of the court round about, and the sockets of the gate of the court, and all the pins of the tabernacle, and all the pins of the court round about.	וְיָת סְמָכֵי דֶרְתָּא סָחוּר סָחוּר וְיָת סְמָכֵי תִרְעָה דֶרְתָּא וְיָת כָּל סָפֵי מִשְׁכָּנָא וְיָת כָּל סָפֵי דֶרְתָּא סָחוּר סָחוּר:	וְאֶת־אֲדָנֶי הַחֹצֵר סָבִיב וְאֶת־אֲדָנֶי שַׁעַר הַחֹצֵר וְאֶת כָּל־יִתְדֵת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֵת הַחֹצֵר סָבִיב:	31
XXXIX	And of the blue, and purple, and scarlet, they made plaited garments, for ministering in the holy place, and made the holy garments for Aaron, as the LORD commanded Moses.	וּמִן תְּכֵלֵא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעָה זָהָבִי עֲבָדוּ לְבוּשֵׁי שְׁמוּשָׁא לְשִׁמְשָׁא בְּקוֹדֶשָׁא וְעֲבָדוּ לְבוּשֵׁי קוֹדֶשָׁא דְלֹא־הֲרִין כְּמֹא דְפִקְסִיד יֵי יָת מֹשֶׁה:	וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בְגָדֵי־שָׂרָד לְשִׁמְשָׁת בְּקֹדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (פ)	XXXIX
2	And he made the ephod of gold, blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen.	וַיַּעַבְדָּהּ יָת אֵיפֹדָא דְּהָבָא תְּכֵלֵא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעָה זָהָבִי וּבִוּץ שְׁזִיר:	וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר:	שני
3	And they did beat the gold into thin plates, and cut it into threads, to work it in the blue, and in the purple, and in the scarlet, and in the fine linen, the work of the skilful workman.	וַרְדִּידוּ יָת טַסֵּי דְּדִהָבָא וְקָצְצוּ חוּטִין לְמַעַבְדָּהּ בְּגוֹ תְּכֵלֵא וּבְגוֹ אַרְגָּמָא וּבְגוֹ צִבְעָה זָהָבִי וּבְגוֹ בּוּצָא עוֹבָד אֹמֶן:	וַיִּרְקְעוּ אֶת־פִּתֵּי הַזָּהָב וְקָצְצוּ פִּתִּילִם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ תוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חָשֵׁב:	3
4	They made shoulder-pieces for it, joined together; at the two ends was it joined together.	כַּחֲפָתֵי עֲבָדוּ לִיהּ מְלַפְפָן עַל תְּרִין סְטְרוֹהֵי מְלַפֵּף:	כַּחֲפָת עָשׂוּ־לוֹ חֲבֵרֹת עַל־שְׁנֵי (כ' קצוות) [ק' קצוות] חֲבֵר:	4
5	And the skilfully woven band, that was upon it, wherewith to gird it on, was of the same piece and like the work thereof: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen, as the LORD commanded Moses.	וְהַמָּנִן תְּקוּנִיהּ דְּעִלּוּהִי מִנִּיהּ הוּא כְּעוֹבְדוּהִי דְּהָבָא תְּכֵלֵא וְאַרְגָּמָא וְצִבְעָה זָהָבִי וּבִוּץ שְׁזִיר כְּמֹא דְפִקְסִיד יֵי יָת מֹשֶׁה:	וְחֹשֶׁב אֶפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמָּנֹה הוּא כְּמַעֲשֵׂהוֹ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	5

(1) ומן התכלת והארגמן וגו'. שש לא נאמר כאן, ומכאן (אויזעהנען), טסין דקות. כאן הוא מלמדך היאך היו עוין את הזהב עם החוטין, מרדדים טסין דקין, וקולצין מהן פתילים לאורך הטס, לעשות אותן פתילים מעורבים עם כל מין ומין בחשן ואפוד, שנאמר צהן זהב, חוט אחד של זהב עם ששה חוטין של תכלת, וכן עם כל מין ומין, שכל המינין חוטין כפול ששה, והזהב חוט שביעי עם כל אחד ואחד:

(2) וירקעו. כמו לרקע הארץ (מהלים קלו, ו), כחרגומו

(3) וירקעו. כמו לרקע הארץ (מהלים קלו, ו), כחרגומו

וירדדו טסין, היו מרדדין מן הזהב, אשטנ"דרא צלע"ז

6	And they wrought the onyx stones, inclosed in settings of gold, graven with the engravings of a signet, according to the names of the children of Israel.	וַיַּעֲשׂוּ יֵת אֲבִי בִּזְרָא מִשְׁקָעַן מִרְמָצָן בְּדֶהֱבָ גִּלְיָפֹן כְּתָב מִפְּרֹשׁ עַל שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:	וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אֲבִי הַשֹּׁהַם מִסִּבָּת מִשְׁבָּצָת זָהָב מִפְּתַחַת פְּתוּחֵי חֻזָּתָם עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
7	And he put them on the shoulder-pieces of the ephod, to be stones of memorial for the children of Israel, as the LORD commanded Moses.	וְשָׁנֵי יִתְהוֹן עַל כְּתָפֵי אֵיפֹדָא אֲבִי דִּזְכָּרָא לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דְּפָקִיד יְיָ יִתְ מֹשֶׁה:	וַיִּשֶׂם אֹתָם עַל כְּתָפֵת הָאֶפֶד אֲבִי זִכְרוֹן לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־ מֹשֶׁה: (פ)
8	And he made the breastplate, the work of the skilful workman, like the work of the ephod: of gold, of blue, and purple, and scarlet, and fine twined linen.	וַיַּעֲבֹד יֵת חוֹשֶׁנָּא עוֹבָד אוּמָן כְּעוֹבָד אֵיפֹדָא דְּהָבָא תְּכֵלֵא וְאַדְמָנָא וְצִבְעָ זָהָרִי וּבּוּיָ שִׁזִּיר:	וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן מִעֲשֵׂה חֹשֶׁב כְּמִעֲשֵׂה אֶפֶד זָהָב תְּכֵלֵת וְאַדְמָנִים וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מִשְׁזָר:
9	It was four-square; they made the breastplate double; a span was the length thereof, and a span the breadth thereof, being double.	מִרְבַּע הָיָה עֵיף עֲבָדוּ יֵת חוֹשֶׁנָּא זָרְתָא אוּרְכֵיהּ וְזָרְתָא פְּתִיחֵיהּ עֵיף:	רְבֹעַ הָיָה כְּפֹל עָשׂוּ אֶת־ הַחֹשֶׁן זָרְתָא אֶרְכּוֹ וְזָרְתָא רְחֵבּוֹ כְּפֹל:
10	And they set in it four rows of stones: a row of carnelian, topaz, and smaragd was the first row.	וְאַשְׁלִימוּ בֵּיהּ אַרְבַּעָא סִדְרִין דְּאֶבֶן טָבָא סִדְרָא קְדָמָא סִמְסָן יָרְקָן וּבִרְקָן סִדְרָא חָד:	וַיִּמְלְאוּ־בּוֹ אַרְבַּעָה טֹוֹרֵי אֶבֶן טֹוֹר אֶדָם פְּטֻדָּה וּבִרְקָת הַטֹּוֹר הָאֶחָד:
11	And the second row, a carbuncle, a sapphire, and an emerald.	וְסִדְרָא תַנְיָנָא אִזְמַרְגֵּדִין שְׁבֻזִּי וְסַבְהָלוּם:	וְהַטֹּוֹר הַשֵּׁנִי נֶפֶךְ סַפִּיר וַיְהִלֵּם:
12	And the third row, a jacinth, an agate, and an amethyst.	וְסִדְרָא תְּלִיתָאָה קִנְזִירִי טַרְקִיא וְעֵין עֵגְלָא:	וְהַטֹּוֹר הַשְּׁלִישִׁי לָשֶׁם שָׁבוּ וְאַחֲלָמָה:
13	And the fourth row, a beryl, an onyx, and a jasper; they were inclosed in fittings of gold in their settings.	וְסִדְרָא רְבִיעָאָה כְּרוּם יָמָא וּבִזְרָא וּפְנִיתִירִי מִשְׁקָעַן מִרְמָצָן בְּדֶהֱבָ בְּאֲשִׁלְמוֹתֵהוּן:	וְהַטֹּוֹר הָרְבִיעִי תְּרַשִׁישׁ שֹׁהַם וַיִּשְׁפָּה מוֹסִבָּת מִשְׁבָּצָת זָהָב בְּמִלְאָתָם:
14	And the stones were according to the names of the children of Israel, twelve, according to their names, like the engravings of a signet, every one according to his name, for the twelve tribes.	וְאַבְנֵיָא עַל שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינִן תְּרַתָּא עֲשָׂרִי עַל שְׁמֹתֵהוּן כְּתָב מִפְּרֹשׁ כְּגִלְף דְּעִזְקָא גִבֵּר עַל שְׁמִיהּ לְתַרִּי עֲשֵׁר שְׁבֻטִין:	וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָנָּה שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל־שְׁמוֹתָם פְּתוּחֵי חֻזָּתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ לְשֵׁנִים עֲשֵׂר שְׁבֻטִים:
15	And they made upon the breastplate plaited chains, of wreathen work of pure gold.	וַיַּעֲבָדוּ עַל חוֹשֶׁנָּא תְּכֵין מִתְחָמִן עוֹבָד גְּדִילוֹ דְּדֶהֱבָ דְּכִי:	וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שְׁרָשְׁרֵת גְּבֻלַּת מִעֲשֵׂה עֲבָת זָהָב טָהוֹר:

16	And they made two settings of gold, and two gold rings; and put the two rings on the two ends of the breastplate.	וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבָּצֹת זָהָב וּשְׁתֵּי טַבַּעֲתַי זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבַּעֲתַי עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן:	16
17	And they put the two wreathen chains of gold on the two rings at the ends of the breastplate.	וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזֹּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבַּעֲתַי עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן:	17
18	And the other two ends of the two wreathen chains they put on the two settings, and put them on the shoulder-pieces of the ephod, in the forepart thereof.	וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת נָתַנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבָּצֹת וַיִּתְּנֵם עַל־כַּתְּפֹת הָאֶפֶד אֶל־מֹול פְּנָיו:	18
19	And they made two rings of gold, and put them upon the two ends of the breastplate, upon the edge thereof, which was toward the side of the ephod inward.	וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבַּעֲתַי זָהָב וַיִּשְׂימוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שִׁפְתּוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֶפֶד בֵּיתָהּ:	19
20	And they made two rings of gold, and put them on the two shoulder-pieces of the ephod underneath, in the forepart thereof, close by the coupling thereof, above the skilfully woven band of the ephod.	וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבַּעֲתַי זָהָב וַיִּתְּנֵם עַל־שְׁתֵּי כַתְּפֹת הָאֶפֶד מִלְּמַטָּה מִמֹּול פְּנָיו לַעֲמֹת מִחֻבְרָתוֹ מִמַּעַל לַחֹשֶׁב הָאֶפֶד:	20
21	And they did bind the breastplate by the rings thereof unto the rings of the ephod with a thread of blue, that it might be upon the skilfully woven band of the ephod, and that the breastplate might not be loosed from the ephod; as the LORD commanded Moses.	וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבַּעְתָּיו אֶל־טַבַּעֲתַי הָאֶפֶד בַּבִּתּוּלִי תְּכֵלֶת לְהִיטֵל עַל־חֹשֶׁב הָאֶפֶד וְלֹא־יִנָּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפֶד כְּאֲשֶׁר צֻוְּהָ יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (פ)	21
22	And he made the robe of the ephod of woven work, all of blue;	וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֶפֶד מַעֲשָׂה אֶרֶג פָּלִיל תְּכֵלֶת:	22
23	and the hole of the robe in the midst thereof, as the hole of a coat of mail, with a binding round about the hole of it, that it should not be rent.	וּפִי־הַמְעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שִׁפָּה לְפָיו סָבִיב לֹא יִקְרַע:	23
24	And they made upon the skirts of the robe pomegranates of blue, and purple, and scarlet, and twined linen.	וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמְעִיל רְמוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְשָׁנִי מְשֻׁזָּר:	24

25	And they made bells of pure gold, and put the bells between the pomegranates upon the skirts of the robe round about, between the pomegranates:	וַיַּעֲשׂוּ פַעֲמָנִי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־הַפַּעֲמָנִים בְּתוֹךְ הָרִמָּנִים עַל־שׁוּלֵי הַמָּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ הָרִמָּנִים:	25
26	a bell and a pomegranate, a bell and a pomegranate, upon the skirts of the robe round about, to minister in; as the LORD commanded Moses.	זָאָ וְרִמֹּנָא זָאָ וְרִמֹּנָא עַל שׁוּלֵי הַמָּעִיל סָבִיב לְשֵׁרֶת כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	26
27	And they made the tunics of fine linen of woven work for Aaron, and for his sons,	וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכֹּתָנֹת שֵׁשׁ מַעֲשָׂה אֶרֶג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו:	27
28	and the mitre of fine linen, and the goodly head-tires of fine linen, and the linen breeches of fine twined linen,	וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פְּאֶרֶי הַמִּגְבַּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־מְכַנְסֵי הַבֶּד שֵׁשׁ מִשְׁזָר:	28
29	and the girdle of fine twined linen, and blue, and purple, and scarlet, the work of the weaver in colours; as the LORD commanded Moses.	וְאֶת־הָאֲבֵזֵט שֵׁשׁ מִשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשָׂה רָקֵם כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	29
30	And they made the plate of the holy crown of pure gold, and wrote upon it a writing, like the engravings of a signet: HOLY TO THE LORD.	וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ נֹזֵר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתָּב פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:	30
31	And they tied unto it a thread of blue, to fasten it upon the mitre above; as the LORD commanded Moses.	וַיִּתְּנוּ עָלָיו פִּתּוּל תְּכֵלֶת לְתֹת עַל־הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמַעְלָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	31

(28) ואת פארי המגבעות. תפארת המגבעות, המגבעות המפוארות:
 (31) לתת על המצנפת מלמעלה. ועל ידי הפחילים היה מוסיפין על המצנפת כמין כתר, ואי אפשר לומר הניץ על המצנפת, שהרי בשמיטת קדשים שנינו (וצחים יט.), שערו היה נראה בין ציץ למצנפת ששם מניח תפילין, והניץ היה נחון על המצת, הרי המצנפת למעלה והניץ למטה, ומהו על המצנפת מלמעלה. ועוד הקשיתי זה, כאן הוא אומר ויתנו עליו פתיל תכלת, ובענין הזוואה הוא אומר ושמם אתו על פתיל פתלת (שמות כח, לו). ואומר אני, פתיל תכלת זה חוטין הן, לקשרו זהו המצנפת, לפי שהניץ אינו אלא מאוזן לאוזן וזמה יקשרנו במצחו, והיו קצועין זו חוטי תכלת לשני ראשיו

ובאמצעיתו, שזהו קושרו ותולהו במצנפת כשהוא צראשו, ושני חוטין היו בכל קצה וקצה, אחת ממעל ואחת מתחת לצד מצחו, וכן באמצעו, שכך הוא נוח לקשרו, ואין דרך קשירה בפחות משני חוטין, לכך נאמר על פתיל תכלת, ועליו פתיל תכלת, וקושר ראשיהם השנים כולם יחד מאחוריו לנמול ערפו, ומושיצו על המצנפת. ואל תחמה שלא נאמר פתיל תכלת, הואיל ומרוצין הן, שהרי מצינו בחשן ואפוד וירקסו את החשן וגו', ועל כרחק פחות משנים לא היו, שהרי בשתי קצות החשן היו צ'טצעות החשן, וצ'כתפות האפוד היו צ'טצעות האפוד שכנגדן, ולפי דרך קשירה ד' חוטין היו, ומכל מקום פחות משנים אי אפשר:

<p>32 Thus was finished all the work of the tabernacle of the tent of meeting; and the children of Israel did according to all that the LORD commanded Moses, so did they.</p>	<p>וַתֵּכֵל כָּל-עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ: (פ)</p>	<p>32 וַתֵּכֵל כָּל-עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ: (פ)</p>
<p>33 And they brought the tabernacle unto Moses, the Tent, and all its furniture, its clasps, its boards, its bars, and its pillars, and its sockets;</p>	<p>וַיָּבִיאוּ אֶת-הַמִּשְׁכָּן אֶל-מֹשֶׁה אֶת-הָאֹהֶל וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו קַרְסָיו קַרְשָׁיו בָּרִיחָו וְעַמֻּדָיו וְאַדְנָיו:</p>	<p>רביעי כט וַיָּבִיאוּ אֶת-הַמִּשְׁכָּן אֶל-מֹשֶׁה אֶת-הָאֹהֶל וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו קַרְסָיו קַרְשָׁיו בָּרִיחָו וְעַמֻּדָיו וְאַדְנָיו:</p>
<p>34 and the covering of rams' skins dyed red, and the covering of sealskins, and the veil of the screen;</p>	<p>וְאֶת-מִכְסֵּה עֹרֹת הָאֵילָם הַמֵּאֲדָמִים וְאֶת-מִכְסֵּה עֹרֹת הַתַּחֲשִׁים וְאֶת פֶּרֶכֶת הַמָּסָךְ:</p>	<p>34 וְאֶת-מִכְסֵּה עֹרֹת הָאֵילָם הַמֵּאֲדָמִים וְאֶת-מִכְסֵּה עֹרֹת הַתַּחֲשִׁים וְאֶת פֶּרֶכֶת הַמָּסָךְ:</p>
<p>35 the ark of the testimony, and the staves thereof, and the ark-cover;</p>	<p>אֶת-אֲרוֹן הָעֵדֻת וְאֶת-בִּדְיוֹ וְאֶת הַכַּפֹּרֶת:</p>	<p>35 אֶת-אֲרוֹן הָעֵדֻת וְאֶת-בִּדְיוֹ וְאֶת הַכַּפֹּרֶת:</p>
<p>36 the table, all the vessels thereof, and the showbread;</p>	<p>אֶת-הַשְּׁלֹחַן אֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים:</p>	<p>36 אֶת-הַשְּׁלֹחַן אֶת-כָּל-כֵּלָיו וְאֶת לֶחֶם הַפָּנִים:</p>
<p>37 the pure candlestick, the lamps thereof, even the lamps to be set in order, and all the vessels thereof, and the oil for the light;</p>	<p>אֶת-הַמְּנֹלָה הַטְּהוֹרָה אֶת-נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת הַמַּעֲרֵכָה וְאֶת כָּל-כֵּלֶיהָ וְאֶת שֶׁמֶן הַמָּאֹר:</p>	<p>37 אֶת-הַמְּנֹלָה הַטְּהוֹרָה אֶת-נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת הַמַּעֲרֵכָה וְאֶת כָּל-כֵּלֶיהָ וְאֶת שֶׁמֶן הַמָּאֹר:</p>
<p>38 and the golden altar, and the anointing oil, and the sweet incense, and the screen for the door of the Tent;</p>	<p>וְאֶת מִזְבֵּחַ הַזָּהָב וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קִטְרֵת הַסַּמִּים וְאֶת מִסְךְ פֶּתַח הָאֹהֶל:</p>	<p>38 וְאֶת מִזְבֵּחַ הַזָּהָב וְאֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֶת קִטְרֵת הַסַּמִּים וְאֶת מִסְךְ פֶּתַח הָאֹהֶל:</p>
<p>39 the brazen altar, and its grating of brass, its staves, and all its vessels, the laver and its base;</p>	<p>אֶת מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת-מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר-לוֹ אֶת-בִּדְיוֹ וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו אֶת-הַפִּיֹר וְאֶת בָּנוֹ:</p>	<p>39 אֶת מִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת-מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר-לוֹ אֶת-בִּדְיוֹ וְאֶת-כָּל-כֵּלָיו אֶת-הַפִּיֹר וְאֶת בָּנוֹ:</p>

(32) ויעשו בני ישראל. את המלאכה ככל אשר צוה ה' וגו': כח צאדם לזקפן, ומשה העמידו, אמר משה לפני הקב"ה, איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אהה צידך, נראה כמקימו והוא נזקק וקם מאליו, והוא שנאמר (שמות מ, יז) הוקם המִשְׁכָּן, הוקם מאליו. מדרש רבי תנחומא (פקודי י"א): (33) ויביאו את המשכן וגו'. שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקב"ה הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם, מחמת כוזב הקרשים שאין

40	the hangings of the court, its pillars, and its sockets, and the screen for the gate of the court, the cords thereof, and the pins thereof, and all the instruments of the service of the tabernacle of the tent of meeting;	אֶת־קַלְעֵי הַחֹצֵר אֶת־עַמֻּדֶיהָ וְאֶת־אֲדָנֶיהָ וְאֶת־הַמָּסָךְ לְשַׁעַר הַחֹצֵר אֶת־מִיתְרָיו וְיִתְדֹתֶיהָ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲל־מוֹעֵד:	40
41	the plaited garments for ministering in the holy place; the holy garments for Aaron the priest, and the garments of his sons, to minister in the priest's office.	אֶת־בְּגָדֵי הַשָּׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בְּגָדֵי הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בְּגָדֵי בָנָיו לְכַהֵן:	41
42	According to all that the LORD commanded Moses, so the children of Israel did all the work.	כָּכֹל אֲשֶׁר־צֻוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן עֲשׂוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הָעֲבֹדָה:	42
43	And Moses saw all the work, and, behold, they had done it; as the LORD had commanded, even so had they done it. And Moses blessed them.	וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָה וַהֲנִה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צֻוָּה יְהוָה בֶּן עֲשׂוֹ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה: (פ)	43
XL	And the LORD spoke unto Moses, saying:	וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:	חמישי
2	'On the first day of the first month shalt thou rear up the tabernacle of the tent of meeting.	בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת־מִשְׁכָּן אֹהֶל מוֹעֵד:	2
3	And thou shalt put therein the ark of the testimony, and thou shalt screen the ark with the veil.	וְשַׁמַּתָּ שָׁם אֵת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְסַכַּתָּ עַל־הָאָרֹן אֶת־הַפָּרֹכֶת:	3
4	And thou shalt bring in the table, and set in order the bread that is upon it; and thou shalt bring in the candlestick, and light the lamps thereof.	וְהֵבֵאתָ אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֲרֻכּוֹ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמִּנְחָה וְהַעֲלִיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ:	4
5	And thou shalt set the golden altar for incense before the ark of the testimony, and put the screen of the door to the tabernacle.	וְנִתְּתָה אֶת־מִזְבֵּחַ הַזֹּהֵב לְקִטְרֹת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדוּת וְשַׁמַּתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן:	5

(43) ויברך אותם משה. אמר להם יהי ראשון שמשנה שכינה (3) וסכות על הארון. לשון הגנה, שהרי מחילה היתה: צמעה ידיכם, ויהי נעם ה' אלינו עלינו וגו' (תהלים 5, 12), (4) וערכת את ערכו. שמי מערכות של לחם הפנים: והוא אחד מ"א מזמורים שצתפלה למשה:

6	And thou shalt set the altar of burnt-offering before the door of the tabernacle of the tent of meeting.	וְנִתְּתָה אֶת מִזְבֵּחַ הָעֹלָה לִפְנֵי וְתָתִין יֵת מִדְּבַחָא דְעֹלָתָא קֳדָם תָּרַע מִשְׁכָּנָא מִשְׁכַּן זִמְנָא:	6
7	And thou shalt set the laver between the tent of meeting and the altar, and shalt put water therein.	וְנִתְּתָל אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל וְתָתִין וּבֵין מִדְּבַחָא וְתָתִין תִּמְן זִמְנָא וּבֵין מִדְּבַחָא וְתָתִין תִּמְן מִיָּא:	7
8	And thou shalt set up the court round about, and hang up the screen of the gate of the court.	וְשִׁמַּת אֶת־הַחֹצֵר סָבִיב וְנִתְּתָל וְתָתִין יֵת פְּרָסָא דְתָרַע דְּרִתָּא:	8
9	And thou shalt take the anointing oil, and anoint the tabernacle, and all that is therein, and shalt hallow it, and all the furniture thereof; and it shall be holy.	וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְתַסֵּב יֵת מִשְׁחָא דְרַבּוּתָא וְתַרְבִּי יֵת מִשְׁכָּנָא וְיֵת כָּל דְּבִיָּה וְתַקְדִּישׁ יְתִיה וְיֵת כָּל מְנוּחֵי וְיִהְיִי קֹדֶשׁ:	9
10	And thou shalt anoint the altar of burnt-offering, and all its vessels, and sanctify the altar; and the altar shall be most holy.	וּמִשְׁחָתָה אֶת־מִזְבֵּחַ הָעֹלָה וְאֶת־ וְתַרְבִּי יֵת מִדְּבַחָא דְעֹלָתָא וְיֵת כָּל מְנוּחֵי וְתַקְדִּישׁ יֵת מִדְּבַחָא וְיִהְיִי מִדְּבַחָא קֹדֶשׁ קֹדֶשִׁין:	10
11	And thou shalt anoint the laver and its base, and sanctify it.	וּמִשְׁחָתָה אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כְּנֹו וְתַקְדִּישׁ אֹתוֹ:	11
12	And thou shalt bring Aaron and his sons unto the door of the tent of meeting, and shalt wash them with water.	וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו וְתַקְרִיב יֵת אֹהֶלֶן וְיֵת בְּנוֹחֵי לְתָרַע מִשְׁכָּנָא זִמְנָא וְתַסְחִי יְתֵהוּן בְּמִיָּא:	12
13	And thou shalt put upon Aaron the holy garments; and thou shalt anoint him, and sanctify him, that he may minister unto Me in the priest's office.	וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת בְּגָדֵי וְתַלְבִּישׁ יֵת אֹהֶלֶן יֵת לְבוּשֵׁי קֹדֶשׁא וְתַרְבִּי יְתִיה וְתַקְדִּישׁ יְתִיה וְיִשְׁמִישׁ קֳדָמִי:	13
14	And thou shalt bring his sons, and put tunics upon them.	וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּ וְיֵת בְּנוֹחֵי תַקְרִיב וְתַלְבִּישׁ יְתֵהוּן כְּתוּנִין:	14
15	And thou shalt anoint them, as thou didst anoint their father, that they may minister unto Me in the priest's office; and their anointing shall be to them for an everlasting priesthood throughout their generations.	וּמִשְׁחָתָה אֹתָם כַּאֲשֶׁר מִשְׁחָתָה וְתַרְבִּי יְתֵהוּן כְּמָא דְרַבִּיתָא יֵת אֲבוּהוֹן וְיִשְׁמְשׁוּן קֳדָמִי וְתִהְיִי לְמַהְיֹו לְהוֹן רַבּוּתֵהוּן לְכַהֲנֻת עָלָם לְדִרְיֵהוּן:	15

16	Thus did Moses; according to all that the LORD commanded him, so did he.	וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה: (ס)	16
17	And it came to pass in the first month in the second year, on the first day of the month, that the tabernacle was reared up.	וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּת בְּאַחַד לַחֲדָשׁ הַזֶּה הַמִּשְׁכָּן:	שס
18	And Moses reared up the tabernacle, and laid its sockets, and set up the boards thereof, and put in the bars thereof, and reared up its pillars.	וַיִּקֶּם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיִּשֶׂם אֶת־קֶרְשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיִּקֶּם אֶת־ עַמֻּדָיו:	18
19	And he spread the tent over the tabernacle, and put the covering of the tent above upon it; as the LORD commanded Moses.	וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת־מִכְסֵּה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְמַעְלָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	19
20	And he took and put the testimony into the ark, and set the staves on the ark, and put the ark-cover above upon the ark.	וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֶל־ הָאָרֶן וַיִּשֶׂם אֶת־הַפָּדִים עַל־ הָאָרֶן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־ הָאָרֶן מִלְמַעְלָה:	20
21	And he brought the ark into the tabernacle, and set up the veil of the screen, and screened the ark of the testimony; as the LORD commanded Moses.	וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֶן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיִּשֶׂם אֶת פֶּרֶכֶת הַמָּסָךְ וַיִּסְךְ עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	21
22	And he put the table in the tent of meeting, upon the side of the tabernacle northward, without the veil.	וַיִּתֵּן אֶת־הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפוֹנָה מִחוּץ לַפֹּרֶכֶת:	22
23	And he set a row of bread in order upon it before the LORD; as the LORD commanded Moses.	וַיַּעַרְךָ עָלָיו עֶרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־ מֹשֶׁה: (ס)	23
24	And he put the candlestick in the tent of meeting, over against the table, on the side of the tabernacle southward.	וַיִּשֶׂם אֶת־הַמְּנֹרֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נֹגֵבָה:	24

(יומא לג:): ירך. כמרגומו זָקָא, כירך הזה שהוא גדול של
אדם:

(19) ויפרש את האהל. הן יריעות העזים:
(20) את העדות. הלומות:
(22) על ירך המשכן צפונה. צמחי הצפוני של רומח הצית

25	And he lighted the lamps before the LORD; as the LORD commanded Moses.	וַיַּעַל הַנֵּרוֹת לִפְנֵי יְהוָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וַאֲדָלִיק בּוֹצִינִיא קֹדֶם יי כְּמֵא דְפִקִּיד יי ית מֹשֶׁה:
26	And he put the golden altar in the tent of meeting before the veil;	וַיִּשֶׂם אֶת־מִזְבֵּחַ הַזָּהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת:	וְשׂוּי ית מִדְּבָחָא דְדִהָבָא כְּמִשְׁכָּן זְמָנָא קֹדֶם פְּרוֹכֶתָא:
27	and he burnt thereon incense of sweet spices; as the LORD commanded Moses.	וַיִּקְטֹר עָלָיו קִטְרֶת סַמִּים כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וַאֲקֹטֵר עֲלוּהִי קִטְרֶת בּוֹסְמִין כְּמֵא דְפִקִּיד יי ית מֹשֶׁה:
28	And he put the screen of the door to the tabernacle.	וַיִּשֶׂם אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן:	וְשׂוּי ית פֶּרֶסָא דְתִרְעָא לַמִּשְׁכָּנָא:
29	And the altar of burnt-offering he set at the door of the tabernacle of the tent of meeting, and offered upon it the burnt-offering and the meal-offering; as the LORD commanded Moses.	וְאֹת־הַמִּזְבֵּחַ הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכָּן אֹהֶל־מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	וְיֵת מִדְּבָחָא דְעֹלָתָא שְׂוִי בְתִרְעָא מִשְׁכָּנָא מִשְׁכָּן זְמָנָא וְאִסִּיק עֲלוּהִי ית עֹלָתָא וְיֵת מִנְחָתָא כְּמֵא דְפִקִּיד יי ית מֹשֶׁה:
30	And he set the laver between the tent of meeting and the altar, and put water therein, wherewith to wash;	וַיִּשֶׂם אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרִחֻצָּה:	וְשׂוּי ית כִּיּוֹרָא בֵּין מִשְׁכָּן זְמָנָא וּבֵין מִדְּבָחָא וַיִּהַב תַּמָּן מֵיָא לְקִדּוּשׁ:
31	that Moses and Aaron and his sons might wash their hands and their feet thereat;	וַרְחֻצּוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם:	וּמִקְדָּשֵׁין מִנִּיה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנֵהוּ ית יְדֵיהֶון וְיֵת רַגְלֵיהֶון:
32	when they went into the tent of meeting, and when they came near unto the altar, they should wash; as the LORD commanded Moses.	בְּבֹאֵם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּבִקְרִבְתֶּם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ יִרְחֻצּוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ס)	בְּמִיעֲלֵהֶון לַמִּשְׁכָּן זְמָנָא וּבִמְקִרְבֵהֶון לַמִּדְּבָחָא מְקִדָּשֵׁין כְּמֵא דְפִקִּיד יי ית מֹשֶׁה:
33	And he reared up the court round about the tabernacle and the altar, and set up the screen of the gate of the court. So Moses finished the work.	וַיִּקֶּם אֶת־הַחֲצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הַחֲצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת־הַמְּלָאכָה: (פ)	וְאַקִּים ית דְּרִתָּא סָחוֹר סָחוֹר לַמִּשְׁכָּנָא וְלַמִּדְּבָחָא וַיִּהַב ית פֶּרֶסָא דְתִרְעָא דְרִתָּא וְשִׁצִי מֹשֶׁה ית עֲבִידְתָּא:

(27) ויקשר עליו קשורת. שחרית וערבית, כמו שנאמר בצִּקְרָא צִקְרָא דְּהֵיטִיבּוּ אֶת הַגִּלְתָּ וְגו' (שמות ל, ז):

(28) ויעל עליו וגו'. אף ביום השמיני למלואים שהוא יום הקמת המשכן, שמש משה והקריב קרבנות כזור, חוץ מאותן שנטוה אהרן בן יום, שנאמר קרב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְגו' (ויקרא ט, ז): את השולח. עולם השמיד: ואת המנחה.

מנחת נסכים של תמיד, כמו שנאמר וְעֹשֶׂרְךָ סֶלֶת לְבִלּוֹל צִקְמֶךָ וְגו' (שמות כט, ז):

(31) ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו. יום שמיני למלואים הושו כולם לכהונה, ותרומתו ויקדשון מגיה, בן יום קדש משה עמהם:

(32) ובקרבתם. כמו וצרכם, כשקרבו:

34	Then the cloud covered the tent of meeting, and the glory of the LORD filled the tabernacle.	וַיִּכַּס הָעָנָן אֶת-אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּמָּלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן כְּבוֹד יְהוָה מְלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן:	מפטייר
35	And Moses was not able to enter into the tent of meeting, because the cloud abode thereon, and the glory of the LORD filled the tabernacle.—	וְלֹא-יָכֹל מֹשֶׁה לָּבוֹא אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד כִּי-שָׁכַן עָלָיו הָעָנָן וַיִּמָּלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן כְּבוֹד יְהוָה מְלֵא אֶת-הַמִּשְׁכָּן:	35
36	And whenever the cloud was taken up from over the tabernacle, the children of Israel went onward, throughout all their journeys.	וּבַהֲעֹלֹת הָעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן וּבְיָסְעוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם:	36
37	But if the cloud was not taken up, then they journeyed not till the day that it was taken up.	וְאִם-לֹא יַעֲלֶה הָעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד-יוֹם הָעֹלָתוֹ:	37
38	For the cloud of the LORD was upon the tabernacle by day, and there was fire therein by night, in the sight of all the house of Israel, throughout all their journeys.—	כִּי עָנָן יְהוָה עַל-הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל-בֵּית-יִשְׂרָאֵל בְּכָל-מַסְעֵיהֶם:	38 פסוקים

The Haftara is I Kings 7:51 – 8:21 on page 226. Sepharadim read I Kings 7:40 – 7:50. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 239. On Shabbat HaHodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 44, and the Haftara is on page 244.

חזק חזק ונתחזק

(35) ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד. וכמוצא אחד אומר, ובצא משה אל אהל מועד (במדבר ז, פט), צא הכתוב השלישי והכריע ציניהם, כי שכן עליו הענן, אמר מעתה, כל זמן שהיה עליו הענן, לא היה יכול לצוא, נסתלק הענן, נכנס ומדבר עמו (פתיחה לת"כ ח):

(38) לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם. צלל מסע שהיו נוסעים, היה הענן שוכן במקום אשר יחנו שם. מקום חנייתם אף הוא קרוי מסע, וכן ילך למסעיו (צראשית יג, א), וכן אלה מסעי (במדבר לג, א), לפי שממקום החנייה חזרו ונסעו, לכך נקראו כולן מסעות:

וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֵהָל מוֹעֵד לֵאמֹר:

ויקרא

And the LORD called unto Moses, and spoke unto him out of the tent of meeting, saying:

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יִקְרִיב מִכֶּם קָרְבָן לַיהוָה מִן־הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת־קָרְבָנְכֶם:

2

Speak unto the children of Israel, and say unto them: When any man of you bringeth an offering unto the LORD, ye shall bring your offering of the cattle, even of the herd or of the flock.

אִם־עֹלָה קָרְבָנוּ מִן־הַבָּקָר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ אֶל־פֶּתַח אֵהָל מוֹעֵד וַיִּקְרִיב אֹתוֹ לִרְצוֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה:

3

If his offering be a burnt-offering of the herd, he shall offer it a male without blemish; he shall bring it to the door of the tent of meeting, that he may be accepted before the LORD.

וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו:

4

And he shall lay his hand upon the head of the burnt-offering; and it shall be accepted for him to make atonement for him.

וְשָחַט אֶת־בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהַקְרִיבוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב אֲשֶׁר־פֶּתַח אֵהָל מוֹעֵד:

וי

And he shall kill the bullock before the LORD; and Aaron's sons, the priests, shall present the blood, and dash the blood round about against the altar that is at the door of the tent of meeting.

וְהַפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה וַנְּתַח אֹתָהּ לַנְּתֻחִיהָ:

6

And he shall flay the burnt-offering, and cut it into its pieces.

וַנְּתִנוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ:

7

And the sons of Aaron the priest shall put fire upon the altar, and lay wood in order upon the fire.

וְעָרְכוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת הַנְּתֻחִים אֶת־הָרֹאשׁ וְאֶת־הַפֶּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

8

And Aaron's sons, the priests, shall lay the pieces, and the head, and the suet, in order upon the wood that is on the fire which is upon the altar;

וַיִּקְרָבוּ וַיִּכְרְעוּ וַיִּרְתְּצוּ בַמַּיִם וְהַקִּטִּיר הִפְתָּן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחַ עֹלָה אֲשֶׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: (ס)

9

but its inwards and its legs shall he wash with water; and the priest shall make the whole smoke on the altar, for a burnt-offering, an offering made by fire, of a sweet savour unto the LORD.

וְאִם־מִן־הַצֹּאן קָרְבָנוּ מִן־הַכֹּשְׂשִׁים אֹו מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ:

ישראל

And if his offering be of the flock, whether of the sheep, or of the goats, for a burnt-offering, he shall offer it a male without blemish.

וְשָחַט אֹתוֹ עַל יָרֵךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וַיִּזְרְקוּ בְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת־דָּמֹו עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:

11

And he shall kill it on the side of the altar northward before the LORD; and Aaron's sons, the priests, shall dash its blood against the altar round about.

וַנְּתַח אֹתוֹ לַנְּתֻחִיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פֶּדְרוֹ וְעָרְךָ הִפְתָּן אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־הַמִּזְבֵּחַ:

12

And he shall cut it into its pieces; and the priest shall lay them, with its head and its suet, in order on the wood that is on the fire which is upon the altar.

וְהִקְרִיב וְהִפְרָעִים יִרְתֵּץ בְּמַיִם וְהִקְרִיב
הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ עֲלֵה
הוּא אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: (פ)

13

But the inwards and the legs shall he wash with water;
and the priest shall offer the whole, and make it smoke
upon the altar; it is a burnt-offering, an offering made
by fire, of a sweet savour unto the LORD.

שירת הים ועשרת הדברות

שירת הים

אֲזַיְשִׁיר־מִשֶּׁהָ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר	וּרְכְּבוּ רָמָה בָּיָם:
לִישׁוּעָה אָבִי וְאַרְמָנָהוּ:	שְׁמוֹ:
שְׁלֹשׁוֹ טָבְעוּ בַיָּם־סוּף:	אָבֹן:
יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב:	קִמְיָה:
אֶפְיָה נַעֲרָמוּ מֵיָם	נִזְלִים
אוֹיֵב אֶרְדָּף אֲשִׁיג נַפְשִׁי	בְּרוּחָה כִּסְמוּ יָם
אֲדִירִים:	כְּמִכָּה נֶאֱדָר בִּקְדָשׁ
פְּלֹא:	בַּחֲסִדָּה עַם־נֹו גִאֲלָתָה
קִדְשָׁה:	אֲחִז יִשְׁבִּי פִלְשֶׁת:
אֲדוֹם	כָּל יִשְׁבֵּי כְנָעַן:
בְּגָדֹל זְרוּעָה יִדְמוּ כְּאַבֶּן	נִפְחַד

אֲזַיְשִׁיר־מִשֶּׁהָ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר	סוֹס
עָזִי וְזִמְרָתִי יְהִי נִיחִי־לִי	יְהוָה אֵישׁ מִלְחָמָה יְהוָה
אֶלְהִי	מֶרְכַּבְתָּ פָרָעָה וַחֲיִלּוֹ יְהִי בָיָם
יְהוָה אֵישׁ מִלְחָמָה יְהוָה	תַּהֲמֹת יִכְסִימוּ יָרְדּוּ בַמַּצּוֹלֹת כְּמוֹ־
וּמִכְתָּר	יְמִינָה יְהוָה נֶאֱדָרִי בַפֶּחַ
יְמִינָה	וּבְרֹחַ
וּבְרֹחַ	נֶצְבּוּ כְמוֹ־גֵד
נֶצְבּוּ כְמוֹ־גֵד	אֶמֶר
אֶמֶר	אֲחַלֵּק שָׁלָל תְּמָלְאֻמוֹ
אֲחַלֵּק שָׁלָל תְּמָלְאֻמוֹ	נִשְׁפָּתָה
נִשְׁפָּתָה	צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בָּמִים
צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בָּמִים	מִי
מִי	נִזְרָא תַחֲלֹת עֲשֵׂה
נִזְרָא תַחֲלֹת עֲשֵׂה	נַחֲיָתָה
נַחֲיָתָה	נִתְלַת בְּעִזָּה אֶל־גִּנָּה
נִתְלַת בְּעִזָּה אֶל־גִּנָּה	תִּיל
תִּיל	אֲזַיְשִׁיר־מִשֶּׁהָ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר
אֲזַיְשִׁיר־מִשֶּׁהָ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר	נִמְגּוֹ
נִמְגּוֹ	תִּפְּלָה עֲלֵיהֶם אִמְתָּה
תִּפְּלָה עֲלֵיהֶם אִמְתָּה	עַד־

יַעֲבֹד עִמּוֹד יְהוָה   עַד-יַעֲבֹד עִם-זֶו
 קָנִיתָ:   תִּבְאֲמוּ וְתִטְעֲמוּ בְּתֹר נַחֲלָתְךָ   מִכּוֹן
 לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּת יְהוָה   מִקֹּדֶשׁ אֲדֹנִי כוֹנֵנוּ
 יָדִידָהּ:   יְהוָה | יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: כִּי
 בָּא סוֹס פְּרָעָה בִּרְכָבוֹ וּבִפָּרָשָׁיו בָּיִם   וַיָּשָׁב יְהוָה עֲלֵהֶם
 אֶת-מִי הָיִם   וַיִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בִּיבֹשָׁה בְּתוֹךְ   הַיָּם:

עשרת הדברות בטעם עליון

אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים: לֹא יִהְיֶה-לְּךָ אֱלֹהִים
 אֲחֵרִים עַל-פָּנָי לֹא תַעֲשֶׂה-לְּךָ פֶסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם וּמִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאֶרֶץ מִתַּחַת
 וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאֶרֶץ לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל
 קַנָּא פֶקֶד עוֹן אֲבֹת עַל-בְּנִים עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רִבְעִים לְשֹׁנָאִי וְעָשָׂה חֹסֶד לְאֱלֹפִים לְאֹהֲבֵי
 וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי: (ס) לֹא תִשָּׂא אֶת-שֵׁם-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנָּקֶה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר-יִשָּׂא
 אֶת-שְׁמוֹ לְשׁוֹא: (פ)

זְכוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת לְקֹדֶשׁוֹ שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל-מְלָאכָתְךָ וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת
 לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל-מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֵמָתְךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר
 בְּשַׁעְרֶיךָ כִּי שֵׁשֶׁת-יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ אֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם וַיִּנַּח
 בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל-כֵּן בִּרְךְ יְהוָה אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ: (ס) כִּבְדֹּד אֶת-אָבִיךָ וְאֶת-אִמְּךָ
 לְמַעַן יֵאָרְכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ: (ס) לֹא תִרְצָח: (ס) לֹא תִנָּאֵף:
 (ס) לֹא תִגְנוֹב: (ס) לֹא-תַעֲנֶה בְּרַעְיָךְ עַד שֹׁקֶר: (ס) לֹא תַחְמֹד בֵּית רַעְיָךְ לֹא-תַחְמֹד
 אִשְׁתִּי רַעְיָךְ וְעַבְדּוֹ וַאֲמָתוֹ וְשׁוֹרֹו וַחֲמֹרֹו וְכָל אֲשֶׁר לְרַעְיָךְ: (פ)

הפטרות

הפטרת שמות

The Haftara is Isaiah 27:6 – 28:13 ע 29:22 – 29:23.

הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב וַיֵּצֵץ וּפָרַח יִשְׂרָאֵל
וּמָלְאוּ פְּנֵי-תֵבֶל תְּנוּבָה: (פ)

XXVII:6

In days to come shall Jacob take root, Israel shall blossom and bud; And the face of the world shall be filled with fruitage.

הַמְּכַת מִכֵּהוּ הִכֵּהוּ אִם-כְּהִרְגוּ הִרְגוּ
הָרֶג:

7

Hath He smitten him as He smote those that smote him? Or is he slain according to the slaughter of them that were slain by Him?

בְּסֹאסָאָה בְּשִׁלְחָהּ תִּרְיֹבְנָהּ הִגָּה בְּרוּחוֹ
הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים:

8

In full measure, when Thou sendest her away, Thou dost contend with her; He hath removed her with His rough blast in the day of the east wind.

לִכֵּן בְּזֹאת יִכָּפֵר עֲוֹן-יַעֲקֹב וְזֶה כָּל-
פְּרִי הַסֵּר חֲטָאתוֹ בְּשׁוּמוֹ כָּל-אֲבִנֵי מִזְבֵּחַ
כְּאֲבֵי-גֵר מִנִּפְצוֹת לֹא-יִקְמוּ אֲשֵׁרִים
וְחַמְנִים:

9

Therefore by this shall the iniquity of Jacob be expiated, And this is all the fruit of taking away his sin: When he maketh all the stones of the altar as chalkstones that are beaten in pieces, So that the Asherim and the sun-images shall rise no more.

כִּי עִיר בְּצוּרָה בְּדָד נִזְה מִשְׁלָח וְנִעְזָב
כְּמִדְבָּר שָׁם יִרְעֶה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבֹּץ וְכָלָה
סַעֲפִיָּה:

10

For the fortified city is solitary, A habitation abandoned and forsaken, like the wilderness; There shall the calf feed, and there shall he lie down, And consume the branches thereof.

בִּיבֹשׁ קִצְרֶיהָ תִשְׁבְּרֶנָּה נָשִׁים בָּאוֹת
מֵאִירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עִם-בִּינּוֹת הוּא
עַל-כֵּן לֹא-יִרְחַמְנּוּ עֲשָׂהוּ וַיִּצְרוּ לֹא
יִחַנְּנוּ: (פ)

11

When the boughs thereof are withered, They shall be broken off; The women shall come, and set them on fire; For it is a people of no understanding; Therefore He that made them will not have compassion upon them, And He that formed them will not be gracious unto them.

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִחַבֵּט יְהוָה מִשְׁבַּלַּת
הַנָּהָר עַד-נַחַל מִצְרַיִם וְאַתָּם תִּלְקָטוּ
לְאַחַד אֶחָד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)

12

And it shall come to pass in that day, That the LORD will beat off [His fruit] From the flood of the River unto the Brook of Egypt, And ye shall be gathered one by one, O ye children of Israel.

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל
וּבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהַנִּדְּחִים
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לַיהוָה בְּהַר
הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם: (פ)

13

And it shall come to pass in that day, That a great horn shall be blown; And they shall come that were lost in the land of Assyria, And they that were dispersed in the land of Egypt; And they shall worship the LORD in the holy mountain at Jerusalem.

הוּי עֲטָרַת גָּאוֹת שִׁכְרֵי אֶפְרַיִם וַיֵּצֵץ נֶבֶל
צָבִי תִפְאַרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל-רֹאשׁ גֵּיא־שְׁמָנִים
הַלּוּמֵי יַיִן:

XXVIII:1

Woe to the crown of pride of the drunkards of Ephraim, And to the fading flower of his glorious beauty, Which is on the head of the fat valley of them that are smitten down with wine!

הִנֵּה חֶזֶק וְאַמִּץ לְאֹדֹנִי כֹזֵרם בְּרֹד שֶׁעַר
קָטַב כֹּזֵרם מִים כְּבִירִים שֹׁטְפִים הִנֵּה
לְאַרְץ בְּיָד:

2 Behold, the Lord hath a mighty and strong one, As a storm of hail, a tempest of destruction, As a storm of mighty waters overflowing, That casteth down to the earth with violence.

בְּרִגְלֵיהֶם תִּרְמַסְנָה עֵטְרַת גְּאוֹת שְׂכֹרֵי
אֶפְרַיִם:

3 The crown of pride of the drunkards of Ephraim Shall be trodden under foot;

וְהַיֹּתֶה צִיצֵת נָבִיל צָבִי תִפְאֶרְתּוֹ אֲשֶׁר עַל־
רֹאשׁ גֵּיא שְׁמָנִים כְּכַוְרֶה בְּטָרֶם לְיֹץ
אֲשֶׁר יִרְאֶה הָרֹאֶה אוֹתָהּ בְּעוֹדָה בְּכַפּוֹ
יִבְלַעְנָה: (ס)

4 And the fading flower of his glorious beauty, Which is on the head of the fat valley, Shall be as the first-ripe fig before the summer, Which when one looketh upon it, While it is yet in his hand he eateth it up.

בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְהוָה צְבָאוֹת לְעֵטְרַת
צָבִי וְלַצִּפִּירַת תִּפְאֶרְתָּה לְשֹׂאֵר עַמּוֹ:

5 In that day shall the LORD of hosts be For a crown of glory, and for a diadem of beauty, Unto the residue of His people;

וּלְרוּחַ מִשְׁפָּט לְיוֹשֵׁב עַל־הַמִּשְׁפָּט
וְלַגְבוּרָה מְשִׁיבִי מִלְחָמָה שְׁעָרָה: (ס)

6 And for a spirit of judgment to him that sitteth in judgment, And for strength to them that turn back the battle at the gate.

וְגַם־אֵלֶּה בִּנְיָן שְׁגוֹ וּבִשְׁכָּר תָּעוּ כֹּהֵן וְנָבִיא
שְׁגוֹ בִשְׁכָּר נִבְלָעוּ מִן־הַיֵּין תָּעוּ מִן־הַשְׁכָּר
שְׁגוֹ בְּרֹאֶה פָקוּ פְּלִילִיָּה:

7 But these also reel through wine, And stagger through strong drink; The priest and the prophet reel through strong drink, They are confused because of wine, They stagger because of strong drink; They reel in vision, they totter in judgment.

כִּי כָל־שִׁלְחָנוֹת מְלֹאוֹ קִיא צֹאֶה בְּלִי
מָקוֹם: (פ)

8 For all tables are full of filthy vomit, and no place is clean.

אֶת־מִי יוֹרֶה דַּעָה וְאֶת־מִי יִבִּין שְׁמוּעָה
וְמוֹלִי מִחֶלֶב עֵתִיקִי מִשְׁדֵּיִם:

9 Whom shall one teach knowledge? And whom shall one make to understand the message? Them that are weaned from the milk, Them that are drawn from the breasts?

כִּי צוֹ לְצוֹ צוֹ לְצוֹ קוֹ לְקוֹ קוֹ לְקוֹ זַעִיר
שֵׁם זַעִיר שֵׁם:

10 For it is precept by precept, precept by precept, Line by line, line by line; Here a little, there a little.

כִּי בִלְעָנִי שִׁפָּה וּבִלְשׁוֹן אַחֲרֵת יִדְבֹּר אֶל־
הָעָם הַזֶּה:

11 For with stammering lips and with a strange tongue Shall it be spoken to this people;

אֲשֶׁרוֹ אָמַר אֲלֵיהֶם זֹאת הַמְּנוּחָה הַנִּיחוּ
לְעֵינֶיךָ וְזֹאת הַמְרַגְעָה וְלֹא אָבִיא שְׁמוּעָה:

12 To whom it was said: "This is the rest, Give ye rest to the weary; And this is the refreshing"; Yet they would not hear.

וְהָיָה לָהֶם דְּבַר־יְהוָה צוֹ לְצוֹ צוֹ לְצוֹ
קוֹ לְקוֹ קוֹ לְקוֹ זַעִיר שֵׁם זַעִיר שֵׁם
לְמַעַן יֵלְכוּ וְכִשְׁלוּ אַחֲוֹר וְנִשְׁבְּרוּ וְנוֹקְשׁוּ
וְנִלְכְּדוּ: (פ)

13 And so the word of the LORD is unto them Precept by precept, precept by precept, Line by line, line by line; Here a little, there a little; That they may go, and fall backward, and be broken, And snared, and taken.

לִכְן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־בֵּית יַעֲקֹב אֲשֶׁר
פָּדָה אֶת־אֲבֹרָתָם לֹא־עָתָה יִבוֹשׁ יַעֲקֹב
וְלֹא עָתָה פָּנָיו יִחְוֹרוּ:

XXIX:22

Therefore thus saith the LORD, who redeemed Abraham, concerning the house of Jacob: Jacob shall not now be ashamed, Neither shall his face now wax pale;

כִּי בִּרְאֹתוֹ יִלְדִּיו מַעֲשֵׂה יָדַי בִּקְרֵבוֹ
יִקְדְּשׁוּ שְׁמִי וְהַקְדִּישׁוּ אֶת־קִדְּוֹשׁ יַעֲקֹב
וְאֶת־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעֲרִיצוּ:

23

When he seeth his children, the work of My hands, in the midst of him, That they sanctify My name; yea, they shall sanctify the Holy One of Jacob, And shall stand in awe of the God of Israel.

הפטרת וארא

The Haftara is Ezekiel 28:25 – 29:21. On Rosh Hodesh, read the Maftir and Haftara on page 229.

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה בְּקַבְּצִי אֶת־בֵּית
יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נִפְצְיוּ בָּם
וְנִקְדַּשְׁתִּי בָּם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־
אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב:

XXVIII:25

Thus saith the Lord GOD: When I shall have gathered the house of Israel from the peoples among whom they are scattered, and shall be sanctified in them in the sight of the nations, then shall they dwell in their own land which I gave to My servant Jacob.

וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לְבִטָּחָה וּבָנוּ בָתִּים וְנִטְעוּ
כַּרְמִים וְיָשְׁבוּ לְבִטָּחָה בַּעֲשׂוֹתַי שְׁפָטִים
בְּכָל הַשְּׂאֲטִים אֲתֵם מִסְבִּיבוֹתָם וַיֵּדְעוּ כִּי
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: (פ)

26

And they shall dwell safely therein, and shall build houses, and plant vineyards; yea, they shall dwell safely; when I have executed judgments upon all those that have them in disdain round about them; and they shall know that I am the LORD their God.'

בַּשָּׁנָה הָעֲשָׂרִית בָּעֵשְׂרִי בַּשָּׁנִים עָשָׂר
לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

XXIX:1

In the tenth year, in the tenth month, in the twelfth day of the month, the word of the LORD came unto me, saying:

בֶּן־אָדָם שֵׁים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כָּלָה:

2

'Son of man, set thy face against Pharaoh king of Egypt, and prophesy against him, and against all Egypt;

דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה הִנְנִי
עָלֶיךָ פָּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגְּדֹל
הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יָאֲרֵיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יָאֲרִי
וְאֲנִי עָשִׂיתִנִּי:

3

speak, and say: Thus saith the Lord GOD: Behold, I am against thee, Pharaoh King of Egypt, The great dragon that lieth In the midst of his rivers, That hath said: My river is mine own, And I have made it for myself.

וְנָתַתִּי (כ' חֲחִיִּים) [ק' חֲחִים] בְּלַחְיֶיךָ
וְהִדְבַקְתִּי דַגְת־יָאֲרֵיךָ בְּשִׁשְׁשִׁיתֶיךָ
וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יָאֲרֵיךָ וְאֵת כָּל־דַּגְת־
יָאֲרֵיךָ בְּשִׁשְׁשִׁיתֶיךָ תִּדְבֹּק:

4

And I will put hooks in thy jaws, and I will cause the fish of thy rivers to stick unto thy scales; and I will bring thee up out of the midst of thy rivers, and all the fish of thy rivers shall stick unto thy scales.

וְנִשְׁתַּתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֶת כָּל־דָּגַת
יַאֲרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תֵאסָף
וְלֹא תִקְבֹּץ לַחַיֵּית הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם
נִתְּנִיךָ לֶאֱכֹלָהּ:

5 And I will cast thee into the wilderness, Thee and all the fish of thy rivers; Thou shalt fall upon the open field; Thou shalt not be brought together, nor gathered; To the beasts of the earth and to the fowls of the heaven Have I given thee for food.

וַיֵּדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יֵעָן
הָיוּתָם מִשְׁעַנֵּת קִנְיָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל:

6 And all the inhabitants of Egypt shall know That I am the LORD, Because they have been a staff of reed To the house of Israel.

בְּתִפְשָׁם בָּךְ (כ' בַּכַּפֶּךָ) [ק' בַּכַּף] תִּרְוֹץ
וּבִקְעֶתָ לָהֶם כָּל־כֶּתֶף וּבִהֲשָׁעָנָם עָלֶיךָ
תִּשָּׁכַר וְהָעֲמֻדָּה לָהֶם כָּל־מִתָּנִים: (ס)

7 When they take hold of thee with the hand, thou dost break, And rend all their shoulders; And when they lean upon thee, thou breakest, And makest all their loins to be at a stand.

לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלֶיךָ
חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֶּנִּי אָדָם וּבְהֵמָה:

8 Therefore thus saith the Lord GOD: Behold, I will bring a sword upon thee, and will cut off from thee man and beast.

וְהָיְתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם לְשָׂמָמָה וְחִרְבָּה
וַיֵּדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יֵעָן אָמַר יְאֹר לִי וְאֲנִי
עָשִׂיתִי:

9 And the land of Egypt shall be desolate and waste, and they shall know that I am the LORD; because he hath said: The river is mine, and I have made it.

לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יַאֲרֶיךָ וְנִתַּתִּי אֶת־
אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחִרְבוֹת חֶרֶב שְׂמָמָה
מִמִּגְדֹּל סוּנָה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ:

10 Therefore, behold, I am against thee, and against thy rivers, and I will make the land of Egypt utterly waste and desolate, from Migdol to Syene even unto the border of Ethiopia.

לֹא תַעֲבֹר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא
תַעֲבֹר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה:

11 No foot of man shall pass through it, nor foot of beast shall pass through it, neither shall it be inhabited forty years.

וְנִתַּתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂמָמָה בְּתוֹךְ
אֶרְצוֹת נִשְׁמוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים
מִחִרְבוֹת תִּתְּנִין שְׂמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה
וְהִפְצַתִּי אֶת־מִצְרַיִם בְּגוֹלִים וְזֵרִיתִים
בְּאֶרְצוֹת: (ס)

12 And I will make the land of Egypt desolate in the midst of the countries that are desolate, and her cities among the cities that are laid waste shall be desolate forty years; and I will scatter the Egyptians among the nations, and will disperse them through the countries.

כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מֵאֵץ אַרְבָּעִים שָׁנָה
אֶקְבֹּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נִפְצוּ
שְׂמָמָה:

13 For thus saith the Lord GOD: At the end of forty years will I gather the Egyptians from the peoples whither they were scattered;

וְשִׁבְתִּי אֶת־שְׁבוֹת מִצְרַיִם וְהִשְׁבַּתִּי אֹתָם
אֶרֶץ פִּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מִכּוּרְתָם וְהָיוּ שָׁם
מִמְלָכָה שְׁפֵלָה:

14 and I will turn the captivity of Egypt, and will cause them to return into the land of Pathros, into the land of their origin; and they shall be there a lowly kingdom.

מִן־הַמְּלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפֵלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא
עוֹד עַל־הַגּוֹלִים וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רָדוֹת
בְּגוֹלִים:

15 It shall be the lowliest of the kingdoms, neither shall it any more lift itself up above the nations; and I will diminish them, that they shall no more rule over the nations.

וְלֹא יִהְיֶה-עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח
מִזִּכִּיר עוֹן בְּפָנוּתָם אַחֲרֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי אֲנִי
אֲדֹנִי יְהוָה: (פ)

וַיְהִי בַעֲשָׂרִים וְשֹׁשְׁבַע שָׁנָה בְּרִאשׁוֹן בְּאַחַד
לַחֹדֶשׁ הָיָה דְּבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

בֶּן-אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל הָעֶבֶד
אֶת-חִילוֹ עָבְדָה גְּדוּלָה אֶל-צָר כָּל-רֹאשׁ
מִקָּרָח וְכָל-כְּתָף מְרוּטָה וְשָׁכַר לֹא-הָיָה
לוֹ וּלְחִילוֹ מִצָּר עַל-הָעֶבְדָּה אֲשֶׁר-עָבַד
עָלֶיהָ: (ס)

לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנִי יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן
לְנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל אֶת-אֶרֶץ
מִצְרַיִם וְנָשָׂא תְּמֻנָּה וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ וּבָזָז
בָּזָה וְהִיתָה שָׂכָר לְחִילוֹ:

פָּעַלְתִּי אֲשֶׁר-עָבַד בָּהֶּ נָתַתִּי לוֹ אֶת-אֶרֶץ
מִצְרַיִם אֲשֶׁר עָשָׂו לִי נֶאֱמַר אֲדֹנִי יְהוָה:

בַּיּוֹם הַהוּא אֶצְמִית קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל
וְלֹךְ אֶתֵּן פֶּתַח-וֶן-פֶּה בְּתוֹכָם וַיֵּדְעוּ כִּי-אֲנִי
יְהוָה: (פ)

16 And it shall be no more the confidence of the house of Israel, bringing iniquity to remembrance, when they turn after them; and they shall know that I am the Lord God.'

17 And it came to pass in the seven and twentieth year, in the first month, in the first day of the month, the word of the LORD came unto me, saying:

18 'Son of man, Nebuchadrezzar king of Babylon caused his army to serve a great service against Tyre; every head was made bald, and every shoulder was peeled; yet had he no wages, nor his army, from Tyre, for the service that he had served against it;

19 Therefore thus saith the Lord God: Behold, I will give the land of Egypt unto Nebuchadrezzar king of Babylon; and he shall carry off her abundance, and take her spoil, and take her prey; and it shall be the wages for his army.

20 I have given him the land of Egypt as his hire for which he served, because they wrought for Me, saith the Lord God.

21 In that day will I cause a horn to shoot up unto the house of Israel, and I will give thee the opening of the mouth in the midst of them; and they shall know that I am the LORD.'

הפטרות בא

The Haftara is Jeremiah 46:13 – 46:28.

הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל-יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
לְהַכּוֹת אֶת-אֶרֶץ מִצְרַיִם:

XLVI:13

The word that the LORD spoke to Jeremiah the prophet, how that Nebuchadrezzar king of Babylon should come and smite the land of Egypt.

הִגִּידוּ בְּמִצְרַיִם וְהִשְׁמִיעוּ בְּמִגְדוֹל
וְהִשְׁמִיעוּ בְּנֹף וּבְתַחֲפָנְחָס אָמְרוּ הַתְּנַצֵּב
וְהִכְּנוּ לָךְ כִּי-אֶכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ:

14

Declare ye in Egypt, and announce in Migdol, And announce in Noph and in Tahpanhes; Say ye: 'Stand forth, and prepare thee, For the sword hath devoured round about thee.'

מִדּוּעַ נִסְתָּרָה אֲבִירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה
הִדְּפוּ:

15

Why is thy strong one overthrown? He stood not, because the LORD did thrust him down.

הַרְבֵּה כּוֹשֵׁל גַּם-נָפַל אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ קוֹמְהוּ וְנִשְׁבֶּה אֶל-עַמּוּנוּ וְאֶל-אֶרֶץ
מִלְדֹתֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה:

16 He made many to stumble; Yea, they fell one upon another, And said: 'Arise, and let us return to our own people, And to the land of our birth, From the oppressing sword.'

קָרְאוּ שֵׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם שְׁאוֹן
הַעֲבִיר הַמוֹעֵד:

17 They cried there: 'Pharaoh king of Egypt is but a noise; He hath let the appointed time pass by.'

חַי-אֲנִי נֶאֱמַר-הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוּ בִּי
כְּתוּבֹר בְּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא:

18 As I live, saith the King, Whose name is the LORD of hosts, Surely like Tabor among the mountains, And like Carmel by the sea, so shall he come.

כָּלִי גוֹלָה עָשִׂי לִךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת-מִצְרַיִם כִּי-
נָח לְשִׁמְמָה תִּהְיֶה וְנִצָּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: (ס)

19 O thou daughter that dwellest in Egypt, Furnish thyself to go into captivity; For Noph shall become a desolation, And shall be laid waste, without inhabitant.

עֹלָה יַפְה־פִּיָּה מִצְרַיִם קֶרֶן מִצְפּוֹן בָּא
בָּא:

20 Egypt is a very fair heifer; But the gadfly out of the north is come, it is come.

גַּם-שְׂכָרֶיהָ בְּקֶרְבָּהּ כְּעֹגְלֵי מִרְבֵּק כִּי-גַם-
הֵמָּה הִפְּנוּ נָסוּ וַיִּחַדְּדוּ לֹא עָמְדוּ בִּי יוֹם
אֶיֶדֶם בָּא עָלֵיהֶם עַת פִּקְדָתָם:

21 Also her mercenaries in the midst of her Are like calves of the stall, For they also are turned back, they are fled away together, They did not stand; For the day of their calamity is come upon them, The time of their visitation.

קוֹלָהּ כְּנִחֹשׁ יִלְךְ כִּי-בַתִּיל יִלְכוּ
וּבְקֶרְדָּמוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֲצִים:

22 The sound thereof shall go like the serpent's; For they march with an army, And come against her with axes, As hewers of wood.

כָּרְתוּ יַעְרָהּ נֶאֱמַר-יְהוָה כִּי לֹא יִחָקֵר בִּי
רְבוּ מֵאֲרֻבָּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר:

23 They cut down her forest, saith the LORD, Though it cannot be searched; Because they are more than the locusts, And are innumerable.

הַבִּישָׁה בַּת-מִצְרַיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם-צִפּוֹן:

24 The daughter of Egypt is put to shame; She is delivered into the hand of the people of the north.

אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
פּוֹקֵד אֶל-אֲמוֹן מִנָּא וְעַל-פַּרְעֹה וְעַל-
מִצְרַיִם וְעַל-אֱלֹהֵיהֶם וְעַל-מַלְכֵיהֶם וְעַל-
פַּרְעֹה וְעַל הַבֹּטְחִים בּוֹ:

25 The LORD of hosts, the God of Israel, saith: Behold, I will punish Amon of No, and Pharaoh, and Egypt, with her gods, and her kings; even Pharaoh, and them that trust in him;

וְנִתְּנִים בְּיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל וּבְיַד-עַבְדָּיו
וְאַחֲרֵי-כֵן תִּשְׁכֹּן כִּימֵי-קֶדֶם נֶאֱמַר-
יְהוָה: (פ)

26 and I will deliver them into the hand of those that seek their lives, and into the hand of Nebuchadrezzar king of Babylon, and into the hand of his servants; and afterwards it shall be inhabited, as in the days of old, saith the LORD.

וְאַתָּה אֶל-תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאֶל-תַּחַת
יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי מוֹשְׁעֶךָ מִרְחוֹק וְאֶת-
יִרְעֶךָ מֵאֶרֶץ שְׁבִיִּים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט
וְשָׁאֵן וְאֵין מִחְרִיד:

27 But fear not thou, O Jacob My servant, Neither be dismayed, O Israel; For, lo, I will save thee from afar, And thy seed from the land of their captivity; And Jacob shall again be quiet and at ease, And none shall make him afraid.

אֲמַתָּה אֶל-תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם-יְהוָה
כִּי אִתְּךָ אֲנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָּלָה בְּכָל-
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדַּחְתִּיךָ שָׁמָּה וְאִתְּךָ לֹא-
אֶעֱשֶׂה כָּלָה וְיִסְרַתִּיךָ לְמִשְׁפָּט וְנִקְּהָ לֹא
אֲנַקֶּךָ: (פ)

28

Fear not thou, O Jacob My servant, saith the LORD,
For I am with thee; For I will make a full end of all the
nations whither I have driven thee, But I will not
make a full end of thee; And I will correct thee in
measure, But will not utterly destroy thee.

הפטרת בשלח

The Haftara is Judges 4:4 – 5:31.

וְדִבּוּרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הָיָא
שִׁפְטָה אֶת-יִשְׂרָאֵל בְּעֵת הַהִיא:

IV:4

Now Deborah, a prophetess, the wife of Lappidoth,
she judged Israel at that time.

וְהָיָא יוֹשֵׁבֶת תַּחַת-תְּמָר דְּבִרְהָ בֵּין
רָמָה וּבֵין בֵּית-אֵל בְּתַר אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ
אֲלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט:

5

And she sat under the palm-tree of Deborah between
Ramah and Beth-el in the hill-country of Ephraim;
and the children of Israel came up to her for judgment.

וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרַק בֶּן-אֲבִינוֹם מִקְדֵּשׁ
נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צִוְּתָהּ יְהוָה
אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וּמַשְׁכֵּת בְּתַר תָּבוֹר
וְלָקַחְתָּ עִמָּךְ עֶשְׂרֵת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי
נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלֹן:

6

And she sent and called Barak the son of Abinoam out
of Kedesh-naphtali, and said unto him: 'Hath not the
LORD, the God of Israel, commanded, saying: Go and
draw toward mount Tabor, and take with thee ten
thousand men of the children of Naphtali and of the
children of Zebulun?

וּמַשְׁכַּתִּי אֵלָיךְ אֶל-נָחַל קִישׁוֹן אֶת-סִיסְרָא
שֶׁר-צָבָא יָבִין וְאֶת-רָכְבוֹ וְאֶת-הַמִּוֶּנֶה
וְנִתְּתִיָּהוּ בְיָדְךָ:

7

And I will draw unto thee to the brook Kishon Sisera,
the captain of Jabin's army, with his chariots and his
multitude; and I will deliver him into thy hand.

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרַק אִם-תֵּלַכִּי עִמִּי וְהִלַּכְתִּי
וְאִם-לֹא תֵלַכִּי עִמִּי לֹא אֵלֶיךָ:

8

And Barak said unto her: 'If thou wilt go with me,
then I will go; but if thou wilt not go with me, I will
not go.'

וַתֹּאמֶר הֲלֹךְ אִלָּךְ עִמָּךְ אָפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה
תְּפָאֲרָתְךָ עַל-הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר אֲתָה הוֹלֵךְ כִּי
בִיד-אִשָּׁה יִמְכָּר יְהוָה אֶת-סִיסְרָא וְתָקַם
דְּבִרְהָ וַתֵּלֶךְ עִם-בָּרַק קְדֵשׁ:

9

And she said: 'I will surely go with thee;
notwithstanding the journey that thou takest shall not
be for thy honour; for the LORD will give Sisera over
into the hand of a woman.' And Deborah arose, and
went with Barak to Kedesh.

וַיִּזְעַק בָּרַק אֶת-זְבֻלֹן וְאֶת-נַפְתָּלִי קְדֵשׁ
וַיַּעַל בְּרִגְלָיו עֶשְׂרֵת אֲלָפִי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ
דְּבִרְהָ:

10

And Barak called Zebulun and Naphtali together to
Kedesh; and there went up ten thousand men at his
feet; and Deborah went up with him.

וַחֲבֵר הַקֵּינִי נִפְרָד מִשִּׁין מִבְּנֵי חֶבֶב
חָתָן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד-אֵילֹון (כ')
בְּצִעְנַיִם] ק' בְּצִעְנַיִם] אֲשֶׁר אֶת-קֶדֶשׁ:

וַיִּגְדּוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָּרַק בֶּן-אֲבִינוֹם
הַר-תָּבוֹר:

וַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת-כָּל-רֶכֶבּוֹ תִּשְׁעַ מֵאוֹת
רֶכֶב בָּרָזָל וְאֶת-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ
מִחֶרֶשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל-נַחַל קִישׁוֹן:

וַתֹּאמֶר דְּבוֹרָה אֶל-בָּרַק כּוֹם כִּי זֶה הַיּוֹם
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת-סִיסְרָא בְיָדְךָ הֲלֹא
יְהוָה יֵצֵא לְפָנֶיךָ וַיִּרַד בָּרַק מֵהַר תָּבוֹר
וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו:

וַיִּנָּחֶם יְהוָה אֶת-סִיסְרָא וְאֶת-כָּל-הָרֶכֶב
וְאֶת-כָּל-הַמַּחֲנֶה לְפִי-חֶרֶב לְפָנֵי בָרַק
וַיִּרַד סִיסְרָא מֵעַל הַמָּרְכָבָה וַיָּנֶס
בְּרַגְלָיו:

וּבָרַק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה
עַד חֶרֶשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל-מַחֲנֶה סִיסְרָא
לְפִי-חֶרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד-אַחַד:

וּסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל-אֹהֶל יַעֲלֹ אִשְׁתּוֹ
חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ-חֲצוֹר
וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי:

וַתֵּצֵא יַעֲלֹ לִקְרֹאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו
סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אֶל-תִּירָא וַיִּסְר
אֵלֶיהָ הָאֹהֶל וַתִּכְסֶּהוּ בְּשֹׁמֶיכָה:

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הִשְׁקִינִי נָא מְעַט-מַיִם כִּי
צָמְאֹתִי וַתִּפְתָּח אֶת-נְאוֹד הַחֲלָב וַתִּשְׁקֶהוּ
וַתִּכְסֶּהוּ:

וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם-
אִישׁ יָבֹא וּשְׁאַלְךָ וְאָמַר הִישָׁפָה אִישׁ
וְאָמַרְתְּ אֵין:

11 Now Heber the Kenite had severed himself from the Kenites, even from the children of Hobab the father-in-law of Moses, and had pitched his tent as far as Elon-bezaananim, which is by Kedesh.

12 And they told Sisera that Barak the son of Abinoam was gone up to mount Tabor.

13 And Sisera gathered together all his chariots, even nine hundred chariots of iron, and all the people that were with him, from Harosheth-goiim, unto the brook Kishon.

14 And Deborah said unto Barak: 'Up; for this is the day in which the LORD hath delivered Sisera into thy hand; is not the LORD gone out before thee?' So Barak went down from mount Tabor, and ten thousand men after him.

15 And the LORD discomfited Sisera, and all his chariots, and all his host, with the edge of the sword before Barak; and Sisera alighted from his chariot, and fled away on his feet.

16 But Barak pursued after the chariots, and after the host, unto Harosheth-goiim; and all the host of Sisera fell by the edge of the sword; there was not a man left.

17 Howbeit Sisera fled away on his feet to the tent of Jael the wife of Heber the Kenite; for there was peace between Jabin the king of Hazor and the house of Heber the Kenite.

18 And Jael went out to meet Sisera, and said unto him: 'Turn in, my lord, turn in to me; fear not.' And he turned in unto her into the tent, and she covered him with a rug.

19 And he said unto her: 'Give me, I pray thee, a little water to drink; for I am thirsty.' And she opened a bottle of milk, and gave him drink, and covered him.

20 And he said unto her: 'Stand in the door of the tent, and it shall be, when any man doth come and inquire of thee, and say: Is there any man here? that thou shalt say: No.'

וַתִּקַּח יַעֲלָ אִשְׁת־חֶבֶר אֶת־יִתְד־הָאֵהָל
וַתִּשֶׂם אֶת־הַמַּקְבֵּת בַּיָּדָהּ וַתִּבְּאוּ אֵלָיו
בַּלָּאט וַתַּתְקַע אֶת־הַיִּתְד־בְּרִקְתּוֹ וַתִּצְנַח
בָּאָרֶץ וְהוּא נֹרָדִים וַיָּעַף וַיָּמָת:

21 Then Jael Heber's wife took a tent-pin, and took a hammer in her hand, and went softly unto him, and smote the pin into his temples, and it pierced through into the ground; for he was in a deep sleep; so he swooned and died.

וַהֲנִה בָּרַק רֹדֵף אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יַעֲלָ
לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֵךְ אֶת־
הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מִבְקֵשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַהֲנִה
סִיסְרָא נָפֵל מֵת וְהַיִּתְד־בְּרִקְתּוֹ:

22 And, behold, as Barak pursued Sisera, Jael came out to meet him, and said unto him: 'Come, and I will show thee the man whom thou seekest.' And he came unto her; and, behold, Sisera lay dead, and the tent-pin was in his temples.

וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יָבִין מֶלֶךְ־
כְּנָעַן לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

23 So God subdued on that day Jabin the king of Canaan before the children of Israel.

וַתִּלָּךְ יָד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַלְּוָד וּקְשָׁה עַל
יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת־
יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן: (פ)

24 And the hand of the children of Israel prevailed more and more against Jabin the king of Canaan, until they had destroyed Jabin king of Canaan.

וַתִּשָּׂר דְּבוּרָה וּבָרַק בֶּן־אֲבִינוֹם בַּיּוֹם
הַהוּא לֵאמֹר:

V:1 Then sang Deborah and Barak the son of Abinoam on that day, saying:

בַּפֶּרֶע פָּרְעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם
בָּרְכוּ יְהוָה:

2 When men let grow their hair in Israel, When the people offer themselves willingly, Bless ye the LORD.

שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רוֹנִים אֲנֹכִי לַיהוָה
אֲנֹכִי אֲשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל:

3 Hear, O ye kings; give ear, O ye princes; I, unto the LORD will I sing; I will sing praise to the LORD, the God of Israel.

יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשְׁעִיר בְּצִעְדְךָ מִשְׁדֶּה
אָדָם אָרֶץ רָעָשָׁה גַם־שָׁמַיִם נָטְפוּ גַם־
עָבִים נָטְפוּ מַיִם:

4 LORD, when Thou didst go forth out of Seir, When Thou didst march out of the field of Edom, The earth trembled, the heavens also dropped, Yea, the clouds dropped water.

הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה זֶה סִינֵי מִפְּנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

5 The mountains quaked at the presence of the LORD, Even yon Sinai at the presence of the LORD, the God of Israel.

בַּיָּמִי שִׁמְגָר בֶּן־עֲנַת בַּיָּמִי יַעֲלָ חָדְלוּ
אֶרְחוֹת וְהַלְכֵי נְתִיבוֹת יִלְכוּ אֶרְחוֹת
עֲשָׂלָלוֹת:

6 In the days of Shamgar the son of Anath, In the days of Jael, the highways ceased, And the travellers walked through byways.

חָדְלוּ פְרוֹזִן בְּיִשְׂרָאֵל חָדְלוּ עַד שִׁקְמָתִי
דְּבוּרָה שִׁקְמָתִי אִם בְּיִשְׂרָאֵל:

7 The rulers ceased in Israel, they ceased, Until that thou didst arise, Deborah, That thou didst arise a mother in Israel.

יבְּחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אֲזִי לַחֵם שְׁעָרִים מִגֵּן אִם־יֵרָאֶה וְרֵמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בִּישְׂרָאֵל:	8	They chose new gods; Then was war in the gates; Was there a shield or spear seen Among forty thousand in Israel?
לִבִּי לַחֲזֻקֵּי יִשְׂרָאֵל הִמְתַּנְּדָּבִים בָּעַם בָּרְכוּ יְהוָה:	9	My heart is toward the governors of Israel, That offered themselves willingly among the people. Bless ye the LORD.
רֹכְבֵי אֲתָנוֹת צִחְרוֹת יִשְׁבִּי עַל־מִדִּין וְהֹלְכֵי עַל־דֶּרֶךְ שִׁיחוּ:	10	Ye that ride on white asses, Ye that sit on rich cloths, And ye that walk by the way, tell of it;
מִקּוֹל מְחַצְצִים בֵּין מִשְׁאָפִים שֶׁם יִתְנַל צְדָקוֹת יְהוָה צְדָקַת פְּרוּזֹנֹו בִּישְׂרָאֵל אֲזִי יֵרְדוּ לַשְׁעָרִים עִם־יְהוָה:	11	Louder than the voice of archers, by the watering-troughs! There shall they rehearse the righteous acts of the LORD, Even the righteous acts of His rulers in Israel. Then the people of the LORD went down to the gates.
עוֹרֵי עוֹרֵי דְבוּרָה עוֹרֵי עוֹרֵי דְבָרִי שִׁיר קוֹם בָּרַק וְשִׁבָּה שְׂבִיבָה בֶן־ אֲבִינוֹעַם:	12	Awake, awake, Deborah; Awake, awake, utter a song; Arise, Barak, and lead thy captivity captive, thou son of Abinoam.
אֲזִי יָכַד שְׂרִיד לְאֲדִירִים עִם יְהוָה יֵרַד־לִי בַּגְּבוּרִים:	13	Then made He a remnant to have dominion over the nobles and the people; The LORD made me have dominion over the mighty.
מִנִּי אֶפְרַיִם שְׂרָשֻׁם בַּעַמְלֶק אַחֲרֵיךָ בְּנִימִין בַּעַמְמִיךָ מִנִּי מַכִּיר יֵרְדוּ מִחֻקִּים וּמִזְבֹּלָן מִשְׁכִּים בַּשֶּׁבֶט סֹפֵר:	14	Out of Ephraim came they whose root is in Amalek; After thee, Benjamin, among thy peoples; Out of Machir came down governors, And out of Zebulun they that handle the marshal's staff.
וְשָׂרֵי בִישָׁשְׁכָר עִם־דְּבֹרָה וַיִּשְׁשַׁכְּרָן בָּרַק בַּעַמְמָן שָׁלַח בְּרִגְלָיו בְּפִלְגֹות רְאוּבֵן גְּדֹלִים חֻקֵּי־לֵב:	15	And the princes of Issachar were with Deborah; As was Issachar, so was Barak; Into the valley they rushed forth at his feet. Among the divisions of Reuben There were great resolves of heart.
לָמָּה יִשְׁבֹּת בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים לִשְׁמֹעַ שְׂרָקוֹת עֲדָרִים לְפִלְגֹות רְאוּבֵן גְּדֹלִים חֻקֵּי־ לֵב:	16	Why statest thou among the sheep-folds, To hear the pipings for the flocks? At the divisions of Reuben There were great searchings of heart.
גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגִיר אֲנִיּוֹת אֲשֶׁר יָשַׁב לַחֹף יָמִים וְעַל מִפְּרָצָיו יִשְׁכֹּן:	17	Gilead abode beyond the Jordan; And Dan, why doth he sojourn by the ships? Asher dwelt at the shore of the sea, And abideth by its bays.
זְבֻלוֹן עִם חֲרָף נִפְשׁוּ לָמוֹת וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה:	18	Zebulun is a people that jeopardated their lives unto the death, And Naphtali, upon the high places of the field.
בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ אֲזִי נִלְחָמוּ מְלָכֵי כְנָעַן בְּתַעֲנָךְ עַל־מִי מִגִּדּוֹ בָּצַע כֶּסֶף לֹא לָקְחוּ:	19	The kings came, they fought; Then fought the kings of Canaan, In Taanach by the waters of Megiddo; They took no gain of money.

מִן־שָׁמַיִם נִלָּחֲמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסֻלוֹתֵם
נִלָּחֲמוּ עִם־סִיסְרָא:

20 They fought from heaven, The stars in their courses
fought against Sisera.

נָחַל קִישׁוֹן גָּרַפָּם נָחַל קְדוּמִים נָחַל קִישׁוֹן
תִּדְרֹכֵי נַפְשִׁי עֹז:

21 The brook Kishon swept them away, That ancient
brook, the brook Kishon. O my soul, tread them
down with strength.

אִז הִלְמוּ עֲקֵב־סוּס מַדְהָרוֹת דְּהָרוֹת
אֲבִירָיו:

22 Then did the horsehoofs stamp By reason of the
prancings, the prancings of their mighty ones.

אֹרֹז מְרוֹז אָמַר מְלָאךְ יְהוָה אֹרֹז אֹרֹז
יִשְׁבִּיחַ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת
יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים:

23 ‘Curse ye Meroz’, said the angel of the LORD, ‘Curse
ye bitterly the inhabitants thereof, Because they came
not to the help of the LORD, To the help of the LORD
against the mighty.’

תִּבְרַךְ מִנְּשִׁים יַעֲלֵ אִשֶּׁת תִּבְרַךְ הַקֵּינִי
מִנְּשִׁים בְּאֹהֶל תִּבְרַךְ:

24 Blessed above women shall Jael be, The wife of Heber
the Kenite, Above women in the tent shall she be
blessed.

מַיִם שָׁאֵל חֶלֶב נָתַנָּה בְּסִפְלֵ אֲדִירִים
הַקְרִיבָה חֶמְאָה:

25 Water he asked, milk she gave him; In a lordly bowl she
brought him curd.

יָדָהּ לַיְתָד תִּשְׁלַחֲנָה וַיִּמְיֶנָּה לְהַלְמוֹת
עַמְּלִים וְהִלְמָה סִיסְרָא מִחֻקָּה רָאשׁוֹ
וּמִחֻצָּה וְחִלְפָה רָקְתּוֹ:

26 Her hand she put to the tent-pin, And her right hand
to the workmen’s hammer; And with the hammer she
smote Sisera, she smote through his head, Yea, she
pierced and struck through his temples.

בֵּין רִגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכַב בֵּין
רִגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם
נָפַל שָׁדוּד:

27 At her feet he sunk, he fell, he lay; At her feet he sunk,
he fell; Where he sunk, there he fell down dead.

בְּעַד הַחֲלוֹן נִשְׁקָפָה וַתִּיבֹב אִם סִיסְרָא
בְּעַד הָאֲשָׁנָב מַדּוּעַ בָּשָׁשׁ רָכְבוֹ לָבוֹא
מַדּוּעַ אַחֲרוֹ פָּעַמִּי מִרְכָּבוֹתָיו:

28 Through the window she looked forth, and peered,
The mother of Sisera, through the lattice: ‘Why is his
chariot so long in coming? Why tarry the wheels of his
chariots?’

חַכְמוֹת שְׂרוּתֶיהָ תַעֲנִינָה אֶף־הִיא תִשָּׁיב
אֲמַרְיָהּ לָהּ:

29 The wisest of her princesses answer her, Yea, she
returneth answer to herself:

הֲלֹא יִמְצְאוּ יַחְלְקוּ שָׁלָל רַחֵם רַחֲמָתִים
לְרָאשׁ גִּבּוֹר שָׁלָל צְבָעִים לְסִיסְרָא שָׁלָל
צְבָעִים רַקְמָה צְבַע רַקְמָתִים לְצוּאֲרֵי
שָׁלָל:

30 ‘Are they not finding, are they not dividing the spoil?
A damsel, two damsels to every man; To Sisera a spoil
of dyed garments, A spoil of dyed garments of
embroidery, Two dyed garments of broidery for the
neck of every spoiler?’

כֹּן יִאֲבְדּוּ כָל־אוֹיְבָיָהּ יְהוָה וְאֶחָיו
כְּצֹאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ
אַרְבָּעִים שָׁנָה: (פ)

31 So perish all Thine enemies, O LORD; But they that
love Him be as the sun when he goeth forth in his
might. And the land had rest forty years.

הפטרת יתרו

The Haftara is Isaiah 6:1 – 7:6 ו' 9:5 – 9:6.

בשנת־מות המלך עזיָהוּ וַאֲרָאָה אֶת־
אֲדֹנָי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא וְשׁוּלְיוֹ
מַלְאִים אֶת־הַהִיכָל:

VI:1

In the year that king Uzziah died I saw the Lord sitting upon a throne high and lifted up, and His train filled the temple.

שְׂרָפִים עֹמְדִים | מִמַּעַל לוֹ שֵׁשׁ כְּנָפִים
שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאֶחָד בְּשֵׁתֵימָו יְכַסֶּה פָּנָיו
וּבְשֵׁתֵימָו יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבְשֵׁתֵימָו יַעֲוֹפֶף:

2

Above Him stood the seraphim; each one had six wings: with twain he covered his face and with twain he covered his feet, and with twain he did fly.

וְקָרָא זֶה אֶל־זֶה וַאֲמַר קָדוֹשׁ | קָדוֹשׁ
קָדוֹשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלֵא כָל־הָאָרֶץ
כְּבוֹדוֹ:

3

And one called unto another, and said: Holy, holy, holy, is the LORD of hosts; The whole earth is full of His glory.

וַיִּנָּעוּ אֲמוֹת הַסָּפִים מִקּוֹל הַקּוֹרָא וַהֲבִית
יִמְלֵא עָשָׁן:

4

And the posts of the door were moved at the voice of them that called, and the house was filled with smoke.

וַאֲמַר אֲוִי־לִי כִי־נִדְמִיתִי כִי אִישׁ טָמֵא־
שִׁפְתִּים אֲנִכִּי וּבִתְנוּךְ עִם־טָמֵא שִׁפְתִּים
אֲנִכִּי יוֹשֵׁב כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת
רָאוּ עֵינַי:

5

Then said I: Woe is me! for I am undone; Because I am a man of unclean lips, And I dwell in the midst of a people of unclean lips; For mine eyes have seen the King, The LORD of hosts.

וַיָּנֶעַף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים וּבִידּוֹ רִצְפָה
בְּמִלְקָחִים לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ:

6

Then flew unto me one of the seraphim, with a glowing stone in his hand, which he had taken with the tongs from off the altar;

וַיִּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נִגַּע זֶה עַל־
שִׁפְתֶיךָ וְסֵר עֲוֹנֶךָ וַחֲטֹאתֶיךָ תִּכַּפֵּר:

7

and he touched my mouth with it, and said: Lo, this hath touched thy lips; And thine iniquity is taken away, And thy sin expiated.

וַאֲשַׁמֵּעַ אֶת־קוֹל אֲדֹנָי אָמַר אֶת־מִי אֶשְׁלַח
וּמִי יֵלֶךְ־לָנִי וַאֲמַר הִנְנִי שְׁלָחְנִי:

8

And I heard the voice of the Lord, saying: Whom shall I send, And who will go for us? Then I said: 'Here am I; send me.'

וַיֹּאמֶר לֵךְ וַאֲמַרְתָּ לְעַם הַזֶּה שְׁמָעוּ שְׁמוּעַ
וְאַל־תִּבְיִנוּ וּרְאוּ רְאוּ וְאַל־תִּדְעוּ:

9

And He said: 'Go, and tell this people: Hear ye indeed, but understand not; and see ye indeed, but perceive not.

הַשְׁמֵן לִב־הָעָם הַזֶּה וַאֲזַנֵּי הַכֹּהֵן וְעֵינָיו
הִשְׁעוּ פֶּן־יִרְאוּ בְּעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע
וְלִבָּבוּ יָבִין וְיָשִׁב וְרָפָא לוֹ:

10

Make the heart of this people fat, and make their ears heavy, and shut their eyes; lest they, seeing with their eyes, and hearing with their ears, and understanding with their heart, return, and be healed.'

וַאֲמַר עַד־מָתַי אֲדֹנָי וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם־
שָׂאוּ עָרִים מֵאֵין יוֹשֵׁב וּבָתִּים מֵאֵין אָדָם
וְהָאֲדָמָה תִּשָּׂאָה שְׁמָמָה:

11

Then said I: 'Lord, how long?' And He answered: 'Until cities be waste without inhabitant, and houses without man, And the land become utterly waste,

וְרָחַק יְהוָה אֶת־הָאָדָם וְרַבָּה הָעִזּוּבָה
בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

12 And the LORD have removed men far away, and the forsaken places be many in the midst of the land.

וְעוֹד בָּהּ עֶשְׂרִיָּה וְשִׁבָּה וְהִיתָה לְבֶעֶר
כָּאֵלֶּה וְכָאֵלֹן אֲשֶׁר בְּשַׁלְכָת מִצְבֹּתָם
זֶרַע קֹדֶשׁ מִצְבֹּתָהּ: (פ)

13 And if there be yet a tenth in it, it shall again be eaten up; as a terebinth, and as an oak, whose stock remaineth, when they cast their leaves, so the holy seed shall be the stock thereof.

וַיְהִי בִימֵי אָחִיז בֶּן־יוֹתָם בֶּן־עֲזִיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה עָלָה רְצִין מֶלֶךְ־אַרָם וּפְקַח בֶּן־
רִמְלִיָּהוּ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיִּרְוּשָׁלַם לְמַלְחָמָה
עָלֶיהָ וְלֹא יָכַל לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ:

VII:1 And it came to pass in the days of Ahaz the son of Jotham, the son of Uzziah, king of Judah, that Rezin the king of Aram, and Pekah the son of Remaliah, king of Israel, went up to Jerusalem to war against it; but could not prevail against it.

וַיִּנָּד לְבֵית דָּוִד לֵאמֹר נָחָה אָרָם עַל־
אֶפְרַיִם וַיָּנַע לִבָּבוֹ וּלְבֵב עַמּוֹ כְּנוֹעַ עֲצֵי־
יַעַר מִפְּנֵי־רוּחַ: (ס)

2 And it was told the house of David, saying: 'Aram is confederate with Ephraim.' And his heart was moved, and the heart of his people, as the trees of the forest are moved with the wind.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יִשְׁעִיָּהוּ צֶא־נָא לִקְרֹאת
אָחִיז אֶתָּה וְשָׁאֵר יְשׁוּבֵי בְנֵיךָ אֶל־קִצֵּה
תַּעֲלֹת הַבֵּרֶכֶה הָעֹלִינָה אֶל־מִסְלַת שְׂדֵה
כּוֹבֵס:

3 Then said the LORD unto Isaiah: 'Go forth now to meet Ahaz, thou, and Shear-jashub thy son, at the end of the conduit of the upper pool, in the highway of the fullers' field;

וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִשָּׁמֶר וְהִשְׁקֵט אֶל־תִּירָא
וּלְבָבְךָ אֶל־יֶרֶךְ מִשְׁנֵי זַנְבוֹת הָאוֹרִידִים
הָעֹשִׂיִם הָאֵלֶּה בְּחַר־יָאֵף רְצִין וְאַרָם
וּבֶן־רִמְלִיָּהוּ:

4 and say unto him: Keep calm, and be quiet; fear not, neither let thy heart be faint, because of these two tails of smoking firebrands, for the fierce anger of Rezin and Aram, and of the son of Remaliah.

יֵעַן כִּי־יַעַץ עָלֶיךָ אָרָם רָעָה אֶפְרַיִם וּבֶן־
רִמְלִיָּהוּ לֵאמֹר:

5 Because Aram hath counselled evil against thee, Ephraim also, and the son of Remaliah, saying:

נַעֲלֶה בִיהוּדָה וְנִקְיָצְנָה וְנִבְקַעְנָה אֶלֵינוּ
וְנִמְלִיךְ מֶלֶךְ בְּתוֹכָהּ אֶת בֶּן־טַבְּאֵל: (פ)

6 Let us go up against Judah, and vex it, and let us make a breach therein for us, and set up a king in the midst of it, even the son of Tabeel;

כִּי־יֵלֵד יִלְד־לָנוּ בֵּן נִתֵּן־לָנוּ וְנִתְּנִי
הַמִּשְׁרָה עַל־שִׁכְמוֹ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פֶּלֶא יוֹעַץ
אֵל גִּבּוֹר אַבִּי־עַד שַׁר־שָׁלוֹם:

IX:5 For a child is born unto us, a son is given unto us; and the government is upon his shoulder; and his name is called Pele-joez-el-gibbor Abi-ad-sar-shalom;

(כ' לם רבה) [ק' לַמַּרְבֵּה] הַמִּשְׁרָה
וּלְשָׁלוֹם אֵין־קֵץ עַל־כִּסֵּא דָוִד וְעַל־
מַמְלַכְתּוֹ לְהַכִּין אֶתָּה וְלִסְעָדָה בְּמִשְׁפָּט
וּבִצְדָקָה מִעַתָּה וְעַד־עוֹלָם קִנְיָתָה יְהוָה
צָבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹאת: (פ)

6 That the government may be increased, and of peace there be no end, upon the throne of David, and upon his kingdom, to establish it, and to uphold it through justice and through righteousness From henceforth even for ever. The zeal of the LORD of hosts doth perform this.

הפטרת משפטים

The Haftara is Jeremiah 34:8 – 34:22 ו 33:25 – 33:26. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. When Shabbat Shekalim is Rosh Hodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Hodesh on page 229. On Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 229. On Erev Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, read the Haftara on page 232

הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
אֲחֵרַי כְּרַת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְרִית אֶת־
כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לִקְרֹא לָהֶם
דְּרוֹר:

XXXIV:8

The word that came unto Jeremiah from the LORD, after that the king Zedekiah had made a covenant with all the people that were at Jerusalem, to proclaim liberty unto them;

לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ
הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חֲפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבֹד־
בָּם בִּיהוּדִי אֲחִיהוּ אִישׁ:

9

that every man should let his manservant, and every man his maidservant, being a Hebrew man or a Hebrew woman, go free; that none should make bondmen of them, even of a Jew his brother;

וַיִּשְׁמְעוּ כָל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ
בְּכִרְית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־
שִׁפְחָתוֹ חֲפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבֹד־בָּם עוֹד
וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּשְׁלְחוּ:

10

and all the princes and all the people hearkened, that had entered into the covenant to let every one his man-servant, and every one his maid-servant, go free, and not to make bondmen of them any more; they hearkened, and let them go;

וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־כֵן וַיִּשְׁבּוּ אֶת־הָעֲבָדִים
וְאֶת־הַשִּׁפְחֹת אֲשֶׁר שְׁלָחוּ חֲפְשִׁים
(כ' וַיַּכְבִּישׁוּם) [ק' וַיַּכְבִּישׁוּם] לַעֲבָדִים
וּלְשִׁפְחֹת: (פ)

11

but afterwards they turned, and caused the servants and the handmaids, whom they had let go free, to return, and brought them into subjection for servants and for handmaids;

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
לֵאמֹר:

12

therefore the word of the LORD came to Jeremiah from the LORD, saying:

כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִכִּי כְרַתִּי
בְרִית אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אוֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר:

13

Thus saith the LORD, the God of Israel: I made a covenant with your fathers in the day that I brought them forth out of the land of Egypt, out of the house of bondage, saying:

מִקֵּץ שִׁבְעֵי שָׁנִים תִּשְׁלַח אִישׁ אֶת־אָחִיו
הָעִבְרִי אֲשֶׁר־יָמַכְךָ לְךָ וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ
שָׁנִים וְשִׁלַּחְתּוֹ חֲפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא־שָׁמְעוּ
אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם:

14

'At the end of seven years ye shall let go every man his brother that is a Hebrew, that hath been sold unto thee, and hath served thee six years, thou shalt let him go free from thee'; but your fathers hearkened not unto Me, neither inclined their ear.

וַתָּשׁוּבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיִּשָּׁר בְּעֵינַי
לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתַּכְרִיתוּ בְרִית
לִפְנֵי בֵּית אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו:

15

And ye were now turned, and had done that which is right in Mine eyes, in proclaiming liberty every man to his neighbour; and ye had made a covenant before Me in the house whereon My name is called;

וַתִּשְׁבּוּ וַתַּחֲלִילוּ אֶת־שְׁמִי וַתִּשְׁבּוּ אִישׁ־
עַבְדִּי וְאִישׁ אֶת־שַׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שָׁלַחְתֶּם
חֲפָזִים לְנַפְשָׁם וַתַּכְבִּשׁוּ אֹתָם לַהֲנוֹת
לָכֶם לַעֲבָדִים וְלַשְׁפָּחוֹת: (ס)

16 but ye turned and profaned My name, and caused every man his servant, and every man his handmaid, whom ye had let go free at their pleasure, to return; and ye brought them into subjection, to be unto you for servants and for handmaids.

לְכֹן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֲתֵם לֹא־שָׁמַעְתֶּם
אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ
לְרֵעֵהוּ הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־
יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב אֶל־הַדָּבָר וְאֶל־הָרָעָב
וְנָתַתִּי אֹתְכֶם (כ' לזוּעָה) [ק' לזוּעָה] לְכָל
מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ:

17 Therefore thus saith the LORD: Ye have not hearkened unto Me, to proclaim liberty, every man to his brother, and every man to his neighbour; behold, I proclaim for you a liberty, saith the LORD, unto the sword, unto the pestilence, and unto the famine; and I will make you a horror unto all the kingdoms of the earth.

וְנָתַתִּי אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִיתִי
אֲשֶׁר לֹא־הִקְיִמוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר
כָּרְתוּ לִפְנֵי הָעֵגֹל אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְשָׁנִים
וַיַּעֲבְרוּ בֵּין בְּתָרֵיו:

18 And I will give the men that have transgressed My covenant, that have not performed the words of the covenant which they made before Me, when they cut the calf in twain and passed between the parts thereof;

שְׂרֵי יְהוּדָה וְשְׂרֵי יְרוּשָׁלַם הַסָּרְסִים
וְהַכֹּהֲנִים וְכָל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין
בְּתָרֵי הָעֵגֹל:

19 the princes of Judah, and the princes of Jerusalem, the officers, and the priests, and all the people of the land, that passed between the parts of the calf;

וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי
נַפְשָׁם וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף
הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ:

20 I will even give them into the hand of their enemies, and into the hand of them that seek their life; and their dead bodies shall be for food unto the fowls of the heaven, and to the beasts of the earth.

וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו
אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם
וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל הָעֹלִים מֵעַלֵיכֶם:

21 And Zedekiah king of Judah and his princes will I give into the hand of their enemies, and into the hand of them that seek their life, and into the hand of the king of Babylon's army, that are gone up from you.

הִנְנִי מְצַוָּה נְאֻם־יְהוָה וְהַשְׁבַּתִּים אֶל־
הָעִיר הַזֹּאת וְנִלַּחֲמוּ עָלֶיהָ וְלָכְדוּהָ
וְשָׂרְפוּהָ בָּאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֲתֵן שְׁמָמָה
מֵאִין יֵשֵׁב: (פ)

22 Behold, I will command, saith the LORD, and cause them to return to this city; and they shall fight against it, and take it, and burn it with fire; and I will make the cities of Judah a desolation, without inhabitant.

כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי בְרִיתִי יוֹמָם
וְלַיְלָה חֲקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שִׁמְתִּי:

XXXIII:25 Thus saith the LORD: If My covenant be not with day and night, if I have not appointed the ordinances of heaven and earth;

גַּם־זָרַע יַעֲקֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֲמַאֵס מִקַּחַת
מִזְרְעוֹ מִשְׁלִים אֶל־זָרַע אַבְרָהָם יִשְׁחַק
וְיַעֲקֹב כִּי־ (כ' אֲשׁוּב) [ק' אֲשׁוּב] אֶת־
שְׁבוּתָם וְרַחֲמִיתִים: (פ)

26 then will I also cast away the seed of Jacob, and of David My servant, so that I will not take of his seed to be rulers over the seed of Abraham, Isaac, and Jacob; for I will cause their captivity to return, and will have compassion on them.

הפטרת תרומה

The Haftara is I Kings 5:26 – 6:13. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. When Shabbat Shekalim is Rosh Hodesh, read as before but combine the 6th and 7th aliyyot from the parsha, and read the 7th aliya for Shabbat Rosh Hodesh on page 229. For Shabbat Zachor the maftir and Haftara are on page 236. On Rosh Hodesh that is not Shabbat Shekalim, the Maftir and Haftara are on page 229.

וַיְהִי וַתֵּן חֶכְמָה לְשֹׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר-
לוֹ וַיְהִי שָׁלֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שֹׁלֹמֹה
וַיַּכְרֶתּוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם:

V:26

And the LORD gave Solomon wisdom, as He promised him; and there was peace between Hiram and Solomon; and they two made a league together.

וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שֹׁלֹמֹה מִסִּמְכַל-יִשְׂרָאֵל וַיְהִי
הַמָּס שְׁלָשִׁים אֶלֶף אִישׁ:

27

And king Solomon raised a levy out of all Israel; and the levy was thirty thousand men.

וַיִּשְׁלַחֵם לְבִנְיָנָה עֲשָׂרֵת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ
חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בְלִבְנוֹן שְׁנָיִם חֳדָשִׁים
בְּבֵיתוֹ וְאַדְנִירָם עַל-הַמָּס: (ס)

28

And he sent them to Lebanon, ten thousand a month by courses: a month they were in Lebanon, and two months at home; and Adoniram was over the levy.

וַיְהִי לְשֹׁלֹמֹה שְׁבַעִים אֶלֶף נָשָׂא סֹבֵל
וּשְׁמָנִים אֶלֶף חֲצַב בָּהָר:

29

And Solomon had threescore and ten thousand that bore burdens, and fourscore thousand that were hewers in the mountains;

לְבַד מְשָׁרֵי הַנֶּצְצִים לְשֹׁלֹמֹה אֲשֶׁר עַל-
הַמְּלָאכָה שְׁלֹשָׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת
הָרָדִים בָּעָם הַעֲשִׂים בַּמְּלָאכָה: (ס)

30

besides Solomon's chief officers that were over the work, three thousand and three hundred, who bore rule over the people that wrought in the work.

וַיִּצְוֵה הַמֶּלֶךְ וַיִּסְעֻּהוּ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים
יִקְרֹת לִיסֵד הַבַּיִת אֲבָנֵי גִזִּית:

31

And the king commanded, and they quarried great stones, costly stones, to lay the foundation of the house with hewn stone.

וַיִּפְסְלוּ בְנֵי שֹׁלֹמֹה וּבְנֵי חִירָם
וְהַגְּבָלִים וַיַּכְיֵנוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים
לְבִנְיַת הַבַּיִת: (פ)

32

And Solomon's builders and Hiram's builders and the Gebalites did fashion them, and prepared the timber and the stones to build the house.

וַיְהִי בְשָׁמוֹנִים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
לְצֵאת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ-מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה
הָרְבִיעִית בַּחֹדֶשׁ זִיז הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
לְמֶלֶךְ שֹׁלֹמֹה עַל-יִשְׂרָאֵל וַיִּבֶן הַבַּיִת
לַיהוָה:

VI:1

And it came to pass in the four hundred and eightieth year after the children of Israel were come out of the land of Egypt, in the fourth year of Solomon's reign over Israel, in the month Ziv, which is the second month, that he began to build the house of the LORD.

וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שֹׁלֹמֹה לַיהוָה
שָׁשִׁים-אַמָּה אָרְכוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבוֹ
וּשְׁלָשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ:

2

And the house which king Solomon built for the LORD, the length thereof was threescore cubits, and the breadth thereof twenty cubits, and the height thereof thirty cubits.

והאולם על-פני היכל הבית עשרים אמה
ארכו על-פני רחב הבית עשר באמה
רחבו על-פני הבית:

ויעש לבית חלונֵי שקפים אטומים:

וַיִּבֶן עַל-קִיר הַבַּיִת (כ' יצוע) [ק' יציע]
סָבִיב אֶת-קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל
וּלְדָבִיר וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב:

(כ' היצוע) [ק' היציע] הַתַּחְתָּנָה חֲמִשָּׁה
בָּאֲמָה רְחֹבָה וְהַתִּיכְנָה שֵׁשׁ בָּאֲמָה
רְחֹבָה וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאֲמָה רְחֹבָה כִּי
מִנְרְעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חֹוצָה לְבִלְתִּי
אֲחוֹז בְּקִירוֹת-הַבַּיִת:

וְהַבַּיִת בִּהְיֵיתוֹ אֶבֶן-שְׁלֵמָה מִסַּע נִבְנָה
וּמִקְבּוֹת וְהַנֶּרֶץ כָּל-כָּלִי בְרוֹזָל לֹא-נִשְׁמַע
בַּבַּיִת בִּהְיֵיתוֹ:

פֶּתַח הַצֵּלַע הַתִּיכְנָה אֶל-כְּתָף הַבַּיִת
הַיְמָנִית וּבְלוֹלִים יַעֲלוּ עַל-הַתִּיכְנָה וּמִן-
הַתִּיכְנָה אֶל-הַשְּׁלִשִׁים:

וַיִּבֶן אֶת-הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֵּן אֶת-הַבַּיִת
גִּבִּים וּשְׂדֵרֹת בָּאֲרָזִים:

וַיִּבֶן אֶת- (כ' היצוע) [ק' היציע] עַל-כָּל-
הַבַּיִת חֲמִשָּׁה אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֵּאָחוֹז אֶת-הַבַּיִת
בַּעֲצֵי אֲרָזִים: (פ)

וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-שְׁלֹמֹה לֵאמֹר:

הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר-אַתָּה בֹנֶה אִם-תֵּלֵךְ
בְּחֻקֵּי וּבְאֲתֻמֹּשְׁטֵי תַעֲשֶׂה וּשְׁמַרְתָּ אֶת-
כָּל-מִצְוֹתֵי לְלַכֵּת בָּהֶם וְהִקְמַתִּי אֶת-
דְּבָרִי אֲתָךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל-דָּוִד אָבִיךָ:

וּשְׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת-
עַמִּי יִשְׂרָאֵל: (פ)

And the porch before the atemple of the house,
twenty cubits was the length thereof, according to the
breadth of the house; and ten cubits was the breadth
thereof before the house.

And for the house he made windows broad within,
and narrow without.

And against the wall of the house he built a
side-structure round about, against the walls of the
house round about, both of the temple and of bthe
sanctuary; and he made side-chambers round about;

the nethermost story of the side-structure was five
cubits broad, and the middle was six cubits broad, and
the third was seven cubits broad; for on the outside he
made rebatements in the wall of the house round
about, that the beams should not have hold in the
walls of the house.—

For the house, when it was in building, was built of
stone made ready at the quarry; and there was neither
hammer nor axe nor any tool of iron heard in the
house, while it was in building.—

The door for the clowest row of chambers was in the
right side of the house and they went up by winding
stairs into the middle row, and out of the middle into
the third.

So he built the house, and finished it; and he covered
in the house with planks of cedar over beams.

And he built the stories of the side-structure against all
the house, each five cubits high; and they rested on the
house with timber of cedar.

And the word of the LORD came to Solomon, saying:

‘As for this house which thou art building, if thou wilt
walk in My statutes, and execute Mine ordinances, and
keep all My commandments to walk in them; then
will I establish My word with thee, which I spoke unto
David thy father;

in that I will dwell therein among the children of
Israel, and will not forsake My people Israel.’

הפטרת תצוה

The Haftara is Ezekiel 43:10 – 43:27. On Shabbat Zachor, Maftir and Haftara are on page 236.

אָתָּה בֶן-אָדָם הַגֵּד אֶת-בֵּית-יִשְׂרָאֵל אֶת-
הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מַעֲוֹנוֹתֵיהֶם וּמִדְּרוֹ אֶת-
תִּכְנִית:

XLIII:10

Thou, son of man, show the house to the house of Israel, that they may be ashamed of their iniquities; and let them measure accurately.

וְאִם-נִכְלְמוּ מִכָּל אֲשֶׁר-עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת
וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו וְכָל-צוּרָתוֹ
וְאֵת כָּל-חֻקָּתָיו וְכָל-צוּרָתוֹ וְכָל-תּוֹרָתוֹ
הַזֹּרֵעַ אוֹתָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת-
כָּל-צוּרָתוֹ וְאֵת כָּל-חֻקָּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם:

11

And if they be ashamed of all that they have done, make known unto them the form of the house, and the fashion thereof, and the goings out thereof, and the comings in thereof, and all the forms thereof, and all the ordinances thereof, and write it in their sight; that they may keep the whole form thereof, and all the ordinances thereof, and do them.

זֹאת תּוֹרַת הַבַּיִת עַל-רֹאשׁ הָהָר כָּל-
גְּבֻלּוֹ סָבִיב | סָבִיב קִדְשׁ קִדְשִׁים הִנֵּה-
זֹאת תּוֹרַת הַבַּיִת:

12

This is the law of the house: upon the top of the mountain the whole limit thereof round about shall be most holy. Behold, this is the law of the house.

וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה
וְטַפַּח וְחִיק הָאַמָּה וְאַמָּה-רֹחֵב וּגְבוּלָהּ
אֶל-שַׁפְתָּהּ סָבִיב זֵרֶת הָאֶחָד וְזֵה גֹב
הַמִּזְבֵּחַ:

13

And these are the measures of the altar by cubits—the cubit is a cubit and a handbreadth: the bottom shall be a cubit, and the breadth a cubit, and the border thereof by the edge thereof round about a span; and this shall be the base of the altar.

וּמִחִיק הָאָרֶץ עַד-הָעֶזְרָה הַתַּחְתּוֹנָה
שְׁתֵּי אַמּוֹת וְרֹחֵב אַמָּה אֶחָת וּמִהָעֶזְרָה
הַקְטָנָה עַד-הָעֶזְרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת
וְרֹחֵב הָאַמָּה:

14

And from the bottom upon the ground to the lower settle shall be two cubits, and the breadth one cubit; and from the lesser settle to the greater settle shall be four cubits, and the breadth a cubit.

וְהַהֲרָאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת (כ' וּמֵהָאֲרָאֵל) [ק'
וּמֵהָאֲרָאֵל] וּלְמַעַלָּה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע:

15

And the hearth shall be four cubits; and from the hearth and upward there shall be four horns.

(כ' וּמֵהָאֲרָאֵל) [ק' וּמֵהָאֲרָאֵל] שְׁתֵּי עֶשְׂרֵה
אַרְבַּע בְּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה רֹחֵב רְבֹועַ אֶל
אַרְבַּעַת רְבָעִיו:

16

And the hearth shall be twelve cubits long by twelve broad, square in the four sides thereof.

וְהָעֶזְרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אַרְבַּע בְּאַרְבַּע
עֶשְׂרֵה רֹחֵב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעִיהָ וּגְבוּלָהּ
סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְתַחֲתֶיהָ אַמָּה
סָבִיב וּמַעַלְתָּהּ פְּנֹת קָדִים:

17

And the settle shall be fourteen cubits long by fourteen broad in the four sides thereof; and the border about it shall be half a cubit; and the bottom thereof shall be a cubit about; and the steps thereof shall look toward the east.

וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן-אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוָה אֱלֹהֵי חֻקֹּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַעֲשׂוֹתוֹ
לְהַעֲלֹת עָלָיו עֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם:

וְנָתַתָּה אֶל-הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם
מִזֶּרַע צָדוֹק הַקֹּרְבָּיִם אֵלַי נָאֻם אֲדֹנָי יְהוָה
לְשִׁרְתָּנִי פֶר בֶּן-בָּקָר לְחַטָּאת:

וְלָקַחְתָּ מִדָּמּוֹ וְנָתַתָּה עַל-אַרְבַּע קַרְנֹתָיו
וְעַל-אַרְבַּע פְּנוֹת הָעֲזָרָה וְעַל-הַגִּבּוֹל
סָבִיב וְחָטַאת אוֹתוֹ וּכְפַרְתָּהוּ:

וְלָקַחְתָּ אֶת הַפֶּר הַחַטָּאת וּשְׂרָפּוֹ בְּמִקְדָּשׁ
הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ:

וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי תִקְרִיב שְׁעִיר-עִזִּים תָּמִים
לְחַטָּאת וְחִטָּאוּ אֶת-הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חִטָּאוּ
בַּפֶּר:

בְּכֹל יוֹמָם מִחֻטָּא תִקְרִיב פֶּר בֶּן-בָּקָר
תָּמִים וְאַיִל מִן-הַצֹּאן תָּמִים:

וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים
עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהִעֲלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה:

שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׁעִיר-חַטָּאת לַיּוֹם
וּפֶר בֶּן-בָּקָר וְאַיִל מִן-הַצֹּאן תָּמִימִים
יַעֲשׂוּ:

שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וְטִהְרוּ
אֹתוֹ וּמָלְאוּ יָדָיו:

וַיְכֹּלוּ אֶת-הַיָּמִים (ס) וְהָיָה בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל-
הַמִּזְבֵּחַ אֶת-עֹלֹתֵיכֶם וְאֶת-שְׁלֵמֵיכֶם
וְרָצַאתִי אֶתְכֶם נָאֻם אֲדֹנָי יְהוָה: (ס)

And He said unto me: 'Son of man, thus saith the Lord GOD: These are the ordinances of the altar in the day when they shall make it, to offer burnt-offerings thereon, and to dash blood against it.

Thou shalt give to the priests the Levites that are of the seed of Zadok, who are near unto Me, to minister unto Me, saith the Lord GOD, a young bullock for a sin-offering.

And thou shalt take of the blood thereof, and put it on the four horns of it, and on the four corners of the settle, and upon the border round about; thus shalt thou purify it and make atonement for it.

Thou shalt also take the bullock of the sin-offering, and it shall be burnt in the appointed place of the house, without the sanctuary.

And on the second day thou shalt offer a he-goat without blemish for a sin-offering; and they shall purify the altar, as they did purify it with the bullock.

When thou hast made an end of purifying it, thou shalt offer a young bullock without blemish, and a ram out of the flock without blemish.

And thou shalt present them before the LORD, and the priests shall cast salt upon them, and they shall offer them up for a burnt-offering unto the LORD.

Seven days shalt thou prepare every day a goat for a sin-offering; they shall also prepare a young bullock, and a ram out of the flock, without blemish.

Seven days shall they make atonement for the altar and cleanse it; so shall they consecrate it.

And when they have accomplished the days, it shall be that upon the eighth day, and forward, the priests shall make your burnt-offerings upon the altar, and your peace-offerings; and I will accept you, saith the Lord GOD.'

הפטרת כי תשא

The Haftara is I Kings 18:1 – 18:39. On Shabbat Parah, Maftir and Haftara are on page 239.

וַיְהִי יָמִים רַבִּים וַדְּבַר־יְהוָה הָיָה אֵלֶי-
אֱלִיָּהוּ בִּשְׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לְךָ הִרְאָה
אֶל-אַחָאָב וְאַתָּנָה מָטָר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה:

XVIII:1

And it came to pass after many days, that the word of the LORD came to Elijah, in the third year, saying: 'Go, show thyself unto Ahab, and I will send rain upon the land.'

וַיֵּלֶךְ אֱלִיָּהוּ לְהִרְאוֹת אֶל-אַחָאָב וְהָרֶעֱב
חָזַק בְּשָׁמְרוֹן:

2

And Elijah went to show himself unto Ahab. And the famine was sore in Samaria.

וַיִּקְרָא אַחָאָב אֶל-עַבְדֵּיהוּ אֲשֶׁר עַל-
הַבַּיִת וְעַבְדֵּיהוּ הָיָה יִרְאָה אֶת־יְהוָה מְאֹד:

3

And Ahab called Obadiah, who was over the household.—Now Obadiah feared the LORD greatly;

וַיְהִי בַּהֲכָרִית אִיזָבֵל אֶת נְבִיאֵי יְהוָה וַיִּקַּח
עַבְדֵּיהוּ מֵאַה נְבִיאִים וַיַּחֲבִיאֵם חֲמִשִּׁים
אִישׁ בַּמְעָרָה וּכְלָפָלֶם לֶחֶם וּמָיִם:

4

for it was so, when Jezebel cut off the prophets of the LORD, that Obadiah took a hundred prophets, and hid them fifty in a cave, and fed them with bread and water.—

וַיֹּאמֶר אַחָאָב אֶל-עַבְדֵּיהוּ לֵךְ בָּאָרֶץ אֶל-
כָּל־מַעֲיָנֵי הַמַּיִם וְאֵל כָּל־הַנָּחָלִים אוֹלִי
נִמְצָא חֲצִיר וְנַחְיָה סוּס וּפָרָד וְלֹא נִבְרִית
מִתְּבַהֲמָה:

5

And Ahab said unto Obadiah: 'Go through the land, unto all the springs of water, and unto all the brooks; peradventure we may find grass and save the horses and mules alive, that we lose not all the beasts.'

וַיַּחֲלֲקוּ לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ לַעֲבֹד־בָּהָּ
אַחָאָב הָלַךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד לְבַדּוֹ וְעַבְדֵּיהוּ
הָלַךְ בְּדֶרֶךְ אֶחָד לְבַדּוֹ:

6

So they divided the land between them to pass throughout it: Ahab went one way by himself, and Obadiah went another way by himself.

וַיְהִי עַבְדֵּיהוּ בְּדֶרֶךְ וַהֲגָה אֱלִיָּהוּ
לִקְרָאתוֹ וַיִּנְכְּרוּהוּ וַיִּפֹּל עַל-פָּנָיו וַיֹּאמֶר
הֲאֵתָה זֶה אֲדֹנָי אֱלִיָּהוּ:

7

And as Obadiah was in the way, behold, Elijah met him; and he knew him, and fell on his face, and said: 'Is it thou, my lord Elijah?'

וַיֹּאמֶר לוֹ אֲנִי לֵךְ אֲמַר לְאֲדֹנֶיךָ הִנֵּה
אֵלִיָּהוּ:

8

And he answered him: 'It is I; go, tell thy lord: Behold, Elijah is here.'

וַיֹּאמֶר מֶה חָטָאתִי כִי־אַתָּה נָתַן אֶת־
עַבְדְּךָ בְּיַד־אַחָאָב לְהַמִּיתָנִי:

9

And he said: 'Wherein have I sinned, that thou wouldest deliver thy servant into the hand of Ahab, to slay me?'

תֵּן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אִם־יִשְׁגֹּוי וּמַמְלָכָה
אֲשֶׁר לֹא־שָׁלַח אֲדֹנָי שָׁם לְבַקֶּשְׁךָ וְאָמְרוּ
אֵין וַהֲשָׁבִיעַ אֶת־הַמַּמְלָכָה וְאֶת־הַגֹּוי כִּי
לֹא יִמָּצָאָה:

10

As the LORD thy God liveth, there is no nation or kingdom, whither my lord hath not sent to seek thee; and when they said: He is not here, he took an oath of the kingdom and nation, that they found thee not.

וַעֲתָה אַתָּה אֲמַר לֵךְ אֲמַר לְאֲדֹנֶיךָ הִנֵּה
אֵלִיָּהוּ:

11

And now thou sayest: Go, tell thy lord: Behold, Elijah is here.

וְהָיָה אֲנִי אֶלֶף מֵאַתָּה וְרוּחַ יְהוָה יִשְׁאָף
עַל אֲשֶׁר לֹא-אֲדַע וּבֹאֲתִי לְהַגִּיד לְאַחָאב
וְלֹא יִמָּצְאָה וְהִרְגָנִי וְעַבְדְּךָ יֵרָא אֶת-יְהוָה
מִנְעָרִי:

12 And it will come to pass, as soon as I am gone from thee, that the spirit of the LORD will carry thee whither I know not; and so when I come and tell Ahab, and he cannot find thee, he will slay me; but I thy servant fear the LORD from my youth.

הֲלֹא-הֲגַדְתָּ לְאֹדֹנִי אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי בְּהִרְגִי
אִיזָכַל אֶת נְבִיאֵי יְהוָה וְאַחָאב מִנְבִיאֵי
יְהוָה מֵאָה אִישׁ חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים אִישׁ
בַּמַּעֲרָה וְאָכַל כָּלֶם לֶחֶם וּמַיִם:

13 Was it not told my lord what I did when Jezebel slew the prophets of the LORD, how I hid a hundred men of the LORD's prophets by fifty in a cave, and fed them with bread and water?

וַעֲתָה אַתָּה אָמַר לֵךְ אָמַר לְאֹדֹנִי הִנֵּה
אֵלָיָהוּ וְהִרְגָנִי: (ס)

14 And now thou sayest: Go, tell thy lord: Behold, Elijah is here; and he will slay me.'

וַיֹּאמֶר אֵלָיָהוּ חַי יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר
עֲמַדְתִּי לִפְנֵי כִּי הַיּוֹם אֶרְאֶה אֵלָיו:

15 And Elijah said: 'As the LORD of hosts liveth, before whom I stand, I will surely show myself unto him to-day.'

וַיֵּלֶךְ עַבְדֵּיהוּ לִקְרֹאת אַחָאב וַיִּגְד־לוֹ
וַיֵּלֶךְ אַחָאב לִקְרֹאת אֵלָיָהוּ:

16 So Obadiah went to meet Ahab, and told him; and Ahab went to meet Elijah.

וַיְהִי כִּרְאוֹת אַחָאב אֶת-אֵלָיָהוּ וַיֹּאמֶר
אַחָאב אֵלָיו הֲאֵתָה זֶה עֹבֵר יִשְׂרָאֵל:

17 And it came to pass, when Ahab saw Elijah, that Ahab said unto him: 'Is it thou, thou troubler of Israel?'

וַיֹּאמֶר לֹא עֲבַרְתִּי אֶת-יִשְׂרָאֵל כִּי אִם-
אַתָּה וּבֵית אָבִיךָ בַּעֲזֹבְכֶם אֶת-מִצְוֹת יְהוָה
וּתְלַךְ אַחֲרֵי הַבָּעַלִּים:

18 And he answered: 'I have not troubled Israel; but thou, and thy father's house, in that ye have forsaken the commandments of the LORD, and thou hast followed the Baalim.

וַעֲתָה שְׁלַח קִבֵּץ אֵלַי אֶת-כָּל-יִשְׂרָאֵל
אֶל-הָר הַכַּרְמֶל וְאֶת-נְבִיאֵי הַבָּעַל אַרְבַּע
מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים וּנְבִיאֵי הָאֲשֵׁרָה אַרְבַּע
מֵאוֹת אֲכָלִי שְׁלַחַן אִיזָכַל:

19 Now therefore send, and gather to me all Israel unto mount Carmel, and the prophets of Baal four hundred and fifty, and the prophets of the Asherah four hundred, that eat at Jezebel's table.'

וַיִּשְׁלַח אַחָאב בְּכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ
אֶת-הַנְּבִיאִים אֶל-הָר הַכַּרְמֶל:

20 And Ahab sent unto all the children of Israel, and gathered the prophets together unto mount Carmel.

וַיִּגַּשׁ אֵלָיָהוּ אֶל-כָּל-הָעָם וַיֹּאמֶר עַד-
מָתִי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל-שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים אִם-
יְהוָה הָאֱלֹהִים לָכֻן אַחֲרָיו וְאִם-הַבָּעַל
לָכֻן אַחֲרָיו וְלֹא-עָנוּ הָעָם אֶתוֹ דָּבָר:

21 And Elijah came near unto all the people, and said: 'How long halt ye between two opinions? if the LORD be God, follow Him; but if Baal, follow him.' And the people answered him not a word.

וַיֹּאמֶר אֵלָיָהוּ אֶל-הָעָם אֲנִי נֹתַרְתִּי נְבִיא
לַיהוָה לְבָדִי וּנְבִיאֵי הַבָּעַל אַרְבַּע-מֵאוֹת
וְחֲמִשִּׁים אִישׁ:

22 Then said Elijah unto the people: 'I, even I only, am left a prophet of the LORD; but Baal's prophets are four hundred and fifty men.

וַיִּתְּנוּ-לָנוּ שְׁנַיִם פָּרִים וַיַּבְחֲרוּ לָהֶם הַפָּר
הָאֶחָד וַיִּנְתְּחוּהוּ וַיָּשִׁימוּ עַל-הָעֵצִים וְאֵשׁ
לֹא יָשִׁימוּ וְאֲנִי אֶעֱשֶׂהוּ אֶת-הַפָּר הָאֶחָד
וַנִּתְתֵּל עַל-הָעֵצִים וְאֵשׁ לֹא אֶשִׂים:

23 Let them therefore give us two bullocks; and let them choose one bullock for themselves, and cut it in pieces, and lay it on the wood, and put no fire under; and I will dress the other bullock, and lay it on the wood, and put no fire under.

וּקְרַאתֶם בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֲנִי אֶקְרֹא בְּשֵׁם-
יְהוָה וְהָיָה וְהָיָה הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר-יַעֲנֶה בְּאֵשׁ
הוּא הָאֱלֹהִים וַיַּעַן כָּל-הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב
הַדָּבָר:

24 And call ye on the name of your god, and I will call on the name of the LORD; and the God that answereth by fire, let him be God.' And all the people answered and said: 'It is well spoken.'

וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם לְנָבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲרוּ לָכֶם
הַפָּר הָאֶחָד וַעֲשׂוּ רֹאשֹׁנָה כִּי אַתֶּם הַרְבֵּי
וּקְרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹהֵיכֶם וְאֵשׁ לֹא תִשְׂיִמוּ:

25 And Elijah said unto the prophets of Baal: 'Choose you one bullock for yourselves, and dress it first; for ye are many; and call on the name of your god, but put no fire under.'

וַיִּקְחוּ אֶת-הַפָּר אֲשֶׁר-נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ
וַיִּקְרְאוּ בְּשֵׁם-הַבַּעַל מִבֹּקֶר וְעַד-
הַצֹּהָרִים לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאִין קוֹל
וְאִין עֲנָה וַיַּפְסְחוּ עַל-הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה:

26 And they took the bullock which was given them, and they dressed it, and called on the name of Baal from morning even until noon, saying: 'O Baal, answer us.' But there was no voice, nor any that answered. And they danced in halting wise about the altar which was made.

וַיְהִי בַצֹּהָרִים וַיִּתְתֵּל בָּהֶם אֵלֵיהֶם וַיֹּאמֶר
קְרָאוּ בְּקוֹל-גָּדוֹל כִּי-אֱלֹהִים הוּא כִּי
שִׁיחַ וְכִי-שָׁגַי לוֹ וְכִי-דָרַדְרָה לוֹ אוֹלִי יִשָּׁן
הוּא וַיִּקְצֹץ:

27 And it came to pass at noon, that Elijah mocked them, and said: 'Cry aloud; for he is a god; either he is musing, or he is gone aside, or he is in a journey, or peradventure he sleepeth, and must be awaked.'

וַיִּקְרְאוּ בְּקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגַּדְּדוּ כַּמִּשְׁפָּטִים
בַּחֲרֵבוֹת וּבְרִמְחִים עַד-שִׁפְךָ דָּמָם
עֲלֵיהֶם:

28 And they cried aloud, and cut themselves after their manner with swords and lances, till the blood gushed out upon them.

וַיְהִי כַּעֲבַר הַצֹּהָרִים וַיִּתְנַבְּאוּ עַד לַעֲלֹת
הַמִּנְחָה וְאִין-קוֹל וְאִין-עֲנָה וְאִין קָשָׁב:

29 And it was so, when midday was past, that they prophesied until the time of the offering of the evening offering; but their was neither voice, nor any to answer, nor any that regarded.

וַיֹּאמֶר אֵלֵיהֶם לְכָל-הָעָם גִּשּׁוּ אֵלַי וַיִּגֹּשּׁוּ
כָל-הָעָם אֵלָיו וַיִּרְפָּא אֶת-מִזְבֵּחַ יְהוָה
הַהָרוּס:

30 And Elijah said unto all the people: 'Come near unto me'; and all the people came near unto him. And he repaired the altar of the LORD that was thrown down.

וַיִּקַּח אֵלֵיהֶם שְׁתֵּים עָשָׂר אֲבָנִים כַּמִּסְפָּר
שִׁבְטֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיָה דְּבַר-יְהוָה
אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יְהִי שְׁמִי:

31 And Elijah took twelve stones, according to the number of the tribes of the sons of Jacob, unto whom the word of the LORD came, saying: 'Israel shall be thy name.'

וַיִּבְנֶה אֶת-הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ
תְּעֵלָה כְּבִית סְאִתִּים זָרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ:

32 And with the stones he built an altar in the name of the LORD; and he made a trench about the altar, as great as would contain two measures of seed.

וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיִּנְתַּח אֶת־הַפֶּךָ וַיִּשֶׂם
עַל־הָעֵצִים:

33 And he put the wood in order, and cut the bullock in pieces, and laid it on the wood.

וַיֹּאמֶר מְלֵאוּ אַרְבַּעָה כַּדִּים מַיִם וַיִּצְקוּ
עַל־הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנֹו וַיִּשְׁנֹו
וַיֹּאמֶר שְׁלֹשׁוּ וַיִּשְׁלֹשׁוּ:

34 And he said: 'Fill four jars with water, and pour it on the burnt-offering, and on the wood.' And he said: 'Do it the second time'; and they did it the second time. And he said: 'Do it the third time'; and they did it the third time.

וַיִּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־
הַתֵּעֹלָה מְלֵא־מַיִם:

35 And the water ran round about the altar; and he filled the trench also with water.

וַיְהִי בְעֵלְוֹת הַמִּנְחָה וַיָּגֶשׁ אֵלֵיהֶוּ הַנָּבִיא
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וַיִּצְחָק
וַיִּשְׂרָאֵל הַיּוֹם וַיִּדְעַ כִּי־אַתָּה אֱלֹהִים
בְּיִשְׂרָאֵל וָאֲנִי עַבְדְּךָ (כ' וּבְדַבְרֶיךָ) [ק'
וּבְדַבְרֶיךָ] עָשִׂיתִי אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה:

36 And it came to pass at the time of the offering of the evening offering, that Elijah the prophet came near, and said: 'O LORD, the God of Abraham, of Isaac, and of Israel, let it be known this day that Thou art God in Israel, and that I am Thy servant, and that I have done all these things at Thy word.'

עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי וַיִּדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה
יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הִסַּבְתָּ אֶת־לִבָּם
אֲחֵרָנִית:

37 Hear me, O LORD, hear me, that this people may know that Thou, LORD, art God, for Thou didst turn their heart backward.'

וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־
הָעֵצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים וְאֶת־הָעֶפֶר וְאֶת־
הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתֵּעֹלָה לִחְכָּה:

38 Then the fire of the LORD fell, and consumed the burnt-offering, and the wood, and the stones, and the dust, and licked up the water that was in the trench.

וַיִּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ
יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים:

39 And when all the people saw it, they fell on their faces; and they said: 'The LORD, He is God; the LORD, He is God.'

הפטרת ויקהל

The Haftara is I Kings 7:40 – 7:50. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 239. On Shabbat HaHodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 44, and the Haftara is on page 244.

וַיַּעַשׂ חִירֹם אֶת־הַכִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים
וְאֶת־הַמִּזְרְקֹת וַיַּכֵּל חִירֹם לַעֲשׂוֹת אֶת־
כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
בֵּית יְהוָה:

VII:40 And Hiram made the pots, and the shovels, and the basins. So Hiram made an end of doing all the work that he wrought for king Solomon in the house of the LORD:

עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגִלְתֵּי הַכֶּתֶרֶת אֲשֶׁר-עַל-
 רֹאשׁ הָעַמֻּדִים שְׁתֵּי וְהַשְּׂבָכֹת שְׁתֵּי
 לְכֶסֶת אֶת-שְׁתֵּי גִלְתֵּי הַכֶּתֶרֶת אֲשֶׁר עַל-
 רֹאשׁ הָעַמֻּדִים:

41

the two pillars, and the two bowls of the capitals that were on the top of the pillars; and the two networks to cover the two bowls of the capitals that were on the top of the pillars;

וְאַתְּ-הָרַמְנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לְשְׁתֵּי
 הַשְּׂבָכֹת שְׁנֵי-טוּרִים רַמְנִים לְשִׁבְכָה
 הָאֶחָת לְכֶסֶת אֶת-שְׁתֵּי גִלְתֵּי הַכֶּתֶרֶת
 אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָעַמֻּדִים:

42

and the four hundred pomegranates for the two networks, two rows of pomegranates for each network, to cover the two bowls of the capitals that were upon the top of the pillars;

וְאַתְּ-הַמְּכָנוֹת עָשָׂר וְאַתְּ-הַכִּירֹת עָשָׂר
 עַל-הַמְּכָנוֹת:

43

and the ten bases, and the ten lavers on the bases;

וְאַתְּ-הַיָּם הָאֶחָד וְאַתְּ-הַבָּקָר שְׁנַיִם-עָשָׂר
 תַּחַת הַיָּם:

44

and the one sea, and the twelve oxen under the sea;

וְאַתְּ-הַסִּירֹת וְאַתְּ-הַיָּעִים וְאַתְּ-הַמְּזֻרְקֹת
 וְאַתְּ כָּל-הַכֵּלִים (כִּי הָאֵחָד) [קִי הָאֶחָד]
 אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה
 נְחֹשֶׁת מְמָרָט:

45

and the pots, and the shovels, and the basins; even all these vessels, which Hiram made for king Solomon, in the house of the LORD, were of burnished brass.

בְּכַפֵּר חִירָדָן יָצָקָם הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבָה
 הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין צָרְתָן:

46

In the plain of the Jordan did the king cast them, in the clay ground between Succoth and Zarethan.

וַיִּנָּח שְׁלֹמֹה אֶת-כָּל-הַכֵּלִים מְרֹב מְאֹד
 מְאֹד לֹא נִחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת:

47

And Solomon left all the vessels unweighed, because they were exceeding many; the weight of the brass could not be found out.

וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֶת כָּל-הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית
 יְהוָה אֶת מִזְבֵּחַ הַזֹּהֵב וְאֶת-הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר
 עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב:

48

And Solomon made all the vessels that were in the house of the LORD: the golden altar, and the table whereupon the showbread was, of gold;

וְאַתְּ-הַמְּנֹרֹת חֲמֵשׁ מִיְּמִין וְחֲמֵשׁ מִשְׁמָאוֹל
 לְפָנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוֹר וְהַפָּרַח וְהַנֶּחֱרֹת
 וְהַמְּלָקָחִים זָהָב:

49

and the candlesticks, five on the right side, and five on the left, before the Sanctuary, of pure gold; and the flowers, and the lamps, and the tongs, of gold;

וְהַסְּפֹת וְהַמְּזֻמָּרוֹת וְהַמְּזֻרְקֹת וְהַכַּפֹּת
 וְהַמְּחֹתוֹת זָהָב סָגוֹר וְהַפִּתּוֹת לְדִלְתוֹת
 הַבָּיִת הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ הַקֹּדְשִׁים לְדִלְתֵי
 הַבָּיִת לַהִיכָל זָהָב: (פ)

50

and the cups, and the snuffers, and the basins, and the pans, and the fire-pans, of pure gold; and the hinges, both for the doors of the inner house, the most holy place, and for the doors of the house, that is, of the temple, of gold.

הפטרת פקודי

The Haftara is I Kings 7:51 – 8:21. On Shabbat Shekalim, Maftir is Exodus 30:11 – 16 on page 148, and the Haftara is the special Haftara on page 234. On Shabbat Parah, read Maftir and Haftara on page 239. On Shabbat HaHodesh, Maftir is Exodus 12:1 – 20 on page 44, and the Haftara is on page 244.

וַתִּשְׁלֹם כָּל-הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת-קִדְשֵׁי
דָּוִד אָבִיו אֶת-הַכֶּסֶף וְאֶת-הַזָּהָב וְאֶת-
הַכֵּלִים נָתַן בְּאֲצִרוֹת בֵּית יְהוָה: (פ)

VII:51

Thus all the work that king Solomon wrought in the house of the LORD was finished. And Solomon brought in the things which David his father had dedicated, the silver, and the gold, and the vessels, and put them in the treasuries of the house of the LORD.

אָז יָקָהָל שְׁלֹמֹה אֶת-זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-
כָּל-רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת נְשִׂאֵי הָאֲבוֹת לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל-הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלַם
לְהַעֲלוֹת אֶת-אָרוֹן בְּרִית-יְהוָה מֵעִיר
דָּוִד הִיא צִיּוֹן:

VIII:1

Then Solomon assembled the elders of Israel, and all the heads of the tribes, the princes of the fathers' houses of the children of Israel, unto king Solomon in Jerusalem, to bring up the ark of the covenant of the LORD out of the city of David, which is Zion.

וַיִּקְהָלוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל-אִישׁ
יִשְׂרָאֵל בִּירוּחַ הָאֲתָנִים בַּחֹדֶשׁ הוּא הַחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי:

2

And all the men of Israel assembled themselves unto king Solomon at the feast, in the month Ethanim, which is the seventh month.

וַיָּבֹאוּ כָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׂאוּ הַכֹּהֲנִים
אֶת-הָאָרוֹן:

3

And all the elders of Israel came, and the priests took up the ark.

וַיַּעֲלוּ אֶת-אָרוֹן יְהוָה וְאֶת-אֹהֶל מוֹעֵד
וְאֶת-כָּל-כֵּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ
אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם:

4

And they brought up the ark of the LORD, and the tent of meeting, and all the holy vessels that were in the Tent; even these did the priests and the Levites bring up.

וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל-עֵדַת יִשְׂרָאֵל
הַנוֹעֲדִים עָלָיו אָתּוּ לִפְנֵי הָאָרוֹן מִזְבְּחִים
צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא-יִסְפְּרוּ וְלֹא יִמְנּוּ
מִרְבּ:

5

And king Solomon and all the congregation of Israel, that were assembled unto him, were with him before the ark, sacrificing sheep and oxen, that could not be told nor numbered for multitude.

וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת-אָרוֹן בְּרִית-יְהוָה
אֶל-מְקוֹמוֹ אֶל-דְּבִיר הַבַּיִת אֶל-קֹדֶשׁ
הַקֹּדְשִׁים אֶל-תַּחַת כְּנָפֵי הַכְּרוּבִים:

6

And the priests brought in the ark of the covenant of the LORD unto its place, into the Sanctuary of the house, to the most holy place, even under the wings of the cherubim.

כִּי הַכְּרוּבִים פָּרְשִׁים כְּנָפֵיהֶם אֶל-מְקוֹם
הָאָרוֹן וַיִּסְכּוּ הַכְּרוּבִים עַל-הָאָרוֹן וְעַל-
בִּדְיוֹ מִלְּמַעְלָה:

7

For the cherubim spread forth their wings over the place of the ark, and the cherubim covered the ark and the staves thereof above.

וַיֵּאָרְכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרְאוּ רֵאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־
הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדָּבָר וְלֹא יָרְאוּ הַחוּצָה
וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

8 And the staves were so long that the ends of the staves were seen from the holy place, even before the Sanctuary; but they could not be seen without; and there they are unto this day.

אֵין בָּאָרוֹן רֶק שְׁנֵי לְחֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר
הִנִּחַ שָׁם מֹשֶׁה בְּחֶרֶב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה
עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

9 There was nothing in the ark save the two tables of stone which Moses put there at Horeb, when the LORD made a covenant with the children of Israel when they came out of the land of Egypt.

וַיְהִי בְצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהָעָנָן
מָלֵא אֶת־בֵּית יְהוָה:

10 And it came to pass, when the priests were come out of the holy place, that the cloud filled the house of the LORD,

וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשֶׁרֶת מִפְּנֵי
הָעָנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית
יְהוָה: (פ)

11 so that the priests could not stand to minister by reason of the cloud; for the glory of the LORD filled the house of the LORD.

אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לְשָׁכֵן בְּעֶרְפֶּל:

12 Then spoke Solomon: The LORD hath said that He would dwell in the thick darkness.

בָּנָה בְּנִיתִי בֵּית זָבֹל לְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ
עוֹלָמִים:

13 I have surely built Thee a house of habitation, A place for Thee to dwell in for ever.

וַיִּסָּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֶת כָּל־קְהֵל
יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהֵל יִשְׂרָאֵל עָמַד:

14 And the king turned his face about, and blessed all the congregation of Israel; and all the congregation of Israel stood.

וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
דִּבֶּר בְּפִיו אֶת דְּוִד אָבִי וּבִגְדוֹ מָלֵא
לֵאמֹר:

15 And he said: 'Blessed be the LORD, the God of Israel, who spoke with His mouth unto David my father, and hath with His hand fulfilled it, saying:

מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם לֹא־בִתְרַתִּי בְעִיר מִכָּל
שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹת בֵּית לַיהוָה שְׁמִי שָׁם
וְאֶבְתֵּר בְּדוֹד לַיהוָה עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל:

16 Since the day that I brought forth My people Israel out of Egypt, I chose no city out of all the tribes of Israel to build a house, that My name might be there; but I chose David to be over My people Israel.

וַיְהִי עִם־לֵבב דָּוִד אָבִי לְבָנוֹת בֵּית לְשֵׁם
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

17 Now it was in the heart of David my father to build a house for the name of the LORD, the God of Israel.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה
עִם־לֵבְבְךָ לְבָנוֹת בֵּית לְשְׁמִי הִשִּׁיבְתָּ כִּי
הָיָה עִם־לֵבְבְךָ:

18 But the LORD said unto David my father: Whereas it was in thy heart to build a house for My name, thou didst well that it was in thy heart;

רֶק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בְּנֵךְ
הַיָּצֵא מִחֻצֵּיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לְשְׁמִי:

19 nevertheless thou shalt not build the house; but thy son that shall come forth out of thy loins, he shall build the house for My name.

וַיִּקַּם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר וַאֲקָם
תַּחַת דָּוִד אָבִי וְאָשָׁבוּ עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וְאָבְנָה הַבַּיִת לְשֵׁם
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

20

And the LORD hath established His word that He spoke; for I am risen up in the room of David my father, and sit on the throne of Israel, as the LORD promised, and have built the house for the name of the LORD, the God of Israel.

וְאֵשֶׁם שֵׁם מְקוֹם לְאֹזֶן אֲשֶׁר־שֵׁם בְּרִית
יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבוֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאָו
אֹתָם מִמִּצְרַיִם מִצְרַיִם: (ס)

21

And there have I set a place for the ark, wherein is the covenant of the LORD, which He made with our fathers, when He brought them out of the land of Egypt.'

מפטיר לשבת ראש חודש

The Maftir for Shabbat Rosh Hodesh is Numbers 28:9 – 15.

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי-כִבְשִׁים בְּנֵי-שָׁנָה
תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן וְנִסְכָּהּ:

XXVIII:9

And on the sabbath day two he-lambs of the first year without blemish, and two tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, and the drink-offering thereof.

עֹלֹת שַׁבָּת בְּשַׁבְּתוֹ עַל-עֹלֹת הַתָּמִיד
וְנִסְכָּהּ: (פ)

10

This is the burnt-offering of every sabbath, beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

וּבְרָאשֵׁי חֳדָשֵׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה
פָּרִים בְּנֵי-בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כִּבְשִׁים
בְּנֵי-שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

11

And in your new moons ye shall present a burnt-offering unto the LORD: two young bullocks, and one ram, seven he-lambs of the first year without blemish;

וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת
מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְאַיִל הָאֶחָד:

12

and three tenth parts of an ephah of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for each bullock; and two tenth parts of fine flour for a meal-offering, mingled with oil, for the one ram;

וְעֶשְׂרֵן עֶשְׂרֹן סֶלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן
לְכֹבֶשֶׁת הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחַח אֲשֶׁה
לַיהוָה:

13

and a several tenth part of fine flour mingled with oil for a meal-offering unto every lamb; for a burnt-offering of a sweet savour, an offering made by fire unto the LORD.

וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהֵין וַיְהִי לַפָּר וּשְׁלִישִׁת
הַהֵין לְאַיִל וּרְבִיעִית הַהֵין לְכֹבֶשֶׁת גֵּין נֹאת
עֹלֹת חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

14

And their drink-offerings shall be half a hin of wine for a bullock, and the third part of a hin for the ram, and the fourth part of a hin for a lamb. This is the burnt-offering of every new moon throughout the months of the year.

וּשְׁעִיר עֲזִים אֶחָד לַחֲטָאת לַיהוָה
עַל-עֹלֹת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: (ס)

15

And one he-goat for a sin-offering unto the LORD; it shall be offered beside the continual burnt-offering, and the drink-offering thereof.

הפטרת שבת ראש חודש

The Haftara for Shabbat Rosh Hodesh is Isaiah 66:1 – 24.

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסֵּאִי וְהָאָרֶץ תַּחֲמִי
רַגְלִי אֵי-יְהוָה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנוּ-לִי וְאֵי-יְהוָה
מָקוֹם מְנוּחָתִי:

LXVI:1

Thus saith the LORD: The heaven is My throne, and the earth is My footstool; where is the house that ye may build unto Me? And where is the place that may be My resting-place?

וְאֵת-כָּל-אֲלֹהֵי יָדַי עָשִׂיתָ וַיְהִיו כָּל-אֲלֹהֵי
נָאִם-יְהוָה וְאֵל-יְהוָה אֶבִּישׁ אֶל-עֲנִי
וְנִכְהָרוּחַ וְחָרָד עַל-דְּבָרִי:

2

For all these things hath My hand made, and so all these things came to be, saith the LORD; but on this man will I look, even on him that is poor and of a contrite spirit, and trembleth at My word.

שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מִכֶּה-אִישׁ זֹבֵחַ הַשֶּׁה עֶרְקָה
כָּלֵב מַעֲלָה מִנְחָה דָם-חֲזִיר מִזְכִּיר לְבָנָה
מִבְרָךְ אֲזֵן גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם
וּבִשְׁקֻצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפְצָה:

גַּם-אֲנִי אֶבְחַר בַּתְּעַלְלֵיהֶם וּמִגִּוְרָתָם
אֶבְיֹא לָהֶם יָעַן קָרָאתִי וְאֵין עֹנָה דְּבַרְתִּי
וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי וּבְאָשָׁר
לֹא-חָפְצָתִי בָּחֲרָה: (ס)

שָׁמְעוּ דְּבַר-יְהוָה הַחֲרָדִים אֶל-דְּבָרוֹ
אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שְׂנֵאִיכֶם מִנְדִּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי
יִכְבֹּד יְהוָה וְנִרְאָה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יִבְשׁוּ:

קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מַהֲיָכָל קוֹל יְהוָה
מִשָּׁלֵם גְּמוּלָה לְאֵיבָיו:

בְּטָרִם תַּחֲוִיל יִלְדָה בְּטָרִם יָבֹוא חֶבֶל לָהּ
וְהִמְלִיטָה זָכָר:

מִי-שָׁמַע כְּזֹאת מִי רָאָה כְּאֵלֶּה הַיּוֹחֵל
אֶרֶץ בְּנוֹם אֶחָד אִם-יִוָּלֵד גּוֹי פֶּעַם אַחַת
כִּי-תֵלֶּה גַם-יִלְדָה צֵיִן אֶת-בָּנֶיהָ:

הֲאֲנִי אֲשַׁבֵּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמֶר יְהוָה
אִם-אֲנִי הַמוֹלִיד וְעַצְרָתִי אָמַר אֱלֹהֶיךָ:
(ס)

שִׂמְחוּ אֶת-יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כָּל-אֲתֵבֶיהָ
שִׂישׂוּ אֶתְהָ מְשׁוֹשׁ כָּל-הַמְתַּאֲבָלִים עָלֶיהָ:

לְמַעַן תִּינָקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשָּׁד תִּנְחַמֶּיהָ
לְמַעַן תִּמְצְוּ וְהִתְעַנְּגֶתֶם מִזֵּי כְבוֹדָהּ:
(ס)

כִּי-כֵּן אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה-אֲלֶיהָ כְּנָהָר
שְׁלֹום וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וַיִּנְקֶתֶם
עַל-צֵד תִּנְשָׂאוּ וְעַל-בְּרָכִים תִּשְׁעֶשְׂעוּ:

כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוֹ תִּנְחַמְנוּ בֶן אִנְכִּי אֲנַחֲמֶכֶם
וּבִירְוִשָׁלַם תִּנְחַמּוּ:

He that killeth an ox is as if he slew a man; he that sacrificeth a lamb, as if he broke a dog's neck; He that offereth a meal-offering, as if he offered swine's blood; he that maketh a memorial-offering of frankincense, as if he blessed an idol; according as they have chosen their own ways, and their soul delighteth in their abominations;

Even so I will choose their mockings, And will bring their fears upon them; Because when I called, none did answer; When I spoke, they did not hear, But they did that which was evil in Mine eyes, And chose that in which I delighted not.

Hear the word of the LORD, Ye that tremble at His word: Your brethren that hate you, that cast you out for My name's sake, have said: 'Let the LORD be glorified, That we may gaze upon your joy', But they shall be ashamed.

Hark! an uproar from the city, Hark! it cometh from the temple, Hark! the LORD rendereth recompense to His enemies.

Before she travailed, she brought forth; Before her pain came, She was delivered of a man-child.

Who hath heard such a thing? Who hath seen such things? Is a land born in one day? Is a nation brought forth at once? For as soon as Zion travailed, She brought forth her children.

Shall I bring to the birth, and not cause to bring forth? Saith the LORD; Shall I that cause to bring forth shut the womb? Saith thy God.

Rejoice ye with Jerusalem, And be glad with her, all ye that love her; Rejoice for joy with her, All ye that mourn for her;

That ye may suck, and be satisfied With the breast of her consolations; That ye may drink deeply with delight Of the abundance of her glory.

For thus saith the LORD: Behold, I will extend peace to her like a river. And the wealth of the nations like an overflowing stream, and ye shall suck thereof: Ye shall be borne upon the side, and shall be dandled upon the knees.

As one whom his mother comforteth, So will I comfort you; and ye shall be comforted in Jerusalem.

וְרֵאִיתֶם וְשֵׁשׁ לַבָּכִים וְעֲצָמוֹתֵיכֶם כִּדְשָׁא
תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יְד־יְהוָה אֶת־עַבְדּוֹ
וְזַעַם אֶת־אֵיבָיו: (ס)

14 And when ye see this, your heart shall rejoice, and your bones shall flourish like young grass; and the hand of the LORD shall be known toward His servants, and He will have indignation against His enemies.

כִּי־הֵנָּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבֹוא וְכִסּוּפָה
מִרְכָּבָתָיו לְהָשִׁיב בַּחֲמָה אָפּוֹ וְגַעְרָתוֹ
בְּלַחֲבֵי־אֵשׁ:

15 For, behold, the LORD will come in fire, And His chariots shall be like the whirlwind; to render His anger with fury, And His rebuke with flames of fire.

כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבַחֲרָבוֹ
אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוֹ חָלָל יְהוָה:

16 For by fire will the LORD contend, And by His sword with all flesh; And the slain of the LORD shall be many.

הַמְתַּקְדָּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַגְּזֹזֹת אַחֵר
(כ' אַחֵד) [ק' אַחַת] בַּתֵּנוֹךְ אֲכָלִי בָשָׂר
הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעֶכְבֵּר יִתְּדוּ יִסְפוּ
נֶאֱמַר יְהוָה:

17 They that sanctify themselves and purify themselves to go unto the gardens, behind one in the midst, Eating swine's flesh, and the detestable thing, and the mouse, Shall be consumed together, saith the LORD.

וְאֶנֶכִּי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשַׁבְתֵּיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ
אֶת־כְּבוֹדִי:

18 For I [know] their works and their thoughts; [the time] cometh, that I will gather all nations and tongues; and they shall come, and shall see My glory.

וְשִׁמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשַׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלִיטִים
אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלֹוד מִשְׁכֵּי קֶשֶׁת
תִּבֵּל וַיּוֹן הָאִיִּים הָרְחֻקִּים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ
אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם:

19 And I will work a sign among them, and I will send such as escape of them unto the nations, to Tarshish, Pul and Lud, that draw the bow, to Tubal and Javan, to the isles afar off, that have not heard My fame, neither have seen My glory; and they shall declare My glory among the nations.

וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם
מִנְחָה לַיהוָה בְּסוּסִים וּבְרֶכֶב וּבַצִּמְדִּים
וּבַפָּרָדִים וּבַכִּרְכֹּת עַל הָר קָדְשִׁי
יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כֹּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בְּכֵלִי טָהוֹר בֵּית
יְהוָה:

20 And they shall bring all your brethren out of all the nations for an offering unto the LORD, upon horses, and in chariots, and in fitters, and upon mules, and upon swift beasts, to My holy mountain Jerusalem, saith the LORD, as the children of Israel bring their offering in a clean vessel into the house of the LORD.

וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לְלוֹוִים אָמַר
יְהוָה:

21 And of them also will I take for the priests and for the Levites, saith the LORD.

כִּי כֹאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ
הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עִמָּדִים לִפְנֵי
נֶאֱמַר יְהוָה כֵּן יַעֲמֵד זְרַעְכֶּם וְשִׁמְכֶם:

22 For as the new heavens and the new earth, which I will make, shall remain before Me, saith the LORD, so shall your seed and your name remain.

וְהָיָה מִדִּי־חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמִדִּי־שַׁבָּת
בְּשַׁבָּתוֹ יָבֹוא כָּל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי
אָמַר יְהוָה:

23 And it shall come to pass, that from one new moon to another, and from one sabbath to another, shall all flesh come to worship before Me, Saith the LORD.

וַיֵּצְאוּ וַיֵּרְאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים כִּי
כִי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה
וְהָיוּ דִרְאוֹן לְכָל-בָּשָׂר: וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ
בַּחֲדָשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בַּשַּׁבָּת יָבוֹא כָּל בָּשָׂר
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי יְהוָה

24

And they shall go forth, and look Upon the carcasses
of the men that have rebelled against Me; For their
worm shall not die, Neither shall their fire be
quenched; And they shall be an abhorring unto all
flesh.

הפטרת שבת מחר חודש

The Haftara for Shabbat Maḥar Ḥodesh is I Samuel 20:18 – 42.

וַיֹּאמֶר-לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקְדָתָ כִּי
יִפְקֹד מוֹשְׁבֶךָ:

XX:18

And Jonathan said unto him: 'To-morrow is the new
moon; and thou wilt be missed, thy seat will be empty.

וְשָׁלַשְׁתָּ תִּהְיֶה מָאֹד וּבָאתָ אֶל-הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וַיִּשְׁבְּתָהּ
אֶצֶל הָאֶבֶן הָאֵזֶל:

19

And in the third day thou shalt hide thyself well, and
come to the place where thou didst hide thyself in the
day of work, and shalt remain by the stone Ezel.

וְאֲנִי שְׁלֹשֶׁת הַחֲצִים צִדָּה אֹרֶחַ
לְשַׁלַּח-לִי לְמַטְרָה:

20

And I will shoot three arrows to the side-ward, as
though I shot at a mark.

וְהִנֵּה אֲשַׁלַּח אֶת-הַנָּעַר לְךָ מֵצֵא
אֶת-הַחֲצִים אִם-אָמַר אֲמֹר לְנָעַר הִנֵּה
הַחֲצִים מִמֶּנִּי וְהִנֵּה קָחְנוּ וּבָאָה כִּי-שָׁלוֹם
לָךְ וְאִין דְּבַר חַי-יְהוָה:

21

And, behold, I will send the lad: Go, find the arrows.
If I say unto the lad: Behold, the arrows are on this
side of thee; take them, and come; for there is peace to
thee and no hurt, as the LORD liveth.

וְאִם-כֵּן אָמַר לְעֹלָם הִנֵּה הַחֲצִים מִמֶּנִּי
וְהִלָּאָה לְךָ כִּי שָׁלַחְךָ יְהוָה:

22

But if I say thus unto the boy: Behold, the arrows are
beyond thee; go thy way; for the LORD hath sent thee
away.

וְהִדְבַּר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה
בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד-עוֹלָם: (ס)

23

And as touching the matter which I and thou have
spoken of, behold, the LORD is between me and thee
for ever.'

וַיִּסְתֵּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיָּשָׁב
הַמֶּלֶךְ (כ' ע"ל) [ק' אֶל-]הַלֶּחֶם לֶאֱכֹל:

24

So David hid himself in the field; and when the new
moon was come, the king sat him down to the meal to
eat.

וַיָּשָׁב הַמֶּלֶךְ עַל-מוֹשְׁבּוֹ כַּפְּעַם בְּפַעַם
אֶל-מוֹשֵׁב הַקִּיר וַיָּקֶם יְהוֹנָתָן וַיָּשָׁב אֲבִנֶר
מִצֵּד שָׂאוֹל וַיִּפְקֹד מָקוֹם דָּוִד:

25

And the king sat upon his seat, as at other times, even
upon the seat by the wall; and Jonathan stood up, and
Abner sat by Saul's side; but David's place was empty.

וְלֹא-דִבֶּר שָׂאוֹל מֵאַמְוָה בְּיוֹם הַהוּא כִּי
אָמַר מִקְרָה הוּא בָּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי-לֹא
טָהוֹר: (ס)

26

Nevertheless Saul spoke not any thing that day; for he
thought: 'Something hath befallen him, he is unclean;
surely he is not clean.'

וַיְהִי מִמָּחָרֶת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם
דָּוִד (פ) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ
מִדָּוִעַ לֹא־בָא בֶן־יִשִׁי גַם־תָּמוּל גַּם־הַיּוֹם
אֶל־הַלֶּחֶם:

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֵל נִשְׁאֵל דָּוִד
מֵעַמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם:

וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי נָא כִּי זָבַחַ מִשְׁפָּחָה
לָנוּ בָעִיר וְהוּא צָוָה־לִּי אָחִי וְעַתָּה
אִם־מָצָאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אִמְלֹטָה נָא וְאַרְאֶה
אֶת־אָחִי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שְׁלַחַן
הַמֶּלֶךְ: (ס)

וַיַּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ
בֶּן־נָעֻת הַמִּרְדּוֹת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בָחַר
אֶתָּה לְבֶן־יִשִׁי לְבִשְׁתֶּךָ וּלְבִשְׁתַּת עֶרְוַת
אִמֶּךָ:

כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשִׁי חַי
עַל־הָאָדָמָה לֹא תִכּוֹן אֶתָּה וּמִלְכוּתְךָ
וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת
הוּא: (ס)

וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָמָּה יוֹמַת מָוֶה עָשָׂה:

וַיִּטֵּל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכָּתוֹ וַיַּדַּע
יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מַעַם אָבִיו לְהָמִית
אֶת־דָּוִד: (ס)

וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׁלַחַן בְּחַר־אַף
וְלֹא־אָכַל בַּיּוֹם־הַהוּא הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי
נִעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו: (ס)

וַיְהִי בַּבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד
דָּוִד וְנָעַר קָטָן עִמּוֹ:

וַיֹּאמֶר לְנָעְרוֹ רֵץ מָצָא נָא אֶת־הַחֲצִיצִים
אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנָּעַר רֵץ וְהוּא־זָרָה
הַחֲצִי לְהַעֲבֹרוֹ:

And it came to pass on the morrow after the new
moon, which was the second day, that David's place
was empty; and Saul said unto Jonathan his son:
'Wherefore cometh not the son of Jesse to the meal,
neither yesterday, nor to-day?'

And Jonathan answered Saul: 'David earnestly asked
leave of me to go to Beth-lehem;

and he said: Let me go, I pray thee; for our family hath
a sacrifice in the city; and my brother, he hath
commanded me; and now, if I have found favour in
thine eyes, let me get away, I pray thee, and see my
brethren. Therefore he is not come unto the king's
table.'

Then Saul's anger was kindled against Jonathan, and
he said unto him: 'Thou son of perverse rebellion, do
not I know that thou hast chosen the son of Jesse to
thine own shame, and unto the shame of thy mother's
nakedness?

For as long as the son of Jesse liveth upon the earth,
thou shalt not be established, nor thy kingdom.
Wherefore now send and fetch him unto me, for he
deserveth to die.'

And Jonathan answered Saul his father, and said unto
him: 'Wherefore should he be put to death? what
hath he done?'

And Saul cast his spear at him to smite him; whereby
Jonathan knew that it was determined of his father to
put David to death.

So Jonathan arose from the table in fierce anger, and
did eat no food the second day of the month; for he
was grieved for David, and because his father had put
him to shame.

And it came to pass in the morning, that Jonathan
went out into the field at the time appointed with
David, and a little lad with him.

And he said unto his lad: 'Run, find now the arrows
which I shoot.' And as the lad ran, he shot an arrow
beyond him.

וַיָּבֹא הַנֶּעֱרָר עַד-מָקוֹם הַחִצִּי אֲשֶׁר יָרָה
יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעֱרָר וַיֹּאמֶר
הֲלוֹא הַחִצִּי מִמָּנָה וַהֲלֹאֶה:

37 And when the lad was come to the place of the arrow which Jonathan had shot, Jonathan cried after the lad, and said: 'Is not the arrow beyond thee?'

וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנֶּעֱרָר מִהֵרָה חֹשֶׁה
אֶל-תַּעֲמֹד וַיִּלָּקֵט גֶּעֶר יְהוֹנָתָן אֶת-כִּי
הַחִצִּי) [ק' תַּחֲצִים] וַיָּבֹא אֶל-אֲדֹנָיו:

38 And Jonathan cried after the lad: 'Make speed, hasten, stay not.' And Jonathan's lad gathered up the arrows, and came to his master.

וְהַנֶּעֱרָר לֹא-יָדָע מֵאוֹמֶה אֵךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד
יָדָעוּ אֶת-תִּדְבָּר: (ס)

39 But the lad knew not any thing; only Jonathan and David knew the matter.

וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת-כָּלָיו אֶל-הַנֶּעֱרָר אֲשֶׁר-לוֹ
וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הִבֵּיָה הָעִיר:

40 And Jonathan gave his weapons unto his lad, and said unto him: 'Go, carry them to the city.'

הַנֶּעֱרָר פָּאָ וְדָוִד קָם מֵאֲצֶל הַגִּבּוֹר וַיִּפֹּל
לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים
וַיִּשָּׁקוּ אִישׁ אֶת-רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ
אֶת-רֵעֵהוּ עַד-דָּוִד הִגְדִּיל:

41 And as soon as the lad was gone, David arose out of a place toward the South, and fell on his face to the ground, and bowed down three times; and they kissed one another, and wept one with another, until David exceeded.

וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר
יְהוָה יִהְיֶה בֵּינֵינוּ וּבֵין זֶרְעֵנוּ וּבֵין
זֶרְעֶךָ עַד-עוֹלָם: (פ)

42 And Jonathan said to David: 'Go in peace, forasmuch as we have sworn both of us in the name of the LORD, saying: The LORD shall be between me and thee, and Between my seed and thy seed, for ever.'

הפטרת פרשת שקלים

The Maftir on Shabbat Shekalim is Exodus 30:11 – 16. The Haftara is II Kings 12:1 – 17.

בֶּן-שֶׁבַע שָׁנִים יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ: (פ)

XII:1 Jehoash was seven years old when he began to reign.

בְּשָׁנַת-שֶׁבַע לַיהוֹאָשׁ מָלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים
שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם וְשֵׁם אִמּוֹ זִבְיָה
מִבְּאֵר שֶׁבַע:

2 In the seventh year of Jehu began Jehoash to reign; and he reigned forty years in Jerusalem; and his mother's name was Zibiah of Beer-sheba.

וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר כְּעֵינֵי יְהוָה כָּל-יָמָיו
אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן:

3 And Jehoash did that which was right in the eyes of the LORD all his days wherein Jehoiada the priest instructed him.

רַק הַבָּמֹת לֹא-סֻרוּ עוֹד הָעָם מִזִּבְחִים
וּמִקְטָרִים בַּבָּמֹת:

4 Howbeit the high places were not taken away; the people still sacrificed and offered in the high places.

וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל-הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף
הַקִּדְשִׁים אֲשֶׁר-יוֹבֵא בֵּית-יְהוָה כֶּסֶף
עוֹבֵר אִישׁ כֶּסֶף נַפְשוֹת עָרְכוּ כֹל-כֶּסֶף
אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל לֵב-אִישׁ לְהָבִיא בֵּית
יְהוָה:

5 And Jehoash said to the priests: 'All the money of the hallowed things that is brought into the house of the LORD, in current money, the money of the persons for whom each man is rated, all the money that cometh into any man's heart to bring into the house of the LORD,

יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים אִישׁ מֵאֵת מִכְרוֹ וְהֵם
יִחְזְקוּ אֶת-בֵּדֶק הַבַּיִת לְכֹל אֲשֶׁר-יִמָּצֵא
שָׁם בֵּדֶק: (פ)

6 let the priests take it to them, every man from him that bestoweth it upon him; and they shall repair the breaches of the house, wheresoever any breach shall be found.'

וַיְהִי בַשָּׁנָה עָשָׂרִים וּשְׁלֹשׁ שָׁנָה לַמֶּלֶךְ
יְהוֹאָשׁ לֹא-חֲזְקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת-בֵּדֶק
הַבַּיִת:

7 But it was so, that in the three and twentieth year of king Jehoash the priests had not repaired the breaches of the house.

וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לַיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן
וְלַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אֵינְכֶם
מְחַזְּקִים אֶת-בֵּדֶק הַבַּיִת וְעַתָּה
אֵל-תִּקְחוּ-כֶסֶף מֵאֵת מִכְרֵיכֶם כִּי-לִבֵּדֶק
הַבַּיִת תִּתְּנֶהוּ:

8 Then king Jehoash called for Jehoiada the priest, and for the other priests, and said unto them: 'Why repair ye not the breaches of the house? now therefore take no longer money from them that bestow it upon you, but deliver it for the breaches of the house.'

וַיֵּאָתוּ הַכֹּהֲנִים לְבַלְתִּי קַחַת-כֶּסֶף מֵאֵת
הָעָם וּלְבַלְתִּי חַזֵּק אֶת-בֵּדֶק הַבַּיִת:

9 And the priests consented that they should take no longer money from the people, neither repair the breaches of the house.

וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקַּב
חֹר בְּדִלְתּוֹ וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֲצֹל הַמִּזְבֵּחַ
(כ' בַּיָּמִין) [ק' מִיָּמִין] בְּבֹא-אִישׁ בֵּית
יְהוָה וַנִּתְּנוּ-שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שְׁמֹרֵי הַסֶּף
אֶת-כָּל-הַכֶּסֶף הַמּוֹבֵא בֵּית-יְהוָה:

10 And Jehoiada the priest took a chest, and bored a hole in the lid of it, and set it beside the altar, on the right side as one cometh into the house of the LORD; and the priests that kept the threshold put therein all the money that was brought into the house of the LORD.

וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּי-רַב הַכֶּסֶף בְּאֲרוֹן וַיַּעַל
סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיִּצְרוּ וַיִּמְנוּ
אֶת-הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית-יְהוָה:

11 And it was so, when they saw that there was much money in the chest, that the king's scribe and the high priest came up, and they put up in bags and counted the money that was found in the house of the LORD.

וַנִּתְּנוּ אֶת-הַכֶּסֶף הַמִּתְּחָן עַל- (כ' יָד) [ק' יָדִין] עֲשֵׂי הַמְּלָאכָה (כ' הַפְּקָדִים) [ק' הַמְּפָקָדִים] בֵּית יְהוָה וַיּוֹצִיָּאֵהוּ לְחַרְשֵׁי
הָעֵץ וּלְבָנִים הַעֲשִׂים בֵּית יְהוָה:

12 And they gave the money that was weighed out into the hands of them that did the work, that had the oversight of the house of the LORD; and they paid it out to the carpenters and the builders, that wrought upon the house of the LORD,

וְלַגִּדְרִים וְלַחֲצָבֵי הָאֶבֶן וּלְקִנּוֹת עֲצִים
וַאֲבָנֵי מַחְצָב לְחַזֵּק אֶת-בֵּדֶק בֵּית-יְהוָה
וּלְכֹל אֲשֶׁר-יֵצֵא עַל-הַבַּיִת לְחֻזְקָה:

13 and to the masons and the hewers of stone, and for buying timber and hewn stone to repair the breaches of the house of the LORD, and for all that was laid out for the house to repair it.

אֲדָּ לֹא יַעֲשֶׂה בֵּית יְהוָה סִפּוֹת כֶּסֶף
מִזְמָרוֹת מְזַרְקוֹת חֲצָצְרוֹת כָּל־כְּלֵי זָהָב
וּכְלֵי־כֶסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵּית־יְהוָה:

14 But there were not made for the house of the LORD cups of silver, snuffers, basins, trumpets, any vessels of gold, or vessels of silver, of the money that was brought into the house of the LORD;

כִּי־לַעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ וַחֲזָקוֹ־בּוֹ
אֶת־בֵּית יְהוָה:

15 for they gave that to them that did the work, and repaired therewith the house of the LORD.

וְלֹא יַחֲשֹׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ
אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לַתֵּת לַעֲשֵׂי הַמְּלָאכָה
כִּי בְּאֵמֶנָה הֵם עֹשִׂים:

16 Moreover they reckoned not with the men, into whose hand they delivered the money to give to them that did the work; for they dealt faithfully.

כֶּסֶף אֲשֶׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית
יְהוָה לַכֹּהֲנִים יְהוֹי: (פ)

17 The forfeit money, and the sin money, was not brought into the house of the LORD; it was the priests.

פרשת זכור

The Mafkir for Shabbat Zakhor is Deuteronomy 25:17 – 19.

זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לָךְ עַמְלֶק בְּדֶרֶךְ
בְּצֹאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:

XXV:17 Remember what Amalek did unto thee by the way as ye came forth out of Egypt;

אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֹב בְּךָ
כָּל־הַנֶּחָשִׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיַף
וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים:

18 how he met thee by the way, and smote the hindmost of thee, all that were enfeebled in thy rear, when thou wast faint and weary; and he feared not God.

וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלָךְ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ
מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת־זִכְרֵ עַמְלֶק מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח: (פ)

19 Therefore it shall be, when the LORD thy God hath given thee rest from all thine enemies round about, in the land which the LORD thy God giveth thee for an inheritance to possess it, that thou shalt blot out the remembrance of Amalek from under heaven; thou shalt not forget.

הפטרת פרשת זכור

The Haftarah for Shabbat Zakhor is I Samuel 15:2 – 34.

כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת פִּקְדֹתִי אֵת
אֲשֶׁר־עָשָׂה עַמְלֶק לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־שָׂם לוֹ
בְּדֶרֶךְ בְּעֹלָתוֹ מִמִּצְרָיִם:

XV:2 Thus saith the LORD of hosts: I remember that which Amalek did to Israel, how he set himself against him in the way, when he came up out of Egypt.

עֲתָה לֵךְ וְהַכִּיתָה אֶת־עַמְלֵק וְהִחַרְמָתָם
אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלֹא תַחֲמַל עָלָיו
וְהִמָּתָה מֵאִישׁ עַד־אִשָּׁה מֵעַלְלִי וְעַד־יוֹנֵק
מִשּׁוֹר וְעַד־שֶׁה מִגִּמְלָל וְעַד־חֲמֹר: (ס)

Now go and smite Amalek, and utterly destroy all that they have, and spare them not; but slay both man and woman, infant and suckling, ox and sheep, camel and ass.' .

וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל אֶת־הָעָם וַיִּפְקְדֵם בְּטַלָּאִים
מֵאֲתָיִם אֶלֶף רִגְלֵי וְעֶשְׂרֵת אֲלָפִים
אֶת־אִישׁ יְהוּדָה:

And Saul summoned the people, and numbered them in Telaim, two hundred thousand footmen, and ten thousand men of Judah.

וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד־עִיר עַמְלֵק וַיַּרְבּ בְּגִחַל:

And Saul came to the city of Amalek, and lay in wait in the valley.

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־הַקֵּינִי לְכוּ סְרוּ רְדֹו
מִתּוֹךְ עַמְלֵקִי בֶן־אֶסְפָּד עִמּוֹ וְאַתָּה
עָשִׂיתָה חֶסֶד עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּעֻלּוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיָּסֶר קִינִי מִתּוֹךְ
עַמְלֵק:

And Saul said unto the Kenites: 'Go, depart, get you down from among the Amalekites, lest I destroy you with them; for ye showed kindness to all the children of Israel, when they came up out of Egypt.' So the Kenites departed from among the Amalekites.

וַיִּךְ שָׁאוּל אֶת־עַמְלֵק מִחֻוִּילָה בּוֹאֵךְ שׁוֹר
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם:

And Saul smote the Amalekites, from Havilah as thou goest to Shur, that is in front of Egypt.

וַיִּתְּפֶשׂ אֶת־אַגַּג מֶלֶךְ־עַמְלֵק חִי
וְאֶת־כָּל־הָעָם הַחֲרִים לְפִי־חֶרֶב:

And he took Agag the king of the Amalekites alive, and utterly destroyed all the people with the edge of the sword.

וַיַּחֲמַל שָׁאוּל וְהָעָם עַל־אַגַּג וְעַל־מִיטֵב
הַצֹּאֵן וְהַבֶּקָּר וְהַמִּשְׁנֵים וְעַל־הַכְּרִים
וְעַל־כָּל־הַטּוֹב וְלֹא אָבּוּ הַחֲרִימָם
וְכָל־הַמְּלָאכָה נִמְכָּזָה וְנָמַס אֹתָהּ
הַחֲרִימוּ: (פ)

But Saul and the people spared Agag, and the best of the sheep, and of the oxen, even the young of the second birth, and the lambs, and all that was good, and would not utterly destroy them; but every thing that was of no account and feeble, that they destroyed utterly.

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמוּאֵל לֵאמֹר:

Then came the word of the LORD unto Samuel, saying:

נִחַמְתִּי כִּי־הִמְלַכְתִּי אֶת־שָׁאוּל לְמֶלֶךְ
כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי וְאֶת־דְּבָרִי לֹא הִקִּים וַיִּחַר
לְשְׁמוּאֵל וַיִּזְעַק אֶל־יְהוָה כָּל־הַלַּיְלָה:

'It repenteth Me that I have set up Saul to be king; for he is turned back from following Me, and hath not performed My commandments.' And it grieved Samuel; and he cried unto the LORD all night.

וַיִּשָּׁכֶם שְׁמוּאֵל לִקְרֹאת שָׁאוּל בַּבֹּקֶר
וַיִּגָּד לְשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בָּא־שָׁאוּל הַכְּרַמְלָה
וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד וַיִּסֵּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֶד
הַגִּלְגָּל:

And Samuel rose early to meet Saul in the morning; and it was told Samuel, saying: 'Saul came to Carmel, and, behold, he is setting him up a monument, and is gone about, and passed on, and gone down to Gilgal.'

וַיָּבֹא שְׁמוּאֵל אֶל-שָׁאוּל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׁאוּל
בְּרוּךְ אַתָּה לַיהוָה הַקִּימְתִּי אֶת-דְּבַר
יְהוָה:

13 And Samuel came to Saul; and Saul said unto him:
'Blessed be thou of the LORD; I have performed the
commandment of the LORD.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וּמָה קוֹל-הַצֹּאן הַזֶּה בְּאָזְנִי
וְקוֹל הַבָּקָר אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁמֵעַ:

14 And Samuel said: 'What meaneth then this bleating of
the sheep in mine ears, and the lowing of the oxen
which I hear?'

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל מֵעַמְלֵקִי הֵבִיאוּם אֲשֶׁר
חָמַל הָעָם עַל-מִיטֵב הַצֹּאן וְהַבָּקָר לְמַעַן
זָבַח לַיהוָה אֶל-הִיָּד וְאֶת-הַיּוֹתֵר הִחְרַמְנוּ:
(פ)

15 And Saul said: 'They have brought them from the
Amalekites; for the people spared the best of the sheep
and of the oxen, to sacrifice unto the LORD thy God;
and the rest we have utterly destroyed.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-שָׁאוּל הֲרָף וְאִגִּידָה
לְךָ אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלַּיְלָה (כ)
וַיֹּאמְרוּ [ק' וַיֹּאמֶר] לוֹ דַּבֵּר: (ס)

16 Then Samuel said unto Saul: 'Stay, and I will tell thee
what the LORD hath said to me this night.' And he
said unto him: 'Say on.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא אָמַרְתָּן אַתָּה
בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וַיִּמְשַׁחֲךָ
יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל:

17 And Samuel said: 'Though thou be little in thine own
sight, art thou not head of the tribes of Israel? And
the LORD anointed thee king over Israel;

וַיִּשְׁלַחֲךָ יְהוָה בְּדַרְךָ וַיֹּאמֶר לְךָ
וְהִחְרַמְתָּה אֶת-הַחֹטְאִים אֶת-עַמְלֵק
וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד כְּלוֹתָם אֹתָם:

18 and the LORD sent thee on a journey, and said: Go
and utterly destroy the sinners the Amalekites, and
fight against them until they be consumed.

וְלָמָּה לֹא-שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה וַתַּעַט
אֶל-הַשָּׁלָל וַתַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: (ס)

19 Wherefore then didst thou not hearken to the voice of
the LORD, but didst fly upon the spoil, and didst that
which was evil in the sight of the LORD?

וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל-שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי
בְּקוֹל יְהוָה וְאֵלֶּךְ בְּדַרְךָ אֲשֶׁר-שָׁלַחְתָּנִי
יְהוָה וְאָבִיא אֶת-אַגַּג מֶלֶךְ עַמְלֵק
וְאֶת-עַמְלֵק הִחְרַמְתִּי:

20 And Saul said unto Samuel: 'Yea, I have hearkened to
the voice of the LORD, and have gone the way which
the LORD sent me, and have brought Agag the king of
Amalek, and have utterly destroyed the Amalekites.

וַיִּקַּח הָעָם מִהַשָּׁלָל צֹאן וּבָקָר רֹאשֵׁית
הַחֵרֶם לְזָבַח לַיהוָה אֶל-הִיָּד בְּגִלְגָּל: (ס)

21 But the people took of the spoil, sheep and oxen, the
chief of the devoted things, to sacrifice unto the LORD
thy God in Gilgal.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֲפִץ לַיהוָה בְּעֹלֹת
וּבִזְבָּחִים כְּשֹׁמֵעַ בְּקוֹל יְהוָה הֲנֵה שֹׁמֵעַ
מִזְבַּח טוֹב לְהִקְשִׁיב מִחֶלֶב אֵילִים:

22 And Samuel said: 'Hath the LORD as great delight in
burnt-offerings and sacrifices, As in hearkening to the
voice of the LORD? Behold, to obey is better than
sacrifice, And to hearken than the fat of rams.

כִּי חַטָּאת-קֶסֶם מְרִי וְאָוֶן וּתְרָפִים הַפָּצַר
יְעַן מָאֲסַת אֶת-דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאָסֶה
מִמֶּלֶךְ: (ס)

23 For rebellion is as the sin of witchcraft, And
stubbornness is as idolatry and teraphim. Because
thou hast rejected the word of the LORD, He hath also
rejected thee from being king.'

וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל-שְׁמוּאֵל חֲטָאתִי
כִּי-עָבַרְתִּי אֶת-פִּי יְהוָה וְאֶת-דְּבָרֶיךָ כִּי
יֵרָאֵתִי אֶת-הָעָם וְאִשְׁמַע בְּקוֹלָם:

24 And Saul said unto Samuel: 'I have sinned; for I have transgressed the commandment of the LORD, and thy words; because I feared the people, and hearkened to their voice.

וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת-חַטָּאתִי וְשׁוּב עִמִּי
וְאִשְׁתַּחֲוֵה לַיהוָה:

25 Now therefore, I pray thee, pardon my sin, and return with me, that I may worship the LORD.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל-שְׂאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ
כִּי מָאַסְתָּהוּ אֶת-דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאַסֶּךָ יְהוָה
מִהָיוֹת מֶלֶךְ עַל-יִשְׂרָאֵל: (ס)

26 And Samuel said unto Saul: 'I will not return with thee; for thou hast rejected the word of the LORD, and the LORD hath rejected thee from being king over Israel.'

וַיִּסַּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת וַיַּחֲזֹק בְּכַנְף-מְעִילוֹ
וַיִּקְרַע: (ס)

27 And as Samuel turned about to go away, he laid hold upon the skirt of his robe, and it rent.

וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל קִרְע קִרְע יְהוָה
אֶת-מַמְלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלֶיךָ הַיּוֹם
וַיִּתֶּנָּה לְרֵעֶךָ הַטּוֹב מִמֶּךָ: (ס)

28 And Samuel said unto him: 'The LORD hath rent the kingdom of Israel from thee this day, and hath given it to a neighbour of thine, that is better than thou.

וְגַם גִּצְחַ יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנָּחַם כִּי
לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחַם:

29 And also the Glory of Israel will not lie nor repent; for He is not a man, that He should repent.'

וַיֹּאמֶר חֲטָאתִי עָתָה כִּבְדֵּנִי נָא בְּנִגְדִי
זִקְנֵי-עַמִּי וּנְגִיד יִשְׂרָאֵל וְשׁוּב עִמִּי
וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ:

30 Then he said: 'I have sinned; yet honour me now, I pray thee, before the elders of my people, and before Israel, and return with me, that I may worship the LORD thy God.'

וַיָּשָׁב שְׁמוּאֵל אַחֲרֵי שְׂאוּל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׂאוּל
לַיהוָה: (ס)

31 So Samuel returned after Saul; and Saul worshipped the LORD.

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הִגִּישׁוּ אֵלַי אֶת-אַגַּג מֶלֶךְ
עַמְלֵק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אַגַּג מַעֲדָנֹת וַיֹּאמֶר אַגַּג
אֲכֹן סֵר מִרְ-הַמּוֹת: (ס)

32 Then said Samuel: 'Bring ye hither to me Agag the king of the Amalekites.' And Agag came unto him in chains. And Agag said: 'Surely the bitterness of death is at hand.'

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כַּאֲשֶׁר שִׁכְלָה נָשִׁים חֲרֻבָּךְ
בֶּן-תִּשְׁכַּל מִנָּשִׁים אִמָּךְ וַיִּשְׁסֹף שְׁמוּאֵל
אֶת-אַגַּג לִפְנֵי יְהוָה בְּגִלְגָּל: (ס)

33 And Samuel said: As thy sword hath made women childless, So shall thy mother be childless among women. And Samuel hewed Agag in pieces before the LORD in Gilgal.

וַיֵּלֶךְ שְׁמוּאֵל הָרְמָתָה וּשְׂאוּל עָלָה
אֶל-בֵּיתוֹ גִּבְעַת שְׂאוּל:

34 Then Samuel went to Ramah; and Saul went up to his house to Gibeath-shaul.

פרשת פרה

The Maftir for Shabbat Parah is Numbers 19:1 – 22.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר:

XIX:1

And the LORD spoke unto Moses and unto Aaron, saying:

זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר-צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר
דַּבְּרוּ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה
אֲדָמָה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין-בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר
לֹא-עָלָה עָלֶיהָ עֹל:

2

This is the statute of the law which the LORD hath commanded, saying: Speak unto the children of Israel, that they bring thee a red heifer, faultless, wherein is no blemish, and upon which never came yoke.

וַיִּתְּנֶם אֹתָהּ אֶל-אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא
אֹתָהּ אֶל-מַחֲוֶיךָ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ
לִפְנָיו:

3

And ye shall give her unto Eleazar the priest, and she shall be brought forth without the camp, and she shall be slain before his face.

וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה
אֶל-נֹכַח פָּנָיו אֶחָד-מוֹעֵד מִדָּמָהּ שִׁבְעַ
פְּעָמִים:

4

And Eleazar the priest shall take of her blood with his finger, and sprinkle of her blood toward the front of the tent of meeting seven times.

וְשָׂרַף אֶת-הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת-עוֹרָהּ
וְאֶת-בְּשָׂרָהּ וְאֶת-דָּמָהּ עַל-פְּרָשָׁה יִשְׂרָף:

5

And the heifer shall be burnt in his sight; her skin, and her flesh, and her blood, with her dung, shall be burnt.

וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרְזוֹ וְאִזְבִּי וּשְׁנֵי תוֹלַעַת
וְהִשְׁלִיךְ אֶל-תּוֹדַת שְׂרָפַת הַפָּרָה:

6

And the priest shall take cedar-wood, and hyssop, and scarlet, and cast it into the midst of the burning of the heifer.

וְכָבַס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וּרְחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם
וְאַחֵר יָבֹא אֶל-הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן
עַד-הָעֶרֶב:

7

Then the priest shall wash his clothes, and he shall bathe his flesh in water, and afterward he may come into the camp, and the priest shall be unclean until the even.

וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וּרְחַץ
בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד-הָעֶרֶב:

8

And he that burneth her shall wash his clothes in water, and bathe his flesh in water, and shall be unclean until the even.

וְאִסְרָף אִישׁ טָהוֹר אֶת אֲפֵר הַפָּרָה וְהָנִיחַ
מַחֲוֶיךָ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהִיתָה
לְעֹדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמַרְתָּ לְמִי נִדָּה
חֲטָאת הוּא:

9

And a man that is clean shall gather up the ashes of the heifer, and lay them up without the camp in a clean place, and it shall be kept for the congregation of the children of Israel for a water of sprinkling; it is a purification from sin.

וְכָבַס הָאִסְרָף אֶת-אֲפֵר הַפָּרָה אֶת-בְּגָדָיו
וְטָמֵא עַד-הָעֶרֶב וְהִיתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם:

10

And he that gathereth the ashes of the heifer shall wash his clothes, and be unclean until the even; and it shall be unto the children of Israel, and unto the stranger that sojourneth among them, for a statute for ever.

הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל-נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת
יָמִים:

11

He that toucheth the dead, even any man's dead body, shall be unclean seven days;

הוּא יִתְחַטֵּא-בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר וְאִם-לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר:

12

the same shall purify himself therewith on the third day and on the seventh day, and he shall be clean; but if he purify not himself the third day and the seventh day, he shall not be clean.

כָּל־הַנִּגָּע בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת
וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכָּנוֹ יִהְיֶה טָמֵא
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי
נָדָה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד
טָמְאָתוֹ בּוֹ:

13 Whosoever toucheth the dead, even the body of any man that is dead, and purifieth not himself—he hath defiled the tabernacle of the LORD—that soul shall be cut off from Israel; because the water of sprinkling was not dashed against him, he shall be unclean; his uncleanness is yet upon him.

זֹאת הַתּוֹרָה אֲדָם כִּי־יָמוּת בְּאֶהֱל
כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֶהֱל וְכָל־אֲשֶׁר בְּאֶהֱל
יִטָּמָא שִׁבְעַת יָמִים:

14 This is the law: when a man dieth in a tent, every one that cometh into the tent, and every thing that is in the tent, shall be unclean seven days.

וְכָל־כְּלִי פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צִמּוּד פְּתִיל
עָלָיו טָמֵא הוּא:

15 And every open vessel, which hath no covering close-bound upon it, is unclean.

וְכָל־אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פָּנָי הַשָּׂדֶה
בְּחִלְל־חֶרֶב אוֹ בְּמֵת אוֹ־בַעֲצָם אָדָם אוֹ
בְּקִבְרֵי יִטָּמָא שִׁבְעַת יָמִים:

16 And whosoever in the open field toucheth one that is slain with a sword, or one that dieth of himself, or a bone of a man, or a grave, shall be unclean seven days.

וְלִקְחוּ לַטָּמֵא מִעֵפֶר שָׂרֶפֶת הַחַטָּאת וְנָתַן
עָלָיו מִיֵּם חַיִּים אֶל־כָּל־י:

17 And for the unclean they shall take of the ashes of the burning of the purification from sin, and running water shall be put thereto in a vessel.

וְלָקַח אֶזְוֵב וְשִׁבְלֵי בַמִּים אִישׁ טָהוֹר
וְהִזָּה עַל־הָאֶהֱל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים
וְעַל־הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר חָיוּ שָׁם וְעַל־הַנִּגָּע
בַּעֲצָם אוֹ בְּחִלְל אוֹ בְּמֵת אוֹ בְּקִבְרֵי:

18 And a clean person shall take hyssop, and dip it in the water, and sprinkle it upon the tent, and upon all the vessels, and upon the persons that were there, and upon him that touched the bone, or the slain, or the dead, or the grave.

וְהִזָּה הַטָּהוֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַחֲטָאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
וּכְבַּס בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמִּים וְטָהַר בָּעֶרֶב:

19 And the clean person shall sprinkle upon the unclean on the third day, and on the seventh day; and on the seventh day he shall purify him; and he shall wash his clothes, and bathe himself in water, and shall be clean at even.

וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטָּמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת מִתּוֹךְ הַקָּהֵל כִּי אֶת־מִקְדָּשׁ
יְהוָה טָמֵא מִי נָדָה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא
הוּא:

20 But the man that shall be unclean, and shall not purify himself, that soul shall be cut off from the midst of the assembly, because he hath defiled the sanctuary of the LORD; the water of sprinkling hath not been dashed against him: he is unclean.

וְהִיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם וּמִזֶּה מִי־הַנִּדָּה
יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנִּגָּע בְּמִי הַנִּדָּה יִטָּמָא
עַד־הָעֶרֶב:

21 And it shall be a perpetual statute unto them; and he that sprinkleth the water of sprinkling shall wash his clothes; and he that toucheth the water of sprinkling shall be unclean until even.

וְכָל־אֲשֶׁר־יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטָּמָא וְהַנֶּפֶשׁ
הַנִּגָּעֶת תִּטָּמָא עַד־הָעֶרֶב: (פ)

22 And whatsoever the unclean person toucheth shall be unclean; and the soul that toucheth him shall be unclean until even.

הפטרת פרשת פרה

The Haftara for Shabbat Parah is Ezekiel 36:16 – 38.

	XXVI:6	Moreover the word of the LORD came unto me, saying:
וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:		
בֶּן-אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל-אֲדָמָתָם וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטִמְאַת הַנְּזִדָּה הָיְתָה דְרָכָם לִפְנֵי:	17	'Son of man, when the house of Israel dwelt in their own land, they defiled it by their way and by their doings; their way before Me was as the uncleanness of a woman in her impurity.
וְאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל-הַדָּם אֲשֶׁר-שָׁפְכוּ עַל-הָאָרֶץ וּבְגִלוּלֵיהֶם טִמְאוּהָ:	18	Wherefore I poured out My fury upon them for the blood which they had shed upon the land, and because they had defiled it with their idols;
וְאֶפְיֵץ אֹתָם בְּגוֹיִם וַיִּזְרוּ בָאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם וּכְעֲלִילוֹתָם שִׁפְטֵתִים:	19	and I scattered them among the nations, and they were dispersed through the countries; according to their way and according to their doings I judged them.
וַיָּבֹאוּ אֶל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר-בָּאוּ שָׁם וַיְחַלְלוּ אֶת-שֵׁם קְדֹשִׁי בְּאֹמֹר לָהֶם עַם-יְהוָה אֵלֶּה וַיִּמָּאֲרֻצּוּ יֵצְאוּ:	20	And when they came unto the nations, whither they came, they profaned My holy name; in that men said of them: These are the people of the LORD, and are gone forth out of His land.
וְאֶחֱמַל עַל-שֵׁם קְדֹשִׁי אֲשֶׁר חָלְלָהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר-בָּאוּ שָׁמָּה: (פ)	21	But I had pity for My holy name, which the house of Israel had profaned among the nations, whither they came.
לֵכֵן אֹמֵר לְבֵית-יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם-לְשֵׁם-קְדֹשִׁי אֲשֶׁר חָלְלָתֶם בְּגוֹיִם אֲשֶׁר-בָּאתֶם שָׁם:	22	Therefore say unto the house of Israel: Thus saith the Lord GOD: I do not this for your sake, O house of Israel, but for My holy name, which ye have profaned among the nations, whither ye came.
וְקִדְשֵׁתִי אֶת-שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְּחַלָּל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר חָלְלָתֶם בְּתוֹכָם וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי-אֲנִי יְהוָה נָא אֲדֹנָי יְהוָה בְּהַקְדֹּשִׁי בְּכֶם לְעֵינֵיהֶם:	23	And I will sanctify My great name, which hath been profaned among the nations, which ye have profaned in the midst of them; and the nations shall know that I am the LORD, saith the Lord GOD, when I shall be sanctified in you before their eyes.
וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם מִן-הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל-הָאֲרָצוֹת וַהֲבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל-אֲדָמַתְכֶם:	24	For I will take you from among the nations, and gather you out of all the countries, and will bring you into your own land.
וְזִרְקֹתִי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וְטַהַרְתֶּם מִכָּל טִמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל-גִּלְוֵיכֶם אֶטְהַר אֶתְכֶם:	25	And I will sprinkle clean water upon you, and ye shall be clean; from all your uncleannesses, and from all your idols, will I cleanse you.

וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חָדָשׁ
אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסְרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן
מִבְשָׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר:

26 A new heart also will I give you, and a new spirit will I put within you; and I will take away the stony heart out of your flesh, and I will give you a heart of flesh.

וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֶת
אֲשֶׁר־בְּחָקִי תֵּלְכוּ וּמִשְׁפָּטִי תִשְׁמְרוּ
וְעָשִׂיתֶם:

27 And I will put My spirit within you, and cause you to walk in My statutes, and ye shall keep Mine ordinances, and do them.

וַיִּשְׁבְּתֶם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאֲבֹתֵיכֶם
וְהָיִיתֶם לִי לְעָם וְאֲנִי אֱהְיֶה לָכֶם
לֵאלֹהִים:

28 And ye shall dwell in the land that I gave to your fathers; and ye shall be My people, and I will be your God.

וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל טְמְאוּתֵיכֶם וּקְרָאתִי
אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אוֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם
רָעָב:

29 And I will save you from all your uncleannesses; and I will call for the corn, and will increase it, and lay no famine upon you.

וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרֵי הָעֵץ וְתִגְבַּת הַשָּׂדֶה
לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרֶפֶת רָעָב
בְּגוֹיִם:

30 And I will multiply the fruit of the tree, and the increase of the field, that ye may receive no more the reproach of famine among the nations.

וְזָכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם
אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקַטְתֶּם בְּפִנְיֵיכֶם עַל
עוֹנֵתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם:

31 Then shall ye remember your evil ways, and your doings that were not good; and ye shall loathe yourselves in your own sight for your iniquities and for your abominations.

לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נָאִם אֲדַנִּי יְהוָה
יִנְדַּע לָכֶם בּוֹשׁוֹ וְהִכְלָמוֹ מִדַּרְכֵיכֶם בַּיִת
יִשְׂרָאֵל: (ס)

32 Not for your sake do I this, saith the Lord GOD, be it known unto you; be ashamed and confounded for your ways, O house of Israel.

כֹּה אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה בַּיּוֹם טָהַרְתִּי אֶתְכֶם
מִכָּל עוֹנֵוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הָעָרִים
וְנִבְנוּ הַחֲרָבוֹת:

33 Thus saith the Lord GOD: In the day that I cleanse you from all your iniquities, I will cause the cities to be inhabited, and the waste places shall be builded.

וְהָאֶרֶץ הַנִּשְׁמָה תַעֲבֹד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה
שְׁמָמָה לְעֵינַי כָּל־עוֹבֵר:

34 And the land that was desolate shall be tilled, whereas it was a desolation in the sight of all that passed by.

וְאָמְרוּ הָאֶרֶץ הַלֵּלוּ הַנִּשְׁמָה הָיְתָה
כְּגַן־עֵדֶן וְהָעָרִים הַחֲרָבוֹת וְהַנִּשְׁמֹת
וְהַנִּהְרָסוֹת בְּצוּרוֹת יִשָּׁבוּ:

35 And they shall say: This land that was desolate is become like the garden of Eden; and the waste and desolate and ruined cities are fortified and inhabited.

וַיֵּדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשְׁאַרֻּם סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי
אֲנִי יְהוָה בְּנִיתִי הַנִּהְרָסוֹת נִטְעֵתִי הַנִּשְׁמָה
אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי: (ס)

36 Then the nations that are left round about you shall know that I the LORD have builded the ruined places, and planted that which was desolate; I the LORD have spoken it, and I will do it.

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוֹה עוֹד זֹאת אֲדַרְשׁ
לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֵּה אֹתָם
כְּצֹאן אָדָם:

37 Thus saith the Lord GOD: I will yet for this be inquired of by the house of Israel, to do it for them; I will increase them with men like a flock.

כְּצֹאן קֳדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַם בְּמוֹעֲדֶיהָ
בֵּן תִּהְיֶינָה הָעָרִים הַחֲרָבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן
אָדָם וַיֵּדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוֹה: (פ)

38 As the flock for sacrifice, as the flock of Jerusalem in her appointed seasons, so shall the waste cities be filled with flocks of men; and they shall know that I am the LORD.'

הפטרת פרשת החודש

The Maftir for Shabbat HaHodesh is Exodus 12:1 – 20. The Haftara is Ezekiel 45:16 – 46:18.

כָּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת
לְנָשִׂיא בִישָׁאָל:

XLV:16 All the people of the land shall give this offering for the prince in Israel.

וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה
וְהַזֶּכֶד בַּחֲגִים וּבְחֻדָּשִׁים וּבְשַׁבָּתוֹת
בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה
אֶת־הַחֲטָאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה
וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעֶד בֵּית־יִשְׂרָאֵל: (ס)

17 And it shall be the prince's part to give the burnt-offerings, and the meal-offerings, and the drink-offerings, in the feasts, and in the new moons, and in the sabbaths, in all the appointed seasons of the house of Israel; he shall prepare the sin-offering, and the meal-offering, and the burnt-offering, and the peace-offerings, to make atonement for the house of Israel.

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוֹה בְּרִאשׁוֹן בָּאֶתֶד
לְחֹדֶשׁ תִּקַּח פֶּרֶךְ־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטָּאת
אֶת־הַמִּקְדָּשׁ:

18 Thus saith the Lord GOD: In the first month, in the first day of the month, thou shalt take a young bullock without blemish; and thou shalt purify the sanctuary.

וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּם הַחֲטָאת וְנָתַן אֶל־מְזוֹזֹת
הַבָּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פְּנוֹת הָעֶזְרָה לְמִזְבֵּחַ
וְעַל־מְזוֹזֹת שַׁעַר הַחֲצֵר הַפְּנִימִית:

19 And the priest shall take of the blood of the sin-offering, and put it upon the door-posts of the house, and upon the four corners of the settle of the altar, and upon the posts of the gate of the inner court.

וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשַׁבְעָה בְּחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שָׂגָה
וּמִפְּתִי וּכְפַרְתָּם אֶת־הַבָּיִת:

20 And so thou shalt do on the seventh day of the month for every one that erreth, and for him that is simple; so shall ye make atonement for the house.

בְּרִאשׁוֹן בָּאֶרְבַּעַ עֶשְׂרִי יוֹם לְחֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם הַפֶּסַח חֹג שִׁבְעוֹת יָמִים מִצּוֹת יֶאָכְלוּ:

21 In the first month, in the fourteenth day of the month, ye shall have the passover; a feast of seven days; unleavened bread shall be eaten.

וַעֲשֶׂה הַנָּשִׂא בַּיּוֹם הַהוּא בְּעֶדּוֹ וּבְעֶד
כָּל־עַם הָאָרֶץ פֶּרֶךְ חֲטָאת:

22 And upon that day shall the prince prepare for himself and for all the people of the land a bullock for a sin-offering.

וּשְׁבַעַת יְמֵי-הָחֹג יַעֲשֶׂה עֹלָה לַיהוָה
שִׁבְעַת פָּרִים וּשְׁבַעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם
שִׁבְעַת הִנְמִים וְחֹטָאת שְׁעִיר עִזִּים לַיּוֹם:

וּמִנְחָה אֵיפָה לֶפָר וְאֵיפָה לְאֵיל יַעֲשֶׂה
וְשֶׁמֶן הַיֵּין לְאֵיפָה:

בַּשְּׁבִיעִי בַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּחֹג
יַעֲשֶׂה כְּאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחֲטָאת
כַּעֲלָה וּכְמִנְחָה וּכְשֶׁמֶן: (ס)

כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה שְׁעַר הַחֲצָר
הַפְּנִימִית הַפְּנִי קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת
יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִפְתָּח וּבַיּוֹם
הַחֹדֶשׁ יִפְתָּח:

וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוֹלָם הַשְּׁעַר מִחוּץ
וְעָמַד עַל-מְזוּזַת הַשְּׁעַר וַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים
אֶת-עֹלֹתוֹ וְאֶת-שְׁלָמוֹ וְהִשְׁתַּחֲוָה
עַל-מִכְתָּן הַשְּׁעַר וַיֵּצֵא וְהַשְּׁעַר לֹא-יִסָּגֵר
עַד-הָעֶרֶב:

וְהִשְׁתַּחֲוּ עַם-הָאָרֶץ פֶּתַח הַשְּׁעַר הַהוּא
בַּשַּׁבָּתוֹת וּבַחֲדָשִׁים לִפְנֵי יְהוִה:

וְהָעֹלָה אֲשֶׁר-יִקְרֹב הַנָּשִׂיא לַיהוָה בַּיּוֹם
הַשַּׁבָּת שְׁשֶׁה כִּבְשִׂים תְּמִימִם וְאֵיל תָּמִים:

וּמִנְחָה אֵיפָה לְאֵיל וְלִכְבָּשִׂים מִנְחָה מִתֵּן
יָדוֹ וְשֶׁמֶן הַיֵּין לְאֵיפָה: (ס)

וּבַיּוֹם הַחֹדֶשׁ פֶּר בֶּן-בָּקָר תְּמִימָם וְשֵׁשֶׁת
כִּבְשִׂים וְאֵיל תְּמִימָם וְהֵיוּ:

וְאֵיפָה לֶפָר וְאֵיפָה לְאֵיל יַעֲשֶׂה מִנְחָה
וְלִכְבָּשִׂים כְּאֲשֶׁר תִּשְׂגֶּה יָדוֹ וְשֶׁמֶן הַיֵּין
לְאֵיפָה:

וּבָבֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוֹלָם הַשְּׁעַר יָבֹא
וּבִדְרָכּוֹ יֵצֵא:

23 And the seven days of the feast he shall prepare a burnt-offering to the LORD, seven bullocks and seven rams without blemish daily the seven days; and a he-goat daily for a sin-offering.

24 And he shall prepare a meal-offering, an ephah for a bullock, and an ephah for a ram, and a hin of oil to an ephah.

25 In the seventh month, in the fifteenth day of the month, in the feast, shall he do the like the seven days; to the sin-offering as well as the burnt-offering, and the meal-offering as well as the oil.

XLVI:1 Thus saith the Lord GOD: The gate of the inner court that looketh toward the east shall be shut the six working days; but on the sabbath day it shall be opened, and in the day of the new moon it shall be opened.

2 And the prince shall enter by the way of the porch of the gate without, and shall stand by the post of the gate, and the priests shall prepare his burnt-offering and his peace-offerings, and he shall worship at the threshold of the gate; then he shall go forth; but the gate shall not be shut until the evening.

3 Likewise the people of the land shall worship at the door of that gate before the LORD in the sabbaths and in the new moons.

4 And the burnt-offering that the prince shall offer unto the LORD shall be in the sabbath day six lambs without blemish and a ram without blemish;

5 and the meal-offering shall be an ephah for the ram, and the meal-offering for the lambs as he is able to give, and a hin of oil to an ephah.

6 And in the day of the new moon it shall be a young bullock without blemish; and six lambs, and a ram; they shall be without blemish;

7 and he shall prepare a meal-offering, an ephah for the bullock, and an ephah for the ram, and for the lambs according as his means suffice, and a hin of oil to an ephah.

8 And when the prince shall enter, he shall go in by the way of the porch of the gate, and he shall go forth by the way thereof.

וּבָּבֹא עִם-הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בְּמוֹעֲדִים
הַבָּא דֶּרֶךְ-שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת וַיֵּצֵא
דֶּרֶךְ-שַׁעַר נֹגֵב וַהֲבֵא דֶּרֶךְ-שַׁעַר נֹגֵב וַיֵּצֵא
דֶּרֶךְ-שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר
אֲשֶׁר-בָּא בּוֹ כִּי נָכְחוּ (כ' יֵצֵאוּ) [ק' יֵצֵאוּ]:

וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם בְּבֹאֵם יָבוֹא וּבִצְאתָם
יֵצֵאוּ:

וּבַחֲגִים וּבְמוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה
לֶפֶר וְאֵיפָה לְאֵיל וּלְכִבְשִׁים מִתֵּת יָדוֹ
וְשֶׁמֶן הָיִן לְאֵיפָה: (פ)

וְכִי-יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נִדְבָה עוֹלָה אוֹ-שְׁלָמִים
נִדְבָה לִיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת-הַשַּׁעַר הַפְּנִי
קָדִים וַעֲשֶׂה אֶת-עֲלָתוֹ וְאֶת-שְׁלָמָיו כְּאֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וַיֵּצֵא וְסָגַר אֶת-הַשַּׁעַר
אַחֲרֵי צֵאתוֹ:

וְכִבְשׁ בֶּן-שָׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה
לִיהוָה בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:

וּמִנְחָה תַעֲשֶׂה עָלָיו בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר
שְׁשִׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הָהֵיךְ לָרֶס
אֶת-הַסֶּלֶת מִנְחָה לִיהוָה חֲקוֹת עוֹלָם
תָּמִיד:

(כ' וְעֵשׂו) [ק' יַעֲשֹׂו] אֶת-הַכֶּבֶשׂ
וְאֶת-הַמִּנְחָה וְאֶת-הַשֶּׁמֶן בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר
עוֹלַת תָּמִיד: (ס)

כֹּה-אָמַר אֲדֹנָי יְהוָה כִּי-יִתֵּן הַנָּשִׂיא מִתְּנָהוּ
לְאִישׁ מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה
אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה: (ס)

וְכִי-יִתֵּן מִתְּנָהוּ מִנַּחֲלָתוֹ לְאֶחָד מֵעַבְדָּיו
וְהָיְתָה לוֹ עַד-שָׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לַנָּשִׂיא
אֲךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה:

וְלֹא-יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֵתָם
מֵאֲחֻזָּתָם מֵאֲחֻזָּתוֹ יִנְחַל אֶת-בָּנָיו לְמַעַן
אֲשֶׁר לֹא-יִפְצְצוּ עִמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ:

But when the people of the land shall come before the LORD in the appointed seasons, he that entereth by the way of the north gate to worship shall go forth by the way of the south gate; and he that entereth by the way of the south gate shall go forth by the way of the north gate; he shall not return by the way of the gate whereby he came in, but shall go forth straight before him.

9

And the prince, when they go in, shall go in in the midst of them; and when they go forth, they shall go forth together.

10

And in the feasts and in the appointed seasons the meal-offering shall be an ephah for a bullock, and an ephah for a ram, and for the lambs as he is able to give, and a hin of oil to an ephah.

11

And when the prince shall prepare a freewill-offering, a burnt-offering or peace-offerings as a freewill-offering unto the LORD, one shall open for him the gate that looketh toward the east, and he shall prepare his burnt-offering and his peace-offerings, as he doth on the sabbath day; then he shall go forth; and after his going forth one shall shut the gate.

12

And thou shalt prepare a lamb of the first year without blemish for a burnt-offering unto the LORD daily; morning by morning shalt thou prepare it.

13

And thou shalt prepare a meal-offering with it morning by morning, the sixth part of an ephah, and the third part of a hin of oil, to moisten the fine flour: a meal-offering unto the LORD continually by a perpetual ordinance.

14

Thus shall they prepare the lamb, and the meal-offering, and the oil, morning by morning, for a continual burnt-offering.

15

Thus saith the Lord GOD: If the prince give a gift unto any of his sons, it is his inheritance, it shall belong to his sons; it is their possession by inheritance.

16

But if he give of his inheritance a gift to one of his servants, it shall be his to the year of liberty; then it shall return to the prince; but as for his inheritance, it shall be for his sons.

17

Moreover the prince shall not take of the people's inheritance, to thrust them wrongfully out of their possession; he shall give inheritance to his sons out of his own possession; that My people be not scattered every man from his possession.'

18

Blessings for Torah Reading

The person with the aliya touches the beginning spot of the aliya with their tzitzit and kisses it, and says:

בָּרְכוּ אֶת־יְיָ הַמְּבָרֵךְ:

The congregation responds:

בְּרוּךְ יְיָ הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

The person with the aliya repeats after them:

בְּרוּךְ יְיָ הַמְּבָרֵךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

The person with the aliya continues:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל־הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ
אֶת־תּוֹרָתוֹ: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

After the reading, the person with the aliya touches the spot the aliya ended with their tzitzit, kisses it, and blesses as follows:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרַת אֱמֶת וְחַיֵּי עוֹלָם נָטַע
בְּתוֹכֵנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

Hatzi Kaddish

After the seventh aliya, the reader leads Kaddish.

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמִיּהּ רַבָּא (קסל: אָמֵן) בְּעָלְמָא דִּי בָרָא כְרַעוּתָהּ וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ
בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעָגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב: וְאָמְרוּ אָמֵן:
קסל: אָמֵן: יְהֵא שְׁמִיּהּ רַבָּא מְבָרֵךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא
יִתְבָּרֵךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלָּה וְיִתְהַלָּל שְׁמִיּהּ דְקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא: *לְעָלָא מִן כָּל־בְּרַכְתָּא (*נעשׂי"ת: לְעָלָא לְעָלָא מִכָּל־בְּרַכְתָּא) וְשִׁירְתָּא
תְּשַׁבַּחְתָּא וְנִחַמְתָּא דְאִמְרֵי בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן: (קסל: אָמֵן)

Blessings for Haftarah

Before the Haftarah:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם

הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמֶת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁעָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי
הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

After the Haftarah:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל־הָעוֹלָמִים צַדִּיק כָּל־הַדּוֹרוֹת הָאֵל
הַנֶּאֱמָן הַאֲמִיר וְעוֹשֶׂה הַמִּדְבָּר וּמַקְנִים שְׂכָל־דְּבָרָיו אֱמֶת וְצִדִּיק: נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְיָ
אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזָר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ
נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הָאֵל הַנֶּאֱמָן כָּל־דְּבָרָיו:

רַחֵם עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ וְלַעֲלֹוֹבֶת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ: בְּרוּךְ אַתָּה
יְיָ מִשְׁמַח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׁמַחְנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאָה עֲבָדְךָ וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ בְּמַהֲרָה יָבֹא
וְיַגְלֵל לִבְנוֹ עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת־כְּבוֹדוֹ כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ
נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וְעַד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶגֶן דָּוִד:

On Festivals and Hol HaMo'ed Sukkot, continue below. On Shabbat, conclude as follows:

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת: עַל הַכֹּל יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים
אוֹתְךָ יִתְבָּרֵךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וְעַד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

On Festivals and Hol HaMo'ed Sukkot conclude as follows. On Shabbat include the words in parentheses:

עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם (הַשַּׁבָּת וְעַל יוֹם)

<i>Shemini Atzeret</i>	<i>Sukkot</i>	<i>Shavu'ot</i>	<i>Pesah</i>
חַג הַמִּצּוֹת	חַג הַסֻּכּוֹת	חַג הַשָּׁבְעוֹת	חַג הַמַּצּוֹת

הַזֶּה שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ (לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ) לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֶרֶת: עַל הַכֹּל יְיָ
אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ יִתְבָּרֵךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל־חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וְעַד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ (הַשַּׁבָּת וְ)יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמָנִים:

What Invalidates a Sefer Torah

The following are considered errors in the Sefer Torah (*Kitzur Shulchan Arukh* 24:1):

- A missing letter that changes the meaning of the word, including grammatical gender. A change of spelling that does not affect the meaning does not invalidate the Torah, though it should be fixed. Note that ׳ can be part of the root even if it does not have an independent vowel associated with it, in which case it missing the letter would invalidate the Torah. For example, if in the phrase **אל תירא הגר** it was spelled **תרא** the Torah is invalid (*Kitzur Shulchan Arukh* 24:1)
- An extra letter (unless the mistake is between a *haser* and *malei* spelling)
- One letter split such that it looks like two letters
- Two letters joined together to look like one letter
- One letter substituted for another
- An incorrect paragraph division, either a division missing, a division where there should be none, or the wrong type of division
- The majority of the seam between two sheets is torn (though if no other Torah is available it may be used if the tear is in a different book of the Torah. If it is in that book, it may be used if there is no other Torah if five seams remain)
- Wax or a similar substance obscures the words of the portion being read

In a case of doubt whether a letter is formed properly (substituted, joined, or split), a child is shown the doubtful letter. If they identify the letter, the Torah may be used, if not it is invalid.

When an Invalidation is Found

When a problem in a Sefer Torah is discovered between aliyot, the reading is continued with the next aliya from a kosher Sefer Torah from the point the previous aliya ended. If a problem is discovered in the middle of an aliya, a kosher Torah is taken out and the reading is resumed without interruption. If the error occurred in the middle of a sentence, the reading in the kosher Torah should resume from the beginning of that sentence. No new initial berakha on the aliya should be recited (so long as the *oleh* does not do any unnecessary conversation while the scrolls are swapped), and the concluding blessing should be recited as usual on the kosher Sefer Torah. If there are less than three verses remaining in the aliya, the reader should go back and repeat verses from the kosher Sefer Torah so that three verses are read from the kosher Sefer Torah (*Kitzur Shulchan Arukh* 24:8).

The following are exceptions to the above:

- If the mistake is in a place where the aliya may be ended (three or more verses from a paragraph break and not in the curses), customs vary. Some end the aliya there, the oleh recites the blessing, and the next aliya begins from the kosher Sefer Torah. This is the recommendation of the Rema (*Peninei Halakha* 22:2 citing OC 146).
- If the problem is discovered in Maftir, a new Torah need not be brought out. Instead, the Maftir is completed as usual, but no concluding berakha on the aliya is recited. This applies only when the Maftir is a portion repeated from the last aliya. If the Maftir is from a second Torah, the rules as on other occasions apply (*Kitzur Shulchan Arukh* 78:8).
- On a Shabbat Mincha, Monday, or Thursday, if the problem is found in the final aliya and in a location where the aliya can be ended (not within 3 verses of a paragraph break and after 3 verses), the reading can be concluded at that spot. The concluding blessing is recited and the service continues as usual.

On Shabbat, if possible, Hosafot should be added to make the remaining reading into 7 aliyot from the kosher Sefer Torah (*Kitzur Shulchan Arukh* 24:7).

On a day when multiple Sifrei Torah are used, the other scrolls already used or planned to be used should not be used to replace the invalid scroll. Instead a third or fourth Torah should be used, if available (*Kitzur Shulchan Arukh* 78:10). An invalid Sefer Torah may be used if the error is not in the book currently being read and no other Sefer Torah is available. This leniency does not apply to Shabbat afternoon (*Kitzur Shulchan Arukh* 24:10). If no kosher Sefer Torah is available, the readings may proceed from an invalid one, but without the blessings on the aliyot. In such a case the berakhot on the Haftarah are not recited either (*Kitzur Shulchan Arukh* 79:10).